Mika Waltari

Amantii din Bizant

calibre 0.7.33

Mika Waltari

Amantii din Bizant

Însemnãrile lui Ioannis Anghelos, în anul cãderii orasului Constantinopol, 1453

12 decembrie 1452

Te-am vãzut prima oarã si ti-am vorbit.

A fost ca un cutremur care mi-a rãscolit fiinta. Mormintele din inima mea s-au deschis, strãin m-am simtit fatã de mine însumi.

Am împlinit patruzeci de ani si credeam cã sunt în amurgul vietii.

Am rãtãcit mult prin lume, am trecut prin numeroase încercãri, am trãit diferite vieti.

Dumnezeu mi-a vorbit în multe graiuri, îngerii lui mi s-au arãtat, dar credintã în ei nu am avut.

Când te-am vãzut, am crezut, fiindcã un astfel de miracol a fost sã mi se întâmple.

Te-am vãzut în fata portilor de aramã ale Sfintei Sofia. Ceremonios, lumea iesea din catedrala unde ascultase legãmântul unirii Bisericilor. Cardinalul Isidor îl citise în limbile latinã si greacã. În timpul strãlucitei slujbe ce urmase proclamatiei, cardinalul însusi rostise Crezul. Dar când a ajuns la "si Fiului", multi oameni si-au acoperit fata cu mâinile, iar dinspre balcon s-au auzit, amare, suspinele si plânsul femeilor. Stãtusem tot timpul strivit de multime într-un naos lateral, lângã o

coloanã cenusie. Am atins-o, era umedã, ca si cum, de durere, coloana s-ar fi acoperit cu sudoare rece.

În ordinea ceremoniei vechi de o mie de ani, demnitarii au iesit din catedralã, în mijlocul lor pãsea basileul, împãratul Constantin, impunãtor si grav, cu pãrul de-acum cenusiu sub aurul coroanei panasate. Fiecare purta vesminte ale cãror stofe, culori si podoabe corespundeau pozitiei ierarhice: înalti demnitari de Blaherne, ministri, logotheti si magistri, tot Senatul, urmat de arhontii de Constantinopol, neam dupã neam. De la dreapta împãratului Constantin, cancelarul Phrantzes, pe care-l cunosteam bine, privea multimea cu ochi albastri si reci. Printre latini l-am vãzut pe bailul Venetiei si i-am recunoscut si pe multi altii.

Însã pe megaducele Lukas Notaras, amiral al flotei imperiale, nu-l mai vãzusem niciodatã. Era cu un cap mai înalt ceilalti demnitari. Brun si mândru, cu o privire pãtrunzãtoare si înteleaptã, chipul lui avea melancolia ciudatã a vechilor familii grecesti. Iesise din catedralã rãscolit, furios, ca si cum n-ar mai fi putut suporta si aceastã umilintã ce se abãtuse asupra Bisericii si a poporului sãu.

Multimea era coplesitã de splendidele culori ale vesmintelor de ceremonie pe care le purtau demnitarii, de albastrul si de albul Greciei, de broderiile din aur si din perle, de pietrele pretioase multicolore. Soarele strãlucea si piata din fata catedralei era ticsitã de oameni. Printre ei erau cãlugãri bãrbosi cu înalte potcapuri negre, înfãsurati în rase negre, cu priviri mâniate de disperare, artizani si negustori furiosi, marinari de pe corãbiile din port, pescari. Dar cei mai multi erau cãlugãrii. Fiecare al treilea om cu care te întâlnesti pe strãzile Constantinopolului este cãlugãr. Sute de biserici apartin de-acum

mãnãstirilor; la drept vorbind, papa îl recunoaste doar în sapte biserici pe patriarhul Gregorios Mammas, cel pe care poporul îl numeste falsul patriarh.

Când au fost adusi caii, multimea a început sã-i huiduiascã si sã-i blesteme pe latini. Oamenii au strigat:

¯ Fãrã "si Fiului"! Fãrã nici un papã!

Nu am avut putere sã ascult. În tinerete, auzisem aceleasi vorbe pânã la epuizare. Supãrarea si disperarea multimii erau ca vuietul furtunii. Oamenii îsi acordaserã urletele dupã glasurile exersate ale cãlugãrilor, ca si cum ar fi psalmodiat liturghia:

¯ Fãrã "si Fiului"! Fãrã "si Fiului"!

Era sãrbãtoarea Sfântului Spiridon.

În momentul când cortegiul doamnelor nobile iesea din bisericã, o parte din suita împãratului Constantin se si amestecase în multimea agitatã si psalmodiatoare de urlete, care împingea din toate pãrtile. Doar în jurul împãratului era un oarecare spatiu gol, fiindcã, instinctiv, poporul îi respecta fiinta sacrosanctã. Apoi împãratul Constantin, cu chipul întunecat de suferintã, a încãlecat pe calul sãu. Purta vesminte de culoarea purpurei, brodate cu aur. Cizmele de purpurã erau împodobite cu vulturul bicefal.

Am fost martorul împlinirii visului secular de unire a Bisericilor crestine Orientalã si Occidentalã, de supunere a Bisericii Ortodoxe autoritãtii papale si de renuntare la textul original al Crezului. Însã abia acum, în cel de-al doilea deceniu de la fãptuire, dupã multã hãrtuialã, aceastã unire s-a întãrit în Catedrala Sfânta Sofia

prin citirea proclamatiei de cãtre cardinalul Isidor. Acelasi text, tãlmãcit în greceste, fusese citit de mitropolitul Bessarion în catedrala Florentei, marele, eruditul Bessarion, cel cu capul rotund, cãruia papa Eugen al IV-lea îi oferise boneta de cardinal rãsplatã pentru serviciile aduse cauzei reconcilierii, la fel cum, mai apoi, îl rãsplãtise si pe Isidor.

Au trecut paisprezece ani de atunci, în aceeasi noapte, dupã ce am ascultat proclamatia de unire a Bisericilor crestine, mi-am vândut cãrtile si vesmintele, am dãruit sãracilor toti banii mei si am plecat din Florenta. Cinci ani mai târziu am ales crucea, în timp ce oamenii urlau în fata Catedralei Sfânta Sofia, mi-am amintit de cãrãrile muntilor din Assisi si de câmpia plinã de cadavre din Varna.

Urletele multimii s-au curmat pe neasteptate. Când mi-am ridicat privirea, l-am vãzut pe megaducele Notaras cum se cãtãra pe soclul unei coloane de marmurã îngãlbenitã. A fãcut un semn cu mâinile ca multimea sã tacã. Apoi vântul de decembrie a adus în urechile mele strigãtul lui sfidãtor:

¯ Mai bine turbanul turcilor decât tiara pontificalã!

Auzindu-i curajoasele vorbe, poporul si cãlugãrii au izbucnit într-un urlet triumfãtor.

¯ Mai bine turbanul turcilor decât tiara pontificalã! au strigat cu entuziasm grecii Constantinopolului, la fel cum strigaserã odinioarã iudeii Ierusalimului: Ia-L pe Acesta si elibereazã-ne pe Baraba!

Ostentativ, multi nobili si arhonti s-au adunat degrabã în jurul megaducelui, pentru a arãta multimii cã-i împãrtãsesc mânia si cã-l sfideazã pe

împãrat. Iar poporul s-a dat, în sfârsit, la o parte, deschizând astfel cale pe unde împãratul cãlare, urmat de suita lui vãdit diminuatã, sã poatã trece. Nobilele doamne continuau sã iasã prin imensele porti de aramã, dar o datã ajunse afarã din bisericã, vrând-nevrând, se amestecau si se pierdeau în multime.

Am fost curios sã vãd cum îl va întâmpina multimea pe cardinalul Isidor. Dar el trecuse peste destule încercãri din cauza Uniunii. De aceea, prudent, a preferat sã rãmânã în bisericã. Dupã ce fusese numit cardinal, nu-si schimbase felul de a fi. Rãmãsese acelasi bãrbat: micut de staturã, cu ochi ageri, parcã si mai mic fiindcã-si rãsese barba dupã obiceiul latinilor. Mi-am amintit cã la Ferrara si la Florenta purta barbã. Markos Evghenikos, care pretindea cã atunci când sosise în Ferrara, Isidor ar fi adus si ciuma cu el de la Kiev, îl blestemase si afirmase cã, pentru aceastã fãrãdelege, nici nu încape îndoialã cã Dumnezeu urmeazã sã-i cearã socotealã la Judecata de Apoi.

Vuia confuzã multimea încâlcitã în imensul con de umbrã pe care cupola catedralei îl întinsese peste piatã. Sclipeau diademele si mãtãsurile colorate ale nobilelor doamne rãtãcite printre cãlugãrii învesmântati în negru. Rece era cerul si de un albastru stins, chiar dacã soarele strãlucea.

¯ Mai bine turbanul turcilor decât tiara pontificalã! Asa a strigat megaducele Notaras din adâncul inimii sale, din dragoste pentru oras si pentru credintã, din urã fatã de latini.

Nu m-am putut împiedica sã gândesc cã, în spatele arzãtoarei sale sinceritãti, vorbele lui ascundeau rãceala unui bine calculat plan politic. Doar pentru a fi sigur cã cea mai mare parte a populatiei îl va sustine, a dat el cãrtile pe fatã în

mijlocul multimii agitate. De fapt, nici un grec nu aproba Uniunea din tot sufletul, nici chiar împãratul Constantin. Împãratul fusese nevoit sã accepte subordonarea fatã de Uniune si proclamatia doar pentru a mentine în vigoare alianta de prietenie si ajutorare care asigura orasului Constantinopol sprijinul flotei pontificale.

Aceastã flotã se armeazã deja la Venetia. Printre altele, cardinalul Isidor a afirmat cã, de îndatã ce vestea oficialã a proclamatiei Uniunii va ajunge la Roma, flota pontificalã îsi va începe periplul spre Constantinopol. Dar astãzi, când împãratul Constantin a iesit din catedralã, multimea i-a strigat: Apostat! Apostat!, blestemul cel mai umilitor, cel mai teribil, cel mai necrutãtor care poate fi adresat unui om. Este pretul pe care el trebuie sã-l plãteascã pentru cele zece corãbii de rãzboi. Cine stie de vor sosi vreodatã!

Împreunã cu cardinalul Isidor a venit si o mânã de arcasi recrutati din Creta si din insulele arhipelagului grecesc. Portile orasului au fost zidite, fiindcã turcii au fãcut ravagii în toate locurile si au barat accesul la Bosfor. Vara trecutã, doar în câteva luni, sultanul a construit o fortãreatã pe malul unde este Pera crestinã, în partea cea mai îngustã a strâmtorii Bosfor. Astã-primãvarã se mai putea vedea Biserica Sfântului Arhanghel Mihail; acum coloanele de marmurã i-au fost zidite, pentru a sustine meterezele înalte de treizeci de picioare si tunurile turcesti ce supravegheazã Bosforul.

Mã gândeam la aceste lucruri si am întârziat în fata portilor înalte ale catedralei. Atunci am vãzut-o. Reusise sã se desprindã din multime si încerca sã se întoarcã în bisericã. Respiratia îi era agitatã, voalul de pe fatã desirat. Femeile aristocratiei grecesti din Constantinopol au pielea de un alb aproape transparent, îsi ascund chipul sub voaluri

si trãiesc retrase, protejate de eunucii lor. Când încalecã pe cal sau se asazã în litierã, grãbiti, slujitorii ridicã în fata lor draperii de pânzã, ca sã le apere de priviri indiscrete.

Ea s-a uitat la mine si timpul a încremenit, soarele a încetat sã se mai roteascã împrejurul pãmântului, trecutul s-a amestecat cu viitorul si nimic altceva n-a mai existat în afara clipei care trece, doar clipa aceea eternã a vietii, pe care timpul avid n-o mai poate smulge. Am vãzut multe femei, dar am fost egoist si rece în dragostea pe care am împãrtit-o cu ele. M-am desfãtat si le-am oferit desfãtãri, atât. Iubirea a fost doar o betie a cãrnii si m-am dispretuit întotdeauna când am iubit, iar dupã aceea spiritul meu fost trist. Din milã pentru femeia cu care mã iubeam, am fost ipocrit în dragoste. Dar a venit si vremea când n-am mai putut continua acest joc.

Multe, multe femei am vãzut în timpul vietii mele, pânã am renuntat la dragostea lor, la fel cum am renuntat la multe alte vanitãti ale lumii. Le-am dorit doar trupul si am urât tot ceea ce a fost legat de trupul meu.

Era cam de aceeasi staturã cu mine, maforionul brodat îi acoperea pãrul. Purta o hlamidã dintr-o tesãturã ale cãrei fire albastre din lânã se amestecau cu fire de argint. Ochi cãprui, pielea de fildes si aur.

Dar nu i-am vãzut frumusetea. Nu atunci. Privirea ei m-a fascinat, fiindcã ochii acestia îmi erau cunoscuti. Ca si cum i-as mai fi vãzut cândva, într-un vis. În nuditatea cãpruie a acestor ochi, tot ceea ce este vulgar si inutil arde pânã la cenusã. Surprinsi, ochii ei s-au mãrit si mi-au zâmbit.

Nici o dorintã pãmânteascã n-ar mai fi încãput în extazul acelei clipe atât de clare. Am simtit cum

trupu-mi începe sã rãspândeascã luminã, si a fost ca atunci, în tinerete, când pe muntele Athos, cel al sfintilor cãlugãri, am vãzut în întunericul noptii strãlucitoarea luminã nepãmânteanã pe care cãsutele eremitilor o revãrsau peste sãlbaticile coaste ale înãltimilor. Poate cã nu este nici un sacrilegiu în aceastã comparatie, fiindcã în momentul acela miracolul reaparitiei chipului ei a fost un lucru sacru.

Cât timp, nu stiu. Poate doar cât clipa aceea, când sufletul se desprinde din trupul care moare. Eram la doi pasi unul de altul, ca pe tãisul unei spade, în timpul acelei rãsuflãri în pragul dintre etern si muritor. Apoi m-am întors în timpul mãrginit si am simtit cã trebuie sã-i vorbesc. I-am spus:

¯ Nu te teme! Dacã doresti, te voi însoti pânã la casa tatãlui tãu.

Dupã acoperãmântul de pe cap, am înteles cã nu era cãsãtoritã. Nu pentru cã atunci asta ar fi însemnat ceva pentru mine. Cãsãtoritã sau nu, avea oare vreo importantã? Ochii ei îmi erau atât de cunoscuti.

A inspirat profund, de parcã pânã atunci si-ar fi retinut multã vreme respiratia. Apoi m-a întrebat:

¯ Esti latin?

Am rostit:

¯ Dacã vrei...

Ne-am privit îndelung si eram doar noi doi în mijlocul multimii agitate, ca si cum atunci ne-am fi desteptat în dimineata paradisului de la începutul lumilor. Obrajii ei s-au înrosit de sfialã, dar nu si-a

plecat ochii. Ne-am recunoscut din privire. M-a întrebat emotionatã, cu o voce tremurãtoare:

¯ Cine esti tu?

Nu era o întrebare. Doar întelesul cã inima ei mã recunoaste. I-am explicat:

¯ Pânã la treisprezece ani am trãit la Avignon. Apoi am pribegit prin multe tãri. Numele meu este Jean Ange. Aici, Ioannis Anghelos, dacã vrei.

¯ Anghelos, a repetat ea. De aceea esti atât de palid si de serios, nu-i asa? De aceea am fost eu atât de miscatã când te-am vãzut.

S-a apropiat, mi-a atins bratul, apoi a rostit:

¯ Nu, nu esti un înger. Din carne si din sânge esti fãcut si tu, asemenea celorlalti oameni. Dar spune-mi, oare de ce porti un iatagan?

¯ Sunt obisnuit sã-l folosesc, i-am rãspuns. Este din otel cãlit si tot atât de bun ca sãbiile forjate ale crestinilor. În septembrie, tocmai când se termina de construit fortãreata din dreptul strâmtorii Bosfor, am fugit din tabãra sultanului Mehmet. De fapt, am fugit în timp ce sultanul se întorcea la Adrianopol. De când a început rãzboiul, împãratul vostru nu mai cedeazã turcilor sclavii fugiti care ajung în Constantinopol, de aceea am rãmas aici.

A aruncat o privire spre mine, apoi a rostit:

¯ Dar tu nu esti îmbrãcat ca un sclav.

I-am spus:

¯ Nu, nu sunt îmbrãcat ca un sclav. Aproape sapte ani am fãcut parte din suita sultanului. Mai întâi, sultanul Murad mi-a încredintat rangul de

îngrijitor al câinilor imperiali, apoi m-a numit sclavul fiului sãu. Sultanul Mehmet si-a probat inteligenta si a citit împreunã cu mine cãrti grecesti si latinesti.

¯ Cum se face cã ai ajuns sclav la turci? m-a întrebat ea.

¯ Locuiam de patru ani în Florenta, i-am rãspuns eu. Pe vremea aceea eram un om bogat, dar, la un moment dat, m-am sãturat de negustoria de stofe si m-am alãturat cruciatilor. Am cãzut prizonier la turci în luptele de la Varna.

Privirea ei m-a încurajat si am continuat:

¯ Am fost secretarul cardinalului Giuliano Cesarini. Dupã înfrângere, el a cãzut cu calul într-o mlastinã si ungurii, în timp ce fugeau, l-au masacrat. Cardinalul îi incitase sã rupã pacea cu turcii. De aceea, ungurii credeau cã Cesarini este initiatorul blestemului ce se abãtuse asupra lor. Murad îi considera sperjuri pe toti prizonierii. Dar, cu toate cã i-a executat pe ceilalti prizonieri, care refuzaserã sã-i recunoascã pe Dumnezeul lui si pe profet, mie nu mi-a fãcut nici un rãu. Dar cred cã am vorbit prea mult, de aceea îti cer iertare. De multã vreme n-am mai vorbit cu cineva.

Ea a spus:

¯ Dar nu m-au plictisit vorbele tale. Dimpotrivã, as vrea sã aflu mai multe despre tine. Oare de ce nu mã întrebi cine sunt?

I-am spus:

¯ De ce sã te întreb? Îmi este de ajuns cã existi. Nu credeam cã un asemenea lucru mi se mai poate întâmpla.

Nu m-a întrebat nimic despre întelesul vorbelor pe care le rostisem. S-a uitat în jurul ei si a observat cã multimea începuse sã se risipească.

¯ Vino cu mine! a murmurat ea.

M-a luat de mânã si m-a condus repede înapoi în bisericã, iar umbra imenselor porti de aramã ne-a ferit de privirile celorlalti oameni. M-a întrebat:

¯ Oare tu esti de acord cu Uniunea?

¯ Sunt latin, i-am rãspuns si am ridicat, oarecum nedumerit, din umeri.

A soptit:

¯ Sã mergem mai încolo.

Ne-am oprit în pronaos, în locul unde de o mie de ani cizmele cu tãlpi de fier ale gardienilor roseserã adânc dalele de marmurã. Oamenii care, de teamã, nu îndrãzniserã încã sã iasã din bisericã, ne priveau pe furis. Ea si-a pus mâinile împrejurul gâtului meu si m-a sãrutat.

¯ Este sãrbãtoarea Sfântului Spiridon, a rostit si a fãcut semnul crucii în felul în care obisnuiesc sã se închine grecii.

¯ Doar în numele Tatãlui, a mai spus ea. Nu si în numele Fiului. Fie crestinescu-mi sãrut pecete a prieteniei noastre si sã nu uitãm unul de altul! Trebuie sã aparã de-acum slujitorii tatãlui. Fãrã îndoialã, ei mã cautã.

Ce fierbinti îi erau obrajii, ce pãgân sãrutul pe care mi l-adat. Pielea cu miros de hiacint, linia subtire a sprâncenelor ¯ vopsitã în albastru întunecat, buzele rosii. Toate femeile din înalta

societate a Constantinopolului îsi vopsesc buzele. I-am spus:

¯ Dar nu mã pot despãrti astfel de tine! Si de-ai locui într-o casã ferecatã cu sapte rânduri de lacãte, tot te voi cãuta. Nu mã poti împiedica sã te revãd.

¯ Oare de ce sã te împiedic? a întrebat ea, ridicându-si revoltatã sprâncenele. De unde stii cã nu ard de nerãbdare sã aflu si mai multe despre tine si despre surprinzãtoarele tale aventuri, domnule Anghelos?

Joaca ei era amuzantã si tonul mai convingãtor decât vorbele. Am insistat:

¯ Spune-mi atunci, unde si când.

Si-a încruntat sprâncenele si a spus:

¯ Dar modul în care te-ai exprimat este grosolan! Sau poate asa sunt obiceiurile prin tara francilor.

¯ Unde si când? am repetat eu si am prins-o de brat.

¯ Cum îndrãznesti? a spus ea, privindu-mã. Pânã acum, nici un bãrbat n-a îndrãznit sã mã atingã. Dar tu nici nu stii cine sunt.

Totusi, nu a încercat sã se desprindã de mine. I-am spus:

¯ Esti cine esti. Asta mi-e de ajuns.

¯ Poate cã-ti voi trimite câteva rânduri, a promis ea. Ce importantã mai au lucrurile conventionale în vremuri tulburi? Dar tu esti franc, iar eu sunt grecoaicã. S-ar putea sã fie periculos pentru tine sã mã revezi.

I-am rãspuns.

¯ Odinioarã m-am alãturat cruciatilor fiincã-mi lipsea credinta. Aveam de toate, doar credintã nu. Am vrut sã mor pentru gloria numelui lui Dumnezeu, ca sã compensez, prin sacrificiu, lipsa de credintã. Iar dacã am fugit din tabãra turcilor, am fãcut-o doar pentru a muri lângã zidurile asediate ale Constantinopolului crestin. Viata mea nu poate fi într-o primejdie mai mare decât a fost, decât este.

¯ Taci! a soptit ea. Si promite-mi cã nu mã vei urmãri! Deja am atras atentia altora.

Si-a acoperit fata cu voalul sfâsiat, mi-a întors spatele si s-a depãrtat cu pasi usori.

Apoi au apãrut, învesmântati în albastrul si albul Greciei, servitorii. Fãrã sã-si întoarcã privirea spre mine, a plecat împreunã cu ei. N-am urmãrit-o. Dar, dupã ce n-am mai vãzut-o, am simtit cã mã lasã puterile, de parcã tot sângele mi s-ar fi scurs dintr-o ranã deschisã.

14 decembrie 1452

Reprezentantii diferitelor natiuni s-au adunat astãzi în Biserica Sfintei Fecioare. Împãratul însusi a condus discutiile, si ei au hotãrât, cu o majoritate de douãzeci si unu, sã punã embargo asupra corãbiilor venetiene din port, pentru a întãri apãrarea orasului. Trevisano a protestat în numele armatorilor. Corãbiilor li s-a permis sã-si pãstreze încãrcãtura, iar cãpitanii au jurat pe cruce cã nu vor încerca sã fugã. Si s-a mai hotãrât sã fie rãsplãtiti venetienii cu patru sute de bizantyon pe lunã. Este, într-adevãr, un pret exorbitant, dar un

om ce se îneacã nu-si mai numãrã banii, iar venetienii stiu sã profite de împrejurãri.

Împãratul a negociat cu Gregorios Mammas, cel pe care poporul îl numeste falsul patriarh, cu episcopii si cu staretii. Si au cãzut cu totii de acord cã trebuie topite obiecte pretioase din biserici si din mãnãstiri, pentru a fi bãtutã monedã. Iar cãlugãrii au spus cã furtul odoarelor pretioase este prima consecintã a proclamãrii Uniunii.

Preturile imobilelor si ale terenurilor s-au prãbusit. În câteva zile, dobânda pentru un împrumut pe termen scurt a ajuns aproape la patruzeci de procente, si nimeni nu împrumuta pe durate mai mari. Asa se face cã, vânzând eu doar un mic diamant, mi-am cumpãrat mobile si covoare în valoare de sase sute de ducati. Apoi am aranjat si decorat modesta casã pe care am închiriat-o. Proprietarul mi-ar fi vândut-o pe mai nimic, dar oare de ce s-o fi cumpãrat? Viitorul orasului îl mai poti numãra doar cu lunile.

N-am mai închis ochii de douã zile. Mi-a revenit vechea insomnie. Nervozitatea mã împinge sã ies afarã, sã hoinãresc pe strãzi, dar rãmân tot timpul în casã în speranta cã va veni cândva un mesager. Nici nu mai pot citi. Am citit prea mult, am înteles cã tot vanitate este si cunoasterea. Servitorul meu grec îmi spioneazã fiece miscare. Este normal sã fie asa. Dar, pânã acum, el nu m-a deranjat niciodatã. De fapt, de ce s-ar mândri cu un stãpân care a slujit la turci? Este doar un bãtrân demn de milã, de aceea, pentru micile-i furtisaguri, nu-i reprosez nimic.

15 decembrie 1452

Doar un petic rãsucit de hârtie. Mi l-a adus un negustor ambulant de legume.

Astãzi dupã-amiazã, la Biserica Sfintilor Apostoli. Nici un cuvânt în plus. Cãtre amiazã i-am spus servitorului cã mã duc în port si i-am poruncit sã facã ordine în pivnita. Apoi, la plecare, am încuiat usa cu cheia. N-am mai vrut sã fiu si astãzi spionat.

Biserica Sfintilor Apostoli se aflã pe cel mai înalt deal, chiar în centrul orasului. Loc ideal de întâlnire. Erau acolo doar câteva femei învesmântate în negru, care se rugau în fata sfintelor icoane de la altar. Cum, în fiecare zi, biserica este vizitatã de marinari latini ce vin sã vadã mormintele împãratilor si relicvele sfinte, nimeni n-a remarcat sosirea mea. De îndatã ce intri în bisericã, în dreapta, înconjurat doar de un simplu gãrdulet de lemn, poti vedea un fragment din stâlpul de piatrã de care soldatii romani l-au legat pe Mântuitorul nostru si l-au flagelat.

Erau multi marinari si, împreunã cu ei, un tânãr medic venetian, care le arãta biserica. Printre altele, el le-a spus cã la Roma a vãzut cu ochii lui un alt fragment din acelasi stâlp. Si a precizat:

¯ Amândouã sunt din aceeasi piatrã, iar cea de-a treia bucatã a stâlpului mai poate fi vãzutã la Ierusalim.

M-a privit curios si am simtit cã ar fi dorit sã stea de vorbã cu mine. Dar eu voiam sã fiu singur si sã mã las în voia gândurilor mele pânã ce ea va sosi, de aceea, ca sã scap de el, i-am recomandat sã meargã la Mãnãstirea Pantocratorului, unde se pãstreazã o mare piatrã heteroclitã de mormânt, tãiatã de Nikodemos, cea pe care trupul Mântuitorului a fost coborât de pe cruce. Pe suprafata pietrei, poti vedea încremenitele lacrimi, de o transparentã palidã, pe care Fecioara Maria le-a vãrsat pentru fiul sãu. Sunt, într-adevãr,

lacrimi pietrificate. Când le-am vãzut prima oarã, m-am îndoit si i-am bãnuit pe cãlugãri de înselãtorie. Mi-am zis atunci cã ei vor fi turnat picãturi de cearã si am încercat sa le desprind de pe piatrã cu cutitul. Dar cãlugãrii Constantinopolului nu sunt nici superstitiosi, nici tãlmãcitori vicleni de relicve sacre cum sunt cãlugãrii Occidentului. Pentru ei, Hristos cel viu înseamnã mult mai mult decât orice piatrã moartã, oricât ar fi ea de sacrã.

Dupã ce a ascultat cu mult interes cele povestite de mine, medicul din Venetia mi-a spus:

¯ Vinde-mi mie cutitul tãu!

Probabil, s-o fi gândit cã, dupã ce a atins o piatrã sacrã atât de importantã, si cutitul a devenit sacru.

¯ Poti face si tu acelasi lucru, i-am sugerat eu zâmbind.

Temãtor, medicul venetian si-a fãcut semnul crucii, dar am simtit cã era ispitit de propunerea mea. Apoi ne-am luat rãmas-bun. Numele lui este Nicolo Barbaro. M-a invitat sã vin într-o zi pe corabia lui. A mai spus sã nu uit sã aduc cu mine si o grecoaicã lipsitã de prejudecãti.

Lungi mi s-au pãrut cele douã ore de când asteptam în bisericã. Oamenii intrau si ieseau, dar nimeni nu mã bãga în seamã. La Constantinopol timpul si-a pierdut importanta. Femeile care se rugau în fata icoanelor pãreau desprinse cu totul de lumea realã. De aceea, când îsi reveneau din extaz, priveau nedumerite în jur, ca si cum s-ar fi desteptat dintr-un vis. În ochii lor reapãrea obsesia inexprimabilei melancolii a orasului muribund. Apoi îsi acopereau chipul si se îndreptau spre iesire cu capetele plecate.

Era cald în bisericã. Sub dalele de marmurã ale pardoselii, prin hipocaust, ca la vechii romani, circulã aer cald. Si sufletul meu a început sã se dezghete. Sau, poate, doar nelinistea asteptãrii m-a îndemnat sã mã rog. Oricum, a trecut multã vreme de când nu m-am mai rugat. Am îngenuncheat în fata altarului si am spus din toatã inima mea:

Doamne Atotputernice, Tu, cel care te-ai întrupat în Fiul Tãu, si, pentru a ne elibera de pãcate pe noi, oamenii, ai venit pe pãmânt într-un fel pe care mintea noastrã nu-l poate întelege, ai milã de mine! Iartã-mã pentru toate îndoielile mele, iartã-mi necredinta, pe care nici vorbele Tale, nici scripturile Patriarhilor Bisericii Tale, nici oricare altã filozofie terestrã n-au reusit s-o risipeascã. Prin vointa Ta am fost împins de ici-colo prin lume, si tot prin vointa Ta am gustat din toate darurile Tale: din întelepciune si din prostie, din sãrãcie si din bogãtie, din putere si din umilintã, din violentã si din tolerantã, din pasiune si din serenitate, din condei si din sabie, dar nimic, nimic nu m-a putut vindeca. Ca un vânãtor nemilos, care urmãreste un animal istovit, Tu m-ai hãrtuit pentru greselile si pentru pãcatele mele pânã în ziua în care nu-mi mai rãmãsese nimic altceva de fãcut decât sã-mi dãruiesc viata pentru Numele Tãu. Dar Tu nu mi-ai primit sacrificiul, nici n-ai dorit ca eu sã mã pierd. Oare ce vrei Tu de la mine, Dumnezeule de neînteles?

Dar în timp ce rosteam aceste vorbe, m-am gândit cã ruga mea nu era decât expresia neclintitului meu orgoliu. Mi-a fost rusine, am început sã mã rog din nou si am spus cu umilintã, din toatã inima mea:

"Tu, cel care Esti, ai milã de mine! Iartã-mi greselile si absolvã-mã de îngrozitoarea mea vinovãtie mai înainte de a mã risipi din aceastã

lume! Nu pentru cã merit iertarea, ci fiindcã Tu poti ierta."

M-am calmat. Mi-am simtit trupul rece, dar în acelasi timp arzând ca de arsura unui bloc de gheatã. Mi-am simtit trupul puternic si, pentru prima oarã dupã multi ani, m-am bucurat cã exist. Iubeam si asteptam. Tot trecutul, transformat în cenusã, rãmãsese undeva departe, în urma mea, ca si cum niciodatã pânã atunci n-as mai fi iubit si n-as mai fi asteptat. Abia îmi mai puteam aminti, ca de o umbrã îndepãrtatã, de tânãra fatã din Ferrara cu pãrul împodobit de perle care se plimba prin Grãdina Filozofiei cu o colivie de pãsãri prinsã cu un fir de aur de bratul ei alb, ce-l tinea întins, ca si cum ar fi purtat un felinar cu care sã-si lumineze drumul.

Apoi... mai târziu. Tocmai îngropasem un necunoscut fãrã chip. În pãdure, vulpile îi mâncaserã fata. Pe vremea aceea, sãtul de interminabilele dispute în jurul cãrtilor despre credintã, care mã împinseserã într-o nemãrginitã disperare, îngrijeam muribunzi într-un lazaret de ciumati. Atunci mi s-a arãtat ea si mi-a cerut sã-i înapoiez catarama pierdutã a cingãtorii. Era la fel de disperatã ca si mine frumoasa fatã din Ferrara si pãrea inaccesibilã. Am ars ciumatele-i vesminte într-un cuptor al unui negustor de sare. Apoi m-am culcat pe pãmântul gol lângã ea si ne-am încãlzit împreunã. Nu bãnuisem niciodatã cã asa ceva ar putea sã mi se întâmple. Pentru cã ea era fiica unui duce, în timp ce eu eram doar un neînsemnat traducãtor la cancelaria papei Eugen al IV-lea. Sunt cincisprezece ani de atunci. Dar nimic în mine n-a mai vibrat când mi-am adus aminte de ea. A trebuit sã-mi frãmânt mintea pentru a-mi aminti numele ei. Beatrice. Ducele îl admira pe Dante si citea romane cavaleresti franceze, îsi decapitase femeia si fiul pentru incest, dar, la rândul lui,

neputându-si stãpâni desfrânata-i dorintã, îsi violase fiica. Odatã, de mult, la Ferrara. De aceea am regãsit-o pe fata din Grãdina Filozofiei în lazaretul de ciumati.

O femeie cu chipul acoperit de un voal brodat cu perle s-a oprit lângã mine. Înaltã, de statura mea. Învesmântatã într-o mantie de blanã. I-am simtit parfumul de hiacint. A sosit. Ea, dragostea mea.

¯ Chipul! i-am soptit nerãbdãtor. Dezvãluie-ti chipul, ca sã fiu sigur cã esti tu!

A spus:

¯ Am fãcut rãu.

Era atât de palidã si ochilor ei cãprui le era fricã de mine.

Am întrebat-o:

¯ Ce-i binele? Ce-i rãul? Doar trãim ultimele clipe. Nimic nu mai are acum importantã.

¯ Esti latin, a spus ea cu o nuantã de repros în glas. Un mâncãtor de azimã. Doar un latin poate grãi asa. Un om simte în inima lui binele si rãul. Socrate o stia. Dar tu, cinic, întrebi ca Pilat: Ce este adevãrul?

¯ Pe rãnile lui Hristos! am înjurat eu. Dar tu, femeie, oare ai venit aici ca sã-mi dai lectii de filozofie? Totusi, nu-i de mirare. La ce altceva mai bun m-as fi putut astepta de la o grecoaicã?

A început sã plângã în hohote. De teamã si de enervare. Am lãsat-o sã plângã, am lãsat-o sã se linisteascã. Era atât de speriatã. Tremura, cu toate cã în bisericã era cald. Venise. Plângea tremurând,

înfãsuratã într-o blanã scumpã. Pentru mine, pentru ea. Oare mai aveam nevoie de o dovadã în plus, când sufletul ei a tresãrit pentru mine? Ca un cutremur ce mi-a rãscolit fiinta. Atunci s-au deschis mormintele din inima mea.

Într-un sfârsit, când s-a linistit, am pus mâna pe umãrul ei si i-am spus:

¯ Tot ce existã pe lume n-are nici o importantã: viata, stiinta, filozofia, chiar si credinta. Doar se nasc, ard ca o flacãrã pânã ce ajung cenusã, apoi se sting. Sã fim deci întelepti si sã vorbim ca doi oameni ai cãror ochi, într-un mod miraculos, s-au recunoscut. N-am venit sã mã cert cu tine.

¯ Atunci, pentru ce ai venit?

Am spus:

¯ Pentru cã te iubesc.

¯ Chiar dacã nici nu stii încã cine sunt, chiar dacã m-ai vãzut doar o singurã datã, a rostit ea.

Am ridicat din umeri. Oare ce as fi putut sã-i spun? Si-a lãsat privirea în jos si a început din nou sã tremure. A murmurat:

¯ N-am fost sigurã cã vei veni.

¯ O! dragostea mea..., am murmurat.

Vorbe atât de frumoase nici o femeie nu mi-a mai spus. Încã o datã am înteles cã nu existã pe lume destule cuvinte pentru tot ceea ce un om doreste sã spunã. Cu toate acestea, multi oameni întelepti si instruiti cred cã pot explica prin cuvinte esenta lui Dumnezeu.

I-am prins mâinile. Nesigurã, si le-a lãsat între ale mele. Erau cu degete subtiri si puternice. Am rãmas mult timp unul în fata celuilalt. Nu mai aveam nevoie de cuvinte. Ochii ei cãprui, tristi, au alunecat pe fata mea, privirea ei mi-a mângâiat pãrul, gâtul, obrajii, bãrbia, ca si cum, mânatã de o curiozitate insatiabilã, ar fi vrut sã-si graveze în memorie fiece trãsãturã a chipului meu. Vântul muscase din pielea mea, postul îmi adâncise pometii obrajilor, în colturile buzelor deprimarea desenase riduri, fruntea îmi era încretitã de atâtea gânduri desarte. Chipul meu ¯ ca o tãblita de cearã, pe care viata a umplut-o cu semne adânci. Am lãsat-o sã-l citeascã în voie.

¯ Ti-ai ras barba, a rostit ea, strângându-mi degetele. Semeni cu un preot latin. Ciudat; de temut. Vreau sã stiu totul despre tine.

I-am spus:

¯ Ca o scânteie purtatã de vânt am umblat dintr-o tarã în alta. Am studiat filozofia, nominalismul si realismul ei, am citit vechile scrieri. Mai apoi, obosit de cuvinte, am vrut sã exprim ideile prin litere si cifre, ca preafericitul Raymundus Lullus. Dar nicãieri n-am gãsit claritate. De aceea am ales spada si crucea.

Dupã câteva clipe, am continuat:

¯ Într-o vreme am fost negustor. Am studiat contabilitatea în partidã dublã si am înteles cã si bogãtia nu-i decât o iluzie. Sunt doar semne însirate pe hârtie ce-i stabilesc mãsura, la fel ca semnele filozofiei si ale misterelor sacre, nimic altceva.

Am ezitat un moment, apoi i-am spus încet:

¯ Ce-i drept, am crescut în Avignonul papilor, dar tatãl meu era grec.

Ea si-a retras deodatã mâinile, ca si cum s-ar fi temut de ceva, si a spus:

¯ Am bãnuit. De fapt, dacã ti-ai lãsa barbã, ai semãna cu un grec. De aceea, atunci când te-am vãzut, mi s-a pãrut cã te cunosc de mult, de aceea am tot încercat sã descopãr, în chipul tãu de acum, chipul pe care-l aveai altãdatã.

¯ Nu, am rostit eu, nu de aceea mi s-a pãrut cã mã cunosti.

A aruncat o privire în jurul ei, apoi si-a acoperit bãrbia si gura cu voalul. Mi-a spus cu o voce rugãtoare:

¯ Povesteste-mi totul despre tine. Dar mai bine sã ne plimbãm, prefãcându-ne cã vizitãm biserica, si sã încercãm sã nu atragem atentia persoanelor curioase. S-ar putea ca cineva sã mã cunoascã.

Si-a pus cu încredere mâna pe bratul meu si asa am început sã privim mormintele împãratilor, icoanele si relicvariile de argint. Si pasii nostri au fost la fel. O parã de foc îmi mângâia trupul prin mâna ce se odihnea pe bratul meu, dar suferinta îmi era plãcutã.

Am început sã-i povestesc în soaptã:

¯ Copilãria nu mi-o aduc prea bine aminte. A rãmas în mintea ca un vis din care nu pot despãrti realul de imaginar. Dar îmi amintesc cã, jucându-mã cu copiii pe zidurile Avignonului si pe malul râului, le declamam în greacã si în latinã citate lungi din diferite cãrti. Dupã ce tatãl meu a orbit, îi citeam în fiecare zi multe pagini, de aceea

cunosteam pe de rost lucruri pe care nici nu le întelegeam.

¯ A orbit? a întrebat ea.

¯ Când aveam opt sau nouã ani, a plecat într-o lungã cãlãtorie, i-am spus eu, si, în aceeasi clipã, am simtit un gust amar.

Îndepãrtasem de mult toate aceste amintiri din mintea mea, ca si cum nu s-ar fi petrecut niciodatã, dar acum amarul copilãriei regãsite l-am simtit ca pe un vis urât.

¯ A fost plecat doar un an. La întoarcere, a cãzut în mâinile unor tâlhari, care i-au scos ochii ca el sã nu-i recunoascã si sã nu poatã aduce mãrturie împotriva lor.

¯ I-au scos ochii, a repetat ea. La Constantinopol, le sunt scosi ochii cu fierul înrosit doar împãratilor detronati si fiilor care se rãzvrãtesc împotriva tatãlui lor. Obiceiul acesta, Bizantul l-a mostenit de la sultanii turcilor.

¯ Tatãl meu a fost grec, am mai spus eu o datã. La Avignon, oamenii îl numeau Andronikos Grecul, iar în ultimii lui ani de viatã doar Grecul Orb.

¯ Cum se face de-a ajuns tatãl tãu în tara francilor? a întrebat ea miratã.

¯ Nu stiu, i-am rãspuns.

Stiam, dar era secretul meu.

¯ El a trãit toatã viata la Avignon, am continuat eu povestirea. Aveam treisprezece ani când tata a cãzut într-o prãpastie din spatele palatului pontifical si si-a frânt gâtul. M-ai întrebat despre

copilãria mea. În copilãrie am avut deseori viziuni pe care le credeam reale. Chiar si numele meu este Ioannis Anghelos. Dar despre îngerii pe care îi vedeam, drept sã spun, nu-mi mai aminte nimic; probabil cã aveam, într-adevãr, acele viziuni, din moment ce au fost mentionate în rechizitoriu, printre învinuirile ce mi-au fost aduse la judecatã.

¯ La judecatã? a spus ea, ridicându-si sprâncenele.

¯ La treisprezece ani am fost condamnat pentru paricid. Am fost acuzat cã l-as fi condus pe tatãl meu pânã aproape de prãpastia în care a cãzut si cã l-as fi împins acolo pentru a-i mosteni averea. Cum nu exista nici un martor care sã întãreascã acuzatia, am fost bãtut si torturat pentru a recunoaste crima. Apoi am fost condamnat. Urma sã fiu tras pe roatã, sfâsiat în patru si ars pe rug. Aveam treisprezece ani. Aceasta a fost copilãria mea.

M-a apucat de mânã, m-a privit în ochi si a spus:

¯ Nu, acestia nu sunt ochi de ucigas. Dar povesteste tot! Te vei simti mai usurat.

¯ De multi ani nu m-am mai gândit la zilele acelea îngrozitoare. Niciodatã n-am simtit nevoia sã mã confesez cuiva. Am alungat toate din mintea mea. Dar tie îmi este usor sã-ti povestesc. A trecut multã vreme de atunci. Am deja patruzeci de ani. Dupã aceea am mai trãit multe vieti. Dar pe tatãl meu nu eu l-am ucis. Poate cã era un pãrinte sever si exigent, însã, de cele mai multe ori, era atât de bun cu mine. Eu l-am iubit. Pentru cã era tatãl meu. Despre mama mea nu stiu nimic. Ea a murit dupã ce m-a nãscut, strângând zadarnic în pumn o piatrã fãcãtoare de minuni.

Am continuat:

¯ Dupã ce a orbit, tatãl meu n-a mai dorit sã trãiascã. Mai târziu am înteles lucrul acesta, în dimineata zilei în care a murit, mi-a spus sã nu fiu îngrijorat, orice ar fi sã se întâmple. Mi-a mai spus cã are multi bani, trei mii de monede de aur, pe care le dãduse în pãstrare bijutierului Gerolamo. Fãcuse un testament în favoarea mea si-l desemnase pe Gerolamo tutore pânã ce voi împlini vârsta de saisprezece ani. Era primãvarã. Mi-a cerut sã-l duc pânã în vârful colinei. A spus cã vrea sã audã fâlfâitul de aripi al pãsãrilor care sosesc dinspre sud, a spus cã vrea sã asculte bãtaia vântului. A mai spus cã are întâlnire cu îngerii. De aceea m-a rugat sã-l las singur si sã mã întorc abia seara, înainte de vecernie.

¯ Se lepãdase oare tatãl tãu de credinta greceascã? m-a întrebat ea brusc.

Era o adevãratã fiicã a Constantinopolului! Am spus:

¯ Obisnuia sã meargã la slujbele religioase, se spovedea, se împãrtãsea dupã obiceiul latinilor si cumpãra indulgente pentru a scãpa de purgatoriu. Niciodatã nu m-am gândit cã ar fi avut o credintã diferitã de a altora. El mi-a spus cã trebuie sã se întâlneascã cu îngerii si eu l-am crezut. Când m-am întors, l-am gãsit mort. Fusese obosit de viatã. Fiindcã era orb si nefericit.

¯ Dar, a întrebat ea, cum de te-au putut acuza?

I-am rãspuns:

¯ M-au învinovãtit pentru toate. Toate, toate. Cã l-as fi omorât pentru bani. Le-am povestit cã tata mi-a spus sã-l las singur pentru cã avea întâlnire cu îngerii, dar ei au crezut cã mint. Nici un strãin

suspect nu fusese vãzut în acea zi prin oras, iar bijutierul Gerolamo a fost cel mai înversunat acuzator al meu. El a spus, printre altele, cã într-o zi a vãzut cu ochii lui cum l-am muscat pe tata de mânã în timp ce mã mustruluia. Cât despre aurul ce l-ar fi avut în pãstrare, Gerolamo a afirmat cã doar fantezia unui orb cu mintea rãtãcitã construise o astfel de poveste. E adevãrat, a mai spus el, cã atunci când a orbit, tatãl meu avea, în pãstrare la el, o micã sumã de bani, dar, în cursul anilor, banii se isprãviserã, iar el, Gerolamo, îl aprovizionase tot timpul pe bãtrân cu produse proaspete de pe pãmânturile lui. Si a mai precizat bijutierul: nu trebuie sã se înteleagã cã el i-ar fi vândut grecului produse pentru o oarecare sumã de bani, asa cum bietul orb îsi imagina mereu. A fãcut-o doar din milã crestinã. De altfel, Grecul Orb se multumea cu putin si deseori postea, asa a spus. Si, pentru a dovedi cã nu este sperjur, Gerolamo a promis cã, în memoria tatãlui meu, va dãrui bisericii o candelã de argint. S-a oferit, de asemenea, generos, sã primeascã, drept rãsplatã a datoriilor mele fatã de el, toate cãrtile grecesti ale tatãlui meu, pe care, si asa, nimeni nu le poate citi. Dar cred cã te-am plictisit cu povestea mea.

¯ Nu, nicidecum, a protestat ea. Povesteste mai departe cum ai reusit sã scapi cu viatã.

¯ Eram fiul Grecului Orb, un strãin deci, am spus eu. Nimeni nu s-a ridicat atunci sã-mi ia apãrarea. Mai mult, auzind episcopul pomenindu-se despre suma de trei mii de monede de aur, am fost convocat si în fata tribunalului ecleziastic. Pretextul a fost cã, amestecându-mi-se mie toate în minte, vorbisem în timpul torturii, printre altele, despre îngeri, asa cum se pare cã obisnuiam când eram copil mic. Tribunalul laic nu se nelinistise pentru acest aspect al afacerii judiciare si se multumise doar sã declare cã sunt nebun. Eram

prins în lanturi de peretele turnului închisorii si biciuit în fiecare zi, în timp ce judecãtorii urmãreau cu interes starea în care eram, nu cumva sã nu fiu apt pentru trasul pe roatã. Dar banii au complicat lucrurile, asa cã procesul prin care eram acuzat de paricid s-a transformat, pânã la urmã, într-o disputã îndârjitã între tribunalul ecleziastic si cel laic, pentru a se putea stabili de cine trebuia sã fiu eu condamnat si cine are dreptul sã-mi confiste averea.

¯ Totusi, cum ai scãpat? m-a întrebat ea încã o datã.

¯ Nu stiu, i-am rãspuns, si este adevãrat cã nu stiu. Nu pretind cã îngerii m-au salvat. Într-o zi, fãrã sã mi se spunã nici o vorbã, lanturile mi-au fost scoase, iar a doua zi, în zori, am observat cã usa turnului era deschisã. Am iesit afarã si am plecat. Aproape cã eram orb dupã întunericul în care vietuisem atâta timp. La poarta de apus a orasului am fost oprit de un negustor care m-a întrebat: Vrei sã mã însotesti? Am înteles numaidecât cã mã asteptase. El stia cine sunt si mi-a cerut sã-i povestesc despre viziunile pe care le aveam. Când am ajuns în pãdure, a cotrobãit în tolbã si a scos de acolo o carte. Era o traducere în francezã a celor patru evanghelii. Apoi m-a rugat sã-i citesc cartea. Asa am ajuns eu sã-i cunosc pe Fratii Liberului Cuget. Cred cã ei m-au eliberat din închisoare, fiindcã ei se îngrijesc de tot felul de lucruri bizare.

¯ Fratii Liberului Cuget? a întrebat ea miratã. Cine sunt acestia?

¯ Nu vreau sã te plictisesc, i-am rãspuns. Cândva îti voi povesti despre ei.

Mi-a spus:

¯ De unde stii cã ne vom mai vedea? Tu, care esti obisnuit cu libertatea moravurilor latine, nici nu-ti poti imagina ce greu mi-a fost sã aranjez aceastã întâlnire. Dacã dai crezare legendelor, s-ar pãrea cã o turcoaicã poate sã se întâlneascã mai usor cu un bãrbat decât o grecoaicã.

¯ În legende, am spus eu, se mai povesteste cã, de cele mai multe ori, viclenia unei femei poate înfrânge exigenta celui mai iscusit gardian. Citeste-le cu atentie! Ar putea sã-ti fie de mare folos.

¯ Era de asteptat ca tu sã fii foarte instruit în acest domeniu, a spus ea.

Am asigurat-o:

¯ N-ai nici un motiv sã fii geloasã. În seraiul sultanului mã ocupam de alte lucruri.

¯ Eu? Geloasã? a protestat ea si obrajii i s-au înrosit de indignare. Dar ai o pãrere prea bunã despre tine. De unde as putea sti dacã nu cumva esti doar un seducãtor ordinar cum sunt toti francii? Poate cã, asemenea lor, vrei sã scoti din minti o biata femeie, ca apoi sã te grozãvesti cu nostima-ti aventurã în cârciumile din port.

¯ Asa? am spus eu si i-am strâns pumnul cu putere. Astfel de franci ai cunoscut? Abia acum înteleg ce fel de femeie esti. Dar n-are nici un rost sã-ti fie teamã de mine. Stiu sã mã retrag. M-am înselat în privinta ta, de aceea, poate-i bine sã nu ne mai vedem niciodatã. Vei putea gãsi cu usurintã un cãpitan de corabie sau un ofiter franc care sã mã înlocuiascã.

Si-a retras mâna si a început sã-si frece pumnul. A respirat adânc, m-a privit atentã cu ochii ei

cãprui si, ridicându-si capul cu mândrie, a rostit iritatã:

¯ Întoarce-te în port! Sunt destule femei usoare acolo. Îmbatã-te ca un porc, cautã pricinã de ceartã cu altii, rãcneste ca un franc ce esti! Vei gãsi, fãrã îndoialã, pe cineva care sã te consoleze. Dumnezeu sã te ocroteascã!

Cu o furie oarbã i-am strigat:

¯ Ocroteascã-te Dumnezeu si pe tine, femeie!

În mare grabã, ea a traversat biserica purtându-si pasii peste dalele de marmurã netede ca sticla. Ce frumos mergea! Mi-am muscat buzele ca sã nu-i strig sã se întoarcã si am simtit în gurã gustul sângelui cald. Apoi a început sã meargã mai încet. Abia când a ajuns în dreptul portii s-a întors cu fata spre mine. Dar vãzând cã rãmãsesem încremenit în acelasi loc, fãrã nici o intentie de a o urma, a sosit enervatã, cu pasi repezi, în fata mea si mi-a tras o palmã. Mi-au tiuit urechile, obrazul l-am simtit în flãcãri, dar inima mea s-a bucurat. Nu fusese spontanã lovitura aceea. Mai înainte de a o face, privise în jur si se asigurase cã nimeni n-ar fi putut-o vedea.

Nu i-am spus nici o vorbã, nu i-am reprosat nimic. A mai stat o clipã, apoi a plecat. Nemiscat, am urmãrit-o cum se depãrta. În mijlocul bisericii a ezitat, a mers din ce în ce mai încet, s-a oprit, apoi s-a întors la mine. Surâdea. Iar ochii ei cãprui radiau de bucurie.

A spus:

¯ Iartã-mã, dragul meu! Poate cã am primit o educatie proastã, dar iatã-mã din nou aici, de aceastã datã, destul de umilã. Din pãcate, eu n-am nici o carte de legende turcesti. Ai putea sã-mi

împrumuti o astfel de carte? Într-adevãr, doresc sã învãt cum îl poate însela o femeie vicleanã pe un gardian întelept.

Mi-a luat mâna, a sãrutat-o si a apãsat-o pe obrazul ei. M-a întrebat:

¯ Simti ce calzi îmi sunt obrajii?

¯ Fii atentã, i-am soptit eu. Obrajii mei sunt si mai încinsi. De altfel, cred cã nici nu prea ai avea tu de învãtat ceva nou de la turci.

¯ Cum ai putut sã mã lasi sã plec fãrã sã alergi dupã mine? M-ai ofensat netinând seama de demnitatea mea de femeie.

¯ E doar un joc deocamdatã. Vei avea si alte ocazii sã-l joci si sã pleci. Nu voi veni dupã tine. Nu te voi hãrtui niciodatã. Tu esti cea care alege.

Mi-a spus cu gravitate:

¯ Nu mai pot alege. Am ales când ti-am scris sã vii aici. Am ales când nu te-am îndepãrtat de lângã mine atunci, în Catedrala Sfânta Sofia. Am ales când tu m-ai privit. Dar nu mai complica lucrurile atât de mult!

Mâinile ni s-au întâlnit din nou si am iesit afarã din bisericã. A fost îngrozitã când a vãzut cã se lãsa întunericul. Si a spus:

¯ Trebuie sã ne despãrtim. Imediat.

Incapabil sã nu-mi exprim dorinta, i-am spus:

¯ Oare nu te-as putea însoti putin?

Era periculos, dar n-a avut curajul sã mã refuze. Cãdea întunericul peste cupolele verzi ale bisericilor, în fata caselor de pe strãzile mari se

aprindeau tortele si noi mergeam alãturi urmati de un câine galben si costeliv, care, din motive al cãror înteles nu-l cunosc, mã însotise de acasã pânã la bisericã, apoi asteptase cu rãbdare în fata ei pânã am iesit afarã.

Ea nu s-a îndreptat spre Blaherne, dupã cum bãnuisem instinctiv, ci exact în directia opusã. I-am arãtat câinele si i-am spus în joacã:

¯ Dacã vrei, îi voi spune câinelui sã te urmãreascã. Apoi, dupã ce se va întoarce, îmi va arãta unde locuiesti. Doar nu degeaba am fost supraveghetorul câinilor sultanului Murad.

¯ Povesteste-mi despre câini! m-a rugat ea.

I-am spus:

¯ La douãzeci de ani eram îndrãgostit de Homer. Voiam sã vãd ruinele Troiei. De aceea, m-am îmbarcat ca marinar pe o corabie genovezã. Toatã viata, de când mã stiu, am dorit sã cãlãtoresc spre rãsãrit. Sângele meu, strãbunii, toate mã chemau acolo. Corabia transporta câinii pe care ducele din Milano îi trimetea în dar sultanului Murad. Calitatea de guvernator al Genovei îi conferea si titlul de podestat de Pera, asa cã, într-un fel, era dependent de bunele relatii pe care trebuia sã le întretinã cu sultanul. Cel mai mare dintre câini, o bestie cenusie, cãpãtând o încredere nemaipomenitã în mine, a început sã mi se supunã si, de atunci, n-a mai fost nevoie sã fie tinut în cuscã. Dupã ce am traversat Marea Greciei si am ajuns aproape de tãrm, marinarii mi-au arãtat ruinele Troiei, cetatea lui Alexandru cel Mare. Noaptea, înainte de a ajunge la Tenedos, am pãrãsit corabia si am înotat pânã la mal. Atât de arzãtoare îmi era dorinta sã pãsesc pe acelasi pãmânt pe care au umblat eroii lui Homer, Ahile si Ulise. În ciuda faptului cã i-am poruncit sã rãmânã

pe corabie, câinele a sãrit în apã si m-a urmat. Era varã, apa mãrii era caldã. Nu voi uita niciodatã acea primã dimineatã, când zorile coborau peste colinele albastre si picioarele mele strãbãteau atât de doritul tãrm al Asiei. Câinele mi-a fost piazã bunã. Pentru cã, de-ar fi înteles turcii cã fugisem de pe corabie, încã de atunci m-ar fi fãcut sclavul lor.

¯ Ai trecut prin multe aventuri, a rostit ea pe un ton oarecum sceptic.

¯ Niciodatã nu m-am gândit cã aceste întâmplãri sunt aventuri. Ele sunt viata mea. Poate cã pasiunea cunoasterii m-a împins spre dorinta de schimbare. Dar am avut si mult noroc. Pronia cereascã m-a apãrat de multe ori. Poate cã de prea multe ori, din moment ce am ajuns sã mã întreb eu însumi: de ce? Cum se face cã am supravietuit, în timp ce în juru-mi era doar moarte? Am scãpat teafãr chiar si atunci când am trãit printre ciumati.

¯ Povesteste-mi mai departe despre câine, m-a rugat ea.

Am continuat povestirea:

¯ Hoinãream printre ruinele Troiei lui Alexandru si câinele acela mare si cenusiu alerga în urma mea. Priveam coloanele nãruite, dafinii si vita sãlbaticã ce acoperea zidurile strãvechi. Cercetam statuile prãbusite la pãmânt. Islamul nu tolereazã chipurile de oameni si de zei. Dar încã nu ajunsesem la Troia cea adevãratã. Nu-mi simteam nici foamea, nici oboseala, si am mers de-a lungul tãrmului mãrii pânã ce am dat de râul Skamandros. Acolo, pe un platou de pe o colinã mlãstinoasã, era Troia. Tot acolo m-am întâlnit cu niste pãstori. Erau turci nomazi care trãiau în corturi. Femeile lor nu-si acopereau chipul. Dar le-a fost fricã de câine si, fãrã îndoialã, l-ar fi omorât cu o sãgeatã

de n-as fi apucat sã le spun la timp cã este câinele emirului lor. Auzind, si-au atins cu mâna fruntea si pieptul, apoi s-au înclinat cu respect pânã la pãmânt în fata lui. Tot din respect pentru câine, mi-au oferit hranã si s-au purtat bine cu mine.

Am continuat:

¯ Nici n-am mai umblat mult atunci, nici n-am vãzut Constantinopolul, asa cum dorisem. Era pace pe pãmânt, iar sultanul Murad locuia în vremea aceea la Magnesia, unde putea sã supravegheze îndeaproape constructia palatului si a pavilioanelor. Mai târziu, s-a mutat în acel palat, atunci când a încercat sã renunte la Putere în favoarea fiului sãu, Mehmet. Dar Mehmet era prea tânãr. Am fost primit bine la Magnesia. Sultanul Murad m-a chemat în fata lui, si, dupã ce mi-a ascultat povestea, m-a rãsplãtit cu un sãculet de bani de argint. Se întelege cã am mintit. Câinele sãrise în mare, asa am spus, si, fiindcã stiam cã este un câine de pret, un dar oferit sultanului, am înotat dupã el sã-l recuperez.

Când a venit vremea sã plec, câinele n-a mai vrut sã se despartã de mine, asa cã a trebuit sã fie închis într-o cuscã, fiindcã devenise furios.

M-a privit neîncrezãtoare si a spus:

¯ Sper cã nu-i o poveste marinãreascã. Spune-mi, cum ai putut sã te întorci în tara ta latinã?

M-a nelinistit scepticismul ei. I-am spus:

¯ Vorbeam despre câini. Tu mi-ai cerut-o, de aceea am început sã povestesc aceastã întâmplare. Cine stie, poate mai aveam si altceva de fãcut în Asia, nu numai sã caut ruinele orasului Troia. M-am adresat dervisilor torlak, iar ei m-au îndemnat sã-l caut pe un functionar venetian. Apoi am plãtit

cãlãtoria si m-am îmbarcat pe o corabie ce naviga spre Venetia.

Am observat cã n-a înteles despre ce vorbeam, asa cã i-am explicat:

¯ Dervisii torlak sunt Fratii Liberului Cuget la turci. Nu-si acoperã capul. Nu cunosc notiunea de proprietate. În tinerete, sultanul Murad a participat la reprimarea revoltei dervisilor torlak. Profetul lor a fost rãstignit pe cruce si purtat pe spinarea unei cãmile pânã a murit. Printre dervisii torlak sunt si evrei, si greci. Ei afirmã cã orice credintã este la fel de importantã. Ei cred cã învãtãtura lui Mahomed nu-i cu nimic mai presus decât învãtãtura lui Hristos.

S-a oprit din drum si a spus:

¯ Povestesti despre niste lucruri atât de surprinzãtoare, încât simt nevoia sã-ti privesc fata. Dar nu pot distinge trãsãturile chipului tãu. Dinspre tine vine un abur rece. Ca si cum în apropierea ta ar fi un demon. Sau, poate, un înger.

I-am spus:

¯ Cunosc si o astfel de învãtãturã. Ea zice cã întotdeauna, pe pãmânt, printre oameni au trãit si îngeri. Unii dintre ei nici nu-si cunosc identitatea, dar existã puteri spirituale care-i protejeazã. Îi poti recunoaste sau îi poti deosebi de ceilalti oameni doar dacã stii semnele îngerilor nãscuti cu chip omenesc, precum si originea lor uitatã. De puterea unor astfel de îngeri cu chip omenesc multi suverani au stiut sã se foloseascã.

¯ Mã înspãimânti, a soptit ea. Oare si tu esti un înger cu trup de om?

¯ E doar un delir, m-am apãrat eu. Sunt om. Am venit pe lume singur si singur voi pleca din lume. Pânã la urmã, aceasta este toatã stiinta mea.

Am depãsit ruinele Hipodromului, unde, în cursul zilei, pe pista Hipodromului poti vedea greci tineri care, fie trag cu arcul, fie, încãlecati pe cai, se întrec sã împingã, cu niste crose, o sferã cãptusitã cu piele de cal. În lumina scãzutã a crepusculului, clãdirile în ruinã pãreau mai mari. Cupola Catedralei Sfânta Sofia se înãlta imensã spre cer. Întunecate, se întindeau în fata noastrã impresionante mormane de piatrã de la vechiul palat imperial. Nici o luminã nu strãlucea acolo. Sãlile pustii ale palatului sunt din ce în ce mai rar folosite. Doar pentru anumite ceremonii speciale. Tenebrele, miloase, ne ascundeau adevãrul, ca sã uitãm pentru o clipã cã trãim într-un oras muribund. Coloane de marmurã îngãlbenitã, pereti crãpati. Secase apa în helestee, iar urnele din piatrã erau pline cu frunze uscate de platan. La orizont apãreau primele stele. Fãrã sã rostim o vorbã, ne-am oprit amândoi lângã o coloanã spartã a vechiului palat.

¯ Trebuie sã te întorci, a spus ea. Mai departe nu mã poti însoti.

¯ Mantia ta de blanã ar putea sã-i ispiteascã pe hoti si pe cersetori, am îngânat eu.

¯ La Constantinopol, a spus ea înãltându-si cu mândrie capul, nu sunt nici hoti, nici cersetori. Poate cã în port sau la Pera existã, dar în orasul propriu-zis, nu.

¯ E adevãrat. Sunt putini cersetori la Constantinopol. Slabi si mândri. Doar prin preajma bisericilor mai poti vedea câtiva cersetori cu privirea rãtãcitã undeva departe, ca si cum ar contempla trecutul milenar. Dacã un latin le oferã

un ban, ei murmurã o binecuvântare, dar în urma lui scuipã, fiindcã le este scârbã de latini. Apoi sterg moneda de zdrentele lor, ca sã purifice metalul de atingerea latinã. Cei din Constantinopol care ajung sãraci, atât bãrbatii, cât si femeile, preferã sã meargã într-o mãnãstire decât sã cerseascã.

¯ Trebuie sã plec, a repetat.

Apoi, pe neasteptate, m-a îmbrãtisat, si-a sprijinit capul de pieptul meu si i-am simtit parfumul de hiacint.

Dar buzele mele nu s-au deschis s-o sãrute, fiindcã nu voiam s-o ofensez printr-un gest de dorintã.

¯ Când ne putem revedea? am întrebat-o.

Aveam gura atât de uscatã, încât vocea mi-a fost nefiresc de asprã.

Mi-a rãspuns trist:

¯ Nu stiu. Într-adevãr, nu stiu. Asa ceva, mie nu mi s-a mai întâmplat pânã acum.

¯ Oare n-ai putea veni acasã la mine? am întrebat-o. În tainã, nevãzutã de nimeni. N-am decât un slujitor. Cred cã mã supravegheazã, dar pot sã renunt la el. Sunt obisnuit sã mã descurc si fãrã servitori.

Ea n-a spus multã vreme nimic. De aceea mi-a fost teamã. Nelinistit, i-am zis:

¯ Sper cã nu te-am jignit. Cred cã poti avea încredere în mine. Nu-ti doresc nici un rãu.

¯ Nu-ti îndepãrta slujitorul, a spus ea. Nu vei face nimic altceva decât sã stârnesti bãnuieli asupra ta. Orice strãin este supravegheat. Si apoi, te vor spiona în alt fel, poate mai periculos decât acum. Drept sã-ti spun, nu stiu ce-i de fãcut.

Am sovãit un moment, apoi i-am spus:

¯ În Occident, femeile obisnuiesc sã se foloseascã de o prietenã, la care spun cã se duc în vizitã. La nevoie, prietena poate jura cã este adevãrat si, altã datã, se întelege cã o va putea rãsplãti în acelasi fel. Bãrbatii si femeile din Occident se mai pot întâlni la bãile publice sau la izvoarele tãmãduitoare.

¯ Nu cunosc pe nimeni în care sã pot avea încredere, a rostit ea.

¯ Asadar, nu vrei sã mã mai vezi, i-am spus eu sec.

¯ Voi veni la tine peste o sãptãmânã, a promis ea ridicându-si privirea. Voi încerca sã vin dimineata. Mã voi rãtãci de însotitorii mei în piatã sau în magazinele venetienilor. Mi-i voi face dusmani, ce-i drept, dar n-am încotro. Cât despre tine, trimite-ti undeva departe servitorul!

¯ Dar stii unde locuiesc? m-am grãbit s-o întreb. Este o casã micã de lemn în apropierea mãrii, în spatele cartierului venetian. O vei recunoaste dupã leul de piatrã de la poartã.

¯ Dar îl cunosc foarte bine pe acel leu micut si urât, a spus ea amuzatã. Ieri, când am mers în piatã, în speranta cã te voi vedea, m-am plimbat putin prin fata casei tale. Dar nu te-am zãrit. Dumnezeu sã-ti binecuvânteze casa! a mai spus ea si a dispãrut în întuneric.

Nu l-am trimis pe câine s-o urmãreascã.

20 decembrie 1452

Stãteam pe tãrmul mãrii când a plecat spre Venetia ultima corabie. Era o navã micutã si rapidã, al cãrei cãpitan, mesager al împãratului, urma sã explice la Signorie cauzele embargoului pus asupra marilor galere. Basileul Constantin a adresat, de asemenea, Ungariei, pe diferite cãi, apeluri de ajutor. Încã în al doilea an de la urcarea lui Mehmet pe tron, regentul Huniade jurase, sãrutând crucea, cã timp de trei ani va fi pace cu turcii. Încã de la Varna, în anul 1444, si la Kosovo, în anul 1448, Murad îi demonstrase cã un rãzboi cu turcii este dezastruos pentru Ungaria. Dar eu nu am încredere în ajutorul crestinãtãtii, fiindcã Mehmet actioneazã mai rapid decât toatã lumea crestinã.

Astã-varã, l-am vãzut pe tânãrul sultan, stropit de var din cap pânã în picioare, frãmântând cu mâinile lui argila, pentru a-i incita prin exemplul sãu pe oameni sã-si sporeascã zelul la construirea fortãretei de pe malul Bosforului. Chiar si pe bãtrânii viziri i-a obligat sã ridice pietre si sã pregãteascã mortar. Niciodatã pânã acum n-a mai fost construitã o fortãreatã atât de puternicã într-un timp atât de scurt. Când am fugit eu din tabãra sultanului, în afarã de acoperisurile plumbuite ale turnurilor, totul era gata.

Tunurile mari din bronz ale mesterului Orban au rezistat la aprinderea bruscã a pulberii. Fãrã îndoialã, tunurile sunt rezistente si eficiente. Iar de când o galerã venetianã a fost scufundatã doar cu o singurã ghiulea, dinspre Marea Neagrã nu mai soseste nici o corabie. Cãpitanul galerei venetiene refuzase sã coboare pânzele. Trupul sãu, tras în

teapã, mai atârnã în fata fortãretei turcesti de pe malul Bosforului, înconjurat de cadavrele în putrefactie ale bravilor lui marinari. Sultanul i-a iertat doar pe patru marinari din echipaj si i-a trimis la Constantinopol ca sã povesteascã ce s-a întâmplat. De la aceastã ispravã a turcilor au trecut douã luni.

Dar si împãratul Constantin este hotãrât sã se apere. Tot zidul Constantinopolului se reparã. În acest scop sunt folosite si pietre de pe mormintele cimitirelor din afara orasului. A fost o hotãrâre înteleaptã, altminteri, în timpul asediului, cu sigurantã cã turcii le-ar folosi. Se povesteste cã antreprenorii îsi însusesc doar banii si nu se prea omoarã cu munca, însã nimeni nu se plânge. Dimpotrivã, populatia este bântuitã de o bucurie rãutãcioasã. Grecii cred cã împãratul, din moment ce este de acord cu latinii, este un apostat. De aceea, trebuie furat tot ceea ce se poate fura de la el. Precum si de la toti latinii. Adevãrul este cã orasul îi iubeste mai mult pe turci decât pe latini.

Si de ce s-ar teme de turci? Oare nu o au ei, grecii Constantinopolului, pe Panaghia Blahernelor, Fecioara cea fãcãtoare de minuni?

Iar astãzi, împinsã de cele mai pioase sentimente, femeia brutarului, o babã de ispravã, povestea unei multimi de gurã-cascã cum cã, acum treizeci de ani, în timp ce sultanul Murad asedia orasul, învesmântatã în albastru, pe zidurile Constantinopolului se plimba Sfânta Fecioarã a Blahernelor. Când au vãzut-o, turcii au intrat în panicã si, dupã ce au dat foc propriilor masini de rãzboi si corturilor, au fugit în aceeasi noapte din preajma orasului. Ca si cum Murat n-ar fi putut avea alt motiv, de a încetat el atunci asediul.

Oare cum poate fi o singură săptămână atât de lungă? Si este atât de ciudat că astept, în ciuda faptului că, până nu de mult, eram sigur că nu mai am nimic de asteptat. Ciudată-i bucuria asteptării. Credeam că nu se vor mai întoarce niciodată în mine înflăcărarea enervantă si nerăbdarea din tinerete. Dar nu mă încumet să cred mai mult. Poate nici nu este asa cum o văd eu... Chiar dacă un vânt rece bate dinspre Marea Marmara, chiar daca primii fulgi de zăpadă au început să se rotească prin aer, încă nu simt nevoia să mă încălzesc lângă cărbunii aprinsi. Trupul meu arde ca un cuptor încins.

22 decembrie 1452

Se apropie sărbătoarea Nasterii Mântuitorului. Venetienii si genovezii din Pera se pregătesc. Pentru greci, această sărbătoare n-are prea mare importantă. Sărbătoarea lor este Pastele. Nu Săptămâna Patimilor, ci Înăltarea la Cer, aceasta se sărbătoreste. Credinta lor este arzătoare, inspirată, mistică si tolerantă. Ei nu-i ard pe eretici, dimpotrivă, le permit să se retragă în mănăstiri pentru a se izbăvi de păcatele lor. Nu l-au omorât cu pietre nici pe cardinalul Isidor. I-au strigat doar: Trimite Romei pâinea ta nedospită!

O credintă atât de arzătoare, o atât de extatică reculegere cum poti citi pe chipurile oamenilor din bisericile Constantinopolului n-am văzut niciodată în Occident, în Occidentul unde, pentru păcatele făptuite, iertarea poate fi cumpărată cu bani.

Dar orasul lor a devenit pustiu. Odinioară, între imensele lui ziduri, trăia un milion de oameni. S-a micsorat orasul, la Constantinopol viata continuă doar în jurul pietelor centrale de pe coline si pe pantele din jurul portului. Case năruite, ruine si

spatii pustii, care se întind din zonele locuite pânã la zidurile orasului, pãsuni neroditoare, de pe urma cãrora abia de au ceva folos caprele, mãgarii si caii. Iarbã sãlbaticã, nesfârsite întinderi de mãrãcini, case pustii cu acoperisuri prãbusite. Si vântul ce suflã dinspre Marea Marmara. Melancolie de nedescris.

Venetia a trimis douã corãbii de rãzboi. Din partea papei de la Roma, doar un cardinal ¯ Isidor, si cincizeci de mercenari. În fãrã de asta, Constantinopolul nu se poate bizui decât pe corãbiile venetiene rechizitionate si pe latinii cãrora li s-a promis o recompensã bunã. Eram sã uit de cele cinci galere bizantine de rãzboi ale împãratului Constantin, care se leagãnã jalnic în port, fãrã vele. Împuticiunea lor se simte pânã hãt, departe. Tunurile pline de mucegai verde put deopotrivã. Dar astãzi au fost oameni pe puntea acestor uitate corãbii. Chiar dacã împãratul nu are bani sã le repare, se pare cã megaducele Notaras si-a propus sã le facã apte de navigatie. Corãbiile de rãzboi sunt o plãcere costisitoare.

Din insulele grecesti ale Mãrii Egee au sosit în port câteva nave comerciale cu cereale, ulei si vin. Se povesteste cã turcii au fãcut ravagii în Moreea. Este zadarnicã asteptarea vreunui ajutor de acolo. De altfel, Constantin nu se poate bizui nici pe fratii lui. Încã de la Florenta, Demetrios era unul dintre adversarii Uniunii. Iar dupã moartea împãratului Ioan, doar mama lor a putut sã-i împiedice pe frati sã nu se rãzboiascã între ei.

Grecii Constantinopolului... Nu-i cunosc. Nu încerc sã le câstig iubirea. Vor rãmâne întotdeauna doar niste strãini pentru mine. Nici timpul lor nu este timpul meu. Pentru ei este anul 6.960 de la Facerea lumii. Iar turcii sunt în cel de-al 856-lea an

de la Hegira. Ce lume ciudatã! Or, poate cã sunt eu prea latin în inima mea?

Ea n-a venit. Poate a vrut doar sã mai câstige timp ca sã scape de mine decent, pentru a mã face sã-i pierd urma. Nici nu-i stiu numele. Dar de ce trebuie sã mã frãmânt? Linisteste-te! A fost doar un capriciu, o curiozitate trecãtoare.

E grecoaicã. Prin vinele ei curge sânge grecesc. Si prin vinele mele curge sângele grecesc al tatãlui meu. Sângele degenerat si perfid, sângele plin de cruzime al Bizantului. În toatã lumea femeile sunt perfide. De sunt crestine, de sunt musulmane, e totuna. Dacã tot mostenesc o experientã de douã ori milenarã, nu-s oare grecoaicele cele mai ipocrite?

Am plumb în inima mea, am plumb în sângele meu. Urãsc acest oras muribund. Cufundat în contemplarea trecutului sãu, Constantinopolul nu poate sã creadã în dezastrul ce va sã vinã.

Îl urãsc pentru cã îl iubesc.

23 decembrie 1452

Astãzi am hoinãrit prin oras. Mai întâi, de la Acropole pânã la Palatul Bukoleon. Am privit cu atentie zidurile compacte, portile de fier, ferestruicile ogivale ale caselor cu douã etaje. Nu m-am uitat deloc la casele de lemn. M-am rugat în Biserica Sfintii Serghie si Bacchus, lângã peretele dinspre mare. Dar lui Dumnezeu nu-i convine contabilitatea în partidã dublã.

Apoi am umblat de la Coloana lui Constantin pânã la turnurile de marmurã ale Portii de Aur. De acolo, mi-am urmat drumul pânã la Poarta

Sfântului Roman, apoi am intrat în Grãdina Blahernelor. Nimeni nu m-a împiedicat sã trec de poarta grãdinii.

Poate cã ea s-a ferit de mine si m-a dus în altã parte. Cine stie? Poate locuieste la Blaherne. Pãmântul era galben, înghetat si mort. Frunzele din parc n-au fost mãturate. Am cãutat în zadar pavilionul tineretii mele cu pãsãri artificiale ce se zbãteau în colivii de aur. Când l-am întrebat pe un soldat din gardã, a ridicat nedumerit din umeri, poate nici n-a înteles ce cãutam. Acolo era locul unde împãratul Ioan îi desfãta pe barbari, adicã pe noi, cei sositi din Apus, pe doctorul Cusanus si pe ceilalti împuterniciti care apartineau pãrtii minoritare.

Servitorul meu nu m-a însotit. Dar peretii, zidurile si coloanele acestui oras strãvechi supravegheazã trecãtorii cu ochi nevãzuti. Niste lucrãtori, care sãpau printre ruine ca sã poatã alege pietre pentru repararea zidurilor orasului, mi-au arãtat niste monede înnegrite pe care le-au gãsit în nisip. Nu mai au nici o valoare, dar sunt vechi de o mie de ani.

Am traversat golful si am ajuns în Pera genovezã. Nimeni nu m-a întrebat nimic. Bãrcile cu vâsle, încãrcate cu tot felul de mãrfuri, treceau continuu dintr-o parte în alta. Genovezii fac afaceri bune. Dacã as vrea, în scurtã vreme m-as putea îmbogãti. Negustor de arme, acuma-i momentul. Poate cã abia atunci grecii vor fi mai toleranti cu mine. Poate vor întelege, în sfârsit, cã sunt sincer si vor avea încredere în mine.

În fiece cârciumã din Pera se vând si se schimbã stiri. Genovezii din Pera nu sunt în rãzboi cu sultanul. Si acest lucru e absurd. Prin Pera, sultanul Mehmet stie tot ce se întâmplã în

Constantinopol. Iar noi aflãm, în fiecare zi, noutãti despre pregãtirile de rãzboi ale sultanului.

Într-o bine cunoscutã si respectabilã curte, am vãzut turnul cu porumbei voiajori. Sunt porumbei egipteni. La Adrianopol, sultanul a fost informat în aceeasi zi despre plecãrile si sosirile corãbiilor, despre mãrfurile transportate, chiar si despre cãpitani, deoarece înaltul turn din Pera este un excelent punct de observatie. De acolo pot fi vãzute marea, Bosforul si tot ceea ce se întâmplã în oras, între Acropole si Blaherne.

Dupã ce am ajuns acasã, m-am uitat pe fereastrã spre turnul Perei, în vârful cãruia fluturã în bãtaia vântului flamura Genovei. Am simtit fiori reci în tot trupul. De aceea, pentru prima oarã dupã sapte ani, am bãut vin. Dar am fost si mai trist.

Poate cã abia astãzi, în aceastã zi friguroasã, am înteles ce absurdã a fost mânia care m-a îndemnat sã-l pãrãsesc pe sultanul Mehmet, riscându-mi viata, ca sã ajung într-un oras care îmi este strãin si ostil. De ce nu l-am urmat pe noul Alexandru ca pe o voce a constiintei? Murad, tatãl lui, mi-l lãsase mostenire. Spre deosebire de Murad, el nu m-a crezut înger, chiar dacã animalele sãlbatice si câinii se supuneau vointei mele. El se bucura cã-si ascute mintea cu ajutorul stiintei mele. Inteligenta lui zvâcnea, ascutitã ca o lance; stiinta mea era aridã ca o piatrã neagrã. Îl amuza ideea cã întâlnise un om atât de integru.

A trebuit sã plec, dar atunci credeam cã faptul acesta nu mã va misca niciodatã. Poate cã eu însumi am fost mai uimit de propria-mi plecare decât sultanul Mehmet.

26 decembrie 1452

Am fost într-adevãr mirat când servitorul a venit în fata mea si mi-a spus:

¯ Stãpâne, nu te duce prea des la Pera!

A fost prima datã când m-am uitat la el cu atentie. Pânã astãzi nu-l privisem decât ca pe un rãu necesar, de care nu m-as fi putut descotorosi, fiindcã fãcea parte din locuinta închiriatã. El are grijã ca hainele mele sã fie curate, îmi aduce de mâncare, vegheazã ca bunurile proprietarului casei sã nu se degradeze, mãturã curtea si, fãrã îndoialã, transmite camerei întunecate din Blaherne rapoarte despre mine si despre oamenii cu care mã întâlnesc.

De fapt, n-am ce sã-i reprosez, întotdeauna l-am privit ca pe un bãtrân sãrac, demn de milã. Am preferat sã nu-l vãd. Dar astãzi m-am uitat la el cu atentie. Este un bãrbat mic de staturã, cu o barbã rãzleatã. Îl dor genunchii, iar în privirea lui regãsesti intensa melancolie a ochilor tristi ai grecilor din Constantinopol. Poartã haine uzate, pline de pete, si pantaloni cârpiti.

L-am întrebat:

¯ Cine ti-a poruncit sã-mi vorbesti astfel?

Mi-a rãspuns supãrat:

¯ Eu îti doresc binele. Pentru cã, atâta timp cât locuiesti în aceastã casã, esti stãpânul meu.

I-am spus:

¯ Sunt latin.

A protestat, rostind pãtimas:

¯ Nu, nu. Tu nu esti latin. Eu ti-am recunoscut chipul.

Spre marea mea surprindere, s-a asezat în genunchi în fata mea, mi-a luat mâna si mi-a sãrutat-o, apoi a spus:

¯ Nu mã dispretui, stãpâne! E adevãrat cã am bãut vinul care a rãmas în urciorul tãu, e adevãrat cã am strâns bãnutii pe care uneori i-ai risipit prin casã, e adevãrat cã am luat putin ulei si l-am dus unei mãtusi bolnave, fiindcã toatã familia mea este tare sãracã. Însã nu voi mai repeta aceste fapte, pentru cã acum te cunosc.

¯ Dar niciodatã nu m-am târguit eu pentru pretul mâncãrii, i-am spus, într-adevãr mirat. Este dreptul celui sãrac sã trãiascã din ceea ce risipeste bogatul. Din partea mea, atâta timp cât îti sunt stãpân, n-ai decât sã-ti întretii si toatã familia. Cât despre bani, ei n-au nici o însemnãtate pentru mine. Vine iute clipa când banii si bogãtiile îsi pierd orice importantã. În fata mortii, toti suntem egali, iar pe cântarul lui Dumnezeu, virtutea unui tântar are aceeasi greutate ca si virtutea unui elefant.

I-am vorbit mult pentru cã am vrut sã-i studiez chipul. Mi s-a pãrut sincer, dar chipul unui om te poate însela uneori. Si apoi, cine a mai auzit cã un grec se poate încrede în alt grec?

A spus:

¯ Dacã vrei sã nu stiu ce faci sau unde mergi, n-are nici un rost sã mã închizi în pivnitã, unde-i frig de-ti îngheatã oasele. De atunci sunt eu rãcit, în plus, mã dor urechile si genunchii.

¯ Ridicã-te, omule, si drege-ti rãul cu vin! am spus eu si i-am întins un bizant de aur.

Un bizant de aur este o avere, fiindcã la Constantinopol sãracii sunt foarte sãraci, iar putinii bogati sunt foarte bogati.

S-a uitat la moneda din mâna mea si fata i s-a luminat, dar a scuturat cu hotãrâre din cap si a spus:

¯ Stãpâne! Nu ti-am vorbit despre durerile mele ca un cersetor. Tu nu ai nevoie sã mã cumperi cu bani. Dacã doresti sã nu aud, eu nu voi auzi, dacã doresti sã nu vãd, eu nu voi vedea. Trebuie doar sã-mi poruncesti.

¯ Nu înteleg, am spus eu.

Privind spre câinele galben si slab ce se odihnea cu botul între labe pe presul din fata usii si-mi urmãrea fiecare gest, a spus:

¯ Oare nu s-a supus tie chiar si acest câine ce te urmeazã cu credintã oriunde mergi?

¯ Nu înteleg despre ce vorbesti, am repetat, si am aruncat bizantul de aur pe covor, în fata lui.

S-a aplecat si l-a ridicat, m-a privit în ochi si a spus:

¯ Nu trebuie sã-ti dezvãlui adevãratul chip. Oare cum de-am putut sã gândesc cã ti-l vei dezvãlui în fata mea? Pentru mine, taina ta este sacrã. Banul pe care mi l-ai dat îl primesc doar pentru cã mi-ai poruncit sã-l primesc. Este o mare bucurie pentru mine si pentru familia mea. Dar si mai mare este bucuria de a fi slujitorul tãu.

M-a supãrat aceastã aluzie misterioasã. Probabil a gândit la fel cum gândesc toti grecii din oras. Cã fuga mea a fost simulatã, cã sunt o iscoadã a sultanului. Probabil a crezut cã-l voi putea proteja

atunci când armata sultanului va intra în Constantinopol, ca sã nu fie dus sclav cine stie unde. Dacã, într-adevãr, as fi avut ceva de ascuns, astfel de planuri mi-ar fi convenit. Dar si asa, oare cum as fi putut sã am încredere într-un om atât de simplu?

I-am spus:

¯ De-ti închipui cã poti trage vreun folos de pe urma mea, te înseli. Celor care ti-au încredintat misiunea de a mã spiona le-am spus de zece ori cã nu-l mai slujesc pe sultan, si, de fiecare datã, am întãrit vorbele prin jurãmânt. Cum rãbdarea mea n-a ajuns la limitã, spun încã o datã: nu mai sunt în serviciul sultanului.

¯ Nu, nu, a protestat el. Asta o stiu. Oare cum ai putea sã fii în serviciul sultanului? Dar eu te-am recunoscut. A fost ca un fulger care a cãzut în fata mea.

¯ Esti beat? l-am întrebat eu... Dar delirezi, si poate cã ai, într-adevãr, febrã. Eu nu înteleg nimic din ceea ce-mi spui. Asa i-am spus, dar, în acelasi timp, mintea mea a fost bântuitã de gânduri ciudate.

S-a înclinat în fata mea si a rostit umil:

¯ Asa este, am bãut prea mult. Îti cer iertare, stãpâne, si te asigur cã nu se va mai repeta.

Dar vorbele lui nebunesti m-au îndemnat sã mã uit în oglindã. Dintr-un motiv pe care eu însumi nu-l înteleg, m-am hotãrât sã nu mai merg la bãrbier, ci sã-mi rad barba cu si mai multã constiinciozitate decât pânã acum. Din vanitate si din prostie, îmi lãsasem de câteva zile barba sã creascã. Mi-am schimbat si vesmintele, pentru cã, orice s-ar zice, eu sunt latin, nu grec.

2 ianuarie 1453

Ea a venit, în sfârsit, a venit. Un mantou castaniu-deschis, încãltãminte usoarã de aceeasi culoare. A crezut, probabil, cã învesmântatã astfel, nimeni n-o va putea deosebi de o femeie obisnuitã. Cusãtura vesmintelor, coafura, chiar si felul în care era prins voalul ce-i acoperea partial chipul, nu puteau disimula rangul si educatia.

¯ Slãvit fie numele Domnului si bine ai venit! i-am spus eu si n-am fost în stare sã-mi retin lacrimile de bucurie.

Iar câinele galben, în cinstea sosirii ei, a dat respectuos din coadã.

¯ Este o nebunie, a spus ea. Nebunie si magie, în acelasi timp. Voi fi descoperitã, o stiu, dar nu m-am putut împiedica. O vrajã, mai puternicã decât vointa mea, m-a împins încoace.

¯ Dar cum ai intrat în casã? am întrebat-o eu precipitat.

Si-a acoperit si mai mult chipul cu voalul. A spus:

¯ Am bãtut în poartã. Un bãrbat mic de staturã, care tusea, a deschis-o. Ascultã, ar trebui sã-i cumperi niste straie noi bietului om si sã-i poruncesti sã-si îngrijeascã pãrul si barba. Îi era rusine de propria-i înfãtisare, de aceea nici n-a îndrãznit sã mã priveascã. S-a întors cu spatele la mine, ca si cum nici n-as fi existat. Chiar si încãperea aceasta, a adãugat ea dupã ce si-a rotit privirea prin camerã, ar putea avea o înfãtisare mai civilizatã.

Si-a întors brusc privirea dupã ce a vãzut coltul în care se aflã patul meu. L-am acoperit în grabã cu un covor, pentru a ascunde vesmintele de noapte. Apoi am iesit. Servitorul meu era în curte si adulmeca vãzduhul.

¯ Frumoasã vreme, a spus el, însotindu-si constatarea cu un surâs ipocrit.

¯ Minunatã, i-am rãspuns eu si mi-am fãcut cruce cum îsi fac grecii. Cea mai bunã zi din viata mea, am adãugat eu si i-am poruncit: Du-te repede în piatã si cumpãrã vin, carne friptã, baclavale, stafide, nuci. Cumpãrã de toate! Cumpãrã ce-ti place tie mai mult! Umple cosul cel mare! Pentru mine, pentru tine, pentru toti verii tãi, pentru toate mãtusile tale. Iar dacã întâlnesti pe drum cersetori, omeneste-i si pe ei!

¯ Doar n-o fi tocmai astãzi ziua ta de nastere, stãpâne! a rostit el, cu vizibilã falsã inocentã.

¯ Nu, nu, l-am asigurat eu. Dar am pe cineva în vizitã. O femeie sãracã, care a venit sã-mi tinã de urât.

¯ În vizitã? m-a întrebat el, cu cea mai autenticã mirare în glas. Dar nu am vãzut sã fi intrat cineva în casa aceasta. Ce-i drept, ceva mai înainte, mi s-a pãrut cã bate cineva la poartã, dar cînd am deschis, nu era nimeni pe stradã. Sau poate cã vrei sã glumesti cu mine, nu-i asa?

¯ Fã degrabã ce ti-am poruncit! i-am spus eu. Dar ascultã! De vei sufla vreo vorbã despre femeia care a venit la mine, jur cã te voi apuca de barbã si, cu mâna mea, îti voi tãia beregata.

În timp ce-i dãdeam cosul, i-am spus:

¯ Nu te-am întrebat niciodatã care-ti este numele.

Mi-a rãspuns bucuros:

¯ Este o mare cinste pentru mine cã mã întrebi. Mã numesc Manuil. Tatãl meu a slujit la Palatul Blahernelor în timpul împãratului Manuil, de aceea mi-a dat acest nume.

¯ Manuil! am strigat eu. Ce nume frumos! Manuil, astãzi este cea mai fericitã zi din viata mea. O, Doamne!

Apoi l-am prins de urechi, l-am sãrutat pe amândoi obrajii si l-am împins spre poartã.

M-am întors; îsi scosese mantoul si îsi dezvelise fata. Nu mã sãturam s-o privesc, nu puteam rosti o vorbã, genunchii îmi tremurau. Am cãzut la picioarele ei si fata mea i-a atins genunchii. Am plâns. De fericire si de extaz. Mi-a atins cu sfialã obrajii, mi-a mângâiat pãrul.

Am ridicat privirea spre ea. I-am vãzut zâmbetul ca un soare, ochii ca douã flori de aramã si aur, sprâncenele albastre arcuite înalt ca bolta catedralelor, obrajii ca lalelele, buzele moi ca petalele de trandafiri, dintii ca perlele. Cu cât o priveam, cu atât mai mult doream s-o privesc. Si am rostit, dintr-o suflare, tot ceea ce era în sufletul meu:

¯ Inima mea are, încã o datã, saptesprezece ani. As vorbi ca un poet, de mi-ar ajunge cuvintele. Frumusetea ta... Fiinta ta mã-mbatã. De parcã n-as fi cunoscut niciodatã o femeie. Si, în acelasi timp, ca si cum te-as cunoaste dintotdeauna.

I-am spus:

¯ Tu esti tot Bizantul. Esti regina cetãtilor lumii, tu esti Cnstantinopolul, iubirea mea. Când le-am vãzut prima datã tâsnind din mare, purtate de corãbii, am recunoscut cupolele scânteietoare ale orasului tãu. Am recunoscut strãzile, coloanele de marmurã, aurul si porfirul, de parcã as fi trãit în Constantinopol în alte timpuri. Le-am recunoscut cu ochii sufletului meu. N-am nevoie sã întreb pe nimeni care-i drumul ce duce la tine, l-am regãsit, dragostea mea.

I-am spus:

¯ Pentru cã tu erai aici, de aceea mi-a fost dor toatã viata de aceste locuri. Pe tine te-am visat când visam orasul tãu, Constantinopolul s-a dovedit a fi de o mie de ori mai minunat decât mi l-am imaginat eu. Tot asa, esti de o mie de ori mai minunatã, aici, înaintea ochilor mei, decât în visele în care te-am vãzut. Mai frumoasã, mai încântãtoare decât în toate amintirile. Dar douã sãptãmâni! îngrozitor de multã vreme. Douã sãptãmâni lungi cât o eternitate în infern. De ce n-ai venit asa cum mi-ai promis? De ce m-ai pãrãsit? Credeam cã voi muri.

M-a privit, a închis usor ochii, mi-a mângâiat fruntea, obrajii, buzele. Apoi a deschis din nou cãprui-i ochi surâzãtori, strãlucitori, ametitori, si a spus:

¯ Mai spune-mi! Vorbele tale sunt atât de frumoase. E o plãcere sã le ascult, desi nu mã îndoiesc cã minti. Pentru cã m-ai si uitat. Ai fost uimit când m-ai revãzut. Din fericire, m-ai putut recunoaste.

Am încercat s-o îmbrãtisez.

¯ Nu, nu, a protestat ea si mi-a împins pieptul cu mâinile.

Dar refuzul ei a fost ca o chemare. Am îmbrãtisat-o si ea nu s-a opus; trupul ei s-a pierdut în bratele mele. Dar, deodatã, s-a smuls din îmbrãtisare si s-a apucat cu amândouã mâinile de cap.

¯ Ce faci? a întrebat ea si a izbucnit în plâns. Nu pentru asta am venit la tine. Mã doare îngrozitor de tare capul.

Nu cunoscuse încã atingerea unui bãrbat. Trupul ei îi povestise trupului meu. Orgolioasã? Poate. Plinã de pasiune. Capricioasã. Geloasã. Fãrã îndoialã. Dar pãcatul nu-l încercase încã. Cu trupul, nu. Poate cu gândul.

Suferea. I-am prins capul între mâinile mele si am început sã-i mângâi usor fruntea.

¯ Iartã-mã! a rostit ea suspinând. Probabil sunt prea sãlbaticã. Parcã mi-ar fi capul întepat cu ace de foc. Mi-a fost atât de teamã când m-ai strâns în brate.

Apoi puterea i-a alunecat prin mâinile mele. A respirat profund si trupul ei încordat s-a destins.

¯ Mâinile tale sunt linistitoare, a spus ea, întorcându-si capul sã le sãrute. Ai mâini de tãmãduitor.

Mi-am privit mâinile si am spus cu un glas aspru:

¯ Mâini care tãmãduiesc, mâini care distrug. Dar ai încredere în mine! Nu-ti doresc râul. Nu ti l-am dorit nici atunci când te-am îmbrãtisat, ar fi trebuit s-o simti.

M-a privit. Cu ochi atât de curati, atât de cunoscuti. Si m-am pierdut în privirea ei. În jurul

meu totul s-a destrãmat spre ireal.

¯ M-am înselat, a spus ea. Fãrã a-l fi dorit cu adevãrat, mi-am dorit rãul pe care tu nu mi l-ai dorit. Dar acum mã simt bine. Alãturi de tine mã simt ca niciunde. Chiar si casa în care locuiesc mi-a devenit strãinã, respingãtoare. O fortã magicã mã cheamã la tine, traversând zidurile, peretii, orasul. M-ai vrãjit într-adevãr.

¯ Dragostea în sine este o vrãjitorie, i-am spus eu. Dragostea este cea mai teribilã magie. Si tu m-ai vrãjit când te-ai uitat în ochii mei, acolo, în fata portalului Catedralei Întelepciunii.

¯ Dar este o nebunie! a spus ea cu o voce stinsã si tristã. Tatãl meu nu va fi niciodatã de acord sã mã dea unui latin. Tu nici nu stii din ce familie fac parte. Tu esti un pribeag prin lumea asta, un aventurier. O, Doamne! Dacã tatãl meu ar sti, ar porunci de îndatã sã fii ucis.

Am simtit cum îmi îngheatã inima. Ca sã câstig timp, m-am grozãvit în fata ei cu vorbe umflate:

¯ Nobila-mi origine se poate citi pe chipul meu. Tatãl meu este palosul, mama mea este panã de scris, fratii mei sunt stelele gânditoare, îngerii si demonii îmi sunt veri. Aceasta-mi este familia.

S-a uitat cu sinceritate în ochii mei si a rostit:

¯ N-am vrut sã te jignesc. Am spus doar adevãrul.

Pretentioasele mele vorbe îmi zgâriaserã gâtul pe când le rosteam. Adevãrul meu era mult mai simplu.

¯ Sunt cãsãtorit, am recunoscut eu. În curând se împlinesc nouã ani de când n-am mai vãzut-o pe

femeia mea, dar dupã cum am aflat, este încã în viatã. Bãiatul nostru are doisprezece ani. M-am alãturat cruciatilor, si pentru cã nu mai puteam sã trãiesc împreunã cu ei. Ea crede cã am murit în luptele de la Varna. Si poate cã-i mai bine asa.

Dupã ce am rostit primele cuvinte, ea a tresãrit. Nu ne-am mai uitat unul la altul. Si-a aranjat gulerul, si-a îndreptat medalionul de pe piept. Avea un gât atât de alb.

¯ N-are nici o importantã, a spus ea cu o voce înghetatã. Oricum, aceastã aventurã n-ar fi putut duce la nimic bun.

Si-a pipãit din nou medalionul si, privindu-si mâinile, a spus:

¯ Trebuie sã plec. Vrei sã mã ajuti sã mã îmbrac?

Dar n-as fi vrut sã plece. În inima ei, nici ea nu voia. Îmi vorbise asa ca sã mã umileascã.

¯ Dar noi suntem oameni în toatã firea, am spus eu si am constatat cu regret cã vocea îmi devenise rãutãcioasã. N-are nici un rost sã te joci cu sentimentele ca un copil. Tu stii foarte bine ce faci. Ai venit aici cu ochii larg deschisi. Eu nu dau nici doi bani pe sacramentele Bisericii. Cãsãtoria n-are importantã. Când tu existi, când te-am gãsit, ce rost ar mai avea sã-mi pese de paradis sau de infern? Nici paradisul, nici infernul nu sunt ceea ce credem noi, nu sunt ce ni s-a povestit. Tu esti a mea, o stii prea bine. Si încã o datã îti spun, eu nu-ti doresc nici un rãu.

N-a spus nimic. Privea consecvent spre podea. De aceea am continuat:

¯ Oare te-ai întrebat ce se va întâmpla cu noi? Sau vom muri, sau vom fi sclavi la turci. Nu poti alege altceva. Ne-au mai rãmas doar câteva luni, în cel mai bun caz o jumãtate de an. Pânã la urmã, turcii tot vor veni... Si atunci, ce importantã mai au toate legãturile binecuvântate de Bisericã? am rãcnit eu si am lovit cu atâta putere în spãtarul unui scaun, încât, de durere, mi s-a întunecat vederea. Un om se poate gândi la cãsãtorie, la casã si la copii doar dacã are viata în fata lui. Pentru mine si pentru tine nu mai existã nimic. Din clipa în care s-a nãscut, dragostea noastrã a fost osânditã sã se prefacã repede în cenusã. Iar tu vrei sã te îmbraci si sã pleci, pentru cã, odinioarã, o judecatã a lui Dumnezeu m-a silit sã mã cãsãtoresc cu o femeie mai bãtrânã decât mine, cãreia, din milã, i-am dãruit trupul meu. Inima mea, ea n-a încercat s-o aibã niciodatã.

¯ Ce sã fac cu inima ta? a strigat ea si obrajii i s-au împurpurat. Inima ta este latinã. Vorbele pe care le rostesti o dovedesc. Constantinopolul nu va muri niciodatã! Fiecare generatie a trãit asediul, dar turcii n-au reusit sã cucereascã orasul. Dacã Maica Domnului este protectoarea zidurilor Constantinopolului, cum poate sã le forteze un oarecare tânãr, acest Mehmet, pe care chiar si turcii îl dispretuiesc?

Nebuneasca ei încredere în zidurile orasului era absolutã, oare ce rost au mai avut vorbele pe care le-a spus?

Apoi, evitându-mi privirea, m-a întrebat cu o voce stinsã:

¯ Care-i întelesul Judecãtii lui Dumnezeu, despre care ai pomenit? Sotia ta este, într-adevãr, mai în vârstã decât tine?

Întrebarea ei mi-a înveselit inima. Era o dovadã cã mai mare-i era curiozitatea decât gelozia. Dar, chiar în aceeasi clipã, am înteles, dupã zgomotul cu care a trântit poarta si dupã pasii apãsati cu care a urcat scara, cã servitorul meu se si întorsese. I-am iesit în întâmpinare si i-am luat cosul. I-am spus în grabã:

¯ N-am nevoie de tine astãzi, Manuil.

¯ Bine, stãpâne, a rãspuns el. Voi supraveghea casa din cârciuma de peste drum. Crede-mã, asa este mai bine.

Apoi, cu mult zel, m-a apucat de mânecã si mi-a soptit la ureche:

¯ Pentru numele lui Dumnezeu, stãpâne! Spune-i sã se îmbrace altfel! Cu vesmintele ei scumpe, atrage privirea tuturor si stârneste mult mai multã curiozitate în jur decât dacã ar umbla cu fata neacoperitã si boitã precum târfele din port.

¯ Manuil! i-am atras eu atentia. Pumnalul meu nu prea stã bine în teacã.

Dar el si-a frecat fericit mâinile si a râs de vorbele mele de parcã i-as fi spus o glumã bunã.

¯ Tu ai o mentalitate de proxenet, ca bãrbierii, i-am spus eu si i-am tras un picior în fund ca sã plece. Dezonorant!

Dar am fost atent sã nu-l lovesc prea tare; el a interpretat gestul meu ca pe o favoare si a plecat zâmbind.

Apoi am intrat cu cosul în camerã, am suflat în jarul din vatrã si am mai pus cãrbuni pe foc. Am turnat vin în douã cupe de argint, am frânt pâinea de grâu, am pus dulciurile în vasul chinezesc.

Ea a spus:

¯ Nu mi-e foame.

Dar a fãcut semnul crucii, a gustat din vin si a mâncat o bucãticã de pâine. Apoi, cu vârful unui betisor, a gustat din dulciurile pãstoase cu miere. Nici mie nu-mi era foame, dar am gustat din toate, ca si ea.

¯ Noi am bãut vin împreunã, am frânt împreunã pâinea, i-am spus eu. Acum stii cã nu-ti voi face nici un rãu. Tu îmi esti oaspete, de aceea, tot ce este al meu este si al tãu.

A zâmbit si a spus:

¯ Chiar si împãratul Constantin, în aceastã varã, i-a trimis cele mai bune bucate sultanului Mehmet, în timp ce acesta-si construia fortãreata pentru a distruge Constantinopolul. Ce-ai zice dacã as da crezare vorbelor tale si as începe sã fur din casa ta, la fel ca sultanul, care furã de la cel care l-a ospãtat?

Surâsul meu a fost fortat.

¯ Sultanul a fost prea neîncrezãtor ca sã guste vreo bucãticã din bunãtãtile pe care i le-a oferit împãratul, i-am povestit eu. Le-a împãrtit sclavilor lui. Dar, spre marea-i mirare, nici un sclav n-a fost otrãvit. I-am spus cã se însalã când îi apreciazã pe toti oamenii dupã firea pe care el însusi o are. Poate cã împãratul Constantin e mai mult soldat decât suveran, dar dreptatea si sinceritatea nu-i pot fi puse la îndoialã. Nu-i vina lui cã s-a nãscut sub un semn nefericit al stelelor.

¯ Constantin este un trãdãtor si un contestatar al credintei, a spus ea cu furie. Când a schimbat pâinea dospitã cu azima, a lovit în credinta noastrã

strãbunã. Ce câstig avem dacã am acceptat ajutorul latinilor, când Dumnezeu îsi întoarce fata de la noi?

¯ Dospitã, nedospitã, este acelasi lucru, am strigat eu enervat de absurda ei prejudecatã. Voi, grecii, nici n-ati ascultat proclamatia Uniunii atunci când a fost cititã. Doar purificarea sufletului vã intereseazã, fie ea cum o fi, prin foc, prin întuneric si furtunã, n-are importantã. Dar proclamatia nu schimbã nimic din ceea ce a fost. Patriarhii Rãsãritului pot pãstra bunele traditii. Bineînteles, si tu ti-ai astupat urechile, la fel cum au fãcut si ceilalti greci.

Era palidã.

¯ Si Fiului, a spus ea în soaptã. Un adaos inutil la Crez. O învãtãturã falsã.

¯ Pe Sfânta Treime! am tipat eu. Nu mai vorbi despre lucruri pe care nici cei mai inteligenti oameni nu le pot întelege! Doi ani si-au spart capetele cei mai întelepti si mai cultivati bãrbati ai Occidentului si ai Orientului ca sã se încreadã unul în altul si sã hotãrascã, sã clarifice si sã gãseascã adevãrul în aceastã problema. Pânã la urmã, au ajuns la un consens, dar nu cred cã tu ai competenta sã le judeci hotãrârea si sã negi totul atât de radical.

¯ Aha! a rostit ea. Tu însuti te îndoiesti de adevãrul latinilor, altfel n-ai urla ca sã le iei apãrarea.

M-am strãduit sã vorbesc calm. Am spus:

¯ La Florenta, patriarhul vostru si-a folosit ultimele puteri si s-a ridicat de pe patul de moarte ca sã-si facã testamentul. El l-a recunoscut pe papã drept capul Bisericii. El a recunoscut cã Sfântul

Duh purcede din Tatãl si din Fiul. De smerenia lui, nici unul dintre ai vostri nu se îndoieste, asa cred. Înainte de a muri, el a recunoscut Uniunea. Oare nici asta nu te poate convinge?

¯ Minciuni de-ale latinilor, a rostit ea cu rãcealã. Le cunosc prea bine. În plus, nu toti au semnat. Markos Evghenikos, Demetrios, fratele împãratului, chiar si bãtrânul filozof Ghemisthos Plethon au preferat sã fugã de acolo decât sã semneze. Uniunea n-a fost niciodatã validatã.

¯ Vorbe goale, am spus eu, agitându-mi bratele. Vorbe goale.

S-a uitat fix la mine cu ochii ei mari si m-a întrebat:

¯ Dar tu? Tu crezi în Uniune?

Aceastã întrebare directã m-a fãcut sã mã linistesc si, totodatã, sã mã amãrãsc pentru furia mea nejustificatã. Ce m-a determinat sã iau, cu atâta ardoare, apãrarea Uniunii? Amintirile s-au întors vii în cugetul meu si am vãzut încã o datã Ferrara umedã si mocirloasã dupã ce apele care o inundaserã se retrãseserã, broastele orãcãiau îngrozitor prin toate bãltile, crucile negre de gudron de portile caselor în timpul ciumei, felinarele ce se clãtinau si cãrutele hurducãite cu care erau transportate cadavrele noaptea cînd era întuneric, chipurile însetate de putere ale ascetilor cãlugãri flãmânzi ai papei Eugen, aurul coroanei panasate a împãratului Ioan pe când traversa cãlare Florenta pe spatele unui cal alb ca sã se bucure multimea, trupul zdravãn al lui Bessarion cel cu capul rotund, ochii scãpãrând de inteligentã si gesturile rapide ale mitropolitului Isidor, vesmintele ciudate ale grecilor, adoptate în mare grabã de femeile din Italia.

Si vorbele, vorbele, neîntreruptele discutii zumzãitoare, scrâsnetul penelor de scris pe hârtie, hârtiile, hârtiile, interminabilele maldãre de hârtii. Disputele invariabile despre scriere. Codexul gros, îngãlbenit, din care lipseau litere, fiindcã fuseserã sterse pe ascuns. I-am vãzut pe cei mai mari cãrturari ai timpului meu si am înteles ce inutile erau discutiile lor, fiindcã nici unul nu se putea opri din încercarea permanentã de a destabiliza convingerile altora. Am învãtat atunci doar sã scriu rapid.

¯ Biserica, am rostit eu si am ridicat neputincios bratul. Probabil Biserica lui Hristos trãieste în inima oamenilor, iar Biserica pãmânteascã este doar în suprafete, vesminte si simboluri. Femeile din Ferrara se învesmânteazã ca grecoaicele si, în dimineata Pastelui, cu lumânãrile aprinse în mânã, multimea se revarsã în grupuri impresionante spre biserica greceascã sã asculte slujba. Oameni strãini se sãrutã între ei dupã obiceiul grecilor, iar în parcuri se repetã ospetele lui Platon, amestecându-se vinul cu apa în timp ce cântã muzica. Dar toate sunt trecãtoare. Oamenii împãtimiti de schimbare sunt uimiti întotdeauna de tot ce-i nou. Femeile din Florenta si Ferrara sunt înnebunite dupã cãlugãrii greci si dupã bãrbile eruditilor. Mai pe urmã, ele se dezvinovãtesc pretinzând cã n-au stiut cum se spune în greceste: nu se poate... Ca nebunia modei, capriciul, nevoia de schimbare, am continuat eu. Latina este limba judecãtorilor, greaca este limba filozofilor si poetilor. Nici nu-i de mirare cã latinii si grecii nu se pot întelege, când e vorba de un pact terestru, un judecãtor îl învinge întotdeauna pe un filozof. De aceea, în Florenta, grecii sunt nevoiti sã se încline în fata latinilor. Dar tie, doar tie îti pot mãrturisi cã, în inima mea, Biserica ta este Biserica cea adevãratã, Biserica autenticã a lui Hristos, nu falsa Bisericã ce-si schimbã obiceiurile

dupã cum bate vântul. Acest lucru l-am învãtat la Florenta.

I-am mângâiat mâinile si am continuat:

¯ În tinerete am avut un vis. La Ferrara si la Florenta, în calitate de caligraf si de traducãtor la cancelaria papei, credeam cã slujesc problemele întregii Europe, pentru binele umanitãtii. Pe atunci, nu mã gândeam cã ar putea exista în lume ceva mai mãret si mai ambitios decât unirea Bisericilor crestine ale Occidentului si Orientului. Credeam cã Uniunea va fi primul pas important pentru ca popoarele sã se înteleagã în continuare între ele si pe pãmânt sã domneascã pacea. M-am înselat. Visul meu s-a nãruit. Îl urãsc. Mã îndoiesc de acest acord. Uniunea identificându-se cu Hristos asezat pe tronul papal, încurajând întoarcerea la Biserica originarã, în acord cu regii si principii. Ideal inaccesibil!

Am continuat:

¯ Da, într-o zi mi s-au deschis ochii. Am înteles cã slujesc doar unor interese politice, unor insi avizi de putere, cu sângele înghetat. Dupã ce s-a citit în catedrala Florentei proclamatia Uniunii în greceste si în latineste, când clopotele bãteau în tot orasul si torte de sãrbãtoare ardeau în toate pietele, mi-am vândut cãrtile si vesmintele si le-am dat sãracilor toti banii mei. În inima mea, stiam cã totul este zadarnic, cã Uniunea nu este decât un maldãr urias de hârtii. N-am mai vrut sã-i urmez drumul.

¯ Atunci de ce m-ai contrazis si ai urlat la mine? m-a întrebat ea. Din cauza acestei Uniuni blestemate, m-ai ofensat si mi-ai adresat atâtea vorbe rãutãcioase!

¯ Nu din cauza Uniunii, am spus eu oftând. Doar din cauza îngrozitoarei mele deceptii, îmi fusese drag visul acesta.

Apoi am tãcut amândoi. Dupã un timp, ea a spus:

¯ Tu trebuia sã-mi povestesti despre acea Judecatã a lui Dumnezeu.

¯ Am vorbit si asa prea mult, i-am rãspuns eu. Când esti lângã mine, de ce sã povestesc oare despre acele vremuri? Folosind aceleasi cuvinte, oamenii vorbesc despre lucruri diferite. Dar, odatã rostite, vorbele seamãnã în juru-le neîntelegeri si neîncredere. Nu mai am nevoie de cuvinte când esti lângã mine.

În apropierea focului, i-am încãlzit mâinile între ale mele. Desi obrajii îi ardeau, avea degetele reci. I-am soptit:

¯ Dragostea mea, dragostea mea dintotdeauna... Credeam cã sunt în toamna vietii, dar nu este adevãrat. Îti multumesc cã existi.

Mi-a povestit cã a vegheat-o pe mama ei bolnavã, de aceea n-a putut sã vinã dupã cum mi-a fãgãduit. Am simtit cã ar fi dorit sã spunã cine este. Dar nu i-am dat voie. Nu vreau sã stiu. Cu cât stii mai mult, cu atât suferi mai mult. E vreme pentru toate lucrurile sub soare. Îmi este de ajuns cã a venit.

Era gata de plecare. M-a întrebat:

¯ Esti sigur cã în primãvarã turcii vor asedia Constantinopolul?

Nu mi-am putut stãpâni furia si i-am spus sarcastic:

¯ Oare voi, toti grecii, sunteti nebuni? Ulemanii si dervisii umblã din sat în sat prin Asia. Trupele din provinciile europene supuse turcilor si-au început si marsul spre Constantinopol. La Adrianopol se fãuresc tunuri. Sultanul si-a propus sã strângã o armatã mult mai numeroasã decât cea a strãbunilor lui, pentru a începe asediul. Iar tu mã întrebi smeritã dacã, într-adevãr, ei vor veni. Bineînteles cã vor veni, am strigat eu. Si o vor face degrabã. Pentru cã acum, când Uniunea a fost proclamatã, poate cã papa va reusi sã-i convingã pe principii Europei sã renunte la certurile si la rãzboaiele dintre ei, pentru a face o nouã cruciadã. Dacã Mehmed este pentru voi un pericol de moarte, Constantinopolul, care se aflã în inima Imperiului Otoman, înseamnã o permanentã amenintare pentru sultan. Tu nu-i cunosti dorinta nebuneascã de mãretie. El se crede Alexandru cel Mare al vremurilor noastre.

¯ Gata, gata, ajunge! mi-a spus ea si a afisat un surâs neîncrezãtor. Dacã asa stau lucrurile, înseamnã cã nu ne vom mai vedea de prea multe ori.

¯ Ce vrei sã spui? am întrebat-o si i-am strâns mâinile.

¯ Dacã, într-adevãr, sultanul pãrãseste Adrianopolul si-si începe marsul spre Constantinopol, împãratul Constantin va trimite la Moreea, cu o corabie rapidã, toate femeile din familia regalã. Si eu am un loc pe corabia aceea.

M-a privit cu ochii ei mari si cãprui, si-a muscat buzele si a spus:

¯ N-ar fi trebuit sã-ti povestesc despre asta.

¯ Nu, am spus, si gura îmi era uscatã. Pentru cã eu as putea fi o iscoadã a sultanului. Asa ai gândit,

nu-i asa? Ca toatã lumea! Nici nu-i de mirare.

¯ Eu am încredere în tine, a rostit ea. Stiu cã nu te vei folosi de imprudenta mea confesiune. Dar spune-mi, oare, sã fug?

¯ Fãrã îndoialã, i-am rãspuns eu. Trebuie sã pleci. De ce sã nu-ti salvezi viata si onoarea, din moment ce ai sansa s-o faci? Tu nu-l cunosti pe sultanul Mehmet. Eu îl cunosc. Orasul tãu va fi distrus. Din toatã frumusetea, din tot luxul ce vã înconjoarã, din toatã puterea si bogãtia familiilor nobile nu vor mai rãmâne nici umbrele.

¯ Dar tu? a întrebat ea.

¯ Eu? Eu am venit sã mor lângã zidurile Constantinopolului, pentru tot ceea ce urmeazã sã se piardã. Pentru cã nici o putere din lume nu va putea aduce înapoi timpul risipit. Alte vremuri vor veni. Dar nu vreau sã le mai trãiesc.

Înainte de a-si acoperi fata, m-a întrebat:

¯ Dar tu nu mã sãruti înainte de a ne despãrti?

¯ Nu vreau sã te doarã capul.

Mi-a sãrutat amândoi obrajii cu buzele ei moi, mi-a mângâiat bãrbia, lãsându-si apoi capul pe pieptul meu, ca si cum ar fi vrut sã mã aibã doar pentru ea.

¯ Mã faci sã devin vanitoasã, a spus ea. Încep sã am o pãrere prea bunã despre mine. Sã fie adevãrat cã nu vrei sã-mi stii numele? Vrei doar sã-ti fiu prietenã. E minunat, dar mi-e greu sã te cred.

Am întrebat-o:

¯ Înainte de a pleca din Constantinopol, vei mai veni o datã?

A aruncat o privire în jur, a mângâiat distratã câinele galben si a rostit:

¯ Mã simt bine aici. De voi putea, voi reveni.

6 ianuarie 1453

Grecii sunt nelinistiti. Profetii funeste aleargã din gurã în gurã. Femeile îsi povestesc visele. Bãrbatii au vedenii. Cãlugãri fanatici, cu ochii aprinsi de patimã, prevestesc la colturi de stradã distrugerea si moartea orasului, consecintã fireascã, spun ei, a abandonãrii credintei strãbune.

Mãnãstirea Pantocratorului este sufletul întregii agitatii. De acolo, pãrintele Ghenadios trimite scrisori în tot orasul. Iar scrisorile sunt citite multimii. Femeile plâng ascultându-le. Din porunca împãratului, el însusi, pãrintele, nu se aratã multimii. M-am dus pânã la mãnãstire si am citit proclamatia prinsã cu cuie de poartã:

Nefericitilor! scria el. Unde v-ati rãtãcit? Cum ati putut sã vã depãrtati de Dumnezeu si sã vã puneti speranta în ajutorul latinilor? Voi însivã împingeti orasul spre ruinã si, împreunã cu orasul, vã pierdeti credinta. Doamne, ai milã de mine! În fata Ta, Doamne, mãrturisesc cã eu nu sunt pãrtas la pãcatul lor. Cugetati, nefericitilor, la ceea ce faceti! Dacã abandonati credinta strãbunilor vostri, dacã vã dati de partea ereticilor, doar de robie veti mai avea parte! Vai vouã în ziua Judecãtii de Apoi!

Singurul lucru despre care ne putem întreba este dacã flota pontificalã va sosi la timp si dacã ajutorul ei va fi îndeajuns. Într-o nouã cruciadã nu cred. Crestinãtatea se pregãtise timp de cinci ani

înainte de a fi învinsã la Varna. Ungurii nu se vor mai încumeta niciodatã sã-i sfideze pe turci, asa cum au fãcut-o la Varna. Iar dacã nici un ajutor nu va sosi la timp, înseamnã cã Proclamatia Uniunii nu a semãnat în jur decât amãrãciune si disperare. De fapt, pentru ce, în ultima clipã, grecii au renuntat la întãrirea credintei lor?

Ghenadios are poporul de partea lui. Catedrala Sfânta Sofia este goalã ca un desert. Doar împãratul, împreunã cu suita lui de ceremonie, asistã la slujba de duminicã. Pentru politicieni, credinta n-are nici o importantã. O recunosc doar cu vorbele, nu si cu sufletul. Dar sunt tulburati si ei de faptul cã biserica este goalã. O parte dintre preoti au renuntat sã mai slujeascã în Sfânta Sofia. Iar cei care au rãmas îi amenintã cu anatema pe cei care au plecat.

8 ianuarie 1453

Am aflat ceva care m-a incitat sã merg, încã o datã, la Mãnãstirea Suveranului Lumii, pentru a-l întâlni pe pãrintele Ghenadios. Am asteptat multã vreme. El se roagã si se biciuieste zilnic, pentru a rãscumpãra prin suferinta lui pãcatele orasului. Abia când a aflat cã am fãcut parte din suita sultanului, a acceptat sã mã primeascã. Adevãrul este cã si el îi iubeste mai mult pe turci decât pe latini.

Când a vãzut cã nu port barbã si sunt îmbrãcat în vesminte occidentale, a avut o reactie spontanã si a strigat anatema! si apostat! Nici nu-i de mirare cã nu m-a recunoscut, fiindcã si eu am fãcut un efort sã regãsesc sub chipul de acum trãsãturile chipului sãu de altãdatã. Bãrbos, tulburat, cu o privire extaticã din cauza postului si a veghii, mi s-a pãrut mult mai bãtrân si mai slab decât îl stiam.

Dar, pentru mine, el a rãmas acelasi Gheorghios Sholarios, secretarul si pãstrãtorul sigiliului defunctului împãrat, acelasi bãrbat care a semnat, împreunã cu multi altii, proclamatia de la Florenta. Tânãrul, înflãcãratul, ambitiosul si energicul Gheorghios.

¯ Eu sunt Jean Ange, Giovanni Angelos, francul fatã de care ai fost binevoitor odinioarã la Florenta.

M-a privit fix, dezorientat, ca si cum l-ar fi întâlnit pe diavolul în persoanã. A strigat:

¯ S-ar putea ca Gheorghios sã te fi cunoscut, dar acel Gheorghios nu mai existã. Pentru pãcatele mele, m-am lepãdat de obligatiile pãmântesti, de stiintã si de ambitii politice. Eu sunt cãlugãrul Ghenadios si nu te cunosc. Ce vrei de la mine?

Exaltarea sa si supliciul spiritual la care se supusese nu erau false. El suferea de-adevãratelea împreunã cu orasul lui muribund si simtea sudoarea rece a mortii. I-am relatat pe scurt povestea vietii mele, ca sã aibã încredere în mine, apoi i-am spus:

¯ Dacã a fost un pãcat cã ai semnat proclamatia Uniunii, iar acum îti ispãsesti pãcatul, oare de ce n-o faci discret, doar în fata lui Dumnezeu? De ce antrenezi toti oamenii la chinurile tale? De ce îi îndemni pe oamenii Constantinopolului sã se dezbine tocmai acum, când ar trebui sã fie mai uniti ca oricând?

¯ Prin limba mea si prin pana mea, Dumnezeu îi pedepseste pentru abominabilul pãcat de a se fi lepãdat de El. Dacã ar fi avut încredere în El si ar fi respins ajutorul Occidentului, Dumnezeu însusi ar fi luptat de partea lor. Acum, Constantinopolul este un oras pierdut. De prisos a întãri ziduri si a

aduna o armatã. Dumnezeu si-a întors fata de la noi si ne-a lãsat pe mâna turcilor.

¯ Chiar dacã Dumnezeu grãieste prin gura ta, lupta este inevitabilã, i-am rãspuns eu. Oare tu crezi cã împãratul Constantin va ceda turcilor, de bunãvoie, orasul?

Mi-a aruncat o privire cercetãtoare si în ochii lui de fanatic a reapãrut, pentru o clipã, licãrirea vechii sale experiente politice.

¯ Cine vorbeste în acest moment prin gura ta? m-a întrebat la rândul lui. Celor care i se vor supune de bunãvoie, sultanul le va garanta viata, averea si libertatea de a-si exercita meseria. Sub protectia sultanului, Biserica noastrã va trãi si va fi prosperã chiar si în Imperiul Otoman. Pentru cã el nu va duce un rãzboi împotriva credintei noastre, ci doar împotriva împãratului nostru.

Cum eu n-am spus nimic, a continuat:

¯ Prin apostazie, Constantin a dovedit cã nu este adevãratul basileu. De altfel, nici nu a fost încoronat legal. Si, mai mult decât sultanul Mehmet, împãratul Constantin este dusman al credintei noastre.

¯ Cãlugãr smintit! am strigat eu. Oare stii tu, nebunule, despre ce vorbesti?

El mi-a rãspuns calm:

¯ Eu nu mi-am ascuns pãrerile. Cele ce ti-am spus acum le-am spus si împãratului Constantin. Eu n-am nimic de pierdut ¯ aici nu sunt singur. Poporul este alãturi de mine. Mai sunt si destui nobili cãrora le este teamã de mânia lui Dumnezeu. Spune aceste vorbe si celui care te-a trimis!

I-am rãspuns:

¯ Te înseli. Eu nu mai sunt în serviciul sultanului. Dar tu ai, fãrã îndoialã, alti mesageri pentru a i le transmite.

10 ianuarie 1453

Am fost chemat încã o datã la Blaherne. Phrantzes, nespus de amabil si de prudent, a poruncit sã mi se aducã vin, dar nu s-a uitat o datã în ochii mei. Si-a rotit tot timpul inelul cu sigiliu mare cât un pumn de copil sau si-a studiat unghiile. Fãrã îndoialã, este un om erudit si întelept si poate cã nu crede în nimic. E credincios doar împãratului Constantin. Au copilãrit împreunã.

Încercând sã fie prietenos, a evocat serile de acum cincisprezece ani, când corabia îsi arunca ancora lângã un tãrm. Cãlãtoream împreunã, în amurg, Marea Greciei avea culoarea rubinie a vinului, iar noi recitam pe întrecute versuri din Homer.

¯ Ce mai face doctorul Nicolaus? m-a întrebat el. Dacã-mi aduc bine aminte, pe atunci erai discipolul lui. Mai stii ceva despre el?

A încercat sã-si aminteascã numele; pânã la urmã a reusit:

¯ Cusanus, Nicolaus Cusanus, a rostit el mândru de memoria sa.

I-am povestit:

¯ În timpul acelei cãlãtorii, doar deceptia si disperarea l-au condus la adevãr, la conceptia lui filozoficã. La Patras a avut iluminarea. Dar

Conciliul Bisericilor de la Basel l-a renegat. Acest lucru l-a amãrât mult. Gândirea sa anuleazã toatã vechea logicã, si conceptia sa contrariile se ating. *De coincidentia oppositorum*, acesta-i titlul cãrtii. Dar a scris si o carte despre adevãr.

Phrantzes n-a spus nimic, asa cã am continuat:

¯ Am auzit cã putin mai înainte de anul jubiliar ar fi cãlãtorit în Germania si ar fi reconciliat cu clerul de acolo recunoasterea Papei Nicolae al V-lea. Si-a câstigat mitra de episcop la fel ca Fineas Sylvius, care a aranjat recunoasterea împãratului Germaniei de cãtre papa din Italia. N-ar fi de mirare sã ajungã si cardinal.

¯ Într-adevãr, multã apã a mai curs pe Tibru, a spus Phrantzes distrat. Asadar, papa Eugen a murit. A fost un bãrbat însemnat. Când a fost alungat din Roma, a plecat cu o barcã si abia a putut scãpa teafãr, protejându-si cu un scut capul împotriva sãgetilor pe care multimea le arunca în el de pe mal. Conciliul de la Basel n-a fost de acord, desi noi am semnat pentru el. Dacã ar fi trãit... A oftat, apoi, nerãbdãtor, a început sã-si loveascã genunchiul cu vârful degetelor.

¯ Ce fel de om este papa Nicolae? a întrebat el cu vãditã ironie. Se spune cã în seraiul sultanului Mehmet se cunosc mult mai multe lucruri despre Occident decât aici, la Blaherne.

¯ Papa Nicolae..., am spus eu si am chibzuit putin. Obisnuieste sã bea o sticlã de vin alb si una de vin rosu la fiecare cinã. Se mai spune cã, întotdeauna, a doua zi, nu-si aduce aminte prea bine de ceea ce s-a întâmplat în seara dinainte. Un biet servitor si-a pierdut viata din cauza aceasta. Dar, de la Roma, a sosit deja Isidor, împreunã cu cincizeci de soldati. Asa cã, de Constantinopol, papa Nicolae nu uitã.

L-am întrebat încet:

¯ E oare justificat pretul cu care a fost plãtit un ajutor atât de mic?

¯ Uniunea a fost o necesitate politicã, a spus el grãbit. Consimtãmântul a fost zadarnic, acest aspect îl poate constata oricine. De aceea, îi vine usor unui strãin sã judece Uniunea. Dar uite cã din partea Venetiei avem vesti încurajatoare.

S-a uitat cu multã atentie la mine, apoi a spus:

¯ Si de la Genova asteptãm un ajutor eficient, cel putin pentru apãrarea Perei. Situatia în care ne aflãm este departe de a fi disperatã. Dimpotrivã... Sultanul s-a angajat într-un joc periculos. Si nu toti turcii sunt de aceeasi pãrere cu Mehmet. Iar împotriva marelui vizir Khalil este un adevãrat rãzboi. E prietenul nostru.

¯ Stiu, am spus eu. Dar este prea bãtrân.

¯ Nu uita însã cã, de trei generatii, el e marele vizir, mi-a atras atentia Phrantzes. Khalil se bazeazã pe o bunã experientã politicã, pe o cunoastere temeinicã a traditiilor si pe o adevãratã artã a exercitiului puterii.

¯ O artã cam înceatã, l-am contrazis eu. Dar sã fi vãzut astã-varã ce fatã a fãcut sultanul când acest bãtrân adormit a scos pumnalul si a despicat cu mâna lui, în vãzul tuturor ienicerilor, burta pestelui. Bizantyonii de aur se rostogoleau într-un suvoi zornãitor la picioarele sultanului, pe când pestele mai bãtea din coadã.

Phrantzes s-a întristat deodatã si, în ciuda educatiei diplomatice pe care o avea, s-a ridicat brusc în picioare.

¯ Ticãlosul! a rostit el cu urã. Impostor viclean! De aici se vede clar cã sultanul ãsta al tãu este imatur. Dacã tot i-am trimis marelui vizir bucate de pe masa împãratului, ce rost ar fi avut sã îi trimitem alte daruri? Interesele lui si ale noastre coincid. El doreste pacea, fiindcã îi este teamã cã Occidentul se va amesteca ¯ procesul de mãrire a Imperiului Otoman. Noi dorim pacea, fiindcã suntem constienti de pozitia subredã în care ne aflãm si vrem sã trãim în întelegere cu turcii. Nu, nu! Pentru a-i discredita pe marele vizir si pe ceilalti sustinãtori ai pãcii, chiar sultanul a poruncit ca bizantyonii de aur sã fie pusi în burta pestelui.

¯ Nici nu stiu dacã-i de râs sau de plâns! am spus eu. Chiar dacã cei mai întelepti dregãtori turci stiu bine cã cel care ocupã locul lui Khalil nu are un profit dacã-i oferã daruri, farsa sultanului a reusit.

¯ Aceastã iarnã este hotãrâtoare, a spus Phrantzes. La Adrianopol, marele vizir face tot ce poate ca sã fie acceptatã pacea. Chiar si de când suntem în rãzboi, am primit din partea lui scrisori de încurajare, prin intermediul genovezilor din Pera, se întelege. N-am nici un interes sã-ti ascund acest lucru. Ne-a scris sã avem sperantã în viitor si ne-a sfãtuit sã ne întãrim dupã cum putem. Cu cât vom fi mai puternici, cu atât va scãdea dorinta sultanului de a ne asedia, asa a scris.

¯ Ai dreptate, am spus eu. Aceastã iarnã este hotãrâtoare. Cu cât mai repede îsi va termina sultanul turnarea tunurilor si strângerea armatei, cu atât mai repede va cãdea Constantinopolul.

¯ Dar zidurile noastre au rezistat la atâtea asedii, a rostit el zâmbind. Doar o singurã datã latinii au reusit sã pãtrundã în oras. Dar ei au atacat dinspre

mare. De atunci nu mai iubim cruciadele si preferãm sã trãim în pace cu turcii.

¯ N-as vrea sã-ti mai rãpesc din timp, am spus eu amabil. Cred cã ar trebui sã plec.

¯ A, uitasem, a spus el. Voiam sã te întreb câte ceva. Se spune cã te plimbi prea des prin Pera. Si mai interesant este faptul cã i-ai fãcut recent o vizitã cãlugãrului Ghenadios, acela care, din ordinul împãratului, este în stare de arest la mãnãstirea sa. De fapt, ce urmãresti?

¯ Mã simt foarte singur. S-ar pãrea cã aici nimeni nu are încredere în mine. Dacã am fost la mãnãstire, am fãcut-o pentru a reînsufleti o veche prietenie. Dar din Gheorghios Sholarios, prietenul de odinioarã, n-a mai rãmas nimic. Acest Ghenadios e un fanatic fãrã nici un farmec.

¯ Chiar si pe printul Orhan l-ai vizitat în turnul lui.

¯ E drept cã am fost pe la el mai de mult, am rãspuns eu. Printul mi-a trimis daruri si m-a invitat. Bineînteles, a vrut sã audã vesti proaspete despre familia sa. Doar e vãrul lui Mehmet care-i plãteste întretinerea cât timp este detinut în conditii onorabile la Constantinopol. N-as fi bãnuit cã bãtrânul print este atât de strasnic protejat. Mi s-a retinut pumnalul, mi s-au cercetat toate cusãturile vesmântului, iar cât timp am vorbit cu el, slujitorii m-au tinut de brate, de parcã el ar fi fost sultanul.

¯ Mehmet a încercat de mai multe ori sã-l asasineze, a pretins Phrantzes.

¯ De l-as mai vedea vreodatã pe Mehmet, i-as spune cã n-are rost sã se sperie de un bãrbat atât de bãtrân.

¯ Printul Orhan este un pretendent la tronul sultanului. Nu si-ar strânge el turcii în jurul lui dacã i-am da drumul? Se gãsesc întotdeauna ambitiosi si nemultumiti care se dau de partea oricui. Dar noi nu ne putem permite sã agravãm conflictul cu sultanul. Preferãm pacea.

¯ I-ati fi dat voi drumul de multã vreme de l-ati fi crezut în stare sã organizeze o revoltã împotriva sultanului, am spus eu pe un ton indiferent.

Si-a ridicat neputincios bratele si a spus:

¯ Ce rost mai are sã discut cu tine? Noi nu ne vom putea întelege niciodatã.

¯ Pentru numele lui Dumnezeu, puternice cancelar al împãratului! am strigat eu. Dacã am fugit de la sultanul Mehmet si am abandonat o pozitie la care multi demnitari puternici râvneau, am fãcut-o doar pentru a apãra Constantinopolul. Nu pentru tine, nici pentru împãrat, ci doar pentru acest oras muribund, care odinioarã a fost centrul lumii. Din puternicul Imperiu Bizantin de altãdatã a rãmas doar inima lui, Constantinopolul, care mai bate. Si inima mea se va stinge în agonia Bizantului. Voi muri împreunã cu Constantinopolul. Altminteri, mã va trage Mehmet în teapã.

¯ Baliverne, a spus cu asprime în glas Phrantzes. De-as avea douãzeci si cinci de ani, poate te-as crede. Dar tu, un franc, un latin, ce treabã ai tu cu noi?

¯ Vreau sã lupt, i-am spus eu. Din vanitate. Pentru nimic. În fata potopului ce va sã vie. Fãrã nici o sperantã, pentru cã eu nu cred în victorie. Ce importantã are? Vreau sã lupt, atâta tot.

Pentru o clipã, am avut impresia cã vorbele mele l-au convins si cã Phrantzes, rumegându-si cugetãrile politice, m-a clasificat în categoria ciudatilor nebuni visãtori inofensivi. Dar el a scuturat din cap si albastrul spãlãcit al ochilor lui s-a întunecat.

¯ De-ai fi fost altul, a rostit el, de-ai fi sosit din Europa cu crucea în brate, de-ai fi cerut bani sau alte avantaje comerciale, as fi crezut. Dar tu esti prea instruit, ai prea multã experientã, prea multã abilitate, de aceea comportarea ta de acum nu mi-o pot explica decât în concordantã cu unele intentii tainice.

M-am ridicat în picioare în fata lui. Eram nelinistit, as fi vrut sã plec acasã. Dar el continua sã rãsuceascã pe deget inelul cu sigiliul imens si se uita continuu în ochii mei cu o privire dezgustatã si cercetãtoare.

¯ De unde veneai când ti-ai fãcut aparitia la Basel? m-a întrebat el deodatã. Cum de-ai ajuns sã câstigi încrederea doctorului Cusanus? De ce l-ai însotit la Constantinopol? Încã înainte de epoca aceea, cunosteai limba turcã. De ce ai rãmas cu îndãrãtnicie în legãturã cu conciliul, atât la Ferrara, cât si la Florenta? Si unde ai dispãrut pe neasteptate câtiva ani mai târziu? Cum de-ai reusit sã ajungi secretarul cardinalului Giuliano Cesarini? La Varna, oare tu l-ai asasinat? Ca sã ajungi înapoi la turci?... Înceteazã sã mã privesti în felul acesta! a urlat el deodatã si si-a acoperit ochii cu mâinile. Turcii pretind cã tu le poti comanda spiritelor nevãzute, cã animalele ti se supun de bunãvoie, cã poti câstiga încrederea oricui, doar sã vrei. Dar cu mine nu vei reusi! Eu am un sigiliu si un talisman. Totusi, nu pe ele mã sprijin. Mai înainte de orice, cred în ratiunea mea.

Dificil moment, în van i-as fi vorbit! S-a ridicat si m-a lovit atât de puternic în piept, încât m-am clãtinat.

¯ Tu, numai tu! a rãcnit el. Oare crezi cã noi nu stim? Tu ai fost singurul bãrbat care a fost în stare sã cãlãreascã în urma lui Mehmet de la Magnesia la Gallipoli într-o singurã zi, atunci când i-a murit tatãl. Cine mã iubeste sã mã urmeze! Nu-ti amintesti? Doar tu l-ai urmat. Se spune cã Mehmet nu si-a putut crede ochilor când te-a vãzut pe malul strâmtorii Gallipoli.

¯ Am avut un cal foarte bun, i-am spus eu. În plus, am fost instruit la scoala dervisilor. Mi-am întãrit trupul ca sã suporte orice fel de obosealã. Pot tine strâns în pumn un cãrbune aprins fãrã sã am nici urmã de arsurã. Dacã vrei, îti pot arãta, ca sã te convingi.

M-am apropiat de el si am reusit sã-i surprind privirea. Am vrut sã-l încerc. N-a rezistat. Si-a bãlãngãnit mâinile a neputintã. N-a îndrãznit sã mã îndemne sã-i dovedesc. Pentru cã, de-as fi fãcut asta, n-ar mai fi stiut ce sã creadã despre mine. Atât de superstitios este Phrantzes, acest om care nu crede în nimic.

¯ De unde poti sti, l-am întrebat în soaptã, cã nu l-am urmãrit pe sultanul Mehmet pentru a-l ucide? L-am cunoscut, i-am simtit încã de pe atunci intentiile si am înteles ce ne asteaptã. Numai cã mâinile mele nu sunt mâini de ucigas... Nu, am continuat eu mâinile mele nu sunt mâini de ucigas. Poate cã eu l-am iubit pe Mehmet. Asa cum iubesti un animal frumos, chiar dacã-i cunosti caracterul perfid. Tineretea i-a fost ca un vas clocotitor, care are nevoie de un capac ca sã nu dea pe dinafarã. Prin voia lui Murad eu am fost cel care am vegheat. Dar Murad nu l-a iubit pe Mehmet. Nu

putea sã-l iubeascã, mai cu seamã dupã ce fiul sãu preferat, Aladin, a murit înecat. Ca tatã si fiu, ei doi nu s-au înteles niciodatã. Cu toate acestea, în tainã, Murad era mândru de fiul sãu. Murad ar fi dorit ca fiul sãu sã fie cumpãtat, drept si mai stãpân pe sine decât era el. Murad ar fi dorit ca fiul lui sã se încline în fata Dumnezeului unic si sã recunoascã vanitatea puterii si a vietii pãmântesti. Mehmet a învãtat constiincios tot ceea ce tatãl sãu a dorit: cumpãtarea ¯ pentru a putea fi nemãsurat, dreptatea ¯ pentru a abuza, stãpânirea de sine ¯ pentru a putea fi nestãpânit. El împlineste cu umilintã toate datoriile legate de credintã, dar în inima sa nu crede în nimic. Citeste cãrti scrise în greacã, latinã, arabã, chiar si în persanã. Cunoaste matematica, harta lumii, istoria si filozofia. Constantinopolul este piatra lui de încercare. Încã din copilãrie, cucerirea acestui oras a fãcut obiectul visurilor lui. Prin cucerirea Constantinopolului, îsi va dovedi lui însusi cã este superior tuturor strãmosilor sãi. Nici acum nu recunosti semnele? El este acela ce va sã vie, el este omul viitorului. Dar eu nu vreau sã trãiesc acest viitor.

Phrantzes a clipit din ochi, ca si cum s-ar fi desteptat dintr-un vis.

¯ Mehmet este un tânãr violent si impulsiv. Dar noi avem o experientã politicã de multe sute de ani. Atât aici, la Blaherne, cât si în seraiul lui, bãtrânii întelepti asteaptã cu nerãbdare sã vadã când îsi va frânge gâtul. Timpul care trece, de partea noastrã trece.

¯ Timpul, am spus eu, timpul se apropie de sfârsit. Clipa favorabilã, pe care tu o astepti, Phrantzes, a si trecut pe lânga noi. Putin nisip a mai rãmas în clepsidrã. Pace tie!

M-a însotit pânã la poarta palatului. De-a lungul coridorului, zidurile ne trimiteau înapoi, cu melancolie, sunetul stins al ecoului pasilor nostri. Un vultur bicefal, cu aripile desfãsurate, împodobea sambrana portii.

¯ Nu te depãrta prea des de casa ta! m-a sfãtuit el. Nu te duce afarã! Nu te întâlni cu oameni prea importanti, chiar dacã-i cunosti! Dacã nu, s-ar putea sã ajungi din casa ta de lemn într-un tumul de marmurã. E sfatul unui prieten, Ioannis Anghelos! Eu nu-ti doresc decât binele.

Dar, pe neasteptate, m-a luat de umeri si m-a întrebat dintr-o rãsuflare:

¯ Dar megaducele Lukas Notaras? S-ar pãrea cã pânã si el ti-a oferit prietenia.

Acest atac brusc m-a deconcertat. Cum nici nu mai stiam ce sã spun, el a continuat:

¯ Fii atent! La urechile noastre a si ajuns zvonul cã încerci sã iei legãtura cu el. Dacã existã probe, esti un om pierdut.

Gardianul mi-a adus calul. Am încãlecat si, în galop, am pornit pe strada principalã, fãrã sã mai tin seama de nimeni. Treaba lor, de nu vor fi atenti, n-au decât sã se lase cãlcati în picioare! Asa am gândit. Dar încã de departe, cum auzeau sunetul metalic al potcoavelor, oamenii se dãdeau la o parte suduind, înjurând si strunindu-si mãgarii. Am mers în galop de la Blaherne la Hipodrom, pânã ce calul a fãcut spume la gurã.

Eram tulburat, agitat, speriat.

Mai bine turbanul turcilor decât tiara pontificalã! am auzit în urechi. Megaducele, comandantul flotei imperiale, omul cel mai

puternic din Constantinopol dupã împãrat. Lukas Notaras. Deci chiar si el.

12 ianuarie 1453

Am stat acasã ca sã nu mai aud nimic. Dar zvonurile aleargã în continuare din gurã în gurã. Nu pot fi oprite. Trec si prin pereti.

Sultanul construieste corãbii în toate porturile Asiei. În virtutea tratatului lor de prietenie si de ajutor, pe care l-au încheiat turcii, sârbii sunt constrânsi sã-si trimitã cavaleria pentru întarirea armatei sultanului. Crestinii vor veni sã-i asedieze pe Crestini.

Sunt singur. Sunt suspect. Deci inutil.

M-am întors la meditatie. Fãrã nici un folos, se întelege, fiindcã fiinta mea este nelinistitã. M-am gândit la ceea ce trebuia sã mã gândesc si am ales.

Perceperea fiintei lui Dumnezeu nu încape în universul mãrginit al gândirii umane. Dumnezeu existã. Dar esenta lui Dumnezeu, intentiile Lui, mintea omului nu le poate întelege. Extazul este doar trupesc. Oricine îl poate dobândi prin post sau prin exercitii spirituale. Si de-ar lumina trupul acesta muritor ca o tortã, tot nu ajutã la nimic. Pentru cã omul este încãtusat în lanturile timpului mãrginit si ale locului destinat.

Despre Dumnezeu nu poti spune ce este. Dar nici nu poti spune ce nu este, desi teologia misticã e de altã pãrere. Cuvintele au limite, sunt imperfecte, la fel si toate celelalte aspecte ce tin de om. Dacã îl neg pe Dumnezeu, înseamnã cã-i accept existenta. Dacã îl recunosc, înseamnã cã îl neg. Acesta este golul de care-i plinã inima mea.

Dorm prost. Am vise nelinistitoare. De prea multe ori am trãit în vis. Eram în alte vieti. De aceea, nu mai pot face diferenta între imaginar si real. Înainte vreme mã puteam domina. Puteam dormi profund când doream, nu aveam nici un vis.

Dragostea, ca o betie ce se risipeste... În urma ei rãmâne doar amãrãciunea din suflet.

Dar eu continui sã fiu ametit de dragoste. Stiu cã ea este aici, în acelasi oras, sub acelasi cer.

Am renuntat, am renuntat, am renuntat. Am trecut de la o renuntare la alta. Nici pentru renuntare nu existã hotar. Oare de ce aceastã rãtãcire desartã si rece? Primãvara, astept primãvara. Ultima primãvarã. Pentru Constantinopol, tot ultima primãvarã va fi.

Asteptarea mã ameteste. Totusi, este minunat sã astepti dacã ai ceva de asteptat. Astept extazul. Astept moartea.

Doamne, oare nu am plãtit cel mai mare pret pentru ceea ce Tu mi-ai dat? Cel mai simplu om, cel mai sãrac cu duhul primeste acelasi dar de la tine fãrã sã plãteascã nimic. Dar aceasta este dumnezeiascã nebunie! Cã m-ai închis în pumnul tãu, îngrozitorule Creator!

16 ianuarie 1451

Timpul trece. Necrutãtor, fiecare zi se risipeste ireversibil. Ea nu vrea sã mã vadã. Dacã ar fi vrut, ar fi venit.

Doar nu mai e un copil. Nobilele doamne îsi întâlnesc amantul la adãpostul zidurilor groase, în pavilioane înconjurate de verdeatã... A fost o femeie în Constantinopol, care, dintr-un capriciu

oarecare, voia sã discute cu mine despre filozofie. Pe atunci nu eram decât un neînsemnat caligraf. În helesteul din grãdinã înotau pestii. În miezul zilei, când soarele dogorea, ea le arunca mâncare dintr-un platou de argint, sprijinit pe capul unei fete negre. Nu i-am stiut niciodatã numele. Erau prudente aceste grecoaice cu pãrul strâns în filee de aur si lanturi de perle.

Avea multã experientã, dar iubirea îi era rece. Ea m-a îmbrãtisat de moarte. Dar atunci n-am înteles. Moartea inimii. Moartea sufletului. Pretindea cã este sofistã.

Mi-a mãrturisit cã, generoasã, le-a promis filosofilor sfere celeste din metal, teologilor aripile serafimilor cãzuti, iar misticilor post si ajutor pentru depãsirea ispitelor, ca portile cerului sã li se deschidã. Cât despre ea, a spus cã a experimentat cu perseverentã perceptia imensitãtii într-un anumit loc al trupului ei mãrginit si cã i-a fost de ajuns.

Si astfel de femei existã aici. Dar despre pestii mari si greoi îmi aduc mai bine aminte decât despre ea, chiar dacã o puteai deosebi cu usurintã, fiindcã nu era învesmântatã si stãtea în picioare pe marginea helesteului, sub razele dogorîtoare ale soarelui... Trupul ei... neted ca marmura.

Zidurile ascund pavilioane secrete. Chiar si pe sãraci îi ascund. Pe pantele vestejite ale Acropolei, în zilele cu soare, ei se întind pe pãmântul rece, la umbra arborilor, si se îmbrãtiseazã. Bãrbati si femei în zdrente, fãrã sã le fie teamã de trecãtori. Sã fi fost sãracã, dragostea mea, sã fi fost în zdrente, sã fi fost urâtã... Nimic nu ne-ar mai fi putut despãrti. Te-as fi recunoscut, bineînteles. Dupã ochii tãi cãprui. De-ai fi fost bãtrânã. De-ai

fi fost murdarã, de ti-ar fi fost mâinile aspre de muncã.

Dacã ai fi vrut sã vii, ai fi venit.

21 ianuarie 1453

De trei zile lucrez la repararea zidului din apropierea Portii Împãratului Roman. Car pietre. Car mortar. Mâinile îmi sunt jupuite, trupul prãfuit, pãrul încâlcit si aspru.

Dacã am sã stau toatã vremea în casã, trupul meu se va vlãgui van. Trebuie sã fiu puternic. Ca sã pot întinde arcul si mânui spada când va veni vremea. Oare n-am lucrat si pe malul Bosforului toatã vara la ridicarea fortãretei sultanului? Am refuzat banii, dar am acceptat sã împart cu ceilalti lucrãtori uleiul si carnea uscatã. Toti mã cred nebun. Nu-i de mirare.

23 ianuarie 1453

Trecând cãlare împãratul Constantin cu suita sa ca sã vadã zidurile cetãtii, s-a oprit în apropierea noastrã si a cercetat locul unde zidul a fost refãcut. Apoi a discutat prietenos cu mesterii. Aveam fata murdarã si îmi tineam capul plecat. Dar, pe când discuta el cu altii, s-a întors brusc spre mine si mi-a spus:

¯ Întoarce-te în casa ta! Aceastã muncã nu-i demnã de rangul tãu!

N-a fost o întâmplare. Dupã chip, am înteles cã-mi poruncise împotriva vointei sale. El nu-i perfid. Dar este dominat întru totul de Phrantzes si de adeptii acestuia.

¯ Îti putem încredinta sarcini mai importante, a adãugat consolator.

Dar nu era adevãrat. Voise doar sã atenueze efectul vorbelor rostite.

Cu cincisprezece ani mai înainte era brutal si arogant, ca mai toti Paleologii. Dar timpul rotunjeste colturile. Are de-acum patruzeci si nouã de ani si barba din ce în ce mai surã.

Chipul lui exprimã, mai clar decât oricare alte chipuri, melancolia fãrã margini a acestui oras cu sângele învechit. Nu are copii. Cele douã sotii ale lui Constantin au murit tinere, prima ¯ în patul ei de copil, la Moreea, cea de-a doua ¯ îndatã dupã nuntã, în timpul asediului cetãtii Gattilusilor de cãtre turci.

La foarte putin timp dupã moartea împãratului Ioan al VIII-lea, Constantin a hotãrât sã se cãsãtoreascã pentru a treia oarã. Se spune cã ar fi cerut-o de nevastã chiar si pe vãduva crestinã a sultanului Murad, Mara a Serbiei, pe care Mehmet o trimisese acasã la tatãl ei, încãrcatã cu daruri si dovezi de cinstire. Murad îi îngãduise sã-si pãstreze credinta crestinã, iar ea îl învãtase pe tânãrul Mehmet rugãciunile grecesti.

Anii l-au mãcinat. Împãratul Constantin e un bãrbat solitar. Pentru el, totul se întâmplã prea târziu. S-ar fi putut cãsãtori cu fiica dogelui Venetiei. De-ar fi fost asa, ar fi avut un sprijin considerabil din partea Venetiei. Dar nu, el nu s-a încumetat sã se însoare cu o printesã de credintã latinã. Cât despre suveranul Trapezuntului, chiar dacã are o fiicã nespus de frumoasã, este prea sãrac si deja aliat cu sultanul.

Într-un sfârsit, i-a gãsit Phrantzes o printesã barbarã, tocmai pe cealaltã parte a Mãrii Negre.

Principele Georgiei, tatãl ei, este crescut în credinta adevãratã a grecilor, mai mult, i-a promis si o armatã încercatã pentru apãrarea Constantinopolului. Târziu! Abia a reusit Phrantzes sã se întoarcã, mai înainte ca sultanul sã-si termine de construit fortãreata. Acum Bosforul e închis. Din Georgia nu mai vine nici o printesã, nici o avere, nici o armatã barbarã.

Constantin s-a nãscut sub o stea nenorocoasã. Poporul lui îl urãste din cauza unirii cu credinta latinilor. Desi el nu însalã pe nimeni. Nici nu este crud. Când a început rãzboiul, i-a întemnitat, de formã, pe turcii din Constantinopol, dar, dupã trei zile, le-a dat drumul.

M-ar putea întemnita si pe mine, m-ar putea tortura dupã obiceiurile Bizantului, pentru a mã sili sã spun ce vrea. Dar Constantin nu doreste acest lucru. Poate cã Phrantzes nu s-ar sfii s-o facã. Dar de-as fi fost, într-adevãr, o iscoadã a sultanului? Stiu si eu?... Nu este, totusi, torturat un spion, când dusmanul e aproape de portile orasului.

Dar este timid, foarte timid. Este foarte constient de demnitatea lui de basileu. Cum ar putea, oare, coborî, de pe calul sãu, divinul împãrat, ca sã împingã pietre cu levierul sau sã ia în mâinile lui mistria, încurajându-i astfel pe oameni sã lucreze mai cu spor, asa cum a fãcut-o tânãrul sultan pe malul Bosforului? Fãrã îndoialã, reparatia zidului s-ar face într-un ritm mai alert. Acum, fiecare lucrãtor munceste doar pentru a primi bani, cu încetinealã si plictisealã bizantinã.

Prin urmare, nici sã car pietre si mortar pentru consolidarea strãvechiului zid al orasului nu-mi este permis. Nu-l urãsc pe Constantin, dar pentru asta mi-e greu sã-i dau iertare.

M-am întors acasã, am fãcut baie, iar Manuil m-a spãlat pe spate. Apoi m-am îmbrãcat cu straiele mele obisnuite.

Când i-am povestit cã l-am întâlnit pe împãratul Constantin si cã am avut plãcerea sã-l privesc în ochi pe divinul basileu, slujitorul meu Manuil a pufnit într-un râs rãutãcios. Am bãut vin împreunã si el mi-a povestit despre o încãpere a Palatului Blahernelor ai cãrei pereti sunt cãptusiti cu plãci de porfir aduse din patria cea de odinioarã. Putini oameni au avut ocazia s-o vadã. În camera aceea s-au nãscut împãratii Bizantului. Nasterea împãratului era anuntatã de la un mic balcon exterior. Manuil stia despre camerã de la tatãl lui, care fusese cãrãus de lemne pentru întretinerea focului în încãperile palatului în timpul vechiului împãrat Manuil.

¯ În cinstea împãrãtescului tãu nume! am rostit eu si i-am turnat vin în cupa de argilã.

¯ În cinstea numelui tãu, Ioannis Anghelos, stãpânul meu! a rãspuns el si a bãut cu atâta poftã, încât si-a stropit bine vesmintele.

24 ianuarie 1453

Dacã ar fi plecat, nu se putea sã nu aflu. Sã fi plecat si înainte de a se ivi zorii, tot s-ar fi rãspândit vestea. De pe colinele din vecinãtate, portul se vede ca în palmã. În acest oras nu existã secret care sã se poatã pãstra multã vreme.

Dincolo de ape, la orizont, strãluceste tãrmul Asiei, bolnavã de dor este inima mea.

De-as fi un necunoscut fãrã reputatie, fãrã trecut, m-as putea pierde în marea de oameni. As fi zi de zi multumit. Dar am gustat din pâinea

otrãvitã a cunoasterii. Ceea ce vreau, atârnã ca o piatrã în mine.

26 ianuarie 1453

S-a întâmplat ceva neasteptat. Douã corãbii de rãzboi, cu vele puternice, au sosit în port. În timp ce marinarii strângeau velele, urlând si chiuind, oamenii au alergat din toate pãrtile spre port. Cea mai mare este, într-adevãr, uriasã si seamãnã cu navele venetiene de rãzboi.

Comandantul flotilei este Giovanni Giustiniani, un genovez, fost guvernator în Caffa si mercenar cu multã experientã. A adus cu sine sapte sute de osteni bine înarmati. Astãzi, multimea a fost bântuitã de o bucurie nebunã si n-a mai avut nici o importantã cã ei sunt latini. Echipamentul soldatilor este ireprosabil si multi dintre ei au sãbii grele, de mânuit cu ambele mâini. Fiecare soldat cu cuirasã de-al lui Giustiniani valoreazã cât zece oameni cu arme usoare si cu pieptare de protectie din piele. Sunt obisnuiti cu disciplina militarã si îsi adorã comandantul. S-a putut observa acest lucru dupã ordinea în care au debarcat si au traversat orasul spre Blaherne, în zornãituri de armurã.

Împãratul i-a trecut în revistã. Dacã va fi fost informat dinainte cã vor sosi, înseamnã cã a stiut sã pãstreze secretul.

De obicei, noutãtile se aflã în câteva zile, chiar si acelea care se referã la cele mai secrete negocieri. Dacã sunt plãtite bine, se întelege.

Poate cã Occidentul n-a uitat de Constantinopol. Nu mã îndoiesc cã Giustiniani a avut ceva de asteptat pânã s-au decis genovezii. Altfel, cum ar fi putut el sã facã rost de bani pentru înarmarea corãbiilor si plata soldelor?

Dar sultanul are douãsprezece mii de ieniceri. Iar la Varna, cavalerii în armurã n-au putut face fatã ienicerilor.

27 ianuarie 1453

Ea a venit, încã o datã. Nu m-a uitat. A slãbit mult. Palidã. Ochii ei cãprui, nelinistiti. A suferit. Toate vorbele pe care voiam sã i le spun, toate întrebãrile care m-au frãmântat mi-au înghetat pe buze. Ce rost ar mai fi avut? Era lângã mine. Am murmurat doar:

¯ Dragostea mea... dragostea mea...

A început sã strige, învinovãtindu-mã:

¯ De ce ai venit în acest oras? De ce n-ai rãmas la sultanul tãu? De ce m-ai ametit? De ce te agãti tot timpul de mine?... Este o dezonoare, a continuat ea. Înainte eram o fiintã veselã si sigurã de mine. Acum nu mai sunt stãpânã pe vointa mea. Picioarele mã poartã acolo unde nu doresc. Tu, un latin, un bãrbat cãsãtorit, un aventurier, tu esti cauza rãului. M-ai fãcut sã-mi fie rusine de mine însãmi si sã mã urãsc. Zadarnicã a fost educatia înaltã pe care am primit-o. Zadarnice stiinta, discernãmântul, neamul, mândria, averea. Supusã tie ca o sclavã. Am rosit pentru fiecare pas pe care l-am fãcut venind la tine. Iar tu nici mãcar nu m-ai atins! De aceea îmi este sângele înfierbântat. Misterele trupului meu strigã în mine, mã tulburã. Eram atât de purã înainte. Eram curatã. Acum nici nu mai stiu ce sunt si ce doresc... Un pumnal în pieptul tãu sã înfig, otravã în cupa ta sã strecor... Mai bine ai fi murit. Ca sã-ti spun aceste vorbe, de aceea am venit la tine.

Am îmbrãtisat-o si i-am sãrutat gura. Nu, n-a avut dureri de cap ca prima datã. De când nu ne-

am vãzut devenise femeie. Tremura în bratele mele.

Ce mult am urât astfel de tremure! Ce mult am urât pasiunea Care Pângãreste, cu rosul ei tremurãtor, obrajii! Cunosc semnele astea. Dar nu existã dragoste fãrã trup! Nu, nu existã dragoste fãrã dorintã!

I-am spus:

¯ Nu vreau sã te am. Existã un timp pentru toate lucrurile de soare. Nu de aceea te-am asteptat.

¯ Dacã mã dezonorezi, a tipat ea, te voi ucide. Probabil cã asta este atât pentru mine, cât si pentru familia mea. Nu mai vorbi asa!

I-am spus:

¯ Pãstreazã-ti floarea pentru turci! Eu n-am avut intentia s-o culeg.

¯ Cât de mult te urãsc! a spus ea suspinând si si-a înfipt unghiile cu putere în bratul meu. Ioannis Anghelos, Ioannis Anghelos, Ioannis Anghelos...

Mi-a repetat de multe ori numele, apoi si-a sprijinit fruntea pe umãrul meu si a izbucnit în plâns, ca si cum inima i-ar fi fost amarnic zdrobitã.

I-am prins fata între mâinile mele si am râs, i-am acoperit ochii si obrajii cu sãrutãri, am mângâiat-o ca pe o fetitã si am asigurat-o cã totul va fi bine. Apoi i-am spus sã se aseze si i-am oferit o cupã de vin. A început si ea sã zâmbeascã.

¯ Nici nu m-am fardat înainte de a veni aici, a spus ea. Am fost prudentã, fiindcã te cunosc de-acum. Tu mã faci întotdeauna sã plâng. Atunci, ce rost mai are sã-mi fardez obrajii? Bineînteles,

vreau sã fiu frumoasã pentru tine, dar ce importantã are? Tu nu-mi doresti decât ochii... Ia-i! Pãstreazã-i si scapã-mã de tine!

Era în amurg. Cerul era rosu, iar în camerã aproape întuneric.

¯ Cum de-ai putut veni? am întrebat-o.

¯ Tot orasul este întors pe dos, a spus ea râzând. E sãrbãtoare. Toti se bucurã de sosirea genovezilor. Gândeste-te, sapte sute de bãrbati în armuri! Venirea lor a schimbat destinul orasului. Oare cine crezi cã se mai gândeste sã-si pãzeascã fiica într-o astfel de zi? Chiar si de-ar frecventa o societate de latini, tot ar ierta-o.

¯ Nu te-am întrebat niciodatã despre lucrurile care se petrec în Constantinopol, i-am spus eu. As vrea sã te întreb acum. Nu pentru cã ar avea prea mare importantã, dar sunt curios, îl cunosti pe megaducele Lukas Notaras?

A tresãrit si s-a uitat speriatã la mine.

¯ De ce mã întrebi?

¯ Voiam doar sã stiu ce fel de om este.

Continua sã se uite fix la mine. Iar eu am întrebat-o nerãbdãtor:

¯ Oare el, într-adevãr, îl preferã pe sultan împãratului Constantin? Tu însãti l-ai auzit cum a strigat multimii, prima oarã când ne-am întâlnit. Dacã-l cunosti, spune-mi, ar putea fi un trãdãtor?

¯ Ce spui? a murmurat ea tulburatã. Oare cum de-ti vine sã vorbesti asa? Doar el este megaduce.

Apoi a spus repede:

¯ Îl cunosc foarte bine. Atât pe el, cât si pe familia lui. Se trage dintr-o stirpe strãveche. Este mândru, ambitios si i-a dat fiicei sale o educatie imperialã, fiindcã ea îi era destinatã împãratului. Dar când Constantin a devenit basileu, a considerat cã fiica unui megaduce nu-i demnã de rangul sãu. A fost o ofensã ce nu se putea ierta prea usor. Megaducele nu-i de acord cu politica pe care o duce împãratul. Dar un adversar al Uniunii nu este neapãrat si un trãdãtor. Nu, el nu-i un trãdãtor si nu va fi niciodatã. De-ar fi fost trãdãtor, nu si-ar fi expus în mod public, atât de direct, opiniile.

I-am spus:

¯ Oare ce stii tu despre pasiunea umanã? Puterea este o momealã teribilã. Un om viclean si ambitios, care dezaprobã politica împãratului Constantin, poate concepe un Constantinopol al sultanului, în acest oras s-au mai vãzut rebeliuni si uzurpãri. Chiar si cãlugãrul Ghenadios propovãduieste în mod deschis capitularea.

¯ Vorbele tale mã înspãimântã, a murmurat ea.

¯ Dar ideea este seducãtoare, nu-i asa? am întrebat-o eu. O revoltã scurtã, un pic de sânge vãrsat si, dupã aceea, deschidem portile pentru sultan. Ce, nu-i mai bine dacã mor doar câtiva oameni, decât sã disparã, împreunã cu frumosul oras, o întreagã civilizatie si religia sa? Crede-mã, pentru a justifica un astfel de act în fata constiintei sale, pânã si unui om onest nu-i vor lipsi motive întemeiate si juste.

¯ De fapt, cine esti tu? m-a întrebat ea înfioratã. De ce îmi spui mie lucrurile astea?

¯ Pentru cã momentul potrivit a si trecut, am spus eu. Acum împãratul are la dispozitie, în afarã de garda lui personalã, sapte sute de latini acoperiti

cu zale. O revoltã a poporului împotriva împãratului ar fi neputincioasã. Chiar dacã Ghenadios si-ar bãlãngãni crucea ca sã binecuvânteze poporul si megaducele Notaras în persoanã ar conduce multimea pânã la Blaherne. Fãrã îndoialã, am continuat eu, sosirea lui Giustiniani a pecetluit destinul Constantinopolului. Prefacerea lui în cenusã e inevitabilã. Dar putem suspina usurati. Fiindcã sultanul Mehmet nu este cum era tatãl lui, Murad. În vorbele lui Mehmet nu te vei putea încrede niciodatã. Cine se va încrede în fãgãduielile lui, sub sabie va îngenunchea.

¯ Nu te înteleg, a spus ea. Eu, într-adevãr, nu te înteleg. Vorbesti de parcã ai dori pieirea Constantinopolului. Vorbesti ca un înger al mortii.

Murise culoarea rosie a crepuscului. În odaia mea se fãcuse întuneric, iar chipul ei era aproape sters. I-am spus:

¯ De unde stii cã nu sunt chiar îngerul Mortii? Eu însumi am avut uneori îndoieli... Într-o zi, este multã vreme de atunci, i-am pãrãsit pe Fratii Liberului Cuget. Zelul lor era nemãrginit, intoleranta lor, mai excesivã si mai dãunãtoare decât a cãlugãrilor si a preotilor. Dupã ce i-am pãrãsit, m-am trezit într-o dimineatã în cântecul unei privighetori, sub un tei bãtrân de lângã zidul unui cimitir. Pe zid era pictat un dans macabru. Mai întâi am vãzut un schelet, îi antrenase la dans pe un episcop, pe un împãrat, pe un negustor si pe o femeie frumoasã, în apropierea Rinului, într-o dimineatã cu rouã, când cânta o privighetoare; în momentul acela am avut o revelatie. De atunci, moartea m-a însotit si nu m-am mai temut de ea niciodatã... Orasul tãu este ca un sipet subrezit. Si-a pierdut pietrele pretioase care îl împodobeau pe din afarã, iar colturile îi sunt tocite. Dar în interiorul acestui sipet subrezit existã comori. Tot

ceea ce a fost mai frumos în alte vremuri: ultimii filozofi ai Greciei, extazul credintei, Biserica originarã a lui Hristos, vechile manuscrise, mozaicurile strãlucitoare. Nu-i doresc distrugerea, îl iubesc cu o dragoste înspãimântatã, disperatã. Însã clipa pieririi lui a sosit. Oare cine-si dã de bunãvoie sipetul plin de comori unor tâlhari? Mai bine sã disparã în sânge si funingine! Aici este ultima Romã! O mie de ani respirã în tine si în mine. Mai bine cununa mortii, cununa de spini a lui Hristos, decât turbanul turcilor! Oare întelegi cum gândesc eu?

¯ Cine esti tu? a întrebat ea. De ce-mi vorbesti în întuneric?

Am spus tot ce aveam de spus. Am aprins candela. Lumina candelei a fãcut sã sclipeascã topazele din colierul cu care îi era împodobit gâtul alb. Topazele de aur ale Sãgetãtorului, care te feresc de josnicie.

¯ Cine sunt? am rostit. Un bãrbat cãsãtorit, un latin, un aventurier, asa cum ai spus. De ce aceastã întrebare zadarnicã?

¯ Privirea ta îmi arde pielea, a spus ea acoperindu-si gâtul alb cu mâinile.

¯ Singurãtatea mea te arde, am rostit. Când te privesc, la lumina candelei, inima mea se risipeste. Pielea ta netedã ca argintul, ochii tãi ca douã flori întunecate... Doar poezie... Cunosc multe cuvinte. Cuvinte frumoase. As putea sã împrumut si de la antici, si de la moderni. Cine sunt? Sunt Occidentul si Orientul, ireversibilul trecut, credinta fãrã de sperantã. Sunt sângele Greciei în trupul Occidentului. Vrei sã continuu?

În lumina tremurãtoare a candelei ne-am privit unul pe altul iar si iar. Ochii ei mi-au cercetat

fiecare trãsãturã a chipului, ca mângâierea unei flãcãri usoare, m-au sãgetat.

Era ca osânditul legat pe rug, care asteaptã sã se înalte flãcãrile.

Aveam nouãsprezece ani când am vãzut cum au ars-o pe rug englezii pe Fecioara francã într-o piatã din Rouen. Privirea ei îmi era cunoscutã, îi stiam glasul. Era îmbrãcatã în vesminte bãrbãtesti fiindcã trãise printre soldati. Se crezuse puternicã, dar când focul i-a atins picioarele, a început sã plângã. Legatã, pe rug, a plâns, s-a rugat si a strigat în zadar, pânã ce flãcãrile s-au înãltat si au mistut-o. As fi putut sã-i povestesc despre asta... Oare i-ar fi fost de folos?

În apropiere de resedinta Sinodului din Florenta, obisnuia sã-si facã aparitia Sfânta Fecioarã, însotitã întotdeauna de un preot excomunicat. Era o falsã Fecioarã, care putea sã refacã din cioburi o cupã spartã sau sã îndese într-un baston gãurit o fatã de masã pestritã, pe care o recupera apoi de pe bratul vreunui gurã-cascã ce-i urmãrea uimit minunile. De asemenea, putea sã ia în mânã cãrbuni aprinsi si sã-i zdrobeascã în pumn pânã ce se stingeau. Dupã cum adevãrul însoteste întotdeauna falsul, tot asa si Fecioara adevãratã o însoteste întotdeauna pe Fecioara falsã. Chiar si regele Frantei, din curiozitate, a iesit în întâmpinarea falsei Fecioare.

¯ Ai un aer absent, a spus ea. Eu sunt aici, în casa ta.

¯ Mã gândeam la ziua când vei pleca din Constantinopol. Între noi este cineva. Am presimtit, am stiut. De fiecare datã a fost cineva între noi.

Se fãcuse întuneric. Pe stradã, lumea purta felinare ce se legãnau pe lângã case. Se auzeau râsete. Era mult zgomot.

¯ Trebuia sã-mi vorbesti despre Judecata lui Dumnezeu, si-a adus ea aminte.

¯ Altã datã, i-am promis eu. Astãzi cred cã te-am rãnit destul. De ce? Nu stiu. O simt doar. Rãnindu-te pe tine, m-am rãnit pe mine însumi si mai tare.

¯ Poate nu va mai fi nicicând o altã datã, a spus ea cu rãcealã.

¯ În cazul acesta, am rostit eu, mi-e indiferent cu ce mã voi duce în mormânt. Tu vei trãi. Fii fericitã! Poate în Moreea. Poate în Italia. Strãinã. Dar vei trãi. Oare nu-i cel mai important lucru sã trãiesti?

¯ Trebuie sã plec, a spus ea punându-si mantoul singurã, fãrã ajutorul meu.

¯ Voi lua felinarul si te voi însoti, am spus. Strãzile sunt nesigure. Nu ti-as dori sã cazi pe mâna vreunui genovez beat. Fãrã îndoialã cã au si început sã se încaiere pe strãzi. E în firea tuturor mercenarilor, în seara asta nu poti umbla singurã. Fiindcã în oras au sosit latinii.

A ezitat mai întâi, dar dupã câteva clipe a spus:

¯ Cum doresti.

Cu un glas mort, cu un chip împietrit. A mai spus sec:

¯ Îmi este absolut indiferent.

Mi-am prins iataganul la cingãtoare. Tãisul lui ar putea despica o panã în zbor. Calitatea otelului e mai bunã decât a oricãrui alt otel occidental. Astfel de arme au ienicerii.

¯ În seara asta..., am început eu si glasul mi s-a frânt, în seara asta..., am repetat, dar n-am mai fost în stare sã spun vreo vorbã.

Din strãfundurile tainice ale inimii mele a tâsnit o furie aprinsã si a zgâriat cu gheare de foc înghetata mea nemultumire. Am umblat multi ani la scoala dervisilor, am evitat sã mãnânc carne, n-am vrut sã fac rãu nici unei fiinte. Dar în seara asta am simtit nevoia sã lovesc si sã omor. Sã ucid un om, un semen al meu. Trupul barbar s-a revoltat împotriva spiritului. Sângele meu grec i-a urât pe latini. Mi-am simtit, mai puternic decât niciodatã, sfâsiatã, toatã fiinta. Setea de moarte m-a înfierbântat. Niciodatã n-am simtit-o pânã acum. Din dragoste a venit. Dragostea, tulburãtoarea dragoste, care a deschis abisurile secrete ale fiintei mele. Si nu m-am recunoscut pe mine însumi.

M-a prins de brat. Revenise la viatã. M-a rugat:

¯ Nu lua iataganul cu tine! Pentru cã, dupã aceea, sigur vei regreta.

O bucurie ciudatã, victorioasã, a tremurat în vorbele ei. Ea mã cunoaste mai bine decât mã cunosc eu însumi. De necrezut! Abia mi-a atins bratul si din furia mea n-a mai rãmas nimic. Am desprins iataganul de la cingãtoare si l-am aruncat pe podea.

¯ Cum vrei! am spus. Cum vrei! Cum vrei tu!

Ne-am îndreptat spre colinã. În port, clãtinându-se si zbierând cât îi tinea gura, mercenarii genovezi ocupaserã strada. Opreau femeile si le

spuneau în diferite limbi tot felul de grosolãnii, dar nu erau rãi. Îsi lãsaserã armele în locuintele unde se stabilise trupa. Când am ajuns în dreptul lor, s-au dat la o parte si n-au spus nimic. Chiar dacã fata îi era acoperitã, probabil cã în tinuta ei recunoscuserã sângele nobil. Cât despre mine, încã înainte de Varna, pânã si soldatii beti se dãdeau la o parte din calea mea.

Grecii se retrãseserã la casele lor. Când am ajuns în vârful colinei, în jur era liniste. Doar strãjerii de noapte, doi câte doi, îsi anuntau, cu felinarele, încã de departe, prezenta. În rada portului strãluceau felinare agãtate de catargele corãbiilor si un zgomot surd, de la muzica tobelor si a fluierelor, plutea deasupra apelor. Pe cealaltã parte a golfului, la Pera, sclipeau, ca niste licurici, tortele.

Tãcutã, maiestuoasa cupolã a Sfintei Sofia se înãlta semeatã pe cer, trupul întunecat al vechiului palat imperial era în fata noastrã, secera ciobitã a lunii lumina deasupra Hipodromului. Statuile fuseserã furate de cruciatii latini si topite, pentru ca din metalul lor sã se batã monedã calpã. Doar în centrul Hipodromului s-au mai pãstrat, neatinse, coloanele aduse odinioarã de la Delfi, împrejurul cãrora sunt capetele de bronz ale serpilor suierãtori, care au fost smulse de pe prora corãbiilor persilor dupã luptele de la Salamina. Tot acolo se înaltã obeliscul adus din Egipt în vremuri imemorabile, când Bizantul domina lumea amenintatã de barbari.

M-am oprit si i-am spus:

¯ Dacã vrei, poti continua drumul singurã mai departe, îti voi da felinarul, fiindcã eu pot gãsi lesne drumul înapoi.

¯ Ti-am spus cã, dupã seara asta, totul îmi este indiferent. Nu mai e mult de mers, asa cã, dacã nu esti prea obosit, poti sã mã însotesti.

Am coborât, pe o cãrare îngustã si serpuitoare, pânã la tãrmul Mãrii Marmara, în apropierea zidurilor. Am depãsit apoi arcadele imense, care sustin Hipodromul pe partea mãrii. Apoi ne-am apropiat de portul mocirlos al Bukoleonului. Acolo se aflã un tumul, pe care cãlãuzele grecesti îl aratã cu mare plãcere latinilor. E clãdit din osemintele pelerinilor occidentali care intentionaserã sã se întoarcã la ei acasã dupã ce vor fi vãzut si Constantinopolul. Grecii îi atrãgeau într-un loc pustiu dintre ziduri si-i omorau pânã la ultimul, rãzbunându-se astfel pentru toate extorcãrile, lãudãroseniile, tâlhãriile si violurile. Grecii spun asta.

În apropierea acestui tumul funebru, lângã zidul maritim, se aflã casa ei. O casã maiestuoasã din piatrã. Deasupra portii acoperite cu un grilaj de fier, tortele fixate în gheare de metal luminau ferestrele arcuite si înguste de la primul etaj. Partea de jos a casei este înconjuratã de ziduri, ca o fortãreatã. S-a oprit. Arãtându-mi blazonul gravat pe sambranã, a spus:

¯ Dacã pânã acum n-ai stiut, de acum înainte vei sti. Eu sunt Notaras. Anna Notaras, singura fiicã a megaducelui Lukasaras. Acum stii.

Vocea ei m-a rãnit. Tãioasã ca sticla. Apoi a lovit cu ciocanul de bãtut în poartã, energic, de trei ori. Sã fi fost mortul si cel mai urât dintre oameni, la fel de surd sunarã primii trei pumni de pãmânt, aruncati pe capacul sicriului.

N-a încercat sã folosescã o intrare de serviciu sau sã se strecoare pe furis în casã. Poarta masivã s-a deschis. Am vãzut pentru o clipã vesmintele

servitorului, colorate în albastru si alb, împodobite cu dantele grele din argint. Pe prag, s-a întors cu mândrie si mi-a spus ca unui necunoscut:

¯ Multumesc, Ioannis Anghelos, cã m-ai însotit pânã la casa tatãlui meu! Dumnezeu sã te ocroteascã!

Poarta s-a închis în urma ei. Acum stiam:

Mama ei este o printesã sârbã, nepoata bãtrânului despot, asadar verisoara sultanei vãduve. Tatãl ei, megaduce. A fost crescutã si educatã pentru a fi sotie de împãrat, dar Constantin a rupt logodna. De ce? Oare de ce tocmai pe ea am întâlnit-o?

Anna Notaras. Dumnezeu, printr-un cumplit joc de-a baba-oarba, m-a adus la tintã. Am trãit ca sã ajung aici. Într-adevãr, în mine, toate mormintele sunt acum deschise.

Tatãl meu a plecat la întâlnirea cu îngerii. Dar fiul lui s-a întors. Bãrbat în toatã firea, de patruzeci de ani. Cãruia încã nu i-a scos nimeni ochii.

Oare de ce sunt atât de mirat? O stiusem din prima clipã, când am vãzut-o pe ea. Dar am refuzat sã mã gândesc la asta.

Pânã aici a fost doar un joc, lucrurile serioase abia acum încep.

l februarie 1453

Dupã multe nopti de nesomn, astãzi am fost la Forumul lui Constantin cel Mare. În piatã, rotile cvadrigilor au mãcinat de mult dalele de marmurã albã. Palatul s-a nãruit. Case cenusii din lemn se

sprijinã acum, ca niste cuiburi de rândunele, pe îngãlbenitele ziduri de marmurã.

Am urcat treptele uzate ale scãrii în spiralã pânã am ajuns în vârful cunoscutei coloane constantine. Eram obosit dupã zile si nopti de post si de veghe, de aceea urcusul nu mi s-a pãrut usor. Am ametit de câteva ori, a trebuit sã mã opresc si sã mã sprijin de zid. Partial nãruitã, scara era foarte periculoasã. Dar de acolo, din vârf, am vãzut întregul Constantinopol desfãsurat la picioarele mele, agãtat pe pantele colinelor. Odinioarã, în vârful coloanei se ridica, giganticã, statuia ecvestrã a împãratului Constantin cel Mare, tinând în mânã o spadã îndreptatã spre Orient. De departe, din largul Mãrii Marmara, marinarii o vedeau lucind în soare si o foloseau ca pe un far. Îsi arunca strãlucirea aurului ei si dincolo de Bosfor, pe tãrmul Asiei. Cu un sfert de secol în urmã, dupã ce au cucerit orasul, cruciatii latini au rãsturnat statuia împãratului. Dominatia lor nu a durat mai mult decât viata unui om, o zi ¯ de dimineatã pânã seara ¯ din istoria de o mie de ani a sultanatului. Apoi, mult timp, coloana a fost folositã ca loc de executie pentru cei pedepsiti cu moartea. Trãdãtorii erau aruncati din vârful coloanei pe dalele de piatrã din forum. Iar într-o vreme, un sfânt anahoret s-a stabilit în vârful coloanei si nu s-a mai dat jos pânã în ziua în care trupul sãu, ars de soarele verilor si descãrnat de viscolul iernilor, a fost coborât cu ajutorul unei frânghii. Din înaltul coloanei, sfântul obisnuia sã anunte mânia lui Dumnezeu multimii uluite ce se întâmpla sã treacã prin forum si sã-si rãcneascã viziunile. Strigãtele lui îngrozitoare, blestemele si binecuvântãrile s-au pierdut în vânt, însã, timp de o generatie, el a fost, de asemenea, una dintre curiozitãtile orasului meu.

În vârful coloanei nu mai este nimic, absolut nimic. Pietrele au început sã se desprindã din

legãturile lor. Un semn ce anuntã cã lumea se apropie de crepuscul. O piatrã a alunecat de sub picioarele mele si a cãzut în gol. Când, dupã o clipã, a atins pãmântul, i-am auzit zgomotul surd. Forumul era pustiu.

Ziua orasului meu este de-acum în amurg. A dispãrut strãlucirea porfirului, a dispãrut aurul sclipitor. Din ceea ce a fost sfânt, nimic nu mai existã. Corul îngerilor s-a risipit. N-au mai rãmas decât dorinta trupeascã si, în inimã, moartea. Rãcealã, indiferentã, lãcomie, calcule meschine... Orasul meu este doar un trup muribund. Spiritul Constantinopolului s-a refugiat în aerul viciat al mãnãstirilor, s-a ascuns în manuscrisele îngãlbenite din biblioteci, pe care bãtrâni cu capete plesuve le rãsfoiesc molfãindu-si gingiile lipsite de dinti.

Valurile negre ale noptii au asediat orasul. Peste Occident au coborât, de asemenea, umbrele noptii.

Din strãfunduri, inima mea a strigat: Strãluceste, Constantinopol, strãluceste pentru ultima oarã! Strãluceste cu lumina ta sfântã! O mie de ani de amaruri ti-au împietrit sufletul. Dar încã o datã, cu ultimele tale picãturi de ulei sfânt, fã sã tâsneascã, din piatrã, sufletul tãu! Asazã-ti pe cap cununa de spini a lui Hristos! Învesmânteazã-te în purpurã! În pragul noptii ce va sã vie, fii demn de tine, Constantinopol, orasul meu!

Departe, la picioarele mele, în golf, nemiscate, se odihneau corãbiile venite din Occident. Valuri nelinistite trasau linii pe suprafata Mãrii Marmara, iar pãsãrile zburau tipând deasupra plaselor pescarilor. Dincolo de mare se vedeau coastele Asiei. Sub mine, între rotundele cupole verzi ale bisericilor, de la un povârnis la altul, se îngrãmãdeau, cenusii, casele, despãrtite de strãdute

serpuitoare. Iar de la un mal la altul, neînvinse, zidurile cu turnuri de strajã strângeau orasul în bratele lor protectoare.

De te vei arunca la picioarele mele, de-ti vei pleca fruntea în fata mea, toate acestea ti le voi da tie!

Am gândit: Oare de ce n-as putea sã-i slujesc printului tenebrelor? Am vãzut fata înrositã de pasiune a sultanului Mehmet. I-am vãzut ochii galbeni de fiarã sãlbaticã, pe care nimeni nu rezistã sã-i priveascã prea mult, ochi ale cãror sãgeti înghetate stiu sã ucidã. I-am vãzut nasul coroiat ca ciocul pãsãrilor de pradã, buzele frumoase, pãtimase, râsul lui molipsitor, care poate sã convingã, dar si sã trãdeze. Existã bãrbati, mai tineri decât mine, care, orbi din cauza puterii lui de seductie, doar pentru cã-l iubesc, si-ar da si sufletul pentru el.

El citeste cu usurintã în limba greacã: scrierile lui Arhimede, istoria lui Alexandru cel Mare... Cunoaste hãrtile lui Ptolemeu, vorbeste destul de bine latina, împrumutã citate din poezia persanã. Stie pe de rost toate versetele din Coran care se potrivesc cu intentiile lui. Pe crestinii care-l slujesc de bunãvoie nu-i obligã sã se converteascã la Islam. Nu crede în nimic. Se multumeste sã fie printul acestei lumi. Dar partea asta de lume o doreste în întregime a lui. Constantinopol e primul pas. Vrea sã-l cucereascã doar pentru a-si putea dovedi lui însusi cã el este acela care va veni. A promis cã va da cailor sãi ovãz si apã în altarele bisericilor din Roma. Doar sã doreascã... Nimeni nu i se poate împotrivi.

Dar eu l-am iubit! Atunci de ce n-am mai vrut sã-l slujesc? Am fugit de el, dar oare cu ce-mi pot dovedi c-am fãcut bine?

De mã voi arunca din vârful acestei coloane, veni-vor îngerii sã mã prindã în brate? Îmi vor salva ei trupul muritor? Aceasta, da, ar fi o dovadã.

A fost doar o tentatie. Mai rea, mai îngrozitoare decât tentatia de a mã reîntoarce la el, de a mã pleca supus la picioarele lui, de a-i cere iertare.

Nu, nu m-am aruncat în gol sã-mi sparg teasta pe dalele de piatrã ale forumului. Doar o fiintã umanã sunt si-mi accept existenta. Sunt multumit cu lanturile mele de sclav, cu timpul meu mãrginit, cu spatiul meu limitat. Cum ar putea un sclav sã posede ceva? Nu mi-am mai dorit nimic. Stiinta mea este limitatã, cuvintele pe care le cunosc sunt insuficiente, îndoiala mai puternicã decât siguranta. Cu toate acestea, am ezitat sã aleg.

Si mi-am zis în inima mea: Adio, Anna Notaras! Te las cu bine, dragostea mea! Nu stii cine sunt si n-o vei sti niciodatã. Fie-ti tatãl pasã în Constantinopol! Eu, unul, nu doresc sã mã amestec. Constantin nu te-a vrut... Poate cã sultanul Mehmet va repara dreptatea si te va târî în patu-i cu baldachin de aur ca sã pecetluiascã alianta cu tatãl tãu. Are multe femei Mehmet, ce-i drept, dar în haremul lui încape si o grecoaicã, nu-ti face griji!

Apoi inima mea s-a linistit, nebuneasca-i bãtaie s-a domolit, si Dumnezeu a depãrtat toatã amãrãciunea din ea. Am îngenuncheat, mi-am înclinat capul si am închis ochii.

Rãmâi cu bine, dragostea mea! Nici o femeie n-a fost ca tine. Tu esti sora sângelui meu. Esti singura stea cãlãuzitoare în desertul în care m-am pierdut. Te binecuvântez pentru cã te-am întâlnit! Îti binecuvântez ochii de femeie! Îti binecuvântez trupul pãmântesc! Binecuvântatã fii, dragostea mea!

Tineam în mânã o pietricicã. Apoi degetele s-au depãrtat si am lãsat-o sã cadã... Stelele le-am privit cu ochii mintii mele. Limitele timpului si spatiului s-au destrãmat. A pulsat din ce în ce mai slab sângele meu, pânã ce mâinile si picioarele mi-au înghetat.

Dar Dumnezeu nu este Frig.

Steaua din fiinta mea a fremãtat spre nemãrginit si am fost doar extaz arzãtor.

Dar Dumnezeu nu este Cãldurã.

Într-un alb orbitor m-am pierdut. Eram limpedele în limpezime, lumina în luminã.

Dar Dumnezeu nu este Luminã.

Întunericul a venit cu gust de întuneric, mai nemãrginit decât orice nemãrginire, mai milostiv decât orice milã. În întuneric m-am risipit.

Dar Dumnezeu nu este întuneric.

Apoi n-a mai fost nici Frig, nici Cãldurã, nici întuneric, nici Luminã. N-a mai fost decât Nimic. Dumnezeu era în mine. Eu eram în Dumnezeu.

Dumnezeu era.

M-a desteptat zgomotul. Extazul a durat doar cât timp a cãzut piatra. Pentru Dumnezeu nu existã diferentã între clipã si zi. Nu existã timp în realitatea lui Dumnezeu.

Am gândit asa: Poate m-am schimbat. Poate împrãstii luminã. Puteam sã vindec un bolnav, sã readuc la viatã un mort... Dar am simtit nevoia sã-mi dovedesc cine sunt. De argumente si de dovezi au nevoie doar cei ce se îndoiesc. Incertitudinea si

îndoiala apartin omului. Eu nu m-am îndoit. Sunt asemenea îngerilor. Am venit de acolo de unde nu eram legat de nimic, însã, în lanturile timpului si ale spatiului, sclavia mea este mai mult un dar decât o Pedeapsã.

2 februarie 1453

Dupã ce am dormit pânã seara, am plecat în cãutarea lui Giovanni Giustiniani, comandantul genovezilor. N-am dat de el nici pe corabia sa, nici la Blaherne. Într-un sfârsit, l-am gãsit în cãldura înãbusitoare a cuptoarelor de la Arsenal. Se sprijinea în sabia lui pentru douã mâini. E un bãrbat lat în umeri, pântecos si impunãtor, care îi depãseste vãdit în înãltime pe ceilalti, chiar si pe mine. Vocea lui bubuia ca un tunet în timp ce le dãdea ordine mesterilor si lucrãtorilor. Împãratul Constantin îl numise în functia de comandant al armatei orasului. Era într-o foarte bunã dispozitie, fiindcã basileul îi fãgãduise titlul de duce si insula Lemnos în fief ereditar, dacã va reusi sã-i alunge pe turci. Era încrezãtor în puterile sale si-si cunostea bine meseria. Acest lucru se putea vedea dupã ordinele pe care le dãdea si dupã siguranta cu care discuta despre câte tunuri si aruncãtoare de pietre se pot turna pânã la presupusa zi de sosire a turcilor, despre calibre, detonatoare, cãrbuni, cuptoare, în sfârsit, despre tot ce avea legãturã cu arsenalul si cu echiparea armatei.

M-am adresat lui:

¯ Comandantule, ia-mã în slujba ta! Am fugit de la turci. Stiu sã mânuiesc bine sabia si arcul.

Ochii sãi erau duri si necrutãtori, însã, pe când se uita la mine cercetãtor, am deslusit un zâmbet în privirea lui.

¯ Dar tu nu esti un soldat obisnuit, a spus el.

¯ Nu, nu sunt un soldat obisnuit, i-am rãspuns.

¯ Vorbesti dialectul toscan, a constatat el surprins.

Mã adresasem în italianã, fiindcã voiam sã-i câstig încrederea. Am spus:

¯ Am locuit câtiva ani în Florenta. Dar m-am nãscut la Avignon. Vorbesc bine franceza, italiana, latina, greaca si turca, dar mã descurc si în arabã, si în germanã. Stiu sã calculez pozitia eficientã a unui aruncãtor în functie de greutatea proiectilului. Numele meu este Jean Ange. Stiu, de asemenea, sã îngrijesc câinii si caii.

¯ Jean Ange, a repetat el, privindu-mã fix cu ochii lui bulbucati de taur. Dacã tot ce ai spus este adevãrat, apoi esti, fãrã îndoialã, o minune de bãrbat. Dar de ce nu te-ai înscris pânã acum în hrisoavele împãratului? De ce tii sã intri în slujba mea?

I-am rãspuns:

¯ Pentru cã tu esti comandantul.

¯ Jean Ange, a mai repetat el o datã numele meu cu un aer gânditor. Oare de unde îmi este atât de cunoscut numele tãu? Ca într-un vis... Nu, nu reusesc sã-mi aduc aminte unde l-am mai auzit.

Am început sã-i povestesc cu încredere, ca unui om pe care îl cunosti de multã vreme:

¯ Cine stie? Poate de la Genova, în tinerete, nobile Giustiniani. În anul 1437, Sinodul de la Basel a dat poruncã sã fiu cãutat pânã si în Italia. Ce vrei, eram tânãr si înflãcãrat pe atunci, la fel ca

multi alti cãrturari. Chiar si unii dintre patriarhii Baselului voiau eliberarea lumii de teamã si de injustitie. Cooperare internationalã, pace în Europa, democratizarea Bisericii... Erau idei care mã entuziasmau. De fapt, pânã si îngrijitorii de la grajduri aveau aceeasi pãrere cu episcopii si cu prelatii. Eu am fost discipolul doctorului Nicolaus Cusanus. I-am împãrtãsit deceptiile. Când idealul lui s-a prãbusit, s-a prãbusit si al meu. În ceea ce priveste unirea Bisericilor Occidentului si Orientului, el era de partea minoritãtii. Erudit, bun cunoscãtor al limbii grecesti, Cusanus a fost tentat cu o functie de ambasador si cu o cãlãtorie la Constantinopol. Am participat si eu la fortarea cufãrului în care se pãstra sigiliul Sinodului, pentru ca procura delegatiei minoritare sã fie în rânduialã în vederea cãlãtoriei. Bineînteles, falsul a fost descoperit. Dar, mai apoi, papa Eugen a întãrit cu bula papalã scrisoarea noastrã de acreditare si am cãlãtorit cu bine spre Constantinopol.

¯ Ai fost si în astfel de cãlãtorii? m-a întrebat el ironic.

¯ Mi-a fost dat sã aud chiar din gura papei cã trebuie sã-mi ispãsesc greseala prin post si rugãciune, am continuat eu. Mai târziu, în calitate de traducãtor la cancelaria papei, am participat la Sinodul minoritar de la Ferrara si de la Florenta. Chiar si cardinalul Giuliano Cesarini mi-a iertat fapta, îsi pierduse speranta în unire când patriarhii Baselului, din urã, aleseserã un alt Papã. Sãtul de discutiile fãrã de sfârsit, pânã la urmã el a preferat sã fie un om de actiune. Eu l-am urmat în cruciadã ca purtãtor e arme, iar în anul 1444, Cesarini a murit la Varna, dupã cum probabil cã stii. Atunci am fost luat ostatic de cãtre turci.

Este un soldat al întâmplãrii, un condotier, acest Giovanni Giustiniani cu grumaz de taur, m-am

gândit eu. Iar el m-a cântãrit iar dupã felul lui de a fi. Escroc, aventurier. Dar n-am fost supãrat. A spus:

¯ Vorbesti prea mult. Probabil cã vrei sã mã ametesti. Si încerci sã-mi ascunzi ceva. Fãrã îndoialã, ai vrut sã intri în slujba Împãratului, dar n-ai reusit. De aceea mi te adresezi mie. De ce as avea mai multã încredere în tine decât în împãratul Constantin?

¯ Nu mã intereseazã banii, l-am asigurat. Eu sunt un om bogat. Nu-ti cer nimic în schimb.

¯ Atunci, de ce? a întrebat el.

Am spus:

¯ Pentru Hristos. Pentru Constantinopol. Chiar dacã tu n-o poti vedea, pe spinarea mea a rãmas crucea.

A izbucnit în râs si s-a lovit cu pumnul în piept de a rãsunat pieptarul lui de metal.

¯ Nu-mi vinde mie baliverne de astea! La vârsta ta, un bãrbat inteligent nu umblã dupã cununã de martir. E drept ca Isidor, cardinalul, ne-a fãgãduit, mie si oamenilor mei, Paradisul. Poate nu stii cã însusi Sfântul Petru îl va trage de urechi chiar în Paradis pe acela care va muri lângã zidurile Constantinopolului apãrând credinta crestinã, însã eu, drept sã-ti spun, nu mã prea grãbesc sã ajung în Paradis. Prefer sã ajung în insula Lemnos, pe care mi-a promis-o împãratul. Cât despre cununa de spini, s-o poarte cine-o vrea! Eu sunt un om modest, mã multumesc si cu o coroanã de duce. De fapt, ce vrei de la mine? Sau îmi spui clar, sau îti vezi de drum si mã lasi în pace! Doar nu trãim în epoca martirilor!

¯ Giovanni Giustiniani! am spus eu. Îti jur cã spun adevãrul. Tatãl meu a fost grec. Prin vinele mele curge sângele vechi al acestui oras. Dacã va pune mâna pe mine, Mehmet va porunci sã fiu tras în teapã. De ce nu mi-as vinde pielea la un pret mai mare?

Dar nu m-a crezut. De aceea m-am apropiat de el si, uitându-mã prudent în jur, i-am spus în soaptã:

¯ Când am fugit de la sultan, am furat o pungã plinã cu pietre pretioase. N-am mai povestit nimãnui despre asta. Poate cã acum mã poti întelege de ce nu doresc sã ajung în mâna lui.

Era genovez, asa cã s-a lãsat prins în cursã. I-au sclipit ochii când a auzit despre pietrele pretioase. S-a uitat în jur, apoi m-a luat prietenos de brat. Respiratia lui avea un puternic iz de vin. Mi-a soptit la ureche:

¯ Te voi crede de-mi vei arãta pietrele.

I-am spus:

¯ Casa mea este aproape de port. Dacã mai locuiesti pe corabie, avem acelasi drum.

A încãlecat greoi pe calul sãu de rãzboi. În fata noastrã mergeau doi purtãtori de tortã, în spatele nostru, zornãindu-si armurile, veneau soldatii din garda lui. Am mers respectuos alãturi de calul lui Giustiniani, a cãrui sa era împodobitã cu franjuri de argint.

Servitorul meu, Manuil, a deschis poarta si s-a uitat cu oarecare teamã spre soldatii zgomotosi din garda lui Giustiniani. Apoi Giustiniani s-a lovit din gresealã de leul din piatrã si a înjurat strasnic. Iar felinarul din mâna lui Manuil a tremurat.

¯ Adu-ne fripturã de vacã si castraveti murati! i-am poruncit eu. Nu uita vinul si cupele. Cupe mari.

Giustiniani a izbucnit în râs si le-a spus soldatilor lui sã-l astepte în fata portii. Apoi scara a scârtâit puternic sub greutatea sa. Am aprins toate lumânãrile, am scos din ascunzãtoare mica pungã de piele si i-am vãrsat continutul pe masã. Rosul rubinelor, verdele smaraldelor, albul diamantelor au strãlucit ireal în lumina lumânãrilor.

¯ Sfântã Fecioarã, Maica Domnului! a murmurat uluit Giustiniani si a întins mâna lui latã spre pietrele pretioase, dar n-a îndrãznit sã le atingã.

¯ Alege ce-ti place! l-am îndemnat eu. Darul nu te angajeazã la nimic. E doar un semn de prietenie. Nu încerc sã-ti cumpãr astfel încrederea sau sã obtin vreo favoare din partea ta.

Mai întâi nu i-a venit sã creadã. Apoi si-a ales un rubin de culoarea sângelui de porumbel. Nu l-a ales pe cel mai mare, ci pe cel mai frumos, în nici un caz nu era prima datã când vedea pietre pretioase.

¯ E un dar princiar, a spus el, învârtind uimit rubinul între degete.

Avea vocea schimbatã. Oarecum derutat, nu stia, probabil, ce sã mai gândeascã despre mine.

N-am spus nimic. M-a privit foarte atent la lumina lumânãrilor, apoi si-a îndreptat ochii spre podeaua din fata mea si a început sã-si netezeascã pantalonii uzati de piele cu mâinile lui late. Nu prea sclipea el în privinta elegantei, dar nici nu avea nevoie. Vocea, înfãtisarea, privirea dovedeau cã era obisnuit sã comande.

¯ Meseria mea, a spus el, este sã cântãresc oamenii, sã suflu bine pentru a se risipi pleava si sã pãstrez doar grãuntele bune. Ceva din mine îmi spune cã tu nu esti un hot. Ceva mã îndeamnã sã am încredere în tine. Nu numai din pricina rubinului pe care mi l-ai dãruit. Sentimente de acest fel sunt periculoase.

¯ Sã bem vin, i-am spus eu.

Manuil asezase dinaintea noastrã carnea friptã, castravetii murati si vinul. Giustiniani a sorbit o gurã de vin din cupa sa, apoi a ridicat-o si a rostit:

¯ În sãnãtatea ta, printule!

¯ Râzi de mine! am spus eu.

¯ Câtusi de putin, m-a asigurat el. Sunt constient întotdeauna de ceea ce spun. Chiar si atunci când sunt beat. Un om obisnuit, un om ca mine, poate izbuti sã-si împodobeascã crestetul cu o coroanã, dar niciodatã nu va putea deveni print. Unii au în inima lor coroana de print. Fruntea, ochii, alura îmi spun cine esti. Dar nu avea teamã! Eu stiu sã fiu discret. Ce doresti de la mine?

L-am întrebat:

¯ Crezi cã poti apãra Constantinopolul, comandantule?

Iar el, la rândul lui, m-a întrebat:

¯ Ai cãrti de joc, Jean Ange?

I-am pus dinainte cãrtile de joc pictate pe lemn, pe care le cumpãrasem de la marinarii din port. El le-a amestecat distrat si le-a desfãsurat în fata lui, cu partea pictatã la vedere. Apoi a spus:

— N-as fi trãit prea mult si nici n-as fi ajuns vreodatã la situatia de acum dacã n-as fi jucat. Destinul distribuie cãrtile. Un bãrbat cu experientã acceptã cãrtile pe care destinul i le-a dat, le

priveste cu atentie, le apreciazã, apoi hotãrãste singur dacã trebuie sã joace ori nu. Nu-i obligatoriu sã joci de fiecare datã. Te poti abtine întotdeauna, poti astepta o mânã mai bunã. Oricât de mare ar fi miza, un adevãrat jucãtor nu se lasã antrenat în joc dacã nu are cãrti pe mãsurã. E drept, niciodatã nu poti cunoaste jocul adversarului, dar întotdeauna poti calcula si presupune ce intentii are. Cu toate acestea, cãrtile bune sau doar acceptabile nu decid încã în ce fel se va desfãsura partida. E nevoie de abilitate. Dar mai mult decât de orice, e nevoie de noroc. Când am jucat, eu am avut întotdeauna noroc, domnule Jean Ange...Într-adevãr, eu am avut noroc, a mai spus o datã, dupã ce a sorbit dintr-o înghititurã tot vinul din cupã. Pânã acum. Nu m-as fi angajat într-o partidã în care sã nu fi avut nici o sansã, chiar si pentru un ducat. Am examinat cu atentie zidurile orasului. În Constantinopol, fiecare generatie a avut parte de un asediu si, de fiecare datã, zidurile au rezistat. De ce n-ar mai rezista o datã? Am inspectat Arsenalul si trupele împãratului. Dupã ce am chibzuit cât am chibzuit, am hotãrât sã-mi risc reputatia si viata. De unde poti deduce cã eu nu consider cã ar fi chiar atât de rele cãrtile pe care destinul mi le-a distribuit de data asta.

— Mai ai si corãbiile, i-am spus eu.

— Asa-i, a recunoscut el. În plus, am si corãbiile mele. Ultima carte, pentru cea mai nefericitã situatie. Dar n-avea teamã! Dacã Giovanni Giustiniani se angajeazã în luptã, stie sã se batã. Cu repeziciune si cu discernãmânt. Pânã la ultima sansã. Dar nu mai departe . Nu, nu mai departe...

Viata e o mizã extraordinarã, a continuat el. Este lucrul cel mai de pret pe care un om îl poate capata. Cea mai solidã cuirasã nu rezistã la o ghiulea, chiar si o [...] se poate strecura printr-o articulatie a celei mai sofisticate platose. O sãgeatã poate sã pãtrundã prin viziera unei armuri. Un soldat îmbrãcat din cap pânã în picioare în armurã de fier este neputincios în fata focului sau a plumbului topit. Este meseria mea dar si onoarea mea sã lupt pânã la ultima sansã. Dar nu si când nu mai existã nici o sansã.

I-am mai turnat vin si l-am întrebat cu un aer indiferent:

¯ Cât vrei, Giustiniani, ca sã-ti scufunzi singur corãbiile?

A tresãrit violent, si-a fãcut semnul crucii.

¯ Spui nerozii, a urlat el. Jocul acesta nu-mi mai place.

¯ Aceste pietre... am spus eu si, dupã ce le-am luat în pumn, le-am lãsat sã alunece pe masã, între noi. Oare nu sunt de ajuns aceste pietre pretioase pentru a cumpãra de la Genova zece corãbii ca ale tale?

¯ Cred cã da, a spus el, nemaiputându-si desprinde privirea de rubinele sângerii si de diamantele strãlucitoare ce curgeau printre degetele mele. Poate, dacã am fi la Genova. Dar nu suntem la Genova. Iar dacã mi-as scufunda corãbiile, pietrele tale nu vor mai avea nici o valoare pentru mine. Chiar dacã mi-ai plãti de zece ori, de o sutã de ori pretul corãbiilor, tot nu le-as scufunda.

¯ Prin urmare, nu ai încredere în cãrtile ce ti s-au dat, nu-i asa? l-am întrebat eu.

El a spus:

¯ Eu nu ezit. Am intrat în joc, îl voi juca. Dar în limitele bunului-simt.

Si-a sters buzele cu mâinile, a zâmbit si a spus:

¯ Trebuie sã ne fi îmbãtat strasnic amândoi dacã am ajuns sã rostim vorbe necugetate.

Nu era adevãrat. El ar fi putut sã bea si un butoi de vin si tot nu s-ar fi ametit. Am adunat pietrele împrãstiate pe masã si am spus:

¯ Pentru mine, pietrele astea nu mai au nici o valoare.... Atât de lipsite de valoare au ajuns, adunã-le. Pietrele astea nu vor mai strãluci niciodatã, am adãugat cu o voce asprã si le-am izbit de perete.

Au cãzut ca boabele de grindinã pe podea.

¯ Adunã-le, dacã le vrei, i-am spus, sunt ale tale! Pietre ca toate pietrele de pe drum.

¯ Esti nebun, a strigat el. Nu stii ce faci. Mâine te vei lua cu mâinile de cap pentru rãtãcirea de astãzi.

De o spaimã cumplitã gâtul mi-a fost cuprins, vorbele au refuzat sã fie rostite. Am clãtit din cap.

¯ Ia-le! am reusit, într-un sfârsit, sã articulez. Sunt pretul sângelui meu. Îngãduie-mi sã lupt alãturi de oamenii tãi! Nu vreau nimic altceva de la tine!

A rãmas cu gura cãscatã. Se uita hipnotizat la mine. Apoi, în ochii lui bulbucati a apãrut îndoiala.

¯ Sunt veritabile? a întrebat.

M-am aplecat si am luat de pe podea un diamant oarecum tãiat grosolan, m-am apropiat de fereastrã si am tras adânc o linie pe sticla groasã, de sus pânã jos. Scrâsnetul ascutit ne-a sfâsiat urechile. Apoi am aruncat diamantul.

¯ Dar esti un bãrbat nebun, a spus el. Ai mintea rãvãsitã acum. Nu sunt eu omul care sã profite de slãbiciunea altuia. Cel mai bine ar fi sã te culci si sã te odihnesti. Vom vorbi dupã aceea.

¯ Nu ti s-a întâmplat niciodatã, l-am întrebat eu, sã ai o viziune în care sã te vezi pe tine însuti?

Poate cã am fost si putin ametit de vin, fiindcã nu sunt obisnuit sã beau prea mult. În orice caz, am continuat:

¯ Înainte de bãtãlia de la Varna, în Ungaria, am avut parte de un cumplit cutremur de pãmânt. Caii si-au rupt atunci legãturile în care erau prinsi si au alergat nechezând pe câmp.

Pãsãrile zburau dezorientate. Pãmântul se cutremura si se despica. Era în momentul când regele Ungariei si-a încãlcat jurãmântul si a rupt pacea cu turcii în urma insistentelor rugãminti ale cardinalului Cesarini. Atunci mi s-a arãtat pentru prima oarã îngerul Mortii. Era un bãrbat palid, cu pãrul negru. Avea chipul meu. Ca si cum m-as fi privit într-o oglindã. El mi-a spus: Ne vom mai întâlni!... Într-o mlastinã, în apropierea Varnei, l-am vãzut pentru a doua oarã. Era în spatele meu când ungurii l-au omorât pe cardinalul Cesarini, pe care-l considerau cauza tuturor relelor ce

se abãtuserã asuprã-le. Cesarini era un idealist, poate cel mai idealist bãrbat pe care l-am cunoscut. Idealul, perfectiunea la care aspira l-au ucis. Sufletul lui a murit de spaimã si de disperare cu mult mai înainte ca trupul sã-i fie ucis. Dupã ce am

înteles cã Cesarini nu mai este, am întors capul si l-am vãzut în spatele meu pe îngerul Mortii, care mã privea cu ochii mei. "Ne vom revedea!" a spus el încã o datã. "Ne vom revedea lângã Poarta Sfântului ..." Nu i-am înteles atunci vorbele. Abia acum încep sã i le înteleg.

Am continuat:

¯ Eu nu sunt un hot. Dintr-un capriciu, un sultan poate face mâine un sclav mai bogat decât orice principe din Occident. Dupã bãtãlie, am fost dus, împreunã cu ceilalti ostatici, dinaintea sultanului Murad. Victoria lui de atunci a fost neasteptatã. De fapt, fusese la un pas de înfrângere, îi atârnau obrajii sub ochii încã înspãimântati de încercãrile prin care trecuse. Era un bãrbat mic de staturã - eu îl depãseam cu un cap - pe care inactivitatea si plãcerile îl fãcuserã greoi. Multi întindeau mâinile spre el si-i fãgãduiau mari bogãtii în schimbul vietii. Dar, în ochii lui, noi toti eram sperjuri. El dorea sã trãiascã în pace. De aceea si abdicase o datã în favoarea fiului sãu Mehmet si se retrãsese sã se odihneascã si sã se reculeagã la Magnesia. Ne-a oferit sansa sã alegem între Islam si moarte. Mustea pãmântul de sânge; îngenuncheau în fata cãlãului, sub iatagan, si tineri, si bãtrâni, si slujitori, si nobili. Multi n-au mai putut suporta sã priveascã cum se rostogoleau, unul dupã altul, capetele atâtor bãrbati. Au izbucnit în plâns si i-au recunoscut umili pe Dumnezeul Islamului si pe Profet. Iar câtiva cãlugãri au fost într-atât de mult tulburati, încât au ajuns sã spunã cã si-au pierdut credinta, fiindcã Dumnezeu le-a îngãduit turcilor sã învingã. Am povestit mai departe:

¯ Dar Murad era un bãrbat obosit si îmbãtrânit înainte de vreme. Fiul sãu preferat murise înecat. Dupã aceea n-a mai fost interesat câtusi de putin de putere. Obisnuia sã-si caute uitarea în vin, în

compania eruditilor si a poetilor. Nu iubea vãrsarea de sânge. Când mi-a venit rândul, s-a uitat la mine si probabil cã i-a plãcut chipul meu. Mi-a spus: Dar tu esti încã atât de tânãr! De ce vrei sã mori? Recunoaste-L pe Profet! I-am rãspuns: Sunt tânãr e adevãrat, dar sunt gata sã-mi plãtesc datoria de om, la fel si tu, preaputernicule, atunci când îti va veni vremea, vei fi gata s-o plãtesti. Rãspunsul meu i-a fost pe plac si n-a mai încercat mã convingã sã-mi schimb credinta. Ai dreptate, a spus el. Va veni cândva si ziua când necunoscuta mânã strãinã va amesteca pulberea mea divinã cu pãmântul. Apoi a fãcut un semn si am fost eliberat datoritã vorbelor mele, care i-au muiat imaginatia poeticã. Vrei sã asculti, Giovanni Giustiniani, versurile pe care sultanul Murad le-a scris dupã bãtãlie?

Giustiniani a clãtinat din cap, si-a mai turnat vin în cupã si a început sã muste dintr-o bucatã de fripturã rece. Am înteles cã nu se prea omora el dupã versuri, dar dorinta mea de a i le spune era mai mare decât a lui de a nu le asculta. Am împins spre el platoul cu castraveti murati si am început sã-i declam în turceste memorabilele versuri, bãtând pe masã ritmul cu degetele, ca si cum as fi urmãrit strunele unei lãute. Apoi am tradus-o pentru el;

Dã-mi înapoi, paharnicule, vinul zilei de ieri,

Dã-mi lãuta sã cânt, pregãteste-mi inima pentru uitare!

Dacã viata-i o clipã, vreau s-o trãiesc în plãceri!

Dã-mi sã beau pânã-n ziua în care

Necunoscuta mânã strãinã

Cu pãmântul va amesteca pulberea mea divinã.

¯ Asa era inima sultanului Murad. El a consolidat puterea Imperiului Otoman, iar dacã a dus rãzboi dupã rãzboi, a fãcut-o doar pentru a obtine o pace durabilã. Era un bãtrân obosit si sãtul de putere. De douã ori a abdicat în favoarea fiului sãu. Prima datã au fost crestinii aceia care l-au silit sã revinã pe tron. A doua oarã, marele vizir Khalil, atunci când ienicerii au incendiat bazarul din Adrianopol. Dupã aceea, Murad a înteles cã trebuie sã se resemneze cu puterea si a domnit pânã la sfârsitul zilelor sale, dar rãzboaie n-a mai purtat. De douã ori pe sãptãmânã se îmbãta în compania poetilor si a filozofilor si, în stare de euforie, obisnuia sã dãruiascã domenii, caftane de onoare si pietre pretioase. Niciodatã, dupã ce s-a trezit din betie, n-a oftat dupã darurile oferite. Câteva dintre aceste pietre pretioase mi le-a dãruit mie sultanul Murad. Pãstreazã-le, dacã le doresti, Giustiniani, eu n-am trebuintã de ele si nici nu ti le voi cere mâine înapoi.

Dupã ce si-a îndesat o jumãtate de castravete murat în gurã, Giustiniani si-a sters mâinile ude de pantalonii lui uzati de piele, si-a fãcut cu piosenie semnul crucii si s-a lãsat cu greutate în patru labe în fata mea.

¯ Eu sunt un om sãrac, a spus el, un simplu mercenar. Nu-mi stã în obicei sã afisez o falsã mândrie. Si apoi, nu-i deloc rãu motivul pentru care mã umilesc cu plãcere în fata ta.

Si s-a apucat sã strângã pietrele împrãstiate prin casã, iar eu i-am luminat drumul cu lumânarea. Desi gâfâia si gemea din cauza pozitiei incomode, mi-a spus:

¯ Dar n-are nici un rost sã mã ajuti. Si de m-as iubi cu cea mai frumoasã femeie din lume, mâinile si picioarele mele n-ar fi mai fericite ca acum.

I-am dat si punga de piele, iar el a pus cu atentie pietrele în ea, s-a ridicat de jos, i-a strâns bãierile si si-a strecurat-o în buzunar.

¯ Nu sunt lacom, a constatat el. S-ar putea ca vreo piatrã mai mare sã se fi rostogolit pânã cine stie în ce crãpãturã din lemnul podelei sau pe sub covoare. Oricum, de vor mai fi, le va gãsi

servitorul tãu când va mãtura, îti multumesc.

Apoi si-a lãsat capul într-o parte si m-a privit cu un aer foarte multumit. A spus în continuare:

¯ În timpul vietii mele am întâlnit si sfinti, si clarvãzãtori, si multe alte soiuri de nebuni. Dar am fost imbecil când mi-am închipuit cã pe pãmânt nu se pot petrece si lucruri atât de extraordinare încât sã depãseascã puterea umanã de întelegere. Faptul cã te-am întâlnit este unul din aceste evenimente de neînteles.

Mi-a întins mâna lui enormã si mi-a strâns-o pe a mea cu sincerã recunostintã.

¯ De acum înainte, a spus el, tu esti prietenul meu, domnule Jean Ange! Zicã lumea ce-o zice! De te va vorbi de rãu, nu voi apleca niciodatã urechea sã-i ascult trãncãnelile. Te iau sub protectia mea. Iar mâine dimineatã, dupã ce va suna desteptarea, îi voi porunci scribului sã te înscrie pe lista oamenilor mei. Dar sã fii acolo! Îti voi da un cal si o armurã. Nu-ti face griji, vei avea parte de destulã hãrtuialã pentru a te obisnui cu regulile pe care le impun eu soldatilor mei. În privinta aceasta, te asigur cã sunt mai al dracului decât turcii.

Dar nu m-a bãtut prieteneste pe umãr, asa cum ar fi fãcut probabil un comandant cu mai putinã

experientã. Dimpotrivã, înainte de a pleca, s-a înclinat cu respect în fata mea si a spus:

¯ Pãstreazã-ti secretele! Pe mine prea putin mã intereseazã! Dacã ai fi avut intentii rele, n-ai fi procedat asa. Am încredere în tine.

Grecii nu m-au vrut, un latin m-a acceptat. M-a înteles mai bine decât grecii Giovanni Giustiniani.

5 februarie 1453

Am primit un cal si echipament de luptã. În primele zile Giustiniani mi-a verificat cunostintele. L-am însotit când a inspectat flancurile si formatiile de apãrãtori ai orasului, alcãtuite din greci si din tineri cãlugãri neantrenati pentru luptã. Bâtâia neîncrezãtor din capul lui mare de taur si râdea de neîndemânarea lor. S-a sfãtuit cu împãratul, cu Phrantzes, cu cãpitanii corãbiilor grecesti si venetiene, cu podestatul Perei ,cu bailul Venetiei, chiar si cu printul Orhan, în surghiun la Constantinopol, care si-a oferit împãratului serviciile sale si ale slujitorilor sãi pentru apãrarea orasului.

Cu fiecare a discutat pe îndelete si a povestit întotdeauna istorii amuzante din timpul campaniilor de rãzboi sau asediilor .Asemenea prorei unei corãbii puternice, care dã la o parte valuri de neînvins, el oferã întotdeauna interlocutorilor o solutie pentru depãsirea discordiilor, invidiilor si prejudecãtilor, în el toatã lumea are încredere. În el trebuie sã te încrezi, fiindcã este ca o coloanã pe care se sprijinã edificiul de apãrare al orasului care se fãureste de la o zi la alta. Bea mult vin. Din douã înghitituri, e în stare sã soarbã tot vinul dintr-o cupã uriasã. Dar, în afarã de pungile ce-i atârnã sub ochi, nici un alt efect nu are bãutura asupra lui.

Încetineala cu care se miscã si flecãreala fãrã de sfârsit, îndãrãtul cãrora se ascunde o judecatã echilibratã si dreaptã, m-au cam enervat la început. Dar, pânã la urmã, am început sã privesc si eu prin bulbucatii lui ochi de taur. Acum mi se pare cã asist la punerea în functiune a unui imens mecanism, pe care l-a conceput un matematician iscusit, care scârtâie si pârâie din toate articulatiile, dar se apropie de scopul propus, fiecare parte a mecanismului ajutându-se de celelalte si ajutându-le la rându-i.

Sunt nevoit sã-l admir, la fel ca toti oamenii lui, care-l admirã si se supun poruncilor sale, fiindcã niciodatã nu dã un ordin de prisos.

În ceea ce mã priveste, cred cã-i sunt de ceva folos. I-am povestit tot ce stiu despre ienicerii sultanului: despre felul în care sunt instruiti, despre armamentul pe care îl folosesc si despre tehnica lor de luptã. I-am vorbit despre personalitatea sultanului Mehmet, precum si despre caracterul celor mai apropiati sfetnici ai lui. I-am explicat cã dupã moartea sultanului Murad, nemaiîntelegându-se între ei, demnitarii imperiului s-au despãrtit în douã - unii, sustinãtori ai rãzboiului, ceilalti ai pãcii -, si ca sultanul Mehmet a încurajat cu bunã stiintã discordia, pentru a rãsturna pe marele vizir Khalil.

¯ El n-a putut niciodatã sã uite, i-am mai spus eu lui Giustiniani cã în tinerete a fost umilit - mai întâi la doisprezece ani, apoi la paisprezece - când a trebuit sã renunte la tron, în ciuda faptului cã Murad abdicase de bunãvoie în favoarea sa. În aceste umilinte timpurii îsi au rãdãcinile amãrãciunea, fanatismul si ambitia - cauze secrete ale tuturor actelor sale. Prima oarã - dar era copil pe atunci -, când, pe neasteptate, armata cruciatilor s-a apropiat pe la Varna , Mehmet a fãcut o

adevãratã crizã de nervi. Asta se întâmpla în Adrianopol. A plâns, a tipat si s-a zvârcolit pe pãmânt si tãrânã - apoi s-a refugiat în harem. Cel putin, asa se povesteste.

Dacã fostul sultan Murad n-ar fi venit în grabã din Magnesia si n-ar fi împins armata Asiei, Imperiul Otoman s-ar fi prãbusit de atunci. Fiindcã sârbii si bulgarii s-ar fi aliat de bunãvoie cu

crestinii... Destinul..., am spus eu. Dacã flota pontificalã n-ar fi întârziat. Dacã genovezii din Pera n-ar fi transportat armata lui Murad peste Bosfor, trãdând astfel încã o datã lumea crestinã... Se spune cã Murad ar fi plãtit genovezilor câte un ducat pentru fiecare om îmbarcat. Dacã...

¯ Doar un om slab si lipsit de vointã îsi pierde timpul gândindu-se la cum ar fi putut sã fie sau cum ar fi fost dacã s-ar fi putut..., a tipat Giustiniani enervat. Vointa omului este destinul

sãu. Orice ar fi sã i se întâmple. Sau, poate cã tie ti-ar fi fost mai pe plac dacã sultanul le-ar fi îngãduit venetienilor accesul la Marea Neagrã si i-ar fi strâns de boase pe genovezi, nu-i asa?

Abia atunci mi-am amintit cã Giustiniani era genovez. E obligat sã accepte doar ceea ce Genova admite cã-i drept si corect.

¯ Iartã-mã! am spus eu. Am povestit doar ce s-a întâmplat. Nu încape îndoialã cã, si fãrã ajutorul genovezilor din Pera, Murad tot ar fi trecut Bosforul. Grecii n-ar fi fost în stare sã-l împiedice. De sute de ani, Constantinopolul s-a obisnuit doar sã se apere, nu sã si sã atace. Flota crestinãtãtii nu a venit la timp. De aceea am fost învinsi la Varna. Dar Mehmet n-a putut sã uite groaza si amarul pe care le-a încercat atunci. De aceea si-a construit el astã-varã fortãreata pe pãmânt grecesc.

‾ Povestea cu Varna nu se va mai repeta, a spus el. Eu trebuie sã-mi protejez armata. Este o obligatie pentru poporul meu. Bineînteles, a fost un pretext, dar chiar Crestinãtatea i l-a oferit.

Cã-i drept sau nedrept, a spus Giustiniani, el a închis Bosforul. E un fapt politic. Din fericire, corãbiile genoveze au acces la Marea Neagrã. Din cauza neutralitãtii Perei, se întelege. Venetienii si-au sãpat singuri groapa când au consimtit sã rãmânã corãbiile lor în Port, la dispozitia împãratului.

‾ Pentru toatã crestinãtatea, neutralitatea Perei este doar un prilej de amãrãciune, i-am atras eu atentia. Poate cã zidurile ei nu sunt datoare cu nimic zidurilor Constantinopolului. Dar asedierea lor l-ar destabiliza pe Mehmet. Am câstiga timp. Timpul lucreazã în favoarea noastrã. Phrantzes are dreptate. Pentru cã, de n-ar fi fost neutrã, sultanul ar fi încercat mai întâi sã cucereascã Abia dupã aceea ar fi trecut la asediul Constantinopolului. Iar dacã ar fi reusit sã distrugã Pera, ar fi atâtat toatã Genova împotrivã-i.

‾ Tu vorbesti ca un grec, a spus scârbit Giustiniani. Orice ar fi sã se întâmple, neutralitatea Perei asigurã Occidentului comertul în Marea Neagrã. Dacã-i neutrã, Pera este mai de folos

Constantinopolului decât dacã n-ar mai exista. Prin Pera întotdeauna va fi o poartã deschisã pentru negocierea pãcii, dacã rezistãm mult timp asediului, bineînteles. Fãrã armele si armatele pe care le putem obtine prin intermediul Perei, am fi fãrã îndoialã, pierduti. Prin intermediul Perei putem sti tot ce se întâmplã la Adrianopol. Tu te înseli când gândesti cum gândesti.

Neutralitatea Perei este un lucru bun si de neînlocuit.

¯ Tot prin Pera, am spus eu, si sultanul aflã tot ceea ce se întâmplã în Constantinopol.

¯ Uite ce, mi-a spus el, Constantinopolul este un oras mare. De aceea, ar trebui ca, atunci când va începe asediul, sã spânzur câtiva pescari, geambasi si evrei. Dar într-un oras asediat e imposibil sã împiedici rãspândirea vestilor. Sau ai putea, dacã ai avea o experientã bogatã. În aceastã privintã, ce-i drept, Pera nu ne poate fi de ajutor. Dar dacã le pui toate cap la cap, Pera ne este mai mult favorabilã decât pãguboasã.

Mi-a tras prieteneste o palmã peste ceafã. Parcã avea o mãnusã de fier în mânã.

¯ Mã inciti sã spun vrute si nevrute, mi-a atras el atentia. Ne pierdem timpul cu vorbe de prisos. Nu sunt obligat sã justific ceva asupra cãruia n-am nici o putere. Te-am înscris în armata mea? Bine. Eu îti ordon, tu trebuie sã fii de acord cu ceea ce spun eu! Fãrã sã crâcnesti! Uite ce, mai bine mi-ai povesti mai departe despre sultanul Mehmet.

Mi-am înghitit amãrãciunea si am continuat:

¯ A doua oarã, chiar veteranii, ienicerii din propria lui armatã au fost cei care s-au revoltat. Ei au refuzat sã se supunã poruncilor unui bãiat slãbut si nervos, care nu era în stare sã-i conducã în luptã. Dupã ce au furat tot, ienicerii au dat foc bazarului din Adrianopol. Asa se face cã, încã o datã, Mehmet a fost nevoit sã se ascundã în haremul sãu de neatins. Din proprie initiativã marele vizir Khalil l-a chemat pe Murad. Mehmet nu i-o va putea ierta niciodatã. Tu nu-l cunosti pe Mehmet, am spus eu, repetând aceste vorbe stupide, pe care întotdeauna le spun când discut cu

cineva despre Mehmet. Orgoliul atins al unui copil poate deveni spada în stare sã distrugã un

imperiu. Aminteste-ti cã a fost de douã ori. Abia dupã aceea si-a început el ucenicia. Umilirile sale n-au limite. Pentru a compensa umilirile, e obligat sã-si dovedeascã lui însusi cã este superior tuturor înaintasilor sãi. Constantinopolul îi va fi dovada. Ani întregi, zile si nopti a gândit si a pregãtit cucerirea orasului. Încã înainte de moartea tatãlui sãu, el cunostea pe de rost planul zidurilor de apãrare ale Constantinopolului si putea sã deseneze din memorie orice detaliu, s-ar fi putut plimba pe strãzile orasului cu ochii închisi. Se spune,de altfel, cã în tinerete ar fi venit aici deghizat. El vorbeste greceste si cunoaste obiceiurile si rugãciunile crestinilor.

¯ Tu nu-l cunosti pe Mehmet, am repetat încã o datã, fãrã voie, insuportabilele mele cuvinte. La moartea tatãlui sãu, nu mai era un copil. Nu murise Murad de mult când, conform obiceiului, emirul Karamaniei s-a revoltat si a ocupat câteva provincii turcesti din Asia. Erau rude de sânge Mehmet si acest emir. Atunci Mehmet a strâns o armatã si, în douã sãptãmâni, ienicerii sãi au fost la hotarele Karamaniei. Emirul s-a gândit cã-i mai convenabil sã se supunã. De aceea, s-a predat sultanului împreunã cu suita. Iar când s-a aflat dinaintea lui Mehmet, i-a explicat râzând cã fapta lui nu fusese decât o joacã, fiindcã voise sã-l punã la încercare pe noul sultan. Simtise labele leului si se abtinuse. Dar si sultanul Mehmet învãtase bine sã-si ascundã sentimentele. El nu face absolut nimic fãrã sã discearnã. Se poate enerva atât de tare, încât sã facã spume la gurã. Dar pânã si furia este fructul unei deliberãri abile, pentru a se impune adversarului. Mehmet este un comediant, cum n-am mai întâlnit. Sã-l fi vãzut astã-varã, în mijlocul constructorilor, cu mânecile suflecate, cu pãrul plin de var si cu sudoarea siroindu-i pe fatã! Exemplul lui i-a silit si pe bãtrânii sfetnici, si pe viziri, si pe oamenii bogati sã se întreacã cu

lucrãtorii la înãltarea turnurilor si meterezelor fortãretei. Au ajutat si ei si au gemut în fiecare searã. S-au scãrpinat în barbã, încercând sã înteleagã cum de au putut fi atât de nerozi sã-i fãgãduiascã de bunãvoie sultanului cã vor munci la înãltarea turnurilor, dar de dat înapoi n-au mai putut da. Asa se face cã fortãreata l-a costat mai ieftin. Un astfel de om este sultanul!

Vorbele mele l-au impresionat pe Giustiniani. Cu sigurantã cã istoria în sine nu era nouã pentru el, dar niciodatã n-o auzise spusã de un om care a fost de fatã.

¯ Si ienicerii? m-a întrebat el. Nu mã refer la oamenii de rând ci la comandantii lor, la ofiteri.

¯ Si ienicerii, am spus eu. Ienicerii vor într-adevãr rãzboi, e meseria lor. Sunt copii de crestini, care au fost crescuti în credinta Islamului. Sunt mai fanatici decât turcii însisi. Ei n-au voie sã se cãsãtoreascã, le este interzis sã pãrãseascã tabãra de instructie, n-au nici mãcar dreptul sã învete o meserie. Se întelege cã au fost furiosi când au vãzut cã emirul Karamaniei se predã fãrã împotrivire. Mehmet i-a lãsat sã urle si sã-si rãstoarne strãchinile cu mâncare. S-a închis în cortul sãu sã-si rumege furia si n-a mai iesit de acolo decât peste trei zile. Niste negustori îi vânduserã o grecoaicã din insule. Era o fatã de optsprezece ani, frumoasã ca ziua. O chema Irene. În compania ei îsi petrecuse sultanul cele trei zile când n-a vrut sã vadã pe nimeni. Ienicerii vociferau si înjurau în jurul cortului lui Mehmet. Nu puteau accepta un sultan care preferã rãzboiului plãcerile si dragostea, în plus, îsi negiijeazã, pentru o sclavã, pânã si rugãciunea, pe care toti musulmanii sunt obligati s-o respecte. Ofiterii n-au reusit sã-i calmeze pe ieniceri. Poate cã nici n-au încercat.

¯ Am auzit povestindu-se despre această întâmplare, m-a întrerupt Giustiniani. E o dovadă de necugetată cruzime a sultanului Mehmet.

Am spus:

¯ Cruzime, fără îndoială. Dar nu necugetată. A fost un gest foarte bine studiat, pe care el, comediantul, l-a interpretat magistral. În momentul când furia ienicerilor a ajuns la paroxism, sultanul a iesit din cortul său cu un trandafir în mână, cu ochi visători si cu aerul unui tânăr dezorientat. Văzându-l, toti ienicerii au izbucnit într-un râs isteric si au aruncat în aer bulgări de pământ si baligă de cal, bineînteles, fără intentia de a-l lovi. Si i-au strigat ei atunci: Oare ce soi de sultan mai esti si tu, de-ti schimbi iataganul pe un trandafir? Iar Mehmet le-a strigat: O! fratilor, fratilor, voi nici nu stiti ce spuneti. Dacă ati fi văzut-o, m-ati fi înteles! Au strigat si mai aprig ienicerii: Arată-ne grecoaica! Arată-ne-o, să te putem crede! El a căscat si a intrat alene în cort, apoi s-a întors trăgând de mână o fată tânără si sfioasă, pe jumătate dezbrăcată, care-si acoperea îngrozită chipul cu cealaltă mână .Nu voi uita niciodată acest spectacol, am continuat eu. Capetele rase ale ienicerilor, doar cu un smoc de păr în crestet, fiindcă-si aruncaseră bonetele de fetru pe jos si le călcau cu furie în picioare, chipul pătimas al lui Mehmet, privirea galbenă a ochilor de nebun, tânăra sclavă, mai frumoasă decât primăvara în Karamania... Mehmet i-a ridicat mâna cu care-si acoperea chipul si i-a smuls vesmintele pe care le mai avea, apoi a împins-o înspre ienicerii care s-au dat înapoi câtiva pasi, uimiti de frumusetea si de goliciunea trupului fetei. Priviti-o pe îndelete, a urlat Mehmet! Priviti-o si apreciati dacă-i demnă de dragostea sultanului vostru! Apoi fata lui s-a întunecat de furie, a aruncat trandafirul si a poruncit: Aduceti-mi iataganul! Sclava era

îngenuncheatã, cu fata plânsã si încerca sã-si acopere goliciunea. Mehmet a ridicat-o de pãr si dintr-o loviturã, i-a tãiat capul. Sângele ei i-a împroscat pe ienicerii din apropiere. Nevenindu-le sã creadã ceea ce vãzuserã ochii lor, ienicerii au început sã tipe si sã se retragã în mare dezordine. Iar Mehmet le-a spus simplu: Iataganul meu poate sã rupã si lanturile dragostei. Aveti încredere în iataganul meu! Apoi a întrebat: Unde-i colonelul vostru? Si ienicerii s-au dus sã-l caute si l-au gãsit în cort, unde se ascunsese. I-a smuls din mâini, Mehmet, bastonul de comandant si apoi l-a lovit peste fatã atât de sãlbatic, încât i-a spart nasul si i-a scos un ochi din orbitã. Dar ienicerii tremurau si nu i-au sãrit în ajutor colonelului lor... Niciodatã nu se vor mai revolta ienicerii, am spus eu. Mehmet a reorganizat corpul lor de armatã si a anexat, contrar legilor ienicerilor, sase mii din puii lui de soim. Avansarea în functie a ienicerilor se face dupã legi strãvechi. De aceea Mehmet nu se putuse debarasa de toti ofiterii bãtrâni, asa cã, în noaptea aceea i-a decapitat pe multi dintre cei de care voia sã se lipseascã. Dar poti fi sigur cã le-a rezervat un loc de onoare la asediul Constantinopolului tuturor celor de care vrea sã scape. În aceastã privintã, asediul îi va fi folositor, îi va îngãdui sã-i lichideze pe anumiti ofiteri si militari mai bãtrâni, care sunt prea siguri de ei. Mehmet nu uitã niciodatã o ofensã. Dar el a învãtat sã astepte rãbdãtor clipa prielnicã.

Am chibzuit un moment dacã-i cazul sã continuu sau nu. Mi-am zis: Oare Giustiniani este omul care poate sã mã înteleagã? Într-un sfârsit, am rostit:

¯ Mehmet nu-i o fiintã umanã.

Giustiniani si-a încruntat sprâncenele si s-a uitat lung la mine. Râsul lui zgomotos si binevoitor i-a

încremenit în gât.

Mehmet nu-i o fiintã umanã, am repetat eu. Poate cã el este printul tenebrelor. Sau, poate, Fiara ce va sã vie. În el sunt toate e. Nu mã întelege gresit, i-am spus eu. Dacã el este om, ci, fãrã îndoialã, e un om nou, primul din specia lui. Va înfiinta o erã nouã, care va forma oameni dupã chipul lui, diferiti vechi. Suverani ai pãmântului, suverani ai noptii, care, strasnici si mândri, vor refuza cerul si vor alege pãmântul, în loc ei nu vor recunoaste nici legile oamenilor, nici legile lui Dumnezeu. Singura lor lege va fi telul la care vor voi sã ajungã .Ei vor dezlãntui pe pãmânt frigul si cãldura infernului, vor sili chiar si fortele naturii sã-i slujeascã. Si dupã ce vor supune si pãmântul vointei lor, în turbata lor dorintã de cunoastere, vor fãuri aripi si vor zbura pânã la stele ca sã le supunã. Mehmet este primul dintre oamenii acestia. Oare cum crezi cã ai putea sã i te împotrivesti?

Giustiniani si-a prins capul între mâini si a început sã geamã. Apoi mi-a spus cu un glas stins:

¯ Pe sfintele rãni ale lui Hristos! Oare cãlugãrii furiosi ai acestui oras si profetii de doi bani nu fac destule spume la gurã anuntând sfârsitul lumii? Oare mai este nevoie ca si ofiterii mei

sã aibã vedenii si sã scoatã din gurã tot felul de nebunii? Simt cã-mi crapã capul dacã mai spui o vorbã.

Dar dacã pânã acum Giustiniani spunea cã Mehmet este un tânãr exaltat care, din cauza curajului orb, repede îsi va sparge capul de un zid, dupã aceastã discutie a devenit prudent si i-a sfãtuit chiar si pe ofiterii sãi sã nu mai pãlãvrãgeascã toatã ziua prin cârciumi, subestimându-i pe turci. Mai mult, s-a dus la

bisericã sã asiste la o slujbã latinã si a primit cu umilintã absolutiunea, chiar dacã, în entuziasmul sãu, cardinalul Isidor îl asigurase si jurase cã toate pãcatele i-au fost iertate când i s-a încredintat functia de comandant al Constantinopolului. Pentru a fi mai sigur, el i-a cerut lui Isidor sã-i dea asigurarea aceasta si în scris. Dupã ce a obtinut-o, mi-a spus:

¯ Asa-i mai bine. Acum am un document clar, pe care-l voi putea arãta Sfântului Petru când voi bate la portile cerului. Se spune cã bãtrânul ar fi devenit foarte sever cu genovezii. Se pare cã venetienii l-au mituit.

7 februarie1453

La Adrianopol s-a tras o ghiulea de tun care a înspãimântat pe toatã lumea. Mesterul Orban, ungurul, si-a tinut promisiunea si a turnat un tun urias, cum nu s-a mai vãzut pânã acum.

În seara aceasta, când am ajuns acasã, mi-a iesit în întânpinare Manuil, si-a apãsat cu degetele obrajii care-i tremurau si m-a întrebat:

¯ Stãpâne, e adevãrat cã turcii au un tun care poate distruge zidurile de apãrare ale Constantinopolului dintr-o singurã loviturã?

E de necrezut ce repede umblã zvonurile în acest oras! Abia azi dimineatã Giustiniani a aflat detalii clare despre lovitura de probã a tunului.

¯ Nu-i adevãrat, i-am spus eu. Nimeni nu poate construi un astfel de tun. Doar un cutremur de pãmânt poate sã distrugã dintr-o datã zidurile Constantinopolului.

¯ Dar, a început el sã se bâlbâie, se povesteste cã ghiuleaua ar fi zburat cale de-o mie de pasi prin

vãzduh, iar apoi, când a cãzut, ar fi fãcut o gaurã în pãmânt mare cât o casã. De jur împrejurul gropii, pânã la zece mii de pasi depãrtare, pãmântul s-ar fi cutremurat, asa vorbea astãzi lumea în piatã. Se mai spune cã la Adrianopol casele s-au nãruit si cã femeile însãrcinate au nãscut înainte de soroc.

¯ Vorbe de târg, Manuil. Parcã n-ai sti ce-s în stare babele sã scorneascã!

¯ Dar este adevãrat, a protestat el. Astã-toamnã, tunul pe care mesterul Orban l-a turnat pentru fortãreata sultanului a scufundat doar cu o singurã ghiulea o corabie mare. Iar la Pera a sosit de curând un negustor de la Adrianopol care a mãsurat cu mâna lui mãrimea unei ghiulele de piatrã folositã pentru noul tun. El a spus cã un om, oricât de mare ar fi, n-o poate cuprinde în brate. Iar dupã ce a auzit detunãtura aceea groaznicã, bietul negustor a rãmas cu urechile înfundate si tremurã ca un bãtrân, desi nici n-a împlinit încã cincizeci de ani.

¯ De la vin i se trage tremuratul, nu de la detunãturã, i-am spus eu mânios. El a istorisit povestea la prea multi oameni care i-au dat de bãut. De la un pahar la altul, tunul lui Orban a tot crescut, iar mâine nu încape îndoialã cã va ajunge mai mare decât turla unei biserici.

Manuil a îngenuncheat în fata mea si, în timp ce mi-a sãrutat mâna, am simtit cum îi tremurã barba.

¯ Stãpâne, a spus el, mie mi-e teamã.

Este un bãrbat bãtrân servitorul ãsta al meu. În ochii lui umezi se citeste melancolia fãrã de margini a grecilor din Constantinopol. Nu înteleg. Dupã ce vor cuceri orasul, turcii îl vor omorî. E prea bãtrân pentru a mai fi folosit ca sclav.

¯ Ridicã-te, Manuil, i-am spus eu. Fii bãrbat! Uite, noi cunoastem mãrimea tunului, iar specialistii împãratului sunt pe cale sã aprecieze greutatea unei ghiulele folosite si ce efect distructiv ar avea asupra zidurilor orasului. Este, fãrã îndoialã, o armã cumplitã, care poate provoca mari distrugeri, dar nu-i chiar atât de rea cum pretind unii. Printre altele, mesterul Orban, un om neinstruit, nici nu-i în stare sã calculeze traiectoria proiectilelor. Specialistii împãratului apreciazã cã este imposibil de stabilit la întâmplare capacitatea culasei de pulbere, convenabilã grosimii buzei tunului si greutãtii ghiulelei. Probabil cã tunul va rezista la câteva detunãturi, dar, mai devreme sau mai târziu, le va produce mai multe pagube turcilor decât nouã. Odinioarã, Orban a fost în slujba împãratului. Specialistii nostri îl cunosc si stiu prea bine ce poate face si ce nu. Uite, povesteste ce ti-am spus tuturor mãtusilor, verilor si celorlalte rude ale tale, ca sã le povesteascã si ei, la rându-le, altora, poate cã, în felul acesta, se mai linisteste lumea.

Manuil a suspinat si m-a întrebat cu o voce pierdutã:

¯ Oare cum ar putea repeta ei ceva despre care nu înteleg nimic? Crezi cã oamenii simpli din Constantinopol au auzit vreodatã despre culasa de pulbere sau despre traiectoria proiectilului? Ei povestesc despre ceea ce pot întelege, în special despre lucruri îngrozitoare. Spun chiar cã o femeie ar fi nãscut înainte de soroc doar fiindcã a auzit vorbindu-se despre acest tun blestemat. Si apoi, dacã va lovi în ziduri si le va distruge?

¯ Atunci, spune-le sã aibã încredere în Panaghia lor, am rostit eu, încercând sã închei discutia.

Dar în spiritul lui Manuil se si strecurase îndoiala. A oftat si a spus:

¯ Nu mai apare Sfânta Fecioarã si de data asta ca sã-i sperie pe turci cu mantia ei albastrã, sunt sigur. Ultima datã, turcii n-aveau arme atât de monstruoase. Pânã si Sfintei Fecioare îi este fricã.

Mã simteam la fel de neputincios ca un medic aflat lângã patul de moarte al unui bolnav. Ratiunea îi spune medicului cã, pentru bolnav, ar fi mai bine dacã ar cunoaste adevãrul. Dar inima îl îndeamnã sã nu-i distrugã speranta. Fãcând abstactie de boalã, un bolnav este la fel ca oricare om sãnãtos. Si în agonia mortii mai are sperantã. Mi s-au deschis ochii si am înteles cã locuitorii Constantinopolului sunt ca un bolnav pe patul de moarte. Au viziuni, ascultã tot ce le povestesc prezicãtorii. Febra îi moleseste dar, miloasã, maladia mortalã îi împiedicã sã vadã adevãrul. Speranta? Ca si speranta celui ce moare. Nu mai existã nici o sperantã. De aceea Manuil s-a uitat umil la mine, ca si cum ar fi asteptat ceva. Privirea lui mi-a cersit stropul de sperantã pe care nu-l mai are. I-am spus:

¯ Nu-ti fie teamã, Manuil. În mâna lui Dumnezeu suntem toti, si cei sãraci, si cei bogati. Si tu, si eu. În mâna lui Dumnezeu e tot Universul, în mâna Lui, lumea este cât un fir de nisip.

Totul este din Dumnezeu. De aceea, inima omului poate simti mersul. De aceea, în inima lui, omul îl poate simti pe Dumnezeu. Grijile se risipesc si se pierd. Dar omul se va întoarce întotdeauna la Dumnezeu. De ce sã-ti fie fricã, Manuil?

Si-a fãcut semnul crucii, dar a murmurat:

¯ Nimic de spus, predica ta a fost frumoasã, stãpâne. Dar ceea ce gândesti tu nu mã consoleazã. Sunt om, de aceea nu mã prea grãbesc sã mã întorc în Dumnezeu.

Grec fiind, el s-a nãscut sofist, ca toti grecii. Dar tot ca grec, îl simte pe Dumnezeu. Vorbele grecesti se opresc în el ca parabole, dar nu sunt vorbe importante. El întelege. Altfel decât latinii. Altfel decât Giustiniani. Suntem de acelasi sânge, si el, si eu.

¯ Te binecuvântez pentru vorbele tale, i-am spus. Si eu am fost odatã îmbrãcat într-o piele de tap si am trãit cu un pumn de mãsline. Suntem doar oameni si, în tot ceea ce facem si gândim, prea mici în fata lui Dumnezeu. Îti multumesc cã mi-ai amintit ce mic si neînsemnat sunt.

Manuil m-a privit uimit si a spus:

¯ Doar eu sunt mic si neînsemnat. Suportã-mã asa cum sunt! Fiindcã, lângã tine, nu-mi mai este chiar atât de teamã.

Apoi, cu un surâs tremurãtor în coltul buzelor, m-a întrebat:

¯ E adevãrat cã tunul cel mare, tras de cincizeci de perechi de boi, a si pãrãsit Adrianopol? E adevãrat cã mii de oameni netezesc drumul si construiesc poduri în fata lui ca sã poatã trece? Sau poate cã si astea nu-s decât zvonuri false?

¯ Nu, Manuil, ce-ai spus acum este adevãrat. Tunul lui Orban se aflã în drum spre Constantinopol. Se apropie primãvara, în curând vor începe porumbeii sã uguie. Pãsãrile cãlãtoare vor trece în zbor peste orasul nostru. Când florile primãverii vor îmboboci, sultanul va fi la portile

Constantinopolului. Nici o putere din lume nu-l poate împiedica.

¯ Cât timp crezi cã va dura totul? m-a întrebat el.

Oare de ce sã-l fi mintit? E un bãrbat în vârstã. E grec. Nu sunt medic. Sunt doar o fiintã umanã. Ca si el. I-am spus:

¯ Poate cã o lunã... Sau douã... Giustiniani este un comandant excelent. Trei luni, dacã va fi la înãltimea asteptãrilor. Dar nu ai mult. Mai mult nu se poate...

Manuil nu mai tremura. M-a privit drept în ochi si m-a întrebat:

¯ Dar Occidentul? Dar Uniunea?

¯ Occidentul? am spus eu. O datã cu Constantinopolul se vor prãbusi si tãrile Occidentului în întuneric. Constantinopolul este ultima candelã în care pâlpâie speranta crestinãtãtii. Dacã ele au îngãduit ca ultima candelã sã fie stinsã, îsi meritã pe deplin soarta .

¯ Care le va fi soarta? m-a întrebat Manuil. Iartã-mã, stãpâne dar inima mea trebuie sã stie cum sã se pregãteascã.

¯ Trupul fãrã suflet, viata fãrã sperantã. O atât de disperatã sclavie a umanitãtii, încât sclavul însusi nu va sti cã este sclav .Bogãtia fãrã bucurie, somptuozitatea fãrã fericire. Moartea spiritului...

10 februarie 1453

Pe toti ceilalti i-am întâlnit, doar pe megaducele Lukas Notaras nu. S-ar putea spune cã, în mod

deliberat, anume ca sã mã enerveze pe mine, locuieste în cel mai îndepãrtat loc de Blaherne, în partea veche a orasului, în umbra marii catedrale, a vechiului palat imperial si a Hipodromului. Este, fãrã îndoialã, un om distant. Cei doi fii au functii onorifice la Curte, dar nu pot fi vãzuti niciodatã acolo. I-am vãzut, în schimb, pe Hipodrom, jucând polo cãlare. Amândoi sunt bãieti frumosi, cu chipuri mândre, întunecate si melancolice, ca si chipul tatãlui lor.

În calitate de amiral al flotei, megaducele refuzã sã colaboreze cu Giustiniani. Cu cheltuieli proprii, el a repus în stare de navigatie cinci corãbii strãvechi de rãzboi ale împãratului. Astãzi, spre uimirea tuturor, pe neasteptate, dromoanele(1) imperiale si-au lansat vâslele la apã si au alunecat printre marile corãbii occidentale din port, îndreptându-se spre larg. Odatã ajunse în Marea Marinarã, si-au desfãsurat velele nou-noute si, în formatie de luptã, s-au îndreptat spre tãrmul Asiei. Ziua a fost cenusie, noroasã, cu rafale de vânt. Marinarii de pe aceste corãbii nu sunt prea antrenati, nici vâslasii nu stiu prea bine sã pãstreze ritmul, de aceea vâslele lor s-au izbit de multe ori una de alta.

Ultima flotã a Constantinopolului îndreptându-se spre largul mãrii... Cãpitanii din Venetia si din Creta, bãtându-si genunchii cu palmele, au râs pânã n-au mai putut.

Dar care sã fie semnificatia acestei manevre de rãzboi? Sau poate cã toatã parada a fost doar pentru probarea velelor si a vâslelor, mai cu seamã cã dromoanele încã nu se întorseserã când se lãsase întunericul.

În galop, Giustiniani a alergat la palat si, dupã ce i-a dat din calea lui pe ofiterii din garda

împãratului si pe eunuci, care voiau sã-l împiedice sã treacã ,a intrat neanuntat în încãperile regale

ale împãratului.

(1). Corabie bizantinã de dimensiuni relativ mici (n.tr.).

S-a purtat asa de neprotocolar fiindcã dorea sã se înteleagã cã-i foarte furios. Dar el nu era câtusi de putin furios - murea doar de curiozitate, atâta tot. Din punctul lui de vedere, flota împãratului nu are nici o valoare. O singurã corabie puternicã din Occident ar fi putut sã le scufunde pe toate, fiind el comandantul Constantinopolului, nu putea admite ca flota sã nu i se subordoneze.

Împãratul Constantin s-a justificat cam în felul acesta în fata lui Giustiniani:

¯ Megaducele Notaras este un om de actiune. El nu-i de acord cu asteptarea pasivã. Turcii au devastat provinciile noastre si au blocat atât Selymbria, cât si celelalte fortãrete. De aceea, el s-a hotãrât sã-i atace pe turci si sã dea loviturã dupã loviturã atâta timp cât încã mai este liberã marea.

Iar Giustiniani a spus:

¯ Dupã ce am dat poruncã sã fie deschise portile militare din zidurile orasului, în zadar am asteptat permisiunea ca sã-i lichidez pe tâlharii turci. S-au obrãznicit prea mult în ultima vreme si se apropie cãlare la distantã de o sãgeatã de zidurile cetãtii pentru a-i insulta pe oamenii mei. Printre altele, îi amenintã cã-i vor jugãni. Se întelege cã acest lucru slãbeste disciplina, fiindcã oamenii mei sunt furiosi.

Dar împãratul i-a rãspuns:

¯ Noi nu ne putem îngãdui sã sacrificãm nici un om. Turcii încearcã sã-i atragã pe soldatii nostri în ambuscade, pentru a-i extermina.

¯ Uite, tocmai din aceastã cauzã m-am supus eu poruncii tale si am încercat sã nu le fac jocul turcilor, dar s-ar pãrea cã megaducelui Notaras prea putin îi pasã de poruncile tale.

¯ El m-a anuntat pe neasteptate cã va face manevre cu corãbiile de rãzboi imperiale, a rãspuns Constantin. Doar nu era sã poruncesc corãbiilor din Venetia si Creta sã-l împiedice. Te asigur însã cã aceastã nesupunere nu se va mai repeta. Doar Phrantzes, pe un ton conciliant, s-a simtit dator sã intervinã si a spus:

¯ Megaducele însusi si-a echipat corãbiile. El a plãtit totul din averea lui, el îi plãteste si pe marinari. Nu cred cã trebuie sã-l ofensãm.

Erau doar vorbe goale. Fiecare dintre ei o stia. Giustiniani a lovit cu bastonul lui de comandant în masã si a spus:

¯ Oare esti sigur cã el se va întoarce cu corãbiile si cu oamenii lui?

Iar împãratul Constantin, cu capul plecat, a rostit abia:

¯ Cine stie? Poate c-ar fi mai bine dacã nu s-ar mai întoarce ...

Giustiniani mi-a povestit toate acestea si a mai spus:

¯ Eu nu pot sã înteleg complicata politicã a grecilor. Pânã acum, basileul a interzis toate actiunile ofensive. Dar împãratul prea face abuz de umilintã crestinã. De fiecare datã când sultanul îl

plesneste peste un obraz, el i-l întoarce si pe celãlalt. Înteleg prea bine cã vrea sã demonstreze, atât puterilor occidentale, cât si posteritãtii, cã sultanul este agresorul, iar el, omul pãcii. Dar la ce bun? Oricare om cu putin bun-simt întelege altfel lucrurile. Iar acum, megaducele Notaras îi smulge împãratului dreptul de initiativã si angajeazã un atac împotriva turcilor. Crede-mã, se va întoarce împreunã cu corãbiile lui. Dar ce se aflã în spatele acestei manevre, eu nu pot sã înteleg. Explicã-mi tu, cel care îi cunosti pe greci.

¯ Nu-l cunosc pe Lukas Notaras, am spus eu. Cine poate afla cauzele ascunse ale actiunilor unui bãrbat mândru si ambitios? Poate cã vrea sã-si dovedeascã buna-credintã. Pentru cã, dupã incidentul din fata Catedralei Sfânta Sofia, la Blaherne toti îl considerã prietenul turcilor si nu mai au încredere în el. Poate cã propria lui combativitate e un mod de exprimare a protestului fatã de pasivitatea împãratului.

¯ Dar ce avantaje poate avea de pe urma unei astfel de incursiuni pe coasta turcã a mãrii? Tocmai acum, când dervisii propovãduiesc rãzboiul în toatã Asia si sultanul îsi strânge o armatã. Ceva mai grozav, sultanul nici cã-si putea dori. Pentru cã turcii vor fi iritati, cât despre noi, nu vom câstiga nimic. E clar cã Notaras face jocul sultanului.

¯ N-ai cum dovedi, i-am spus eu. N-avem altceva mai bun de fãcut decât sã luãm lucrurile asa cum sunt, iar pânã la proba contrarie sã facem doar presupuneri favorabile.

¯ Dacã începi sã ataci, trebuie sã ataci rapid, pe neasteptate cu toate fortele, sã se simtã. Este cea dintâi lege a artei rãzboiul. Noi nu ne putem îngãdui un astfel de atac. De aceea, împãratul are

dreptate. Un astfel de atac nu poate decât sã-i îndârjeascã si mai mult pe turci.

¯ Nu poti nega, am spus eu, cã si Lukas Notaras, megaducele Constantinopolului, a început pe neasteptate atacul. El va ataca rapid, cu toate fortele de care dispune. Nu-l dispretui mai înainte de a sti ce va reusi sã facã!

S-a uitat cam mirat la mine Giustiniani, si-a scãrpinat ceafa si a întrebat:

¯ Si oare de ce-i iei tu apãrarea lui Notaras? Fii mai bine întelept, bãiete! mi-a spus el pe un ton prietenos. Astãzi, Phrantzes m-a tras deoparte si m-a sfãtuit sã fiu cu ochii pe tine. Este un

hot periculos Ioannis Anghelos. A avut liberã trecere la sultan. Mai bine sã nu-l pierzi tu din ochi, decât sã te piardã el pe tine, în fine. Asa a spus. Dar cum as fi putut sã mã îndoiesc de

cinstea unui om care-si aruncã de bunãvoie averea pe fereastrã?

¯ Nu! I-am râs în nas lui Phrantzes. De ce ar trebui sã am predecãti? De ce sã nu-i ies în întâmpinare unui prieten, fãrã nici o ezitare ori îndoialã?

¯ Gata, gata! Gândeste-te bine la ceea ce spui! Pentru cã ai si trecut de partea lui Lukas Notaras.

Giustiniani a început sã râdã în hohote si a strigat dupã vin.

¯ Poate cã nu-ti va veni sã crezi, a rostit el cu cel mai inocent aer din lume, dar în Turnul Sfântului loan de Cornibus, de unde se vãd pânã departe portul si corãbiile, ba chiar si golful, pânã la Pera, am gãsit o grindã potrivitã pentru tine. Si,

în numele înflãcãratei noastre prietenii, m-am gândit sã plãtesc pe cineva ca sã te spânzure de ea. Presupun cã ti-ar plãcea mult mai mult sã atârni spânzurat în Turnul lui Ioan decât de Coloana lui Demetrios, nu-i asa? Nu, nu, nu trebuie sã-mi multumesti! E doar un semn de prietenie.

După aceea mi-a dãruit un suport din bronz cu toate accesoriile pentru scris si m-a avansat la gradul de ofiter al statului-major. De acum înainte, voi avea acces si la documentele lui secrete.

11 februarie 1453

Astã-noapte, Manuil m-a desteptat si mi-a soptit la ureche:

¯ Stãpâne, orasul este nelinistit. Pe strãzi erau oameni cu felinare si torte în mâini. Unii iesirã pe jumãtate dezbrãcati, în pragul portilor. Toate privirile erau îndreptate spre cer. Iar cerul noptii era rosu. Mi-am pus ceva pe umeri si am mers împreunã cu multimea pe colina Acropole. Dincolo de mare, la poalele norilor, întunericul era în vâlvãtaie. Vîntul hulpav al noptii purta în aer puternica mireasmã a pãmântului reavãn de primãvarã.

Femeile, învesmântate în negru, au îngenuncheat si au început sã se roage. Bãrbatii si-au fãcut cruce. Apoi, ca un zgomot surd, vorbele au trecut dintr-o gurã în alta.

¯ Lukas Notaras, au murrnurat grecii Constantinopolului, megaducele Lukas Notaras.

Ardeau satele turcesti de pe tãrmul asiatic al mãrii. Nimeni nu s-a bucurat. Cu respiratia tãiatã de la vântul crud al noptii, multimea de oameni a

fost coplesitã de o imensã tristete nelinistitoare, ca si cum abia atunci ar fi înteles cã este rãzboi .

Cine va ridica sabia, de sabie va muri. Si cei fãrã de vinã vor muri împreunã cu cei vinovati.

12 februarie 1453

Flota imperialã încã nu s-a întors. Patrulele turcilor au pus stãpânire pe Turnul Sfântului Stefan si i-au mãcelãrit pe toti soldatii garnizoanei.

A fost o ploaie cumplitã astãzi, cu piatrã, de aceea oamenii au stat în casele lor. Multe acoperisuri au fost distruse; în apropierea rezervoarelor subterane de apã se aud noaptea vuiete ciudate si pãmântul vibreazã. Oamenii au vãzut fulgere pe cer si bulgãri incandescenti zburând în vãzduh.

Nu numai tunul cel mare a plecat de la Adrianopol, ci si toatã artileria sultanului, protejatã de zece mii de cãlãreti.

La Adrianopol, Mehmet s-a adresat Divanului reunit în sala înstelatã. Cu discursul acela, el a reusit sã-i entuziasmeze pe cei tineri si sã si-i apropie pe bãtrâni si pe cei prudenti. Bailul Venetiei si podestatul Perei au primit lãmuriri precise cu privire la continutul discursului.

Puterea basileului s-a prãbusit, a spus Mehmet. Doar un ultim efort mai trebuie sã facem pentru ca imperiul milenar al descendentilor lui Constantin sã se sfârseascã. Constantinopol, reginã a cetãtilor lumii! Avem arme pe mãsurã, avem o armatã bine instruitã. Cucerirea orasului este nu numai posibilã, ci sigurã. Cucerind Constantinopolul, vom împlini profetia Coranului: „Acest suveran este cel mai mare, iar armata sa, cea mai bunã".

Dar trebuie sã atacãm repede, mai înainte sã se trezeascã crestinãtatea si sã trimitã corãbii în ajutor. Acum este clipa favorabilã. Sã n-o lasãm sã ne scape!

Se spune cã, înainte de a rosti acest discurs, Mehmet l-ar fi chemat, în toiul noptii, pe marele vizir Khalil, conducãtorul pãrtii pacifiste, pentru a avea o explicatie asupra pozitiei lui. Dar Khalil n-a îndrãznit sã deschidã gura în favoarea pãcii. Khalil e un bãrbat bãtrân si prudent. El crede într-adevãr cã, prin perseverentã provocatoare si prin atacurile pe care le întreprinde, Mehmet va transforma Imperiul Otoman în cenusã. Marele vizir se îndoieste cã Occidentul va porni într-o nouã cruciadã. De aceea crede cã, pentru binele Imperiului Otoman, este îndreptãtit sã se opunã lui Mehmet prin toate mijloacele... Prin toate mijloacele! Încã de astã-varã, pe malul Bosforului, ienicerii îl numeau pe ascuns prietenul grecilor.

De când cercetez nestingherit hârtiile din cufãrul de fier al lui Giustiniani, sunt convins cã marele vizir Khalil are o corespondentã secretã cu împãratul Constantin. Altfel, cum am putea fi noi atât de bine informati asupra pregãtirilor pe care le fac turcii în vederea asediului si chiar asupra cheltuielilor aferente?

Dupã plecarea flotei, împãratul Constantin s-a grãbit sã trimitã un ultim apel la Adrianopol. A scris cu propria-i mânã scrisoarea, fãrã a mai apela la Phrantzes. În lada de fier a lui Giustiniani se gãseste o copie a scrisorii. Am citit-o si am recitit-o de multe ori, pradã unei emotii ciudate, unei melancolii sfâsietoare. Nici o altã faptã de-a lui nu atesta mai mult decât aceastã scrisoare mãretia lui Constantin ca împãrat. Iatã ce i-a scris el sultanului Mehmet:

E vãdit cã vrei mai mult rãzboi decât pacea. Dacã eu n-am reusit sã te conving de intentiile mele pasnice, dându-ti ca dovadã a sinceritãtii mele asigurarea cã accept chiar si sã-ti fiu vasal, împlineascã-ti-se voia! Acum îmi îndrept gândul doar spre Dumnezeu, fiindcã doar în El este toatã speranta mea. Dacã El doreste ca orasul sã cadã în mâna ta, cum as putea eu sã mã opun vointei Sale? Dacã, dimpotrivã, El va strecura în inima ta dorintã de pace, voi fi fericit. Dar îti dau înapoi cuvintele si te dezleg de toate promisiunile si de toate întelegerile pe care ni le-am jurat reciproc. Am închis portile orasului meu si îl voi apãra împreunã cu poporul meu pânã la ultima picãturã din sângele meu. Fie-ti omnia fericitã pânã în ziua în care Dumnezeu ne va chema pe amândoi dinaintea Lui, la dreapta Judecatã de Apoi!

E o scrisoare întocmitã cu stângãcie, despuiatã de traditionala consecventã greceascã si de întorsãturile elegante ale frazelor mestesugite de Phrantzes. Cu toate acestea, mi-a sfâsiat inima. E scrisoarea unui împãrat. Inutilã, atât de inutilã! Mehmet nici nu-i va rãspunde. Dar poate cã, din pustietatea palatului sãrãcit , împãratul Constantin o va fi adresat posteritãtii; în toatã puritatea ei, aceastã scrisoare îi defineste personalitatea mai mult decât ar reusi un istoric. Nu-i vina lui cã s-a nãscut sub semnul unei stele nenorocoase.

13 februarie 1453

Flota imperialã nu s-a întors încã. Lângã malul mãrii, paiata Notaras îsi pãzeste cu strãsnicie tainele între ziduri. Dar eu nu mai pot trãi în aceastã permanentã incertitudine. Au trecut mai mult de douã sãptãmâni de la ultima noastrã întâlnire. Nici mãcar nu stiu dacã ea se mai aflã aici.

În van am rãtãcit cãlare pe strãzi si de-a lungul zidurilor! În van am trudit ca un nebun încercând sã-mi înec în muncã spaimele! Nu pot sã mã eliberez de ea. Ochii ei strãlucesc noaptea în visele mele. Mândria ei, aroganta ei îmi înfierbântã inima.

Va fi fiind ea fiica unui megaduce si a unei printese. Fie! I-o fi mai vechi neamul decât chiar al împãratului. Fie-i! Sunt fiul tatãlui meu. Dar am patruzeci de ani si cred cã toamna vietii a venit.

Oare de ce nu încerc s-o revãd? Poate cã nu mai avem de trãit decât aceste scurte zile. Timpul s-a risipit, zilele au trecut ca sãgeata, întâmplãri obisnuite, instructie, completarea registrului. Vidul.

Am renuntat la toate. Am renuntat si la renuntare, fiindcã nu mai am la ce renunta. Ca sã fiu pregãtit când va veni clipa. Stiu cã ea este nãvod si capcanã. Ultima capcanã.

Orb mi-am rãtãcit viata pe toate cãrãrile Domnului. M-am împiedicat din nou fiindcã sunt orb si nu vãd, ori am cãzut într-o nouã tentatie?

Smulsu-i-s-au ochii tatãlui meu cu fieru-nrosit. Oare ar putea ea sã-mi întunece si mie vederea? Nici pe mine însumi nu mã pot, cunoaste. Poate cã m-a si orbit.

Cine-ar putea sã zvârle o sãgeatã peste timp pânã în eternitate? În amurgul zilei, din întuneric, din înaltul cerului, ultimele raze de soare, închise în vârfu-i incandescent, reflecta-se-vor în ochii sãgetãtorului. Ca o sãgeatã încinsã sunt. Ca o sãgeatã încinsã as vrea sã fiu.

Din întunericul casei mele am plecat în lumina alburie a revãrsatului de zori. Soarele si-a aruncat

pe pãmânt primele raze. Cerul s-a boltit ca un acoperis albastru peste Constantinopol. Sufletul mi-a fost în extaz. Ca un pelerin sãrac m-am apropiat de casa ei. De departe, foarte departe, sclipeau, chemãtoare, turnurile de marmurã al Portii de Aur.

Am revãzut piatra netedã a zidului, am revãzut ferestrele înalte si înguste, am revãzut blazonul de pe sambranã. Apoi am mers în poartã.

¯ Jean Ange, locotenent al comandantului Giovanm Giustiniani, am anuntat eu.

¯ Megaducele este pe mare, mi-a rãspuns slujitorul. Cei doi fii sunt împreunã cu el. Stãpâna este bolnavã. Nu se poate da jos din pat.

¯ Pe fiica megaducelui doresc s-o vãd, pe Anna Notaras.

A venit însotitã de un eunuc bãtrân. Ea a primit o educatie regalã. E o grecoaicã liberã. Bãtrânul eunuc, cu fata cenusie si încretitã ca a unui mãr stricat, surd si fãrã nici un dinte în gurã, era îmbrãcat în vesminte strãlucitoare.

A venit. A venit si era mai frumoasã ca oricând. Chipul nu-i era acoperit. A zâmbit si mi-a spus:

¯ Te-am asteptat. Te-am asteptat atât de mult sã vii. Dar nu mai am nici un fel de mândrie, mi-e de ajuns cã ai venit. Asazã-te pe un scaun, Jean Ange.

Bãtrânul eunuc a clãtinat nemultumit din cap, a ridicat neputincios bratele spre cer, apoi si-a acoperit fata cu mâinile si s-a asezat ghemuit în cel mai îndepãrtat colt al încãperii, renuntând sã-si mai asume vreo responsabilitate.

Apoi, un servitor a adus o cupã de aur pe un platou de argint. Era o foarte veche cupã greceascã, mãiestrit lucratã, decoratã cu imaginea în relief a unui satir desfrânat ce urmãrea niste nimfe care alergau. A sorbit o picãturã de vin, apoi mi-a dat mie cupa.

¯ O cupã de vin pentru prietenia noastrã! a rostit ea. Tu n-ai venit la noi cu intentii rele, nu-i asa?

Am bãut vinul din via tatãlui ei si am spus:

¯ O cupã pentru disperarea noastrã, pentru uitare si întuneric, pentru timpul putin ce ne-a mai rãmas, pentru spatiul în care nu va mai fi loc pentru noi. Dar si lanturile pot fi mângâietoare, Anna Notaras! Pentru cã existi.

Minunatele covoare, care acopereau dalele de porfir strãluceau în toate culorile Orientului. Dincolo de ferestrele înguste, Marea Marmara sclipea în lumina soarelui. Ochii cãprui radiau luminã, pielea ei de aur si fildes, zâmbetul...

¯ Vorbeste! m-a implorat ea. Vorbeste repede si serios, ca si când mi-ai explica o afacere importantã. Chiar dacã nu te aude, eunucul se linisteste dacã te vede vorbind.

As fi preferat s-o privesc în tãcere.

¯ Parfumul de hiacint al obrajilor tãi..., am spus eu, de hiacint al obrajilor tãi...

¯ Vrei sã începi de unde ai rãmas prima oarã? m-a întrebã ea râzând.

¯ Vreau sã încep cu începutul, am spus eu. Fire de aur sclipesc pe vesmântul tãu minunat. Dar mult mai minunatã decât vesmântul esti chiar tu. Cu prea multã gelozie îti acoperã frumusetea!

Pictatu-ti-l-au oare cãlugãrii? Vesmintele voastre s-au schimbat mult; nu mai sunt acelea pe care, în tineretea mea, le-am vãzut la Constantinopol. Încã din timpul frumoasei Agnes Sorel a regelui Carol, femeile elegante din Franta îsi dezvelesc sânii ca bãrbatii sã-i admire. Dar aici voi vã acoperiti pânã si chipul. O, de-am putea cãlãtori împreunã în liberul Occident!...

Apoi am început sã-i povestesc:

¯ Pe prima femeie care m-a învãtat tainele iubirii trupesti am întâlnit-o în apropiere de Rin, într-un loc numit Izvorul Tineretii. S-a întâmplat în aceeasi dimineatã despre care ti-am povestit, când, desteptându-mã în cântecul unei privighetori, am vãzut Moartea dansând pe zidul cimitirului. Chiar dacã era mult mai în vârstã decât mine, era frumoasã femeia aceea si nu încerca sã-si ascundã frumusetea. Fãrã nici un vesmânt pe ea, asa cum o fãcuse Dumnezeu, stãtea pe marginea unui helesteu, cufundatã în lectura unei cãrti, în timp ce împrejurul ei, doamne si seniori jucau diferite jocuri sau, lângã mesele încãrcate ce pluteau pe apã, se ospãtau. Numele ei era Dorothea. Ea este aceea care mi-a dat o scrisoare de recomandare pentru Aeneas Sylvius din Basel, dacã stii cine este Aeneas Sylvius. Toate acestea mi s-au întâmplat dupã ce m-am despãrtit de Fratii Liberului Cuget. Pânã atunci nu mã iubisem decât prin tufisuri, dupã cãderea întunericului. Dar acea distinsã femeie m-a asezat pe o saltea de puf si a aprins multe lumânãri în jurul patului, ca sã nu pierd nimic din farmecul ei.

Obrajii Annei Notaras si-au schimbat culoarea, mai întâi în galben, apoi în rosu de foc. Buzele au început sã-i tremure, apoi m-a întrebat cu voce stinsã:

¯ Oare de ce-mi povestesti mie aceste lucruri? Nu era în obiceiul tãu sã vorbesti astfel. Sau poate cã doar eu nu te-as fi crezut în stare.

¯ Vorbesc asa fiindcã te doresc. Pasiunea trupului poate cã nu este întotdeauna dragoste. Dar nu existã dragoste fãrã dorintã trupeascã. Tu ai observat cã nu ti-am vorbit despre asta când

fost doar noi doi. Dacã as fi profitat de slãbiciunea ta, nu m-ai fi împuns cu cutitul, sunt sigur. Ochii tãi mi-au povestit-o. Dar acum niciodatã nu voi dori ceva de la tine. Fiindcã pasiunea mea e curatã ca o flacãrã. Bucura-mã-voi doar de mi te vei dãrui... Anna Notaras, Anna Notaras... Mult te iubesc! Dar nu asculta ce spun, fiindcã eu nu stiu ce spun. Sunt doar fericit. Fericit de ceea ce începusem odatã sã-ti vorbesc despre Fratii Liberului Cuget.

Ei nu recunosc decât cele patru evanghelii, refuzã botezul, iar mânãstirile si le gospodãresc în comun. Printre ei sunt si sãraci, si bogati, chiar si oameni despre care nimeni nu si-ar putea imagina cã le împãrtãsesc ideile. Se recunosc între ei dupã semne misterioase; în toate tãrile au fondat diferite secte, chiar si printre dervisi. Eu le datorez viata. De aceea m-am rãzboit în Franta, fiindcã multi dintre Fratii Liberului Cuget au urmat-o din proprie vointã pe Fecioara din Orleans. Dar la douãzeci si patru de ani m-am despãrtit de ei. Fanatismul le era mai rãu decât orice intolerantã... O, dragostea mea! Pe multe drumuri am mai rãtãcit! La Strasbourg am întâlnit un artist care picta pe lemn si turna litere din metal. Cãuta un om de încredere acel Johannes Gensfleisch ce-si spunea Gutenberg. El mi-a promis cã, pentru treizeci de monede, mã va învãta o nouã artã a semnelor scrise, începuse prin a reproduce cãrti. Dupã ce o carte era gata, reusea sã termine, în

acelasi timp, urmãtoarele o sutã sau chiar o mie de cãrti identice cu prima. Mi-a promis cã voi ajunge un om foarte bogat. Dar eu nu aveam treizeci de arginti, în ochii lui am citit cã nu se mândrea de pomanã cu stiinta sa. N-am mai auzit nimic despre el. De atunci au trecut saisprezece ani.

¯ Apoi ai renuntat la tot, pentru a te cãsãtori, a spus ea ironic. Stiu. Vorbeste-mi despre cãsãtorie. Oare ai fost mai fericit în cãsãtorie decât atunci, la marginea helesteului, lângã acea femeie despuiatã? Povesteste! Nu te sfii!

Mi-am adus aminte de acea varã toridã de la Florenta, mi-am adus aminte de apa galbenã a râului si de dealurile arse de secetã. Atunci usoara mea bucurie s-a risipit. I-am spus:

¯ Dar ti-am povestit despre Florenta si Ferrara. Poate cã nu ti-am povestit despre cum s-au certat din cauza a trei litere timp de doi ani cei mai mari eruditi ai epocii. Despre ei n-a rãmas altã amintire în Florenta în afara tipetelor cu care se încheiau nesfârsitele lor certuri: aristaoo, aristaoo. La prânz, li se aduceau de obicei cotlete fragede de porc înmiresmate cu rozmarin, care la Florenta se numesc arista. Va rãmâne acolo amintirea lor vie, cât despre unirea Bisericilor Occidentului si Orientului, nimeni nu-si va mai aminti, fiindcã locuitorii Florentei au memorie scurtã, dar iubesc mâncãrurile gustoase. Aristaoo, aristaoo! Când eu si tu nu vom fi decât pulbere, florentinii încã îsi vor aminti de urletele acelor filozofi. Cunosc Florenta... Într-adevãr, o cunosc, am asigurat-o eu. Acolo, orice negustor este un print. Numai cã evitã distinctia si se îmbracã simplu. Mai înainte de a consimti sã spunã un cuvânt despre treburile orasului, îsi acordã singur acest privilegiu. Nu existã functie, oricât de neînsemnatã, pentru care negustorul sã nu aibã un cuvânt de spus, si s-ar

pãrea cã în Florenta nu se întâmplã nimic despre care el sã nu stie. Negustorul este cel care cumpãrã si vinde dreptul de a copia o carte greceascã, el organizeazã ospetele cãrturarilor, construieste frumoasele vile ale orasului, si tot el îi poate împumuta bani chiar si papei. Nu este multã vreme de când a oferit conciliului ajutor financiar, fãcându-si socoteala cã banii, oricum, pe o mie de cãi diferite, tot în lada lui se vor întoarce.

¯ De ce eviti, Ioannis Anghelos, sã rãspunzi la întrebarea pe care ti-am pus-o? Ce bucurie îti mai poate aduce durerea pe care mi-ai provocat-o când mi-ai spus cã esti cãsãtorit?

¯ Oare de ce sã vorbim tot timpul despre mine, doar despre mine? am întrebat-o. De ce nu povestesti nimic despre tine?

¯ Sunt Anna Notaras, a rostit ea cu mândrie. E de ajuns. Despre mine, altceva nu-i de povestit.

Are dreptate. Ea a trãit toatã viata în umbra palatului, în grãdinile Bosforului. A fost purtatã în litierã, ca praful sã nu-i atingã picioarele, a fost plimbatã în bãrci acoperite cu baldachin, ca soarele sã nu-i ardã pielea. Filozofi bãtrâni s-au ocupat de educatia ei. În timpul acesta, ea rãsfoia distratã paginile cãrtilor si admira aurul, alabastrul si cinabrul miniaturilor. A urmãrit slujbele religioase din spatele grilajului din frunze de aur al balconului, respirând mirosul de tãmâie sfântã si desfãtându-si urechile cu îngerestile glasuri de argint ale celor castrati, care se înãltau pânã în imensa cupolã a Catedralei Sfânta Sofia. Dar în fata sfintelor icoane a îngenuncheat si s-a rugat la fel ca orice femeie sãracã din Constantinopol. Ea este Anna Notaras. A fost crescutã si educatã pentru a fi sotie de împãrat. Ce altceva ar mai fi de povestit?

¯ Numele ei era Ghita, am început eu sã povestesc. Locuia pe strãduta ce duce spre Mãnãstirea Franciscanilor. Din peretele cenusiu al casei sale se deschidea o poartã întãritã cu fier si o singurã fereastrã protejatã cu un grilaj. În spatele acestei ferestre trãia ea, într-o camerã sãrãcãcioasã, care amintea de chilia unei cãlugãrite.

Toatã ziua o puteai auzi apostrofându-i pe trecãtori sau cântând cu voce ascutitã rugãciuni si imnuri religioase. Avea un defect amar. O boalã cumplitã îi ciuruise fata. Ca o mascã a durerii era chipul ei, pe care doar ochii erau vii. Ca sã-si omoare timpul, însotitã de o sclavã neagrã care-i cãra cosul, se plimba pe strãzile orasului. În asemenea ocazii obisnuia sã poarte o rochie cusutã din bucãtele multicolore , pânza, mantia si pãru-i fiind acoperite de iconite din metal pictat cu imagini sfinte si de medalii sfintite la mãnãstire, care zdrãngãneau la fiece pas pe care-l fãcea, anuntându-i sosirea încã de departe. Râdea de ea însãsi si bombãnea tot timpul. Dar dacã cineva se oprea din drum ca s-o priveascã, îl spurca aruncându-i cele mai de ocarã vorbe. Ea însãsi spunea cã este Nebuna lui Dumnezeu. Franciscanii o protejau, fiindcã era femeie bogatã. Rudele îi îngãduiserã sã trãiascã de una singurã, fiindcã era vãduvã, iar averea ei era plasatã în comertul lor de lânã si în trezoreriile lor. Toatã lumea din Florenta o cunostea, dar de unde as fi putut eu, un strãin, s-o cunosc?

Nu, n-am stiut nimic despre ea pânã în momentul când am întâlnit-o. Într-o zi, m-a vãzut pe Ponte Vecchio si a venit dupã mine. Am crezut-o nebunã. A insistat sã primesc în dar o statuetã de fildes. Putin mai înainte, în fata tarabei unui negustor de bijuterii, mã uitasem cu admiratie la obiectul acela. Nu, tu nu poti întelege! Oare cum as putea sã-ti explic ce s-a întâmplat cu noi?

Eram tânãr pe atunci, aveam douãzeci si cinci de ani si ardeam de dorintã. Eram un bãrbat viguros, dar nu mai aveam sperantã. Disperarea mea era atât de mare, încât nu mai puteam sã suport anteriile negre si chipurile bãrboase ale grecilor. Uram capul rotund al lui Bessarion si mirosul sãu de pergament si de cerneală. În hanul unde locuiam, mã trezeam dimineata în putoarea insuportabilã de transpiratie si de excremente. Fusese o varã toridã, înspãimântãtoare. La Ferrara am cunoscut ciuma si dragostea. Nu mai credeam în nimic. Mã uram pe mine însumi. Sclavia mea, auturile mele, închisoarea trupului meu... Oare cum le-ai putea tu întelege?

M-a condus la ea. În camera ei de cãlugãritã era o bancã de lemn pe care o folosea drept pat, un blid de argilã plin cu apã si ceva resturi de mâncare pe podea care miroseau urât. Dar în fundul acestei camere dezolante era o usitã pe unde ajungeai într-o încãpere mobilatã cu mult gust. Avea si o grãdinã înconjuratã de ziduri, cu un helesteu unde apa susura, pãsãrelele ciripeau în colivii si pomii erau verzi. La fel cum, îndãrãtul chipului grotesc si a apucãturilor bizare, se ascundea o femeie inteligentã ,chinuitã, care, din disperare, fãcuse din ea însãsi Nebuna lui

Dumnezeu. În tinerete, am continuat eu, fusese o femeie deosebit de frumoasã, bogatã si fericitã. Dar bãrbatul ei, împreunã cu cei doi fii ai lor, murise, dupã o suferintã cumplitã de câteva zile, de aceeasi boalã care îi distrusese si ei frumusetea. A încercat pe pielea ei cât de nesigurã este viata, ce putinã sperantã existã chiar si într-o fericire aparentã. Dumnezeu a lovit-o si i-a împins chipul în noroi. Nu mã îndoiesc cã, un timp oarecare, trebuie sã fi fost nebunã în adevãratul sens al cuvântului. Dar ratiunea i-a fost mai puternicã decât rãtãcirea. Din disperare, sfidãtoare, s-a întors

la Dumnezeu si la oameni. Rugãciunile ei erau blesteme ,blestemele ei, rugãciuni. Privirea ei era tristã, usturãtoare, dureroasã... Nu, nu stiu dacã mã poti întelege. Nu avea mai mult de treizeci si cinci de ani, dar chipul ei hidos o fãcea sã parã peste mãsurã de bãtrânã. Avea gura crãpatã, de aceea, când vorbea, se aduna spumã albã în colturile gurii ei. Dar ochii...

Anna Notaras mã asculta cu capul aplecat si mâinile încrucisate pe piept. Razele de luminã se jucau de-a ascunselea pe negrul si pe rosul covoarelor. Din coltul sãu, bãtrânul eunuc îsi arunca privirea cenusie când spre unul, când spre altul, încercând sã desluseascã vorbele de pe buzele noastre. Am continuat:

¯ Mi-a dat sã mãnânc si sã beau. Privirea ei mi-a devorat atunci chipul. Uneori mã mai duceam s-o vãd. Îmi povestea despre tot amarul din inima ei nefericitã. Iar în mine s-a desteptat o milã imensã. Mila nu înseamnã dragoste, Anna Notaras. Dar uneori, când o fiintã umanã îi aduce alteia bucuria doar prin simpla-i prezentã, poate înlocui dragostea. Credeam cã are oarecare avere, din moment ce franciscanii o protejau, dar pe vremea aceea nu stiam cã era nemaipomenit de bogatã. Într-o zi, mi-a trimis la hanul unde locuiam vesminte noi si scumpe, însotite de o punga burdusitã cu monede de argint. Dar n-am vrut sã-i accept darul. Nici pentru a-i face plãcere, în altã zi, mi-a arãtat un portret de-al ei din tinerete. Atunci am înteles mai bine. Dumnezeu îi distrusese fericirea si o închisese în infernul propriului trup. Ea m-a vãzut pe pod si a fost fascinatã de prezenta mea, în ea s-a redestepta pasiunea, dar si-a înfrânat dorinta, fiindcã stia cã viata nu-i mai poate aduce nimic. Asa credeam. Apoi, când franciscanii au încercat sã mã convingã sã intru în ordinul lor si sã semnez legãmântul de cãlugãr, am fost nelinistit.

Mai mult, m-au asigurat cã, de voi fi consacrat preot si voi renunta sã mã cãsãtoresc, voi obtine si prebendã multumitoare. Eu nu aveam nici un protector, fiindcã la vremea aceea, Nicolaus Cusanus cãlãtorea în Germania cu misiune de la Papa, această favoare pe care franciscanii n-o fãceau oricui, si i-am povestit Ghitei. Iar ea mi-a explicat cã vizitele mele în casa ei au desteptat nelinistea rudelor ei. Si cã, fãrã îndoialã, ele vor sã mã dea la o parte din drumul lor. De ce? am întrebat-o eu complet nedumerit. Dar eu n-am de gând sã devin cãlugãritã, a spus ea. Le este teamã cã mã voi recãsãtori. Doar gândul, si era o nerozie. N-am putut sã mã stãpânesc si am pufnit în râs, chiar dacã am stiut cã o jignesc. Nu voiam nimic de la ea. Obisnuiam s-o vizitez fiindcã eram singur, îngrozitor de singur si de umilit.

Mi-a fost greu sã-i povestesc mai departe. Totusi i-am povestit.

¯ Într-o searã, pe când eram în grãdina ei, o furtunã nemaipomenitã s-a abãtut peste Florenta. O cãldurã neobisnuitã, apoi asteptarea, asteptarea, pânã ce, descãtusate, fulgere de un albastru ireal, neîntrerupt, au luminat întunericul. Pãmântul a vibrat de bubuiturile tunetelor. Proclamatia Uniunii abia fusese semnatã. În timpul când a fost citit textul final, câinele împãratului Ioan a început sã urle de moarte. O, vanitate! La Ferrara, împãratul Ioan si-a trimis consilierul sã mãsoare înãltimea tronului pe care urma sã stea papa, fiindcã îi fusese teamã ca nu cumva tronul lui de împãrat sã fie prea scund. Iar la întrunire a venit însotit de câinele lui cu pete albe si negre. Era atât de beat, încât oamenii din suita lui au trebuit, din când în când, sã-l sprijine. În timpul cãldurilor insuportabile ale acelei veri, acoperisul palatului sãu din Florenta fusese permanent rãcorit cu apã rece de izvor, în

timp ce sãracilor nu le ajungea apa de bãut. Aristaoo, aristaoo...

Iar eu, nebunul de mine, îmi imaginasem, pe atunci, un nou viitor pentru Europa, descãtusarea din imperiul groazei, pacea pe pãmânt, democratizarea Bisericii. Am crezut din tot sufletul în unirea Bisericilor Occidentului si Orientului. Am trãit într-o înselãtoare euforie timpul care nu avea sã se mai întoarcã, într-o falsã fericire de moment, ca un muribund înainte ca sufletul sã-l pãrãseascã...

Ei bine, am spus eu furios pe mine însumi, si am simtit cum mi se înfierbântã capul de rusine. Ei bine, m-am culcat cu ea. I-am dãruit cu generozitate trupul meu, fiindcã pe atunci nu-mi pretuiam trupul. Dacã i-am împãrtãsit infernul, am fãcut-o pentru cã am crezut cã-i fac un bine. Trei nopti am rãmas în casa ei. Apoi mi-am vândut toate lucrurile, vesmântul de scrib, cãrtile, chiar si de Homer m-am lipsit, am dãruit toti banii mei sãracilor si am pãrãsit Florenta.

Am continuat:

¯ Pânã într-o zi din aceeasi toamnã, când m-am întâlnit cu Judecata lui Dumnezeu pe cãrãrile muntilor din Assisi. Ghita, purtatã într-o litierã, mã urmãrise pas cu pas. Era însotitã de un preot franciscan si de un judecãtor teribil de abil. Aveam barba neîngrijitã, eram murdar si hirsut. Ea a poruncit sã fiu spãlat, sã mi se aranjeze pãrul si sã fiu îmbrãcat în vesminte curate. Apoi am fost cãsãtoriti la Assisi. Faptul cã rãmãsese grea de pe urma legãturii noastre de trei zile ea îl interpretase ca pe o minune a lui Dumnezeu, care, în nemãrginita-i bunãtate, reparase astfel rãul pe care i-l pricinuise mai înainte. Abia atunci aveam sã aflu cine era ea, de fapt, din ce familie distinsã se

trãgea si în ce capcanã mã prinsese Dumnezeu. Poate cã aceasta a fost cea mai îngrozitoare tulburare din viata mea.

M-am ridicat de pe scaun, m-am apropiat de fereastrã si am privit prin verdele pal al sticlei înspãimântãtoarele creneluri ale zidului maritim, în spatele cãrora strãlucea Marea Marmara.

¯ Am fost avertizat sã nu iau legãturã cu aceastã casã, i-am spus eu. Din cauza acestei vizite s-ar putea sã fiu închis în turnul de marmurã si nu sunt sigur dacã Giustiniani mã va putea ajuta sã scap de acolo. Dar sunt în puterea ta, iar despre aceastã fatã a vietii mele nimeni nu stie încã. Trebuie sã stii, Anna Notaras, cã Ghita apartine familiei Bardi. Dupã cãsãtorie, eu am ajuns unul dintre cei mai bogati oameni din Florenta. Doar auzindu-mi numele, oricare bancher din Anvers, Cairo, Damasc sau Toledo se înclina cu respect în fata mea. Cât de mult va fi plãtit ea cãlugãrilor franciscani pentru a o ajuta sã-si pãstreze averea la care râvneau toate rudele ei, cât de mult le-a plãtit ca sã mã sileascã sã mã cãsãtoresc cu ea, nu stiu. Eu n-am avut atunci nici proba identitãtii mele. Pentru cã actele care atestau nasterea mea si descendenta tatãlui meu rãmãseserã în pãstrare la bijutierul Gerolamo din Avignon. La proces, el negase cã ar fi în posesia acelor documente. Judecãtorul care o ajutase pe Ghita a aranjat totul. Am primit un nume nou. Jean Ange a cãzut în uitare. La început, pânã la nasterea fiului nostru, am locuit în vila ei de la Fiesole. Îmi lãsasem barba sã creascã, umblam cu pãrul îngrijit, eram îmbrãcat în vesminte de om bogat, purtam sabie atârnatã de centurã, în noua ipostazã, nimeni nu-l mai putea recunoste pe sãracul caligraf franc al conciliului. Patru ani am suportat aceastã viatã. Aveam tot ceea ce inima mea si-ar fi putut dori: soimi de vânãtoare, cai de cãlãrie, cãrti, o societate

pentru distractii, o societate de cãrturari pentru conversatii filozofice. Am fost acceptat chiar si de familia Medici. Nu pentru cã as fi avut vreun merit. Nu, doar pentru cã eram tatãl fiului meu. Pentru cã fiul meu era un Bardi.

Iar signora Ghita? Dupã nasterea bãiatului, s-a schimbat în întregime. A devenit o femeie teribil de pioasã, nu i-a mai reprosat nimic lui Dumnezeu si nici n-a mai blestemat niciodatã. A construit chiar si o bisericã. Poate cã ea m-a iubit. Dar mai mult decât orice pe lume, si-a iubit fiul. Cu timpul, am observat cã nu mã cunoaste. Deseori se întâmpla sã mã priveascã. Inteligenta i se ascutise mult în timpul lungilor ei ani de suferintã, de aceea, adesea, doar din priviri, ne rãneam inimile. În timpul acela am învãtat astronomia cu renumitul Toscanelli, am citit scrierile lui Origene si Plotin în greacã. Dar am stiut în inima mea cã nu sunt fãcut pentru o astfel de viatã.

Am rezistat patru ani. Dupã aceea, m-am alãturat cruciatilor si l-am urmat pe cardinalul Giuliano Cesarini în Ungaria. I-am lãsat femeii mele o scrisoare si am plecat pe ascuns. Deseori am plecat pe ascuns, Anna Notaras. Ea si fiul meu au crezut cã am cãzut în luptele de la Varna. A cheltuit multi bani ca sã afle despre soarta mea. Aceleasi corãbii care erau în cãutarea regelui Ungariei si a cardinalului Cesarini mã cãutau si pe mine. De multe ori, în Adrianopol, mi-a fost teamã sã nu mã întâlnesc, din întâmplare, cu negustori din Florenta care mã cunosteau. Dar dupã zece ani, multe lucruri cad în uitare. Timpul se schimbã si, o datã cu el, se schimbã oamenii. Oficial, la Florenta, eu am fost declarat mort. Cui sã-i treacã prin minte cã mai trãiesc? E mai bine asa. Atât pentru sotia mea, cât si pentru fiul meu. Dar mai înainte de ei, pentru mine este mai bine.

Sunt în puterea ta, Anna Notaras. Acum stii totul despre mine. Începi sã mã întelegi.

Dar nu i-am povestit totul. Nu i-am povestit cã, înainte de a pleca în Ungaria, am cãlãtorit la Avignon, l-am apucat de barbã pe bijutierul Gerolamo si i-am tãiat gâtul cu cutitul. Acest lucru nu l-am povestit niciodatã si nu cred cã i-l voi povesti. E o tainã între mine si Dumnezeu, fiindcã Gerolamo nu cunostea limba greacã si nici n-a îndrãznit sã arate hârtiile altcuiva, care ar fi putut sã le citeascã.

Oare mai aveam ceva de explicat? I-am spus:

¯ Cãsãtoria mea a fost o judecatã a lui Dumnezeu. A trebuit sã cunosc si cea mai mare bogãtie pãmânteascã, în toatã abundenta si splendoarea ei, ca sã pot renunta la ea. Dintr-o colivie de aur este si mai greu de evadat decât din închisoarea cãrtilor, ratiunii si filozofiei, încã din copilãrie am fost închis într-un turn, la Avignon. De atunci, nu fac nimic altceva decât sã rup gratii, trecând dintr-o închisoare în alta. De fiecare datã când îmi imaginez cã, în sfârsit, am dobândit libertatea, mã regãsesc într-o nouã temnitã, întotdeauna mai existã o închisoare, închisoarea trupului meu. Închisoarea cunoasterii mele, închisoarea vointei mele, închisoarea inimii mele. Dar stiu cã mã voi elibera repede de toate închisorile. Nu mai este mult timp.

Anna Notaras a clãtinat usor din cap si a spus:

¯ Esti un bãrbat ciudat. Nu pot sã te înteleg. Mi-e teamã de tine.

¯ Teama este o altã închisoare, i-am spus eu. Omul se poate elibera de teamã. Multumeste pentru toate si elibereazã-te de teamã! Aflã cã un om nu are absolut nimic de pierdut în afarã de

lanturile ce-l încãtuseazã. Teama este doar teama de a pierde ceva. Dar cum ar fi posibil ca un sclav sã posede ceva?

¯ Dar eu? a întrebat ea încet. De fapt, de ce ai venit la mine?

Doar am zâmbit. Cu un zâmbet aproape nevãzut. I-am spus:

¯ În lumea aceasta existã si oameni simpli si oameni complicati. Mai înainte eram un om complicat, dar trecând din purificare în purificare, am devenit un om simplu, mult mai simplu decât îti poti închipui. Eram la un pas de a complica totul, eram cât pe ce sã redevin complicat, dar dupã ce am venit aici, la tine, totul mi se pare mult mai simplu. Nu, ochii tãi frumosi nu pot tulbura ceea ce este atât de limpede în mine.

¯ Dar eu? a repetat ea cu încãpãtânare.

Am rostit:

¯ Tu alegi, nu eu. E cel mai simplu.

A început sã-si frângã mâinile si a clãtinat din cap.

¯ Nu, nu! a protestat ea. Tu nu stii ce spui.

Am ridicat nedumerit din umeri si i-am spus:

¯ Oare de ce crezi cã ti-am vorbit atât de mult despre mine? Ca sã-mi omor timpul cu ceva sau ca sã par mai interesant în ochii tãi? Am vrut doar sã-ti demonstrez vanitatea tuturor acelor lucruri despre care gândesti sau ai fost învãtatã sã crezi cã sunt importante. Bogãtia si sãrãcia, puterea si teama, onoarea si dispretul, cunoasterea si ignoranta, nimic nu are nici o importantã.

Important este ce facem noi însine si ce dorim sã fim. Singurul pãcat adevãrat este renuntarea, dacã omul cunoaste. M-am despuiat de toate în fata ta. Sunt nimic. Pentru mine, este cel mai înalt grad pe care un om îl poate atinge. Tot ce pot sã-ti ofer este serenitatea cunoasterii puterii si regatului meu. Tu esti cea care alegi.

Vorbele mele au rãnit-o. Buzele i-au pãlit si s-au strâns. Frumosii ei ochi cãprui au devenit dusmãnosi si reci. Poate cã nu mai era frumoasã.

¯ Tu ai un fiu, a spus ea. El are de-acum treisprezece ani, sau poate mai mult. Din moment ce ai o gândire atât de diferitã de a altor oameni, de ce nu esti lângã fiul tãu sã-i dai învãtãtura ta,

ca sã poatã ajunge mai usor la ceea ce tu ai obtinut cu mult chin. Ca sã poatã ajunge sã spunã adevãrul la care ai ajuns tu: sunt nimic. El este sânge din sângele tãu, carne din carnea ta. Modeleazã-l pe el dupã chipul tãu, nu pe mine!

¯ Nu, nu! am protestat eu. De ce i-as dori fiului meu rãul? El este un Bardi. Fie fericit la fel ca toti oamenii!... De fapt, nici un tatã nu-si poate creste fiul dupã imaginea sa. În adâncul inimii,

fiecare tatã îsi urãste fiul si fiecare fiu îsi urãste tatãl. Un tatã nu-si poate niciodatã întelege fiul, un fiu nu-si poate niciodatã întelege tatãl. Fiul meu are destinul lui, eu îl am pe al meu.

¯ Dar eu? m-a întrebat ea încã o datã. Ce doresti de la mine?

I-am spus:

¯ Dupã ce ti-am vãzut ochii, am înteles cã omul are nevoie de semenul lui. Nu încerca sã te înseli singurã! Tu însãti o stii. E o întâmplare care se

poate petrece doar o singurã datã. Sunt multi aceia cãrora nu li se întâmplã niciodatã. Povestindu-ti despre mine, am vrut sã-ti arãt cã tot ceea ce ai posedat sau ai crezut pânã acum este doar un miraj amãgitor. Nu vei pierde nimic dacã vei renunta la acest miraj. Când vor intra turcii în oras, vei vrea ¯ nu vei vrea, tot mult vei pierde. De aceea, as vrea sã te vãd cã renunti din toatã inima la toate cele care, fãrã îndoialã, tot se vor pierde.

¯ Vorbe! a strigat ea tremurând. Vorbe, vorbe, doar vorbe!

¯ Ai dreptate. Am spus prea multe vorbe. Dar nu te pot lua în brate, fiindcã eunucul ãsta al tãu se uitã tot timpul la noi. Tu însãti stii cã vei putea întelege totul mai bine dacã te voi lua în brate. Si nici n-as mai face atâta risipã de vorbe.

¯ Esti nebun, a spus ea si s-a dat putin înapoi.

Dar ochii nostri s-au privit. Ca atunci, în fata Catedralei Sfânta Sofia. Despuiati de prejudecãti si de conventii.

¯ Anna, dragostea mea, am murmurat. Timpul ce ni s-a dat se apropie de sfârsit. A mai rãmas atât de putin în clepsidrã. Când te-am vãzut prima datã, te-am recunoscut. Acest lucru trebuia sã se întâmple. Dumnezeu depãseste tot ceea ce un om poate mãsura sau îsi poate imagina. Poate cã noi am mai trãit lumea asta. Poate cã ne-am cunoscut într-o existentã anterioarã. Poate ne vom naste din nou pentru a ne întâlni. Dar despre toate acestea nu stim nimic. Singurul lucru sigur este cã ne-am întâlnit. Poate este singura noastrã sansã. Singurul loc, singura clipã din eternitate care ne-a fost datã ca sã ne întâlnim. De unde-as putea sti? Oare de ce eziti?

Si-a acoperit ochii cu mâinile si a rãmas o clipã nemiscatã. Apoi s-a întors la ea, la covoarele ei, la ferestrele ei, la dalele de porfir, în timpul mãrginit, în limitele fixate de educatia pe care a primit-o si de cunostintele pe care le-a dobândit.

¯ Tatãl meu este între noi, a spus ea în soaptã.

Totul s-a nãruit. M-am întors si eu în timpul mãrginit.

¯ A plecat pe mare cu corãbiile imperiale, am spus. De ce?

¯ De ce? a strigat ea îmbujoratã. Tu esti acela care întrebi? Pentru cã este sãtul de politica neputincioasã a acestui împãrat dezorientat. Pentru cã nu vrea sã se ploconeascã în fata sultanului

ca împãratul Constantin. El luptã pentru cã este rãzboi. Tu mã întrebi de ce? Pentru cã este singurul bãrbat din oras, singurul grec adevãrat. El nu se poate bizui pe ajutorul latinilor. Doar pe el însusi si pe corãbiile lui.

Ce i-as fi putut spune? De a fãcut bine, de a gresit, totuna era. Ea îsi iubeste tatãl. Pentru cã este Anna Notaras.

¯ Prin urmare, ai ales, am spus eu. Îi vei povesti tatãlui tãu despre mine?

A rostit fãrã nici o ezitare:

¯ Îi voi povesti despre tine.

Am cãzut în capcanã în mod deliberat. Nu i-am mai spus nici o vorbã. Nici n-am mai vrut s-o privesc. Dar si acest lucru trebuise sã se întâmple.

15 februarie 1453

Flota s-a întors ieri. Toate cele cinci corãbii. Fluturau flamurile pe catarge, marinarii bãteau în tobe si suflau din fluiere. Micile tunuri din bronz au tras chiar si câteva salve. Lumea a alergat spre port si a urcat pe ziduri fluturând esarfe albe.

Iar astãzi, în piatã, se vând sclavi turci. Pescari, bãtrâni cu barbã lungã, copii costelivi, femei care plâng si încearcã sã-si acopere fata cu vesminte sãrãcãcioase. Megaducele Lukas Notaras a câstigat o mare victorie împotriva turcilor.

El a reusit sã intre prin surprindere în douã sate de pe malul asiatic al Mãrii Marmara si sã-i captureze pe locuitorii de acolo, în alte pãrti, turcii au avut timp sã fugã, dar casele lor au fost incendiate. Apoi a navigat pânã la Gallipoli si a scufundat o corabie ce transporta mãrfuri. Dar când s-a apropiat de galerele turcesti de rãzboi, a dat ordin flotilei sã se întoarcã acasã.

Ce triumf! Ce de ovatii pentru marinarii greci! Cum i-a mai strigat numele multimea, pe când megaducele se întorcea cãlare acasã la palatul sãu! Umbriti au fost Giustiniani si soldatii lui latini si nimeni nu i-a mai luat în seamã. Notaras a fost eroul national al zilei de ieri. Numai cã astãzi nici un grec nu si-a dorit un sclav turc. Nimeni n-a spus vreo vorbã de ocarã turcilor captivi, nimeni nu a râs de ei. Multimea s-a împrãstiat în tãcere. Dupã ce i-au vãzut pe sãrmanii oameni loviti de soartã, care se strângeau unul în altul si murmurau versete din Coran ca sã prindã curaj, grecii Constantinopolului au privit în pãmânt de rusine.

18 februarie 1453

După ce vestea a ajuns la Adrianopol, ecoul nu a întârziat. Ca să dovedească poporului său cât de perfizi sunt grecii, sultanul Mehmet a citit în public scrisoarea împăratului Constantin, apoi a călcat-o în picioare. Mesagerii lui cu încăltări de fier au făcut-o cunoscută în toate orasele. Dervisii si ulemanii i-au povătuit pe credinciosii Islamului să se răzbune. Apărătorii păcii au fost nevoiti să-si tină gura. Iar Mehmet i-a invitat si pe occidentali să vadă ce agresivi sunt grecii.

De multe ori si-au călcat grecii jurămintele si n-au respectat învoielile. Părăsindu-si credinta si lăsându-si Biserica pe mâna papei, împăratul Constantin a rupt ultimele legături de prietenie dintre greci si turci. Singurul său tel este să-i atâte pe occidentali ca să se războiască cu noi. Cu vorbe mincinoase si cu prefăcută inocentă, el încearcă să-si ascundă adevăratele intentii. Dar satele incendiate de pe tărmul Mării Marmara au demascat sângeroasele lui planuri. Bizantul, cu pofta-i nestăpânită de a cuceri lumea, este un pericol pentru Imperiul Otoman. Ipocrizia si cruzimea grecilor cere răzbunare. Pentru a pune capăt acestei permanente amenintări, pentru eliberarea Imperiului Otoman de pericolul grec, fiecare credincios are datoria să ia parte la războiul sfânt. Cine va mai încerca să-i apere pe greci, însusi se va dezvălui ca dusman al Imperiului. Pentru cei asasinati, torturati, arsi de vii sau luati în robie, se înaltă răzbunătorul iatagan al sultanului!

Si, pentru a spulbera ultimele ezitări, sultanul a dat ordin ca, în timpul rugăciunii de vineri, în toate moscheile să fie citite numele tuturor turcilor ucisi de flota imperială a împăratului Constantin.

Expeditia megaducelui Notaras i-a oferit lui Mehmet arma de care avea nevoie pentru a

distruge complet gruparea pacifistilor si încãpãtânata împotrivire a marelui vizir Khalil. Cine ar mai fi îndrãznit sã se opunã asediului si-ar fi riscat capul. Nici Khalil nu este la adãpost de aceastã amenintare, chiar dacã, de trei generatii, e mare vizir.

Desi expeditia de rãzboi a flotei imperiale n-a avut nici o importantã, la Gallipoli gãrzile au devenit mai vigilente. Zadarnic va mai încerca de acum înainte vreo corabie din Occident sã treacã neobservatã prin strâmtoare în Marea Greciei pentru a-i veni în ajutor împãratului! Si dacã ar reusi, tot nu mai are nici o importantã, fiindcã nici un ajutor nu-i mai poate fi de folos Constantinopolului. În zadar s-au rugat emisarii împãratului în genunchi si cu lacrimi în ochi în fata tuturor principilor Europei! Occidentul întelege prea bine cã orasul va muri. Toti au fost indiferenti, desi de zidurile Constantinopolului depinde viitorul întregii Europe.

De ce a navigat pe mare Lukas Notaras? Va fi fost el constient de ceea ce face?

Întrunirea Divanului de la Adrianopol era aparent secretã. Acum toatã lumea stie cu sigurantã cã este rãzboi. Sultanul Mehmet a tãiat orice punte de acces spre pace. Nu mai poate sã dea înapoi. Se spune cã nu mai poate dormi deloc, în aceste nopti întunecate si reci de februarie, îmbrãcat în vesminte simple de soldat, a hoinãrit prin Adrianopol de unul singur, pe strãdutele cele mai sigure din port. Si a ascultat discutiile soldatilor strânsi în jurul focului sau al ceaunelor cu mâncare. S-a amestecat în mijlocul multimii cu ocazia sãrbãtorilor legate de circumciziune, a nuntilor sau înmormântãrilor, ca sã afle ce vorbesc oamenii despre el. Este bãnuitor, nu se încrede în nimeni. Dacã cineva îl recunoaste, îi înfige de

îndatã iataganul în pântece. Nu tolereazã ca cineva sã-l recunoascã.

Îi stiu aceste obiceiuri. Noaptea, mintea lui este mai ascutitã. Nelinistea îl alungã din pat. Dar eu, de mult nu-l mai însotesc în plimbãrile nocturne.

21 februarie 1453

Rar un februarie atât de rãvãsit. O vijelie nemaipomenitã a bântuit strãzile Constantinopolului mãturând totul din cale, coloane de praf s-au înãltat spre cer, acoperisurile caselor au fost smulse.

Din când în când portul este linistit, dar, deodatã, apa mãrii se agitã, corãbiile îsi încep cu furie balansul si încearcã sã se smulgã din ancore, vântul se rostogoleste în vârtejuri peste mare, de parcã ar vrea sã anunte cã orasul este osândit la pieire.

La Mãnãstirea Pantocratorului se întâmplã minuni. Din cauza diminetilor umede, apa se condenseazã în picãturi pe sfintele icoane, iar cãlugãrii spun cã sfintii din icoane transpirã de groazã. Iar o cãlugãritã se jurã pe toate cele sfinte cã a vãzut-o pe Sfânta Panaghia a Blahernelor vãrsând lacrimi de sânge. Oamenii o cred, dar împãratul i-a însãrcinat pe cardinalul Isidor si pe falsul patriarh al Constantinopolului, Gregorios Mammas, sã dezlege misterul. Iar ei, împreunã cu câtiva filozofi eruditi, au cercetat icoana Sfintei Panaghia si nu au gãsit nici o urmã de sânge. Dar oamenii de rând nu au încredere în renegati si, în ignoranta lor, atasamentul lor orb fatã de credinta dintâi este si mai fierbinte decât înainte.

Biserica Sfânta Sofia continuã sã fie goalã în timpul slujbelor religioase. Preotii care slujesc acolo sunt amenintati si blestemati de oamenii de pe stradã. Doar pomenirea numelui papei Nicolae în cursul slujbei religioase este de ajuns ca oamenii sã fie scârbiti si supãrati. Cardinalul Isidor preferã sã nu iasã din casã. Cât despre patriarhul Gregorios, este atât de deprimat si de amãrât, încât regretã cã nu s-a întors la Roma. Încã din anul 1450, Sfântul Sinod îl renegase ca patriarh. Acum el a primit înapoi Palatul Patriarhiei. E o casã lugubrã, iar lui îi este greu sã plãteascã slujitori care s-o întretinã.

Asa se face cã, de ambele pãrti, fiecare trãieste în închisoarea lui: falsul patriarh si cardinalul Isidor la Palatul Patriarhiei, iar cãlugãrul Ghenadios, fãcând penitente, în chilia lui de la Mãnãstirea Pantocratorului. Dar o urã de neîmpãcat pluteste peste oras.

Cãlugãri tineri, artizani, burghezi si negustori, care pânã mai ieri nici nu stiau din ce parte trebuie tinutã o sabie, în grupuri de câte zece sau o sutã, exerseazã supusi mânuirea armelor, sub comanda încercatilor mercenari ai lui Giustiniani. Vor sã lupte pentru credinta lor. Ard de dorintã sã-i egaleze pe latini. Vor sã salveze orasul.

Ei au învãtat sã încordeze corect arcul, dar sãgetile pe care le lanseazã zboarã aiurea. Aruncã înflãcãrati lãncile în baloturile de paie, dar, din cauza lipsei de experientã, o fac cu stângãcie. Multi îsi zdrelesc genunchii si se împiedicã în propriile vesminte. Dar sunt si destui bãrbati zdraveni care vor fi în stare sã arunce cu bolovani în turcii care se vor apropia de ziduri.

Voluntarii si oamenii chemati de împãrat sunt departe de a fi echipati cum se cuvine. Nu toti au

cascã, unii nici mãcar pieptar de protectie din piele. Iar cei care au cascã, o scot numaidecât, pretinzând cã le zdrobeste capul si le rãneste fruntea, încuietorile armurii îi deranjeazã. Cât despre cnemidele din fier, dupã ce si le-au pus, abia de se mai pot misca.

Nu le reprosez nimic. Ei încearcã sã facã ce pot. Au fost crescuti în ideea pãcii si au avut încredere în zidurile orasului si în mercenarii împãratului. Nu mã îndoiesc cã, în câmp deschis, un singur ienicer poate omorî zece voluntari într-o clipã.

Privesc mâinile albe si fine care pot sculpta cu mãiestrie fildesul. Privesc ochii exersati pentru lucruri minutioase. Bãrbati care graveazã în cornalinã imagini de sfinti. Bãrbati care stiu sã scrie, sã citeascã si sã picteze cu aur si cu cinabru initialele strãlucitoare ale textelor liturgice.

Ei trebuie sã învete acum sã înfigã o sabie în vintre, sã îndrepte o sulitã spre un chip uman, sã arunce sãgeti în ochi care contemplã cerul si pãmântul.

Lume smintitã. Vreme a nebuniei.

De la Arsenal au fost aduse lângã zid micile tunuri proaspãt iesite de la turnãtorie. Au fost aduse si tunuri mai mari, din fier forjat, împãratul este prea sãrac pentru a cumpãra bronz. Voluntarilor fãrã experientã a început sã le fie teamã mai mare de propriile tunuri decât de turci. La fiecare detunãturã, se aruncã cu burtile la pãmânt si îsi astupã urechile cu mâinile. Se plâng cã detunãturile îi surzesc si cã flãcãrile îi orbesc. Din nefericire, unul dintre tunurile mici a sãrit în bucãti încã de la prima detunãturã, omorând doi oameni.

24 februarie 1453

Planul de apãrare gândit de Giustiniani este gata. Pe latini i-a repartizat dupã nationalitate si le-a rezervat portile si locurile cele mai expuse. Venetienii si genovezii vor rivaliza pentru gloria lor eternã. Neputând suporta neutralitatea orasului lor, de care, la urma urmei, depinde soarta Occidentului, câtiva tineri din Pera au sosit la Constantinopol si s-au înscris pe listele lui Giustiniani.

Giustiniani îsi pune toatã speranta în latini si în tunarii împãratului. Grecii nu vor face altceva decât sã umple zidurile. Dar este nevoie de ei. Pe pãmânt, zidurile au o lungime mai mare de zece mii de pasi, fãrã a pune la socotealã marele zid si cele o sutã de turnuri. Zidul maritim si cel din port formeazã celelalte douã laturi enorme ale triunghiului de apãrare, dar, probabil, nu vor fi prea amenintate. Portul este protejat de corãbii mari occidentale, mult superioare corãbiilor turcilor. Cât despre zidul maritim, turcii nu-l vor escalada. Focul grecesc, purtat de sãgeti, va putea sã incendieze corãbiile care vor îndrãzni sã se apropie de zid. Specialistii împãratului au proiectile speciale, care seamãnã cu niste mici tunuri zburãtoare. Dar ei îsi pãstreazã cu gelozie secretele, chiar si fatã de latini.

Giustiniani este convins cã turcii vor începe asediul simultan în diferite puncte ale zidului terestru. Poarta Sfântului Roman, din valea Lykos, este punctul-cheie al acestui rãzboi. Cei care o vor apãra vor fi el si genovezii lui echipati în armuri de fier. Totodatã, de aici vor fi trimise întãrituri în zonele cele mai amenintate. Dar repartizarea definitivã a apãrãtorilor depinde de planurile sultanului. Acum treizeci de ani, în timpul ultimului asediu, sultanul Murad si-a asezat tabãra

pe colina din fata Portii Sfântului Roman, care a fost punctul cel mai expus al zidului. Dar, pe atunci, turcii nu aveau tunuri.

S-a mai linistit lumea de când reparatia marelui zid a fost terminatã. Se continuã, bineînteles, consolidarea zidurilor, si toatã pregãtirea apãrãrii progreseazã metodic, fiecare având o sarcinã precisã în diferite momente ale zilei. Armata continuã sã se antreneze, dar voluntarii pierd mult timp cu drumul pânã acasã, unde se duc sã mãnânce. În acest oras imens, unii merg mult pânã ajung acasã, dar fiecare trebuie sã mãnânce zilnic.

Giustiniani a renuntat sã mai poarte pantalonii lui uzati din piele, si-a aranjat pãrul artistic dupã moda greceascã, si-a vopsit barba în rosu si a împodobit-o cu fire de aur. Dar nu si-a vopsit sprâncenele cu albastru si nici buzele cu rosu, ca tinerii ofiteri din garda personalã a împãratului. Poartã diferite coliere de aur si frecventeazã societatea greceascã. Nobilele doamne de la Blaherne îi aratã o atentie specialã, încãrcându-l de laude. Fiindcã este un bãrbat impunãtor si puternic, care-i depãseste în înãltime pe toti grecii. Fiindcã poartã o armurã strãlucitoare. Seara, în locul lantului de comandant dãruit de împãrat, poartã un colier din ametist, care-l ocroteste de betie.

Printr-o bulã de aur, împãratul i-a confirmat lui Giustiniani cã va primi ducatul de Lemnos dacã va reusi sã-i alunge pe turci. Numai sigiliul acestei bule are o valoare de câtiva bizantyoni. În plus, pe document, cu propria-i mânã, împãratul a desenat cu cinabru o cruce triplã.

Dupã ce s-a întors din expeditia navalã, megaducele Lukas Notaras n-a mai iesit din palatul lui. La insistentele lui Giustiniani,

împãratul i-a interzis cu strãsnicie megaducelui sã mai întreprindã fãrã aprobarea lui o altã expeditie pe mare. În ceea ce-l priveste, megaducele pretinde în continuare cã atacul lui împotriva turcilor a fost întelept si îl acuzã pe împãrat de lasitate si de faptul cã se lasã influentat de sfaturile latinilor.

A lãsat de înteles cã îl asteaptã pe Giustiniani pentru a discuta împreunã despre strategia de apãrare a orasului si despre repartitia trupelor. Mai înainte de orice, fiindcã este curios de rolul pe care i l-a atribuit lui în apãrarea orasului. Pentru cã n-ar admite un rol secundar. De pe pozitia de megaduce si de comandant al flotei imperiale, el se considerã cel putin egal cu genovezul. Apartine unei stirpe prea importante, are prea multã influentã. Dar cãpitanii latini si-au pãstrat puterea de decizie pentru propriile lor corãbii si se supun doar ordinelor directe ale împãratului. La drept vorbind, Notaras nu are altceva decât cele cinci dromoane subrede si încete. Cu numele, chiar si ele apartin împãratului, desi le-a reparat si le-a pus în stare de functionare cu banii lui.

În ciuda popularitãtii de care se bucurã, tare este singur acum Lukas Notaras. La Blaherne, oricum, nimãnui nu-i pasã de el.

Giustiniani îl face sã astepte. Acest mercenar, ridicat la demnitatea de comandant, e si mai exigent pentru rangul lui decât un mare duce ereditar. Oare îmi va fi dat sã vãd si la acesti doi bãrbati infantilismul celor care mãsoarã cu suspiciune înãltimea scaunului pe care urmeazã sã se aseze?

Orasul este în puterea latinilor, împãratul nu pare îngrijorat de acest lucru si grecii nu mai au nimic de spus. Corãbiile latine dominã portul,

cheile portilor orasului sunt pãstrate de genovezii lui Giustiniani si de venetieni.

Sã fie oare Giustiniani ispitit de mari planuri politice? Prin femeile înaltei societãti bizantine, se aflã în bune relatii cu grecii cei mai favorabili latinilor. Dacã asediul ar esua, dacã Mehmet ar fi învins, dacã flota promisã de papã si de Venetia ar sosi la timp, nu va deveni oare Constantinopolul o bazã latinã care sã asigure Occidentului suprematia pe Marea Neagrã si destrãmarea Imperiului Otoman? Uniunea a si fost proclamatã. Fi-vom oare martorii renasterii unui Imperiu Latin guvernat de umbra bizantinã a unui împãrat grec?

Multumi-se-va oare învingãtorul duce al Lemnosului sã fie doar un umil vasal?

Sângele meu grec refuzã sã dea crezare aparentelor. Sânge al îndoielii, sânge al unei sinuoase cãi politice de o mie de ani. Pe zi ce trece, latinitatea se desprinde de mine, asa cum curg zdrentele unui vesmânt uzat. Sunt fiul tatãlui meu. Sângele s-a întors acasã.

25 februarie 1453

Teama si groaza domnesc în oras. Oamenii au devenit tãcuti si neîncrezãtori. Se roagã multã lume în biserici. Cei bogati îsi închid lucrurile în lãzi, îsi îngroapã comorile, le ascund în fântâni sau în peretii pivnitelor. Muti arhonti poartã pe mâini urmele muncii lor tainice, au sclipiri vinovate în ochi si pete demascatoare de mortar pe vesminte.

Pe partea orasului din afara zidurilor, negustorii evrei fac afaceri extraordinare. Pretul aurului si al pietrelor pretioase a atins valori de neînchipuit. Patimã nebunã! Chiar si cei mai sãraci încearcã sã vândã ceva pentru a face rost de câtiva bãnuti de

argint, pe care sã-i ascundã în casa lor într-o crãpãturã din perete sau în pardoseala de piatrã.

¯ Se pregãteste ceva! mi-a spus Manuil. Vãd, aud, simt, dar despre ce-i vorba, nu înteleg. Spune-mi, dacã stii, stãpâne!

Si simturile mele percep ceva ciudat în atmosfera orasului. Portul este nelinistit. Bãrcile se deplaseazã fãrã întrerupere de la o corabie la alta. Consiliul venetian al celor doisprezece s-a întrunit în spatele usilor închise. Câtiva dintre cei bogati si nobili au fãcut daruri substantiale cãpitanilor si au transportat pe ascuns cu bãrcile toate bogãtiile lor pe corãbiile venetiene, în speranta cã vor putea fugi din oras. Dar cãpitanii au jurat sãrutând crucea cã nu vor pãrãsi portul mai înainte de a primi acordul special al împãratului. Cu toate acestea, dupã pãrerea câtorva oameni bogati, comorile sunt mai în sigurantã pe corãbiile venetiene decât în fântânile si pivnitele Constantinopolului.

26 februarie 1453

Eram dezbrãcat când a intrat Manuil si mi-a spus cã un tânãr grec întreabã de mine. N-aveam nici un chef sã mã ridic din pat. Eram obosit.

Bãiatul a intrat fãrã sã se încline. A privit încãperea si i-a adulmecat mirosul de piele, de hârtie, de cearã si de substante pentru slefuit metale. I-am recunoscut chipul, îl vãzusem la Hipodrom. Fratele cel mic al Annei Notaras.

Mi-au înghetat gândurile. O rafalã de vânt a zguduit fereastra.

¯ S-a întunecat afarã, a spus bãiatul. Cerul e înnorat.

Are saptesprezece ani, este un bãiat frumos, constient atât de frumusetea lui, cât si de descendenta-i nobilã, într-un mod plãcut. E curios sã mã cunoascã.

¯ Asadar, tu esti acela care a fugit din tabãra turcilor? m-a întrebat tânãrul. Se vorbeste mult despre tine în oras. Te-am vãzut o datã trecând cãlare. Dacã nu te deranjeazã prea mult, tatãl meu ar dori sã te întâlneascã.

Apoi si-a întors capul pentru a-mi evita privirea si a rostit:

¯ Asa cum ti-am mai spus, noaptea este întunecatã si nici supraveghetori nu am vãzut.

¯ Nu mã prea omor sã umblu pe întuneric, am spus eu, dar nu voi refuza sã mã supun ordinului tatãlui tãu.

El a protestat:

¯ Dar nu-i nici un ordin. Cum ar putea tatãl meu sã-ti porunceascã? Doar esti înscris pe listele lui Giustiniani. Nu, tatãl meu nu te-a invitat în calitate de ofiter. Te-a invitat ca pe un oaspete. Poate ca pe un prieten. Sunt lucruri importante pe care el asteaptã sã i le spui. Tatãl meu este surprins cã-l eviti, mai cu seamã cã l-ai întâlnit pe printul Orhan, care-i este prieten. Chiar si împãratul te-a primit la palat. E curios sã te cunoascã. Dar, bineînteles, nu doreste sã-ti creeze neplãceri, de aceea, dacã nu poti veni, nu-i nici o supãrare.

A vorbit repede, pentru a-si ascunde stânjeneala. E un bãiat deschis si plãcut. Nici lui nu-i place sã umble pe întuneric. Oare de ce nu i-o fi încredintat tatãl sãu aceastã misiune simplã unui slujitor?

Mi-am zis: Mielul de jertfã. Un miel frumos crescut, pentru a putea fi oricând sacrificat pe altarul ambitiilor sale. E gata sã-si sacrifice chiar fiul, dacã este cazul.

Fratele Annei Notaras. I-am zâmbit, m-am îmbrãcat si i-am atins prietenos umãrul. A tresãrit si i s-au înrosit obrajii, mi-a rãspuns cu un surâs. Nu mã considerã asadar un om de rând.

Sufla strasnic crivãtul afarã, se lipeau vesmintele de noi si abia de mai puteam respira. A fost o noapte întunecatã. Doar din când în când, între norii ce alergau, apãrea o bucãticã de cer înstelat. Desi i-am poruncit sã rãmânã acasã, câinele galben a venit în urma mea. Am luat torta din mâna lui Manuil si i-am dat-o tânãrului Notaras. A fost surprins, dar n-a protestat. Oare ce o fi gândit despre mine? Câinele ne-a urmat tot drumul, ca si cum ar fi promis cuiva cã va avea grijã de mine.

Palatul lui Notaras era în întuneric. Am intrat printr-o poartã lateralã din coltul zidului maritim. Nimeni nu ne-a vãzut. Cu toate acestea, am avut impresia cã din întunericul noptii ne pândeau multi ochi. Vântul gemea si ofta, dar nu i-am înteles mesajul, îmi zumzãia capul. Ca si cum as fi ametit de vânt.

Coridorul era înspãimântãtor de linistit. Dar, cu prietenie, aerul cald ne-a iesit în întâmpinare. Am urcat scara si am intrat într-o încãpere, unde am vãzut un pupitru cu pene de scris, hârtie împrãstiatã, cãrti mari, foarte frumos legate; în fata icoanei celor trei sfinti cavaleri ardea o candelã cu ulei parfumat. Ca si cum i-ar fi fost prea greu de gânduri, Lukas Notaras îsi tinea capul aplecat. Nu mi-a zâmbit. M-am înclinat usor. Mi-a acceptat

salutul ca pe un omagiu care i se cuvenea, întorcându-se spre fiul lui, i-a spus:

¯ Nu mai am nevoie de tine.

Tânãrul Notaras a încercat sã-si ascundã deceptia. Fãrã îndoialã, ar fi vrut sã asculte discutia noastrã. Cu o miscare gratioasã a capului, mi-a urat noapte bunã, apoi a iesit din încãpere.

Dupã ce fiul lui a plecat, Lukas Notaras s-a înviorat si, aruncându-mi o privire cercetãtoare, mi-a spus:

¯ Stiu totul despre tine, domnule Ioannis Anghelos. De aceea îti voi vorbi deschis.

Am înteles cã era la curent cu originea mea greacã. Nimic surprinzãtor, totusi am fost neplãcut afectat. I-am spus:

¯ Vrei sã-mi vorbesti deschis? Dar asa spun doar cei care vor sã-si ascundã adevãratele gânduri. Oare esti destul de deschis cu tine însuti?

A spus:

¯ Tu ai fost omul de încredere al sultanului Mehmet. Ai fugit din tabãra lui astã-toamnã. Pozitia pe care o ocupai nu se pãrãseste asa, fãrã nici un motiv.

¯ E cazul sã vorbim acum despre motivul tãu, megaduce, nu despre al meu. Dacã nu te-ai fi gândit cã ti-as putea fi de folos, nu m-ai fi chemat în miez de noapte.

Nu-si putea ascunde nerãbdarea. Si el purta pe deget un inel cu sigiliu mare cât un pumn de copil. Mânecile tunicii verzi coborau pânã la coate,

lãsând sã se vadã cãmasa de mãtase purpurie, brodatã cu fir de aur, ca a împãratului.

¯ Pentru început, a rostit el, tu ai fost acela care ai încercat sã mã cunosti. Ai fost foarte prudent si apreciez acest lucru. Este întelept atât pentru tine, cât si pentru mine. Ai fost deosebit de abil când ai fãcut asa, ca din întâmplare, cunostintã cu fiica mea. A doua oarã, atunci când ea s-a rãtãcit de servitori în port, ai condus-o acasã la tine. Apoi, când am fost plecat pe mare, ai îndrãznit sã intri în plinã zi chiar si în casa mea. Prin urmare, oricine te-ar fi supravegheat, a înteles cã ai vrut doar s-o întâlnesti pe fiica mea. Într-adevãr, ai fost foarte abil.

¯ Ea a promis cã-ti va povesti despre mine, i-am spus.

¯ Fiica mea este încântatã de tine, a rostit surâzând megaducele. Ea nu stie cine esti si care-ti sunt intentiile. Este sensibilã si mândrã. Dar nu stie nimic, întelegi?

¯ E foarte frumoasã fiica ta, am spus eu.

¯ Bãnuiesc cã esti deasupra unor astfel de ispite, a spus el. Fiica mea nu este pentru tine.

¯ Nu fi atât de sigur, megaduce! am rostit eu.

Si, pentru prima oarã, a pãrut într-adevãr surprins. A spus:

¯ Ce se va întâmpla pânã la urmã vom mai vedea. Deocamdatã, tu joci un joc prea dificil si prea periculos ca sã îndrãznesti sã amesteci în el o femeie. Ca sã arunci cu praf în ochii altora,

poate. Mai mult, nu! Mergi pe un tãis de sabie, Ioannis Anghelos. Fii atent sã nu faci un pas gresit!

¯ Poate cã tu, megaduce, stii multe lucruri despre mine, am admis eu. Dar de cunoscut, nu mã cunosti.

¯ Stiu multe, a spus el. Mai multe decât bãnuiesti cã stiu. Nici chiar cortul sultanului nu este întotdeauna un loc sigur. Existã urechi în toate pãrtile. Stiu cã nu într-o clipã de furie l-ai pãrãsit

pe sultanul Mehmet. Stiu cã la despãrtire ti-a dãruit un sãculet cu pietre pretioase. Din pãcate, atât basileul, cât si pãstrãtorul sigiliului, Phrantzes, stiu asta. De aceea, de când ai ajuns în

Constantinopol, fiecare pas pe care-l faci este supravegheat. Nu tin sã stiu cât îi vei fi plãtit lui Giustiniani ca sã te înroleze în armata sa. Toti latinii sunt coruptibili. Dar, de vei comite o gresealã cât de micã, Giustiniani nu va putea face nimic pentru tine.

Si din nou a fãcut un gest cu mâna.

¯ E absurd, a rostit el. Doar favoarea sultanului Mehmet te protejeazã. Aici. La Constantinopol. În orasul sfânt. Atât de mult a decãzut ultima Romã! Ei nici nu îndrãznesc sã te atingã, fiindcã nu ti-au deslusit încã intentiile.

¯ Ai dreptate, am spus. Este, într-adevãr, absurd. Chiar si acum, dupã ce am fugit de la sultan, dupã ce l-am trãdat, puterea lui încã mã protejeazã. Am simtit acest lucru în fiece clipã. Adevãrul e cã trãim într-o lume absurdã.

¯ Eu nu sunt atât de naiv, a spus el surâzând usor, încât sã-mi imaginez cã, de pe pozitia în care te afli, ai îndrãzni sã-mi dezvãlui planurile tale. Eu sunt grec. Poate cã nici nu trebuie sã-mi povestesti nimic. Bunul meu simt îmi spune cã, dupã cucerirea orasului, vei avea o pozitie si mai înaltã

decât aceea pe care ai avut-o până acum ca slujitor al sultanului. Dacã nu publicã, cel putin secretã. De aceea, cred cã o întelegere reciprocã, chiar o colaborare, în anumite limite, bineînteles, ne-ar putea fi de folos amândurora.

Mi-a aruncat apoi o privire întrebãtoare.

¯ Tu ai spus-o, i-am rãspuns eu evaziv.

¯ Împãrãtia Bizantului s-a si prãbusit, a rostit el. Larvele i-au ros mãduva. N-a mai rãmas din Bizant decât o crustã, care trebuie spartã. Fiinta Constantinopolului nu mai poate exista de una singurã.

¯ Dar ai lãsat sã-ti scape din mânã momentul oportun, i-am atras eu atentia. De ce n-ai strâns poporul în jurul tãu si nu l-ai condus la revoltã, îndatã dupã ce a fost proclamatã Uniunea?

Pentru sultan, ar fi fost o promisiune cã orasul i se va supune de bunãvoie.

A clãtinat din cap si a spus:

¯ Nu. Poporul este încet si nici nu poate privi atât de departe. În patima credintei lui, poporul îsi pune speranta în Panaghia. Si fãrã ajutorul latinilor, chiar de s-ar îneca în sânge, poporul tot nu i-ar deschide sultanului portile. Si mai simplu i-ar fi lui Mehmet sã-l mãcelãreascã. Revolta ar fi fost, prin urmare, o eroare politicã de neiertat.

A continuat:

¯ Cedarea de bunãvoie a orasului depinde de întelegerea cu el si de conditiile legatului întocmit, în afara cazului în care sultanul vrea cu tot dinadinsul sã treacã orasul prin foc si sabie. Constantin ar fi fost dispus sã-i fie vasal si sã-i

plãtească biruri. Dar despre o astfel de rezolvare a conflictului, Mehmet nici n-a dorit sã audã. Am dreptate?

Cum nu i-am rãspuns, si-a încrucisat degetele si a spus hotãrât:

¯ Nu existã decât douã posibilitãti. Fie asediul reuseste, si sultanul cucereste Constantinopolul, fie nu reuseste, si orasul devine pentru totdeauna o colonie a latinilor.

S-a ridicat apoi în picioare, si-a fãcut curaj si a rostit pe un ton mai ridicat:

¯ Am cunoscut o datã dominatia latinilor. A durat o generatie, dar nici acum, dupã trei sute de ani, Constantinopolul nu si-a revenit, iar stricãciunile de atunci nu au fost îndreptate. Latinii sunt niste tâlhari si mai nerusinati decât turcii, latinii sunt falsificatori ai credintei. Turcii ne vor îngãdui, cel putin, sã ne pãstrãm credinta si obiceiurile strãmosesti. De aceea, de data aceasta, chiar dacã varsã lacrimi de sânge pentru neputinta noastrã, Sfânta Panaghia este de partea turcilor.

¯ Nu uita cã nu tii un discurs multimii! i-am atras eu atentia.

Mi-a spus pe un ton grav:

¯ Nu mã întelege gresit! Mai înainte de orice, nu mã întelege gresit! Eu sunt grec si voi lupta pentru orasul meu atât timp cât va mai avea o sansã de independentã. Dar nu vreau sã-l vãd cãzut în mâinile latinilor, fãrã alt folos decât de a duce în contul lui, de la un deceniu la altul, o luptã epuizantã, ucigãtoare, pentru ca Europa sã fie în sigurantã. Suntem obositi de Europa, suntem sãtui de latini. Dacã-i compari cu barbarii de latini, poti afirma cã turcii, cu traditiile lor culturale arabe si

persane, sunt un popor civilizat. Puterea sultanului va face sã reînfloreascã orasul. La hotarul dintre Occident si Orient, Constantinopolul va domina lumea din nou. Sultanul nu pretinde sã ne abandonãm credinta, ci doar sã trãim în întelegere si prietenie cu turcii. De ce sã nu cucerim împreunã cu ei întreaga lume? De ce n-ar putea fi vechea noastrã culturã si civilizatie greacã fermentul viguroasei lor civilizatii? Sã se nascã asadar cea de-a treia Romã! Sultanul va guverna noua Romã, în care grecii si turcii vor trãi împreunã, respectându-si credinta reciproc.

¯ Visul tãu este, fãrã îndoialã, mãret, am rostit eu. Nu vreau sã torn apã rece peste inima ta înflãcãratã, dar visurile nu sunt decât visuri. Sã rãmânem în limitele realului! Tu nu-l cunosti pe

Mehmet, dar doresti cãderea orasului tãu în mâinile lui.

¯ N-o doresc, a spus el. Stiu doar cã ultima cetate a Bizantului, Constantinopolul, va cãdea. Doar nu degeaba sunt strateg.

A spus în continuare:

¯ Mai bine un câine viu decât un leu mort! Împãratul Constantin si-a ales destinul, fiindcã altceva nu poate. Când va vedea cu ochii lui cã totul este pierdut, îsi va cãuta singur moartea undeva, sub zidurile Constantinopolului. Dar eu prefer sã rãmân în viatã, pentru a-i fi de ajutor poporului meu. Timpul Paleologilor a trecut. Sultanul va fi singurul nostru împãrat. Dar, pentru a-i guverna pe greci, va avea nevoie de greci. Dupã ce va cuceri orasul, va trebui fãrã doar si poate sã numeascã în functii importante bãrbati care cunosc ceremonialul de la Curte si problemele administrative. De aceea, Constantinopolul are

nevoie de bãrbati care iubesc neamul si traditiile vechii Grecii mai mult decât propria lor glorie.

Decât sã mor ca un leu, prefer sã slujesc poporul meu ca un câine. Trebuie doar sã-l conving pe sultan de bunele mele intentii. Când de pe ziduri se va vesti Orasul este pierdut!, atunci va fi clipa favorabilã ca sã iau în mâini destinul poporului meu si sã actionez cât mai bine în interesul lui.

A tãcut apoi si m-a privit atent.

¯ Discursul tãu a fost lung, frumos, impresionant si onorabil, i-am spus eu. Este adevãrat cã aceastã mostenire a Greciei antice, pe care tu vrei s-o salvezi, cuprinde si exemplul lui Leonida si al bãtãliei de la Termopile, dar ti-am înteles intentia. Vrei sã-l convingi pe sultan de buna-ti credintã. Oare nu l-ai convins destul? Ai fost comandantul politic al adversarilor Uniunii. Ura pe care ai semãnat-o împotriva latinilor a generat în oras conflicte interne si a slãbit capacitatea de apãrare. Cât despre expeditia piratereascã pe mare, i-a oferit sultanului cel mai bun pretext pe care l-ar fi putut spera. Bun! De ce nu-i scrii direct sultanului cã esti dispus sã-ti oferi serviciile?

El mi-a rãspuns:

¯ Tu stii prea bine cã pozitia pe care o ocup mã împiedicã s-o fac. Mai mult, sunt grec. Eu trebuie sã lupt pentru orasul meu, chiar dacã stiu cã lupta este zadarnicã. Dar îmi rezerv dreptul de a actiona în functie de împrejurãri pentru binele poporului meu. Oare de ce-ar trebui ca poporul grec sã piarã sau sã devinã un popor de sclavi, dacã se poate evita acest lucru? De aceea, atât pentru mine, cât si pentru toti ceilalti care au încredere în mine si-mi cunosc intentiile, cel mai important ar fi dacã, în

timpul asediului, sultanul, chiar si în tainã, i-ar asigura pe greci cã

admite autoguvernarea poporului grec alãturi de turci si independenta Bisericii crestine subordonate doar patriarhului. Asta ar usura mult reorganizarea orasului si i-ar asigura linistea.

¯ Ia te uitã! am rostit eu. Te-ai si gândit la noul patriarh. Lasã-mã sã ghicesc singur despre cine-i vorba. Cãlugãrul Ghenadios, nu-i asa?

¯ Poate cã anticipezi prea curând, a spus el. Dar ce-i drept, cãlugãrul Ghenadios, fost discipol al lui Markos Evghenikos, este cel mai de neîmpãcat adversar al Uniunii si gata oricând sã-si zdrobeascã singur mâna dreaptã cu care a semnat proclamatia de la Florenta. E seful spiritual al adversarilor Uniunii, iar eu sunt cel politic.

L-am întrebat:

¯ Dacã ti-ar promite sultanul Mehmet tot ceea ce doresti, te-ai putea încrede în vorbele lui?

¯ Politica este un joc periculos, mi-a rãspuns megaducele. Bãnuiesc cã sultanul are o gândire maturã. Dar, fie cum o fi! Trebuie sã am încredere. Altfel nu se poate.

Si-a cântãrit bine cuvintele mai înainte de a le rosti:

¯ Întelege-mã, n-am nimic de pierdut; în aceastã problemã avantajul meu este la fel de mare ca si al sultanului. Ca împãrat al grecilor, el va avea nevoie de greci. Rezolvarea problemelor guvernãrii si autonomiei Bisericii grecesti fãrã prea mult timp pierdut si fãrã discordii este o garantie atât pentru stabilitatea Imperiului Otoman, cât si pentru atenuarea conflictelor interne din

Constantinopol. Nu uita cã, dupã ce va cuceri Constantinopolul, el nu va întârzia sã pregãteascã atacul împotriva Occidentului. Avantajul comun este o garantie mai sigurã decât sãrutarea crucii sau hotãrârile secrete.

¯ Într-adevãr, nu-l cunosti pe Mehmet, am repetat eu.

Fermitatea mea l-a deranjat.

¯ Dar eu nu sunt un trãdãtor! a spus megaducele. Sunt doar un om politic. Acest lucru vreau sã-l întelegeti, atât tu, cât si sultanul Mehmet. În fata poporului meu, în fata constiintei mele,

în fata lui Dumnezeu în ziua Judecãtii de Apoi, singur voi da socotealã pentru faptele si gândurile mele, fãrã a-mi fi teamã de calomniatori. Ratiunea politicã spune cã, la momentul potrivit, de oameni ca mine este nevoie. Motivele care mã îndeamnã sã actionez astfel sunt curate. Eu nu sunt un ipocrit. E mai bine dacã poporul va continua sã trãiascã, într-un fel sau altul, n-are importantã cum. Spiritul grec, civilizatia greacã, credinta acestui popor nu înseamnã doar zidurile Constantinopolului, palatul imperial, forumul, senatul, adunarea arhontilor. Acestea sunt doar forme exterioare, care se schimbã de la un timp la altul, cu conditia ca viata sã continue.

Eu i-am spus:

¯ Ratiunea divinã si ratiunea politicã sunt douã lucruri diferite.

Iar el m-a corectat:

¯ Dacã Dumnezeu a dat omului capacitatea de a gândi politic, probabil cã în intentia Lui a fost ca

omul sã se foloseascã de aceastã capacitate.

¯ Ai vorbit foarte clar, megaduce! am rostit eu cu amãrãciune. Oameni ca tine vor guverna lumea dupã cãderea Constantinopolului. Te pot asigura cã sultanul Mehmet cunoaste planurile tale si va sti sã aprecieze la adevãrata lor valoare intentiile tale dezinteresate. Fãrã îndoialã, la momentul potrivit, într-un fel sau altul, îti va face cunoscutã vointa sa si îti va spune în ce fel îi vei putea fi de folos în timpul asediului.

Si-a înclinat usor capul ca si cum ar fi recunoscut în mine mesagerul ce i-a transmis vorbele rostite direct de sultan. Atât de mult poate fi un om sclavul propriilor sale dorinte!

Era calm si a fãcut un gest prietenos cu amândouã mâinile când a vãzut cã mã ridic sã plec.

¯ Nu, nu pleca încã, a spus el. Discutia de pânã acum a fost prea oficialã. As dori sã-ti câstig prietenia. Slujesti unui stãpân care, în ciuda faptului cã este atât de tânãr, are o energie, o putere de decizie si o perspicacitate pe care i le respect din toatã inima.

A mers apoi în grabã spre o masã de serviciu, a turnat vin în douã cupe si mi-a întins una dintre ele. Dar l-am refuzat. I-am spus:

¯ Eu am gustat din vinul tãu. Frumoasa ta fiicã mi-a oferit o cupã de vin aici, în casa ta. Dar acum îngãduie-mi sã am capul limpede! Nu sunt obisnuit sã beau vin.

A înteles gresit rãspunsul meu, a zâmbit si mi-a spus:

¯ Poruncile si interdictiile Coranului au si pãrtile lor bune. Nu încape îndoialã cã Mahomed a fost un mare profet. În vremea noastrã, orice om întelept stie sã aprecieze meritele altor religii, chiar dacã-si pãstreazã credinta în care s-a nãscut. Dar îi pot întelege si pe crestinii care, din proprie dorintã, s-au convertit la Islam. În ceea ce priveste credinta, îi respect pe oamenii cu convingeri sincere.

I-am spus:

¯ Eu nu m-am convertit la Islam. Cu tãisul sãbiei pe grumaz, si tot nu mi-am lepãdat credinta crestinã. Nici circumcis nu sunt. Cu toate acestea, prefer sã-mi pãstrez capul limpede.

Chipul i s-a întunecat din nou. În numele prieteniei pe care a dorit sã mi-o arate, a încercat sã mã înteleagã si sã mã accepte, consimtind sã-si uite stirpea nobilã si rangul. Din greseala, m-a jignit apãrând presupusa-mi renuntare la credintã. Am continuat calm:

¯ Am mai spus-o, dar o mai spun o datã: eu l-am pãrãsit pe sultan. Am venit la Constantinopol doar pentru a lupta si a muri lângã zidurile orasului. Nu urmãresc nimic altceva. Oricum, îti multumesc pentru încrederea pe care mi-ai arãtat-o si te asigur ca nu voi abuza niciodatã de vorbele pe care le-ai rostit. Orice om are dreptul sã gândeascã si sã plãnuiascã ce doreste. Nu-i o crimã. Singur esti rãspunzãtor de ceea ce se întâmplã în capul tãu. Si nimeni nu te poate învinui. Însã, atât împãratul Constantin, cât si consilierii sãi au gândit, probabil, la posibilitatea materializãrii unor astfel de planuri. Fii prudent, la fel de prudent ca si pânã acum!

Si-a pus deoparte cupa cu vin, fãrã sã fi gustat din ea, si mi-a spus cu o nuantã de repros:

¯ N-ai încredere în mine. Fãrã îndoialã, ai misiunea ta, care nu mã priveste. Fii atunci si tu prudent! Nãdãjduiesc cã, la timpul potrivit, vei lua legãtura cu mine. Îmi cunosti ideile. Stii ce pot face. Stii si ce nu pot face. Dar, înainte de orice, sunt grec si voi lupta pentru orasul meu.

¯ Si eu. Din acest punct de vedere, s-ar pãrea cã suntem de aceeasi pãrere. Chiar dacã stim cã orasul este pierdut, chiar dacã nu credem în miracole, amândoi vrem sã apãrãm zidurile

Constantinopolului.

¯ Timpul a îmbãtrânit, a rostit el. Nu se mai întâmplã minuni în zilele noastre. Dumnezeu nu se mai amestecã. Este doar martor al gândurilor si faptelor noastre.

S-a întors apoi spre icoana celor trei sfinti cavaleri si spre candela cu ulei parfumat, a ridicat bratul si a jurat:

¯ În fata lui Dumnezeu si a unicului Sãu Fiu, în numele Sfântului Duh, a Sfintei Fecioare si a tuturor sfintilor, jur cã intentiile mele sunt curate si cã nu doresc altceva decât binele poporului meu! Nu din dorinta de putere, ci pentru viitorul familiei mele, neamului meu, orasului meu trebuie sã actionez asa dupã cum am hotãrât. Stiu cã mã asteaptã încercãri îngrozitoare.

A jurat cu atâta sinceritate, încât am fost nevoit sã-l cred. El nu-i doar un simplu politician. El crede sincer cã ceea ce a hotãrât este bine. Este un bãrbat care a fost jignit, sensibila lui mândrie i-a fost rãnitã, îi urãste pe latini, a fost dat la o parte. De aceea si-a fãurit un vis în care crede. Atât de pãtimas, atât de orb, atât de înflãcãrat în credintã, la fel ca acea cãlugãritã simplã care crede din tot

sufletul cã a vãzut-o pe Sfânta Panaghia din icoanã vãrsând lacrimi de sânge.

¯ Pe fiica ta, am spus eu, pe Anna Notaras îmi vei îngãdui oare s-o mai revãd?

¯ La ce bun? m-a întrebat el surprins. Dacã tot nu mai este nevoie. Doar ca sã atragi atentia? Si apoi, cum ar putea ea sã se arate împreunã cu un bãrbat pe care toatã lumea îl suspecteazã cã ar fi iscoada sultanului?

¯ Încã nu m-au închis în Turnul de Marmurã, i-am rãspuns eu. Dacã Giustiniani se distreazã în compania frumoaselor doamne de la Blaherne, de ce n-as avea voie sã-i aduc omagii fiicei megaducelui?

¯ Fiica mea trebuie sã-si pãzeascã buna reputatie.

Vocea îi devenise înghetatã si dusmãnoasã. I-am spus:

¯ Vremurile s-au schimbat. O datã cu latinii, au sosit din Occident alte obiceiuri, mai libere. Fiica ta este maturã si stie singurã ce vrea si ce nu vrea. De ce nu i-as aduce cântãreti si muzicanti care s-o înveseleascã? De ce n-as putea s-o însotesc cãlare când se duce cu litiera la bisericã? Palatul tãu este întunecat. De ce sã-i refuzi dreptul de a zâmbi si de a se simti bine pânã când nu începe vremea suferintelor? Oare ce ai împotriva mea, megaduce?

Si-a miscat nervos mâinile si a spus:

¯ Prea târziu! Fiica mea va pãrãsi orasul.

Mi-am lãsat capul în jos pentru a-mi ascunde disperarea. Presimtisem. Nu era ceva la care sã nu

mã fi putut astepta. Cu toate acestea, clocotea amarul în mine.

¯ Facã-se voia ta! am spus eu. Totusi, as vrea s-o mai vãd o datã înainte de a pleca.

M-a privit atent si în ochii lui mari si strãlucitori a apãrut pentru o clipã o expresie distratã, de parcã ar fi examinat o posibilitate de care nu tinuse seama pânã atunci. Apoi si-a legãnat mâinile si s-a uitat spre fereastrã ca si cum ar fi putut vedea marea dincolo de sticla întunecatã de furtuna de afarã.

¯ Prea târziu, a repetat el. Regret, dar cred cã acum corabia a pãrãsit portul. Vântul este prielnic si noaptea favorabilã; în seara aceasta, am condus-o pe ascuns pânã la corabie. A plecat cu lucrurile si cu servitorii ei.

I-am întors spatele si am plecat. De pe coridor mi-am luat torta, am deschis pe bâjbâite poarta si am iesit din casa lui învãluit în întunericul noptii. Vântul urla. Talazurile mãrii se spãrgeau cu mare vuiet de zidul maritim. Furtuna îmi înfãsurã strâns vesmintele în jurul trupului si, de atâta vânt înghetat, mi se tãia respiratia. Mi-am pierdut capacitatea de control a miscãrilor, de aceea am aruncat torta, care, dupã ce a zburat în întuneric, a cãzut, s-a sfãrâmat si s-a stins.

Acest gest mi-a salvat viata, îngerul meu pãzitor era de veghe. Si câinele. Tãisul unui pumnal a alunecat pe lângã subsuoara bratului meu si s-a izbit de coaste. Apoi agresorul s-a împiedicat de câine, a tipat din cauza muscãturii si a început sã loveascã la întâmplare în juru-i. Un urlet trist m-a înstiintat cã viteazul animal a primit, în locul meu, lovitura de moarte. M-am înfierbântat de mânie. Am cãutat grumazul omului care m-a lovit, alunecos si am simtit mirosul de usturoi din

rãsuflarea-i înspãimântatã, amestecat cu miasma vesmintelor lui murdare. L-am strâns de grumaz pânã ce a cãzut la pãmânt si am înfipt pumnalul în trupul lui. A horcãit îngrozitor, apoi n-a mai miscat. M-am aplecat lângã câine si el a încercat, cu ultimele puteri, sã-mi lingã mâinile. Apoi capul i-a cãzut greu si a murit. L-am întrebat întristat: De ce m-ai însotit, în ciuda poruncii pe care ti-am dat-o? Cã doar nu tu, ci îngerul meu Pãzitor m-a salvat. Ai murit de pomanã, prietene!

N-a fost decât un câine hoinar si galben. Fãrã sã i-o fi cerut, se atasase de mine. El m-a recunoscut. Asta l-a costat viata.

La o fereastrã a palatului s-a aprins o luminã, apoi am auzit scrâsnetul zãvorului portii. Am luat-o instinctiv la goanã si, din cauza întunericului care mã orbise, n-am vãzut cã mã îndreptam spre zid. Lovitura a fost cumplitã. Mi-am sters sângele de pe fatã si am pornit nesigur spre Hipodrom; îmi simteam coastele umede de sânge, între norii ce alergau pe cer, din când în când, pentru o clipã, se vedeau sclipind stelele noptii. Pânã la urmã, ochii mi s-au obisnuit cu întunericul. Mã durea capul, iar mintea mea învârtea fãrã încetare doar aceste cuvinte: Phrantzes, nu Constantin. Phrantzes, nu Constantin...

Dacã tot n-au gãsit nici un motiv ca sã mã închidã în turnul de marmurã, mã credeau ei chiar atât de periculos încât sã-mi hotãrascã moartea?

Dar când am ajuns pe colinã, aceste gânduri inutile s-au risipit. Am trecut prin fata Catedralei Sfânta Sofia tinându-mi apãsat pieptul cu mâinile si am urmat drumul portului pânã la casa mea. Inima repeta fãrã încetare: Ea a plecat. Ea a plecat...

Anna Notaras a plecat. Ea a ales. Este o fiicã ascultãtoare, care respectã poruncile tatãlui ei. Fãrã sã-mi fi lãsat un mesaj, fãrã sã-mi fi spus la revedere.

Servitorul meu Manuil nu se culcase. Mã astepta în camera mea, unde candela ardea si lumânãrile erau aprinse. N-a pãrut surprins când mi-a vãzut fata lovitã si vesmintele pline de sânge, într-o clipã a adus apã proaspãtã, fese din pânzã curatã si balsam pentru rãni. M-a ajutat sã mã dezbrac si a spãlat rana, care se întindea de la omoplat pânã la subsuoarã si de-a lungul coastelor. Mã ustura îngrozitor, dar durerea trupeascã mi-a fãcut bine.

I-am pus în mânã acul si ghemul cu fir de mãtase si i-am arãtat cum trebuie sã coasã rana. I-am poruncit s-o spele încã o datã cu vin tare si sã strângã pânze de pãianjen si mucegai, pe care sã le punã deasupra rãnii, pentru a nu se inflama. Dupã ce m-a înfãsurat bine si m-a asezat în pat, am fost scuturat de frisoane atât de puternice, încât patul a început sã scârtâie. Am avut febrã si glasul mi-a tremurat. Sãrmanul meu câine, galbenul si costelivul meu câine, oare cine ai fost tu?

Am rãmas multã vreme treaz. Am rãmas din nou singur. Dar n-am cerut îndurare de la Dumnezeu. Anna Notaras a ales. Ce drept am eu sã-i judec hotãrârea?

În întunericul noptii am cugetat... Si stelele sunt lumi gânditoare. Razele lor reci influenteazã destinul oamenilor. Pot face din unul sau altul un erou sau un fricos, un filozof sau un nerod - încã din uterul matern. Tot ceea ce existã în univers este posibil pentru Dumnezeu si niciodatã nu vom putea sti ce influentã are El asupra noastrã. Poate cã formele fiintelor se schimbã... Chiar si câinele m-a recunoscut. Poate cã tot într-o altã viatã am

întâlnit-o si pe ea, de aceea am recunoscut-o. Poate cã, dupã aceastã viatã, mã voi naste din nou ca sã o reîntâlnesc, fiindcã asa nu se poate. Nu te poti despãrti neîmplinit. Ratiunea mea se împotriveste posibilitãtii unei astfel de despãrtiri.

Sau poate cã eu nu sunt o fiintã umanã. Poate cã sunt înger si doar lanturile în care sunt încãtusat mã împiedicã sã înteleg si sã mã cunosc de-adevãratelea. Am întâlnit printre oameni si dintre aceia care se deosebesc de toti ceilalti, sfidând legile naturii umane. Ei nu pot fi doar oameni, asa cred. De ce m-am nãscut? Încotro mã îndrept? Care este fapta secretã, despre care eu însumi nu stiu, pe care o împlinesc ca un somnambul?

Nu, sunt o fiintã umanã, sunt doar un om. Adorm în parfumul de hiacint al obrajilor tãi, Anna Notaras! Adorm în înflãcãratii tãi ochi cãprui, sub arcul delicat al sprâncenelor tale. Ca aurul si fildesul erau obrajii tãi când te-am cunoscut. Ca obrajii unui idol. De ce-a trebuit sã te pierd? În ziua mortii voi adormi în parfumul de hiacint al obrajilor tãi. Nu mi-o vei putea interzice.

28 februarie 1453

Profitând de furtuna de acum douã nopti, o parte dintre corãbiile din port au fugit. Marea galerã a venetianului Piero Davenzo, însotitã de sase corãbii din Creta, au pãrãsit Constantinopolul dupã ce au isprãvit de încãrcat tot ce au avut de încãrcat. N-au folosit la nimic nici jurãmântul, nici sãrutarea Crucii, nici amenda coercitivã. Cãpitanii corãbiilor fugare au salvat pentru armatorii din Venetia si din Creta o sutã de duzini de lãzi cu sodã, cupru, indigo, cearã, mastic si mirodenii.

În plus, pe corãbii s-au îmbarcat sute de oameni bogati, care au putut sã plãteascã aurul cerut de cãpitanii corãbiilor. Se spune cã, de câteva zile, aceastã fugã era un secret pe care toatã lumea îl cunostea.

La Gallipoli, turcii nici n-au deschis focul asupra corãbiilor, nici n-au trimis galere de rãzboi sã le urmãreascã. Cu sigurantã cã si acest lucru a fost aranjat dinainte, probabil prin intermediul reprezentantilor Perei neutre. Ce înseamnã pentru sultan câteva lãzi de cupru si de mirodenii, când în felul acesta se micsoreazã numãrul corãbiilor de care dispune împãratul si slãbeste vãdit apãrarea portului?

Megaducele, comandantul flotei imperiale, cunostea, evident, intentia de fugã, fiindcã a profitat de situatie pentru a-si pune fiica la adãpost. Si femeile familiei regale au pãrãsit orasul, dar nu se stie când s-a petrecut plecarea lor.

Dupã fugã, basileul Constantin le-a cerut cãpitanilor corãbiilor rãmase sã reînnoiascã jurãmântul cã nu vor pãrãsi portul fãrã permisiunea lui. Ce altceva ar fi putut face? Dar aceiasi cãpitani venetieni care au jurat pentru a doua oarã au refuzat sã descarce pe pãmânt pretioasa lor încãrcãturã. Acesta ar fi fost cel mai eficient mod de a-i împiedica sã fugã.

Am încredere în venetienii care au rãmas, care n-au cedat tentatiei de a pãrãsi Constantinopolul profitând de furtunã. În noaptea aceea, în port a fost o stare de confuzie totalã, înainte de a iesi din port, odgoanele ancorelor corãbiilor fugare s-au izbit de celelalte corãbii. S-au auzit detunãturi. Chiar dacã, mai înainte, protestaserã formal împotriva rechizitionãrii corãbiilor venetiene,

Morosini si Trevisano au dat ordin sã se tragã cu tunul în corãbiile fugare.

Astãzi, cãpitanii corãbiilor din Venetia si din Creta au mãrsãluit spre Biserica Sfintei Fecioare din Forum si i-au jurat, încã o datã, credintã. Multi au plâns, si-au strâns mâinile unul altuia si au fãgãduit cã vor lupta împreunã pânã la moarte, pentru comunitatea crestinã si pentru slava lui Dumnezeu, fãcând abstractie de opiniile diferite ale tãrilor lor de origine si de toate invidiile negustoresti.

Ei au încredere în faima lui Giustiniani si mai cred si în promisiunile Venetiei si ale papei cã la primãvarã vor trimite ajutoare Constantinopolului. Cred în ceea ce-si doresc. Asa-s unii oameni, nu se nelinistesc. Iar în inima lor vor crede pânã în ultima clipã cã-si vor salva bogãtiile, chiar dacã apãrarea se va dovedi zadarnicã. Sunt convinsi cã flota turcilor nu va putea sã distrugã marile galere occidentale. Pentru cã pânã acum nu a putut niciodatã. Chiar dacã a pierdut multi oameni, oare n-a reusit Morosini sã navigheze de la Caffa la Constantinopol prin strâmtoarea Bosfor? Adevãrul este cã Morosini a fost viclean. Trecând cu corabia pe lângã fortãreata sultanului, le-a poruncit vâslasilor sã facã semne cu vâslele cã se predau, apoi s-a lãsat în voia curentului marin pânã a iesit din bãtaia tunurilor. Dar dupã aceea turcii au fost mai întelepti.

l martie 1453

Fiindcã n-am vrut încã sã ies din casã, a venit Giustiniani sã mã vadã. Mã usturau rãnile, obrajii-mi dogoreau, îmi simteam fiinta arzând. Pe când descãleca de pe superbul lui cal de rãzboi, multimea s-a adunat repede în fata casei mele ca

sã-l vadã. Chiar dacã este latin, grecii îl adorã pe Giustiniani. Copiii au atins cu respect hãturile calului, împãratul i-a dãruit saua auritã si harnasamentul de sãrbãtoare decorat cu pietre semipretioase. Vizita lui Giustiniani a fost o mare cinste pentru mine. Am vorbit mult. I-am expus filozofia mea. În van. De aceea, o voi mai povesti o datã. Chiar dacã si acest lucru este tot zadarnic. Am timp. Ce altceva as mai putea face?

După ce mi-a vãzut fruntea umflatã si nasul jupuit, Giustiniani a clãtinat din cap si a plescãit din limbã.

¯ Doar o micã încãierare la crâsmã, l-am lãmurit eu.

¯ A trebuit sã te aperi? a întrebat.

¯ Dupã ce am contraatacat, m-am retras din luptã, i-am rãspuns.

¯ Dacã-i adevãrat, nu vei fi pedepsit, m-a asigurat Giustiniani.

Mai cu seamã cã n-am primit nici o plângere cã ai fi tulburat linistea publicã. Dar aratã-mi rana!

I-a spus lui Manuil sã desfacã bandajul, apoi a pipãit cu degetul marginea umflatã a plãgii.

¯ O loviturã pe la spate, a constatat el. La un deget de moarte. Nu, Jean Ange, asta n-a fost doar o încãierare! Chiar dacã, dupã urmele de pe fatã, te-as fi putut crede.

¯ N-am prea multi prieteni în oras, am recunoscut eu.

¯ Atunci, m-a sfãtuit el, ar trebui sã porti o cãmasã de zale. Chiar dacã vârful pumnalului nu

se rupe întotdeauna, cel putin nu poate sã pãtrundã atât de adânc.

¯ N-am nevoie de asa ceva, i-am rãspuns. Dacã-mi pãstrez mintea treazã, mã pot încorda atât de tare, încât nici o armã tãioasã nu poate pãtrunde în mine.

M-a întrebat curios:

¯ Esti într-adevãr atât de dur? Si cum faci asta? Ai vreun talisman fermecat, esti magician? Sau poate posezi iarba fiarelor? Dar nu mã îndoiesc cã, atâta timp cât crezi în ele, toate metodele sunt bune.

Am luat de lângã pat acul lung de argint si i-am spus:

¯ Priveste!

Am pronuntat în soaptã vorbele magice arabe, pe care le-am învãtat de la dervisii torlak, si am înfipt în muschiul bratului acul, pânã ce vârful lui a iesit pe partea cealaltã. N-a curs nici o picãturã de sânge.

Giustiniani a clãtinat din capul lui mare de taur si mi-a spus neîncrezãtor:

¯ Atunci de ce este inflamatã rana? Dacã tot esti atât de dur cum pretinzi, de ce nu se vindecã de la sine?

¯ Am fost nervos, i-am explicat eu. Mi-am pierdut stãpânirea de sine. Dar n-avea nici o grijã, rana se va vindeca. Poimâine voi fi din nou gata sã-ti slujesc.

Se plictisise si-si rotea privirea în jur. I-am poruncit lui Manuil sã-i aducã vin. Am scos acul

din brat; nici o picãturã de sânge n-a curs. A sorbit din cupa de vin si mi-a spus:

¯ Nu stiu dacã ai auzit cã în Moreea a cãzut Patrasul. Vestea am primit-o prin intermediul Perei, se întelege. Sultanul l-a silit pe fratele împãratului sã se angajeze într-un rãzboi de apãrare, asa cã, din Moreea, zadarnic mai asteptãm vreun ajutor.

¯ Stiam noi asta, i-am spus eu. Toatã iarna s-au dat lupte în Moreea. Dar n-o sã stim niciodatã dacã, într-adevãr, despotul Demetrios intentionase sã-si ajute fratele. Între ei a fost întotdeauna un rãzboi deschis. Doar mama lor si interventia senatului l-a împiedicat pe Demetrios sã-l omoare pe basileul Ioan si sã se încoroneze împãrat. S-au mâncat unii pe altii ca fiarele toti fratii Paleologi.

Giustiniani a povestit mai departe:

¯ Turcii au distrus Patrasul, au jefuit tot ce-au putut jefui, au dat foc orasului, i-au omorât pe cei vlãguiti si neputinciosi, iar pe ceilalti locuitori i-au vândut ca sclavi.

Mi-am simtit si mai înfierbântatã fiinta.

¯ Patras... Patras, mi-am amintit eu. Cãlugãrii cu rase negre de pe pietrele orasului mort... În tineretea mea, când m-am întors de la Constantinopol, am stat o sãptãmânã acolo împreunã cu doctorul Nicolaus Cusanus. Îi însoteam atunci pe împãratul Ioan, pe patriarh si pe eruditii greci în cãlãtorie spre Venetia si Ferrara.

Era pe vremea când Sinodul din Basel, care mã acuzase pentru cã participasem la fortarea lacãtului lãzii unde era pãstrat sigiliul Sinodului si la falsificarea scrisorii de acreditare, a dat poruncã sã

fiu cãutat în Franta si în Italia. Spune-mi, te intereseazã filozofia, Giovanni Giustiniani?

¯ Ce treabã am eu cu filozofia? Filozofii cu treaba lor, eu cu treaba mea, a rãspuns cuviincios Giustiniani. Dar vorbeste, prietene, zi-i înainte, dacã simti cã astfel îti mai usurezi gândurile!

Am început sã povestesc:

¯ Velele trosneau ca tunetul, puntea corãbiei gemea si vâslele s-au rupt în bucãti când am ajuns noi la Patras. Era ca si cum natura se rãzvrãtise pentru a ne împiedica sã continuãm cãlãtoria si sã schimbãm credinta grecilor. Patras era un oras prãfuit si lugubru, îmi amintesc de chiparosii tristi si de coloanele sparte de marmurã, îngropate pe jumãtate în pãmânt. Ca sã-si linisteascã gândurile rãvãsite dupã necazurile cãlãtoriei, împãratul Ioan îl întreba tot timpul pe Markos Evghenikos, adversarul Uniunii, dacã, în acord cu textele din Biblie si cu tãlmãcirile fãcute de Sfintii Patriarhi, câinii pot avea sufletul nemuritor. Îi muriserã doi câini în timpul acelei obositoare cãlãtorii pe mare.

Mi-am amintit deodatã de câinele galben. Mi-am amintit si de câinele cenusiu al ducelui din Milano. Si am oftat.

¯ Împãratul Ioan era suspicios, mi-am continuat eu povestirea. Dacã a sustinut unirea Bisericilor crestine, a fost doar pentru cã voia cu orice pret ca, la timpul potrivit, sã obtinã o unire politicã a tãrilor crestine si un legãmânt de ajutor din partea papei. La Patras, printre altele, a pus o întrebare în jurul cãreia s-a discutat mult. A cerut sã i se explice cum se face cã pedeapsa cu focul vesnic al iadului poate fi în armonie cu justitia lui Dumnezeu.

¯ Si eu m-am gândit de multe ori la asta, a spus Giustiniani, vãdit interesat de subiect. Nu pot întelege de ce slãbiciunea cãrnii si alte câteva pãcate originare mostenite de la diavol sunt mai de neiertat decât orice altã faptã, cât de rea, si de ce pedeapsa tine o eternitate. Ca sã nu mai spun cã, si mai îngrozitoare decât infernul însusi, sunt descrierile pe care le fac oamenii Bisericii si

Poetii.

Dar s-a grãbit sã adauge, fãcându-si, pentru mai multã sigurantã, semnul crucii:

¯ Nu cã m-as îndoi de învãtãtura Bisericii, Doamne fereste! Papa si episcopii, ba chiar si oamenii Bisericii cu functii mai mici, îsi cunosc prea bine meseria si sunt destul de învãtati ca sã ia în seamã vorbele mele. De altfel, nici eu nu mã astept ca ei sã mã sfãtuiascã cum trebuie asezati arcasii în timpul luptei sau cât de ascutit trebuie sã fie tãisul sãbiei. M-am mirat si eu, atâta tot. Poate cã nu-i o crimã.

¯ Tot asa s-a mirat si împãratul Ioan, i-am spus eu. Dar îndoiala nu este o filozofie periculoasã, fiindcã, în profunzimile îndoielii, sãmânta credintei este mai bunã decât sãmânta necredintei. Indiferenta este cea mai rea necredintã.

¯ Îmi simt întepatã simtirea, a rostit demn Giustiniani si s-a bãtut cu pumnul în piept. Dar eu am o hârtie în care scrie negru pe alb cã toate greselile mi-au fost iertate. Când va fi nevoie, am sã scot aceastã dovadã de sub pieptarul de protectie, si ai sã vezi cã, în afara faptului cã sunt genovez, nici o putere a infernului nu va mai avea ce sã-mi reproseze.

Îmi simteam fiinta înfierbântatã si am rostit pãtimas:

¯ O, tinerete! Patras. Bessarion, mitropolitul de atunci al Niceei, care urma sã devinã cardinalul binecuvântãtor al Uniunii...Bessarion mi-a îngãduit sã împrumut Lexiconul lui Suidas si sã copiez de acolo fragmentele care mã interesau. Cea mai mare comoarã a tuturor stiintelor umane. Nici nu stiusem pânã atunci cã existã o astfel de carte. Pe vremea aceea încã mai credeam în stiintã. Eram extaziat si devoram acel lexicon al cunoasterii ca si cum, cu ajutorul lui, as fi vrut sã câstig nemurirea... Sunt universalia realia? am întrebat, si, în capul meu, bântuit de febrã, totul a devenit confuz... Sau doar nominal ? Sunt reale conceptele sau sunt doar nume si cuvinte?

Pentru mine, acesta a fost misterul acelei vremi. Toate vin doar de la pãmânt si din om? Sau pãmântul si omul sunt doar umbre ceresti?

¯ Jean Ange! m-a întrerupt nelinistit Giustiniani, sorbind în grabã din vin. Chiar si cu mult mai putine cunostinte, multor oameni învãtati li s-a întâmplat sã li se încurce mintea de au ajuns sã cânte cucurigu, ca niste cocosi.

I-am povestit linistit mai departe:

¯ Dacã doctorul Nicolaus Cusanus a atribuit acestor întrebãri o importantã mai mare decât altora, a fãcut-o, mai ales, pentru el însusi si pentru mine. Cusanus voia sã demonstreze cã lumea mãrginitã si nemãrginitã, finitul si infinitul se întâlnesc. A început cu un exemplu matematic. Dacã în interiorul unui cerc se înscrie un poligon, cãruia i se mãreste din ce în ce mai mult numãrul de laturi, pânã ce ajunge la un numãr infinit de laturi, atât de mici încât nu mai au aproape nici o dimensiune, atunci poligonul se va atinge în toate punctele cu cercul si va deveni cerc.

¯ Eu nu sunt matematician, mi-a spus repede Giustiniani. Asa cã nu te astepta sã te contrazic.

Am continuat:

¯ Dacã într-un punct de pe cerc se construieste o dreaptã tangentã, iar raza cercului creste din ce în ce mai mult pânã ce devine infinitã, perimetrul cercului se va confunda cu dreapta. Deci infinitul, nemãrginirea se întâlneste cu finitul, în cazul nostru, cercul cu perimetrul mãrginit, si se confundã.

¯ Esti sigur? m-a întrebat Giustiniani cu o sinceritate vãditã. Sau poate cã nu-i vorba decât de un fals ratinament sofist?

¯ S-ar putea, i-am rãspuns eu. Poate cã, apropiindu-ne de infinit, legile logicii finite îsi pierd valoarea. Dar chiar de ar fi fost un rationament fals, prin acest exemplu, doctorul Cusanus a vrut doar sã demonstreze cã finitul si infinitul nu sunt notiuni antagoniste. Aceastã teorie a elaborat-o la Patras, în urma unor teribile frãmântãri spirituale, dupã ce a avut revelatia cã, în general, nu existã contrarii. Ideea lui a rãsturnat toatã gândirea de pânã acum, iar pe mine m-a fãcut sã înteleg cã trãim amurgul timpului...Este conciliant cu toti ,acest doctor Nicolaus Cusanus. Multi l-au privit cu indiferentã, fiindcã este fiul unui pescar din orasul german Cues. Un bãrbat mic de staturã, slab, cu un cap mare si cu niste ochi de copil, nespus de blânzi si de întelepti. Democratizarea Bisericii si pacea universalã, acesta a fost visul lui când a sosit la Sinodul din Basel în calitate de jurist. A scris pe atunci si cãrti despre umanizarea Bisericii Catolice. De aceea, excomunicarea lui a fost si mai amarã, de aceea a fost insultat si huiduit. Apostat! Apostat! au strigat slujitorii Bisericii când l-au vãzut în grupul

minoritarilor. Forfoteau în jurul episcopului oameni îmbrãcati în zale de fier, si doar interventia gardienilor orasului a împiedicat vãrsarea de sânge la acea întrunire a Sinodului. Din acea zi, inima lui a fost rãnitã.

Am spus mai departe:

¯ L-am iubit, am fost fascinat de acest cãrturar. Încã de când era copil, Cusanus a fost interesat de cãrti si citea tot ce putea. Acest lucru se pare cã-l enerva mult pe tatãl lui, care era pescar. De aceea, o datã, blestemându-l ,l-a lovit cu o vâslã în cap. A cãzut în apã atunci si era cât pe ce sã se înece, însã, pentru el, unirea Bisericilor Occidentului si Orientului a fost mai importantã decât democratizarea Bisericii.

¯ Dar revelatia despre care ai pomenit? m-a întrebat Giustiniani. Ce-ai vrut sã spui? Vãzut-a el fãpturi zburãtoare?

¯ Nu, el a vãzut doar o luminã albã, care s-a preschimbat în întuneric, a vãzut când întunericul si lumina s-au contopit. Avea febrã, capul îi ardea si din ochi îi curgeau lacrimi. Nu voi putea uita niciodatã noaptea aceea. Vrei, nu vrei, am sã-ti vorbesc despre teoria lui.

Giustiniani si-a întins gâtul spre fereastrã sã vadã ce-i mai face calul, dupã care i-a spus lui Manuil sã-i aducã vin. În timp ce vorbeam, s-a uitat în oglindã, si-a pieptãnat pãrul de pe cap si barba vopsitã în rosu, dar aceste lucruri nu m-au deranjat.

¯ Ideea doctorului Cusanus s-a nãscut din toatã disperarea si confuzia vremii noastre, am început eu sã explic. Ireconciliabilitatea contrariilor i-a provocat o atât de amarã suferintã, încât a cãutat si a gãsit modul în care gândirea umanã le poate

pune de acord, începând cu Aristotel, toate filozofiile s-au sprijinit pe ideea cã douã afirmatii contrare se exclud una pe alta. Dacã cercul este cerc, nu va putea fi niciodatã poligon. Dacã linia dreaptã este linie dreaptã, nu va putea fi linie curbã.

¯ Dacã în inima ei o femeie este târfã, nu va putea fi niciodatã o femeie respectabilã, a rostit întelegãtor Giustiniani, urmãrindu-si propriile gânduri.

¯ Dacã o masã este neagrã, am continuat eu, nu va putea fi în acelasi timp albã. Pânã acum, astfel de afirmatii au stat la baza gândirii. Nici un învãtat n-a îndrãznit sã se avânte mai departe, de teamã sã nu se scufunde în tenebre. Dar, pe lângã ratiune, doctorul Nicolaus s-a folosit de inteligentã si de intuitie. El a înteles afinitatea contrariilor în similitudine cu viziunea pe care a avut-o. Aceasta este coincidentia oppositorum. Dincolo de ratiune, dar accesibil inteligentei umane, conceptul lui afirmã: toate contrariile se întâlnesc reciproc si fuzioneazã în deplinã armonie.

Iar Giustiniani, întelegãtor, a rostit:

¯ Asa dupã cum bãrbatul se uneste cu femeia. Pentru un timp oarecare, relativ scurt, ei sunt aceeasi carne.

¯ N-ai înteles, i-am spus eu. Bãrbatul si femeia nu sunt, unul fatã de altul, contrarii. Bãrbatul este femeie si femeia este bãrbat; e cel mai înalt adevãr al acestui univers, în care contrariile nu se exclud unul pe altul.

Giustiniani m-a privit mustrãtor cu ochii lui bulbucati de taur si a spus:

¯ În cazul acesta, nu tânjesc dupã marele adevãr al universului. Doar nu vei fi învãtat obiceiuri turcesti în seraiul sultanului?

M-am cufundat din nou în amintirile mele, de parcã as fi vrut sã mã îmbãt de mine însumi. Am spus:

¯ Aceastã idee fulgerãtoare este mai puternicã decât pulberea detonatoare. Sfãrâmã în bucãti toate teoriile de mai înainte, risipeste toate rationamentele vechi. Universalia sunt realia si universalia sunt nomina nu se mai exclud aprioric; în adevãrul lui Dumnezeu, ambele concepte sunt juste. Aceastã afirmatie nu este un postulat. La început a fost formulatã cu ajutorul rationamentului si intuitiei, dar acum este cunoastere, stiintã, asa dupã cum tot stiintã a fost conceptul contrariilor care se exclud. De acum înainte, binele si rãul, credinta si necredinta, viata si moartea sunt notiuni care nu se exclud una pe alta si au aceeasi însemnãtate, ca adevãruri superioare ale universului.

Am precizat:

¯ Stiinta si ideile doctorului Cusanus nu sunt în contradictie cu credinta. Este adevãrat cã ele au desfiintat bazele vechii teologii scolastice, dar a te mira de pãcat si de iertare nu înseamnã negarea credintei. Dimpotrivã, aceastã teorie face mai lesne de înteles nasterea lui Dumnezeu pe pãmânt. S-a întrupat ca Om pe pãmânt, dar nu s-a anulat, ci a fost întotdeauna Dumnezeu, cel a cãrui naturã noi n-o putem cunoaste. Teoria lui Cusanus este cea mai înaltã stiintã la care a ajuns omul. Mai departe si mai sus de ea, doar teologia misticã poate sã meargã. Scolasticii o urãsc si se tem de ideile lui Cusanus ca de tenebre. Dar calea pe care el a

deschis-o este singura pentru cei care vor veni dupã noi.

¯ Ai reusit sã faci dintr-un lucru atât de simplu ceva nemaipomenit de complicat, mi-a reprosat Giustiniani gemând si frecându-si fruntea, de parcã ar fi fost încercat de cumplite dureri de cap.

¯ Dimpotrivã, l-am contrazis eu, am fãcut din complicatele lucruri dumnezeiesti o expunere simplã, pe întelesul tuturor. Bun. Majoritatea si minoritatea, adicã patriarhii Baselului si patriarhii

Ferrarei, au încetat sã se mai certe. Biserica nu mai este dispersatã, contrapapa a încheiat legãmânt cu papa Nicolae, iar doctorul Cusanus se ascunde sub vesminte purpurii de cardinal.

Dacã tot nu ne mai tin închisi între ziduri afirmatiile lui Aristotel, oare nu-i adevãrat, Giovanni Giustiniani, cã în jurul nostru se roteste universul nemãrginit?

¯ Dacã tot veni vorba despre ziduri, a spus Giustiniani, tare mi-e teamã cã numãrul prea mare de tunuri ale sultanului va reactiva contrariile lui Aristotel pânã ce se vor prãbusi si cele mai puternice ziduri. Pânã acum, eu am avut o idee de nezdruncinat: inutilitatea tunurilor într-un rãzboi adevãrat. Dar se vorbeste cã acest diabolic magician ungur, Orban, s-ar fi lãudat în fata sultanului Mehmet cã tunul sãu ar putea dãrâma si zidurile Turnului Babel.

Mi-am continuat cu încãpãtânare expunerea:

¯ Universul se extinde la infinit. Toatã gândirea de pânã acum a fost doar o disperatã repetare, pânã când din stiinta umanã s-a stors tot nectarul si a rãmas doar fundamentul tern. În universul mãrginit, paradisul si infernul au avut întindere,

mãsurã, porti si ziduri. Numãrul serafimilor înaripati a putut fi calculat cu exactitate. Acum toate mãsurile si-au pierdut importanta. Poti gândi despre ceva doar în relatie cu altceva. Într-un univers nemãrginit nu poti stabili numãrul serafimilor. În toate timpurile, cãrturarii de seamã au presimtit cã îndãrãtul cuvintelor, mãsurii lucrurilor, literelor se ascunde acest adevãr, dar trebuiau sã accepte afirmatia lui Aristotel si linia de cretã impusã. Doctorul Cusanus a îndrãznit sã facã un pas peste acest prag. Datoritã lui nu mai existã nici o barierã. Totul este liber.

Am repetat:

¯ Totul este liber, întelegi, Giustiniani? Nu se exclud unul pe altul: binele si rãul, adevãrul si falsul, ceea ce este corect si ceea ce este gresit. De acum înainte, nu mai existã nimic absolut adevãrat sau absolut fals, bine absolut sau rãu absolut, ceva absolut corect sau absolut gresit. Toate sunt relative în acest univers nemãrginit, întelegi acum de ce ideile doctorului Cusanus m-au lovit ca o sabie înfiptã în inimã?

Giustiniani si-a mângâiat barba rosie. Si-a îndreptat spre mine ochii lui de taur si a spus:

¯ Mi-ai zãpãcit tu mintea amestecând zeama de varzã cu vinul sfintit, dar trebuie sã stii cã nici o filozofie din lume nu poate sã clinteascã adevãrul meu simplu. Turcii sunt turci si grecii sunt greci. Rãsãritul este Rãsãrit si Apusul este Apus si nimeni nu le poate schimba pozitia dupã cum pofteste, ca pe o sabie în teacã.

Am izbucnit într-un râs amar si am strigat:

¯ Toarnã-mi si mie vin, prietene! Sã bem cupa timpului efemer, fiindcã efemerul alunecã în vesnicie. Nu mai existã rãsãrit si apus, fiindcã

răsăritul si apusul s-au topit reciproc în unitatea contrariilor. La Florenta am urmărit cursurile de astrologie ale lui Paolo Toscanelli. Există destui cărturari care stiu că pământul are formă sferică, nu conică sau mai stiu eu ce altă formă. Dar Toscanelli este primul care a dovedit pe bază de probe că nu există nici răsărit, nici apus. Dacă te îndrepti spre apus cu o corabie si înconjuri pământul, poti ajunge în India, dar tot atât de bine poti ajunge si dacă te îndrepti spre răsărit. Singura problemă este să găsesti destui bărbati curajosi care să se angajeze într-o astfel de aventură. Dacă navighezi spre apus de-a lungul aceleiasi latitudini, până la urmă ajungi în acelasi punct de unde ai plecat si apusul se transformă în răsărit. Deci contrariile nu se exclud. Oare are nevoie de o si mai bună dovadă doctorul Cusanus pentru teoria sa? Ultima mea afirmatie l-a răscolit de-a binelea pe Giustiniani. Pentru prima dată, pe fata lui obosită, buhăită de vin si brăzdată de riduri, a apărut o expresie de întelegere a adevărului.

¯ Hai să vorbim fără ocolisuri, Jean Ange! a spus el. Ne aflăm în ghearele mortii în acest oras si nici nu există pe aici obiceiul ca ereticii să fie arsi pe rug. Fără prea multă zarvă, ereticii sunt închisi doar în mănăstiri, ca să-si rumege pe îndelete fantasmele. Filozofia ta este însemnată si surprinzătoare. Eu nu sunt obisnuit să-mi folosesc în felul acesta mintea, dar vorbele tale au răscolit în mine ceva care m-a dezorientat întotdeauna. Ca orice om cu ratiune din timpurile noastre, cât am putut de bine, am dat Bisericii ce i se cuvine Bisericii si lumii ce i se cuvine lumii. Dar în inima mea am tăinuit următorul gând: când omul moare si sângele îl părăseste, se întoarce înapoi în pământ si din el nu mai rămâne nimic. Aceasta este o certitudine linistitoare, care, bineînteles, nu-l împiedică pe un om echilibrat si prudent să-si asigure, pentru suflet, un loc în cer. Această

filozofie a ta mã nelinisteste. Conform ei, trupul si sufletul, pãmântul si cerul nu se exclud

reciproc, ci doar fuzioneazã si sunt aranjate într-un mod de neînteles.

— Fãrã îndoialã, i-am spus eu. Asa dupã cum sufletul este în trup, si cerul este în pãmânt, si vesnicia în temporar, în materie se ascunde infinitatea, în gol plinul, si în repaus miscarea. Chiar dacã ratiunea noastrã nu le poate explica, prin inteligentã si intuitie, aceste idei devin cunoastere. Omul este capabil sã facã orice, l-am asigurat eu. Printr-un exercitiu continuu al trupului, un acrobat poate sã execute miscãri incredibile, sfidând legile naturale. Prin exercitii spirituale si prin vointã, un om îsi poate domina trupul pânã la limitele posibilului. Putin mai înainte, ai vãzut cum am reusit sã-mi strãpung bratul cu acul de argint fãrã sã curgã nici o picãturã de sânge. Dar si acest lucru nu este altceva decât abilitate, asemãnãtoare abilitãtii acrobatului. Tu însuti stii cã, prin educatie si disciplinã, în timpul unei lupte, sfidând moartea, un om poate depãsi senzatia de foame, durere si oboosealã. Tot astfel, omul îsi poate obisnui spiritul sã probeze în mãrginit nemãrginitul, sã aibã experienta lui Dumnezeu. Pitagora o stia. Cãlugãrii de pe muntele Athos o stiu. Misticii tuturor timpurilor au stiut-o. Dumnezeu poate fi gãsit tot atât de bine în infinitul mic, ca si în infinitul mare. Aceastã experientã se poate sãvârsi în trupul omului când spiritul sãu tinde spre adevãrul lui Dumnezeu. Fãrã de trup, acest experiment nu se poate fãptui. Fiindcã în el este si adevãrul lui Dumnezeu, fiindcã trupul si sufletul nu sunt contrarii si nu se exclud unul pe altul, întelegi, Giustiniani?

¯ Nu înteleg, mi-a mãrturisit cu sinceritate genovezul. Urmãrindu-ti filozofia, îmi simt gândurile din ce în ce mai nelinistite si încerc din toate puterile sã nu uit cã sunt comandantul

Constantinopolului.

¯ Dar în toate acestea nu existã nici o moralã, am strigat eu deznãdãjduit. Nici o moralã, întelegi? Ideea în sine cuprinde explicatia, întelegerea, simplitatea nasterii lui Dumnezeu într-un trup pãmântean. Nasterea, patimile si rãstignirea Mântuitorului devin naturale, de înteles. Într-un astfel de extaz atemporal, Dumnezeu se poate naste din nou în trupul si în spiritul oricãrui om, fie el ignorant sau întelept. Dar aceeasi idee poate rãsturna lumea, poate sfãrâma în mii de bucãtele tot ceea ce a fost, poate aduce doar austeritate. De aceea, în toate acestea nu existã nici o moralã. Binele si rãul sunt notiuni inventate de oameni si sunt usor de folosit în relatiile dintre ei. Trebuie doar sã alegi. Dumnezeu nu alege. Stã în puterea omului sã aleagã întelepciunea. La hotarele mãrginitului cu nemãrginitul, nimic nu-i imposibil pentru om. El va putea naviga spre apus, ca sã ajungã în rãsãrit, va putea sã-si construiascã aripi pentru a ajunge la stele, va putea sã supunã natura ca s-o slujeascã, va putea sã-i foloseascã pe oamenii simpli ca sclavi pentru a-si împlini aspiratiile. Asa cum sultanul îsi foloseste ienicerii. Pentru sultanul Mehmet, adevãrul si falsul au aceeasi valoare. El considerã bine tot ceea ce slujeste intentiilor sale si rãu tot ceea ce nu este în interesul lui. Astfel de oameni vor domina lumea. Când omul va întelege cã are puterea sã aleagã între adevãrul mãrginit si adevãrul lui Dumnezeu, între temporal si etern, tentatia îi va fi irezistibilã... Confuzia, anarhia, vremea eliberãrii omului se aflã în fata noastrã. Vremea Întunericului. Trãim zilele de amurg ale crestinãtãtii, Giovanni Giustiniani!

Dupã noi, va cãdea noaptea peste Europa. Oricine va fi liber sã aleagã. Ignorantii vor alege. Pânã ce se va uita de nemãrginire si de etern. Pânã ce oamenii vor crede doar în adevãrul mãrginitului si efemerului si vor fi fericiti în acest adevãr.

În încheiere, i-am spus:

¯ Noi ne-am luat partea bunã, Giovanni Giustiniani! Am ales libertatea, buna libertate eternã, libertatea de a muri apãrând zidurile Constantinopolului si lumea muribundã a lui Hristos, împotriva oamenilor lumii ce va veni.

Lui Giustiniani îi era rãu, îsi tinea capul aplecat, de parcã ar fi avut o greutate pe frunte. Apoi s-a ridicat deodatã si podeaua a gemut sub greutatea trupului sãu mare.

¯ Ceva nu-i în regulã cu vinul acesta al tãu, a spus el, fiindcã nu mai vrea sã coboare din cap. Mi-ai rãvãsit fiinta, Jean Ange! Asadar, tu esti sigur cã Mehmet va învinge, fiindcã el a ales aceastã lume, în care atât binele, cât si rãul slujesc interesului sãu.

¯ Trebuie sã câstige, am confirmat eu. El a înteles si a ales. De aceea este el mai puternic decât toti ceilalti, mai puternic decât Islamul, mai puternic decât Biserica lui Hristos, mai puternic decât zidurile. Dar numai aici, pe pãmânt. Nu uita acest lucru, Giovanni Giustiniani! Doar aici, pe pãmânt, în spatiul mãrginit si în timpul limitat. El o stie; cu bunã stiintã a ales lumea asta.

Acest lucru face ca puterea lui sã fie si mai înspãimântãtoare. Eu l-am însotit o vreme. Eu l-am iubit. Pentru cã nu mai existã unul ca el. Numai cã si eu a trebuit sã aleg. De aceea l-am pãrãsit.

Giustiniani s-a aplecat si s-a uitat pe fereastrã la calul lui, în jurul cãruia forfoteau, plini de admiratie, copii de pe stradã. Apoi mi-a spus:

¯ Tu ai febrã, Jean Ange! Îngrijeste-ti rãnile si nu te lãsa dominat de deprimare! Zidurile Constantinopolului sunt puternice. Sunt o adevãratã minune a lumii. Iar eu voi lupta pânã la ultima sansã pentru a le apãra. Dar pentru ca o luptã sã fie câstigatã, este nevoie de o cât de micã sperantã. Nu încerca sã-mi rãstignesti speranta pe altarul filozofiei tale! Lipsa de sperantã desteaptã gânduri de cedare a orasului si slujeste dusmanului. Oricât ar fi de importantã, filozofia ta este în slujba dusmanului, Jean Ange, si eu nu mai vreau s-o ascult.

¯ Nu mã întelege gresit, Giustiniani! i-am spus eu. Ti-am vorbit în speranta cã mã vei întelege. Ti-am vorbit pentru cã sunt rãnit si disperat. Ti-am vorbit pentru cã este greu sã trãiesti de unul singur pe lumea asta. Pentru cã esti singurul om care are încredere în mine. Patruzeci de ani mi-am târât lanturile ca sclav al spatiului mãrginit si al timpului efemer, iar Dumnezeu m-a

biciuit fãrã încetare. Când am crezut cã, în sfârsit, am reusit sã dau jos de pe mine lanturile, am fost prins într-o altã capcanã, de nici nu mai pot sã respir. Giustiniani, prietene! Eu sunt bolnav de dragoste!

Si am continuat pãtimas:

¯ Asta-i. De ce nu m-as confesa si eu unui om, singurului om care mã poate asculta, mai cu seamã cã acum este prea târziu?

Mi-e atâta de dor de ea! M-am îndrãgostit de o femeie, asa cum nu m-am mai îndrãgostit niciodatã. Dar am pierdut-o. N-o pot ierta pentru

asta. Nu mã pot ierta pe mine însumi cã am pierdut-o. Giustiniani, eu nu mai am ce alege. Este doar o nevoie. O nevoie a trupului. O nevoie a sufletului. Sau poate cã, la nesfârsit, existã ceva de ales, în orice clipã existã o nouã alegere de fãcut. Ca omul sã nu poatã fi linistit niciodatã, nici chiar înainte de moarte. Chiar si dupã moarte ea mã va urmãri. Mã va sili sã mã nasc din nou, pentru a o mai întâlni o datã. Aceleasi lanturi, aceleasi lanturi, minunate lanturi. Giustiniani, prietene, în disperarea mea binecuvântez totusi clipa în care m-am nãscut ca om pentru a o întâlni pe ea si pentru a o pierde.

Giustiniani mi-a mângâiat mâinile fierbinti si fruntea si a rostit întelegãtor:

¯ Dacã vrei, pot sã-ti trimit o femeie prietenoasã, ca suferinta sã-ti fie mai usoarã. Nu cã ar putea ea sã te vindece, dar te-ar putea linisti continuu. Similia similibus curantur. Vezi, de aceea am învãtat si eu latina. Ai încredere într-un bãrbat mai în vârstã decât tine si trecut prin multe încercãri! În fond, oricât de diferite ar fi, toate femeile sunt la fel. Pe când eram podestat la Caffa, îmi plãceau la nebunie fetele din Rusia cu pielea albã si cu sânii molatici, care erau de vânzare în piata tãtarilor. Aici am observat cã grecoaicele sunt cele mai grozave. Dar, de mã voi întoarce vreodatã la Genova si în Italia, poate cã-mi vor cãdea de pe ochi solzii care mã împiedicã sã vãd bine, si voi regãsi ochii negri ai italiencelor, mai frumosi decât oricare alti ochi de pe lume. Spune doar ce-ti doresti ¯ brunetã sau blondã, grasã sau slabã ¯ si voi încerca sã ti-o trimit ca sã-ti risipeascã tristetea.

¯ Nu, nu! am strigat eu disperat. Tu nu mã întelegi, nu mã poti întelege!

Giustiniani a scuturat indignat din cap si a spus:

¯ Uite asa se întâmplã cu bãrbatii care tin posturile si se abtin de la plãcerile trupului, omorându-si timpul cu exercitii spirituale si înfrângându-si dorintele cãrnii. Am mai vãzut eu destui ca tine. E destul sã cadã o singurã datã, cã se prãbusesc cu totul. O femeie vicleanã îi poate întoarce pe dos ca pe o mãnusã.

L-am înjurat. Poate cã a avut dreptate. Grozavã dreptate. Nici el nu stia cât de multã dreptate a avut. Apoi a plecat. Potcoavele calului sãu mare au lovit cu putere pietrele strãzii. Potcoavele grele ale timpului îmi zdrobesc inima.

2 martie 1453

Soarele dogoreste. La colturi de stradã si prin grãdini se ard gunoaiele. Din crãpãturile marmurei îngãlbenite se ridicã tulpinitele firave de iarbã verde. Florile multicolore ale primãverii acoperã pantele Acropolei; în fiecare searã începe veselia în port si tine pânã noaptea târziu. Vântul rãcoros aduce muzica pânã la casa mea. Niciodatã, dar niciodatã n-am mai vãzut un apus de soare atât de frumos ca în aceste seri, când cupolele bisericilor par sã ardã si umbrele dealurilor alunecã peste golf schimbându-si cenusiul în negrul cernelii. Pe cealaltã parte a mãrii, strãlucirea de purpurã a zidurilor si a turnurilor Perei se reflectã în apa întunecatã.

Pe când contemplam amurgul cu inima încãrcatã de amarul singurãtãtii, s-a apropiat Manuil de mine si a rostit cu elocventã:

¯ Stãpâne! A venit primãvara, iar turcii încã n-au sosit. Îmbãtate de dragoste, pãsãrile se rotesc în zbor si încearcã sã-si gãseascã perechea. Uguitul

porumbeilor tulburã noaptea somnul oamenilor. Mãgarul rage în grajdul patriarhului cu un glas atât de jalnic, cã-ti vine sã înnebunesti. Stãpâne, nu-i bine pentru un bãrbat sã fie singur!

‾ Cum? am rãcnit eu surprins. N-ai sã-mi spui cã, în ciuda aparentelor, vrei sã te cãsãtoresti! Doar ai de-acum barba surã! Ori poate cã te-ai gândit doar la ceva argint pentru zestrea vreunei nepoate.

‾ Stãpâne, a spus el cu un aer ofensat, nu m-am gândit la nimic altceva decât la binele tãu. Te cunosc, îti cunosc rangul si înteleg ce-ti prieste si ce nu. Si tu mã cunosti, si tu ai încredere în mine. Dar primãvara îi nelinisteste chiar si pe cei mai nobili bãrbati, asa cã, în aceastã privintã, nu-i nici o diferentã între un Împãrat si cel mai prãpãdit pãzitor de capre. N-as mai dori sã te vãd întorcându-te acasã cu vesmintele mustind de sânge; atâta teamã mi-a fost atunci, cã era cât pe ce sã-mi dau sufletul. Crede-mã, portile întunecate si curtile înconjurate de ziduri sunt periculoase în acest oras.

Si-a frecat mâinile, mi-a evitat privirea, si-a cântãrit vorbele.

‾ Dar totul se poate aranja, a continuat el. Ai devenit melancolic si noaptea esti prea agitat în patul tãu. Mã doare inima când te vãd asa. Nu vreau sã mã amestec în treburile tale, stiu care îmi este locul, dar nu mã pot împiedica sã nu observ cã de multã vreme n-a mai venit la tine femeia aceea care îti lumina chipul. Dimpotrivã, ai ajuns acasã plin de sânge din cap pânã în picioare si nici un zâmbet nu ti-a mai luminat de atunci fata. Probabil, dupã ce totul a fost descoperit, despãrtirea brutalã a fost izvorul suferintelor tale. Dar timpul vindecã orice ranã. Chiar si pentru o inimã lovitã existã leacuri.

¯ Ajunge, Manuil! i-am spus eu. Dacã acest apus de soare nu m-ar fi îmbãtat de nostalgie, te-as fi lovit peste gurã pentru vorbele tale.

¯ Nu-mi întelege gresit vorbele! s-a apãrat el. Dacã nu este hirotonisit sau dacã nu si-a propus sã-si consacre viata cucerniciei, un bãrbat de vârsta ta are nevoie de o femeie. Este o lege fireascã. De ce nu ti-ai bucura viata în putinul timp ce ne-a mai rãmas? Uite, eu am douã propuneri, dar nu le interpreta gresit, stãpâne!

Dupã ce s-a depãrtat prudent din preajma mea, a continuat:

¯ Eu am o nepoatã, vãduvã tânãrã în floarea vârstei, care si-a pierdut atât de repede bãrbatul, încât s-ar putea spune cã-i aproape virginã. Te-a vãzut pe când treceai cãlare prin oras si asa de mult i s-au aprins ochii dupã tine, încât mã bate vesnic la cap s-o aduc în casa ta sã te cunoascã. E o femeie virtuoasã si cumsecade. Ar fi foarte fericitã si, bineînteles, toatã familia noastrã ar fi onoratã dacã i-ai acorda într-o noapte sau douã o atentie mai specialã. Nu-si doreste nimic altceva, si tu însuti vei aprecia, atunci când te vei sãtura de ea, în ce fel s-o rãsplãtesti, în felul acesta, pe lângã faptul cã faci o faptã bunã, îti linistesti si trupul.

¯ Manuil, am spus eu, îti înteleg bunele intentii, dar dacã m-as înclina în fata ispitelor fiecãrei femei ce-si aruncã ochii doritori spre mine, n-as mai putea scãpa niciodatã de femei. Încã de pe când eram tânãr m-a urmãrit blestemul ca sã fiu dorit mai mult decât doream eu însumi. Dar când am dorit si eu o datã din toatã inima, n-a fost sã fie. Asta mi-a fost pedeapsa. Crede-mã, dacã, împotriva dorintei mele, as lua-o în pat sã mã încãlzeascã, eu nu i-as putea aduce decât tristete si suferintã nepoatei tale.

Resemnându-se imediat, Manuil a spus:

‾ Acelasi lucru i l-am zis si eu, încercând sã-i scot din cap aceastã idee neobisnuitã, dar încãpãtânarea unei femei nu are margini. Sã trecem la cea de-a doua ofertã! Una dintre mãtusile mele are un prieten, un bãrbat foarte respectabil si distins, care doreste sã-i ajute pe oameni, fie ei nobili sau din popor, n-are importantã. De aceea, a construit lângã parcul Blahernelor o casã aparent modestã, dar cu interioare foarte elegante. În casã locuiesc tinere sclave din diferite pãrti ale lumii. Existã în casã si bazine cu apã caldã si sãli de masaj. Dupã ce au trecut pe acolo, multi arhonti obositi si bãtrâni ,au fost foarte multumiti de modul în care au fost slujiti si, recunoscãtori, l-au rãsplãtit cu generozitate pe binefãcãtorul lor. E un loc respectabil, corespunzãtor demnitãtii tale si cred cã n-ai avea nimic de pierdut dacã te vei duce si vei încerca diferitele plãceri ce ti se vor oferi acolo.

Observându-mi privirea, Manuil s-a simtit descurajat si s-a grãbit sã-mi explice:

‾ Nu pentru cã ai fi obosit sau bãtrân. Dimpotrivã, esti un bãrbat viguros, la cea mai frumoasã vârstã a vietii. De asemenea, în aceastã casã poti întâlni discret, fãrã ca nimeni din afarã sã poatã bãnui, si femei elegante din înalta societate a Constantinopolului, care simt o nevoie de schimbare în viata lor obisnuitã sau ai cãror bãrbati sunt prea avari. De aceea obisnuiesc ele sã frecventeze locul acela, ca din câstigul pentru prestatia în folosul clientilor respectabilei case sã-si cumpere cele de trebuintã întretinerii frumusetii sau vesmintele pe care le doresc. Poate cã nu mã crezi, dar multe din doamnele de la Blaherne au trecut prin casã si nu si-au fãcut nici un dusman. Dimpotrivã. Respectabilul prieten al mãtusii mele

este un bun cunoscãtor al firii umane, în plus are o mare întelegere pentru slãbiciunile oricui. Iar clientii lui sunt trecuti mai întâi printr-o selectie riguroasã.

Am spus:

¯ Dar eu nu vreau sã contribui la sporirea coruptiei morale a acestui oras muribund! Nu, Manuil, nu mã întelegi.

Dar Manuil s-a simtit profund jignit de vorbele mele si a spus:

¯ Oare cum poti vorbi, stãpâne, de coruptie moralã, când aici este vorba doar de usoare relatii armonioase între oameni civilizati si întelegãtori? Dupã tine, este mai logic si mai inocent dacã, bântuit de o continuã teamã si neliniste, sari noaptea zidurile sau dacã soptesti la urechile unei femei decente propuneri scandaloase? Dacã tot nu te poti împiedica sã pãcãtuiesti, de ce sã n-o faci vesel, civilizat si cu bunã dispozitie? Se pare cã esti prea latin, dacã nu poti întelege.

¯ Dar eu nu doresc sã pãcãtuiesc, Manuil, i-am spus. Regret doar iubirea pierdutã.

Manuil a clãtinat din cap si a rostit cu resemnare:

¯ Oricare i-ar fi vesmântul sub care se ascunde, pãcatul tot pãcat este. Cã-i spui iubire, cã-i spui distractie, e acelasi lucru. Te obosesti de pomanã zgândãrindu-ti simturile. Când un bãrbat ajunge sã-si peticeascã pielea de pe el ca pe pânza de pe un sac rupt, abtinerea de la pãcat nu-i un motiv convingãtor. Sunt amãrât din cauza ta, stãpâne! Te credeam mai echilibrat. Dar chibzuiala sãnãtoasã se pare cã nu-i este dãruitã din leagãn nici unui

om, nici chiar celui care a avut norocul sã se nascã cu încãltãri de purpurã în picioare.

În aceeasi clipã, l-am strâns de grumaz si l-am silit sã îngenuncheze în praful din curte. Pumnalul meu a lucit sângeriu în lumina amurgului, dar, din fericire, am avut puterea sã mã stãpânesc. L-am întrebat furios:

¯ Ce-ai spus? Repetã vorbele pe care le-ai rostit!

Grumazul sãu slab a tremurat sub mâna mea. Dar dupã ce clipa de surprizã a trecut, a fost ca si cum ar fi binecuvântat mâna cu care-l apãsam puternic. Si-a ridicat ochii umezi spre mine si o expresie îndârjitã si vicleanã a apãrut pe fata lui bãrboasã.

¯ N-am vrut sã te jignesc, stãpâne! a spus el. Nici nu mi-am putut imagina cã te vor mânia vorbele mele.

Apoi mi-a vorbit îndelung, ascunzându-si cu dibãcie convingerile proprii, si eu l-am crezut. Când a isprãvit, m-a privit pe furis sã vadã cum voi reactiona. Unde s-o fi risipit calmul meu? Ce s-a întâmplat cu stãpânirea de sine pe care o dobândisem? Am pus pumnalul în teacã. Am rostit:

¯ Tu nu stii ce spui, Manuil. Pentru o clipã, în spatele tãu a stat îngerul Mortii.

A rãmas îngenuncheat în fata mea, ca si cum s-ar fi bucurat de aceastã situatie umilitoare. Apoi ochii lui au început sã strãluceascã, obrajii cenusii i s-au îmbujorat si a strigat:

¯ Stãpâne! Doar ai pus mâna pe capul meu si îngrozitoarea durere de urechi de pânã acum s-a risipit. Iar genunchii, chiar dacã stau cu ei pe pãmântul acesta umed, nu mã mai dor. Stãpânul

meu, oare nici această dovadă că esti cine esti nu e îndeajuns?

¯ Aiurezi, i-am spus eu. Te-ai temut de pumnalul meu. Socul te-a făcut să-ti uiti durerile.

Si-a plecat capul, a luat un pumn de tărână si a lăsat-o să-i alunece printre degete. A rostit atât de încet, încât abia i-am putut deslusi vorbele:

¯ Deseori l-am văzut în copilărie pe bătrânul împărat Manuil...Stăpâne, eu niciodată nu te voi trăda!

Apoi a întins mâinile spre picioarele mele, de parcă ar fi vrut să le mângâie, si a murmurat:

¯ Picioarele înfăsurate în purpură... Doar mi-ai atins capul cu mâna ta si toate durerile s-au risipit.

A dispărut ultima lucire a rosului de amurg. O dată cu răcoarea serii s-a lăsat întunericul. Abia de mai puteam distinge chipul lui Manuil. N-am mai rostit nici o vorbă. Nimic, nimic nu mai are importantă. Dincolo de mare, pe coastele Asiei, nori întunecati s-au îngrămădit unul în altul ca niste turnuri uriase. Singur m-am ridicat si am plutit printre nori. Dar norii nu mai vor să mă poarte. Am căzut iar pe pământ. Tulburat, rănit. Si atât de singur. Am intrat în casă fără să mai spun nimic.

Cerneală si hârtie, înainte îmi plăceau mirosul cernelii si fosnetul hârtiei uscate. Acum le urăsc. Cuvintele sunt doar simboluri înselătoare, la fel ca toate celelalte lucruri ale lumii. Semne neputincioase ale mărginirii, pe care fiecare le interpretează în felul său, conferindu-le sensul apropiat întelegerii sale personale. Nemărginirea nu se poate exprima prin cuvinte.

Si mai neputincioase sunt numerele. Ele sunt coloana vertebralã a gândirii despuiate de orice personalitate. Dar nici ele nu pot exprima altceva în afarã de relatia mãrginitului cu mãrginitul. Nemãrginitul si vesnicia nu se pot exprima prin numere. Nimeni nu este în stare sã construiascã numerele adevãrului lui Dumnezeu.

Jocul gândirii este alcãtuit din combinatii ale numerelor care substituie cuvintele. Rezultatul poate fi uimitor în misterioasa lui complexitate, dar atât de cãutatul spirit se sustrage regulilor jocului.

Îngerul. Notaras. Acelasi numãr de litere.

Ce înspãimântãtoare cãdere! Ca un peste prins într-o plasã, nu pot sã mã desprind din magia ei. Pânã la moarte. Tocmai acum, când credeam cã mi-am învins slãbiciunile si mi-am ales calea. La patruzeci de ani. În ghearele amurgului vietii.

Au mai rãmas destule corãbii în port. Dacã are noroc, o corabie poate scãpa de galerele de rãzboi din Gallipoli, poate ajunge în Marea Greciei. Nu existã latin pe care sã nu-l poti cumpãra. Doar inima mea pãtimasã m-a îndemnat atunci sã arunc pietrele pretioase. Inima m-a îndemnat încã o datã sã mã despoi de bogãtie ca de niste vesminte mult timp purtate. Acum sunt prea sãrac pentru a navlosi o corabie si a porni în cãutarea ei. Poate cã de gândul acesta m-am temut atunci când am aruncat nestematele. Nimic nu se petrece la întâmplare, nimic. Fiecare merge pe calea care i-a fost menitã. Nimeni nu poate fugi de destin. Orb se îndreaptã omul spre destinul sãu. Cu siguranta somnambulului ce rãtãceste pe cãrãri nestiute.

Temutu-m-am oare de mine însumi? Mã va fi cunoscut sultanul Mehmet mai bine decât mã cunosc eu însumi, de mi-a strecurat în mâini, la

despãrtire, punga rosie cu nestemate? Oare de aceea a trebuit sã mã eliberez de darul sãu?

Sultanul Mehmet, învingãtorul. N-ar fi nevoie de nimic altceva decât sã merg la o anumitã casã din Pera, acolo unde am vãzut hulubãria. Sã fug. Sã mai fug o datã.

Am crescut, am studiat, mi-am împlinit destinul în tãrile Occidentului. Sã-mi fi devenit inima atât de latinã? Oare si eu as putea fi cumpãrat? Din înaltul coloanei constantine am privit orasul. Strãlucirea-i pierdutã. Extenuatã inimã a Orientului si Occidentului. Ultimele ei bãtãi, mai înainte de a se fi sfârsit. Toate acestea ti le voi da tie! a spus el, cel care m-a ispitit. Am învins ispita aceea. Dar orice victorie îsi are pretul ei. Din cauza unei femei as putea fi în stare sã cad în genunchi în fata lui si sã-i slujesc? Doar pentru o femeie toatã patima asta a mea, nostalgia, nebunia...

Niciodatã n-am încercat o disperare atât de profundã, de nelecuit. Nu se mai terminã niciodatã! Întotdeauna am ceva de ales. În orice clipã. Pânã la ultima suflare, întotdeauna mai existã o poartã deschisã, întotdeauna. Poarta pe care as putea fugi, poarta renegãrii, poarta trãdãrii.

În mlastinile Varnei mi-a spus îngerul Mortii: Ne vom revedea lângã Poarta Sfântului Roman! Pânã acum, aceste vorbe mã reconfortau. Dar n-a precizat de care parte a portii.

Nu, el nu trebuia sã spunã. Toatã viata am scãpat dintr-o închisoare si am intrat în alta. Din ultima temnitã, dintre zidurile Constantinopolului, nu voi mai fugi. Sunt fiul tatãlui meu. Aceastã închisoare este singura mea casã.

5 martie 1453

Martie. Ultima lunã martie. Orasul pare epuizat de atâta asteptare. Neîndurãtoarea luminã de primãvarã îl dezveleste. Decadentã si sãrãcie. Mãgari cenusii si tapi negri hoinãresc tãcuti printre ruine si mãrãcini. Cartiere întregi pãrãsite, în putrefactie. Acoperisurile caselor s-au nãruit, iar din pereti au fost smulse bârnele de lemn pentru a fi arse. Cupolele bisericilor sunt mâncate de ruginã si de mucegai verde. Marmura edificiilor publice este îngãlbenitã si crãpatã. Pustiul palat imperial este luat cu asalt de buruieni, iar printre portalurile prãbusite cresc tot bãlãrii.

Ca niste umbre negre si cenusii trec în tãcere oamenii. Evitã sã se uite unul la altul, în ochii lor nu-i decât disperare si neliniste. Si zgomotele îti lasã impresia de tãcere. Resemnatã, asteptarea loveste inima ca o mânã de fier.

Exercitiile de mânuire a armelor continuã. Repararea zidurilor continuã. Sunt imagini care se succed cu o încetinealã din ce în ce mai mare, sau poate cã asa le percep ochii mei. Blestemele si comenzile rãcnite ale latinilor se pierd trist în vlãguitul oras muribund. Turnurile bãtrânelor ziduri galben-arãmii sunt mult prea înalte si prea mari în raport cu putinii apãrãtori ai orasului; în port se întinde sirul trândav de corãbii, în jurul lor, apa mãrii este plinã de gunoaie si a început sã putã cumplit.

Oare este real tot ceea ce vãd si aud? Sau poate doar ochii mei si urechile mele sunt de vinã? Poate doar simturile mele si-au micsorat acuitatea. Poate m-am si depãrtat de lumea realã. Descurajantã asteptare. Sunt încã o mie de lucruri care se pot repara si îndrepta. Dar lipseste vigoarea si spiritul de initiativã. De asteptarea resemnatã sunt

îmbãtate mintile oamenilor. Sultanul încã nu a plecat din Adrianopol. Doar tunurile lui îsi continuã drumul, trase de boi, traversând dealuri îmbrãcate de primãvarã, trecând de-a lungul câmpiilor pustii, cu încetineala fiintelor târâtoare.

Din toate pãrtile lumii, viermii de cadavre se târâie încet spre Constantinopol. Marea Marmara este pustie. De o sãptãmânã nu s-a mai vãzut nici o corabie la orizont.

Descurajantã asteptare este rãul cel mai mare. Dar nesiguranta nu poate dura la nesfârsit, însãsi firea umanã este atrasã de descurajare. Poate cã toatã aceastã încetinealã nu-i decât nevoia de odihnã dinaintea ultimei încercãri.

Sau poate cã ochii mei au fost tulburati de magii înselãtoare.

7 manie 1453

Dimineata devreme, înainte de a se ridica soarele, o multime de oameni învesmântati în negru - femei sãrace, cãlugãri si cãlugãrite - tinând în mâini lumânãri aprinse, s-a îndreptat spre Mãnãstirea Hora, aproape de Blaherne si de Poarta Harisianã. Cântau mergând, dar cântecul lor se pierdea în linistea orasului si în întunericul diminetii. Am mers în urma lor. Peretii si bolta bisericii Hora sunt acoperiti de mozaicuri. Strãluceau pe fondul de aur pietrele policrome în lumina multelor lumânãri si fumul sfânt de tãmâie plutea parfumat în aer. Fierbinte, ruga credinciosilor a fost ca un balsam pentru inima mea.

Oare de ce i-am urmat? De ce am îngenuncheat alãturi de ei? Am vãzut pe strãzile orasului destui cãlugãri si destule cãlugãrite care poartã în mâinile

întinse talere mici de lemn si trec din casã în casã pentru a strânge bani întru ajutorarea sãracilor refugiati din satele cotropite de turci.

Si femei am vãzut. Destule. Multe m-au privit întrebãtor si rezervat de dupã usile sau ferestrele cenusii ale caselor. Chiar dacã sunt latin, privirile lor nu mi-au evitat privirea, ci, cu o încãpãtânatã nemiscare, m-au chemat. Am mai vãzut aceste priviri în toate tãrile prin care am pribegit.

Oare de ce urmam cortegiul acum, când nelinistea din inima mea mã doare? Picãturi de cearã mi-au curs pe mânã, dar nu le-am simtit arsura.

Atât de mult se aseamãnã cãlugãritele între ele, încât nu poti sti care-i una si care-i alta. Printre ele sunt si nobile, si plebee. Femei singure din familii bogate care si-au cumpãrat locul în mãnãstire. Surori de caritate, care-si sacrificã bietele mâini pentru munci de tot felul, fãrã a fi rostit vreun jurãmânt de credintã. Ele se bucurã de o mult mai mare libertate decât cãlugãritele din Occident. Nu-i de mirare, fiindcã grecii le permit si preotilor sã se cãsãtoreascã si sã poarte barbã.

Dupã înfãtisarea exterioarã, toate cãlugãritele sunt la fel.

Aceeasi robã neagrã ce le ascunde formele trupului, acelasi maforion negru ce le ascunde chipul pânã la ochi. Cu toate acestea, am remarcat zilele trecute o cãlugãritã, care a venit în urma mea pe stradã si s-a oprit când mi-am întors capul sã vãd cine este în spatele meu. Aceeasi cãlugãritã, însotitã de alta, a trecut chiar si prin fata casei mele tinând în mâini talerul de lemn si s-a oprit o clipã în dreptul leului de piatrã ca sã-si arunce privirea spre fereastra mea. Dar n-a intrat în curte.

De atunci am început eu sã le privesc pe cãlugãrite cu atentie, ca si cum as vrea sã întâlnesc printre ele un chip cunoscut. Dupã felul cum pãseste, dupã staturã, dupã mâinile ascunse de mânecile ample, poate as putea s-o recunosc, s-o deosebesc de celelalte.

Visez cu ochii deschisi, am vedenii. Sunt orb în disperarea mea. Cred cã imposibilul se poate schimba în posibil. O sperantã, cu care îndrãznesc sã-mi încãlzesc sufletul, pâlpâie sfioasã ca flacãra unei lumânãri.

10 martie 1453

În aceste zile am trãit ca într-un vis, ca într-o betie continuã, în sfârsit, azi-dimineatã, devreme, cele douã cãlugãrite au trecut din nou pe lângã casa mea si s-au oprit sã arunce o privire spre fereastra mea, ca si cum ar fi asteptat sã ies din casã. Am coborât scara în goanã si am deschis poarta. Gâfâind, m-am oprit în fata lor, fãrã sã fiu în stare sã rostesc o vorbã. Cu capetele plecate, ele s-au ferit din calea mea. Una dintre ele a întins spre mine talerul de lemn, murmurând obisnuitele vorbe.

¯ Intrati în casã! le-am îndemnat eu. Punga cu bani este acolo.

Ascunsã dupã cãlugãrita mai bãtrânã, cea tânãrã îsi tinea capul plecat, asa cã nu-i puteam vedea ochii. A dat sã plece, iar eu mi-am pierdut stãpânirea de sine si, apucând-o de mânecã, am tras-o spre casã. Manuil, care mã supraveghea din prag, a venit într-un suflet si mi-a spus:

¯ Stãpâne, esti nebun? Dacã cineva va vedea cã te atingi de o cãlugãritã, te vor omorî oamenii cu pietre.

După ce mi-a tras un pumn în obraz, călugărita mai în vârstă a început să mă lovească si în cap cu talerul de lemn, dar n-a strigat după ajutor.

¯ Intrati odată! am urlat eu. Atragem atentia.

¯ Comandantul tău te va spânzura, mi-a prorocit călugărita mai în vârstă, întorcându-se, fără sperantă, ca să vadă ce spune cealaltă.

Cea tânără a dat din cap afirmativ. Nu avea cum altfel, fiindcă eu o tineam cu putere de mână. După ce Manuil a închis poarta în spatele nostru, i-am spus:

¯ Te-am recunoscut. Si de-ai fi printre mii de femei, tot te-as recunoaste. Să fie oare adevărat că esti tu? Cum e posibil?

Tremurând, a încercat să-si retragă bratul din strânsoarea mâinii mele si i-a spus celeilalte:

¯ Probabil se însală, dar trebuie să lămuresc neîntelegerea. Rămâi, te rog, aici!

Am înteles că nu făcuse legământ cu mănăstirea. Altfel, n-ar fi putut rămâne singură împreună cu un bărbat. Am condus-o în odaia mea si am zăvorât usa. I-am dezvelit fata si am luat-o în brate.

Am strâns-o în bratele mele.

Apoi am început si eu să tremur. Am izbucnit în plâns. Atât de cumplite mi-au fost disperarea, patima si îndoiala. Toate cele zăvorâte în mine de când am pierdut-o s-au dezlăntuit. Am patruzeci de ani, sunt în ghearele amurgului vietii, dar am plâns în hohote ca un copil care se desteaptă dintr-un cosmar.

¯ Dragostea mea, i-am soptit. Oare cum ai putut sã-mi faci asta?

Si-a lepãdat maforionul si sacosul negru de cãlugãritã, de parcã i-ar fi fost rusine cã o acopereau. Era foarte palidã. Nu si-a tãiat pãrul. Eu tremuram încã, ea n-a mai tremurat. Ochii ei mândri si curiosi aveau limpezimea aurului. Mi-a atins obrazul, degetele ei au urmãrit calea lacrimilor mele.

¯ Ce-i cu tine, Ioannis Anghelos? m-a întrebat ea. Plângi? De ce? Am fost atât de rea cu tine?

Era mai puternicã decât mine. Am suspinat încã o datã din adâncurile inimii, am respirat profund, mi-am sters fata cu mâinile.

¯ Deci tu ai fost aceea care m-a urmãrit, am spus indignat. Te-ai oprit din mers când mi-am întors capul spre tine. Oare de ce m-ai hãrtuit în felul acesta? Chiar dacã m-am îndoit de simturile mele, nelinistea din mine îmi spunea cã esti pe aproape, în acelasi timp, eram convins cã te-am pierdut.

Dar ea s-a înfuriat si a spus:

¯ Nu te-am urmãrit niciodatã! Strâng ajutoare pentru refugiati, atâta tot. Sunt o femeie liberã, nu fac nici un rãu nimãnui. Dacã am zãbovit o clipã în fata casei tale, n-am fãcut-o cu vreo intentie rea. Dacã as fi bãnuit cã vei fi atât de surprins de aparitia mea, as fi ocolit casa ta ca pe un loc ciumat.

Astfel ne-am împuns unul pe altul, amuzându-ne de acest joc. Dar eram convinsi cã nici unul, nici altul, nu vorbeste serios.

¯ Dacã ai sã mã mai ametesti mult, fâtâindu-te prin fata casei mele, am amenintat-o eu, am sã te iau în brate si n-am sã-ti mai dau drumul niciodatã!

¯ N-ai sã îndrãznesti, a spus ea. Încearcã numai sã mã atingi, dacã ai curaj! Am sã tip!

¯ N-ai tu inima sã tipi! i-am spus eu. Si apoi, dacã m-as încumeta sã violez o cãlugãritã, fãrã îndoialã cã Giustiniani ar da ordin sã fiu spânzurat.

¯ Mi-e totuna, a rostit ea cu o rece ipocrizie. Dimpotrivã. Mai bine-ar fi. Dar ar fi fost si mai bine dacã ai fi fost spânzurat mai de mult, pe când hoinãreai prin alte tãri si amãgeai alte biete femei. Un aventurier, un seducãtor, asta esti! Nu cred nici o vorbã de-a ta.

Dar eu nu mai aveam cuvinte. Am privit-o doar si mi-am simtit chipul luminos ca în tinerete. Si-a coborât privirea spre podea si a spus:

¯ Am dorit, într-adevãr, sã mã despart de tine...

Dar n-a mai putut continua. Fata si gâtul i s-au înrosit. S-a întors cu spatele.

I-am atins umãrul. Mâna a alunecat pe pieptul ei si i-am simtit frumusetea trupului, freamãtul fiintei desteptate. Capul si l-a sprijinit de umãrul meu, gura i-am sãrutat-o, sufletul i s-a revãrsat în sãrutãri. Simtitu-mi-am dorinta limpede ca un izvor, curatã ca o flacãrã.

¯ Te-ai întors, i-am spus în soaptã si glasul mi-a vibrat.

¯ Lasã-mã! m-a rugat ea. Îmi tremurã picioarele.

Si s-a lãsat neputincioasã pe un scaun, sprijinindu-si coatele de masã. Dupã o clipã, si-a ridicat privirea spre mine. Atât de cunoscuti, atât de aproape, ochii ei cãprui m-au privit.

¯ Acum mã simt mai bine, a murmurat ea. A fost o clipã când am crezut cã voi muri în bratele tale. N-am stiut, n-am gândit cã-i asa... Sau poate cã am stiut, a continuat ea privindu-mã intens, de parcã nu s-ar fi putut sãtura sã mã priveascã. Poate cã de aceea am rãmas în oras. Dar îmi jurasem cã nu voi încerca sã te reîntâlnesc. Asa am jurat, pentru a îndrãzni sã rãmân. A fost un mod copilãresc de a mã însela pe mine însãmi.

Pãrul de aur, pielea de fildes, bolta înaltã a sprâncenelor albastre, aurul privirii duioase a ochilor ei de aramã... A mai spus:

¯ Te-am evitat, am vrut sã te evit, dar nu m-am putut împiedica sã te privesc uneori de la distantã. Si, fãrã îndoialã, n-as mai fi rezistat mult si as fi venit singurã la tine. Sub acest vesmânt de cãlugãritã, sunt acum atât de liberã cum nu am mai fost niciodatã. Pot umbla liberã, pot vorbi deschis cu oamenii sãraci, pot simti pe picioarele mele praful strãzii, pot întinde un taler de lemn în fata unor oameni sensibili la suferintele altora, care nu vor altceva în schimb decât o binecuvântare. Ioannis Anghelos, am învãtat multe în aceste zile! Fãrã sã fi stiut, m-am pregãtit pentru tine.

Si-a întins picioarele goale. Curelele de piele ale sandalelor lãsaserã urme rosii pe picioarele ei albe. Si pulberea strãzilor... Dar erau picioarele vii ale unei fiinte vii. Pentru mine, ea nu mai este doar un idol pictat. S-a schimbat de când am întâlnit-o ultima oarã.

¯ Dar cum este cu putintã? am întrebat-o. L-am întâlnit pe tatãl tãu în noaptea când a fost furtuna

aceea cumplitã. El m-a chemat. De la el am aflat cã ai plecat din Constantinopol.

¯ Tatãl meu nu stie, a spus ea. El crede cã am plecat. Mi-am cumpãrat un loc la mãnãstire. Multe doamne din înalta societate pot gãsi un loc linistit de reculegere într-o mãnãstire. Acolo, eu nu sunt decât o oarecare Anna. Nimeni nu-i curios sã cunoascã flamele familiei mele. De mi-ar fi descoperitã adevãrata identitate, mãnãstirea s-ar alege doar cu dusmani. De aceea, secretul meu e si secretul lor. Iar dacã as dori sã rãmân pânã la sfârsitul zilelor mele în mãnãstire, as cãpãta un nume nou, m-as naste din nou si nimeni din afarã n-ar mai sti niciodatã cine am fost. Doar tu o stii. Nu am putut altfel.

¯ Sper cã nu ai de gând sã rãmâi toatã viata la mãnãstire, i-am spus eu temãtor.

Iar ea mi-a rãspuns cu un surâs rãutãcios:

¯ Am sãvârsit un mare pãcat. L-am mintit pe tatãl meu. Poate cã va trebui sã-mi ispãsesc pãcatul.

Încã nu puteam întelege cum a putut sã fugã, fiindcã în jurul ei fuseserã atâtia servitori care aveau grijã de ea ca de ochii din cap. Mi-a povestit cã tatãl ei a dorit ca ea sã ajungã în Creta, pentru a nu cãdea în mâinile turcilor sau ale latinilor. Dar mama ei, fiind greu bolnavã, n-ar fi putut cãlãtori. De aceea, ideea de a fugi i s-a pãrut si mai odioasã, în toiul noptii, cu bagaje si servitori, a fost dusã la bordul unei corãbii încãrcate cu fugari, care plãtiserã adevãrate averi pentru a putea scãpa din Constantinopol. Profitând de confuzia de pe corabie, a plãtit unor marinari ca s-o ascundã într-o barcã si s-o aducã din nou la tãrm. Când corabia a ridicat ancora, servitorii au crezut-o pe corabie. Va

trece multã vreme pânã ce tatãl ei va afla cã ea a dispãrut de pe corabie.

¯ Sunt liberã, a spus ea. As fi putut cãdea de pe corabie, as fi putut fi înghititã de abis. Dar tatãl meu va fi si mai trist când va afla, cândva, cã l-am înselat. Nici nu îndrãznesc sã mã gândesc la aceasta.

Multã vreme ne-am privit în tãcere si a fost de ajuns. Aveam impresia cã doar de un zâmbet sau de o atingere ar fi fost nevoie ca inima mea sã-si iasã din piept, si am înteles ce a vrut sã spunã când a afirmat cã s-a temut sã nu moarã în bratele mele.

Apoi o mânã osoasã a bãtut cu insistentã în usã. Si s-a auzit glasul ascutit al bãtrânei cãlugãrite.

¯ Sorã Anna, esti acolo?

Apoi, am auzit cum Manuil încerca s-o linisteascã.

¯ Vin imediat! i-a rãspuns Anna Notaras.

A venit lângã mine, mi-a mângâiat obrajii, a zâmbit si tot chipul ei era luminos, a rostit încet trebuie sã plec, dar n-a plecat, s-a ridicat în vârful picioarelor, m-a privit foarte de aproape în ochi, m-a întrebat esti fericit Ioannis Anghelos?, i-am spus sunt fericit, dar tu, Anna Notaras, esti fericitã?, a spus sunt foarte fericitã, dragul meu.

A deschis usa, cãlugãrita a intrat repede agitându-si talerul de lemn, Anna a luat-o de brat si au plecat împreunã.:

L-am îmbrãtisat pe Manuil, l-am sãrutat pe amândoi obrajii si i-am spus.

¯ Dumnezeu sã te binecuvânteze si sã te pãzeascã!

¯ Binecuvânteze-te si pe tine Dumnezeu, fie El binevoitor cu sufletul tãu! a rostit Manuil dupã ce si-a revenit din surpriza de a fi fost sãrutat. O cãlugãritã în camera ta, de ce nu? Vreme este sã fii latin si vreme este sã te întorci la credinta ta.

15 martie 1453

Primãvara a sosit în tot orasul. Copii în picioarele goale vând flori la colturile strãzilor. Printre ruine, bãietii Constantinopolului suflã în fluiere de iarbã. Nu stiu sã fi auzit o muzicã mai frumoasã si mai melancolicã. Binecuvântez fiece zi care trece fierbinte pe lângã mine. Binecuvântez fiece zi care mi-a fost datã.

Numele bãtrânei cãlugãrite este Hariclea. Tatãl ei a fost un pantofar care stia sã scrie. Nu-i seamãnã numele cu chipul, asa spune slujitorul meu Manuil. A cercetat-o pe îndelete în timp ce mânca. Hariclea nu este decât o simplã slujitoare la mãnãstire, îi place sã umble cu talerul de lemn prin oras, îi place sã mãnânce carne si sã bea vin. Manuil i-a explicat cã, în scurtul rãstimp care a mai rãmas pânã ce turcii vor asedia orasul, eu, stãpânul lui, mi-am propus sã mã lepãd de falsa credintã latinã, sã primesc împãrtãsania cu trupul lui Hristos în anafura din pâine dospitã si sã citesc Faptele Apostolilor dupã adevãratele cãrti, cele neadãugite de nimeni. De aceea am nevoie de sfaturile surorii Anna.

Ce gândeste ea cu adevãrat despre noi nu stiu. Dar a luat-o pe Anna sub protectia sa si crede sincer cã modul în care se poartã o femeie nobilã si instruitã nu poate fi judecat de o simplã servitoare.

Astãzi, Giustiniani m-a trimis la Poarta de Aur sã supraveghez exercitiile de rãzboi. Anna si Hariclea au venit cu un cos de mâncare. Nimeni nu le-a bãgat în seamã. E ceva obisnuit sã li se aducã de mâncare celor care se instruiesc; e un drum lung de la Poarta de Aur pânã în oras. Tinerii cãlugãri se duc sã mãnânce la mãnãstirea Sfântului loan Botezãtorul. Li s-a îngãduit sã nu tinã postul. De pe urma instructiei, obrajii lor sunt supti si arsi de soare; întelegãtori, si-au suflecat mânecile si si-au legat de centurã poalele anterielor negre, în timpul repausului cântã imnuri religioase. Sunt frumoase cântecele lor.

Prin Poarta de Aur se poate intra în oras doar în cortegiul triumfal care-l însoteste pe împãrat. Dar nimeni nu-si aminteste sã fi vãzut vreodatã poarta deschisã. Acum, pe toatã perioada cât va dura asediul, este ziditã în întregime; în toate timpurile, în turnurile de marmurã, care se aflã de o parte si de alta a portii, au fost închisi detinutii politici. Se spune cã, de multã vreme, nu mai este nici un om acolo. Când a fost încoronat împãrat, Constantin i-a eliberat pe toti.

Constantin este un om just si nevinovat, un bun strateg si un luptãtor curajos. Dar s-a nãscut sub semnul unui astru nenorocos. Poporul nu-l iubeste. Cu toate acestea, îl respectã, ca pe o pedeapsã a lui Dumnezeu. El este ultimul împãrat al Bizantului. Poporul o stie în inima lui, chiar dacã doreste ca împãrãtia Bizantului sã dureze vesnic.

Ne-am asezat pe iarbã, la umbra zidului. Am frânt pâinea, am mâncat si am bãut împreunã. Apoi Haricleei i s-a fãcut somn, s-a întins pe iarbã, si-a acoperit fata si a adormit. Anna si-a scos sandalele si si-a ascuns degetele picioarelor în iarbã. Curelele dure îi însângeraserã pielea. A spus:

¯ Atât de liberã, atât de fericitã doar în copilãrie am mai fost.

O pasãre de pradã se rotea în înaltul luminosului cer albastru de primãvarã. Crescãtoriile imperiale de soimi au renuntat la obisnuitele vânãtori de pãsãri. Acum se ocupã doar de vânãtoarea porumbeilor cãlãtori din Egipt. Ca si cum ar folosi la ceva. Lent, soimul zbura în înãltimi.

Urmãrind cu degetul firele de iarbã, fãrã sã mã priveascã, Anna a spus:

¯ Am învãtat sã ascult durerea oamenilor. Oamenii simpli au o încredere copilãreascã în vesmintele cernite ale cãlugãritelor. Ei îmi vorbesc despre teamã si despre sperantã, îmi vorbesc deschis, ca si cum as fi de-a lor. Asa ceva n-am mai încercat pânã acum. La ce bun toate aceste pregãtiri? spun ei. Sultanul a adunat o armatã imensã, tunurile turcilor pot dãrâma cele mai puternice ziduri doar cu o singurã ghiulea, împãratul Constantin si-a abandonat credinta, supunându-se de bunãvoie papei, iar pentru un blid de linte si-a vândut latinilor privilegiile si orasul. La ce bun toate astea, din moment ce sultanul nu duce rãzboi împotriva credintei noastre? Preotii greci sunt liberi sã se ocupe de parohiile lor. Ar fi de ajuns sã batã clopotele în toate bisericile si mãnãstirile pentru a fi oprit asediul. Sultanul ar ocroti credinta noastrã de ereticii latini. Dacã plãtesc de bunãvoie haraciul, turcii nu maltrateazã oamenii unui popor, iar birurile pe care le pretinde sultanul sunt oricum mai mici decât dãrile pentru împãrat. De ce trebuie sã moarã oamenii Constantinopolului pentru interesele împãratului si ale latinilor? Doar nobilii si bogatii au de ce sã se teamã. Atât de deschis îsi exprimã unii oameni sperantele.

Îmi evita privirea în continuare. Am cãzut pe gânduri. Ce voia de la mine? De ce îmi vorbea asa?

A urmat:

¯ Oare-i nevoie ca orasul nostru sã fie distrus si jefuit? Sau, dacã nu, sã cadã în mâinile latinilor? Toti oamenii acestia neînsemnati nu vor altceva decât sã trãiascã, sã-si câstige traiul din munca mâinilor lor, sã aducã pe lume copii si sã-si pãstreze credinta strãmosilor. Oare existã în lume o cauzã atât de nobilã pentru care meritã sã mori? Dar ei n-au nimic altceva decât viata lor. Doar aceastã scurtã viatã pãmânteanã. Mi-e milã de ei.

¯ Vorbesti ca o femeie, i-am spus eu.

¯ Sunt femeie, a spus ea cu rãcealã în glas. E oare un defect? Dar si femeile sunt înzestrate cu judecatã si inteligentã. Au fost vremuri când orasul acesta a fost guvernat de femei. De fiecare datã, împãrãtesele s-au dovedit a fi mai bune decât împãratii. Dacã în fruntea orasului ar fi fost acum o femeie, i-am fi trimis pe latini acasã, cu armele lor, cu galerele lor si cu împãratul nostru cu tot.

¯ Mai bine turbanul turcilor decât tiara pontificalã, nu-i asa? am întrebat-o eu ironic. Parcã ai vorbi prin gura tatãlui tãu.

O îndoialã chinuitoare se strecura în inima mea.

¯ Anna! am spus eu. Credeam cã te cunosc, dar poate cã nu te cunosc îndeajuns. E oare adevãrat cã tatãl tãu nu stie cã ai rãmas în oras? Ai putea sã juri?

¯ Mã insulti! a tipat ea. De ce sã jur? Dacã vorbesc ca tatãl meu este pentru cã am început sã-l înteleg mai bine. Abia dupã ce m-am despãrtit de

el am început sã-l înteleg. E un politician mai abil decât împãratul, îsi iubeste poporul mai mult decât aceia care, de dragul unor principii de-ale latinilor, admit ca orasul sã fie distrus si grecii sã piarã din Constantinopol. E tatãl meu. Nimeni în afarã de el n-a îndrãznit sã-si expunã convingerile în fata împãratului. Doar el a fãcut-o. În ziua când ne-am cunoscut. Dã-mi voie sã fiu mândrã de tatãl meu!

Mi-am simtit trupul amortit si buzele de gheatã. I-am spus în soaptã:

¯ N-a fost decât demagogie ieftinã, într-un mod nedemn, el a vrut sã se asigure cã poporul este de partea sa. El n-a sfidat pe nimeni. Dimpotrivã, a lãsat fluviul sã curgã. Pentru acea victorie de o clipã, a rãmas cu sufletul încãrcat. Fiindcã vorbele lui n-au fost spontane, ci premeditate.

Anna m-a privit uimitã, ca si cum nu i-ar fi venit sã-si creadã urechilor.

¯ Asadar, tu esti un adevãrat apãrãtor al Uniunii? m-a întrebat ea. În inima ta esti un latin, înselãtor este sângele tãu grec.

¯ Si chiar dacã ar fi asa, am spus eu, pe cine ai alege, pe tatãl tãu sau pe mine?

S-a uitat la mine cu fata palidã si cu buzele încretite si mi s-a pãrut urâtã. O clipã am crezut cã mã va lovi. Dar s-a stãpânit, si-a lãsat deznãdãjduitã bratele în jos si a spus:

¯ Nu pot sã te cred. Doar tu nu esti latin. Dar oare ce ai împotriva tatãlui meu?

Mi-am pierdut calmul si, bântuit de gelozie si de îndoialã, i-am strigat cu furie:

¯ E întrebarea lui sau a ta? Fiindcã n-a reusit sã mã atragã de partea sa, te-a trimis el oare la mine ca sã mã încerci?

Anna s-a ridicat deodatã, si-a scuturat cu furie iarba de pe vesminte, ca si cum nu de iarbã s-ar fi scuturat, ci de mine. Am simtit arsura dispretului din înflãcãratii ei ochi cãprui, care începeau sã se piardã în lacrimi.

¯ Asta n-am sã ti-o iert niciodatã! a strigat ea si a început sã alerge orbeste.

Dar s-a împiedicat de o piatrã si a cãzut. Nu m-am grãbit sã-i sar în ajutor. N-am avut milã de lacrimile ei. În capul meu se roteau fãrã încetare negre bãnuieli, iar în gurã aveam gust de fiere. Mã gândeam: Sã fi reusit sã se prefacã atât de mult? Poate cã asteaptã sã alerg dupã ea, poate cã asteaptã sã-i sterg lacrimile perfide.

S-a ridicat si s-a întors încet, cu capul plecat. Hariclea se desteptase si ne privea uimitã.

¯ Mi-am uitat sandalele, a rostit Anna cu voce stinsã si s-a aplecat sã le ridice.

Am pus un picior peste sandale. Degetele de la picioarele ei erau pline de sânge. Am simtit o durere cumplitã când le-am vãzut.

¯ O clipã! i-am spus eu. Trebuie sã încheiem aceastã afacere. Tu mã cunosti, dar nu stii totul despre mine si nici nu vei sti vreodatã. Sunt îndreptãtit sã mã îndoiesc de toatã lumea. Chiar

si de tine.

¯ Dar eu am ales, a spus ea printre dinti, încercând sã tragã sandalele de sub piciorul meu.

Am fãcut nebunia de a alege. EU mi-am închipuit cã mã iubesti.

Am apucat-o cu amândouã mâinile de cap si, în ciuda împotrivirii ei, am silit-o sã se ridice. Era mai puternicã decât îmi imaginasem. Am obligat-o sã stea cu fata spre mine. Dar de privit nu m-a privit. A închis ochii cu încãpãtânare. Dacã n-ar fi avut o educatie atât de înaltã, probabil cã m-ar fi scuipat.

¯ Trebuie sã lãmurim acest lucru, am repetat eu. Deci n-ai încredere în mine, Anna Notaras?

Gemea neputincioasã si, printre ochii ei strânsi, lacrimile se strecurau si-i alunecau pe fatã. Într-un sfârsit, a spus:

¯ Oare cum as putea avea încredere în tine, când tu nu ai în mine? N-as fi crezut.

¯ De ce mi-ai vorbit astfel? Bun, sunt dispus sã cred cã nu tatãl tãu te-a îndemnat. Si, dacã-i asa, îmi cer iertare. Dar dacã-i asa, înseamnã cã, în adâncurile inimii tale, crezi cã eu sunt încã în slujba sultanului. Asa cum crede si tatãl tãu. Asa cum crede toatã lumea. Cu exceptia lui Giustiniani, care este mai întelept decât voi toti. Altfel, nu m-ai fi provocat în felul acesta. Ai vrut oare sã mã încerci?!

A început sã-si revinã si mi-a spus cu oarecare umilintã:

¯ Ti-am vorbit condusã de ratiunea mea. Ti-am explicat cum gândesc eu si poate cã am vrut, într-adevãr, sã stiu cum gândesti si tu. Dar intentiile mele au fost curate, în orice caz, la fel gândesc si oamenii din popor. Nimeni nu le poate schimba convingerile.

I-am dat drumul si mi-am regretat încrâncenarea. Nu s-a mai aplecat sã-si ridice sandalele.

¯ Ar trebui sã ne ferim de asemenea vorbe, i-am spus eu pe un ton sec. Cine vorbeste asa, e un trãdãtor, chiar dacã în inima lui nu este. Astfel de afirmatii nu-i pot fi decât de folos sultanului Mehmet. El nu cunoaste mila. Prin iscoadele sale, el poate fi în stare sã semene sperantã în rândul oamenilor simpli, nu mã îndoiesc. Dar sunt sigur cã, tot atât de bine, îsi poate încãlca

promisiunile, cu exceptia acelora care sunt legate direct de intentiile sale. El nu respectã decât curajul. Pentru el, supunerea de bunãvoie este o lasitate, iar de lasi nu are nevoie în imperiul sãu. Oricine ar vorbi despre capitulare, punându-si sperantele în sultan, nu face altceva decât sã-si sape groapa propriului mormânt. Oare nu întelegi, dragostea mea, am strigat eu scuturând-o de umeri, cã singurul lui tel este sã facã din Constantinopol capitala Imperiului Otoman si sã-i transforme bisericile în moschei? În Constantinopol, doar pentru grecii sclavi va mai fi loc. El va distruge pânã la temelii tot ceea ce a mai rãmas din Imperiul Bizantin. Asta-i ceea ce vrea si nu va fi multumit pânã ce nu-si va atinge scopul. De ce? Constantinopol este orasul de unde va putea sã domine Orientul si Occidentul. Nu ne rãmâne nimic altceva de fãcut decât sã luptãm pânã la capãt, sã luptãm chiar si fãrã sperantã. Dacã imperiul milenar al Bizantului trebuie sã se prãbuseascã, prãbuseascã-se cu demnitate! Este singurul adevãr. Mamele ar trebui mai bine sã zdrobeascã testele copiilor lor de pietre decât sã vorbeascã despre capitulare! Bogat sau sãrac, cine se va înclina în fata sultanului îsi va întinde singur gâtul în fata securii cãlãului. Crede-mã! Crede-mã, dragostea mea! Îl cunosc prea bine pe sultanul

Mehmet. De aceea am preferat sã mor împreunã cu voi decât sã-l urmez. Nu doresc sã supravietuiesc dupã ce Constantinopolul va muri.

Clãtina din cap si lacrimi de urã si umilintã strãluceau în ochii ei cãprui. Obrajii îi ardeau ca focul. Ca obrajii unei tinere fete, mustratã de un învãtãtor.

¯ Eu te cred, a spus ea. Trebuie sã te cred. Însã nu înteleg...

Complet nedumeritã, a arãtat spre oras. Departe, dincolo de multimea nedefinitã de case cenusii si palide, strãlucea imensa cupolã albastrã a Catedralei Sfânta Sofia; într-o altã directie, în spatele câmpurilor de ruine, se vedeau nenumãratele cupole ale altor biserici, care dominau întinsa mare de case si grãdini. Si, foarte aproape de noi, aurit de soare si patinat de ani, cât cuprindeai cu ochii, se întindea neînvinsul zid de apãrare al orasului.

¯ Nu înteleg, a repetat ea. Chiar asa sãrac si plin de ruine cum este acum, orasul este prea mare, prea vechi, prea bogat, ca sã poatã fi jefuit si distrus. Dar sunt sute de mii de oameni care locuiesc aici. Nu pot fi toti omorâti sau vânduti ca sclavi. Constantinopolul este un oras prea mare ca sã fie locuit doar de turci. Doar o sutã, douã sute de ani au trecut de când turcii nu erau decât niste amãrâti de pãstori tâlhari. Pentru a pune bazele unui imperiu durabil, ei au nevoie de noi. Sultanul este, totusi, un tânãr luminat, vorbeste greaca si latina. Ce interes ar avea sã ne facã rãu dupã ce va cuceri orasul? De ce sã-i omoare pe locuitorii orasului lui? Nu înteleg. Doar nu mai trãim în vremurile lui Ginghis-Han sau ale lui Tamerlan.

¯ Dar tu nu îl cunosti pe Mehmet, am mai spus o datã. El a citit toate cãrtile despre Alexandru cel

Mare, i-a citit pe toti istoricii greci, a citit toate legendele arabe. Nodul gordian este un nod foarte complicat si foarte dificil de desfãcut. Pentru turci, Constantinopolul este nodul gordian. Nodul dintre Orient si Occident, dintre greci si latini, nodul dintre urã si neîncredere, dintre intrigile tainice si cele publice, dintre tratatele încãlcate si tratatele respectate, nodul încâlcitei politici de sute de ani a Bizantului. Asa ceva nu se desface decât cu sabia. Nu existã vinovati sau inocenti. Este doar un popor care va fi trecut prin sabie.

Mi-am amintit de privirea pãtimasã a lui Mehmet si de strãlucitoarea cruzime din ochii lui galbeni când citea în limba greacã istoria lui Alexandru si a legendarului nod gordian, întrebându-mã din când în când despre semnificatia unui cuvânt mai putin cunoscut. Mai trãia pe vremea aceea sultanul Murad. Un bãrbat mic de staturã, pântecos, melancolic si dãrâmat de bãuturã, cu buzele si obrajii vinetii, cu rãsuflarea suierãtoare, Murad a murit înconjurat de poetii si cãrturarii care-i erau dragi. El era drept si milos, îi putea ierta chiar si pe dusmani, fiindcã era sãtul de rãzboaie. A cucerit Tesalonicul, a fost nevoit sã asedieze Constantinopolul, a învins la Varna. Totusi, în inima lui, niciodatã nu a dorit rãzboiul. Dispretuia rãzboiul. Dar Murad a procreat o bestie, în ultimii ani de viatã, a înteles el însusi; îi era greu sã-si priveascã fiul în ochi, atât de strãin îi era Mehmet. Cum as fi putut sã-i explic Annei? Mie mi-au trebuit sapte ani ca sã pot pricepe adevãrata naturã a lui Mehmet.

¯ Sultanul Murad nu credea în putere, am început eu sã-i explic. Dupã pãrerea lui, suveranul este un orb care se lasã antrenat de alti orbi, un instrument de exercitare a vointei si de reprimare a dezvoltãrii, care nu reuseste sã conducã evenimentele sau sã le tempereze. El a stiut sã se

bucure de frumusetile vietii, de femei, de poezie si de vin. Deseori, în zilele bãtrânetii lui, rãtãcea ametit de vin prin serai, cu un trandafir în mânã, dorind astfel sã arate cã si frumusetea tot zadarnicã este. El credea cã toate fiintele sunt doar pulbere. Credea cã tot universul este alcãtuit din grãunte de pulbere ce se învârtesc în neant; în ciuda acestor convingeri, si-a fãcut rugãciunea la timpul potrivit, a respectat învãtãtura Islamului, a construit moschei, a dat de mâncare sãracilor si a pus bazele universitãtii de la Adrianopol. Oamenii din generatia lui l-au respectat si l-au considerat plin de credintã. El doar zâmbea descurajat când îi erau preamãrite dibãcia si calitãtile.

Am continuat sã-mi depãn amintirile:

¯ Sultanul Murad... În melancolia de care era bântuit, a fost cea mai binevoitoare si iubitoare fiintã pe care am întâlnit-o. Stia sã râdã fiecãruia. Râsul este o compensare pentru disperarea din aceastã lume, asa spunea. A încercat sã mã învete si pe mine sã râd. Si, pentru cã eu n-am învãtat, a început sã mã numeascã, amuzat, îngerul; îngerii sunt întunecati si austeri, îngerii nu stiu sã râdã. Multi dintre cei care-l înconjurau au adoptat numele în sensul propriu-zis, fiindcã nu l-au înteles pe Murad. Dar el m-a numit asa doar pentru cã îngerii nu stiu sã râdã. Doar Dumnezeu stie sã râdã, spunea el. O datã i-am cerut ca în clipa mortii sã-mi îngãduie sã-l tin de mânã. Dar ideea nu l-a amuzat; filozofia lui avea totusi o limitã. De aceea, m-a trimis la Magnesia ca sã îngrijesc câinii lui Mehmet.

Anna s-a uitat foarte ciudat la mine si mi-a spus:

¯ Oare de ce-mi povestesti acum despre sultanul Murad? Ce legãturã are aceastã poveste cu cearta de mai înainte?

¯ Ai rãbdare! Poate vei întelege, i-am spus eu. Încã de când era copil, Murad s-a angajat în reprimarea revoltei dervisilor si a învãtat sã fie neîndurãtor. Despre cãpetenia spiritualã a dervisilor torlak se spune cã putea sã umble pe deasupra apelor; în Dumnezeul crestinilor si în cel al Islamului el recunostea acelasi Dumnezeu si afirma cã fiecare credintã este la fel de importantã.

Credinciosilor le interzicea orice avere, fiindcã, spunea el, toate bunurile sunt pentru toti. El însusi umbla cu capul neacoperit. Pânã la urmã a fost rãstignit, apoi purtat din sat în sat pe spinarea unei cãmile, ca toti cei care îi admirau ideile sã vadã cu ochii lor cã nici un Dumnezeu nu-l ajutã. Dar în fiecare loc se adunau în jurul lui bãrbati, femei, bãtrâni si copii, care strigau: Tatãl nostru! Ia-ne si pe noi în împãrãtia Ta ! Multi au murit atunci decapitati, nimeni nu le stie numãrul, si în toate locurile, împrejurul cãmilei care-l purta pe cel crucificat, au curs râuri de sânge. Dar si în zilele noastre mai sunt oameni în Anatolia care umblã cu capul neacoperit. Mai târziu, Murad nu a putut uita toate aceste întâmplãri sângeroase si bãnuiesc cã niciodatã nu si-a iertat-o lui însusi. De aceea, nici în zilele celor mai mari biruinte, el nu a crezut în putere, de aceea a fost asa cum a fost.

Am întrebat-o:

¯ Mai poti sã asculti? Poate vei întelege. Nu numai despre Murad sau despre Mehmet. Poate vei întelege de ce sunt eu asa cum sunt. Poetul pe care Murad l-a iubit cel mai mult era Poetul Orb, care a trãit acum cinci sute de ani într-un loc numit Maarri, în apropiere de Alep. Doar o singurã datã în viatã a fost la Bagdad, dar acolo oamenii l-au dispretuit fiindcã era orb. Dupã ce s-a întors de la Bagdad, a trãit pânã la bãtrânete în satul lui, într-o sãrãcie cumplitã. Murad nu se sãtura niciodatã sã-i

recitească versurile si, chiar dacă nu fac parte din învătătura dreaptă a Coranului, cunostea multe dintre ele pe de rost.

Am spus mai departe:

¯ Pe Poetul Orb l-am iubit si eu. Nu pentru credinta lui, ci pentru scepticismul lui. Când am învătat limba arabă, am tradus din versurile sale, nu atât pentru poezia în sine, cât pentru ideile lui deosebite. Vrei să asculti câteva dintre gândurile acestui poet?

Si, fără să-i mai astept răspunsul, am început să declam:

Îngălbenit ni-i chipul, încrâncenată gura,

avem ficatul negru si-n ochi albastrul mortii,

dar eu nu am putere să trec de pragul portii,

să rătăcesc în noapte urmând cărări străine ¯

sunt orb, nici o cărare nu-i clară pentru mine.

Ai văzut dimineata când s-au înăltat corbii spre cer

cum au întors spre tine partea lor dreaptă?

Ai văzut cum au trecut porumbeii cenusii în zbor

pe lângă tine?!

Pe mine m-au trimis din nou să rătăcesc,

dar n-am găsit nici lumea, nici patima credintei,

întoarcerea nu-i oare, de drumul nu-l găsesc,

doar de neîntelesul si-amãrãciunea mintii?

Cel care-si spune rugãciunea spre rãsãrit

nu-si pierde nicidecum cucernicia.

Dar eu, eu am vãzut gazelã ce se temea de moarte,

bubuitul tunetului o îngrozea,

lucirea fulgerului o fãcea nebunã.

Pasãre, încrede-te-n mine

Nu-ti fie fricã, gazelã,

nu-ti voi face vreun rãu.

Între tine si mine

nu este nici o deosebire.

Anna a miscat usor din cap. Pãrul ei muritor era strãlucitor ca aurul. Pielea muritoare a trupului, albã ca fildesul. Obrajii ei, surâsul buzelor ei ¯ un minunat univers mãrginit. Sã fie oare efemer tot ceea ce am gãsit în ochii ei, tot ceea ce am simtit mai cunoscut decât orice alt lucru cunoscut?

¯ Vrei sã spui cã între oameni si animale nu existã nici cea mai micã deosebire? m-a întrebat ea. Dar oamenii gândesc. Animalele nu pot gândi, nu pot vorbi, nu au spirit.

I-am spus:

¯ Câinii gândesc, elefantii gândesc. Chiar dacã nu vorbesc. Dacã stii sã asculti, pãsãrile îsi pot face cunoscute gândurile. Câinii îi pot conduce pe orbi. De cele mai multe ori, caii sunt mai întelepti

decât stãpânii lor. Dacã este sã apreciem dupã gândire, nu cred cã oamenii sunt mai buni decât animalele. Dar vorbeam despre Abu al-Ala, Poetul Orb. El nu voia sã mãnânce carne. Nu pentru a posti, ci pentru cã el considera animalele asemenea oamenilor. Chiar si Sfântul Francisc le-a cuvântat pãsãrilor si pestilor. Dar de ce sã discutãm despre aceste lucruri, pe care niciodatã nu le vom putea cunoaste?

Mi-am amintit dimineata de toamnã când am vãzut semnele mortii pe fata sultanului Murad. Mãcesele coapte strãluceau rosii-arãmii între vestejitele tufe ale grãdinii, în vãzduh pluteau aromele toamnei. El m-a îndemnat sã-i vorbesc. Iar eu i-am vorbit despre nemãrginire si mãrginire, despre moarte si nemurire, pânã ce, plictisit, sultanul mi-a fãcut un semn cu mâna sã încetez si a recitat din versurile Poetului Orb:

Am vãzut bãrbati strânsi laolaltã.

Cãutau sã gãseascã adevãrul care întotdeauna ne scapã.

Acolo, în lungi cortegii, ei aduc jertfe tot anul, duminica si în zi de sabat.

Totul nu-i decât flacãrã ce se aprinde doar o singurã datã ¯ Si arde pãtimas.

Când pasiunea s-a consumat pânã la capãt, se stinge flacãra.

Sultanul Murad a ridicat scârbit mâna si si-a întrerupt recitarea, acceptând doar existenta si non-existenta. A refuzat efortul de a gândi dincolo de acestea. El nu era mai bun sau mai rãu decât aceia care se multumesc sã-si împlineascã rugãciunea în biserici sau în moschei, fãrã a dori sã cunoascã mai mult. Dindãrãtul celor cinci sute de ani care au

trecut, Poetul Orb a strigat si i-a chemat în întuneric pe multi deznãdãjduiti. Chiar si pe mine m-a chemat si m-a convins în clipele-mi de slãbiciune, pânã când sunetul glasului sãu s-a pierdut în inima mea dominatã de mult mai puternicul glas al drumului meu. Nu m-am multumit sã fiu doar un orb, ca Murad.

¯ Sultanul Murad, am continuat eu, nu credea în putere. El gândea cã viata, chiar si aceea a unui suveran, nu-i altceva decât o scânteie purtatã de vânt pânã în întunecimi, însã Mehmet crede în putere. El este convins cã prin vointã poate forta evenimentele. El are o inteligentã mai mare si o intuitie mai bunã decât Murad. El stie. Pentru el nu existã drept sau nedrept, adevãrat sau fals. Este gata oricând sã treacã prin torente de sânge uman pentru a ajunge la ceea ce si-a propus. Am continuat în soaptã:

¯ Dar el este întelept, el are dreptate. În suferinta si moartea a o mie de oameni, a zece mii de oameni, a o sutã de mii de oameni nu încape mai multã suferintã decât în moartea unui singur om, fie el si cel mai umil dintre oameni. Cifrele nu ajutã decât sã exprime mãsura lucrurilor finite. Ele apartin aritmeticii. Singura mãsurã a suferintei si a mortii este omul, cupa în care încape un ocean de suferinte. De aceea a putut Hristos, prin patimile si prin moartea lui, sã rãscumpere toate pãcatele lumii; în împãrãtia lui Hristos este acelasi lucru dacã sabia reteazã un cap de grec, o sutã de capete sau douã sute de mii. Numerele si cifrele n-au importantã decât pentru acela care vrea sã domine lumea mãrginitã. Pentru el nu existã decât numere în raport cu alte numere.

Pentru el, pentru Mehmet, nu existã fiinte umane.

¯ Oare ce încerci sã-mi dovedesti? m-a întrebat deodatã Anna cu o voce nelinistitã.

¯ Dragostea mea, i-am spus, în ciuda sãrãciei si a neputintei cuvintelor, am încercat sã-ti dovedesc cã te iubesc mai mult decât orice din lume. Cu disperare, fãrã nici o sperantã. Tu esti Grecia mea. Pentru mine, tu esti Constantinopolul. Când i se va fi împlinit timpul, din Constantinopol nu va rãmâne nimic. Tot astfel, când timpul ce ti s-a dat se va împlini, trupul ti se va întoarce în pulberea de unde a venit. Dragostea pãmânteascã este doar o îngrozitoare tristete si disperare; în dragostea noastrã, suntem si mai încãtusati decât alti oameni în lanturile timpului efemer si ale spatiului mãrginit. Tu ai desteptat în mine dorinta disperatã a mãrginirii si efemerului.

I-am spus:

¯ Dragostea mea! Sub chipul tãu frumos rânjeste un craniu de mort. Sub vesminte, dincolo de pielea netedã a trupului tãu, dincolo de învelisurile de carne, asteaptã la pândã un schelet de mort. La fel ca atunci, în tinerete, când desteptându-mã în trilurile privighetorii, am vãzut dansul macabru al mortii, tot asa îti citesc fiinta. Dragostea este o moarte înceatã. Când te îmbrãtisez, îmbrãtisez un cadavru. Când îti sãrut gura, sãrut buzele unui mort. Atât de nebunã îmi este iubirea, atât de înspãimântatã... Dar ea nu m-a înteles. De aceea i-am spus:

¯ Tu ti-ai rãnit picioarele din cauza mea. Doar suferintã si durere îti aduc. Lasã-mã sã te ajut!

I-am luat sandalele, ea s-a sprijinit de mine si am condus-o pânã la rezervorul cu apã. Îi era destul de greu sã pãseascã printre urzicile care îi sfichiuiau picioarele la tot pasul. Chiar dacã

spiritul ei se revoltase împotriva convingerilor mele, trupul ei avea încredere în mine.

Am asezat-o în apropierea jgheabului pe unde curge apa si i-am spãlat picioarele. Chipul ei s-a fãcut palid dintr-o datã. A spus:

¯ Nu, nu mai pot suporta!

Era în puterea mea. Undeva, departe, un pãstor sufla în fluier. Sunete duioase, ascutite îmi strãpungeau inima. Soarele ardea puternic. I-am mângâiat picioarele, pielea lor vie si caldã. S-o fi prins în brate, sã-i fi sãrutat gura! N-ar fi rezistat, chiar de-ar fi vrut sã mi se opunã. Dar nu, nu-i era fricã de mine. Mã privea deschis cu ochii ei cãprui.

¯ Ridicã-te! i-am spus. Tine-te de mine ca sã-ti pun sandalele în picioare.

¯ Îmi ard obrajii, a spus ea. Am uitat sã-mi feresc fata de soare. Si picioarele-mi sunt arse de soare. Binecuvântez zilele pe care le mai am de trãit!

Dupã plecarea ei, am continuat exercitiile de rãzboi, iar Giustiniani a dat ordin sã fie ridicat pe ziduri unul dintre tunurile de mare calibru. De fapt, voia sã-i obisnuiascã pe voluntari cu detunãtura si cu mirosul de pulbere, dar mai ales sã-i facã sã înteleagã cã loviturile tunului pricinuiesc mai mult teamã decât stricãciuni, fiindcã el, într-adevãr, asa crede. Specialistii împãratului au poruncit artileristilor sã fixeze, cât de tare posibil, tunul pe zid. Lovitura a fost perfectã si proiectilul de mãrimea unui cap de om a zburat pânã departe, afundându-se apoi în pãmânt. Socul a fost atât de puternic, încât pãmântul dimprejur s-a cutremurat. Dar si mai rãu s-a cutremurat bãtrânul zid, în care s-a cãscat o fisurã, iar multe pietre s-au rostogolit în peribolos[1]. Nimeni n-a fost rãnit, dar

rezultatele acestei încercãri au confirmat, într-o oarecare mãsurã, afirmatia lui Giustiniani: tunurile sunt mai periculoase pentru tunari decât pentru dusmani; întâmplarea a produs o impresie deprimantã. Parcã nevenindu-le sã-si creadã ochilor, cãlugãrii si artizanii au rãmas încremeniti si au privit spre zidul fisurat, iar în sufletul lor s-a strecurat îndoiala. Zidurile nu sunt de neclintit, rezistenta lor este iluzorie.

Pe partea din afara zidurilor, pânã la orizont, nu mai era nimic. Rupte, proaspãt apãrutele ramuri de chiparos si de platan zãceau ca osemintele albe pe pãmântul cenusiu partial înverzit. Pomii fructiferi aveau crengile rupte, iar bordeiele din afara zidurilor se prãbusiserã, lipsindu-i astfel pe asediatorii ce urmau sã vinã de materialele care le-ar fi putut fi de folos. Nimic nu mai pãrea sã aibã viatã pe pãmântul devastat.

Puntea peste santul ce înconjoarã zidul nu fusese distrusã, asa cã am poruncit sã fie deschisã jumãtatea neziditã a portii si am trimis oameni sã recupereze proiectilul. Un tãietor de piatrã iscusit are nevoie de o zi pentru a ciopli un astfel de proiectil sferic. Simulasem o adevãratã luptã, în turnuri si în spatele crenelurilor zidurilor îi aliniasem pe arcasi. De aceea, oamenii pe care i-am trimis dupã proiectil au privit suspiciosi în jur si nu s-au simtit nicidecum în sigurantã. Dar si-au revenit repede si au recuperat proiectilul, pe care l-au adus înapoi ca pe o pradã.

Mai târziu, câtiva soldati s-au scãldat în santul ce înconjoarã zidurile, în care mai este apã proaspãtã si curatã. Este larg de treizeci de pasi si tot atât de adânc. Apa de mare sau apa din marile cisterne ale orasului ajunge aici prin canale temeinic zidite. Barajele separã diferitele sectoare, asa cã apa nu se poate scurge. Dar în dreptul

Blahernelor nu existã nici un sant, pentru cã pãmântul coboarã abrupt în mare. În schimb, la Blaherne sunt cele mai rezistente ziduri si turnuri, iar clãdirile palatului sunt lipite de zidurile ce le apãrã.

Dar marele zid a cedat, chiar dacã nu s-a tras decât o datã cu tunul.

18 martie 1453

N-are nici un rost sã ne mai certãm. Fiecare cu ideile sale. Trupul ei mã întelege. Inima, nu.

M-am gândit cã este întelept sã-l previn pe Giustiniani despre ceea ce vorbesc oamenii din popor. Nu a fost câtusi de putin afectat si s-a uitat la mine ca la un imbecil.

¯ Nici un om cu judecatã nu doreste rãzboiul, a spus el. Adevãrul este cã fiecare femeie doreste ca bãrbatul si copiii ei sã trãiascã. Nimeni nu vrea sã-i fie distrusã casa ori sã-i fie furate lucrurile. De-as fi fost negustor, tãran, bijutier sau tesãtor n-as fi dorit pentru nimic în lume rãzboiul. Am vãzut atâtea rãzboaie. Dar poporul nu are nici o importantã. Zece oameni bine înarmati pot supune o mie de oameni, încã de pe vremea romanilor se stie acest lucru. Poporul? Dacã-i nevoie, poate striga ceea ce i se porunceste sã strige. Ca boul care urmeazã sã fie înjungheat, care pãseste cu ochii legati urmându-si cu umilintã stãpânul. Abia când simte în nãri mirosul sângelui, încearcã sã se rãzvrãteascã dar atunci este prea târziu. Multimea nu mai poate face nimic când i s-a hotãrât soarta. Nimic altceva decât sã lupte. Nu-ti mai face griji pentru ceea ce gândeste poporul, Jean Ange! Si a continuat, oarecum amuzat:

¯ Chiar dacã esti atât de învãtat precum esti, la soldati nu te pricepi. Capacitatea de a fi soldat este un dar cu care te nasti. Unii se nasc soldati, altii nu vor ajunge niciodatã, chiar de-ar cunoaste perfect tot ce are legãturã cu rãzboiul. De aceea, au fost întotdeauna bãrbati care, chiar si de pe pozitia de sclav, au putut sã se ridice si sã domine un popor. Disciplina, instructia si morala militarã sunt tot ceea ce-i trebuie unui soldat ca sã fie soldat. Un adevãrat comandant de rãzboi stie ce trebuie sã-l învete pe un soldat si ce fel de exemple sã-i dea pentru a obtine tot ceea ce doreste de la el. Dar cum reuseste s-o facã, nu cred cã ti-as putea explica... Îndatã dupã ce am fost învestit cu functia de comandant, am dat ordin sã fie strânse si inventariate toate armele din acest oras, atât ale nobililor, cât si ale oamenilor simpli. Chiar si fiii arhontilor au trebuit sã-si aducã arbaletele încrustate cu fildes. Chiar si mãcelarii si-au adus satârele de spart oase si de tocat carne; în fiecare zi, dupã instructie, armele sunt depozitate la Arsenal. Doar gardienii au dreptul sã umble înarmati. Oricine are dreptul sã se instruiascã în mânuirea armei care-i este pe plac, dar nimeni nu are dreptul s-o ia acasã. Un popor dezarmat este inofensiv. Când am ajuns la Constantinopol, orasul fierbea de urã si de neîncredere fatã de latini. Eu am restabilit calmul si disciplina în oras. Acum toti bãrbatii se instruiesc energic pentru a-i apãra zidurile. Iar cei care îi conduc sunt latini. Oare acesta nu-i un succes militar? Nu fi nelinistit din pricina poporului, Jean

Ange! Oamenii vor lupta pentru viata lor, iar eu voi fi vigilent, ca nici o trãdare sã nu-i destabilizeze.

A continuat:

¯ Un adevãrat pericol sunt doar marinarii nostri care n-au nimic de fãcut. Neastâmpãrul lor este cauza tuturor tulburãrilor care-i enerveazã atât pe latini, cât si pe greci. Nici rãzboinicii venetieni în armuri nu reusesc sã-i linisteascã pe acesti destrãbãlati care nu mai stiu cu ce sã-si piardã timpul. De-as fi fost eu sultanul, as fi distrus mai degrabã aceste corãbii revoltate decât orasul. Nici n-ar fi prea mare lucru de fãcut. Doar de pândit vântul favorabil, de pus mâna pe cãpitani si pe timonieri, de tãiat lanturile de ancorare si gata, toate corãbiile pline cu bogãtii ¯ în drum spre Gallipoli! La drept vorbind, din Pera sosesc destul de des bãrci pline cu peste, ulei, vin si tot felul de fleacuri.

Mi-a aruncat o privire rãutãcioasã si, frecându-si mâinile, a spus:

¯ Mi-a fost greu sã-l conving pe împãrat ca sã-i punã la treabã pe marinari. Oare de ce sã plãteascã el fiecãrei corãbii cu puturosi câte trei sute de ducati pe lunã? Grecii cer bani pentru fiece piatrã pe care o urcã pe ziduri si pentru fiece cos cu pãmânt pe care-l carã. Este drept si firesc. Sunt oameni sãraci, dar inimosi, care trebuie sã-si hrãneascã familia. Dar fiece loviturã de târnãcop îl costã si mai scump pe împãrat dacã marinarii îsi petrec ziua cântând din fluier si dansând pe corãbiile lor. Împãratului îi este teamã sã nu intre în conflict cu cãpitanii corãbiilor venetiene dacã le-ar pretinde marinarilor sã facã si altceva în afarã de întretinerea propriilor corãbii. Dar, în sfârsit, eu am obtinut numirea lui Aloisio Diedo în functia de comandant al flotei.

A precizat insistând pe fiecare cuvânt:

¯ Comandant al întregii flote si a portului. Deci, începând de mâine, luni, în zori, toate galerele

mari se vor întoarce la Cornul de Aur si vor ancora în portul Kyneghion de la Blaherne. Lopeti, târnãcoape si cosuri pentru transportat pãmântul, toate sunt pregãtite. Treaba pe care o au ei de fãcut este sã sape un sant de la Poarta Crãpatã pânã la Turnul lui Anemas, unde terenul este drept. N-ar avea nici un rost sã fie lãsati turcii sã se apropie de port, sã ajungã aproape de zidurile Blahernelor.

Mi-a aruncat o privire ciudatã si a continuat:

¯ Ori sã înceapã sã sape galerii subterane pentru a putea pãtrunde în palat. Am aflat cã, pe lângã cavaleri, sârbii le-au promis turcilor si specialisti în sãpãturi subterane. Se întelege cã despotul Serbiei, vulpoiul acela bãtrân, nu a anuntat deschis lucrul acesta. Dar dacã tot si-a cãsãtorit el rudele cu printi si printese de la toate curtile, din Ungaria pânã în Trapezunt, le-a trimis scrisori în care a plâns cu melancolie pentru soarta bãrbatilor din mine, pe care nu mai are cum sã-i plãteascã. Chiar si basileului Constantin i-a scris cerându-i ajutorul si cerându-si, în acelasi timp, iertare, cã a fost nevoit sã-i trimitã sultanului cavaleria. Dar printre rândurile acelei scrisori multe se pot citi.

Evident cã, pentru a începe o atât de laborioasã lucrare de constructie a unei noi transee, Giustiniani era informat asupra intentiilor sultanului. Dar nu mã puteam concentra asupra acestui lucru. Ceea ce m-a uimit cel mai mult a fost faptul cã Lukas Notaras fusese ignorat. Este sigur cã atât proprietarii, cât si cãpitanii corãbiilor nu admiteau sã fie subodonati unui comandant grec. Dar cum se face cã împãratul, chiar în acest moment, a îndrãznit sã-l loveascã atât de sângeros pe megaduce? I-am spus:

¯ Sãptãmânã de sãptãmânã a tot asteptat Lukas Notaras ca sã te sfãtuiesti cu el, iar acum, fãrã sã fi

avut cel putin o întrevedere, tu l-ai dat la o parte.

Dar Giustiniani a protestat, ridicând bratul, si a spus:

¯ Dimpotrivã, dimpotrivã! Apreciind, împreunã cu împãratul si consilierii lui, cã Lukas Notaras este un strateg nemaipomenit de bun, am considerat cã i se cuvine un loc demn în apãrarea orasului, pe mãsura rangului sãu si deosebitei lui experiente. Ce-ar fi putut face cu prãpãditele lui dromoane, când latinii îsi doresc un comandant de-al lor? Dar el a fost avansat în rang, fiindcã i s-a dat comanda apãrãrii unei importante pãrti a zidului.

Nu mi-a venit sã cred.

¯ Oare voi sunteti nebuni cu totii? am strigat eu. De ce-l împingeti sã pãcãtuiascã? Este rãu atât pentru el, cât si pentru oras. Oare a uitat toatã lumea cã el preferã turbanul sultanului tiarei pontificale?

¯ Nu-i nimic, a rostit calm Giustiniani, foarte bine dispus pentru cã reusise sã mã enerveze. Dar aceastã hotãrâre este o dovadã a perfectei întelegeri care existã acum între latini si greci ,între sustinãtorii si adversarii Uniunii, în dorinta lor comunã de a apãra orasul. De ce sã fie dat la o parte un om doar pentru convingerile pe care le are? Lukas Notaras va asigura apãrarea unui sfert din zidurile Constantinopolului. Asa a hotãrât în unanimitate consiliul de rãzboi. Trebuie pus capãt intrigilor si neîncrederii. Ne întindem unul altuia o mânã frãteascã pentru apãrarea acestui oras minunat, nu-i asa?

L-am întrebat:

¯ Esti beat? Oare împãratul si-a pierdut mintile?

¯ Împãratul l-a convocat pe megaduce la Blaherne. Probabil cã în acest moment sunt pe cale sã se îmbrãtiseze si sã se pupe, a continuat Giustiniani pe acelasi ton ironic. Cine stie, poate plâng de fericire cã, în sfârsit, s-au regãsit. Grecii plâng repede, la fel ca venetienii. Ce sã-i faci? Noi, genovezii, suntem mai putin sensibili. Dar pânã si eu sunt emotionat acum la gândul cã bunul meu simt a reusit sã-i împace pe vechii adversari.

Dupã care s-a prefãcut cã-si sterge o lacrimã din coltul ochiului, în timp ce abia se stãpânea sã nu izbucneascã în râs. Desi nu i-am apreciat gluma, el a continuat pe acelasi ton:

¯ Se întelege cã lui Lukas Notaras îi va fi mai usor sã suporte pierderea dromoanelor, dacã tot a obtinut aceastã functie importantã. Ca primã conditie a apãrãrii portului, Aloisio Diedo cere ca ambarcatiunile mici sau nefolositoare sã fie înlãturate. Asa se face cã galerele imperiale vor fi dezarmate si trase pe uscat. Nu mã îndoiesc cã marinarii si soldatii de pe dromoane îi vor fi de mare folos lui Lukas Notaras la apãrarea pãrtii de zid ce i-a fost încredintatã, fiindcã eu n-am de unde sã-i dau lui oameni. Dar nu te nelinisti! mi-a spus Giustiniani. Vor mai fi trase la mal sau scufundate si alte ambarcatiuni mici, pentru cã altfel, de li se vor rupe în timpul luptelor parâmele de legãturã, ar putea lua foc, punând astfel în pericol corãbiile mari de rãzboi. Pe de altã parte, nemaifiind bune de folosit, nu vor mai duce în ispitã pe nimeni sã fugã. Asa cã ordinea începe sã domneascã si pe mare. Chiar dacã-i venetian, Aloisio Diedo este un bãrbat de ispravã.

¯ Asa, vasãzicã! am spus eu. Chiar voi îl împingeti pe megaduce în bratele sultanului. Voi îl siliti sã meargã pe un drum pe care, probabil, încã ezitã sã-l aleagã. Dar el este grec si tine la poporul

sãu. Voi îl deposedati de port si de corãbiile pe care le-a reparat si le-a echipat cu aurul lui. Voi loviti într-un om care a fost destul de mult lovit. Eu nu vã pot întelege politica, nici a ta, nici a împãratului.

¯ Dar noi nu-l deposedãm de nici un port, a spus Giustiniani cu o vãditã falsã inocentã în glas. Noi îi retragem doar corãbiile. Dar el se va bucura în continuare de întregul port, fiindcã-i va apãra zidurile. De la concesiunea venetienilor pânã la Blaherne. Tot zidul interior al portului. Ceva mai mult de cinci mii de pasi. În timp ce eu, modest, mã multumesc doar cu o mie de pasi de-a lungul drumului terestru.

Nu aveam nevoie sã mã uit pe hartã pentru a întelege despre ce era vorba. Atâta timp cât navele latinilor împiedicau intrarea în port, nici un asalt nu ameninta zidul dinspre mare. Pentru a apãra partea aceea lungã de zid, era nevoie doar de o mânã de oameni, care trebuia sã urmãreascã miscarea din port. De fapt, acesta era locul cel mai putin expus. Ar fi trebuit ca turcii sã aibã aripi ca sã ajungã acolo; încredintându-i-se comanda acestei pãrti de zid, lui Notaras i s-a fãcut o onoare lipsitã de importantã.

Când am înteles bine despre ce-i vorba, Giustiniani a izbucnit într-un hohot de râs, si-a lovit coapsele si a spus:

¯ În sfârsit, ai priceput! Dar este o portiune imensã, mai lungã decât a oricãrui alt comandant. Notaras va trebui sã se arate multumit, desi numai el va sti cât de amãrât va fi în inima lui. Si, fãrã îndoialã, va întelege, fiindcã nu-i un bãrbat prost.

¯ În felul acesta, am spus eu, îi arãtati, în modul cel mai onorabil, cât de profundã vã este

neîncrederea în el. Poate cã asa-i mai întelept. Poate...

Giustiniani a încetat brusc sã râdã si s-a uitat întrebãtor la mine.

¯ Îl împiedicãm sã trãdeze, a rostit el serios, încã de la începutul asediului, el va fi ocupat cu zidurile lui si nu va mai avea prilejul sã ne atace pe la spate, chiar dacã va vrea. Eu nu înteleg de ce esti nemultumit. Doar tu însuti m-ai sfãtuit sã mã feresc de Notaras.

La drept vorbind, are dreptate. Cu mult bun-simt, a gãsit modul cel mai discret de a-l scoate din joc pe Notaras. Totusi, de ce sunt eu nemultumit?

19 martie 1453

În rãpãit de tobe si în sunete de trompete, galerele mari au ajuns în portul Kyneghion. Marinarii si soldatii au coborât de pe corãbii în rânduialã si, dupã ce li s-au dat târnãcoape, sape si cosuri, au mãrsãluit spre Palatul Hebdomon, în grupuri distincte, cu steagul fiecãrei corãbii în fatã, pânã au ajuns la ziduri. Acolo au fost întâmpinati cãlare si salutati de împãratul Constantin, cu coroana din aur panasatã pe cap, însotit de o suitã strãlucitoare, învesmântatã în aur si purpurã.

Locul unde urma sã fie sãpat santul fusese trasat si mãsurat, asa cã fiecare comandant a înfipt fanionul în zona ce-i revenea. Pânã la Turnul lui Anemas, unde terenul începe sã urce, santul va avea o lungime de douã sute de pasi. Lãrgimea si adâncimea vor fi de câte opt picioare. Va sã zicã nu este o muncã nemaipomenit de grea pentru cei douã mii de oameni. La un semn al împãratului, slujitorii au dat cep la zeci de butoaie de vin si fiecare bãrbat a bãut dupã cât de mare i-a fost

setea. Nu-i de mirare cã dupã aceea, apucându-se de lucru, au cântat si au sãpat cu multã râvnã, si unii s-au întrecut între ei sã umple cosurile cu pãmânt, în timp ce altii au alergat sã le descarce pentru a fi întãrit zidul exterior. Privelistea era sãrbãtoreascã si a atras o multime de curiosi. Prezenta împãratului i-a încurajat pe comandanti si pe ofiteri. Pânã si proprietarii au dat o mânã de ajutor.

În amurg, lucrul era aproape terminat. Desigur, santul este departe de marele sant de apãrare, care are peretii ziditi din cãrãmidã. Dar lucrãtorii greci nu si-au pierdut vremea si au întãrit peretii, sustinându-i cu bârne si pietre, ca sã nu se prãbuseascã atunci când va fi umplut cu apã.

22 martie 1453

Îmi închipuiam cã Giustiniani are încredere în mine. Abia acum înteleg cã a fost tot timpul convins cã l-am mintit. Nu am putut afla nimic de la el în afarã de ceea ce, de obicei, un om perspicace poate întelege sau presupune, fãrã sã se bazeze pe ceva concret. E cert cã, din când în când, m-a trimis în oras sub diferite pretexte neînsemnate. Am înteles cã atunci el a fost la întruniri secrete sau cã a întâlnit iscoadele care, prin intermediul Perei, i-au adus vesti despre pregãtirile de rãzboi pe care le face sultanul.

E un om care stie sã gândeascã si sã aprecieze corect o situatie, un om viclean si cu multã experientã, chiar dacã aparent lasã impresia unui bãutor cumsecade, interesat în permanentã de vin, care spune direct tot ceea ce gândeste; în ciuda vulgarei categorii de nobili din care face parte, e un rãzboinic norocos. Iar în trupa lui sunt doar nobili aventurieri din Genova. Din putinele vorbe

pe care le-a spus, am înteles cã navigase din Genova pentru a-l întâlni în tainã pe ducele de Milano, care guverneazã si Genova, deci este si podestat de Pera. În mod vãdit, aceastã expeditie de rãzboi, el, Giustiniani, a gândit-o si a pregãtit-o. Neutralitatea este o conditie necesarã pentru comertul Genovei. Dar, mai înainte, Giustiniani fusese într-o functie oficialã, podestat de Caffa. Genova are o politicã ciudatã: mâna stângã nu stie niciodatã ce face mâna dreaptã.

Aparent, ai spune cã Giustiniani se aflã în cele mai bune relatii cu bailul Venetiei, Gerolamo Minotto cel gras. Însusi comandantul suprem al flotei venetiene le-a confirmat venetienilor sãi bunele intentii ale lui Giustiniani. Dusmani de sute de ani, venetienii si genovezii au început sã-si uite dusmãnia si sã apere Constantinopolul, la fel cum grecii au încercat sã uite ura pe care o au fatã de latini. Bând din cupa prieteniei, toti au promis sã-si uite vechile dusmãnii si sã lupte doar întru slava Domnului si pentru întreaga binecuvântatã lume crestinã, dupã cum spuneau versurile pe care le cântau cu înflãcãrare marinarii venetieni pe când sãpau santul.

Insula Lemnos si titlul de duce sunt, fãrã îndoialã, o teribil de incitantã rãsplatã pentru un simplu rãzboinic norocos. Dar cu cât am început sã-l cunosc mai bine pe Giustiniani, cu atât mai mult am înteles cã rãzboinic norocos poate cã este, dar simplu, în nici un, caz nu. Mai înainte de toate, e genovez. Fãrã îndoialã, la Constantinopol, corãbiile venetienilor sunt mai numeroase decât cele ale genovezilor, dar nu trebuie uitat cã în portul din Pera sunt ancorate multe corãbii neutre din Genova.

Fãrã îndoialã, în planurile secrete ale lui Giustiniani existã mai multe posibilitãti, dar el stie

bine sã le ascundã în adâncurile inimii lui. Comandant de rãzboi cu multã experientã, va sti cum sã actioneze la momentul potrivit în favoarea lui si a genovezilor. Dar, deocamdatã, este gata sã apere orasul împotriva turcilor. Ce se va întâmpla dupã aceea rãmâne de vãzut. Dar este latin. Chiar de l-ar învinge pe sultan si ar salva orasul, de partea grecilor nu va fi niciodatã.

Acum douã sute cincizeci de ani, dogele Venetiei a condus cruciada Constantinopolului si a obtinut pentru scurtã vreme, atât cât tine viata unui om, suprematia asupra latinilor. Sã fie oare acum rândul Genovei? Dacã sultanul ar fi înfrânt, probabil cã Pera ar renunta la neutralitate.

Ce gânduri! Sã nu mai am eu oare încredere în nici un om? De ce trebuie sã mã îndoiesc de toate? Mã îndoiesc cã sultanul va învinge? Nu de multã vreme am aflat cã împãratul Constantin a întãrit cu sigiliul de aur promisiunea fãcutã voievodului Ioan Huniade, eroul, cã va ceda Ungariei fortãreata Selymbria de pe tãrmul Mãrii Marmara, dacã Huniade va consimti sã rupã armistitiul de trei ani încheiat cu sultanul. Dar Huniade a încãlcat o datã un tratat solemn de pace. Cruciada care s-a încheiat la Vama... De atunci, a început sã fie prudent. De douã ori s-a izbit în cap pânã la sânge. Sã aibã Ungaria atât de multe rezerve, de-si permite din patru în patru ani sã-si piardã ostirea?

Bântuit de gânduri amare, dupã ce m-am întors dintr-o inutilã plimbare la Poarta Harisianã, unde fusese doar o ceartã obisnuitã între greci si latini, m-am dus la Giustiniani si i-am spus hotãrât:

¯ Dacã n-ai încredere în mine, poti sã-mi poruncesti chiar sã plec. Nu-i nevoie sã gãsesti tot felul de pretexte ca sã mã îndepãrtezi de lângã tine.

Si-a întins grumazul ca un taur si m-a privit cu ochii bulbucati de o ipocritã mirare; în fiinta lui expansivã sãlãsluieste o putere teribilã de seductie bãrbãteascã; e greu sã i te împotrivesti. Nu poti rãmâne multã vreme supãrat pe el.

¯ Dar tu esti prietenul meu, a spus Giustiniani. De ce-ar trebui sã stii mai mult decât ai nevoie? Eu te protejez, ca sã nu te doarã capul. E doar un semn de prietenie. Pe de altã parte, a continuat el binevoitor, e, într-adevãr, o prostie sã trimit un bãrbat atât de cultivat ca tine pentru rezolvarea unor conflicte neînsemnate. Dar ia-ti câteva zile libere, prietene, acum, cât mai este timp! Am observat cã ai devenit un bãrbat tare evlavios. Ai fost vãzut de multe ori rugându-te în compania cãlugãritelor. Probabil cã vrei sã-ti mântui sufletul. E un motiv suficient pentru a fi liber un timp oarecare. Ti-l acord cu generozitate.

Dar vãzându-mi expresia încrâncenatã a fetei, a spus repede:

¯ Fii atent, iubite Jean Ange, fiindcã de fiecare datã când mã sfãtuiesc cu împãratul, Phrantzes nu uitã sã mã tragã la o parte si sã-mi cearã, sã mã roage, sã mã implore sã te radiez de pe listele ofiterilor mei. Fac o prostie ireparabilã, spune el. Încãlzesc la sân un sarpe veninos. De fapt, ar vrea sã te închidã în Turnul de Marmurã, pentru a te proteja de toate ispitele. Dar poate n-ar fi chiar atât de rãu dacã te-ai odihni în Turnul de Marmurã, a adãugat Giustiniani ca sã mã necãjeascã, fiindcã asa ai putea sã meditezi si sã te apropii de sfintenie. Cine stie, poate se vor gãsi sã vinã si acolo cãlugãrite milostive, care sã-ti aducã de mâncare. Unde mai pui cã deasupra putului prin care sunt aruncati în mare cei executati ai putea sã le speli picioarele când vrei tu. Acolo, într-adevãr, vei avea tot ce-ti doresti.

Mi s-au înrosit obrajii de rusine si de indignare. Nu l-as fi crezut în stare sã mã spioneze. Totusi, a fãcut-o acolo, la Poarta de Aur.

¯ Este fata unui pantofar cãlugãrita aceea, am spus eu amãrât. Prietenã cu servitorul meu Manuil. Mi-a adus o datã un cos de mâncare, fiindcã pe Manuil îl dureau genunchii si i-ar fi fost greu sã facã un drum atât de lung. Si-a rãnit picioarele de pietre. Era firesc s-o ajut, mai cu seamã cã am studiat medicina. Nu-i o rusine sã-ti ajuti aproapele.

¯ Bineînteles, bineînteles, a spus Giustiniani. Si Iisus Hristos s-a umilit si a spãlat picioarele discipolilor sãi. Dar aflã cã nu mã prea omor eu dupã explicatii stângace. Timpu-i scurt si ne scapã printre degete. Asa cã rostuieste-ti timpul cu folos! Nu pentru cã n-am încredere în tine, ci pentru cã vreau sã-ti fac o favoare!

În ciuda a tot ce am gândit despre el, n-as putea spune cã nu-l plac. Si poate cã n-a fost atât de prietenos cu mine doar conventional, cred cã si el tine la mine. E drept cã a primit pietrele pretioase de la mine, dar niciodatã nu m-am gândit cã în felul acesta l-am cumpãrat. Va fi generos cu mine sau mã va spânzura, va consimti sã fiu închis în turn, cine stie?

Dar încredere în mine nu are.

¯ Chiar asa? a strigat el, râzând în urma mea. O fatã de pantofar! La Constantinopol, pânã si o fatã de pantofar are picioare de printesã.

25 martie 1453

Acum douã zile, sultanul a plecat din Adrianopol. De aici încolo, zilele pe care le mai

avem de trãit ne sunt numãrate.

Cãlugãrii Mãnãstirii Sfânta Fecioarã, care se aflã în afara zidurilor orasului, au refuzat s-o goleascã de podoabe si s-o pãrãseascã. Pânã acum, din spatele zidurilor groase ale mãnãstirii, ei s-au apãrat cu arme si sãgeti împotriva jafurilor tâlharilor turci. Au fost apãrati de zece soldati, care au primit ordin sã se întoarcã în oras, fiindcã-i o prostie sã moarã asa, degeaba, când vor veni turcii. Dar cãlugãrii au refuzat sã pãrãseascã mãnãstirea, împãratul nu-i poate obliga.

Fortãreata Selymbria de pe tãrmul Mãrii Marmara se apãrã în continuare. Credeam cã s-a si predat, fiindcã multe turnuri de pazã si locuri strategice se aflã în mâinile trupelor neregulate ale turcilor. Fãrã sã-si piardã rãbdarea, basbuzucii au înconjurat-o si asteaptã trupele de rãzboi ale sultanului.

De acolo, în puterea noptii, au reusit sã se strecoare nevãzuti, cu o micã ambarcatiune, câtiva oameni care au adus vesti. Au întrebat dacã pot pãrãsi fortãreata. Nu mai aveau nici fortã sã se întoarcã în oras. Intrarea în port este blocatã de turci. I-au cerut împãratului o corabie cu care sã-i salveze pe apãrãtorii fortãretei.

Dar vântul nu-i favorabil si nici un comandant de corabie n-a vrut sã-si asume un risc atât de mare doar pentru câteva zeci de bãrbati. Oamenii Selymbriei sunt pierduti. Dacã vor continua sã se apere, este ca si cum ei însisi si-au hotãrât pedeapsa cu moartea.

Împãratul Constantin le-a trimis urmãtorul mesaj: Aveti încredere în Dumnezeu! Eu nu vã pot ajuta.

26 martie 1453

Mi-a spus Anna Notaras:

¯ Asa nu se mai poate.

Nu ne-am certat. Prea pântecosi sunt norii destinului de deasupra capetelor noastre. Asteptarea mã persecutã, gâtul îmi este uscat si inima grea. La fel cum odinioarã, între peretii de piatrã, prins în lanturi, asteptam pasii cãlãului. Atunci nu aveam nimic de pierdut, nimic dupã care sã-mi parã rãu. Acum as putea-o pierde pe ea.

Am fost de acord si am rostit:

¯ Nu, asa nu se mai poate. Oamenii încep sã ne remarce. S-ar putea sã-ti recunoascã chipul. Strãzile au ochi, colonadele urechi. Tatãl tãu te-ar putea lua acasã.

¯ Nu mi-e teamã de tata.Vesmântul de cãlugãritã mã apãrã. Nu asta am vrut sã spun.

Am mers împreunã în vârful colinei Acropole si ne-am odihnit la umbra platanilor, pe treptele portalului de marmurã îngãlbenitã. În apropiere, dintr-o crãpãturã a iesit o sopârlã si a rãmas încremenitã pe o piatrã. La picioarele noastre strãluceau argintii valurile Mãrii Marmara. Bosforul îsi etala panglica albastrã, întunecatã între verdele de primãvarã al dealurilor. Pe cealaltã parte, în fata portului, se vedeau zidurile Perei. Flamura Genovei flutura în vârful unui turn.

Hariclea n-a fost cu noi. A rãmas acasã la mine sã spele rufe si sã-i povesteascã lui Manuil despre vietile sfintilor. S-a bãut mult vin în casa mea astãzi. Dar eu si Anna nu mai puteam sã rãmânem în casã. Nelinistea ne-a împins afarã, sub cerul

liber. Vom avea încredere în norocul nostru până ce vom fi descoperiti.

¯ Nu asta am vrut sã spun, a repetat ea. Ai înteles tu prea bine la ce m-am gândit.

Avea fruntea înrositã de soare. Si-a întins picioarele, si-a strecurat degetele în iarbã. Si obrajii îi erau rosii de soare, iar pe buze avea un zâmbet. Dar în ochii ei frumosi se citea descurajarea. Multã tristete era în ochii ei.

¯ Vesmintele de cãlugãritã îmi ascund personalitatea, a spus ea. Nu sunt o cãlugãritã. De când mi-am pãrãsit familia si am renuntat la obiceiurile în care am fost educatã sã trãiesc, mã simt mai sãnãtoasã si mai fericitã decât oricând. Ceea ce mãnânc are gust, aerul pe care-l respir este mai bun, într-adevãr, simt cã trãiesc. Sunt o fiintã vie, am un trup, dar acest trup este nelinistit.

¯ Dar eu îti respect vesmântul, i-am spus pe un ton sec.

¯ Asa-i, a aprobat ea ironic. Poate prea mult. Nu, tu nu poti profana nimic sfânt. Tu nici mãcar nu îndrãznesti sã mã atingi.

¯ Nu existã dragoste fãrã dorintã, i-am spus eu. Dar mie îmi este de-ajuns dacã te afli în preajmã. Am patruzeci de ani, te iubesc, dragostea mea pentru tine este o dragoste curatã. Nu am nevoie sã te ating.

¯ Nu existã dragoste fãrã dorintã, a repetat ea. Dar eu nu am nici vârsta, nici experienta ta. Poate cã ai dreptate. Poate cã trebuie sã-ti stãpânesti simturile. Dar trupul meu, rãscolit de dorintã, mã asigurã cã abtinerea nu are nici o valoare. Când îmi atingi pieptul cu mâinile tale, tot trupul meu vibreazã. De ce n-o mai faci?

¯ Dar eu nu sunt un înger, i-am spus. Nu crede asta!

¯ Tu ai o stãpânire teribilã, enervantã, a spus ea. Chiar sã n-am nici o putere de seductie asupra ta?

Si-a dezvelit un picior si a început sã-si mângâie genunchiul, uitându-se cu atentie în ochii mei. Dacã as fi atins-o, s-ar fi agãtat de mine, o stiam, îmi vorbise asa doar ca sã mã înnebuneascã.

¯ Am fãptuit un mare pãcat înselând încrederea tatãlui meu, a continuat ea. Credeam cã-l voi ispãsi învesmântându-mã în negru si rugându-mã în mãnãstire. N-am avut intentia sã te revãd. M-am jucat o vreme cu gândul cã, odatã obisnuitã cu mãnãstirea, îmi voi tãia pãrul scurt si voi rosti legãmântul de credintã. Spune-mi, dragul meu, toti oamenii se însalã asa, ca, pânã la urmã, sã ajungã la lucrul pe care-l doresc?

I-am spus:

¯ Omul nu se poate vindeca de minciunã. El crede întotdeauna în ceea ce sperã si crede cã e drept tot ceea ce doreste. Dar, în adâncul inimii lui, nimeni nu se poate însela pe el însusi.

¯ Ioannis Anghelos, mi s-a adresat ea cu un aer visãtor. Cred cã cel mai bine ar fi pentru amândoi dacã ai dori sã te cãsãtoresti cu mine.

Mi-a astupat gura cu mâna pentru a mã împiedica sã rãspund si a continuat:

¯ E drept cã Biserica latinã te-a cãsãtorit si cã femeia ta trãieste, dar asta n-are nici o importantã. Dacã-ti vei lepãda credinta si vei rosti Crezul ortodox, te vei putea boteza pentru a doua oarã. Sunt destui preoti în Constantinopol care ar fi dispusi sã anuleze vechea ta cãsãtorie si sã ne

unească, fiindcă acest lucru ar fi pentru ei si un prilej de a se răzbuna un pic pe latini.

¯ La ce bun? am spus eu. În inima mea sunt căsătorit cu Ghita. Eu nu vreau să încalc un legământ sacru. Nici chiar papa nu m-ar putea elibera de căsătorie, fiindcă eu am consimtit la ea.

¯ Vasăzică, a rostit ea, aruncându-mi o privire răutăcioasă, această femeie îti este mai dragă decât mine? Ce vină am eu dacă, în bratele acelei femei ciudate, ti-ai pierdut bucuria de a trăi? Nici măcar nu stii să râzi. Într-adevăr, tu nu stii să râzi. De-ai fi stiut, m-ai fi luat de sotie. Oare de ce-mi refuzi pacea sufletului meu? Oricum, nu-ti vei găsi linistea niciodată, orice ai face.

¯ Nici tu nu-ti vei găsi linistea în felul acesta, am spus eu. O asemenea căsătorie nu are nici o valoare. S-ar face fără consimtământul tatălui tău si va trebui fie să-ti schimbi numele, fie să-l folosesti incomplet. Validitatea unei astfel de căsătorii ar putea fi oricând contestată de justitia laică sau de cea ecleziastică.

¯ Contestată? a spus ea. Poate, dar n-ar fi decât o afacere judiciară, în nici un caz o crimă. De ce să nu ne căsătorim în credinta adevărată, chiar si pe ascuns? As putea veni să trăiesc împreună cu tine. Dimineata m-as destepta alături de tine sub acelasi acoperământ. Oare nu găsesti nimic care să-ti pună în armonie constiinta si iubirea?

¯ Tu esti păcatul meu, am rostit privind-o fix în ochi. Dacă eu voi încălca un sacrament din pricina ta, păcatul meu va fi si mai grav. În inima mea, voi săvârsi adulterul doar privindu-te sau atingându-ti mâna. În clipa în care te-am recunoscut în fata catedralei, în inima mea s-a aprins flacăra păcatului. Oare de ce nu vrei să întelegi?

¯ Oare de ce nu accepti sã fii doar un om? Nu poti face pace cu tine însuti? a rostit ea cu încãpãtânare. De fiecare datã când te privesc, simt cã te iubesc si mai mult, a spus ea si fata i s-a

fãcut dintr-o datã rosie ca focul. Este adevãrat. Chiar dacã dupã legile pãmântesti nu am fãptuit nici un rãu, în inima mea ¯ eu am si pãcãtuit cu tine. Oare nu întelegi cã vreau, atât pentru binele tãu, cât si al meu, sã nu ni se reproseze cã am pãcãtuit, de se va întâmpla si acest lucru cândva?

¯ Dumnezeule, ai milã de noi! am strigat eu. Pãcatul nostru nu va fi nici mai mic, nici mai mare dacã ne vom culca împreunã, cu sau fãrã binecuvântarea Bisericii. Acest lucru nu ne priveste decât pe noi doi. Pentru asta doar nouã însine ne putem cere socotealã. Dar ascultã, te-am chemat eu vreodatã sã te culci cu mine? Cred cã nu mã poti acuza de asa ceva.

¯ Bineînteles cã m-ai chemat, a spus ea. Ochii tãi m-au chemat, chiar si mâinile. De altfel, discutia este inutilã si stupidã, fiindcã vorbim fiecare despre lucruri diferite. Tu, în felul cum obisnuiesc toti bãrbatii, te-ai cãtãrat pe un cal de rãzboi si-mi tii un discurs patetic, în timp ce eu, ca o femeie practicã ce sunt, încerc pur si simplu sã aflu cum am putea aranja afacerea noastrã de inimã în asa fel încât sã nu fie ofensate mai mult decât trebuie nici pudoarea, nici bunele moravuri.

¯ Si, în felul acesta, tu crezi, într-adevãr, cã totul va fi absolut clar? am întrebat-o eu.

¯ Bineînteles, a spus ea, aruncându-mi o privire jucãusã, ca si cum s-ar fi distrat de suferinta pe care mi-o provoca.

¯ Dacã-i asa, am spus eu enervat, ce dracu' ne mai intereseazã bunele moravuri si conventiile?

Suntem adulti. Turcii cu tunurile lor vor fi mâine, poimâine la portile orasului, iar dupã aceea va fi doar un timp al disperãrii si al mortii; în fata mortii, ce importantã mai are dacã suntem sau nu cãsãtoriti în bisericã?

¯ Multumesc, dragul meu, a spus ea cu o falsã voiosie. Dacã tu crezi cã lucrul acesta este, într-adevãr, lipsit de importantã, eu, ca femeie, se întelege, prefer sã ne cãsãtorim.

Am vrut s-o apuc de mânã, dar ea s-a smuls si m-a antrenat în miscare pe iarbã. I-am imobilizat mâinile, dar a fãcut un efort si a izbutit sã se desprindã. Împingându-mi pieptul cu mâinile, a spus:

¯ Nu, Ioannis Anghelos, niciodatã. Nu mã vei avea niciodatã cu forta. Pânã când nu-ti vei abjura erezia latinã, pânã când un preot grec nu ne va da binecuvântarea.

Apoi lupta pe iarbã a început din nou, mângâietoare, excitantã. Deodatã a încetat sã se mai apere, fata i s-a fãcut nespus de palidã, a deschis ochii si m-a privit cu pupilele dilatate. Brusc, m-a muscat de brat cu o putere neobisnuitã, ca si cum ar fi vrut sã rupã carnea de pe mine. Am scos un tipãt de durere si am lãsat-o în pace.

¯ Si eu? a murmurat ea. Doamne! Eu sunt oare Anna Notaras, fiinta care se tãvãleste cu un latin pe iarbã ca o destrãbãlatã într-un grajd? Niciodatã, dar niciodatã nu m-as fi crezut în stare de asa ceva!

Mi-a tras o loviturã în obraz, apoi s-a ridicat. Am înteles-o. Eu am fost de vinã.

¯ Nu vreau sã te mai vãd niciodatã, a spus ea strângând din dinti. Niciodatã! Te urãsc mai mult decât tot ceea ce urãsc în lume. Îti urãsc ochii,

gura, mâinile. Dar cel mai mult îti urãsc frumoasa-ti constiintã si dorintele-ti limpezi. Oare cum poti spune atât de senin asemenea nerozii?

M-am scuturat de iarbã si am spus:

¯ Ai dreptate, Anna! Asa nu se mai poate!

Oare n-am scris cã nu ne-am certat?

31 martie 1453

Ultima zi a lunii martie. Sâmbãta sfântã, în curând, totul se va termina.

Împãratul si-a pierdut rãbdarea sã tot astepte. Astãzi a fost sãpat ultimul tronson al santului, apoi a fost umplut cu apã. Sã sperãm cã suportii de sustinere si pietrele vor rezista si-l vor împiedica sã se prãbuseascã.

Nici o clipã, cât timp au lucrat, marinarii n-au pierdut din vedere împrejurimile. Fãrã fluiere si tobe, fãrã flamuri fluturând în vânt. Chiar si împãratul, în cuirasã si cu o cascã de argint pe cap, a urcat cu suita sa în vârful unei coline. Nici urmã de turc la orizont. Armata lor înainteazã încet.

Cu Consiliul celor doisprezece în frunte, venetienii au sosit în mars în fata Palatului imperial, împãratul le-a încredintat apãrarea celor patru porti ale Blahernelor si le-a înmânat cheile. El însusi si-a asumat responsabilitatea apãrãrii Portii Sfântului Roman, în realitate, Giustiniani este cel care comandã trupele de apãrare ale acestei porti, precum si a vãii râului Lykos, pânã la Poarta Harisianã. Starea de alarmã a fost anuntatã si posturile de gardã au fost întãrite. Dar, deocamdatã, cea mai mare parte a bãrbatilor din apãrare se întorc noaptea sã doarmã la casele lor.

Cu ochii plini de lacrimi, împãratul li s-a adresat astfel latinilor:

¯ Începând de acum, soarta Constantinopolului se aflã mai mult în mâinile voastre decât în mâinile grecilor. Prezenta voastrã atestã cã noi, grecii, nu suntem singuri. Douãsprezece natiuni sunt în rândurile voastre. Occidentul ne-a sãrit în ajutor. Voi sunteti lancea Occidentului întru slava lui Dumnezeu si binecuvântarea întregii crestinãtãti. Cu profundã bucurie si încredere absolutã vã înmânez cheile portilor. Apãrati-le!

Câtiva tineri apartinând celor mai nobile familii de greci, aliniati lângã zid în ordine protocolarã, în vesminte de ceremonie, au râs batjocoritor în timp ce vorbea împãratul.

Dupã ultima noastrã întâlnire, Anna Notaras n-a iesit timp de trei zile din mãnãstire. Nu stiu pe cine a vrut ea sã pedepseascã. Pe mine sau poate chiar pe ea însãsi, în orice caz, astãzi, în cea de-a patra zi, a venit Hariclea cu talerul ei de lemn, s-a asezat fãrã pretentii la masa din bucãtãrie si a început sã geamã, lamentându-se totodatã despre capriciile femeilor tinere. Manuil i-a adus îndatã mâncare de la cârciuma de peste drum, iar ea, dupã ce a refuzat-o de câteva ori, s-a apucat sã înfulece cu lãcomie. Printre altele, a spus cã n-ar vrea sã abuzeze de ospitalitatea noastrã, mai cu seamã cã sora Anna nu este împreunã cu ea. I-am turnat eu însumi vin, ca sã-i arãt cã este oricând binevenitã, chiar si singurã, dar ea a refuzat energic, dupã care si-a fãcut seninul crucii, a prins curaj si a bãut tot urciorul de vin, cupã dupã cupã.

¯ Sora Anna, a spus ea, se roagã la Dumnezeu sã-i arate calea, îi este teamã cã în aceastã casã va fi dusã în ispitã.

¯ De ce-i este teamã tot nu scapã, sorã Hariclea, am spus eu întelegãtor, îmi pare nespus de rãu. Transmite-i cã, în ceea ce mã priveste, nu vreau s-o împing spre ispitã si cã, în general, nu-i doresc nici un rãu. Poate cã-i mai bine dacã nu mai vine deloc pe aici.

¯ As! a pufnit Hariclea ca o babã enervatã, fiindcã vorbele mele nu i-au plãcut. Dar ea nu stie ce vrea, ca toate femeile, în aceastã lume decãzutã, ademenirile si ispitele fac parte din destinul femeii. Dupã pãrerea mea, este mult mai bine dacã o femeie le întâmpinã cu fruntea sus decât dacã le evitã cu lasitate.

Imaginatia ei este plinã de legendele si povestile grecesti pe care tatãl ei, pantofarul, i le-a spus în copilãrie, de aceea este peste mãsurã de încântatã cã-i si ea amestecatã în povestea noastrã de dragoste. Ca toate femeile, Hariclea este o mijlocitoare perfectã, în orice caz, nu are intentii rele.

Nu stiu ce i-o fi povestit Hariclea Annei, dar astãzi Anna a sosit la mine însotitã de ea. De îndatã ce a intrat în camera mea, Anna si-a scos vesmintele de cãlugãritã, si a rãmas îmbrãcatã ca o femeie din înalta societate. Avea buzele rosii si fata vopsitã, iar sprâncenele si genele albastre. M-a privit sfidãtor si mi s-a adresat ca unui strãin:

¯ Sora Hariclea pretinde cã suferi din cauza absentei mele. Mi-a spus cã în douã zile ai slãbit îngrozitor de mult, cã ochii tãi au o ciudatã strãlucire sãlbaticã si febrilã. Se întelege cã nu vreau sã te îmbolnãvesti din pricina mea.

¯ Minte, i-am rãspuns eu pe un ton sec. N-am nici un fel de suferintã. Dimpotrivã, este pentru prima datã, dupã multã vreme, când sunt si eu ceva mai linistit. Fiindcã n-a fost nevoie nici sã meditez

la vorbe mai putin prietenoase, nici sã-mi torturez inima în zadar.

¯ Bine, bine, a spus ea muscându-si buzele. E drept cã nu arãti a fi câtusi de putin bolnav. Asa cã cel mai bine ar fi sã plec. Am vrut doar sã mã asigur cu ochii mei cã, într-adevãr, îti este bine.

¯ Nu pleca încã, i-am spus eu în grabã. Manuil a pregãtit niste dulceatã si prãjituri pentru sora Hariclea. Las-o pe biata femeie sã mãnânce în tihnã! Probabil cã postul din mãnãstire nu-i atât de usor de suportat. Uite, si tu ai obrajii supti si arãti cam obositã.

S-a apropiat în grabã de oglinda venetianã si s-a privit cu atentie.

¯ Nu stiu ce-ai vãzut tu pe fata mea, a spus ea miratã.

¯ Îti strãlucesc ochii, i-am spus. Poate ai febrã. Lasã-mã sã-ti ating fruntea!

A fãcut un pas înapoi si a strigat:

¯ N-ai sã-mi mai atingi nimic! Dacã încerci sã te apropii de mine, am sã te lovesc.

Si deodatã... A ajuns în bratele mele. Însetati de iubire, ne-am mângâiat, sãrutul ne-a purtat dincolo de spatiu si timp pânã ce am pierdut întelegerea lumii din jur, flacãra iubirii noastre a spart bolta încãperii mãrginite si am îmbrãtisat tot cerul. N-o mai ascundea negrul vesmânt al mãnãstirii. Cu patimã a rãspuns sãrutãrii mele si mi-a mângâiat fata, umerii, bratele, trupul. Dar dorinta ei s-a risipit în van. Dincolo de ochii închisi, dincolo de pasiunea mistuitoare, veghea vointa celei care nu iubise încã. Abia dupã ce m-a simtit istovit, a

deschis ochii, m-a împins la o parte si mi-a spus pe un ton triumfãtor:

¯ Vezi, chiar dacã altceva nu pot, pot sã te chinuiesc!

¯ Tu singurã te chinui si mai mult, am rostit eu cu ochii plini de lacrimi.

¯ Nu te cred, a spus ea. Atât timp cât voi putea schimba bucuria ta în durere, plãcerea mea va fi deplinã. Si ai sã vezi care dintre noi este mai puternic. E drept cã la început, în ignoranta mea, am fost surprinsã de jocul tãu, dar acum cunosc moravurile tale occidentale.

Cu mâinile tremurânde si-a aranjat gulerul robei si si-a îndreptat pãrul privindu-se în oglindã. A spus cu un surâs provocator:

¯ Nu mã crede chiar atât de inocentã, încât sã-ti îngãdui sã te porti cu mine doar asa cum vrei tu! La început, eu am gresit, iar tu ai profitat, purtându-ti degetele pe mine ca pe strunele unei harpe. Este rândul meu sã cânt pe tine. Si vom vedea cât timp vei rezista. Am primit o educatie excelentã, sunt o femeie maturã, asa cum tu însuti ai spus. Nu mã poti seduce ca pe o fatã usoarã din port.

Parcã era altã fiintã. Vocea ei era hotãrâtã si ironicã, îmi tremura tot trupul. Nefiind în stare sã scot o vorbã, m-am multumit doar sã mã uit la ea în tãcere, îmi arunca priviri rapide peste umãr. Gâtul alb, arcul înalt al sprâncenelor, chipul ca o floare ridicându-se dintre vesmintele bogate. Am simtit pe mâini parfumul ei de hiacint.

Într-un sfârsit i-am spus:

¯ Nu te recunosc.

¯ Nici eu nu mã recunosc, a rostit ea. N-am stiut niciodatã cã se ascund atât de multe lucruri în mine. Cred cã tu, domnule Jean Ange, ai fãcut din mine o femeie!

S-a apropiat apoi, m-a apucat de pãr si m-a sãrutat pe gurã, apoi m-a depãrtat brusc.

¯ Dar tu mã faci sã fiu asa, a rostit cu tandrete în glas. Tu ai desteptat în mine apucãturi rele. Dar nu-i nimic. Sunt curioasã sã mã cunosc.

M-a prins de mânã cu un aer distrat si a început sã se joace cu degetele mele, mângâindu-le unul dupã altul.

¯ Mi-ai vorbit despre moravurile Occidentului, a spus ea. Mi-ai povestit despre bãrbati si femei din înalta societate care se scaldã împreunã si se distreazã liber, în semn de salut, bãrbatii pot sãruta vârful sânilor dezgoliti ai frumoaselor doamne. Toti se amuzã si beau vin, fluierele cântã duios, pânã si bãrbatii cãsãtoriti le îngãduie femeilor lor sã se întindã alãturi de prieteni si sã se lase mângâiate, cu conditia sã nu se întâmple nimic rãu. Asa ai spus.

¯ Ai un mod original de a întelege ceea ce ti-am povestit despre Occident; în fiecare tarã existã oameni usuratici si destrãbãlati, care au obiceiuri particulare. Cã sunt crestini, cã sunt musulmani, cã locuiesc la Venetia sau la Constantinopol, n-are importantã. De aceea, oamenii care fac parte din aceastã categorie obisnuiesc sã cãlãtoreascã dintr-o tarã în alta. Pentru cei mai multi dintre ei, chiar si pelerinajul la locurile sfinte este un pretext de destrãbãlare. Lucrurile acestea se întâmplã în special în vremuri confuze si de delãsare, când credinta slãbeste si nu mai rãmân decât aparentele. Cu cât se distreazã mai mult un om, cu atât mai greu îi este sã gãseascã plãcerea; în acest domeniu,

imaginatia umanã are limite, trebuie sã se multumeascã cu lumea amar limitatã a simturilor. Omul care nu cautã nimic altceva în afarã de satisfactia lui rãmâne pentru eternitate arid de dorintã. Tu ai, într-adevãr, o idee ciudatã despre Occident, am continuat eu. Dar, în pestritul Occident, eu am întâlnit si sfinti, si bogati care, dupã ce si-au dãruit toatã averea sãracilor, au trãit toatã viata la mãnãstire, am întâlnit nobili care au renuntat la titlurile lor si au devenit cersetori, eruditi care si-au distrus ochii ordonând si glosând manuscrise vechi, principi care au plãtit averi pentru un anume manuscris mucegãit si ros de soareci, astrologi care si-au petrecut toatã viata calculând orbitele planetelor si influentele lor asupra destinului oamenilor, negustori care au inventat contabilitatea în partidã dublã pentru a cunoaste în fiecare moment starea averii lor. Fiecare tarã are nebuni încântãtori si jucãusi. Sunt doar relatiile dintre bãrbati si diferite femei. Si mângâierile lor.

Au lãsat-o indiferentã vorbele mele. Mai întâi, s-a fâtâit cât s-a fâtâit prin fata mea, apoi si-a desfãcut fibulele robei si si-a dezgolit sânii, pe care i-a examinat atentã în oglinda venetianã. Între timp a tras cu coada ochiului spre mine, ca sã-mi observe reactiile.

¯ Nu, nu, a spus ea într-un sfârsit. Pudoarea mã împiedicã sã apar asa în fata bãrbatilor, în orice caz, trebuie sã astept ca mai întâi alte femei sã umble cu sânii dezgoliti. Poate cã atunci ochii se vor obisnui cu privelistea si acest obicei nu va pãrea câtusi de putin extravagant.

¯ Tu mã provoci, i-am spus eu si aveam gura uscatã.

¯ Nicidecum, a spus ea cu vicleanã naivitate, ridicându-si roba la loc peste umeri. Cum as putea sã te provoc? Oare nu esti tu atât de puternic, iubirea ta nu-i atât de limpede cum ai afirmat? Cum ar putea o femeie lipsitã de experientã sã te tulbure? Doar tu însuti ai spus cã-i atât de greu de redescoperit o nouã plãcere. Oare ce noutate as mai putea eu sã-ti ofer?

Îmi propusesem sã rãmân calm, dar nu stiu cum se face cã am fost peste mãsurã de enervat din cauza rãutãtilor ei si am tipat:

¯ Dar nu-i adevãrat! Nu despre mine ti-am povestit când ti-am descris moravurile Occidentului. Dimpotrivã, eu am evitat femeile, fiindcã n-am simtit nici o atractie specialã pentru ele. Îmi tulburau gândurile, îmi deranjau seninãtatea. De aceea am încercat sã fiu cât mai departe de ele. Eram dezgustat de ochii lor strãlucitori si de mângâierile lor sufocante.

Anna Notaras s-a întors pentru a mã privi si si-a ascuns mâinile la spate.

¯ Mângâieri sufocante? a spus ea stins. Te urãsc!

¯ Dar nu m-am gândit la tine când am fãcut aceastã afirmatie, am strigat eu deznãdãjduit. Pentru numele lui Dumnezeu, Anna, nu despre tine am vorbit!

¯ Latin desfrânat! a tipat ea. Coajã uscatã de ou!

Si-a pus repede pe ea rasa de cãlugãritã, si-a ascuns pãrul si fata.

¯ Cu bine! a spus ea. Si multumesc pentru învãtãturile pe care mi le-ai dat! Data viitoare voi fi mai înteleaptã.

Chiar dacã mi-a zgâriat inima cu sarcasmul ei, nu s-a mâniat, am simtit asta. Nu mi s-a pãrut cã s-a simtit jignitã, a plecat multumitã, cu capul drept. Si apoi, n-a zis chiar ea: data viitoare si eu, care credeam cã o cunosc bine, ca si cum ar fi fost o parte a fiintei mele!

l aprilie 1453

De dimineatã au bãtut clopotele si toaca bisericilor si mãnãstirilor îndemnându-i pe oameni sã se roage pentru salvarea orasului. Ziua a fost tulburãtor de frumoasã. Mult prea frumoasã a fost aceastã zi de primãvarã. Lantul imens, cãruia i s-au adãugat noi tronsoane si i s-au reparat inelele, este gata si asteaptã sã fie pus la loc. Serpuitor, se întinde de-a lungul tãrmului mãrii, de la Turnul lui Eugen pânã la Turnul Sfântului Marcu.

Dupã ce au asistat la slujbã, multi oameni s-au dus în port sã vadã lantul. Flotoarele cilindrice, care-l mentin la suprafatã, prinse cu bride puternice, sunt atât de mari, încât nici cei mai vânjosi bãrbati nu le pot cuprinde în brate. Verigile de fier ale lantului sunt groase cât un picior de bãrbat. Celebrul lant al ospitalierilor, care închide portul din Rhodos, este o joacã de copii pe lângã acest masiv lant al Constantinopolului. Nu-l poate rupe nici cea mai mare corabie. Pãrintii l-au arãtat copiilor lor, iar copiii s-au cãtãrat si au intrat în inele fãrã nici o teamã. Chiar si împãratul Constantin, însotit de suita sa, a venit sã-l cerceteze. Unul din capetele lantului este prins în piatra fundatiei Turnului lui Eugen.

Spre searã, tinându-se de mânã, au venit amândouã cãlugãritele în casa mea. Slujba religioasã si lantul i-au redat Haricleei curajul. Ea i-a povestit pe îndelete lui Manuil despre Sfânta

Fecioarã si despre ceilalti sfinti, care, de-a lungul secolelor, au ocrotit Constantinopolul si i-au înspãimântat atât pe turci, cât si pe cei care au încercat sã-l cucerească. Si i-a mai spus Hariclea cã, atunci când turcii si-au construit fortãreata pe Bosfor, însusi strategul celest, Arhanghelul Mihail, a coborât din cer, cu sabia-i de foc în mânã, pentru a proteja orasul. Multi martori demni de toatã încrederea l-au vãzut cãlare pe un nor, deasupra Bisericii Sfintilor Apostoli. Vesmintele îi strãluceau atât de tare, încât cei care l-au vãzut au fost nevoiti sã-si acopere ochii.

¯ Câte perechi de aripi avea? a întrebat-o Manuil, în speranta cã va avea, în sfârsit, o certitudine în această chestiune atât de controversată.

¯ Nimeni n-a avut timp sã le numere, i-a rãspuns enervatã Hariclea. Strãlucirea sãbiei de foc i-a orbit pe oameni si multã vreme ei n-au mai vãzut altceva pe cer decât niste discuri luminoase. Sunt convinsã cã dacã l-ai fi vãzut, nu te-ai fi apucat sã-i numeri aripile, ci ai fi îngenuncheat umil alãturi de ceilalti oameni, multumindu-i lui Dumnezeu, care, în nemãrginita Lui bunãtate, l-a transferat pe arhanghelul protector al Bosforului la Constantinopol.

¯ Înseamnã cã-i rãu de tot, a rostit Manuil, scãrpinându-si barba surã. Dacã nici Dumnezeu nu mai are încredere cã Panaghia Blahernelor poate ocroti singurã Constantinopolul, în cine sã mai avem noi încredere? În orice caz, Maica Cerului este mai importantã decât arhanghelul, asta o stie toatã lumea.

¯ Doar dacã nu cumva Arhanghelul Mihail a vrut sã ocroteascã fortãreata turcilor, am spus eu. Fiindcã astã-varã, când turcii au zidit coloanele de

marmurã ale propriei lui biserici, arhanghelul n-a miscat o aripã. Dacã arhanghelul strateg al cerului a zburat pe deasupra orasului nostru cãutându-si un loc, cred cã mai degrabã este o prevestire rea decât una bunã.

¯ Uite cã la asta nu m-am gândit! a exclamat Hariclea, strãpungându-mã cu o privire nelinistitã.

Însã si-a revenit de îndatã si a spus consolator:

¯ Dar noi avem moastele sfintilor în relicvarii de argint. Cei care au murit ca martiri acum o mie de ani apãrând imaginile sfinte, atunci când spiritul fãrã chip al Islamului si al falsului Profet au hãrtuit adevãrata noastrã învãtãturã. Cei cuviosi au ascuns atunci imaginile sfinte în vesminte si în case, chiar dacã primejdia ce-i pândea era mare. Sfintii martiri se vor ridica din sicriele lor de argint sã se rãzboiascã cu dezgustãtorul Dumnezeu fãrã chip al turcilor.

Apoi, dintr-o rãsuflare, ea a însirat numele a douãzeci de sfinti martiri, si-a sters ochii plini de lacrimi si a spus smiorcãindu-se:

¯ Este drept cã martirii ãstia nu-s decât niste biete rãmãsite chircite si lustruite de mosnegi si de babe cu tigve înnegrite, dar tare mi-s dragi când îi vãd cum se odihnesc evlavios pe pãtuturi

de mãtase în relicvarii de argint, unii la Biserica Patriarhiei, altii în pivnitele Sfintei Maria a mongolilor, de parcã ar fi niste copii nevinovati. Dacã as fi gãsit si eu la timpul potrivit un bãrbat cumsecade, m-as fi cãsãtorit si as fi avut copii, numai cã singurul bãrbat care s-a dat o datã la mine a fost un marinar cu fata ciuruitã de vãrsat de vânt si, slavã Domnului, era atât de beat, încât n-a reusit sã-mi facã nimic. De aceea, ca sã nu-i mai ispitesc si pe altii, tata m-a trimis la mãnãstire.

Acum mi-a cam trecut vremea, asa cã nu mã mai îndemna atâta sã-ti beau vinul, Manuil! Nu-i asa cã si tu esti bãtrân?

Iar Manuil i-a rãspuns cuviincios cã vârsta, durerile de urechi si întepãturile din genunchi i-au risipit dorinta de a mai zãmisli copii pe lumea asta.

Uite asa au pãlãvrãgit ei multã vreme, iar eu m-am amestecat din când în când în discutia lor amuzantã, fiindcã era duminicã si o vreme atât de frumoasã de mult nu mai fusese, asa cã n-avea nici un rost sã stau posomorât, chiar dacã Anna refuzase categoric sã vinã în camera mea. A tãcut tot timpul si a rãmas acoperitã din cap pânã în picioare în vesmintele ei negre de cãlugãritã. Nici vârful degetelor nu i le-am putut vedea, fiindcã avea mâinile complet acoperite. Când o mai întrebam câte ceva, clãtina din cap de parcã fãcuse un legãmânt de mutenie în fata lui Dumnezeu. Putinul pe care-l puteam întrezãri din chipul ei avea o paloare ciudatã, iar ochii mari cãprui mã priveau acuzatori. Avea cearcãne vinetii în jurul lor si pupilele umflate, de parcã plânsese. Parcã voia sã mã impresioneze, sã destepte în mine un sentiment de milã si de remuscare. Când am încercat s-o prind de mânã, s-a retras ca si cum i-ar fi fost teamã de mine. Era prea ciudatã si m-am întrebat dacã nu cumva îsi acoperise singurã fata cu fãinã si-si desenase cearcãnele de sub ochi, fiindcã paloarea era prea nefireascã, iar restul chipului ei, o adevãratã nefericire.

Din când în când, Hariclea trãgea spre ea cu coada ochiului, apoi o pufnea râsul. Iar Anna îi rãspundea cu o privire atât de mânioasã, încât biata Hariclea îsi acoperea gura cu mâinile, ca sã-si poatã înãbusi râsul.

Dar n-am mai rezistat, am apucat-o de mâini, am obligat-o sã se ridice în picioare si am întrebat-o:

¯ Ascultã, ce-i cu maimutãreala asta ipocritã?

M-a privit cu uimire simulatã, si-a pus un deget pe buze si a spus în soaptã:

¯ Sst! Sã n-audã servitorii!

Apoi, ca si cum n-ar fi putut sã împiedice inevitabilul, si-a lãsat umilã umerii în jos si a venit dupã mine pânã în dreptul scãrii, dar în casa mea n-a vrut sã intre.

¯ Nu, a rostit ea, nu pot face o asemenea nebunie! Eu trebuie sã-mi pãstrez buna reputatie. Oare nu te întrebi ce-ar putea gândi servitorul tãu despre noi? Si, dacã tot am pomenit despre servitor, a reluat ea ideea cu un ton mai hotãrât si mai aprig, te porti ca si cum noi am fi deja cãsãtoriti si nu te sfiesti câtusi de putin sã mã dojenesti de fatã cu servitorul tãu. Ca sã nu mai spun cã-i absolut deplasat sã sporovãiesti cu aceastã femeie simplã, care întelege gresit orice vorbã. Dar poate cã eu mã însel. Poate cã nu ea, ci eu însãmi sunt folositã ca o însotitoare. Poate cã pe tine te intereseazã doar s-o întâlnesti pe ea, sã-i dai de bãut si sã faci din ea instrumentul poftelor tale, profitând de faptul cã nu-i în stare sã se apere. De aceea n-o las sã vinã singurã aici, desi, dacã ar fi dupã mine, as prefera sã nu mai vin niciodatã în casa asta. I-am spus:

¯ Ce-i cu tine, dragostea mea? Sã-ti fi pierdut oare mintea? Eu nu mai înteleg nimic din felul în care te porti.

¯ Asa, Ioannis, asa! Acuzã-mã acum cã sunt nebunã! N-am fost eu proastã oare de mi-am lãsat

casa si l-am pãrãsit pe tatãl meu, abandonându-mã în bratele tale? Nici nu-mi mai aduc aminte de când n-am mai auzit sã-mi fi spus si tu o vorbã bunã. Nimic nu-ti place. Dacã mã îmbrac corespunzãtor demnitãtii si pozitiei mele în societate, te porti cu mine ca si cum as fi o târfã din port. Dacã încerc sã-ti fiu pe plac, sã fiu plinã de pudoare si rezervatã în dorinte, devii furios, mã insulti, mã strângi de mâini si încerci sã mã târãsti în camera ta, ca si cum ai intentiona sã mã violezi. Acuzã-mã dacã ai de ce, dar mai întâi înlãturã-ti praful din ochi, care te împiedicã sã vezi bine!

¯ Dumnezeule, ai îndurare si nu mã lãsa sfârtecat de o femeie! am spus eu istovit si disperat. Probabil cã, în ciuda tuturor aparentelor, am o inimã prea latinã, de nu-i pot nicidecum întelege pe greci.

S-a domolit, si-a deschis minunatii ei ochi mari si a rostit sententios:

¯ Nu-i amesteca pe greci în povestea noastrã! Pe femei tu nu le întelegi. Poate cã nici nu esti un aventurier si un seducãtor, asa cum am afirmat o datã, ci doar un inocent, din moment ce atât de putin te pricepi la femei. De aceea, n-am încotro si te iert pentru felul în care te porti.

Am sãrit în sus de indignare si am strigat:

¯ Tu mã ierti? Dumnezeule mare! Oare care dintre noi doi ar trebui sã ierte? Dar ajunge, ajunge! Poftim, îti cer iertare, mã umilesc în fata ta, dacã asa vrei, dar te rog sã încetezi acest joc care mã face sã înnebunesc. Nu mai rezist. Oare de ce te porti asa cu mine?

Si-a lãsat ochii în jos, dar privirea ei m-a strãpuns.

¯ Pentru cã te iubesc, domnule Ioannis Anghelos, a rostit ea blând. Te iubesc atât de mult, încât uneori îmi vine sã-mi plâng singurã de milã. Iar tu te porti ca un copil. Dar poate cã de aceea te iubesc atât de mult.

M-am uitat uimit la ea, fiindcã nu mai puteam sã înteleg nimic. Si am soptit:

¯ Ciudatã dragoste!

Iar ea mi-a mângâiat obrajii si a rostit înduiosãtoare:

¯ Prietenul meu drag, singura mea dragoste! Oare de ce esti tu atât de încrâncenat?

¯ Eu?

Atât de mânios am întrebat-o, încât nici n-am putut continua sã-i vorbesc. Dupã câteva clipe i-am spus:

¯ În orice caz, eu nu sunt diabolic de capricios, asa cum esti tu.

¯ Capricioasã? m-a întrebat ea miratã. Vasãzicã, crezi cã sunt capricioasã? Poate cã nu sunt atât de simplã ca tine. Dar o femeie este întotdeauna mai complicatã decât un bãrbat.

Am întrebat-o:

¯ De fapt, ce vrei de la mine? Vorbeste!

¯ O cãsãtorie atât de legalã pe cât este posibil pentru vremurile în care trãim, a spus ea simplu, rostind distinct si apãsat fiecare cuvânt. Eu trebuie sã mã gândesc la reputatia mea, la viitorul nostru, la familia mea si la tatãl meu.

Mi-am strâns atât de tare pumnii, încât unghiile mi-au intrat în carne, si am spus calm:

¯ Dar nu mai existã nici un viitor, încearcã sã întelegi cã nimic nu mai are vreo importantã. Familia ta, palatul tatãlui tãu, reputatia ta... Tunurile turcilor sunt la cinci mii de pasi de oras.

Sunt atât de multi turci, încât nimeni nu-i poate numãra. Pentru noi nu mai existã nici un viitor, crede-mã!

¯ Atunci de ce îmi vorbesti asa de îndârjit? m-a întrebat ea. Dacã tot nu mai existã viitor, dacã nimic nu mai are vreo importantã, atunci, pentru numele lui Dumnezeu, de ce nu vrei sã faci pentru mine acest gest neînsemnat, care poate sã-mi aducã putinã fericire?

¯ Bisericile sunt acum unite, i-am spus eu. Încearcã sã întelegi! Uniunea a fost proclamatã, în fata bisericii, o cãsãtorie latinã are aceleasi precepte ca si o cãsãtorie greceascã. Voi încãlca un sacrament dacã mã voi recãsãtori. Este o chestiune de principii. Eu nu m-am lepãdat de credinta mea pentru a mã converti la credinta Islamului nici acolo, la Varna, când am simtit tãisul sãbiei pe grumaz. Cu mult mai de neiertat ar fi acum dacã mi-as abandona credinta pentru capriciile unei femei.

¯ În cele mai multe dintre bisericile Constantinopolului încã se citeste Crezul fãrã nici o adãugire, a continuat ea cu încãpãtânare. Cãsãtoriile, înmormântãrile si botezurile se mai fac dupã vechile obiceiuri. Gregorios Mammas este un patriarh fals, pe care Sinodul l-a renegat. Nici papa nu-l poate reabilita, asa cã, în functia pe care o are, el nu este altceva decât o marionetã a

Împãratului Constantin. Adevãrata Bisericã greacã se ascunde îndãrãtul tuturor acestor momente tulburi si va renaste atunci când îi va veni vremea. Boteazã-te în credinta Bisericii grecesti si absurda-ti cãsãtorie de mai înainte se va anula de la sine!

Eram atât de confuz în inima mea si m-am bãtut cu pumnul în piept si am strigat:

¯ Oare de ce sunt eu blestemat pe lumea asta? Oare de ce n-am dreptul sã trãiesc cum mã îndeamnã sufletul? Oare si tu vrei sã mã urmãresti cu preoti si cu legiuitori, chiar dacã nici nu te-am atins?

¯ Nici nu mã vei atinge vreodatã! a rostit ea pãtimas. Chiar de-as muri de dorul tãu! Am si eu principii pe care nu le pot abandona, pentru cã altfel, oare cine mai sunt? Du-ti viata de unul singur, dragul meu, cã singur vei intra în mormânt! Dar noi trãim în lumea oamenilor, nu în lumea lui Dumnezeu, în lumea aceasta a oamenilor, unde pentru toate trebuie sã te târguiesti, în care trebuie sã te adaptezi dupã ceilalti, ca sã ai un crâmpei de fericire. L-am mintit pe tatãl meu, mi-am pãrãsit familia si casa pentru tine. Trebuie sã înseli si tu pe cineva. Altfel nu mai pot întelege cã suntem fãcuti unul pentru altul; întotdeauna existã ceva de ales, singur ai spus-o. Alege! Acum este rândul tãu sã alegi, ãsta-i ultimul meu cuvânt.

Cu lacrimi de mânie în ochi am intrat în grabã în camera mea, mi-am atârnat sabia de centurã, m-am încãltat si mi-am pus cuirasa.

¯ Adio, Anna! am strigat din poartã, dupã ce am trecut pe lângã ea. De acum înainte, doar pe zidurile orasului mã vei mai gãsi. Ti-am oferit un mãr, dar tu nu îndrãznesti sã musti din el, fiindcã ti-e teamã cã ar putea avea viermi.

¯ Tine, primeste-ti mãrul înapoi, a strigat ea si a aruncat în mine cu primul lucru care i-a iesit în cale, felinarul cu geamuri de sticlã, un obiect foarte scump.

Sticla s-a spart în capul meu si m-a rãnit pe gât si pe mânã. Dar n-am observat decât mai târziu. Am trântit poarta si am plecat. Ea a alergat dupã mine si a strigat îngrozitã:

¯ Cel putin, te-am rãnit?

Dar nu m-am întors. Am strãbãtut strada zornãind din cuirasã ca si cum as fi încercat sã alung diavolul. O iubesc la nebunie.

4 aprilie 1453

Luni a fost pus lantul la loc. Închide acum portul, de la Turnul lui Eugen pânã la Turnul Galatei de pe cealaltã parte a golfului. Nici o corabie nu mai poate scãpa de lantul ca un sarpe imens ce pluteste de la un mal la altul.

În amurg, tot orizontul nord-vestic a fost rosu de focurile de la bivuacurile turcilor.

Dupã ce am plecat de acasã, am ajuns în apropierea Portii Sfântului Roman si m-am angajat în garda consolidatã de Giustiniani. Latinii dorm prin turnuri si prin încãperile de pazã, fierb carne de berbec în ceaune uriase, îsi omoarã timpul cu jocul de cãrti si beau vin. Grecii cântã imnuri religioase pe mai multe voci si se roagã. Oamenii de pazã supravegheazã pe ziduri. Din când în când, câte unul mai aruncã o tortã sau o sãgeatã aprinsã dincolo de santul dimprejurul zidurilor, pentru cã i se pare cã a vãzut pe cineva miscându-se în întunericul noptii. Dar povârnisul este desert.

De îndatã ce a fost mâncatã toatã carnea de berbec, ceaunele sunt umplute cu plumb topit si cu smoalã clocotitã.

O multime de tunuri mici sunt amplasate sub ziduri. Tot acolo sunt si bombardele cu guri largi, aruncãtoare de proiectile mari din piatrã. Dar acestea din urmã încã n-au fost încercate.

Pe creasta zidului, specialistii împãratului au amplasat vechile baliste si catapultele. Ele au o bãtaie lungã, dar nu sunt atât de rapide ca tunurile.

Doar un singur om din cincizeci este dispus sã mânuiascã armele care folosesc pulberea explozivã, în general, toatã lumea preferã arcul, care este o armã mai sigurã si mai precisã.

Orizontul este rosu si latinii pun pariuri dacã turcii vor ajunge sau nu mâine dinaintea portilor orasului. Toti sunt foarte agitati si nu se pot odihni. Rãzboinicii de profesie n-au voie sã înjure sau sã blesteme. Acest lucru este jignitor pentru greci, care se depãrteazã cât pot de latini ca sã înjure în voie.

În timp ce vegheam, mi s-a strecurat din nou în inimã amãrãciunea, iar în minte îndoiala. N-am cum sã nu mã gândesc la Anna Notaras. N-am cum. Destinul nu poate fi atât de inevitabil, încât sã nu mã abat nicicum de la drumul hotãrât de el, asa mã gândesc. De ce insistã cu atâta încãpãtânare sã se uneascã legal cu mine? Ar trebui sã înteleagã cã am motive care mã împiedicã sã consimt. Eu am dreptate.

Dacã voi renega Uniunea si mã voi cãsãtori cu Anna Notaras, voi face un pas cãtre ispita de care mã feresc.

Oare de ce a trebuit s-o recunosc în fata portalului Catedralei Sfânta Sofia? Tocmai atunci când drumul meu era atât de clar si simplu. Acum totul este tulbure în mintea mea si gândurile clocotesc.

Mi-am lãsat oare spiritul sã se prãbuseascã? Sã se cufunde în ispita trupului? Dar dragostea mea este în egalã mãsurã spirit si trup. Asa cred. Asa credeam.

Sunt doar om, nu înger. Totusi, durerea de genunchi a lui Manuil s-a risipit dupã ce i-am atins grumazul.

De la nord-vest la nord tot orizontul este rosu de la focurile din tabãra turcilor. Mâine dimineatã vor înconjura orasul. Nu existã nici o altã solutie decât sã lupt, pentru cã mi-e teamã de ce vã sã vinã. Atât de simplu. Atât de clar. Îngerul Mortii mi-a fãgãduit cã mã va astepta lângã Poarta Sfântului Roman. Oare mã îndoiesc de regatul ce mi-a fost promis?

Viata mi-a fost împlinitã. Am trãit multe vieti. Am cunoscut toate anotimpurile fericirii. Am citit scrierile vechi. Am crezut în filozofie. Am fost negustor. Am vânat. Am umblat prin rãzboaie. La Florenta am fost unul dintre cei mai bogati oameni. De zece ori am simtit respiratia rece a mortii, dar ea doar a trecut pe lângã mine. Când am fost sclav, am înteles cã deasupra sclaviei doar singur te poti ridica.

Toate, toate acestea doar pentru a-l cunoaste pe Dumnezeu.

Toate acestea doar pentru a mã azvârli din cauza unei femei în mormântul arzãtor al pasiunii.

Pentru cã o iubesc, n-ar trebui oare s-o urãsc?

5 aprilie 1453

În zorii zilei, când soarele suia pe bolta cerească, nori grei de praf s-au ridicat deasupra tuturor drumurilor si cãrãrilor care duc spre oras. Apoi, înotând prin norii de praf, si-au fãcut aparitia primele grupuri rãzlete de turci. Când au vãzut zidurile orasului ce se înãltau dinaintea ochilor lor, turcii au început sã urle. L-au implorat pe Dumnezeul lor si pe Profet si si-au învârtit armele deasupra capetelor.

Giustiniani m-a chemat sã vin lângã turnul de pazã al Portii Harisiene. Se întâlnise acolo cu împãratul si erau amândoi cãlare. Nu prea departe de ei, o sutã de tineri nobili greci asteptau strunindu-si caii, care tropãiau de nerãbdare. Erau aceiasi bãrbati care au râs si au fãcut observatii ironice în timpul discursului pe care împãratul îl tinuse latinilor. Aceiasi pe care i-am vãzut jucând polo pe Hipodrom. Tineri frumosi si mândri, care credeau cã era dezonorant sã discute cu latinii.

¯ Te pricepi la cãlãrie, Jean Ange? m-a întrebat Giustiniani. Stii sã suni din trâmbitã?

Am dat afirmativ din cap.

¯ Ai dorit sã lupti, nu-i asa? a continuat Giustiniani. Ei bine, vei lupta! Dar fã în asa fel ca lupta sã nu dureze prea rnult si evitã sã fii încercuit! Spune-le în greceste acestor blestemati de tineri aiuriti cã-l voi spânzura cu mâna mea pe acela care nu se va supune semnalului trâmbitei când va fi anuntatã retragerea. Noi nu ne putem îngãdui sã pierdem nici un om. Este vorba de o încercare de destabilizare a dusmanului, nicidecum de un atac. Nu vã cer decât sã stârniti un pic de dezordine în coloana turcilor. Dar nu pierdeti din

vedere turnul! Pentru cã, de veti fi în primejdie, vã voi face semn cu drapelul.

Si mi-a întins o trâmbitã, iar eu am suflat în ea. Avea un sunet clar, cristalin. Caii s-au cabrat. Apoi le-am strigat tinerilor cã eu nu aspir sã-mi disput cu ei vitejia si onoarea în aceastã expeditie pe care o vom face si cã doar mã supun ordinului comandantului de a-i însoti ca sã le dea semnalul de retragere. Le-am mai spus cã sunt mult mai în vârstã decât ei si am luat parte la bãtãlii ecvestre încã înainte de Varna.

Giustiniani s-a adresat cu cãldurã marelui sãu cal de rãzboi explicându-i situatia, apoi mi-a întins hãturile si m-a asigurat:

¯ Calul meu te va ocroti mai bine decât sabia pe care o porti. Cu copitele din fatã, el sparge orice învãlmãseealã, iar la nevoie poate ridica un turc în aer chiar si cu dintii.

Într-adevãr, era un armãsar occidental aprig si frumos, dar ceva mai încet si mai stângaci decât înfocatii cai ai grecilor. Din fericire, animalele mã respectã. Altfel, m-as fi temut de cal mai mult chiar decât de turci. Giustiniani este mai înalt, asa cã scãrile de sa au fost prea lungi pentru mine, dar n-am avut timp sã le scurtez. Podul mobil a fost coborât cu mare zgomot si câteva zeci de bãrbati au împins cele douã batante ale portii.

Grecii au iesit în perfectã ordine pe poartã, dar încã de pe pod au început sã dea pinteni cailor si sã-si ia avânt, încercând sã se depãseascã unii pe altii, urlând ca o hoardã de barbari. Eu i-am urmat. Rãsuna pãmântul sub potcoavele armãsarului meu, care era furios cã aleargã în urma celorlalti cai, fiindcã era obisnuit sã galopeze în frunte; în ceea ce mã priveste, mã simteam la adãpost, ca si cum as fi cãlãtorit cãlare pe un elefant.

Am cãlãrit pe drumul care duce spre Adrianopol, pentru a iesi în întâmpinarea unei trupe de pedestrasi. Când au vãzut cã se apropie cãlãretii, turcii s-au dat de o parte si de alta pe marginea drumului, apoi sãgetile lor au început sã vâjâie în aer. Tinerii greci au început ca pe Hipodrom sã cãlãreascã, dar acum nu urmãreau nici o minge rotundã, ci doar capetele turcilor. Apoi calul meu de rãzboi a cãlcat în picioare primul turc. De departe, s-a auzit, apoi s-a vãzut, cum se apropie în galop o ceatã de spahii. Primii turci, îngroziti, si-au aruncat armele si au luat-o la goanã. Nu era decât avangarda pedestrasilor si, bineînteles, s-a format numaidecât un grup de atac, care si-a înfipt oblic lãncile în pãmânt, cu vârfurile îndreptate spre noi. Tinerii greci au ocolit cu prudentã lãncile, dar calul meu nãrãvas si-a continuat cursa drept înainte, rupând cu pieptul lui puternic lãncile ca pe niste surcele si strivindu-i în picioare pe turcii îngroziti, care nu aveau timp sã fugã din calea lui. Venisem sã lupt. Trebuia sã lupt. Ei strigau Allah, Allah, dar si eu am strigat Allah, invocându-l, fãrã sã-mi fi dat seama, pe Dumnezeul lor ca sã mã apere.

Iar calul meu si-a continuat cu îndârjire lupta si, aplecându-se usor, a luat în dinti un bãrbat mai mic de staturã, pe care, dupã ce l-a scuturat bine în aer, l-a azvârlit la marginea drumului.

Turcii, dezorientati, încetaserã marsul. Tinerii greci înaintau cu acelasi elan si nu l-au micsorat pânã în momentul în care terenul a început sã urce în pantã. Sãgetile continuau sã zboare în jurul lor, dar nici unul nu a fost doborât de pe cal.

Am aruncat o privire spre oras. Flamura lui Giustiniani se agita cu furie în sus si în jos, asa cã am sunat din trâmbitã anuntând retragerea. Am sunat eu, dar grecii parcã nici n-ar fi auzit. Ca si

cum ar fi avut de gând sã cãlãreascã pânã la Adrianopol.

Într-un sfârsit, am reusit sã-i adun pe toti în jurul meu si sã-i conduc spre oras. În momentul când am trecut pe lângã unul dintre turcii rãniti, un cãlãret grec s-a aplecat si, fãrã sã coboare de pe cal, a înfipt sabia în el si l-a omorât; într-un galop nebun, implorându-l pe Allah, învârtindu-si iataganele în aer, cavalerii turci se apropiau. Se revãrsau spre noi ca valurile mãrii pe timp de furtunã. Tinerii greci priveau din când în când în urmã cu coada ochiului si dãdeau fãrã milã pinteni cailor.

A fost o vreme când nu am putut mânca nici un fel de carne, deoarece credeam cã animalele sunt fratii mei. Calul meu a slãbit din iuteala cu care gonea, si-a ridicat nedumerit capul, cu nãrile excitate de mirosul sângelui si a nechezat. Capul, gâtul si pieptul calului erau asudate si stropite de sânge uman. Dupã bãtaia nervoasã a potcoavelor si frãmântarea trupului sãu masiv, am înteles cã nu era fericit sã se întoarcã în grajd.

N-am privit în urmã. Am privit doar la zidurile si turnurile Constantinopolului din fata mea. Am încercat sã le privesc cu ochii turcilor si nu m-am mirat câtusi de putin cã turcii si-au încetinit galopul. Galben-castanii, zidurile crenelate se întindeau pânã foarte departe, unde privirea omului nu ajunge, în spatele santului erau primele metereze joase, apoi zidul exterior cu turnurile sale, artileria, garnizoana, tot ceea ce era mai important. Nici o fortãreatã din Europa, pe care am vãzut-o, nu era atât de puternicã. Pe zid, între creneluri, la adãpostul turnurilor, apãrãtorii se aflau la posturile lor. Dar în spate se ridica, mai înalt decât orice, marele zid cu turnurile sale masive. Trei împrejmuiri imense care apãrã

Constantinopolul. Chiar dacã dusmanii vor reusi sã le depãseascã pe primele douã, vor fi prinsi în capcana parateichionului[2], care se întinde ca un imens intestin în jurul zidului cel mare.

Privind la zidurile de apãrare ale orasului, înalte pânã aproape de nori, în inima mea s-a aprins pentru prima oarã pâlpâitoarea flacãrã a sperantei. Si m-am gândit cã doar un cutremur de pãmânt le-ar putea face sã se prãbuseascã.

Podul mobil a rãsunat apoi sub copitele cailor. Spahiii, cu podoabele de pene, cuirasele si flamurile lor, s-au oprit si s-au aliniat la o bãtaie de sãgeatã de portile Constantinopolului. Abia am intrat, cã tâmplarii au si început sã demonteze podul mobil. Zidarii erau pregãtiti sã înceapã zidirea portii. Tot asa au mai fost distruse alte patru poduri mobile, iar trecerile au fost zidite. Au mai rãmas doar usitele secrete care se deschid deasupra santului, ale cãror chei împãratul le-a încredintat latinilor.

Turcii au sosit din toate pãrtile. S-au oprit la o distantã apreciabilã de oras. Trupe imense de vite au venit în urma lor. Nesfârsite coloane au înaintat de cealaltã parte a golfului, pe colinele din spatele Perei. Au sosit neîncetat toatã ziua, iar în amurg erau atât de multi, cã nici un iepure nu s-ar fi putut strecura printre ei. Priviti de pe zidurile înalte, erau ca o armatã de furnici nemaipomenit de active.

Mic, mic este omul în fata unui gigantic zid milenar. Dar timpul devoreazã. Si cel mai puternic zid, tot se prãbuseste cândva. Atunci când se schimbã veacurile.

M-am nãscut în vremea când zidurile se prãbusesc, în inima mea am timpul muribund si învãtãtura filozofilor si a scolasticilor. Doar ultima închisoare, ultimul zid mi-a rãmas. Trupul meu,

închisoare a disperãrii; în turnul de veghe al Constantinopolului s-au întâlnit în mine, fatã în fatã, trecutul care nu se va mai întoarce si viitorul întunecat. Dar în mine se ascunde si împãrãtia lui Dumnezeu, în care lumina si întunericul se întrepãtrund. De aceea, când destinul mi se va împlini, trupul meu va trebui sã disparã. O datã cu prãbusirea Constantinopolului, pe pãmânt va fi uitat adevãrul lui Dumnezeu. Puterile întunericului vor conduce lumea. De aceea, nu vreau sã mai trãiesc în vremea ce va sã vie.

S-a fãcut noapte. Noapte de primãvarã deplinã. Dar nu se simte mirosul de câmp si de migdal sãlbatic. Aerul are gust de praf sãrat si de fum amar. Pe o jumãtate de arc se întind focurile pe care le-au aprins turcii, Constantinopolul este strâns în brate cu mâini de jãratic.

6 aprilie 1453

E vineri, ziua sfântã a Islamului. Dimineata, când ardea soarele, sultanul Mehmet, însotit de o suitã impresionantã, s-a plimbat cãlare împrejurul zidurilor orasului. Nu i-am putut vedea chipul, fiindcã era prea departe, dar l-am recunoscut dupã tinutã. Dupã culorile caftanelor si dupã turbane i-am recunoscut si pe cei mai importanti demnitari.

Nici o sãgeatã, nici o ghiulea nu s-au tras astãzi din nici o parte; în timpul noptii, turcii îndepãrtaserã cadavrele de pe câmp si de la poalele dealului. Dupã ce a terminat de înconjurat zidurile orasului, sultanul s-a îndreptat spre colina din fata Portii Sfântului Roman; între timp, acolo fusese ridicat imensul sãu cort cu pereti de mãtase, al cãrui acoperis era sprijinit pe coloane puternice. Numerosi sãpãtori au întãrit legãturile tãrusilor si au îndesat gropile, bãtãtorindu-le.

Fãrã sã coboare de pe cal, sultanul a trimis înspre ziduri un crainic ce ducea însemnele pãcii. Cu o voce cântatã, crainicul l-a chemat pe împãratul Constantin pentru a-i oferi pacea. Nu vorbea bine greceste, dar nimeni n-a râs. Împãratul Constantin a urcat în marele turn al zidului, purtând pe cap coroana de aur panasatã, înconjurat de suita prevãzutã în ceremonial, si s-a arãtat crainicului. Sultanul Mehmet, respectând legile Coranului, a oferit pacea si a fãgãduit cã toti locuitorii Constantinopolului vor rãmâne în viatã dacã orasul va fi predat turcilor fãrã nici o rezistentã. Era ultima sansã a marelui vizir Khalil. Si pentru cei ce sustineau pacea, tot ultima sansã era ca sã participe la hotãrârile divanului. Cred cã Mehmet, nemiscat pe spinarea calului sãu, nu se temea de nimic mai mult decât de a-i fi acceptatã propunerea.

Împãratul Constantin i-a cerut lui Phrantzes sã repete cu aceleasi vorbe continutul scrisorii pe care o trimisese sultanului la Adrianopol. Dar vocea subtire, de om cultivat, a distinsului Phrantzes abia de s-a auzit. Iar latinii lui Giustiniani s-au plictisit repede si n-au mai vrut sã-l asculte. De aceea, în maniera grosolanã a mercenarilor, s-au apucat sã-l înjure cu sârg pe crainicul turcilor. Si grecii au început sã strige, asa cã, în scurt timp, urlete amenintãtoare s-au auzit din toate pãrtile; îmbãtati de propriile lor glasuri, cu ochii scânteietori de mânie, grecii au prins curaj, iar câtiva arbaletieri au început chiar sã-si pregãteascã armele. Dar împãratul Constantin a ridicat bratele si le-a cerut stãruitor sã nu tragã în crainicul purtãtor de pace al sultanului.

Heraldul s-a retras. Când a ajuns în apropierea sultanului Mehmet, soarele era la zenit. Era ora de rugãciune a amiezii. Mehmet a descãlecat, în fata lui a fost întins un covor de rugãciune. Cu o lance

a fost trasatã pe pãmânt directia spre Mecca. Sultanul s-a prins cu o mânã de încheietura celeilalte, si-a înclinat capul, a îngenuncheat pe covor înaintea Dumnezeului sãu si a atins pãmântul cu fruntea. Dar ablutiunea ritualã nu a fãcut-o, fiindcã într-o expeditie de rãzboi nu-i destulã apã pentru toti oamenii. De mai multe ori a atins pãmântul cu fruntea. Toatã ostirea sa, de la malul mãrii pânã la Cornul de Aur, a îngenuncheat si si-a plecat capul în acelasi ritm cu sultanul. La douã mii de pasi de zidurile orasului, ca un imens covor viu care a acoperit pãmântul pânã departe, unde privirea nici nu ajunge.

Ca rãspuns, toate clopotele din bisericile si mãnãstirile Constantinopolului au început sã batã. Clopotele si toaca au primenit speranta din inimile locuitorilor orasului si, în acelasi timp, i-au tulburat sarcastic în rugãciunea lor pe turci.

Dupã ce a recitat câteva versete din Coran, Mehmet a ridicat bratul si a declarat cã asediul începe. Cei care erau în preajmã-i au auzit vorbele lui si le-au repetat urlându-le celorlalti, iar urletul a trecut de la un rând la altul, asemenea vuietului mãrii în timp de furtunã, pânã ce a împrejmuit orasul. Asediul a început, au strigat turcii, si, în acelasi timp, toatã oastea a alergat spre zidurile orasului, ca si cum ar fi avut intentia sã înceapã asaltul. Ca niste valuri puternice, cu gurile deschise, cu fetele pãtimase, asa se vedeau de la înãltimea zidurilor de apãrare. Era un spectacol înspãimântãtor, si grecii, neobisnuiti cu astfel de primejdii, au tresãrit si au dat sã fugã, în timp ce latinii au întins corzile arcurilor si si-au tras sãbiile din teacã.

Turcii s-au oprit în ordine la o mie de pasi de ziduri, în fata purtãtorilor de tunuri. Unii s-au apucat sã sape un sant, în timp ce altii aduceau

pietre si fixau tãrusi ca sã întãreascã terenul. Doar câtiva ieniceri au alergat pânã în apropierea marelui sant de apãrare a orasului si i-au provocat pe greci sã lupte cu ei. Ofiterii gãrzii imperiale au cerut degrabã permisiune împãratului sã le arate turcilor cât sunt ei de iscusiti în mânuirea armelor. Chiar si printre mercenarii lui Giustiniani s-au gãsit câtiva care ardeau de dorintã sã-si încerce spadele grele, pe care le foloseau cu amândouã mâinile, împotriva iataganelor scurte ale turcilor. Dar Giustiniani n-a fost de acord cu aceastã vitejie inutilã.

¯ Vremea turnirurilor a apus de mult, a spus el. Nu foloseste la nimic dacã cei mai buni ostasi îsi pun viata în pericol pentru o absurdã întrecere de onoare. Eu am fost chemat aici pentru rãzboi, nu pentru joacã.

Apoi, cu rãcealã în glas, le-a ordonat celor mai abili mânuitori ai culevrinelor si arbaletelor sã tragã o zburãturã. Patru ieniceri au cãzut strãpunsi de sãgeti si de sfãrâmãtura de plumb. Ceilalti, revoltati de acest mod nedemn de a lupta, au început sã facã spume la gurã de furie si sã-i înjure pe greci si pe latini. Si i-au numit ei netrebnici si lasi, neînstare sã lupte decât din spatele zidurilor împotriva bãrbatilor curajosi. Dar dupã ce încã doi dintre ei au fost omorâti, au devenit mai întelepti si, fãrã sã mai spunã o vorbã, au ridicat trupurile celor ucisi si au încercat sã le care. De pe ziduri, arcasii au continuat sã tragã si încã multi au cãzut. Dar întruna veneau alti ieniceri, care cãrau trupurile celor rãniti si ucisi, fãrã sã le fie teamã nici de sãgeti, nici de gloante. Pânã la urmã, nu a mai rãmas nici un cadavru în apropierea santului. Doar câteva pete de sânge atestau cele petrecute.

În timp ce turcii se agitau, sãpau pãmântul si-si construiau fortificatii, Giustiniani a umblat cãlare

de-a lungul zidului pentru a-si face o idee despre numãrul turcilor; în jurul cortului sultanului, în dreptul Portii Sfântului Roman, sunt douãsprezece mii de turci, asta o stim. Cavaleria regulatã are cam acelasi numãr de spahii; în mare, Giustiniani a estimat cã trupele organizate, foarte bine înarmate si partial dotate cu cuirase de protectie numãrau cel mult o sutã de mii de oameni. Trupele neregulate ajungeau cam la aceeasi cifrã. Sunt oameni sãraci, pe care sultanul i-a înrolat în armatã cu forta, sau care au venit de bunãvoie, atrasi de chemarea la rãzboiul sfânt. Zdrentãrosi înarmati fie cu iatagane, fie cu prastii, care se apãrã doar cu un mic scut de lemn cãptusit cu piele. Doar un sfert din armata sultanului poartã cuirase de piele umplute cu câlti de bumbac.

Numãrul turcilor este înspãimântãtor de mare, dar Giustiniani afirmã cã valoarea combativã a auxiliarilor este neimportantã. Nu pãrea câtusi de putin descurajat dupã ce si-a încheiat rondul. Se întreba însã nedumerit unde este faimoasa artilerie a sultanului. Pentru a-i încuraja pe apãrãtorii orasului, dupã ce a discutat cu Aloisio Diedo, împãratul Constantin a dat ordin echipajului galerelor venetiene sã defileze cu drapelele desfãsurate de-a lungul zidului exterior, din port pânã la Turnul de Marmurã. Au mãrsãluit cântând din fluiere si bãtând din tobe, iar banierele cu leul Sfântului Marcu fâlfâiau semete în bãtaia vântului. Parada a fost eficientã, fiindcã sultanul a stiut astfel cã de acum înainte se afla în rãzboi si cu Venetia.

Dar abia spre searã am înteles cu ce pret a obtinut împãratul acest lucru de la venetieni. Pentru cã, însotit de garda sa, el a pãrãsit Palatul Blahernelor si s-a stabilit ca rezervã a lui Giustiniani în centrul zidurilor, fatã în fatã cu cortul sultanului. Palatul evacuat a fost ocupat în

mare grabã de bailul Venetiei si de oamenii sãi, cât si de negustorii care se angajaserã de bunãvoie în luptã, în lumina crepusculului, leul Sfântului Marcu a fost înãltat pe acoperisul palatului, alãturi de baniera imperialã de purpurã. Astfel, tot teritoriul fortificat al Blahernelor a cãzut în mâinile venetienilor. Dacã orasul va reusi sã se apere si dacã asediul va fi ridicat prin înfrângerea sultanului, ocuparea palatului imperial ar putea prea bine cãpãta o sinistrã importantã strategicã. Nici nu-i de mirare cã venetienii au acceptat bucurosi sã sape o galerie subteranã, pentru a apãra o parte a zidului Blahernelor. Fãrã îndoialã, toate acestea le-au hotãrât în secret împreunã cu împãratul. Cele mai puternice corãbii venetiene dominã portul, garnizoana venetianã s-a mutat la Blaherne. La fel cum si-au însusit diferitele fortãrete, pe care le-au luat mai întâi sub protectie, ca nu cumva sã fie cucerite de genovezi.

În orice caz, Giustiniani si oamenii lui înarmati cu barde au un loc de onoare în fata ienicerilor, de o parte si de alta a Portii Sfântului Roman; între aceastã poartã si Poarta Harisianã au fost plasati trei mii de oameni din elitã, chiar dacã locul nu mãsoarã decât a cincea parte din lungimea totalã a zidului de apãrare. Numai cã sultanul si ienicerii sãi sunt concentrati în dreptul acesta, de cealaltã parte, bineînteles.

Câti apãrãtori are orasul? Doar împãratul si Giustiniani o stiu. Dar, explicându-mi cã va lua oameni de la Poarta Sfântului Roman dacã va fi nevoie sã întãreascã eventualele zone amenintate, Giustiniani mi-a mãrturisit din gresealã cã jumãtate din fortele sale sunt plasate între Poarta Sfântului Roman si Poarta Harisianã. Am înteles cã, dacã-i punem la socotealã si pe cãlugãri si pe artizani, apãrarea orasului nu are mai mult de sase mii de oameni. Mi se pare de necrezut. Sunt douã

mii de marinari venetieni, dar, din pãcate, o bunã parte dintre ei trebuie sã rãmânã pe corãbii, pentru a supraveghea lantul si portul. Cred cã noi, cei de pe ziduri, suntem zece mii de bãrbati. E drept cã printre noi se aflã o parte dintre cei sase sute ai lui Giustiniani, în plus, o mie sunt echipati cu cuirase.

Sã zicem cã am fi zece mii împotriva a douã sute de mii. Dar tunurile sultanului nu au sosit, nici corãbii turcesti nu se vãd încã.

În schimb, seara, s-au auzit, dinspre Selymbria, bubuituri izolate, asemenea tunetelor, desi cerul a fost senin. Deasupra insulelor albastre ale Mãrii Marmara se ridicã o imensã coloanã de fum negru.

7 aprilie 1453

În timpul noptii, trupurile apãrãtorilor Selymbriei, despuiate si mutilate, au fost trase în teapã în fata portii cu acelasi nume. Patruzeci de credinciosi, patruzeci de cadavre.

De la Pera am auzit cã timp de douã zile flota sultanului a încercat sã ridice asediul ultimei fortãrete de pe insulele Mãrii Marmara. Ieri, comandantul flotei turcesti a împrejmuit-o cu o imensã cantitate de lemn si i-a dat foc. Apãrãtorii fortãretei au ars de vii.

Grecii stiu sã moarã apãrând nefericitele resturi ale unei împãrãtii în agonie.

În Orient ¯ barbarii, în Occident ¯ barbarii. La hotarele celor douã lumi luptã ultimul oras al lui Hristos.

Fãrã nici o sperantã. Nici mãcar pentru glorie. Trupuri goale, mutilate si trase în teapã, în jurul cãrora roiesc mustele.

Acoperit cu zale de fier din cap până în picioare, mai înalt decât toti ceilalti, râde Giustiniani, cu fata umflată si ochii lui necrutători. L-am urât astăzi, după ce am văzut cadavrele mutilate ale apărătorilor Selymbriei.

Fără nici o sperantă, fără viitor. Si dacă l-am învinge pe sultan, Constantinopolul nu va mai fi decât un cadavru viu în mâinile barbarilor latini.

Sângele grec clocoteste în mine. Cum nu-mi mai pot dori un regat pe pământ, îmi doresc unul vesnic, nepieritor. Realitatea lui Dumnezeu în locul realitătii existentei.

Astă-seară am fost la Mănăstirea Hora si m-am rugat. Am îngenuncheat în fata icoanei făcătoare de minuni, alături de greci, fratii mei. Eram înconjurat de lumina aurului din jurul imaginilor mozaicurilor de pe pereti. Dumnezeul meu, credinta mea cea dintru început, adevărată, ruga mea, liturghia mea, vibratia limpede a desteptării mele... A fost ca si cum, în sfârsit, m-as fi cufundat la sânul protector al mamei mele fără a face nici un efort. De ce îmi este jenă? De ce mă îndoiesc? De ce car zadarnic în pieptu-mi o inimă de latin?

Sunt gata să mor pentru credinta mea, pentru sângele meu, pentru Hristos.

Trupurile trase în teapă ale grecilor din Selymbria au desteptat în mine dorinta de a mă cunoaste.

Toată viata am urât fanatismul si intoleranta. Am fugit de aceste orori ale lumii. Iar acum, de patimă este plină inima mea, ca de o văpaie clară.

9 aprilie 1453

După o duminică linistită, nouă galere mari au ambosat în apropierea lantului, gata de apărare. Flota turcilor este asteptată.

Au sosit marile tunuri de bronz ale turcilor, trase de lungi coloane de boi si au fost asezate în pozitie de atac.

În spatele liniilor de atac ale turcilor se ridică nori de praf de la vite si mugetele lor se aud si dincolo de ziduri, în oras.

Apărarea este organizată. Fiecare îsi cunoaste locul si stie ce are de făcut, împăratul Constantin a făcut toată ziua ocolul zidului si a vorbit cu fiecare comandant, i-a încurajat pe greci si le-a făcut noi promisiuni latinilor.

11 aprilie 1453

Sultanul a dat poruncă să fie asezate tunurile mici si bombardele de-a lungul întregului zid. Marile tunuri sunt concentrate în fata următoarelor porti: Poarta Sfântului Roman, Poarta Harisiană si Poarta Caligariană din apropierea Palatului Blahernelor, acolo unde zidurile sunt cele mai solide, dar unde santul mare nu există. Mai există, de asemenea, trei tunuri mari în fata Portii Selymbria.

Sunt atât de aproape tunurile de ziduri încât, dacă ai ochi buni, poti distinge trăsăturile fetelor artileristilor. Pentru moment, ei sunt ocupati cu instalarea tunurilor pe socluri solide construite din bârne si blocuri de piatră. Sute de oameni îndeplinesc această muncă. Tunurile zac pe pământ ca niste animale mari, inofensive, dar când compari gurile lor larg căscate cu mărimea oamenilor care lucrează în jurul lor, îti poti face o idee despre calibrul lor înspăimântător. Cât despre

proiectilele sferice de piatrã, asezate grãmadã în apropiere, fiecare depãseste înãltimea genunchiului unui bãrbat.

Si tunurile sunt protejate de santuri, care au îndãrãtul lor întãrituri de pãmânt si palisade joase de lemn. Nici un latin n-a mai vãzut în viata lui tunuri atât de mari. Astfel de tunuri devoreazã corãbii încãrcate de pulbere si omoarã sute de artileristi, a afirmat Giustiniani pentru a întãri moralul oamenilor lui.

Cel mai mare tun, celebrul tun al lui Orban, turnat la Adrianopol, despre care s-a vorbit atât, a fost asezat în fata Portii Caligariene, unde zidul este cel mai solid. Bineînteles, sultanul îsi imagineazã cã nici un zid al orasului nu va rezista. Giustiniani era curios sã vadã acest tun si, fiindcã mi-a permis sã-l însotesc, am plecat împreunã spre Blaherne. De fapt, el voia sã vadã si cum s-au adaptat venetienii cu Blahernele si cu Poarta Harisianã, de unde porneste drumul spre Adrianopol.

Acolo, multi oameni îsi pãrãsiserã postul si, strânsi pe zid, priveau uimiti monstrul. Si constantinopolitanii se cãtãraserã pe acoperisurile palatelor si în vârful turnurilor ca sã-l vadã.

Cu un surâs generos, Giustiniani a spus:

¯ Eu nu cred cã din toatã multimea asta de gurã-cascã va mai fi vreunul curios sã vadã ce se întâmplã dupã ce turcii vor termina pregãtirile si vor trage primul foc.

Multi arãtau cu degetul si pretindeau cã l-ar fi zãrit pe Orban, învesmântat cu un caftan de onoare, purtând pe cap un turban de mare maestru al artileristilor. Si, deodatã, toti grecii au început sã-l înjure si sã-l blesteme, iar artileristii imperiali

si-au încãrcat tunurile lor mici si au tras câteva proiectile pentru a stânjeni montarea uriasului tun. Dar Giustiniani le-a ordonat sã înceteze focul, care nu era nimic altceva decât o risipã inutilã de pulbere. Chiar si în urma acestor detunãturi, multi greci au avut fetele palide si si-au astupat urechile de groazã.

Cel mai mare tun al tuturor timpurilor este de douã ori mai mare decât cele mai mari tunuri ale sultanului. Doar dacã-l vezi cu ochii tãi vei crede cã un om poate construi asemenea tunuri. În orice caz, diametrul proiectilului din piatrã ajunge la nivelul centurii unui bãrbat.

Dupã ce le-a poruncit oamenilor sã se întoarcã la posturile lor, Minotto, bailul Venetiei, a venit sã discute cu Giustiniani. Era împreunã cu fiul sãu, cãpitan al unei galere venetiene ¯ în ciuda faptului cã este foarte tânãr ¯, care, din curiozitate, venise sã vadã tunul lui Orban. Ni s-a alãturat si mesterul german Johannes Grant, pe care împãratul l-a angajat în locul lui Orban. Lui îi plãteste acum Constantin aurul pe care odinioarã i-l refuzase lui Orban. Este prima oarã când l-am întâlnit pe acest om deosebit, despre al cãrui talent si inteligentã am auzit de atâtea ori vor-bindu-se. Este un bãrbat în puterea vârstei, cu barbã neagrã, cu fruntea încretitã de gânduri, cu o privire mobilã si pãtrunzãtoare. A fost vizibil multumit dupã ce i-am adresat câteva vorbe în limba germanã. El însusi vorbeste foarte bine limba latinã si se exprimã curgãtor în limba greacã.

¯ Tunul acesta, a rostit el privind cãtre teribilul tun, este o minune a artei turnãrii bronzului. A depãsit limitele posibilului. Forta omului nu este în stare sã stãpâneascã un tun mai mare decât acesta. Drept sã spun, dacã n-as fi auzit cã a fost deja încercat la Adrianopol, m-as fi îndoit cã ar putea

rezista la presiunea pulberii si a proiectilului. Nici pentru o sutã de ducati n-as consimti sã stau prin preajma lui în timpul detunãturii.

¯ Eu n-am avut încotro, a spus Giustiniani. A trebuit sã aleg Poarta Sfântului Roman, fiindcã toti ceilalti s-au cam temut de ea. Dar cred cã n-am pierdut nimic. Fiind eu generos din fire, nu râvnesc câtusi de putin la fericirea pe care o încearcã venetienii când contemplã tunul acesta.

¯ Mã întreb, a spus oarecum jenat bailul Venetiei, cum îi vom putea sili noi pe oameni sã rãmânã pe ziduri sau în turnuri când monstrul ãsta va începe sã tragã. Suntem doar voluntari în luptã, negustori de meserie, si, har Domnului, multi dintre noi suntem destul de grasi. Eu însumi sunt un bãrbat gras, abia de pot respira când urc pe zid si simt întepãturi în inimã.

Dar Giustiniani i-a spus bailului:

¯ Orice plãcere se plãteste. Uite, dacã vrei, eu as schimba, fãrã nici o ezitare, nu prea confortabilul meu pat din turnul Portii Sfântului Roman cu patul împãratului din Palatul Blahernelor. Sã schimbãm atunci sectoarele de apãrare! Crede-mã, eu n-am nimic împotrivã.

Înrosindu-se, bailul Venetiei s-a uitat cu rãutate spre Giustiniani, a mãsurat apoi din ochi grosimea zidurilor si i-a spus scurt:

¯ Îti arde de glumã!

De la Palatul Porfirogenezei pânã la Kyneghion, alãturi de baniera imperialã de purpurã, în vârful turnurilor flutura flamura Venetiei cu leul Sfântului Marcu.

Pufnind în râs, Johannes Grant a spus:

¯ Specialistii împãratului au calculat si au demonstrat matematic cã este imposibil de turnat un tun cu asemenea dimensiuni. Admitând totusi cã poate fi turnat, din calcule rezultã cã nu are cum sã reziste la presiune dupã ce pulberea se aprinde. Admitând cã ar rezista, alt calcul demonstreazã cã proiectilul va cãdea la doi pasi de gura tunului. Calculele sunt ireprosabile, eu însumi am participat la elaborarea lor. Asa cã, începând de mâine dimineatã, îmi voi lua o carte, care sã-mi serveascã drept scut, si mã voi aseza pe zid, în fata tunului.

Tinerii ofiteri venetieni care erau în jurul nostru au pãstrat tot timpul o tãcere respectuoasã, dar când au vãzut cã bailul Venetiei ezitã în fata genovezului, mândria lor a fost atinsã. Asa cã unii au strigat:

¯ Împãratul a avut încredere în noi. Pentru slava lui Dumnezeu, în numele Sfântului Duh si pentru binecuvântarea întregii crestinãtãti, vom apãra Blahernele si nu vom ceda, chiar de s-ar nãrui si zidul sub noi! Asa cã nu-ti face griji, comandantule!

Giustiniani li s-a adresat atunci serios:

¯ E drept cã tunul este de douã ori mai mare decât celelalte tunuri mari, dar si zidul Blahernelor e de douã ori mai puternic decât celelalte ziduri. Nu-i de glumit nici cu cele patru tunuri din fata Portii Sfântului Roman, care sunt mai mari decât oricare tun mare pe care l-am vãzut pânã acum. Sã facem fiecare cum putem mai bine ca sã apãrãm orasul întru slava lui Dumnezeu! Mai mult decât atât nu se poate.

Dupã acest schimb de vorbe, Giustiniani m-a luat deoparte si mi-a spus:

¯ Jean Ange, prietene, nimeni nu poate sti ce se va întâmpla mâine, fiindcã, pânã acum, nimeni nu a mai vãzut un astfel de tun. Chiar dacã eu nu sunt convins, poate cã sunt de ajuns doar câteva ghiulele pentru a se face o spãrturã importantã în zid. Rãmâi aici, pentru a supraveghea monstrul, si, dacã venetienii te vor accepta, instaleazã-te în tihnã la Blaherne! Pânã ce nu vom fi vãzut cu ochii nostri ce este în stare sã distrugã acest monstru de tun, as dori sã am aici un om de încredere.

Johannes Grant m-a luat cu afectiune sub protectia sa, fiindcã, atât pentru greci, cât si pentru latini, amândoi suntem doar niste strãini. Este un bãrbat linistit, care vorbeste întotdeauna ironic; în apropiere de Poarta Caligarianã, el mi-a arãtat atelierele pustii, unde câtiva pantofari bãtrâni, tremurând de teamã, confectionau încãltãminte pentru soldati. Toti bãrbatii tineri, chiar si ucenicii, erau pe ziduri. M-a condus, de asemenea, prin coridoarele si sãlile palatului, unde negustorii si voluntarii venetieni se si instalaserã împreunã cu mãrfurile si bunurile lor. Bailul Minotto folosea camera împãratului si-si petrecea noaptea pe perne de purpurã, în patul împodobit cu vulturul bicefal. Venetienii îsi aduseserã cu ei servitorii si un numãr impresionant de femei. Femeile se certau întruna cu servitorii greci ai împãratului, cãrora nu le întelegeau limba.

Încãlzirea palatului se face prin canale aflate sub pardosealã, prin care pãtrunde aerul cald. Pentru încãlzire, sunt consumate cantitãti extraordinar de mari de lemne, de aceea, o datã cu venirea primãverii, împãratul a interzis încãlzirea, chiar dacã noptile sunt încã reci. Trebuie pãstratã toatã rezerva de lemne pentru cuptoarele brutãriilor si pentru eventualele reparatii, dacã turcii reusesc sã facã spãrturi în zid.

Când s-a lãsat înserarea, ca sã se încãlzească, venetienii au aprins un foc mare de lemne pe marmura netedã a sãlii de receptie. Marmura a crãpat si fumul a înnegrit frumoasele mozaicuri ale plafonului.

12 aprilie 1453

M-am desteptat în zori. Azi-noapte nimeni n-a dormit bine. Grecii s-au rugat, iar latinii au bãut prea mult vin si au vãrsat pe dalele de marmurã de pe coridoarele palatului imperial. Pânã am iesit afarã din palat, am tot alunecat pe bãlti pãstoase.

Din spatele Bosforului, soarele s-a ridicat mai strãlucitor ca niciodatã, aurind dealurile Asiei. Un vânt usor adia dinspre Marea Marmara, banierele fluturau pe turnuri.

I-am privit de pe ziduri pe artileristii turci ai marelui tun în timp ce-si fãceau rugãciunea. Si gândurile mele au încercat sã urmãreascã gândurile lui Mehmet. Cred cã nici el n-a dormit noaptea trecutã. Dacã tot orasul este persecutat de asteptare, de ce nu i-ar fi si lui inima frãmântatã?

Dar orele diminetii au început sã se risipeascã si încã nu s-a întâmplat nimic. Apoi, din gurã în gurã, de-a lungul zidului, a ajuns pânã la Blaherne vestea cã flota turcilor se apropie de Constantinopol. Se spunea cã marea este acoperitã de sutele de vele ale corãbiilor, în port au bãtut clopotele de alarmã de pe fiecare galerã si zgomotul lor a fost auzit pânã la Blaherne.

Apoi, pe dealul din fatã, l-am vãzut pe sultan cãlãrind pe un cal alb ca neaua, înconjurat de suita sa de ofiteri superiori si de ceausii învesmântati în verde. Cozile de cal de pe bastoanele pasilor si

vizirilor fluturau. După ce a descălecat, prudent, sultanul s-a oprit la cinci sute de pasi de tun. Iar caii au fost dusi departe. Când a văzut că artileristii, care roiseră toată dimineata în jurul tunului, o iau la goană, si că în apropierea tunului nu a rămas decât un sclav pe jumătate dezbrăcat, care tinea în mâini prăjină la capătul căreia fumega un somoiog de câlti, bailul Minotto a intrat în panică si le-a poruncit oamenilor să coboare le pe zid si din turn. Nici cei mai viteji nu au rezistat tentatiei acestui ordin neasteptat. Toti au luat-o de îndată la goană ca o turmă de oi.

Apoi, după ce fitilul a fost aprins si a fost slobozită prima ghiulea, detunătura a fost mai puternică decât cel mai puternic tunet. Zidul a fost zguduit ca la un cutremur de pământ. Mi-am pierdut echilibrul si am căzut, la fel cum au căzut multi altii. Acoperit de un imens nor negru, tunul nu s-a mai zărit. Mai târziu, în cursul zilei, am aflat că în casele din vecinătate vasele au căzut de pe mese si apa din ciuture a dat pe din afară. Până si corăbiile din port s-au clătinat.

După ce vântul a împrăstiat norul de fum si praful, i-am văzut pe artileristii turci în apropierea zidului, aplecati, pentru a constata efectele loviturii. I-am văzut eu strigând si gesticulând, dar n-am auzit nici un sunet, fiindcă, un timp oarecare, am fost surd din pricina detunăturii. Am strigat eu însumi la grecii si venetienii din preajmă, dar nimeni nu m-a auzit. A trebuit să iau arcul în brate pentru a-i incita să-si folosescă armele. Dar, năuciti de pe urma detunăturii, arcasii care au tras si-au risipit săgetile de pomană, si nici unul dintre turci nu a fost atins. Erau atât de absorbiti de discutia lor artileristii si grozav de înflăcărati, încât se limitau să privească distrati săgetile care cădeau pe lângă ei, fără să le treacă prin minte să fugă. Îsi ridicau bratele si priveau înspre tun ca si cum nu ar

fi fost multumiti de rezultatul acestei prime detunãturi.

În ciuda impresionantei lui greutãti, proiectilul se sfãrâmase în mii de bucãti si sãpase în zid doar o spãrturã de dimensiunea unei mici încãperi. Fundatia zidului nu a fost clintitã câtusi de putin.

Apoi, în apropierea tunului, l-am vãzut chiar pe mesterul Orban învârtindu-si cravasa de comandant si urlându-si poruncile. Artileristii servanti au acoperit tunul cu pãturi groase de lânã, pentru a evita o rãcire prea rapidã a bronzului si au turnat în gura imensã ulei, pentru usurarea stãrii de zbucium a metalului dupã teribilul efort al detunãturii.

Mai departe de noi, în apropierea Portii Harisiene si a Portii Sfântului Roman s-au auzit mai apoi detunãturi înspãimântãtoare. Am vãzut fulgerãrile luminoase si norii negri ce s-au ridicat din partea aceea, dar bubuiturile le-am perceput ca pe niste zgomote surde, din cauzã cã-mi simteam urechile înfundate.

În timpul detunãturii, doar sultanul Mehmet a rãmas în picioare. Toatã suita lui de ofiteri si de ceausi se aruncase cu burta la pãmânt. Nemiscat, a contemplat zidurile, în timp ce ofiterii îsi scuturau iarba si pãmântul de pe vesminte. Aceastã indiferentã simulatã, pe care a exersat-o îndelung, este unul din modurile lui de a-si ascunde o puternicã stare de agitatie interioarã; îsi va fi imaginat el oare cã puternicul tun al lui Orban va putea nãrui un zid gros de douãzeci de picioare chiar de la prima loviturã?

Dupã ce tunul mare a fost acoperit, Orban a dat ordin sã se tragã cu cele douã tunuri ce se aflau de o parte si de alta. În ciuda calibrului lor impresionant, cele douã tunuri parcã erau doi

purcelusi tineri pe lângã o scroafã. Artileristii nu s-au depãrtat în momentul detunãturii.

De la puternica luminã care a urmat, câteva clipe n-am mai vãzut nimic. Si de data aceasta s-au ridicat nori grosi de praf, care i-au ascuns pe artileristi. Proiectilele au lovit zidul aproape în acelasi loc ca si primul proiectil. Zidul a tremurat sub efectul celor douã lovituri simultane si un venetian a fost rãnit de bucãtile de piatrã ce zburau. Dar distrugerea n-a fost atât de mare pe cât ne-am temut noi. Zidul Blahernelor a trecut cu bine de aceastã probã a focului. Usurat, bailul Minotto a izbucnit în râs si s-a adresat astfel oamenilor sãi:

¯ Pe Sfântul Duh! Nu vã mai fie teamã! N-are decât sã tragã si o duzinã de ghiulele pe zi sultanul, tot aia-i, nu reusesc ele sã dãrâme zidul! Curaj!

Si în timp ce turcii îsi îngrijeau tunurile ca pe niste animale bolnave, Johannes Grant a dat ordin tuturor apãrãtorilor sã se apuce de treabã. Stiind în acest moment cum sunt orientate de-a lungul zidurilor tunurile turcilor, a dispus sã fie amplasati imensi saci de piele plini cu lânã, bumbac si fân, pentru a proteja cavitãtile fãcute de proiectile. Era optimist si credea cã în timpul noptii stricãciunile vor putea fi reparate.

De undeva, de departe, s-au auzit alte bubuituri si am simtit din nou sub picioare zidul tremurând. Cele o sutã de tunuri cu tevi lungi ale sultanului au început sã tragã, iar bombardele sã-si lanseze ghiulele de piatrã. Multe proiectile au cãzut în oras, fiindcã servantii nu reusiserã sã dozeze convenabil cantitatea de pulbere si nici sã dea afetului înclinatia corespunzãtoare. Apoi vãzduhul s-a umplut de un vuiet continuu. Bãtând în tobe,

lovind talerele de aramã ale cimbalelor si rãcnind cât îi tinea gura numele lui Allah, detasamentele de turci au ajuns la santul de apãrare. Până la urmă, s-au acomodat si apãrãtorii de pe ziduri cu zgomotele si au început sã tintească mai bine, asa cã din ce în ce mai multi turci au fost ucisi.

Mai târziu, am plecat pe jos de-a lungul zidurilor spre Poarta Sfântului Roman, ca sã-l informez pe Giustiniani cã, pentru moment, n-are rost sã ne temem de tunul mare. Din când în când, în dreptul merloanelor, a trebuit sã alerg pentru a evita sãgetile sau proiectilele de piatrã.

Pe ziduri, între Palatul Porfirogenezei si Poarta Harisianã nimãnui nu-i venea sã râdã. Încã de la primele lovituri pe care cele patru tunuri mari, concentrate în fata zidului, le-au tras, se nãruise o bunã bucatã de parapet si fuseserã zdrobiti trei oameni. Alti zece au fost rãniti de cioburile din piatrã. Ca sã ajungã în oras pentru îngrijirea rãnilor, rãnitii au fost scosi prin poarta de atac a marelui zid. Pe zid erau bãlti de sânge, iar apãrãtorii priveau nelinistiti din spatele ferãstruicilor strâmte ale turnurilor, sau piezis, din dreptul crenelurilor, cum îsi reîncãrcau turcii tunurile. Mai înainte de a fi introdus proiectilul în gura tunului, în fata încãrcãturii de pulbere este împins un cilindru din lemn, apoi se etanseazã cu argilã fantele dintre cilindru si peretii interiori ai gurii tunului.

Aceastã portiune de zid este apãratã de trei frati al cãror nume este Guacchardi, tineri condotieri de origine venetianã. Ei însisi si-au angajat oamenii si s-au oferit sã-i slujeascã împãratului. Treceau de la un om la altul si-l încurajau pe fiecare bãtându-l prieteneste pe umãr si asigurându-l cã lucrurile se vor desfãsura bine. Au fost curiosi sã afle cum au suportat zidurile Blahernelor lovitura trasã de tunul

mare, asa cã am mai sporovãit cu ei, asteptând sã vãd cu ochii mei efectele urmãtoarei detunãturi pe care turcii o pregãteau; în turnul lor de comandã, pe care-l împodobiserã cu covoare pretioase, tapiserii si perne moi cusute cu fir de aur, împrumutate de la Palatul Blahernelor, ei mi-au oferit vin.

Mi-au povestit, cu detalii bogate, aventurile lor sentimentale cu grecoaicele din Constantinopol si m-au întrebat despre moravurile turcoaicelor. Nici unul dintre ei nu are încã treizeci de ani. Sunt doar niste aventurieri, interesati în exclusivitate de glorie si de bogãtii. Nepãsãtori, sunt gata în orice moment sã se arate în fata lui Dumnezeu cu capul ametit de vin, cu inima plinã de amintirea femeilor cu care s-au iubit. Departe de mine gândul de a-i dezaproba si judeca. Dimpotrivã, în compania lor, i-am invidiat un pic pentru tineretea lor înflãcãratã, pe care nici o filozofie nu a întunecat-o.

Turcii au schimbat înclinatia retrãgând câteva pene de lemn de sub tunuri si strângând din nou corzile de ancorare, pentru ca proiectilele sã loveascã partea de jos a zidului. Când au vãzut cã somoioagele sunt deja aprinse, oamenii de pe zid au început sã tipe, iar cei trei frati au aruncat în mare grabã zarurile pentru a stabili cãruia dintre ei îi va reveni onoarea de a merge pe ziduri în bãtaia tunurilor pentru a-i încuraja pe apãrãtori. Apoi, cel mai tânãr Guacchardi, ale cãrui zaruri au cãzut amândouã cu cifra sase în sus, plin de entuziasm, cu ochi strãlucitori, ametit de vin, târându-si sabia, a iesit sã-si facã rondul pe metereze. S-a asezat între douã merloane si, agitându-si bratele cuirasate cu fier, a urlat spre turci, în limba lor, niste înjurãturi atât de spurcate, încât mie mi-a fost rusine pentru el. Dar când somoioagele aprinse nu s-au mai vãzut, s-a retras la adãpost.

Trei tunuri au tras aproape în acelasi timp, detunãturile au fost asurzitoare si zidul a fremãtat sub picioarele noastre. Dupã ce fumul si praful s-au risipit, l-am putut vedea pe tânãrul Guacchardi nevãtãmat, sprijinit semet pe picioarele larg desfãcute. Dar proiectilele distruseserã marginea santului de apãrare si detasaserã bucãti groase din zid. Este evident cã, dupã un anumit timp, loviturile repetate ale tunurilor provoacã stricãciuni teribile si macinã încet, dar sigur, zidurile de apãrare.

Dinspre tunuri se auzeau vaiete; în timpul detunãturii, odgoanele cu care era sustinut tunul din stânga se rupseserã si tunul se rãsturnase, strivind câtiva artileristi. Bustenii si blocurile de piatrã pe care se sprijinise tunul se prãbusiserã. Fãrã a se nelinisti de soarta celor striviti, servantii au îngrijit tunul, l-au acoperit cu pãturi, ca sã împiedice rãcirea bruscã a metalului, si i-au turnat în gura larg deschisã ulei de mãsline. Tunurile sunt mai pretioase decât viata oamenilor.

Continuându-mi periplul pe ziduri, am avut impresia cã în tabãra turceascã domnea o confuzie mult mai mare decât printre apãrãtorii orasului. Detunãturile puternice speriaserã vitele, care alergau ridicând nori de praf în urma lor si scoteau mugete înfricosate. Am vãzut cai înnebuniti, care o luaserã razna pe câmp si galopau orbeste, strivindu-i pe cei ce nu reuseau sã se dea la o parte. Am mai vãzut o cãmilã furioasã alergând pe câmpul gol dintre fortificatia turceascã si zidurile orasului; în urma ei fugea un pãstor care voia s-o opreascã, dar animalul furios s-a întors pe neasteptate, l-a rãsturnat, a îngenuncheat si l-a strivit cu pieptul. Si în tot timpul acesta, tunurile mici îsi continuau focul, iar pedestrasii care se apropiaserã de santul de apãrare, încurajati de zgomotul asurzitor al tobelor, trompetelor si

cimbalelor, îsi încordau arcurile si trãgeau sãgeti înspre apãrãtorii zidului, protejati de parapet. Dar oamenii blindati cu fier ai lui Giustiniani nici nu se oboseau sã se fereascã de sãgetile care se rupeau de cuirasele si scuturile lor.

În momentul când am ajuns eu în dreptul sectorului apãrat de Giustiniani, tunurile mari ale turcilor din fata Portii Sfântului taman trãgeau. Creasta zidului s-a prãbusit în fata mea si bucãti de piatrã au zburat în vãzduh. Am început sã tusesc, gura mi s-a umplut de praf si de var, abia mai puteam respira. Un fum puturos mi-a înnegrit mâinile si fata. În jurul meu auzeam gemetele si înjurãturile latinilor, dar si cucernicele implorãri de ajutor adresate în limba greacã Sfintei Fecioare. Un lucrãtor care cãra pietre pe zid s-a prãbusit lângã picioarele mele. Sângele tâsnea din soldul lui terciuit. Mai înainte de a-si da sufletul, a apucat sã rosteascã:

¯ Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, iartã pãcatele mele!

L-am vãzut pe Giustiniani când se apropia în goanã sã vadã stricãciunile cauzate de ultimul bombardament al turcilor. A deschis cu un pumn viziera cãstii; în ochii lui bulbucati de taur strãlucea flacãra verde a patimii. M-a privit ca si cum nu m-ar fi cunoscut si a strigat:

¯ Bãtãlia a început! Spune-mi, oare ai mai vãzut vreodatã o zi mai minunatã ca aceasta?

A inspirat adânc mirosul pulberii si a sângelui cald. A inspirat atât de puternic, încât cuirasa de tablã s-a bombat în dreptul pieptului. Nu mai era comandantul cumpãtat si nepãsãtor pe care-l cunosteam. Ca si cum abia acum intrase în elementul lui cel mai natural si trupul sãu

recunostea bucuria suferintei în vuietul si zgomotul ametitor din jur.

Zidul s-a clãtinat sub noi, o detunãturã a cutremurat vãzduhul, nori cenusii de praf ne-au întunecat vederea. Marele tun din fata Portii Caligariene a tras pentru a doua oarã. De dupã norii de praf si de fum, soarele era rosu ca un disc de foc. Dupã pozitia soarelui am înteles cã a fost nevoie de douã ore pentru a se putea pregãti a doua loviturã cu vestitul tun.

¯ Probabil ai aflat, a strigat Giustiniani, cã flota turcilor a sosit. Au fost numãrate trei sute de corãbii, dar cele mai multe sunt nave de transport, iar galerele de rãzboi sunt mai mici si mai usoare în comparatie cu cele ale latinilor. Venetienii le-au asteptat în apropierea lantului, dar flota a navigat de-a lungul Perei si a ancorat pe malul Bosforului în Portul Celor Douã Coloane.

Si a mai spus izbucnind în râs:

¯ Ce nerãbdãtor este sufletul omului! Am asteptat cu nerãbdare acest asediu. Ce putin a însemnat toatã experienta pe care o am când au început sã rãpãie tobele si sã vuiascã vãzduhul de detunãturile tunurilor. Pentru o clipã, am crezut cã sultanul va ataca simultan atât pe mare, cât si pe uscat. Dar nu, decât sã rupã lantul, a preferat deocamdatã sã-si punã flota la adãpost. Pentru cã vrea sã aibã permanent toate cãrtile bune în mânã.

Spunea toate aceste grozãvii cu un aer atât de voios, ca si cum pericolul s-ar fi risipit, chiar dacã, doar dupã primele douã serii de focuri, tunurile mari ale turcilor distruseserã prima linie de fortificatii si deterioraserã zidul exterior, care avea de sus pânã jos spãrturi numeroase. Mormãind, Giustiniani i-a chemat pe lucrãtorii greci care, îngroziti, pãrãsiserã zidul, si le-a ordonat sã ridice

cadavrul compatriotului lor. Dar nefericitii, care stãteau ghemuiti în parateichion, l-au întrebat dacã le îngãduie sã se întoarcã în oras. Erau niste lucrãtori pasnici, care nu fuseserã angajati sã facã rãzboi cu turcii alãturi de latini.

Pânã la urmã, doi oameni au prins curaj si au urcat înapoi pe zid, plecându-si capetele ca sã se fereascã de pietre si de sãgeti. Au îngenuncheat alãturi de cel mort si au izbucnit în plâns. Cu mâinile lor murdare, i-au sters praful de pe barbã si i-au mângâiat cu stângãcie mâinile, ca si cum, pânã ce nu le vor fi simtit rãceala, s-ar fi îndoit cã el era într-adevãr mort. Apoi i-au cerut lui Giustiniani o monedã de argint pentru a transporta cadavrul în oras.

Giustiniani a blestemat si mi-a spus:

¯ Oare pentru astfel de nemernici trebuie eu sã apãr lumea crestinã?

Sângele meu grec a clocotit de mânie pentru cei doi nefericiti, care erau îmbrãcati în straie murdare si rupte de lucrãtori, fãrã cascã sau cuirasã de protectie. Si i-am spus lui Giustiniani:

¯ Dar este orasul lor! Tu ai fãcut legãmânt cã vei apãra aceastã portiune de zid. Împãratul te plãteste pentru asta. De aceea, trebuie si tu sã-i plãtesti pe lucrãtorii greci, dacã nu vrei sã împlinesti acest lucru cu mâinile tale. De fapt, asa s-a stabilit. Tu însuti vei fi un nemernic dacã nu-i vei plãti. Ei trebuie sã cumpere mâncare pentru familiile lor. Împãratul nu le dã nimic. Pentru acesti oameni sãrmani, o monedã de argint are aceeasi valoare cât are pentru tine ducatul din Lemnos. Nu esti mai bun decât ei. Cã doar din ambitie si dorintã de bogãtie te-ai vândut Împãratului.

Îmbãtat de prima zi a rãzboiului, Giustiniani nu s-a simtit prea mult ofensat. Le-a aruncat un bãnut de argint lucrãtorilor. Ei l-au ridicat în grabã si au coborât de pe zid purtând cadavrul celui ucis, iar în urma lor picãturi de sânge au curs pe treptele tocite ale scãrii.

Mie mi-a spus doar atât:

¯ Mi-ai stricat tot cheful, Jean Ange! Dar la ce altceva mai bun te poti astepta de la un grec?

13 aprilie 1453

Ce noapte nelinistitã! În oras, prea multã lume n-a putut sã doarmã. La miezul noptii s-a auzit o nouã detunãturã a tunului mare. S-a cutremurat pãmântul si o limbã de foc s-a zãrit pe cer.

Toatã noaptea s-a lucrat pentru a fi umplute spãrturile zidului si au fost acoperite cu saci plini cu lânã sau cu fân locurile cele mai amenintate.

Corãbiile turcilor sunt ancorate în Portul Celor Douã Coloane. Au fost descãrcate cantitãti impresionante de lemn si proiectile sferice de piatrã pentru asediu. Marile galere venetiene sunt ancorate în apropierea lantului. Toatã noaptea au vegheat venetienii si au fãcut ultimele pregãtiri pentru a fi gata sã apere lantul în caz de atac.

Fiecare tun mare al turcilor poate sã tragã sase focuri pe zi. S-ar pãrea cã zidul Blahernelor din apropierea Portii Caligariene rezistã cel mai bine, chiar dacã este expus loviturilor monstrului. Venetienii care locuiesc în palat examineazã cu interes icoana Sfintei Fecioare a Blahernelor, care se aflã în biserica palatului. Au început sã-i creadã pe grecii care afirmã cã Panaghia fãcãtoare de minuni protejeazã zidul Blahernelor.

Încã nu a murit nici un latin. Dar doi s-au ales cu niste rãni îngrozitoare, în schimb, multi dintre mestesugarii si cãlugãrii care s-au înrolat de bunãvoie au fost ucisi apãrând zidul, de la Poarta de Aur pânã la Poarta Rhesianã. În felul acesta, au învãtat ce utile sunt nu prea plãcutele cãsti si cã nici chingile cu care sunt strânse cuirasele nu sunt chiar atât de rele.

Lumea a început sã se obisnuiascã deja cu rãzboiul. Iar ura împotriva turcilor creste proportional cu rãul pe care-l fac. Femeile si bãtrânii se apropie cu sfialã de ziduri, pentru a-si muia vesmintele în sângele celor morti, si-i binecuvânteazã pe cei cãzuti ca pe niste martiri ai credintei.

Omul este o fiintã docilã. Se poate obisnui cu orice. Chiar si cu bubuiturile tunului mare, cu zguduiturile, cu vuietul zidului ce se prãbuseste. Pântecele înceteazã sã se contracte din cauza spaimei, respiratia devine normalã.

Flota are un observator în turnul din Pera, care poate urmãri miscãrile corãbiilor turcilor în Bosfor. Si lantul este prins de turnul de pe malul Perei; în fiecare zi sosesc în tabãra turcilor genovezi si evrei din Pera, care vând sau cumpãrã câte ceva. Ei sunt intermediarii vestilor utile care ajung în oras. Cam asta este neutralitatea Perei. Dar, în acest moment, sultanul nu le poate spune nimic. Formal, neutralitatea Perei îi este de mai mare folos decât ostilitatea. Iar negustorii Perei fac afaceri bune. Bãnuiesc cã vor pierde tot ce au câstigat dacã sultanul va cuceri Constantinopolul.

Eu sunt acela care am scris: dacã sultanul va cuceri...? Ce schimbãtoare este inima omului! Pânã ajunge chiar sã creadã în ceea ce doreste. Pânã acum, toti sultanii care au asediat

Constantinopolul nu au reusit sã-l cucereascã. Asa este. Numai cã ei nu aveau nici tunuri, nici corãbii, iar grecii dominau marea si strâmtoarea Bosfor era deschisã, în momentul de fatã,

Constantinopolul este prins ca într-o capcanã. Doar în promisiunile papei si ale venetienilor ne mai este speranta. Sau într-o schimbare neasteptatã... Sã zicem cã ungurii i-ar ataca din spate pe turci... Dar asa ceva nu mai are cum sã se întâmple. S-a dus vremea aceea. Tot cerul noptii pe care aleargã limbi de foc anuntã vremea cea nouã. Vremea tunurilor, a ienicerilor. Vremea sultanului care-i va supune pe oameni, transformându-i în instrumente ale puterii.

14 aprilie 1453

Unul dintre tunurile mari ale turcilor a explodat. Ceea ce a determinat o oarecare domolire a canonadei. Forjorii si-au instalat forjele în apropierea artileriei si au întãrit tunurile cu cercuri de fier. Orban a improvizat o turnãtorie pe un deal, în spatele frontului. Sub cerul întunecat al noptii strãluceste ca ziua rosul aprins al bronzului si cositorului topit. Un negustor evreu a povestit cã a vãzut sute de sclavi si numeroase gropi de turnare pentru noi tunuri. Vremea este bunã si cerul fãrã nici un nor. Iar Johannes Grant, mesterul saxon, mi-a spus:

¯ Dacã grecii n-ar avea nici un pãcat, ar putea sã se roage sã vinã ploaia. Doar o picãturã de apã de ar cãdea pe modelul de turnare, metalul incandescent cu care sunt umplute formele ar crãpa când s-ar solidifica.

E un bãrbat ciudat Johannes Grant, un visãtor care nu-i interesat nici de vin, nici de femei. Specialistii împãratului au asezat pe ziduri un mare

numãr de bombarde si de catapulte greoaie, cu bãtaie scurtã, care vor fi de folos abia când turcii vor începe asaltul. Grant a demonstrat pe bazã de desene cum pot fi îmbunãtãtite aceste arme, care nu si-au mai schimbat forma din timpul lui Alexandru cel Mare. Când are putin timp, obisnuieste sã meargã la biblioteca imperialã pentru a descifra manuscrise vechi.

Numai cã bibliotecarul imperial, un bãrbat cu pãrul cãrunt, este grozav de gelos pentru cãrtile din bibliotecã si nu le împrumutã nimãnui. Cum nu dã voie sã fie aprinse lumânãri sau opaite în sala de lecturã, codexurile pot fi citite doar la lumina zilei. Latinilor, nici mãcar nu vrea sã le arate cataloagele, iar lui Grant i-a refuzat scrierile lui Arhimede, pretextând cã biblioteca nu este în posesia lor. De i-ar fi cerut scrierile Patriarhilor Bisericii sau ale filozofilor greci, poate cã le-ar fi putut obtine cu mai multã usurintã. Dar saxonul nu este interesat decât de tehnicã si de matematicã. De aceea, bibliotecarul îl considerã un barbar demn de dispret.

Am fost împreunã la bibliotecã si Johannes Grant mi-a spus:

¯ Arhimede si Pitagora ar fi putut construi masini capabile sã schimbe fata lumii. Cei vechi stiau cum sã folosescã forta apei si a aburului pentru a înlocui anumite munci ale omului. Mai pe urmã, nimeni nu a mai fost interesat de aceste lucruri. Cãrturarii au renuntat la aspectul practic pentru a se înclina în fata doctrinelor ezoterice si ideilor lui Platon, apreciind cã lumea supranaturalã este mai importantã decât cea realã. Dar poate cã în manuscrise uitate de vreme, un om de stiintã ar putea descoperi idei de care sã profite.

I-am spus:

¯ Dacã ei au fost atât de întelepti, chiar mai întelepti decât noi, oare de ce nu le dai lor crezare si nu le urmezi exemplul? La ce bun dacã omul supune natura, dar îsi pierde sufletul?

M-a privit cu ochi scrutãtori si nelinistiti. Are o barbã mãtãsoasã si neagrã ca smoala, iar chipul lui este brãzdat de riduri din cauza noptilor nedormite si gândurilor care-l frãmântã. Este un bãrbat frumos si redutabil. Apoi s-a auzit bubuitura tunului mare si toatã biblioteca a fost zgâltâitã, iar praful cãzut din plafon a început sã danseze în lumina putinã ce se strecura prin ferestrele înguste.

¯ Ti-e teamã de moarte, Ioannis Anghelos? m-a întrebat el.

¯ Trupului meu îi este teamã, i-am rãspuns. Atât de mult se teme, încât, la o detunãturã a tunului mare, îmi tremurã genunchii. Dar spiritului meu nu-i este teamã.

¯ Dacã ai fi avut mai multã experientã, a spus el, te-ai fi temut si mai mult. Dacã ai fi vãzut mai multe rãzboaie si mai multã moarte, chiar si spiritului tãu i-ar fi fost teamã. Doar un soldat fãrã experientã nu se teme de nimic. Nu înseamnã eroism dacã nu ai teamã de nimic, ci doar o înfrânare a fricii.

A arãtat cu mâna spre miile de desene aurite si de maxime scrise cu cinabru pe peretii bibliotecii, a arãtat spre tomurile groase ce se odihneau, prinse cu lanturi, pe mesele de lecturã, cu coperte grele de argint si pietre pretioase.

¯ Mie mi-e teamã de moarte, mi-a mãrturisit el. Dar stiinta este mai puternicã decât teama. Mintea mea se concentreazã asupra problemelor pãmântesti, fiindcã stiinta cereascã nu are nici o importantã practicã. De aceea îmi este inima

strânsã de teamã când mã uit la acest edificiu. A ascuns pânã acum ultimele mãrturii ale stiintei de neînlocuit a strãmosilor nostri. De secole întregi nimeni nu si-a dat osteneala sã cerceteze manuscrisele si sã întocmeascã un catalog. Filozofii si Sfintii Patriarhi ai Bisericii, nimic de zis, sunt la loc de cinste. Dar matematica si stiintele aplicate doar soarecii au dreptul sã le devoreze. Iar acest bãtrân aparent cumsecade, dar invidios si stupid, nu-mi dã voie sã aprind o lumânare ca sã rãsfoiesc manuscrise pe care el, oricum, nu le pretuieste. Când vor veni, turcii vor da foc bibliotecii, sau poate cã numai manuscrisele vor fi azvârlite în foc, sub ceaunele în care-si vor fierbe mâncarea soldatii.

¯ Dar tu ai spus: când vor veni turcii..., i-am atras atentia. Te îndoiesti oare de apãrarea constantinopolitanã?

¯ Ceea ce cred eu..., a spus el, si pe buze i s-a ivit un zâmbet lipsit de sperantã. Ceea ce cred eu este în legãturã cu ratiunea practicã si mijloacele pãmântesti de apreciere a unei situatii. De aceea nu-mi îmbãt spiritul cu iluzii desarte, asa cum obisnuiesc sã facã alti oameni mai neexperimentati sau mai tineri decât mine.

¯ Dar, i-am spus eu surprins, dacã-i asa cum afirmi, ar trebui sã fii cel putin tot atât de interesat de cunoasterea lui Dumnezeu si a realitãtii supreme, pe cât de mult esti interesat de matematicã si de stiintele practice. La ce ti-ar fi de folos chiar si cel mai impresionant mecanism, dacã tot trebuie sã mori?

¯ Uiti cã, mai devreme sau mai târziu, orice om tot moare odatã, mi-a spus el. De aceea, nu regret cã setea de cunoastere m-a îndemnat sã vin la Constantinopol si sã-l slujesc pe împãrat.

Am avut ocazia sã vãd cu ochii mei cel mai mare tun pe care oamenii l-au fãurit, am vãzut cã nu s-a risipit în mii de bucãti cum credeam. Chiar si pentru atât merita sã vin. Aflã cã, pentru a fi în posesia a douã pagini din manuscrisele uitate ale lui Arhimede, as da în schimb toate scrierile Sfintilor Apostoli ai Bisericii.

¯ Dar esti un bãrbat nebun! am spus eu contrariat. Patima de care esti posedat este si mai nebuneascã decât patima sultanului Mehmet.

Si-a întins bratele în razele de luminã, ca si cum ar fi vrut sã cântãreascã în mâini firele de praf ce dansau în aer.

¯ Vezi tu, mi-a spus el, dintre aceste fire de praf te privesc ochii fecioarelor pe care surâsul mortii i-a închis cândva. Inima, ficatul si creierul filozofilor danseazã în acest univers de pulbere. Din pulberea ce voi fi, poate cã si eu îi voi zâmbi peste o mie de ani unui strãin ce va umbla pe strãzile Constantinopolului. Din aceastã perspectivã, atât stiinta ta, cât si a mea au aceeasi valoare, îngãduie-mi atunci sã fiu consecvent în convingerile mele si nu-mi dispretui stiinta! De unde stii cã în inima mea nu-ti dispretuiesc stiinta ta?

Totul în mine a tremurat de indignare, dar am încercat sã mã linistesc si i-am spus:

¯ Ti-ai ales gresit partenerul, saxonule! De te-ar cunoaste, sultanul Mehmet te-ar saluta ca pe un confrate spiritual.

Dar el a spus:

¯ Nu, nu, eu apartin Occidentului, Europei. Eu sunt de partea celor care doresc libertatea omului, nu încãtusarea lui.

¯ Ce întelegi tu prin libertate? l-am întrebat eu.

M-a privit cu ochii lui întelepti si nelinistiti, a reflectat o clipã, apoi a spus:

¯ Dreptul de a alege.

¯ Exact, am murmurat eu. Îngrozitoarea libertate a omului! Libertatea lui Prometeu, pãcatul originar.

Zâmbind, si-a pus mâna pe umãrul meu si a oftat:

¯ O! Doamne, cât de grec esti!

Am fost îngrozit de vorbele lui, l-am urât în clipa aceea, chiar dacã în inima mea am stiut tot timpul cã noi doi facem parte din aceeasi categorie de cugetãtori. Am avut, la început, acelasi punct de plecare. Dar el a ales lumea mortii, în timp ce eu am ales realitatea lui Dumnezeu.

M-am nãscut la hotarele a douã lumi, una muribundã, alta pe cale sã se nascã. Atât în Occident, cât si în Orient înfloreste arborele mortii. Sã se bucure cine-o vrea de fructele lui! Eu nu doresc sã le simt gustul.

Este adevãrat? Voi urma drumul ales? Ce-mi pasã? N-au decât sã bubuie tunurile! Prãbuseascã-se zidurile! Sã batã toba uriasã a mortii! Sã se cutremure cerul si pãmântul! Sunt dur si rece. Nu, nu-i adevãrat! Sunt mai fierbinte decât oricând, mã mistuie de viu focul pe care l-ai aprins în mine, dragostea mea! De ce ai înfipt în carnea mea acest spin? De ce nu mã lasi sã lupt si sã mor în pace, dupã cum am ales?

Împãtimit de tine si de misterele sacre ce sãlãsluiesc în fiinta ta, eu, cel rãtãcit, m-am întors

în casa tatãlui meu.

15 aprilie 1453

Este din nou duminicã. Bat clopotele si toaca în aerul proaspât al diminetii. Dar funinginea si praful au acoperit verdele primãverii. Asemenea unor furnici, oameni istoviti de obosealã reparã spãrturile si stricãciunile din zid. În timpul noptii au fost înfipti tãrusi în crãpãturile si spãrturile zidului exterior. Intervalele sunt umplute cu pãmânt, crengi, tufe, fân. Oamenii din oras si-au dat saltelele pentru a proteja zidul, de fapt, pentru a amortiza lovitura imenselor proiectile din piatrã. Saltelele sunt acoperite cu piele de bou, peste care se toarnã apã, pentru a nu lua foc de la sãgetile aprinse ale turcilor.

Biserica Sfintilor Apostoli, care se aflã pe colina centralã a orasului, gãzduieste trupa de rezervã, care va actiona în timpul asediului în locurile cele mai amenintate. Nu sunt mai mult decât douã sute de cãlãreti. În aceste zile, ei au atributiile politiei de rãzboi. Din fericire, sunt greci. De-ar fi fost latini, interventiile lor ar fi fost însotite de prea multã vãrsare de sânge. Dar fiind greci, oamenii se multumesc sã plângã si sã-i blesteme când îi vãd strãbãtând în galop orasul, oprindu-se la câte o casã, cercetând pivnitele si alte ascunzãtori pentru a-i gãsi pe cei ce se sustrag de la datoria de a apãra zidurile orasului. Urmând porunca împãratului, ei cerceteazã si magaziile secrete ale arhontilor unde sunt ascunse alimente si carã de acolo plãpumi si perne pentru a fi umplute spãrturile zidului. Jalnicã, tristã imagine a unui oras muribund.

De ce trebuie sã murim pentru a le fi bine latinilor si papei? se întreabã grecii. Sultanul ne-ar cruta viata si ne-ar lãsa sã pãstrãm ce avem.

Împãratul este un apostat. Sfânta Sofia e o biserica blestematã.

Dar, pe ziduri, tinerii greci dau dovadã de vitejie si reusesc de multe ori sã-i omoare cu sãgeti pe turcii din apropierea santului de apãrare. Susotesc între ei si se mândresc cu vitejia lor, fãgãduindu-si cã-i vor goni ei si pe latini, dupã ce îi vor învinge pe turci. Învingãtor sau nu, împãratului Constantin îi sunt numãrate zilele. Când l-a recunoscut pe papã si a acceptat sprijinul latinilor, si-a semnat singur sentinta. Asa afirmã fanaticii tineri greci.

Stiu si simt ¯ o încerc pe mine însumi ¯ cã un rãzboi disperat transformã fiinta umanã si o rãscoleste pânã în profunzimi.

Oboseala trupeascã, teama continuã, insomnia, toate acestea îl excitã pe om pânã într-atât încât devine victima unui soi ciudat de betie si nu mai poate fi responsabil de actele sale si nici baza pe judecata sa. El ajunge sã dea crezare tuturor zvonurilor lipsite de sens. Cel tãcut devine guraliv, cel sensibil jubileazã la vederea unui turc al cãrui grumaz a fost strãpuns de o sãgeatã. Rãzboiul este o betie periculoasã, o nebunã si bruscã oscilatie între sperantã si disperare, într-o clipã, unul îi comunicã altuia starea sa de spirit, care îmbolnãveste subit întreaga armatã si tot orasul. Doar un soldat cu experientã îsi poate pãstra mintea limpede. Or, cea mai mare parte dintre apãrãtorii Constantinopolului nu a cunoscut rãzboiul. De aceea crede Giustiniani cã este o nevoie imperioasã sã fie rãspândite zvonuri optimiste în oras, chiar dacã sunt mincinoase.

În oastea sultanului sunt cel putin de douã ori mai multi crestini decât numãrul total al apãrãtorilor orasului. Sunt trupele auxiliare recrutate în Serbia, Macedonia si Bulgaria. Existã

chiar si greci din Asia Micã printre ei. În apropierea Portii Harisiene a fost gãsit un bilet înfipt într-o sãgeatã, pe care niste cavaleri sârbi au scris cu o slovã stângace: Dacã acest lucru depinde de noi, niciodatã orasul nu va cãdea în mâinile sultanului.

Si marele vizir Khalil unelteste pe ascuns împotriva lui Mehmet. Pentru moment, n-a obtinut mare lucru. Dar va veni si vremea lui, dacã sultanul va suferi o înfrângere.

Noptile sunt reci. Oastea turcã este atât de numeroasã, încât doar o parte doarme în corturi. Cei mai multi luptãtori dorm chiar pe pãmântul gol si nu toti sunt atât de obisnuiti cu frigul precum ienicerii; în linistea noptii, tusea si strãnuturile turcilor se aud pânã aici, pe ziduri.

Dar si lucrãtorii greci care reparã zidurile tusesc si strãnutã. Turnurile si boltile zidului sunt reci si umede. Tot lemnul este pãstrat doar pentru fortificatii. Nu se foloseste decât cel care este necesar la pregãtirea mâncãrii sau pentru topirea plumbului si a smoalei. De aceea, celor mai multi dintre latini le este frig în armurile lor de fier, chiar dacã pe dinãuntru metalul este învelit cu un strat gros de câlti.

17 aprilie 1453

Servitorul meu Manuil a venit la Blaherne si mi-a adus îmbrãcãminte de corp curatã si hârtie de scris. Nu am nevoie de mâncare pentru cã venetienii m-au invitat sã mãnânc împreunã cu ei atâta timp cât voi rãmâne la Blaherne. Pentru toatã perioada asediului, cardinalul Isidor le-a dat dispensã sã nu tinã zilele de post. În schimb, împãratul Constantin vegheazã si ajuneazã cu atâta

ardoare, încât abia de se mai tine pe picioare, atât de mult a slãbit.

Nu m-am putut împiedica sã-l întreb pe Manuil dacã nu m-a cãutat cineva. Nu, nimeni nu m-a cãutat. L-am dus pe zid ca sã vadã tunul mare. Chiar atunci, servantii îl încãrcau. Detunãtura l-a fãcut pe Manuil sã tremure din cap pânã-n picioare. Si s-a putut convinge cu ochii lui cã zidul nu a avut de suferit în urma teribilei lovituri.

Dar, mai mult decât detunãtura, l-a înspãimântat starea jalnicã în care venetienii au reusit sã aducã palatul imperial. A spus:

¯ Se pare cã latinii si-au pãstrat vechile obiceiuri. Acum douã sute cincizeci de ani, când au pus stãpânire pe Constantinopol, au fãcut grajd din Sfânta Sofia. Intrau cãlare, aprindeau focuri pe dalele de piatrã si de marmurã, îsi fãceau nevoile în colturile sfintei biserici.

Servitorii venetienilor au voie sã umble pe unde vor prin palat. De aceea, Manuil m-a rugat sã-l conduc la Palatul Porfirogenezei, camera de nastere a pruncilor imperiali. Cu o sclipire vicleanã în ochi, Manuil m-a privit pe furis si a spus:

¯ Picioarele muritorilor de rând nu au mai atins, pânã la venirea venetienilor, aceste dale. Dar eu am picioare de grec, mai putin profanatoare ca ale slujitorilor latini.

Am urcat pe vechea scarã de marmurã pânã ce am ajuns la catul cel mai de sus al palatului, apoi am mers în camera ai cãrei pereti sunt cãptusiti cu plãci de porfir netede ca sticla; încã mai putea fi vãzut patul încrustat cu aur protejat de vulturul bicefal, dar asternutul si restul mobilierului fuseserã furate. Contemplând aceastã încãpere sinistrã, despuiatã de bogãtii, am înteles cã, de

acum înainte, nici un împãrat al Bizantului nu se va mai naste în ea.

Împins de curiozitatea lui naturalã, Manuil a deschis usita îngustã care duce la balcon. Apoi a spus:

— De zece ori am asteptat umil, acolo, jos, printre ceilalti oameni, vestea nasterii unui prunc împãrãtesc. Bãtrânul împãrat Manuil a avut zece copii. Constantin este cel de-al optulea. Trei bãieti mai sunt în viatã, dar nici unul nu are vreun fiu. Poate cã-i o pedeapsã a lui Dumnezeu.

Si în tot acest timp si-a mângâiat barba rarã, iar ochii lui încercãnati m-au cercetat complice.

— Nu-i treaba mea! i-am spus enervat.

— Privind de jos spre acest balcon, a continuat el, niciodatã nu mi-am închipuit cã as putea sã-l vãd de aproape. Dar nu-i de ajuns doar porfirul Romei pentru a deveni împãrat. Este doar o superstitie. Totusi, si cele mai orgolioase femei care au nãscut în aceastã odaie au strâns în mânã o bucatã de porfir.

Mi-a arãtat spre un colt al încãperii si am vãzut, cu emotie, cã ici-colo fuseserã rupte bucãti de porfir din perete. Si, pentru o clipã, am redevenit copil. Un bãiat mic între zidurile imense ale Avignonului, în lumina soarelui provensal. Tineam în mâini o bucatã de porfir, pe care o gãsisem în lada tatãlui meu. Un bãietel care vorbea cu îngerii, cu o piatrã de porfir în mânã...

— Ai vãzut cumva vreo fantomã, stãpâne? m-a întrebat Manuil în soaptã.

A îngenuncheat ca si cum ar fi vrut sã cerceteze mai pe îndelete peretele, dar, în acelasi timp, era

îngenuncheat în fata mea. Si-a ridicat privirea. Obrajii i-au tremurat, ochii îi erau plini de lacrimi.

¯ Nu s-a întâmplat nimic, l-am asigurat eu. Mi-am amintit de tatãl meu.

Nu mi s-a mai pãrut de mirare cã tatãlui meu i-au fost scosi ochii. El a fost poate prea încrezãtor în aceastã lume plinã de cruzime si spaimã. Aceastã odaie de porfir cu încâlcita ei istorie de sute de ani mã persecuta si mi-am simtit respiratia tãiatã ca într-un mormânt.

Marile tunuri concentrate în fata Portii Harisiene au tras atât de repede unul dupã altul, încât bubuiturile lor s-au amestecat într-un zgomot prelung. Dalele de marmurã au tremurat sub picioarele noastre. Eram, într-adevãr, într-o criptã funerarã, mormântul unui imperiu de o mie de ani de intrigi politice, cruzime, uzurpãri, apãsãtoare ceremonii mârsave. Minunatul arbore al grecilor, arborele vietii, era uscat, iar cele o mie de frunze, împreunã cu pietrele multicolore ce încercau sã ascundã absenta fructelor, îi confereau doar o valoare ornamentalã. Era mort arborele vietii, nici suflarea divinã nu l-ar mai fi putut învia.

Încã simteam în pumn piatra rosie de porfir. Doar bucata aceea de piatrã sã-mi fi hotãrât destinul?

Si Manuil a murmurat:

¯ O, stãpâne! Ochii mei bãtrâni au obosit. Sau poate cã lumina de purpurã a acestei odãi mi-a pus un vãl pe ochi. Lasã-mã sã-ti ating picioarele!

A întins mâna si mi-a atins picioarele. Apoi a murmurat:

¯ Încãltãri de purpurã... purpurã...

Dar camera porfirogenezei era înfricosãtoare si el si-a rotit ochii împrejur ca si cum s-ar fi temut de urechi strãine.

¯ Esti beat? l-am întrebat brusc.

¯ Nu se însalã sângele niciodatã, a spus el în soaptã. Sângele se întoarce înapoi de unde a plecat. Chiar dacã drumul a fost lung. Chiar dacã a trecut dintr-un trup în altul, întotdeauna se întoarce.

I-am spus:

¯ Crede-mã, Manuil! Timpul s-a sfârsit, împãrãtia mea nu mai este în aceastã lume.

Si-a aplecat capul, mi-a sãrutat picioarele si a trebuit sã scutur din genunchi ca sã-l îndepãrtez.

¯ Sunt doar un bãtrân nerod, a spus el. Capul mi-e plin de povesti vechi. Am vedenii. Dar nu am intentii rele.

I-am spus:

¯ Sã lãsãm viziunile si povestile înmormântate în ziduri!

Cândva, când din noi nu va mai fi decât pulbere, poate le va gãsi un strãin în aceste pietre de porfir risipite.

Dupã ce Manuil a plecat, m-am întors pe zid. Lângã tunul impresionant al lui Orban era adunatã o multime de oameni în vesminte frumoase. Coborâserã de pe cai si poruncíserã slujitorilor sã depãrteze caii de locul acela. Nevenindu-mi sã-mi cred ochilor, i-am privit mai atent. Mantii scurte si cãciuli de blanã pe care se legãnau pene de barzã...

¯ Ungurii! am strigat eu uluit. Oaspeti ai sultanului...

Chiar dacã, din cauza distantei, as fi putut gresi în ceea ce priveste vesmintele, nu m-as fi putut însela nicidecum asupra cailor lor neasemuiti. Nobilii unguri au cercetat mai întâi curiosi marele tun, au arãtat spre zid, apoi s-au retras la douã sute de pasi în spate, ca sã astepte detunãtura. Iar pe zidul Blahernelor s-au strâns din ce în ce mai multi oameni curiosi sã-i vadã. La ce te puteai astepta? La bine sau la rãu? La un moment dat, a apãrut gâfâind bailul Venetiei, însotit de megaducele Lukas Notaras. M-a recunoscut numaidecât si m-a salutat ridicându-si ochii cu mândrie. Pieptarul armurii strãlucitoare a megaducelui era incrustat cu aur si probabil costa o avere.

¯ Ce cautã ungurii în tabãra sultanului? am întrebat plin de mânie.

¯ Sunt mesagerii lui loan Huniade, m-a lãmurit Lukas Notaras. Dacã nu mã însel, îi sfãtuiesc pe artileristii sultanului în ce pãrti ale zidului sã loveascã.

Este clar cã ungurii nu mai au de gând sã încalce promisiunile fãcute turcilor. Mie mi se pare de necrezut, desi stiu bine cã ungurii nu-i iubesc pe greci si îi considerã schismatici de falsã credintã. Ei sã-i iubeascã pe greci? Încã înainte de bãtãlia de la Varna am vãzut cu ochii mei cum i-au schingiuit cavalerii unguri pe preotii ortodocsi bulgari si cum au dat foc bisercii lor, desi scopul cruciadei era tocmai sã-i elibereze de opresiunea sultanului.

Si Notaras a continuat ca si cum ar fi vorbit pentru el însusi, fãrã sã-i priveascã pe cei din preajmã, dar a articulat cuvintele cu putere, asa cã împrejurul lui s-au strâns multi venetieni sã-l asculte.

¯ Ioan Huniade, a spus el, si-a trimis emisarii sã-i dovedeascã sultanului cã Ungaria nu-l va abandona; în felul acesta întãreste el armistitiul, aducându-i sultanului o dovadã de netãgãduit a prieteniei sale. Totodatã, este si o asigurare pentru Mehmet cã ungurii nu-l vor ajuta pe împãratul Constantin. Este lovitura politicã pe care Ungaria o dã Bizantului.

Iar saxonul Johannes Grant, care era în apropiere, i-a întãrit spusele cu o indiferentã simulatã:

¯ Asa este. Pânã acum turcii au tras ca nebunii în acelasi loc, contrar regulilor; în ceea ce mã priveste, m-am abtinut sã afirm ceva, pentru cã este o noutate pe care Occidentul încã n-a avut timp s-o experimenteze. Ca un zid sã se prãbuseascã, trebuie sã fie crãpat în pãrti diferite. Pentru început, douã lovituri la baza zidului, cam la zece picioare una de alta, apoi lovitura hotãrâtoare, ceva mai sus de bazã, între cele douã. În felul acesta se poate obtine o spãrturã triunghiularã.

Dar tunurile turcilor au început sã tragã, asa cã linistea s-a lãsat pe zid, chiar dacã acum nimeni nu se mai temea atât de tare de zguduituri ca la început. Dar astãzi dimineatã un proiectil de piatrã, care a fost tras mult prea sus, a distrus trei creneluri ale zidului si bucãti ale proiectilului sfãrâmat au zburat pânã la zidul de piatrã al bisericii, lovind grav doi slujitori ai venetienilor.

Când am coborât de pe zid spre poartã, s-a întâmplat sã mã aflu lângã Lukas Notaras.

¯ Ce mai rãzboi! a spus el ironic. Ungurii îi învatã pe artileristii turci cum sã tragã, iar sultanul probeazã pe zidurile Blahernelor cât de eficient îi este tunul.

¯ Ai dreptate, am spus eu. Ce mai rãzboi! Amiralul flotei imperiale, fãrã de flotã, apãrã zidurile dinspre mare, unde turcii nu pot ajunge nici de-ar înota.

I s-a înnegrit fata de indignare.

¯ Apãr orasul pe partea care mi-a fost hotãrâtã de împãrat, a spus el. Nu-i vina mea dacã locul nu este onorabil. Dar existã un înteles ascuns în tot ce ni se întâmplã. Poate cã trebuie sã-i salvez pe altii de la moarte. Dacã-i asa, stiu care-i întelesul.

N-am vrut sã-l supãr. La urma urmelor, este tatãl Annei Notaras. I-am devorat chipul, cãutând pe el trãsãturile fiicei sale. El mi-a simtit privirea, s-a oprit si m-a privit fix, încruntându-si sprâncenele. A ridicat din umeri si a urcat indiferent pe calul lui negru ca tãciunele. Cine stie? Poate cã venise doar din curiozitate, pentru a vedea tunul mare.

Apoi pãmântul s-a cutremurat si, de bubuitura teribilã, calul s-a ambalat atât de tare, încât cu greu a reusit Notaras sã-l linisteascã. Iar când a tras de frâiele calului, ochii megaducelui au lucit sãlbatic ca o flacãrã verde. Una dupã alta s-au auzit detunãtura si izbitura proiectilului de piatrã în zidul Blahernelor. De parcã, în acelasi timp, o sutã de pereti s-ar fi prãbusit.

M-am dus apoi sã-i povestesc lui Giustiniani despre unguri. Aflase deja. Am fost îngrozit când am vãzut ce parte mare din zidul din dreptul Portii Sfântului Roman s-a prãbusit doar în câteva zile. Apãrãtorii lui Giustiniani au reusit, totusi, sã ridice o palisadã. În fiecare noapte, de cum s-a întunecat, grecii din oras au adus scânduri, butoaie si saci cu pãmânt. Palisadã a fost construitã mai cu seamã din lemn, cu butoaie pline cu pãmânt asezate deasupra în chip de creneluri. Toatã ziua au alergat turcii pânã la sant si au aruncat în el lemne si

pietre, în timp ce focurile continue ale tunurilor mici si sãgetile arcasilor i-au obligat pe apãrãtori doar sã se pãzeascã. Genovezii lui Giustiniani au suferit deja pierderi, în ciuda armurilor cu care sunt blindati. Fiecare din lei face cât zece, ce zic eu, cincizeci de greci neantrenati. Fiecare genovez mort este de neînlocuit.

Când am plecat spre Blaherne traversând orasul, de douã ori i-a oprit politia imperialã si a cerut sã vadã plãcuta de lemn care certificã dreptul de a pãrãsi zidul. Multi greci pãrãsesc în timpul zilei zidul pentru a-si vedea familia sau pentru a face rost de mâncare.

18 aprilie 1453

Nimeni nu ar fi crezut cã turcii vor începe primul lor atac adevãrat în noaptea trecutã; în mod vãdit, intentia lor a fost sã atace prin surprindere zidul exterior în dreptul Portii Sfântului Roman. Atacul a început în tãcere, la douã ore dupã cãderea noptii. Protejati de întuneric, turcii au sãrit în santul de apãrare, apoi s-au cãtãrat cu ajutorul scãrilor de asalt. De nu s-ar fi reparat în cursul zilei stricãciunile, fãrã îndoialã, atacul turcilor ar fi reusit. Dar gãrzile au dat alarma, au sunat trâmbitele, au fost aprinse fãclii si clopotele bisericilor au bãtut în tot orasul.

Dacã tot nu le-a reusit surpriza, turcii au rupt tãcerea si, în rãpãit de tobe mari si mici, scotând tipete înspãimântãtoare, s-au nãpustit spre palisada încropitã de oamenii lui Giustiniani si de grecii din oras si au încercat sã rãstoarne butoaiele cu pãmânt de deasupra palisadei cu ajutorul unor cârlige prinse în vârfurile lãncilor. Au încercat de asemenea sã dea foc scândurilor din care era fãcutã întãritura, dar apãrãtorii au avut la îndemânã

ciuture pline cu apã si au putut sã împiedice rãspândirea focului. Lupta a durat patru ore. Turcii s-au apropiat si de ziduri, dar nu au atacat, a fost doar o încercare de intimidare a apãrãtorilor lui Giustiniani.

Noaptea a sporit vacarmul, pânã ce a ajuns înspãimântãtor. Speriati, oamenii au iesit pe jumãtate dezbrãcati în stradã. Am plecat în grabã de la Blaherne pentru a ajunge la Giustiniani si, cu ochii mei, l-am vãzut pe împãratul Constantin, care plângea. Era complet pierdut si credea cã, de la un moment la altul, orasul urmeazã sã fie cucerit de turci.

În realitate, doar câtiva turci reusiserã sã se catere pe partea reparatã a zidului exterior, dar au fost de îndatã doborâti de oamenii lui Giustiniani, care au actionat ca un zid viu mobil din fier. Abia apucau turcii sã sprijine pe zid scãrile de asalt, cã imediat erau rãsturnate de genovezi cu prãjinile. Dar pentru asediatorii grupati la baza zidului, cel mai cumplit a fost când a început sã plouã peste capetele lor plumbul si smoala clocotitã. Nici o cuirasã de protectie nu ajutã când este atinsã de metal si de smoalã topitã. Turcii au suferit pierderi importante si, dimineata, lângã zidul de împrejmuire, au putut fi vãzute grãmezile de cadavre. Dar, printre cei ucisi, nu erau decât câtiva ieniceri. Este evident cã sultanul nu a trimis la atac decât basbuzuci, soldati din trupele neregulate, care nu sunt instruiti cine stie ce.

Dupã ce turcii s-au retras, multi dintre oamenii lui Giustiniani erau atât de epuizati, încât au adormit instantaneu pe locurile unde se aflau; împãratul Constantin, venit sã inspecteze zidul, a fost nevoit sã-i scuture cu propriile mâini pe unii strãjeri adormiti. Giustiniani le-a ordonat lucrãtorilor greci sã coboare în fata zidului exterior

si sã scoatã din santul de apãrare toti bustenii de lemn si pietrele cu care turcii îl umpluserã pentru a-si înlesni trecerea. Dar, pentru a se rãzbuna pe esecul suferit, turcii au deschis focul la întâmplare si multi dintre acesti nefericiti greci au fost ucisi. Iar Giustiniani i-a lovit cu latul spadei pe aceia care, intrati în panicã, atunci când tunurile turcilor au început sã tragã, au încercat sã se refugieze la adãpostul zidurilor.

Dimineata, treizeci de galere de rãzboi ale turcilor au pãrãsit Portul Celor Douã Coloane ca sã se apropie de lant. Dar nu s-a dat nici o luptã navalã, fiindcã navele turcilor pãreau prãpãdite în comparatie cu uriasele corãbii venetiene care pãzeau lantul. Din ambele pãrti, tunurile au tras câteva salve rãzlete, apoi galerele turcilor s-au întors pe malul Bosforului, în portul de unde plecaserã.

Iar în timpul zilei, turcii au asezat pe dealul Perei din apropierea zidurilor Galatei douã bombarde gigantice cu bãtaie lungã, care sã-si arunce proiectilele pânã în oras. Primul proiectil a lovit o corabie genovezã de comert, care era ancoratã în port. Corabia s-a scufundat repede, împreunã cu bogata-i încãrcãturã ce valora aproape cincisprezece mii de ducati. Iar genovezii din Pera au trimis imediat sultanului un mesaj energic de protest împotriva violãrii neutralitãtii lor declarate. Bombardele sunt amplasate pe teritoriul Perei si proiectilele de piatrã prost dirijate au distrus deja acoperisurile câtorva case si au omorât o femeie. Sultanul le-a promis despãgubiri pentru victime pe toatã durata asediului si i-a asigurat pe genovezi de prietenia lui.

Dar sultanul si-a atins astfel scopul. Navele comerciale ale venetienilor trebuie sã se depãrteze de lant, fie retrãgându-se pe cheiul Perei, fie în

unghiul mort format de turnurile si zidurile Perei, pentru a nu fi, din greseală, atinse de proiectilele lansate le cele două bombarde. Multi oameni au urcat pe ziduri pentru a urmări ciudatul bombardament. Proiectilele care atingeau suprafata apei ridicau imense coloane în aer.

Cu toate acestea, o stare generală de optimism a fost prezentă toată ziua printre apărătorii Constantinopolului, fiindcă esecul asaltului nocturn al turcilor a fost încurajator pentru oricine. Iar Giustiniani a fost atent să exagereze cât de mult a putut pierderile care turcii le suferiseră, însă mie mi-a spus deschis:

¯ Nu ne putem mândri cu o victorie care, de fapt, n-a fost câtusi de putin o victorie. Acest atac al turcilor n-a fost decât o tentativă de recunoastere, pentru a vedea dacă zidul este usor de rescaladat sau nu. Doar două mii de oameni au participat la asalt, asta am aflat-o de la prizonierii turci pe care i-am interogat. Dar bunele obiceiuri cer ca eu, în calitate de comandant al orasului, să comunic rezultatul fiecărui atac. Dacă anunt că am respins un atac important si că pierderile dusmanilor se ridică la două mii de morti si numerosi răniti, în timp ce armata noastră nu are decât un mort si un om care si-a scrântit piciorul, toată lumea care nu este ignorantă în ale războiului întelege despre ce este vorba, în schimb, moralul cetătenilor obisnuiti ai orasului este sensibil ameliorat.

S-a uitat apoi la mine si în surâsul lui era o complicitate amuzantă. A spus:

¯ Ai luptat cu mult curaj, Jean Ange!

¯ Am luptat? l-am întrebat la rândul meu. Era atât de mult zgomot, totul era atât de confuz, încât eu însumi nu stiu prea bine ce am făcut.

De fapt, acesta-i adevãrul. E drept cã în revãrsatul zorilor sabia mea era plinã de sânge, dar despre tot ceea ce se petrecuse astã-noapte în mintea mea nu a rãmas mai mult decât rãmâne dupã un cosmar.

În timpul zilei, au fost mânate pânã în apropierea tunului cel mare cincizeci de perechi de boi. Tunul a fost coborât de pe esafodaj si o sutã de oameni, împreunã cu boii, l-au purtat pânã în fata Portii Sfântului Roman. Zidul Blahernelor s-a dovedit a fi mai puternic decât l-au bãnuit turcii. Sultanul se pregãteste asadar pentru un asediu prelungit.

Locuitorii orasului s-au bucurat când au vãzut procesiunea de plecare a tunului celui mare al lui Orban. Unul dupã altul, tot felul de zvonuri s-au rãspândit în grabã. Printre altele, se spunea cã tunul ar fi explodat si cã însusi Orban a murit când mii de bucãti de metal au zburat în aer. Zvonuri. Orban îsi continua treaba în turnãtoria improvizatã, în spatele trupei. De la negustorii genovezi din Pera am aflat cã deasupra Perei au zburat proiectilele imenselor bombarde de curând fãurite de Orban.

M-am dus sã vãd rãnitii întinsi pe paiele din grajdurile si magaziile goale de lângã zid. Mercenarii latini au avut întelepciunea de a plãti medici care fac tot ce pot ca sã-i vindece, însã de greci nu se ocupã decât niste cãlugãrite care, din milã, au venit sã-i îngrijeascã dupã cum se pricep. Printre cãlugãrite, am zãrit-o pe Hariclea. Îsi lepãdase voalul de pe fatã, îsi suflecase mânecile rasei de cãlugãritã. Curãta, spãla si înfãsa rãnile înspãimântãtoare ale apãrãtorilor greci. M-a salutat cu bucurie si eu nu m-am putut împiedica sã nu-i spun cã-mi petrec zilele si noptile la

Blaherne, atât de slab sunt. Cred cã ea m-a înteles doar din privire, fiindcã, fãrã sã-i fi cerut nimic, mi-a spus cã nu a vãzut-o pe sora Anna de câteva zile.

Toti rãnitii au afirmat cã turcii, încãlcând regulile rãzboiului, folosesc sãgeti veninoase, de aceea, chiar si cei cu rãni mai putin grave, mor în spasme îngrozitoare dupã câteva zile de chin. Într-un colt al grajdului, am vãzut un bãrbat cu trupul încordat ca un arc. Pe chipul crispat avea un rânjet atroce. Era o priveliste dezolantã. Bietul om avea muschii tari ca piatra. Multi dintre cei rãniti se rugau sã fie dusi mai bine sub cerul liber sau la casele lor decât sã rãmânã în acest grajd al mortii. I-am vorbit lui Giustiniani în favoarea lor, dar el nici n-a vrut sã audã ce i-am propus eu. Nici în ruptul capului el nu este de acord sã trimitã câtiva oameni de pe zid pentru a-i îngriji pe cei rãniti. Când l-am învinuit de insensibilitate la durerile altora, el mi-a spus:

¯ Experienta mea de soldat îmi spune cã vindecarea unui rãnit este întru totul în mâna lui Dumnezeu. Unul moare cu medicul la cãpãtâi, altul se vindecã fãrã nici o îngrijire. Unul are doar o întepãturã la un deget si moare cu sângele otrãvit, altul are un brat sfâsiat de un proiectil si, totusi, se vindecã. Mâncarea abundentã si patul prea bun sunt dãunãtoare. Nu fac altceva decât sã-l moleseascã si mai mult pe un rãnit. Ceea ce afirm este adevãrat, în aceastã privintã am destulã experientã. Asa cã, mai bine-ai face dacã nu te-ai amesteca în lucruri pe care nu le poti întelege!

19 aprilie 1453

Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, iartã pãcatele mele!

După ce astã-noapte am scris atât de mult, credeam cã voi dormi bine. Dar eu nu mai pot dormi, încerc doar sã amortesc nelinistea din inima mea, de aceea scriu cuvinte zadarnice.

Dar pe când mã odihneam cu ochii deschisi în întunericul camerei mele de la Blaherne, bucurându-mã de somptuoasa mea singurãtate si, în acelasi timp, suferind de ascutita disperare a singurãtãtii, a venit ea. A venit. Fãrã sã o fi rugat. Anna Notaras. Iubirea mea.

Am recunoscut-o dupã pasii usori, dupã parfumul de hiacint. A spus în soaptã:

¯ Ioannis Anghelos! Dormi?

Mâinile reci au alunecat între mâinile mele, s-a strâns la pieptul meu, i-am simtit nasul si buzele reci, dar obrajii îi erau nespus de fierbinti.

¯ Iartã-mã! a murmurat ea. Iartã-mã, iubitul meu! N-am stiut ce fac. N-am stiut ce vreau. Esti încã viu, nu-i asa?

¯ Bineînteles cã sunt viu, i-am rãspuns. Le este mai greu sã mã omoare. Nu omori rãul atât de usor.

A spus:

¯ Se cutremurã pãmântul. Cad zidurile. Moartea strigã pe mii de glasuri în noapte. Nu, nimeni nu-si poate imagina rãzboiul mai înainte de a-l cunoaste. Noaptea trecutã, înainte de asaltul turcilor, m-am rugat pentru tine asa cum nu m-am rugat niciodatã. I-am fãgãduit Creatorului cã voi renunta la tot egoismul meu, la toatã rãutatea mea, la toatã mândria ce mi-a mai rãmas, doar sã te mai pot vedea o datã. Nu mai este loc pentru toate aceste desertãciuni,

nu mai este loc pentru nimic când îti simt mâinile pe mâinile mele, când îti simt obrazul, când stiu cã trãiesti.

Si am avut impresia cã mã aflu în vis. Apoi ochii mi s-au obisnuit cu întunericul. I-am întors fata spre fereastrã, de unde se strecura lumina putinã a noptii, chipul ei era palid si supt, si degetele i se subtiaserã, m-am temut pentru ea si am întrebat-o:

¯ Doar nu esti bolnavã?

¯ Bolnavã..., a repetat ea, ca si cum n-ar fi înteles. Nu, nu sunt bolnavã. M-am temut mult si mi-a fost dor de tine. Nu pricep ce-i cu mine.

¯ Am fost rãu cu tine si nu te-am înteles, nu-i asa? i-am spus eu generos.

¯ Nu, nu, a protestat ea. Poate cã în adâncurile inimii de femeie se ascunde o pisicã. Poate cã o femeie îndrãgostitã îl face sã sufere pe bãrbatul iubit.

¯ E adevãrat cã mã iubesti? am întrebat-o .Desigur, chiar dacã mâinile, obrajii si buzele ei erau o mãrturie de netãgãduit. Doar nu de mult ai spus cã mã urãsti.

¯ Te-am urât multe zile, a spus ea. Poate o sãptãmânã. Abia dupã ce au început sã bubuie tunurile si peretii din mãnãstire au crãpat, am înteles. Am hotãrât, am jurat în inima mea cã nu voi mai încerca niciodatã sã te vãd. Sau, dacã te-as vedea, cã nu-ti voi adresa nici o vorbã, în afarã, bineînteles, de cele cu care sã te tin la distantã. Si acum... Sunt aici, în întunericul noptii, alãturi de tine. Mai mult chiar, te-am sãrutat. Nefericita de mine! Bietul de tine!

¯ Si eu am fãcut acelasi legãmânt, i-am spus, mângâindu-i umerii.

I-am simtit umerii rotunzi si moi sub tesãtura vesmântului, parfumul de hiacint al obrajilor. Destinsã, eliberatã de teamã, ea a început deodatã sã râdã cu un glas cristalin de copil. I-am pus mâinile pe gurã, dar a continuat sã râdã. Suspicios, am întrebat-o:

¯ De ce râzi?

Împãtimit de dragoste, m-am îndoit, mi-a fost teamã cã vrea sã-si batã joc de mine, sã mã umileascã.

¯ Sunt fericitã, a spus râzând printre degetele mâinilor mele. Sunt nespus de fericitã. Si-apoi, nu pot sã-mi stãvilesc râsul când îmi amintesc cât de caraghios ai reusit sã scapi de mine alergând cu armura în brate.

¯ N-am fugit de tine, m-am apãrat. De mine însumi am fugit eu atunci. Dar de mine însumi nu mã mai pot ascunde. Pot fi pe ziduri, pot fi la Blaherne, pot fi în lumea realã sau în cea imaginarã, totuna-i. Mereu, în orice clipã, nevãzutã, tu esti lângã mine si-mi rãscolesti fiinta.

Dar, dupã ce a reusit sã mã rãtãceascã si m-a împins sã-i mãrturisesc umil ceea ce nu as fi vrut sã-i spun, m-a îndepãrtat, apãrându-se cu mâinile, si a rostit la fel ca toate femeile care nu stiu prea bine ce vor:

¯ Nu, nu, sã fim cuminti.

Si eu i-am spus cu inima încãrcatã de amar:

¯ Tu crezi în continuare cã mãrul este plin de viermi. Bine! Vrei, nu vrei, va trebui sã te înfrupti

din el.

Am strâns-o puternic în brate si ea a încercat sã mi se împotrivească, împingându-mi pieptul cu mâinile, dar a renuntat repede si buzele noastre s-au unit. Cu patimã, cu sete, cu stiintã amarã, buzele mele i le-au sãrutat pe ale ei.

În acelasi moment cerul noptii s-a luminat si întunericul a fost spart de detunãtura tunului cel mare. Pardoseala a vibrat, tot palatul construit din piatrã s-a zguduit. Pentru o clipã, amândoi am crezut cã n-a fost doar o bubuiturã de tun.

¯ Bunule Dumnezeu! a murmurat ea. S-a cutremurat pãmântul când ne-am sãrutat! Nici nu-i de mirare!

¯ Anna! am spus eu. Am vãzut greci care au murit loviti de sãgetile turcilor sau de bucãti sfãrâmate din proiectilele de piatrã. M-am hotãrât sã renunt la credinta dintâi, pentru a mã întoarce la credinta strãmosilor mei greci. De voi fi renegat, fie Domnul îndurãtor cu mine! Dar, mai înainte de a muri, vreau sã mã botez în credinta strãbunilor. De la vâlvãtaia pe care au aprins-o turcii asupra Constantinopolului, sângele meu grec clocoteste, în drumul meu, ceva a fost gresit. Fiul rãtãcit vrea sã se întoarcã în casa tatãlui sãu.

Am continuat:

¯ Nu mã cunosc pe mine însumi. Nu stiu dacã am luat această hotãrâre pentru cã sunt convins cã e dreaptã, pentru cã te iubesc sau pentru cã iubesc acest oras. Hotarele dintre biserici nu se întind pânã la cer. Dar inima mea tânjeste dupã Biserica dintâi a lui Hristos si dupã Sfintele ei Taine. Dacã-i un pãcat, Dumnezeu mã va judeca. Mâine dimineatã, de se va încumeta vreun preot s-o facã, mã voi boteza din nou.

Si-a înclestat mâna de bratul meu si am simtit cã-i este teamã. A strigat:

¯ Nu, nu! Am gresit când ti-am cerut acest lucru. Dar eu am renuntat la mândria-mi desartã. Te iubesc. Pe mine sã mã judece Dumnezeu dacã voi fi pãcãtuit iubindu-te, nu pe tine!

¯ Atunci pretinzi cã nu mai esti câtusi de putin capricioasã, am învinuit-o eu. Dar tu însãti mi-ai cerut sã ne cãsãtorim si va fi asa cum ai dorit. Oricum, cãsãtoria mea de dinainte n-a fost o cãsãtorie. Iar de mã voi uni cu tine, constiinta nu va avea ce sã-mi reproseze. Sau poate cã acum nu mai doresti sã fii sotia mea?

Si-a desprins mâna de pe bratul meu si fata ei era ca o patã albã în întuneric.

¯ Nu stiu, a soptit ea. Am crezut. Nu stiu ce am crezut.

Am spus:

¯ Ai crezut cã rãzboiul si moartea pot purifica totul, asa cum si eu am crezut. Ai sosit în întunericul noptii ca sã-mi înfrâng împotrivirea din inima mea si sã profit de slãbiciunea ta. Dar nu, nu vreau sã se întâmple asta când stiu cã în inima ta nu gândesti astfel.

Era nelinistitã si a strigat:

¯ Mosteneascã-te diavolul!

Dar i-a fost rusine, si-a acoperit gura, apoi a soptit:

¯ Iartã-mã! De când sunt împreunã cu Hariclea, i-am împrumutat blestemele. Dar cum ai putea sã stii tu ce este în inima mea, când eu însãmi nu

stiu? De fapt, ce vreau eu? Vreau sã mã iubesti asa cum doresti. Dar mã sperie gândul cã, dupã ce vei obtine extazul la care râvnesti, te vei pierde în amãrãciune. Poate cã nu am experientã, a continuat ea, dar, instinctiv, ca femeie, înteleg multe dintre acele lucruri pe care un bãrbat nu le va putea întelege niciodatã. Am citit mult, am auzit multe, iar în ultimele sãptãmâni Hariclea mi-a dat sfaturi folositoare. Pentru multi bãrbati femeia este doar ca o momealã prinsã în cârlig, cu care pescarul îsi ispiteste pestele. Dupã ce misterul nuptial s-a consumat, cârligul de care a fost prinsã momeala îl sfâsie pe bãrbat. Eu nu vreau sã-ti fiu tie nici momealã, nici cârlig. Se mai spune cã bãrbatul se saturã de legãtura trupeascã mai repede decât femeia lui. De aceea, multi bãrbati, pentru a se sustrage obligatiilor matrimoniale, pleacã în rãzboaie, se ocupã de politicã sau colectioneazã icoane vechi. Tu însuti ai plecat în cruciadã ca sã scapi de femeia ta, de Ghita. Oare cum as putea avea încredere într-un bãrbat când, prin firea lui, bãrbatul este nestatornic? Tu esti gata sã renunti si la credinta ta doar pentru a te culca cu mine. Atât de puternicã ti-e patima. Nu, nu mai pot avea încredere în tine. Nici nu mai pot crede cã femeia cu care esti unit ar fi bãtrânã si urâtã. Ai spus asa doar ca sã mã ametesti; în inima ta minti ca toti bãrbatii care, pentru o clipã de dragoste, rãtãcesc mintea unei femei.

¯ Dumnezeule mare, ai îndurare! Anna! am strigat eu. Credeam cã te cunosc asa cum îti cunosc ochii limpezi. Parcã ai fi posedatã de spirite rele. Ce vrei?

¯ Nu stiu, a spus ea, ridicând din umeri.

S-a lipit de mine si i-am simtit trupul fremãtând.

¯ Dar nu ti-am cerut niciodatã sã te culci cu mine asa cum se culcã o femeie cu bãrbatul ei, i-am spus eu mâhnit. Bineînteles, te-am mângâiat, nu pot spune cã toate au fost mângâieri nevinovate, dar întotdeauna te-am respectat. Tu singurã ai început sã-mi vorbesti cu îndârjire despre dragostea trupeascã. Nu-i de mirare cã dorinta mea a sporit.

¯ Asa? m-a întrebat ea mânioasã. Dar mã insulti! N-ar fi prima oarã, ce-i drept, dar de data aceasta e prea mult. Sã înteleg cã nu m-ai ales pentru cã vrei sã te iubesti cu mine? Nu m-ai ales pentru cã esti pãtimas dupã mine? Atunci pentru ce, Doamne sfinte, vrei sã te cãsãtoresti cu mine? Pentru numele tatãlui meu? Pentru averea lui? Atât de josnic sã fii? La urma urmelor, ce vrei de la mine? Tu, tu cel care mi-ai spus de atâtea ori cã mã iubesti...

Am patruzeci de ani. Am trecut prin multe încercãri. Ar fi trebuit sã nu-mi pierd cumpãtul: Dar o iubesc atât de mult. În clipa aceea, în capul meu n-a mai fost loc pentru alt gând în afarã de acela cã ea dorea sã mã scoatã din minti. Oboseala, mânia, melancolia, teama, dorinta, ezitãrile, toate s-au revãrsat din mine clocotind într-o patimã pe care nu mi-am mai putut-o stãpâni. Si am strâns-o cu putere la piept, iar ea si-a încolãcit bratele de gâtul meu, de parcã n-ar mai fi vrut sã se desprindã de mine niciodatã.

Gura ei a rãspuns cu pasiune la sãrutãrile mele. Rãsuflarea ei drãgãstoasã mi-a atins mângâietor obrajii. Si, în ciuda suferintei, trupul ei s-a unit si mai strâns cu al meu. Mâinile i s-au înclestat de spinarea mea si de umeri, de parcã ar fi vrut sã pãstreze etern în cãusul lor amintirea trupului meu viu.

Am rãmas apoi întins lângã ea, în întuneric, istovit, linistit, rece. Mi s-a dãruit de bunãvoie. De acum înainte este o femeie dezonoratã. Dar eu o iubesc. O iubesc asa cum este. Îi iubesc chiar si capriciile.

Multã vreme am rãmas amândoi nemiscati, fãrã sã ne spunem o vorbã. Apoi mi-a soptit la ureche:

¯ Ioannis Anghelos, nu-i mai bine asa?

¯ Asa-i cel mai bine, am rãspuns eu si am simtit o nevoie cumplitã sã dorm.

A început sã râdã pe înfundate si mi-a soptit din nou la ureche:

¯ Atât de usor, atât de simplu, atât de limpede. Tu reusesti sã complici foarte mult lucrurile cele mai simple, în orice caz, eu sunt fericitã.

¯ Si nu regreti? am întrebat-o, pe jumãtate adormit, doar asa, ca sã spun si eu ceva.

¯ De ce-as regreta? a întrebat ea cu un aer surprins. De acum încolo nu vei mai fugi de mine. Si apoi, mã simt bine. Sã te fi cãsãtorit mai întâi, poate cã n-as mai fi fost atât de sigurã. Tu ai pãrãsit o sotie. Dar acum, dupã ceea ce s-a întâmplat, nu ai tu inima sã mã lasi singurã. Te cunosc prea bine, dragul meu, nu esti chiar atât de dur cum pretinzi cã esti.

Am simtit în toatã fiinta o pace profundã si nu am fost atent la vorbele rostite de ea. Capul ei muritor se odihnea pe bratul meu, gura ei muritoare îmi sãruta urechea, pãrul ei îmi mângâia gâtul, respiram parfumul de hiacint al obrajilor ei. Am pus mâna pe sânii ei goi si am adormit. Pentru prima datã, dupã nu mai stiu cât de multã vreme, am dormit fãrã sã visez nimic.

Am dormit mult timp si nu m-am trezit nici când a plecat ea, nici când, în zori, tunul cel mare a tras o salvã pentru a-i anunta pe turci cã este ora rugãciunii de dimineatã. Când am deschis ochii, soarele se afla în înaltul cerului. M-am simtit odihnit, proaspãt, fericit.

A plecat în timp ce dormeam. Mai bine asa, fiindcã as fi fost incapabil sã-i spun ceva. Dar am stiut cã o voi revedea. Am mâncat cu multã poftã, mai vesel si mai liber decât oricând. Apoi, fãrã sã mã încorsetez în armurã, fãrã sã mã încing cu sabia, am plecat umil ca un pelerin, în vesmintele simple de latin, la mãnãstirea Pantocratorului.

În jurul Bisericii Sfintilor Apostoli erau multi oameni si cai. Dar ei nu mi-au adresat vorbe de ocarã, dupã cum obisnuiesc grecii când vãd un latin singur, fiindcã ziua era frumoasã. Dupã ce am ajuns la mãnãstire, l-am asteptat douã ore pe cãlugãrul Ghenadios, care-si împlinea rugãciunea, între timp, m-am rugat în genunchi în fata icoanelor altarului din biserica mãnãstirii. M-am rugat sã-mi fie iertate pãcatele. M-am cufundat în realitatea misticã a inimii. Stiu cã Dumnezeu cântãreste pãcatele în alt mod decât oamenii. Stiu cã toate celelalte pãcate sunt mici în comparatie cu abandonarea cu bunã stiintã a credintei. Moartea inimii, însingurarea omului de Dumnezeu sau disperata singurãtate a cãrnii. Este adevãratul pãcat. Toate celelalte pãcate sunt doar pãcate. Dumnezeu s-a întrupat pe pãmânt ca sã alunge singurãtatea din inima omului si sã-l elibereze de pãcate. Tocmai pentru cã este om, unui om îi poate fi iertat orice pãcat. Dar pentru apostazie nu existã iertare, pentru cã omul are libertatea sã aleagã. Când m-a vãzut, cãlugãrul Ghenadios a tipat cu tot sufletul plin de durere:

¯ Latinul! Latinul!

Si a încercat sã mã gonească, împingându-mã cu ambele mâini. Dar eu nu am plecat si i-am spus:

¯ Distinsul cãrturar al lumii, care a fost în alte vremuri secretar de stat al împãratului, Gheorghios Sholarios cel mort, m-a cunoscut. Am pribegit pe multe drumuri, m-am rãtăcit si m-am înselat, am pãcãtuit. Dar acum am venit în fata cãlugãrului Ghenadios sã-l anunt cã vreau sã mã întorc în casa Tatãlui meu. Binecuvântează-mã si fii iertãtor, asa cum si Dumnezeu îi iartã pe cei pãcãtosi!

Si-a ridicat sprâncenele a mirare si m-a privit cu ochii lui arzãtori. Nu am putut sã nu mã gândesc la un craniu de mort când i-am vãzut fata uscatã si slabã de post si de rugãciune. Nevenindu-i sã-si creadã urechilor, m-a întrebat:

¯ Ce doresti de la mine?

¯ În tinerete, am spus eu, pe muntele Athos, am cunoscut bãrbati care, dupã ce s-au lepãdat de credinta romano-catolicã, s-au întors la adevãratã credintã greceascã, s-au botezat si au primit Sfintele Taine ale Bisericii dintru început a lui Hristos, consacrându-si apoi viata lui Dumnezeu. Eram copil când a murit tatãl meu, dar din documentele familiei mele am înteles cã bunicul a fost grec din Constantinopol. El si-a lepãdat credinta pentru a se putea cãsãtori cu o femeie din Venetia, apoi l-a urmat pe papã. Tatãl meu a trãit pânã la sfârsitul vietii lui la Avignon dintr-o subventie acordatã de trezoreria pontificalã. Acolo m-am nãscut si am crescut eu. Dar toate acestea au fost rãtãciri utopice, chiar dacã atât tatãl meu, cât si bunicul mi-au vrut binele. Venind aici, la Constantinopol, ca sã mor pentru Hristos lângã zidurile orasului, vreau totodatã sã mã întorc la credinta strãmosilor mei.

Fanatismul de care era dominat l-a împiedicat sã urmãreascã atent tot ce i-am povestit, dar eu i-am fost recunoscãtor pentru aceasta, fiindcã mã temeam de întrebãrile pe care mi le-ar fi pus; când îl cunoscusem, era un bãrbat de o inteligentã sclipitoare. Dar el s-a mãrginit doar sã strige pe un ton acuzator:

¯ Atunci, pentru ce lupti alãturi de latini împotriva turcilor? Chiar si un sultan este mai bun pentru acest popor decât un împãrat supus papei.

¯ Ce rost are sã ne contrazicem? i-am spus eu împãciuitor, împlineste-ti mai bine datoria de preot! Fii pãstorul care primeste în turma sa oaia rãtãcitã! Aminteste-ti cã si tu te-ai rãtãcit cândva si ai semnat acel act al Uniunii. Nu-i pãcatul meu mai mare decât acela pe care tu însuti l-ai fãptuit.

Cu mâna stângã, el si-a sustinut dreapta, care era paralizatã, si a rostit pe un ton triumfãtor:

¯ M-am rugat si iar m-am rugat lui Dumnezeu sã-si arate iertarea amortindu-mi pentru totdeauna mâna blestematã cu care am semnat acel act la Florenta. Când primul tun al turcilor a bubuit, Domnul a auzit ruga mea. Acum, Sfântul Duh este în mine.

Apoi, însotit de alt cãlugãr, m-a condus în curtea interioarã a mãnãstirii, în dreptul bazinului cu apã mi-a poruncit sã mã dezbrac. Când am rãmas gol, m-a împins în apã, apoi mi-a cufundat capul botezându-mã astfel din nou si mi-a dat, nu stiu dupã ce criterii, alt nume, Zaharia. Dupã ce am iesit din apã, folosind aceleasi vorbe pe care de peste o mie de ani le rostesc grecii, mi-am mãrturisit pãcatele în fata lui si a celuilalt cãlugãr, si ei nu mi-au impus decât o penitentã usoarã pentru ispãsirea pãcatelor mele. Iar chipul pãrintelui Ghenadios s-a fãcut luminos si blând. S-

a rugat pentru mine lui Dumnezeu si m-a binecuvântat.

¯ Acum, tu esti un grec adevãrat, a rostit el. Aminteste-ti însã cã prorocirile se vor împlini în curând si cã ultimele zile se apropie. Constantinopolul este sortit pieirii. Cu cât va rezista mai mult, cu atât va spori mânia turcilor, iar suferintele ce se vor abate asupra celor nevinovati vor fi mai mari. Dacã, din voia Domnului, Constantinopolul va trebui sã cadã în mâinile turcilor, cine se va putea opune? Cei care luptã împotriva sultanului luptã orbeste împotriva vointei Atotputernicului, însã cei care-i vor alunga pe latini din Constantinopol vor fi iubiti de Dumnezeu.

Am fost nespus de trist auzindu-l si l-am întrebat:

¯ Cine-ti dã dreptul sã rostesti astfel de vorbe?

¯ Pocãinta mea, suferintele mele, rãscolitoarea mea dragoste pentru acest oras. De altfel, nu eu, cãlugãrul Ghenadios, glãsuiesc astfel, ci Duhul Sfânt care sãlãsluieste în mine.

S-a uitat în jurul lui si a vãzut pestii cenusii ce înotau în apa încã tulburatã de picioarele mele.

¯ Ziua suferintei va veni! a strigat el, arãtând cu mâna stângã înspre pesti. Schimba-se-va culoarea pestilor în rosu, vor crede si cei fãrã de credintã! Acesta e semnul. Dacã vei trãi, vino aici si te vei convinge. Duhul lui Dumnezeu, Stãpânul Lumii, vorbeste prin gura mea.

Si-a fãcut prorocirea cu o atât de tulburãtoare elocintã, încât l-am crezut, însã, dupã aceastã rãbufnire explozivã, mi s-a pãrut si mai obosit ca

înainte. Dupã ce cãlugãrul celãlalt a plecat, iar eu m-am îmbrãcat, i-am spus:

¯ Pãrinte, am pãcãtuit si am încãlcat legea, asa cum am mãrturisit. Am pãcãtuit cu o femeie, care nu a mai cunoscut alt bãrbat înaintea mea. O grecoaicã. Oare existã vreo posibilitate de a-mi izbãvi greseala, de a mã cãsãtori cu ea, chiar dacã la Florenta am o femeie de care am fost legat prin sacramentele Bisericii Romano-Catolice?

A reflectat un moment si din nou am vãzut lucind în ochii lui acea inteligentã politicã de odinioarã. A spus:

¯ Papa si cardinalii sãi au ofensat destul credinta noastrã si ne-au persecutat Biserica si patriarhii, asa cã poate nu-i un pãcat dacã si eu, la rândul meu, ofensez misterele sacre ale Bisericii lor. Acum, dupã ce ai fost botezat în adevãrata credintã, cãsãtoria ta de mai înainte a fost anulatã. Eu o pot declara nulã, fiindcã în aceste vremuri de persecutie, noi nici nu avem un patriarh adevãrat, ci doar pe acest apostat blestemat de Gregorios Mammas. Vino împreunã cu aceastã femeie si eu vã voi uni ca sot si sotie dinaintea altarului.

¯ Este delicat lucrul pe care ti-l cer. Cãsãtoria trebuie sã se sãvârseascã în secret. Poate cã o cunosti pe femeie. Unindu-ne, îti asumi riscul de a ti-l face dusman pe tatãl ei, unul dintre nobilii cei mai de vazã din Constantinopol.

¯ Cãsãtoria este un act sacru dinaintea lui Dumnezeu, în cazul acesta, pãcatul este anulat prin cãsãtorie. Oare ce tatã este atât de denaturat încât sã-si împiedice fiica sã-si repare greseala? Dar de ce m-as teme eu de nobili si de arhonti, când nici de împãrat nu m-am temut?

Cine stie, poate cã el si-a imaginat cã am sedus-o pe fiica vreunui curtezan latinofil si s-a bucurat de propunerea mea. În orice caz, mi-a fãgãduit cã va pãstra secretul si mi-a spus sã vin împreunã cu femeia mea la miezul noptii pentru a ne uni dinaintea altarului. Necunoscând îndeajuns de bine obiceiurile Bisericii grecesti, nu am putut fi sigur dacã o astfel de cãsãtorie are valoare legalã. Dar pentru inima mea a fost de ajuns.

Triumfãtor si fericit, am pãrãsit Mãnãstirea Pantocratorului si m-am îndreptat spre casa mea, unde, dupã cum presimtisem, am gãsit-o pe Anna. Îsi adusese de la mãnãstire cufãrul si toate lucrurile ei, aranjase totul în casã în asa fel încât nici un lucru nu mai era la locul lui si-l pusese pe Manuil sã spele podelele.

¯ Stãpâne! mi s-a adresat cu umilintã Manuil, storcând o cârpã din care curgeau zoaie murdare. Tocmai voiam sã te caut. Spune-mi, a fost în intentia ta ca aceastã femeie energicã sã se mute la noi si sã rãstoarne toatã casa cu fundu-n sus? Nici nu-mi mai simt genunchii de durere si nici cu spinarea nu-mi merge mai bine. Nu trãiam noi oare linistiti în casa aceasta când nu era nici o femeie?

¯ Ea va rãmâne aici, i-am spus eu. Dar nu povesti nimãnui despre ea. Dacã te vor întreba vecinii, poti sã le spui cã este de origine latinã, cã este prietena stãpânului tãu si cã va locui la noi pe toatã durata asediului.

¯ Te-ai gândit îndeajuns, stãpâne? m-a întrebat el prudent. O femeie soseste mai iute decât pleacã.

Si a mai spus cu un surâs rãutãcios:

¯ Ea ti-a si rãvãsit toate manuscrisele si cãrtile.

Dar nu aveam prea mult timp sã discut cu el. Cu trupul fierbinte, am urcat scara ca un bãrbat tânãr. Anna era îmbrãcatã cu vesminte simple, la fel ca toate femeile obisnuite din Constantinopol. Dar chipul ei, pielea, toate îi dezvãluiau obârsia nobilã, în aceste vesminte, pe care se hotãrâse sã le poarte pentru a nu atrage nimãnui atentia, era ca piatra pretioasã într-o monturã de fier.

¯ De ce-ai alergat? m-a întrebat ea cu o falsã neliniste. Abia de mai poti respira. Ai de gând sã mã dai afarã? Cel putin asa m-a amenintat Manuil. Acest bãtrân încãpãtânat nu stie sã-si pretuiascã fericirea.

A aruncat o privire spre dezordinea cumplitã din camerã si a spus repede, cu un aer vinovat:

¯ Am fãcut doar putinã ordine aici, ca sã ne simtim mai bine. Dar totul este grozav de murdar. Uite, dacã mi-ai da niste bani, as putea cumpãra draperii noi. În orice caz, nu se cade pentru rangul tãu acest pat cu saltele din care curg penele.

¯ Bani? am repetat eu oarecum descumpãnit, fiindcã nu-mi puteam aminti ce bani mai am. Si apoi, dupã cum gândesc eu, cu sau fãrã bani, totuna-i.

¯ Bineînteles, a rostit ea. Se spune cã bãrbatii îsi acoperã cu aur femeile pe care le-au sedus. Sã fi devenit avar, acum, dupã ce ti-ai atins scopul?

¯ Ar trebui sã-ti fie rusine cã în acest moment solemn îmi vorbesti de bani, am spus eu, izbucnind în râs. Dacã am alergat într-un suflet pânã acasã este pentru a te anunta cã vreau sã sacralizãm legãtura noastrã.

Uitând jocul de-a femeia cicãlitoare, m-a privit surprinsã. Si i-am întâlnit ochii cãprui, atât de

curati si sinceri, asa cum i-am vãzut prima datã în fata catedralei Sfânta Sofia. Am simtit cã noi am traversat împreunã sute de ani, cã am trãit multe vieti împreunã, chiar dacã somnul mortii si reînnoita genezã ne-au fãcut sã le uitãm. Ne-am recunoscut prin voaluri transparente.

I-am spus:

¯ Anna! Vrei sã te cãsãtoresti cu mine? Ca sacrele mistere ale Bisericii sã uneascã sufletele noastre, dupã cum trupurile noastre s-au unit.

Si-a plecat capul, din ochii ei frumosi lacrimile i s-au rostogolit pe obraji.

¯ Atunci, mã iubesti? m-a întrebat ea cu o voce nesigurã, în ciuda celor întâmplate, tu mã iubesti.

¯ Te-ai îndoit? am întrebat-o eu surprins.

¯ Nu stiu, a spus ea cu sinceritate, ridicându-si ochii. M-am gândit cã nimic nu mai are nici o valoare dacã nu mã iubesti de-adevãratelea. De aceea m-am dãruit, pentru a mã convinge dacã nu cumva doar acest lucru îl doreai de la mine. N-as fi pierdut nimic dacã ai fi dorit doar lucrul acesta. Dar probabil cã te-as fi pãrãsit si n-as mai fi vrut sã te vãd niciodatã. Am venit în casa ta doar pentru cã voiam sã mã joc de-a femeia care trãieste în casa bãrbatului ei.

Si-a sprijinit fruntea de umãrul meu si a spus:

¯ Eu nu am avut niciodatã casa mea. Palatul în care am locuit este casa tatãlui meu si a mamei mele. Acolo n-am avut voie sã spun nimic. Am invidiat-o pe una dintre servitoarele noastre care, dupã ce s-a mãritat, a cumpãrat o oalã de argilã pentru sãrãcãcioasa ei casã. Am tânjit întotdeauna dupã fericirea oamenilor simpli, am crezut cã nu

voi avea parte de o astfel de bucurie. Dar acum, dacã tu, într-adevãr, vrei sã te cãsãtoresti cu mine, mã voi bucura de fericirea de care întotdeauna m-am crezut frustratã.

¯ Dar nu-ti face iluzii, dragostea mea, i-am spus eu consolator. Noi nu avem nimic. Nimic, în afarã de putinul timp ce ne-a mai rãmas. Tu esti singura bogãtie a vietii mele. Dar nu încerca sã mã retii când timpul se va sfârsi! Fãgãduieste-mi!

Nu mi-a rãspuns, si-a ridicat privirea si m-a privit pânã în fundul ochilor.

¯ Când te gândesti cã as fi putut fi sotia împãratului! A fost o vreme când l-am urât pe Constantin pentru cã nu si-a tinut promisiunea. Bine cã nu-i sunt sotie! Sunt fericitã cã am reusit sã mã cãsãtoresc cu un franc fugit de la femeia lui.

Apoi, cu un surâs jucãus, a mai spus:

¯ A fost norocul meu cã nu m-a vrut împãratul Constantin. Nu încape îndoialã cã l-as fi înselat cu tine. Apoi am fi fost demascati, tie ti-ar fi fost scosi ochii, iar pe mine m-ar fi trimis la mãnãstire. Pãcat de noi, nu-i asa?

De la o orã la alta, tunurile au tras fãrã încetare asupra zidurilor. Iar casa mea construitã din busteni de lemn s-a cutremurat pânã la temelii la fiecare detunãturã. Dar noi eram în afara timpului si ne-am bucurat de scurtul rãgaz de fericire. Seara, l-am trimis pe Manuil sã închirieze o lecticã si am plecat împreunã spre Mãnãstirea Suveranului Lumii. Pãrintele Ghenadios a tresãrit când a recunoscut-o pe Anna Notaras, dar si-a tinut fãgãduiala. Manuil si cãlugãrii au ridicat sfântul acoperãmânt deasupra capetelor noastre, iar pãrintele Ghenadios a sfintit unirea noastrã ca bãrbat si femeie. Dupã ceremonie, ne-a

binecuvântat si ne-a înmânat un pergament cu pecetea Mãnãstirii Pantocratorului în care este atestatã cãsãtoria.

Când mi-a înmânat pergamentul, în privirea lui am întâlnit o ciudatã întelegere. El a spus:

¯ Pânã la urmã, tot nu stiu cine esti tu. Dar sufletul îmi spune cã în lumea aceasta nimic nu se petrece la voia întâmplãrii. Fie spre binele credintei noastre si a orasului!

Dupã ce a rostit aceste vorbe, am simtit cu o certitudine de gheatã cã nimic din ceea ce mi s-a întâmplat pânã acum nu a fost sã se întâmple din vointa mea. Dupã ce am fugit din tabãra sultanului, pas cu pas, cu o sigurantã de om care umblã în timp ce doarme, mi-am urmãrit doar drumul prestabilit de destin. Altfel, de ce, dintre toate femeile lumii, as fi întâlnit-o anume pe Anna Notaras si i-as fi recunoscut ochii?

20 aprilie 1453

M-am desteptat în casa mea. Ca aurul si fildesul, trupul ei muritor se odihnea lângã mine. Nespus de frumoasã. Tot atât de frumoasã, tot atât de purã si dupã ce misterele trupului ei s-au împlinit, în timp ce o contemplam, am simtit în gât arsura unui spin.

I-am privit trupul adormit si din nou m-a rãscolit vãpaia, focul iubirii.

Niciodatã nu am simtit atât de aproape moartea. Nici în fata dansului macabru de pe zidul cimitirului, în tinerete, când m-am desteptat în cântec de privighetoare.

Simple si clare mi-au fost toate. Cu spinul mortii în gât m-am gândit cã imperfectiunea omului doar din trup purcede, fiindcã Dumnezeu a fãcut din om: bãrbat si femeie. Am patruzeci de ani. Ar fi trebuit sã stiu de-acum toate acestea. Dar nu le-am stiut. M-am îndrãgostit. Orbeste. La disperare.

Deodatã, clopotele au început sã batã alarmant. Oamenii au trecut în goanã pe stradã, prin fata casei mele. De pasii lor apãsati au zdrãngãnit talgerele de metal de pe masã. Am sãrit din pat amintindu-mi de datorie. Ea s-a desteptat si s-a asezat pe marginea patului, încercând sã se acopere cu cuvertura.

M-am îmbrãcat în grabã, de aceea am uitat sã-mi încing sabia la brâu. Tot în grabã am sãrutat-o si i-am urat zi bunã, apoi am coborât treptele scãrii; în apropierea leului de piatrã, cu bratele deschise, Manuil încerca sã-i opreascã pe oamenii care alergau ca sã-i întrebe ce se întâmplã. Fata îi era luminatã de o expresie de bucurie, dar si de îndoialã.

¯ O, stãpâne! a strigat el. Miracolul s-a împlinit! Azi e o zi binecuvântatã. Soseste flota pontificalã. Au fost vãzute primele corãbii în larg.

Am alergat si eu împreunã cu multimea pânã la colina Acropole. De acolo, din înaltul colinei, în mijlocul multimii agitate de oameni, care rãsuflau din greu si zbierau, am zãrit patru corãbii crestine, cu pânzele umflate, ce se îndreptau spre promontoriul Acropole, spre confuzia numeroaselor galere turcesti. Pe trei catarge flutura baniera Genovei. A patra corabie, un mare vas bizantin de transport, arbora baniera purpurie a împãratului. Alte corãbii crestine nu mai erau.

Ajunseserã atât de aproape, încât vântul purta până la noi zgomotele luptei, strigãtele, înjurãturile si detunãturile. Nava-amiral a turcilor si-a înfipt pintenul în flancul celei mai mari corãbii crestine. Asupra celorlalte, galerele turcilor au aruncat cârlige de abordaj, asa cã puternicele galere au târât dupã ele numeroasele ambarcatiuni pitice ale turcilor.

Oamenii povesteau cu însufletire cã bãtãlia navalã începuse în largul mãrii. Sultanul însusi venise cãlare pânã în apropierea Turnului de Marmurã si le dãduse porunci cãpitanilor de galerã, conjurându-i sã scufunde corãbiile crestine.

Tot zidul maritim era acoperit de oameni. Zvonurile treceau din gurã în gurã cu o repeziciune înspãimântãtoare. Printre altele, se spunea cã, plin de mânie, sultanul si-ar fi dezvelit coltii ca un câine si cã de pe buze îi curgeau bale. Nu era imposibil. Eu însumi l-am vãzut nebun de furie. Numai cã acum Mehmet stie sã-si stãpâneascã mânia.

Încet, irezistibil, vântul a împins marile corãbii ale crestinilor spre port. Iar în urma lor, ca niste câini de pradã agãtati cu îndârjire de spinarea unui urs, veneau galerele turcilor, atât de multe, încât se izbeau una de alta. Crestele înspumate ale valurilor erau rosii de sânge. Din când în când, câte o galerã renunta la luptã, îsi desfãcea cârligul de abordaj si lãsa locul altei galere, în larg, o galerã turceascã plutea în derivã.

Era plin vãzduhul de rãpãitul tobelor, de sunetul rãgusit al trâmbitelor, de urlete asurzitoare, de tipetele înspãimântãtoare ale mortii. Cadavre si tot soiul de materiale sfãrâmate pluteau pe apã. De pe punti, de pe pupele si prorele înalte, marinarii crestini în armuri de fier îi loveau cu bãrzile,

sãbiile, sulitele pe asediatorii care reuseau sã se catãre pe punte. La pupa galerei sale, amiralul turc îsi urla poruncile printr-o pâlnie de trompetã.

Grecii adunati pe ziduri au început sã strige într-un singur glas: Phlaktanellas! Phlaktanellas! Si strigãtul s-a rãspândit de îndatã în tot orasul. Cineva îl recunoscuse pe cãpitanul corãbiei bizantine de transport. Aceastã navã plecase cu trimisii împãratului spre Sicilia înainte de asediu pentru a cumpãra grâu. Bãrbatul pântecos pe care-l chema Phlaktanellas râdea arãtând cu barda însângeratã din mânã spre arcasii de pe gabia catargului, care-i tinteau pe turci.

Genovezii aruncaserã apã peste velele corãbiilor pentru a nu lua foc de la sãgetile incendiare lansate de turci. Dar, dintr-o datã, o limbã uriasã de foc s-a întins pe puntea uneia dintre galerele turcilor si urletele îngrozitoare ale celor arsi de vii au acoperit toate zgomotele dimprejur. Galera a abandonat lupta, lãsând în urma ei o dârã de foc.

Privelistea era de necrezut. Corãbiile crestine si-au continuat drumul, izbutind necontenit sã alunge cele aproape patruzeci de galere ce le stãteau în cale. Entuziasmul multimii a fost de nedescris. Oamenii repetau cã cele trei corãbii genoveze nu sunt decât avangarda flotei pe care papa a trimis-o. Constantinopolul este salvat, asa striga multimea.

Sosite la Capul Acropole, corãbiile crestine urmau sã se îndrepte spre miazãnoapte, pentru a ajunge în apropierea lantului, la Cornul de Aur. Dar tocmai când erau pe cale sã ocoleascã promontoriul de la poalele Acropolei, vântul a încetat sã mai batã, pânzele au început sã atârne de catarge si cârmele nu au mai putut fi folosite. Navele crestine s-au lãsat în voia curentului marin. Un urlet triumfãtor s-a înãltat dinspre galerele

turcilor. Grecii au amutit. Iar de pe tãrmul Bosforului, dincolo de zidurile Perei, s-au auzit strigãtele victorioase ale turcilor repetând la nesfârsit numele lui Allah.

Fãrã sã se opreascã o clipã din luptã, corãbiile crestine au avut grijã sã rãmânã tot timpul grupate. Nici una nu a abandonat-o pe alta, chiar dacã acest lucru nu a fost usor, pentru cã, în continuare, corabia cea mai mare, de care era agãtatã nava-amiral a turcilor, era mereu în urma celorlalte. Bord lângã bord, legãnate de hulã, ca o adevãratã fortãreatã, de pe zidurile cãreia erau aruncati bolovanii, lansate proiectilele, sãgetile, focul si plumbul topit asupra flotilei turcilor, cele patru corãbii crestine si-au continuat drumul. Si, ca un arc aprins, focul grecesc a tâsnit cãzând pe galerele cele mai depãrtate, ale cãror echipaje înfricosate au abandonat lupta pentru a-l împiedica sã se rãspândeascã.

Phlaktanellas! Phlaktanellas! a strigat din nou multimea. Corãbiile erau atât de aproape, încât oamenii de pe ziduri distingeau fetele luptãtorilor, însã nimeni nu-i putea ajuta, în spatele lantului, galerele venetiene erau gata de luptã, dar lantul le împiedica sã actioneze si pânã la lant mai era cale lungã.

Bãteau clopotele în tot orasul. Tunurile turcilor încetaserã sã mai tragã asupra zidurilor. Cu rãsuflarea tãiatã de emotie, si de o parte si de alta, toti asteptau sã vadã cum se va sfârsi lupta. Din gurã în gurã, s-a rãspândit apoi vestea cã sultanul s-a întors în tabãra din fata Portii Sfântului Roman si s-a închis în cortul lui.

Urmãrind incredibila luptã a corãbiilor genoveze, disciplina riguroasã, abilitatea si arta navigatiei, le-am dat iertare negustorilor Perei

pentru neutralitatea lor în acest rãzboi. Si am înteles de ce Genova, de-a lungul sutelor de ani, a dominat marea, rivalizând cu Venetia. Cu o încetinealã de necrezut, deget cu deget, fortãreata plutitoare a înaintat contra curentului, doar cu ajutorul vâslelor, spre lant.

Nemaiputând suporta tensiunea acestei teribile asteptãri, grecii de pe zidul maritim si de pe vârfurile colinei au cãzut în genunchi si au început sã se roage. Superioritatea numericã a turcilor era înspãimântãtoare. Cu furie si curaj, cu forte mereu proaspete, galerele turcilor au reînceput atacul. Glasul amiralului turc rãsuna dogit si pe obrajii lui siroia sângele. Soldati cu capetele înfãsurate în turbane cãdeau în mare, dar pumnii lor tãiati continuau sã rãmânã înclestati de bastingajele corãbiilor crestine.

Cu o teamã crescândã, de pe zidurile si locurile unde se aflau, grecii îngenuncheati se închinau si strigau: Panaghia! Panaghia! Sfântã Fecioarã, apãrã-ne orasul! Miscati de rezistenta si de vitejia lor, grecii se rugau pentru marinarii latini. Poate cã nu-i nici un eroism când lupti pentru viata ta. Dar eroicã a fost, fãrã îndoialã, lupta celor patru corãbii crestine care, în ciuda superioritãtii numerice a dusmanului, neabandonându-se una pe alta, si-au croit drum pentru a veni în ajutorul Constantinopolului.

Apoi, dintr-o datã, când soarele se pregãtea sã apunã, s-a întâmplat un miracol. O lucire albastrã a traversat cerul, faldurile rochiei Fecioarei au fluturat în aer si rafale de vânt dinspre miazãnoapte au început din nou sã batã. Pânzele obositelor nave ale crestinilor s-au umflat si corãbiile au fost împinse spre lant. În ultimul moment, amiralul turc a dat ordin sã fie tãiat cu lovituri de bardã pintenul ce-l lega de corabia cea

mai mare. Si a bãtut în retragere. Sângele siroia prin toate deschiderile galerei sale. Schiopãtând, cu vâslele sparte, învãluitã de fumul puturos al focului grecesc, flota turcilor si-a urmat comandantul. Iar grecii Constantinopolului au urlat triumfãtor de s-a cutremurat cerul.

Despre miracole, nu stiu multe lucruri. Dar aceastã întoarcere a vântului în momentul decisiv s-ar pãrea cã a fost un adevãrat miracol. A avut o încãrcãturã sacrã aceastã întâmplare, inaccesibilã simturilor omenesti. A strãlucit cu o ciudatã limpezime, care nu a putut fi umbritã nici de strigãtele sfâsietoare ale celor rãniti, nici de înjurãturile marinarilor care cereau sã li se deschidã de îndatã lantul. Numai cã fiind un lucru periculos si complicat, s-a sãvârsit abia dupã ce flota turcilor a dispãrut, îndreptându-se spre Portul Celor Douã Coloane. Dupã ce Aloisio Diedo a dat semnalul de liberã trecere, trãgând salve de tun în cinstea împãratului, cele patru corãbii au intrat în port.

Seara, echipajele corãbiilor, în frunte cu cãpitanii lor, au defilat cu flamurile desfãsurate în vânt prin tot orasul pânã la Mãnãstirea Hora, pentru a aduce multumiri Panaghiei fãcãtoare de minuni a Constantinopolului. Toti rãnitii care puteau pãsi pe picioarele lor au însotit cortegiul. Cei grav rãniti au fost purtati pe brancarde, în speranta cã Fecioara, care si-a vânturat faldurile albastrei rochii pe cerul Constantinopolului, îi va rãsplãti pentru bãrbãtia de care fãcuserã dovadã cu o vindecare miraculoasã. Asa se face cã latinii au adus multumire Sfintei Fecioare a grecilor, cu ochi uluiti de splendoarea mozaicurilor si aurului bisericii Mãnãstirii Hora.

Dupã slujba religioasã de multumire, multi dintre ei au urcat pe zid ca sã se uite la turci si sã-i

înjure pe sãturate pe cei din preajma santului de apãrare. Erau încã ametiti de patima luptei si de betia victoriei. Dar când tunurile turcilor au început sã tragã din nou si sã se cutremure zidul sub picioarele lor, si-au fãcut cruce, apoi au coborât în grabã ca sã ajungã pe corãbiile lor.

La fel ca multi altii, i-am strâns si eu mâna lui Phlaktanellas si l-am bãtut pe umãr, fiindcã era grec. Dupã ce si-a încãrcat corabia cu grâu, a întâlnit în portul Chios cele trei corãbii genoveze care se opriserã acolo din cauza furtunii si asteptau vântul favorabil, asa cã li s-a alãturat lor pentru a naviga împreunã spre Constantinopol. Cum locuitorii orasului l-au întâmpinat ca pe un erou, pânã la urmã el însusi a început sã se creadã erou. E un bãrbat urias, diform, si clipeste întruna din ochi. Are un limbaj atât de sãrac, încât, dupã fiecare cuvânt pe care-l spune, este nevoit sã tragã o înjurãturã pentru a compensa lipsa de continut a rostirilor sale.

Pânã la urmã, cetãtenii cu judecatã au înteles cã cele trei corãbii genoveze nu erau nicidecum avangarda fãgãduitei flote pontificale, ci doar niste corãbii de comert, care transportau armele pe care împãratul Constantin le cumpãrase toamna trecutã pentru apãrarea orasului. Atacul flotei turce fusese o evidentã violare a neutralitãtii, fiindcã cele trei corãbii genoveze intentionaserã sã acosteze la Pera. Cãpitanii acceptaserã lupta doar pentru cã încãrcãtura corãbiilor lor era contrabandã de rãzboi si ar fi riscat sã fie confiscatã împreunã cu corãbiile. Acum, dacã sunt în sigurantã în port, ei au ajuns, la fel ca si armatorul lor, niste oameni bogati. Vor reusi sã-si pãstreze bogãtiile si corãbiile, invocând neutralitatea Perei? Cine stie?

Mi-a pierit tot entuziasmul. Trebuia sã mã întorc la Blaherne si sã mã întâlnesc cu Giustiniani. Am

îmbrãtisat-o pe Anna si i-am interzis sã iasã în oras, de teamã sã nu fie recunoscutã. I-am poruncit lui Manuil sã o slujeascã si am promis cã voi reveni de îndatã ce voi putea.

În apropiere de Poarta Sfântului Roman, chiar si marele zid interior suferise stricãciuni. Oamenii cãrau necontenit lemne, pãmânt, crengi si piei de animale în parateichion pentru întãrirea zidului exterior ruinat. Oricine putea sã treacã prin poarta marelui zid dupã ce-l va fi strãbãtut, pentru a ajunge la zidul exterior, dar înapoi era mai greu, fiindcã Giustiniani pusese paznici care-i trãgeau de brat sau de umeri pe aceia care încercau sã se întoarcã si-i obligau sã lucreze toatã noaptea la repararea zidului. Mercenarii lui Giustiniani sunt istoviti de neîntrerupta canonadã si de incursiunile din ce în ce mai dese ale turcilor, care stânjenesc cum pot repararea zidului. Cei mai multi dintre apãrãtori nu si-au dat jos armura de pe ei de câteva zile.

I-am povestit lui Giustiniani cum s-a desfãsurat bãtãlia navalã, dupã care am adãugat:

¯ Venetienii de la Blaherne sunt furiosi pe victoria genovezilor, fiindcã navele lor de lângã lant, la adãpost de ghiulelele turcilor, nu au câstigat încã nici o cununã de laur.

¯ Victorie? a întrebat Giustiniani si a izbucnit în râs. Singura noastrã victorie este cã am rezistat timp de douã sãptãmâni asediului. Sosirea acestor corãbii este cea mai diavoleascã înfrângere care ni se întâmplã. Pânã acum a mers cum a mers, fiindcã mai aveam speranta cã o flotã adunatã de papã va sosi la timp ca sã ne salveze. Dar acum stim cã Marea Greciei este pustie si nici o flotã din lume nu se va strânge pentru noi în porturile italiene. Crestinãtatea ne-a pãrãsit.

Dar eu i-am spus îndârjit:

¯ Astfel de actiuni rãmân secrete pânã în ultimul moment.

¯ Vorbe goale! a rostit el. Este imposibil de armat pe ascuns o mare flotã în asa fel încât cãpitanii genovezi sã nu afle. Dar spune-mi, unde ai dispãrut? m-a întrebat el cu lin aer amenintãtor. Nici ieri n-ai fost vãzut la Blaherne.

¯ Fiindcã ziua a fost linistitã, i-am rãspuns eu, m-am ocupat de afacerile mele personale. Oare n-ai încredere în mine?

¯ Tu esti înscris pe listele mele, a spus el hotãrât. Trebuie sã stiu ce faci. Ai fost vãzut în tabãra turcilor, a spus el deodatã cu fata congestionatã de mânie si privindu-mã cu ochi fiorosi.

¯ Oare ai înnebunit? l-am întrebat eu. E cea mai sfruntatã minciunã pentru a mã pierde. Oare cum as fi putut ajunge acolo, si mai ales, cum as fi putut sã mã întorc?

¯ În fiecare noapte bãrcile cu vâsle misunã între oras si Pera. O stii prea bine. Podestatul Perei nu este insensibil la daruri, iar gardienii, care sunt bãrbati cumsecade, sunt gata oricând sã-si sporeascã veniturile, fiindcã solda lor nu-i prea mare. Oare crezi cã nu stiu ce se întâmplã în tabãra sultanului? Dar eu am iscoadele mele acolo, dupã cum si sultanul tãu îsi are iscoadele lui aici.

¯ Giustiniani! am insistat eu. În numele prieteniei noastre, crede-mã! Ieri, fiindcã ziua a fost atât de calmã în comparatie cu altele, m-am cãsãtorit cu o grecoaicã. Dar, pentru numele lui

Dumnezeu, te rog sã pãstrezi secretul. Altfel, s-ar putea sã o pierd.

Giustiniani a început sã râdã în hohote, m-a bãtut cu prietenie pe umãr si a spus:

¯ Asta-i bunã! Despre o nebunie mai mare încã n-am auzit! Un moment mai potrivit pentru a te cãsãtori, nici cã puteai sã gãsesti!

M-a crezut. Dar s-a folosit de o strategie mârsavã pentru a mã intimida, fiindcã voise sã stie exact ce am fãcut în timpul cât nu am fost la Blaherne. Inima mea s-a întristat si presimtiri rele mi-au nãpãdit fiinta. Toatã noaptea au rãmas aprinse focurile în tabãra turcilor si tunurile mari au tras loviturã dupã loviturã. Pânã acum, trãgeau doar o singurã datã în timpul noptii.

21 aprilie 1453

Zi infernalã, în timpul noptii, turcii au adus tunuri noi si si-au întãrit bateriile de tragere. Noile strategii de atac au dat roade. Spre searã, în apropierea Portii Sfântului Roman, s-a prãbusit unul dintre turnurile mari antrenând în cãdere o bunã bucatã din zidul exterior. Spãrtura este mare. Dacã turcii ar fi avut la fata locului o trupã de atac, ar fi putut pãtrunde în oras. În acest loc, din zidul exterior n-a mai rãmas decât o palisadã, care se reparã noapte de noapte. Din fericire, turcii se multumesc doar cu atacuri modeste asupra fortificatiilor si nu au timp nici sã-si adune mortii. Cadavrele zac pretutindeni, în peribolos, în sant, si otrãvesc atmosfera.

Aceastã hãrtuialã neîntreruptã a durat toatã ziua, pânã seara târziu. Soldatii sultanului au fãcut cunostintã cu toate sectoarele zidului. Pe colina Perei, noile tunuri au tras pe deasupra orasului

înspre corãbii. Mai mult de o sutã cincizeci de ghiulele au cãzut în port si multe case din Pera au fost distruse. Corãbiile venetiene s-au depãrtat usor de lant pentru a fi la adãpost; galerele turcilor au încercat sã le împiedice, dar alarma a fost datã la timp, asa cã venetienii au ripostat aruncând cu bolovani, jeturi incendiare si ghiulele, silindu-i pe dusmani sã se retragã; în timpul luptei, artileria din Pera a încetat sã tragã, pentru a nu lovi din gresealã galerele turcesti. De trei ori la rând au încercat navele turcilor sã rupã lantul.

S-ar putea spune cã sultanul încearcã din toate puterile sã se rãzbune pentru înfrângerea dezonorantã de ieri. Unii spun cã ieri searã, dupã ce a ajuns în galop la Portul Celor Douã Coloane, sultanul l-ar fi lovit chiar el pe amiral peste piept si peste umeri cu biciul de emir tintuit cu fier. Amiralul Baltoghlu si-a pierdut ochiul drept în bãtãlie, iar de pe nava-amiral douã sute de oameni au fost ucisi, asa cã abia de a reusit sã ajungã înapoi în port. Fãrã îndoialã, el este un cãpitan iscusit, dar nu poate sã comande o flotã întreagã. Dovadã, actiunea confuzã în înfruntarea de ieri.

Sultanul ar fi vrut sã-l tragã în teapã pe nefericitul amiral, dar ofiterii l-au rugat sã-i crute viata pentru stãruinta si bãrbãtia de care dãduse dovadã. De aceea, sultanul l-a pedepsit doar cu flagelarea. Despuiat si întins pe burtã în fata tuturor marinarilor, a fost bãtut cu ciomegele pânã si-a pierdut constiinta. A fost deposedat de toatã averea si izgonit din ostirea sultanului. Dupã ce amiralul Baltoghlu si-a pierdut ochiul, fericirea si onoarea, este lesne de înteles cã nu existã prea multi care sã-si doreascã functia de amiral, în orice caz, flota turcã s-a dovedit astãzi mai activã ca de obicei.

Venetienii se tem cã aceastã activare a flotei si prea desele expeditii de recunoastere si intimidare sunt semne ale iminentului atac general. Toatã ziua a durat starea de alarmã. Nimeni nu a putut pãrãsi zidurile. Nimeni nu poate sã-si dea jos armura în timpul noptii. Veselia de ieri a fost înlocuitã astãzi cu o stare de amarã tristete. Nimeni nu mai reuseste sã numere bubuiturile tunurilor, atât de dese sunt. Fumul pulberii se înaltã spre cer si funinginea se asterne peste casele din oras.

În fiecare zi, în tabãra sultanului sosesc, din toate pãrtile imperiului, oameni animati de speranta participãrii la marele jaf anuntat. Printre ei se aflã negustori evrei si negustori crestini, care câstigã bine din vânzãrile de hranã pentru trupã si, dupã ce turcii vor cuceri orasul, vor sã-si foloseascã eficient banii, cumpãrând prada de rãzboi. Se spune cã mãgarii, cãmilele si cãrutele au ajuns sã fie vândute la preturi fabuloase. Cei sãraci sperã cã vor captura sclavi care sã transporte pe umerii lor, pânã în fundul Asiei, bogãtiile pe care le vor fura din Constantinopol.

Tot ceea ce se întâmplã lasã de înteles cã nu mai este mult pânã la atacul final. Fiecare baterie de tunuri a sultanului a învãtat sã loveascã în trei puncte pentru a face o spãrturã sigurã în zid. În oras si pe ziduri, oamenii au început sã intre în panicã. Patrule cãlare strãbat strãzile orasului si târãsc fãrã milã înspre ziduri pe oricare cetãtean valid întâlnit în drum, chiar si pe brutari. Doar bãtrânii, femeile si copiii pot rãmâne în casele lor. Sunt luati oameni chiar si din patul lor, unde zac prefãcându-se bolnavi. Ei cred cã rãzboiul nu-i treaba lor, ci a împãratului si a latinilor, si refuzã sã lupte pentru latini. Multi îsi pregãtesc ascunzãtori în pivnite, în galerii subterane sau în puturi secate, pentru a fi la adãpost când vor intra turcii în oras. Si în timp ce în oras domneste o

stare confuzã, disperatã, cu gemete, lacrimi si neînțelegeri, arhontii si nobilii trec pe stradã cu un aer grav, tinând în mânã câte un sul de pergament. Sunt acreditati cu misiuni speciale si au obtinut de la cancelaria imperialã un ordin de liberã trecere. Dacã aratã patrulelor crucea de cinabru de pe pergamentele lor, sunt lãsati în pace. Dorm în casele lor, se hrãnesc bine. În rest, îsi petrec timpul ascultând si rãspândind zvonuri. La mare cinste este un oracol care-ar fi prezis cã turcii vor pãtrunde în oras doar pânã la coloana lui Constantin cel Mare. Apoi, din cer va pogorî un înger cu o sabie de foc în mânã si-i va goni pe turci înapoi în Asia lor. Cine a fãcut prezicerea si cine a împrãstiat-o nu se stie. Dar arhontii cred în ea. Bietul meu oras! Sãrmanã slãbiciune umanã! Este miezul noptii, încã mai bat tobele în tabãra turcilor. Pe dealul Perei sunã trâmbitele.

22 aprilie 1453

Duminica groazei! Azi-dimineatã clopotele bisericilor si-au întrerupt brusc bãtaia. Speriati, oamenii vorbeau în soaptã despre vrãjitori si despre dervisi care pot umbla pe apã. Zidul maritim gemea de lumea care privea îngrozitã spre Pera. În dreptul Bisericii Sfântul Nicolae si a Portii Sfintei Theodosia, pe cealaltã parte a Cornului de Aur, în Valea Izvoarelor, portul interior era plin de galere turcesti de rãzboi. Nimeni nu întelegea cum au putut corãbiile turcilor sã treacã dincolo de lant si sã ajungã în spatele corãbiilor venetiene. Oamenii se frecau la ochi de parcã voiau sã alunge o nãlucire. Tot malul Perei forfotea de turci care sãpau santuri, ridicau palisade si asezau tunuri care sã le protejeze corãbiile.

Apoi multimea de pe ziduri a izbucnit în urlete. Avea si de ce. În vârful dealului si-a fãcut aparitia

o corabie cu pânzele umflate, care a început sã coboare spre port în rãpãitul tobelor si în rãsunetul fluierelor si al trâmbitelor. Trasã si condusã de sute de oameni, a alunecat repede pe un plan înclinat din bârne de lemn, pânã ce a ajuns în apã, unde, dupã ce i s-a detasat suportul pe care fusese asezatã, si-a continuat drumul cu ajutorul vâslelor, alãturându-se celorlalte corãbii din port. Erau deja cincizeci de galere. Nu prea mari, ce-i drept, totusi corãbii cu optsprezece sau douãzeci si douã de perechi de vâsle, lungi de cincizeci si, respectiv, saptezeci de picioare.

Doar într-o zi si o noapte sultanul si noul sãu amiral au sãvârsit acest miracol; în cursul zilei, am aflat cã negustorii genovezi din Pera vânduserã sultanului cantitãti enorme de lemn rindeluit, de odgoane, de busteni rotunzi si de grãsime de bou cu care sã ungã calea pe care urmau sã alunece galerele. Specialistii sultanului au condus toate manevrele. Corãbiile, sprijinite si legate pe albii de lemn, au fost trase din Bosfor cu ajutorul troliurilor. Apoi, înaintea fiecãrei corãbii au fost înjugate numeroase perechi de boi, care le-au tras de-a lungul pantei pânã la muchia dealului Perei. Dupã ce boii au fost dejugati, corãbiile au ajuns, prin alunecare, în portul interior, în spatele flotei noastre.

Genovezii din Pera s-au apãrat afirmând cã totul s-a petrecut pe ascuns si atât de repede, încât, pânã azi-dimineatã, nici nu si-au dat seama de intentiile sultanului. Cât despre nemaiauzit de marea cantitate de grãsime de bou pe care au vândut-o sultanului, ei au spus cã un negustor nu trebuie sã se mire niciodatã de marfa pe care i-o cumpãrã clientul, justificându-se cã, de pe pozitia lor neutrã, ei pot face la fel de bine comert si cu bizantinii si cu turcii. Chiar de-ar fi stiut, au mai spus ei, tot n-ar fi putut împiedica corãbiile turcesti sã ajungã în

Cornul de Aur, fiindcã pe dealul Perei erau zeci de mii de turci care supravegheau transportarea corãbiilor pe pãmânt.

Uitând curajoasa înfruntare de alaltãieri a genovezilor cu turcii, oamenii Constantinopolului s-au mâniat aprig pe locuitorii Perei, învinuindu-i de fãtãrnicie. Dar, chiar de s-ar fi stiut la timpul potrivit care sunt intentiile sultanului, flota tot nu ar fi putut face nimic, fiindcã tunul aflat îndãrãtul Perei a tras fãrã încetare asupra portului; în orice caz, aceastã surprizã i-a cufundat pe greci într-o si mai profundã descurajare si o teamã superstitioasã s-a rãspândit în tot orasul.

Aloisio Diedo a convocat imediat Consiliul venetienilor, la Biserica Sfintei Fecioare, pentru a discuta despre noua situatie împreunã cu împãratul Constantin si cu comandantul Giustiniani. În acest timp, cu toate pânzele desfãsurate, corãbiile turcesti au continuat sã coboare în port. În fiecare corabie, vâslasii erau asezati la locul lor si miscau vâslele în aer, în ritmul impus de ofiterii de pe punte. Se amuzau ca niste copii care se joacã pe pãmânt de-a vâslitul pe o corabie. Flota Bizantului este gata de luptã, dar nu poate face nimic pentru a-i împiedica pe turci sã-si alinieze galerele în Cornul de Aur.

Întrunirea a fost secretã. Cum Aloisio Diedo nu i-a invitat pe cãpitanii corãbiilor genoveze, acestia s-au simtit persecutati, iar ura lor împotriva venetienilor a fost si mai mare. Pentru a se întelege cât de greu este de pãstrat un secret în acest oras, trebuie sã mentionez cã pânã seara, la Blaherne, toatã lumea aflase în detaliu despre tot ce s-a discutat.

Câtiva venetieni au propus ca flota sã treacã la atac pentru a distruge corãbiile turcesti din Cornul

de Aur. Dar membrii cei mai prudenti ai Consiliului, printre care si bailul Minotto, au estimat cã atacul ar putea fi o actiune riscantã, în care, atât de pretioasele corãbii mari s-ar putea scufunda sau ar avea de suferit grave stricãciuni.

S-a mai propus sã fie întreprins un atac terestru protejat doar de câteva galere usoare, dar Giustiniani s-a opus, fiindcã turcii de pe dealul Perei au o înspãimântãtor de mare superioritate numericã, iar pentru apãrarea orasului, în acest moment, chiar si pierderea unui singur om este alarmantã.

Pentru ambele propuneri, împãratul Constantin a folosit, din ratiune politicã, dreptul sãu de veto. Malul pe care sunt ancorate corãbiile turcilor apartine Perei, a spus el, deci sunt în afara teritoriului terestru si maritim al Constantinopolului. De aceea, nici un atac nu poate fi întreprins fãrã acordul prealabil al autoritatilor genoveze ale Perei. Dacã sultanul a violat acordul de neutralitate al Perei, el, împãratul Bizantului, nu autorizeazã pe nimeni sã-i urmeze exemplul. Iar Phrantzes a întãrit spusele împãratului si a afirmat cã orasul Constantinopol nu-si permite în acest moment riscul unui incident diplomatic cu genovezii din Pera.

Atunci venetienii au tipat si au blestemat, spunând cã mai bine i s-ar comunica direct sultanului planul secret de atac, decât sã fie încredintat genovezilor, care sunt niste trãdãtori si niste renegati. Si au mai spus ei cã, fãrã complicitatea genovezilor, sultanul n-ar fi reusit niciodatã sã-si mute flota din Bosfor în Cornul de Aur.

Giustiniani n-a mai putut rãbda mârsãvia venetienilor, si-a scos sabia din teacã si a strigat cã

este gata sã apere onoarea Genovei înfruntându-se în lupta cu unul, cu doi sau chiar cu tot Consiliul celor doisprezece deodatã. Este scandalos, a spus el, cã se elaboreazã un plan de atac fãrã a fi consultatã si pãrerea cãpitanilor genovezi. Corãbiile lor sunt ancorate lângã cele vene-tiene si participã, de asemenea, la apãrarea orasului; în aceste momente hotãrâtoare pentru Constantinopol, venetienii ar putea sã fie preocupati si de altceva în afarã de gloria la care aspirã. De va fi nevoie sã se înfrunte cu turcii pe mare, sã nu uite venetienii, a mai spus Giustiniani, cã, vor, nu vor, vor trebui sã împartã gloria cu genovezii.

Împãratul Constantin, cu bratele ridicate si cu ochii plini de lacrimi, s-a ridicat în fata lui Giustiniani si i-a linistit pe venetienii mâniati.

Ultimul care a vorbit a fost venetianul Giacomo Coco, venit în toamnã din Trapezunt, cel care a reusit sã navigheze prin strâmtoarea Bosfor fãrã sã piardã nici un om. Este un bãrbat taciturn, care mai mult face decât spune, deseori cu luciri viclene în privire. Oamenii lui îl adorã si povestesc istorioare amuzante despre viclenia si mãiestria lui de navigator.

¯ Cu cât sunt mai multi bucãtari, cu atât este mâncarea mai proastã! a spus el. Dacã vrem sã actionãm, trebuie s-o facem iute, prin surprindere si fãrã prea multi oameni. Este nevoie doar de o singurã galerã cu laturile protejate împotriva ghiulelelor de saci cu bumbac si lânã. Protejate de galerã, câteva bãrci se vor putea apropia de navele turcilor ca sã le dea foc. Dacã veti fi de acord, eu mã ofer sã preiau comanda galerei, cu conditia ca aceastã actiune sã fie îndeplinitã în aceastã noapte si ca nici unul dintre noi sã nu sufle o vorbã altora despre acest plan.

El avea dreptate, dar împãratul nu voia sã-i jigneascã pe genovezi. Propunerea lui Coco a fost, în principiu, acceptatã, dar înfãptuirea ei a fost amânatã pentru mai târziu, dupã ce se va cãdea de acord si cu genovezii. Iar Coco a fost numit comandantul expeditiei. Giacomo Coco a ridicat din umeri si a izbucnit în râs. Dupã care a spus:

¯ Întotdeauna am avut mai mult noroc decât mi-a trebuit, dar în fata imposibilului nu este de ajuns norocul, oricât de mare ar fi el. Am timp deci sã-mi cer iertare pentru pãcate si sã primesc împãrtãsania de pe urmã. Pentru cã, dacã nu se va petrece în aceastã noapte, fãrã a se împrãstia planul la toatã lumea, aceastã încercare temerarã înseamnã categoric moarte.

Asa cum am mai spus, nu de la Giustiniani am aflat eu ce s-a discutat în Biserica Sfintei Fecioare. El s-a mãrginit sã-mi spunã doar atât:

¯ Flota trebuie sã ia mãsurile ce se impun. Galerele turcilor din Valea Izvoarelor nu amenintã corãbiile venetienilor. Cel mult, într-o noapte întunecoasã, turcii s-ar putea apropia cu bãrcile ca sã încerce sã incendieze corãbiile crestine. Mult mai rãu este cã zidul maritim trebuie asigurat cu oameni înarmati. Pânã acum, pe el nu au fost decât câtiva observatori. De acum înainte, ne putem oricând astepta ca turcii sã intre în oras prin port.

Giustiniani a mai spus:

¯ Ieri noapte sultanul Mehmet si-a binemeritat numele de noul Alexandru si a depãsit faima lui Xerxes în aceste ape. Este drept cã au mai fost târâte pe pãmânt corãbii, dar niciodatã în conditii atât de dificile si într-un numãr atât de mare. Grozãveascã-se cât vor venetienii cu flota lor! Eu unul, admir geniul militar al sultanului Mehmet. Fãrã sã fi abuzat de fortã, el mã obligã sã-mi

reorganizez trupa si sã micsorez numãrul de apãrãtori ai Portii Sfântului Roman.

S-a uitat mai întâi atent la mine, apoi a spus:

― Oare ti-am spus cã, împreunã cu împãratul, am hotãrât sã-i încredintãm lui Lukas Notaras un rol mai important, pentru a avea si el acces la gloria dupã care aspirã toti apãrãtorii de frunte ai orasului? Mâine dimineatã el va prelua comanda trupei de rezervã de lângã Biserica Sfintilor Apostoli. Cât priveste apãrarea zidului maritim, o voi încredinta altcuiva, atunci când voi face transferul de oameni.

― Giustiniani! am rostit eu. Pentru acest fapt, el nu te va ierta niciodatã. Umilindu-l astfel, îi jignesti pe toti grecii din oras, ofensezi bisericile si mãnãstirile, preotii si cãlugãrii, tot spiritul grec.

― Pentru a-mi merita din plin coroana ducalã, trebuie sã rezist la ura de care voi avea parte, a spus el rotindu-si ochii. Niciodatã nu mi-as putea da mie însumi iertare dacã într-o noapte întunecatã spiritul grec ar deschide poarta din port si i-ar lãsa pe turci sã intre în oras. Spiritul grec..., a repetat el. Bine i-ai zis, spiritul grec. De acest spirit grec ar trebui sã ne pãzim, în primul rând împãratul...

Fierbeam de furie, desi ar fi trebuit sã-l înteleg. Singura bucurie a acestei duminici triste a fost când a sãrit în aer unul dintre marile tunuri ale turcilor, omorând multi artileristi si provocând confuzie în rândurile întregii baterii de trãgãtori. A durat patru ore pânã ce s-au auzit din nou bubuiturile din acea directie.

Multi apãrãtori au febrã si dureri de burtã. Fratii Guacchardi l-au spânzurat pe un lucrãtor grec, care si-a tãiat intentionat un deget cu barda pentru a nu participa la repararea zidului.

Sã fie, într-adevãr, acest rãzboi rãzboiul latinilor? Nu al grecilor? Strãlucitorul Palat al Blahernelor a fost pângãrit de venetieni. Leul Venetiei flutura deasupra banierei imperiale. Despuiate de arme, dromoanele imperiale zac esuate pe malul mãrii. Cel mai nobil dintre nobilii Bizantului a alunecat pânã la neînsemnata functie de comandant al militiei de rãzboi. Iar de o parte si de alta a împãratului stau bailul Venetiei si un cardinal renegat.

Mi-e teamã de inima mea. Mi-e teamã de gândurile mele. Nebunia rãzboiului îi tulburã chiar si pe cei mai întelepti oameni.

23 aprilie 1453

Tunurile bubuie neîntrerupt. Zidurile se prãbusesc. Dar sultanul încã asteaptã. Este evident cã la atâta energie câtã au risipit turcii pentru pregãtirea asaltului, strãmutarea secretã a corãbiilor nu poate fi decât o înselãtorie perfidã, care vrea sã ascundã adevãratele intentii si sã-i îndemne pe apãrãtorii orasului sã-si concentreze atentia asupra dealului Perei.

Am trecut pe acasã. Am strâns-o în brate si pentru un scurt moment am simtit durerea lanturilor timpului efemer si ale spatiului mãrginit.

Era nelinistitã si mã privea cercetându-mã cu ochii ei limpezi.

¯ Greul abia acum începe, a spus ea.

Stiam. Citisem aceasta pe chipul ei drag. Dacã turcii vor învinge, ca femeie a mea, ea va avea parte doar de umilintã si de sclavie.

¯ Ioannis! a rostit ea rugãtor, punându-si mâinile pe piept. Amândoi suntem oameni cu judecatã, amândoi suntem adulti. Ce vom face dacã turcii vor cuceri orasul?

I-am spus:

¯ La timpul potrivit, te vei întoarce în casa tatãlui tãu. Poate cã el te va putea proteja. Eu mi-am ales calea.

¯ Nu spune nerozii! a ripostat ea nelinistitã. Este de înteles cã vei lupta pânã în ultima clipã, cã doar esti grec. Dar pe o corabie care se scufundã, vine si clipa când cãpitanul strigã: salvati-vã cum puteti! Suntem pe o corabie care se scufundã. Ce ai de gând sã faci pentru a te salva?

¯ Nimic, am rãspuns eu. Îmi voi împlini destinul.

¯ Atunci nu mã iubesti, a spus ea amãrâtã.

¯ Nu, i-am rãspuns eu. Nu atât de mult încât sã-mi pãtez onoarea.

¯ Onoarea? a strigat ea si a izbucnit în râs. Dar onoarea nu-i decât un cuvânt. Un cuvânt stupid pe care l-au inventat bãrbatii. Aflã cã nu doresc sã mor împreunã cu tine. Eu te iubesc. Eu vreau sã trãiesc împreunã cu tine. Avem destule mijloace de a ne rãscumpãra viata când vor sosi turcii.

¯ Nu stii ce spui! am rostit eu îngrozit.

¯ Nici tatãl meu nu este un trãdãtor! a tipat ea. Chiar dacã împãratul si latinii l-au defãimat si au încercat sã-l umileascã, el este grec si îsi face datoria de grec. Ce va face dupã ce orasul va fi pierdut este cu totul altceva. Cred cã ar putea sã

mã protejeze. De altfel, nici tie nu ti-ar fi prea greu sã recâstigi încrederea sultanului, doar sã vrei.

¯ Anna! am spus privind-o în ochi. Nu te mai recunosc.

A clãtinat din cap si a spus încet:

¯ Trãiesti, existi... Dar eu vreau sã strâng în brate trupul tãu viu, nu un hoit de mort! Si în umilintã, si-n sãrãcie, numai sã fiu cu tine.

I-am spus:

¯ Du-te la casa tatãlui tãu! Du-te unde vrei! Nu-mi va fi dor de femeia care poate vorbi astfel când sângele grecilor siroieste pe ziduri.

Ea a spus:

¯ Am vorbit asa cum mã îndeamnã ratiunea sã vorbesc.

¯ Dar aici nu-i vorba de nici o ratiune, i-am spus eu. Este doar chemarea sângelui meu, însã tu nu poti întelege. Lukas Notaras se poate umili. Fiica lui se poate umili. Eu nu mã pot umili.

¯ Vrei sã-l imiti pe Constantin, nu-i asa? m-a întrebat ea ironic. Voi apãra poporul meu pânã la ultima picãturã de sânge. Dacã aceasta este vointa lui Dumnezeu, voi muri lângã zidurile orasului meu. Vorbe, doar vorbe umflate.

¯ Consilierii lui, am spus eu, l-au rugat si l-au conjurat încã înainte de asediu sã fugã în Moreea, unde sã adune o ostire care sã vinã în ajutorul orasului. El n-a consimtit. Nu-i sperjur. Nici eu nu sunt. Îti cer iertare dacã am rostit vorbe care si-au pierdut adevãratul înteles din cauzã cã prea multi le-au pângãrit.

De mânie, si-a înfipt unghiile în pieptul meu si a spus:

¯ Oare nu-i acelasi lucru dacã Constantinopolul va fi guvernat de turci sau de latini? Dar sunt de detestat si unii, si altii.

Am obosit sã mã tot cert cu ea si am repetat:

¯ Tu nu stii ce spui.

Eram hotãrât sã mã întorc imediat la Blaherne, dar Anna a început sã plângã, si-a înfãsurat mâinile în jurul gâtului meu si mi-a cerut iertare. Am rãmas fiindcã sunt slab. Am stiut în inima mea cã i-am respins cu atâta îndârjire spusele doar pentru cã undeva, în adâncurile tainice ale fiintei mele, sãlãsluiesc aceleasi gânduri ca ale ei.

Nu fac latinii rãzboi de dragul Constantinopolului si al poporului grec. Ei sunt de partea papei si se rãzboiesc doar pentru cã sunt plãtiti cu aur. Chiar dacã apãrãtorii ar reusi sã-i împiedice pe turci sã intre în oras si Mehmet ar ridica asediul, din împãratul Constantin nu va rãmâne decât o latinã si demnã de dispret umbrã de împãrat.

Ratiunea îmi spune clar cã pentru Constantinopol, oras asezat în centrul Imperiului Otoman în expansiune, separat de Occident, a sosit clipa când nu mai poate rezista. Chiar dacã sultanul ar trebui sã-si înceteze de data aceasta asediul, ar putea Constantinopolul, pentru a-si pãstra nepângãritã fiinta, sã-i alunge pe latini, sã rupã legãturile cu Occidentul si sã încheie un legãmânt credibil de pace cu sultanul? Unirea cu latinii, iluzorie strãmutare a zidurilor de apãrare ale Constantinopolului în Occident, ar genera un rãzboi neîntrerupt, de uzurã, de sãrãcire, alte asedii si o moarte lentã.

Dacã-i asa, de ce nu vreau sã renunt? De ce nu vreau sã fie predat turcilor orasul la timpul potrivit, ca poporul grec sã trãiascã? Nu, atâta timp cât latinii sunt în oras, nu se poate. Atâta timp cât Constantin este împãrat, nu se poate. Slavã Domnului, Demetrios, fratele împãratului Constantin, care în van a aspirat sã fie împãrat, a fugit din Florenta pe ascuns împreunã cu Markos Evghenikos, doar ca sã nu semneze proclamatia Uniunii. El nu i-ar fi chemat niciodatã pe latini în ajutor si nici nu i s-ar fi supus papei. Cu el, probabil cã sultanul ar fi putut încheia un pact.

Stiu cã sunt înselãtoare gândurile desarte, îl cunosc pe Mehmet. Stiu cât este de pãtimas. Vrea sã cucereascã orasul doar asa cum a plãnuit el. Nu dã doi bani pe pacturi si conventii. De când cu Varna, nu mai are încredere în nici un tratat încheiat cu crestinii. El se încrede doar în sabia sa.

Spre searã m-am privit în oglindã si nu mi-am mai recunoscut chipul. Mi-a crescut barba, în ochii mei este un surâs de moarte. Pe chipul meu, tristetea fãrã de margini a grecilor, care m-a impresionat atât de mult când am sosit la Constantinopol. Dacã am început sã si gândesc ca ei, înseamnã cã sunt un grec adevãrat.

25 aprilie 1453

Noaptea trecutã, cu douã galere si cu multe bãrci, Giacomo Coco era pregãtit sã dea foc flotei turcilor din portul de la poalele Perei. Dar genovezii au reusit sã amâne expeditia pentru mai târziu, promitând cã vor participa atunci când planul de atac va fi întocmit mai clar.

Eu sunt uimit cum de mai pot gândi ei cã planul acesta este secret, din moment ce toatã flota îl

cunoaste, iar în Pera toatã lumea vorbeste deschis despre un eventual atac prin surprindere.

Canonada continuã. Pierderile noastre sporesc. Ceea ce noaptea se reparã, se nãruieste din nou în timpul zilei. Pe partea apãratã de fratii Guacchardi s-au prãbusit douã turnuri si o parte însemnatã din zidul mare.

25 aprilie 1453

Azi-dimineatã, cu mult înainte de a se crãpa de ziuã, a venit Giustiniani la Blaherne, ca si cum ar fi vrut sã se asigure cã sunt acolo unde mi-a fost hotãrât locul, si m-a desteptat din somn. Mi-a ordonat sã-l însotesc. Noaptea era sinistrã si mintea mea înghetatã. Din când în când, rupând tãcerea, lãtrau câinii din tabãra turcilor.

Când mi-am dat seama cã Giustiniani se îndreaptã spre port, am simtit un fior rece pe sira spinãrii. Mi-am amintit ce mi-a spus mai demult despre Turnul Sfântului Ioan de Cornibus si despre o anume grindã potrivitã. Dar n-am rostit o vorbã.

Am urcat pe zid. În fata noastrã, pe malul celãlalt al Cornului de Aur, erau ancorate galerele turcilor. Mai erau vreo douã ore pânã la rãsãritul soarelui. Atunci s-a aprins o luminã în vârful turnului din Pera.

¯ Dumnezeule mare! a exclamat surprins Giustiniani. De ce mã voi fi nãscut genovez? Mâna lor dreaptã nu stie ce face stânga.

Era o noapte foarte linistitã. Doar apa mãrii, cu lucirile-i negre, clipocea sub picioarele noastre. Nici un zgomot, nici un semn de alarmã nu venea dinspre corãbiile turcilor. Doar flacãra înaltã, care ardea continuu în vârful Turnului Galatei. Cu toatã

obscuritatea din jur, mi s-a pãrut cã vãd o corabie mare alunecând pe apã. Apoi s-a auzit detunãtura. De pe malul opus, limbile de foc ale gurilor tunurilor aproape cã m-au orbit. Imense ghiulele au lovit coca de stejar a corãbiilor. Noaptea s-a umplut de un vacarm înspãimântãtor. Apoi totul s-a luminat de la tortele aprinse, de la focul grecesc care se întindea pe apã în pete ce ardeau. Venetienii puseserã în miscare o întreagã escadrã pentru a distruge galerele turcilor. Douã corãbii, deformate din cauza sacilor cu bumbac si lânã care le protejau bordul si laturile, înaintau cu ajutorul vâslelor pe lângã mal. Dar una dintre ele era de-acum pe cale sã se scufunde. Zburau fãrã încetare ghiulelele spre corãbiile mari izbindu-le adesea, cât si spre navele rapide, fustaele si brigantinele ce le însoteau.

Toatã flota turcã, în stare de alarmã, s-a nãpustit spre navele crestine care, confuze, se izbeau una de alta, în timp ce comenzile disperate ale cãpitanilor rãsunau deasupra apelor. Din când în când, privelistea era ascunsã de nori de fum si doar o luminã rosie ne-a dat de veste când una dintre corãbii a luat foc. Lãsând corabia sã pluteascã în derivã, crestinii au sãrit în apã si, luminându-si calea cu aprinzãtoarele lor de torte, au înotat spre alte ambarcatiuni.

Bãtãlia a durat pânã în zori, înainte de a apuca corãbiile de rãzboi sã se desprindã din vârtejul luptei. Una dintre acestea, cea comandatã de Trevisano, s-ar fi scufundat dacã marinarii n-ar fi avut buna idee de a se dezbrãca si a astupa cu vesmintele gãurile provocate de ghiulele, prin care începuse sã pãtrundã apa. Vasul lui Coco a fost lovit de unul din primele focuri si s-a scufundat. Câtiva marinari au reusit sã ajungã înot la mal, dar cei mai multi si-au pierdut viata.

Când a rãsãrit soarele, am putut constata cã atacul prin surprindere a fost un esec. O singurã galerã turceascã a luat foc si s-a scufundat. Pe celelalte galere care au fost incendiate focul a fost stins cu usurintã.

Una dintre corãbii fusese comandatã de fiul bailului Venetiei. Dupã ce s-a retras din luptã, îndreptându-se spre lant, unde se afla restul flotei venetiene, tunurile de pe corabia lui au tras în zidurile Perei. Lumina care s-a aprins în Turnul Galatei în momentul în care navele venetiene au pornit spre Valea Izvoarelor este dovada incontestabilã a trãdãrii fãptuite de genovezi. Nici Giustiniani nu a încercat sã nege acest lucru. Dar a spus:

¯ Cã este adevãrat sau nu, Genova tot tara mea rãmâne. Si apoi, prea mult se grozãveau venetienii cu flota lor puternicã. Las' cã nu le stricã dacã varsã si ei putin sânge! Ca sã nu mai spun cã în felul acesta s-a ajuns, în sfârsit, la un echilibru de forte în port.

Când voiam sã coborâm de pe zid, am aruncat o ultimã privire spre Valea Izvoarelor. Am tresãrit si i-am atras atentia si lui sã mai întârzie putin. Cãlare pe un cal alb, sultanul îsi fãcuse aparitia. Soarele arunca luciri multicolore pe turbanul lui împodobit cu pietre pretioase. S-a oprit pe mal si în fata lui au fost adusi prizonierii, despuiati de vesminte, cu mâinile legate la spate. Erau marinari de pe nava care se scufundase. Iar din multimea de oameni cãtãratã pe zidul maritim, unora li s-a pãrut cã-l recunosc pe Giacomo Coco printre prizonieri, de aceea i-au strigat numele.

Pe malul Perei, turcii i-au îngenuncheat pe prizonierii crestini în fata cãlãului. Capetele au cãzut unul dupã altul si sângele crestinilor a curs.

Dar turcilor nu le-a fost destul. Au fixat în pãmânt tepuse înalte, apoi trupurile nefericitilor decapitati au fost trase în teapã, iar la urmã, în vârful tepuselor, le-au fost înfipte capetele. Multi dintre cei aflati pe zidul maritim si-au acoperit capetele, nemaiputând sã priveascã la acel spectacol de groazã. Venetienii plângeau în hohote.

Au fost atât de multi prizonieri, încât unora încã nici nu li se retezase capul când trupurile primilor decapitati fuseserã deja înfipte în teapã. Sultanul nu l-a iertat pe nici unul. În lumina curatã a zilei, trupurile mutilate încremeniserã. Dar capetele pãreau cã strigã cerând rãzbunare, chiar dacã gurile lor amutiserã pe veci.

Giustiniani a spus:

¯ Eu nu cred cã se mai aflã în toatã flota venetienilor vreun om care sã-si doreascã sã dea foc galerelor dusmane.

În aproiere de lant, o barcã încãrcatã pânã la refuz cu oameni de pe corãbiile venetiene vâslea spre mal. Giustiniani si-a încruntat sprâncenele si a spus tulburat:

¯ Eu nu stiu ce au ei de gând sã facã.

Apoi s-a auzit tropãitul cailor. Nemaitinând seama de vârstã si de faptul cã era atât de gras, bailul Venetiei sosea în galop, în urma lui cãlãrea cu sabia în mânã si cu vesmintele pline de sânge fiul sãu.

¯ Venetieni, adunarea! a strigat el de pe cal. Sã-i aducem aici pe prizonierii turci!

Indignat, Giustiniani a strigat în zadar. Apoi s-a linistit si a spus:

¯ Nu-l voi mai trimite aici pe nici unul dintre bãrbatii care apãrã Poarta Sfântului Roman. Este dezonorant ceea ce fac venetienii. De altfel, ai vãzut cu ochii tãi cum s-au retras cele douã corãbii în toiul luptei, lãsându-i pe ceilalti sã se descurce cum or putea.

N-a trecut mult pânã ce marinarii si soldatii venetieni au apãrut în grabã târându-i pe prizonierii din turnuri si din închisorile subterane. Câtiva dintre ei fuseserã prinsi, din întâmplare în oras, înainte de a începe asediul, dar cei mai multi au fost capturati pe când erau în misiune de recunoastere a zidurilor sau în timpul atacurilor nocturne asupra Portii Sfântului Roman; în mai putin de o orã, venetienii au adus lângã zidurile portului trei sute de prizonieri turci. Cei mai multi erau rãniti si epuizati neputându-se tine pe picioare. Din când în când, un marinar sau un soldat venetian, care voia sã-si rãzbune vreun prieten pierdut, se apropia de prizonieri si-i lovea cu pumnii în cap sau cu picioarele în pântece, în timp ce bietii oameni îngânau o rugãciune sau strigau numele lui Allah.

Vãzând toate astea, Giustiniani le-a strigat de pe zid venetienilor:

¯ Mã voi plânge împãratului! Acesti turci sunt prizonierii mei.

Iar venetienii i-au strigat:

¯ Tacã-ti gura, genovez blestemat, cã de nu, te vom spânzura si pe tine!

Erau câteva sute de venetieni, si toti înarmati. Vãzându-si neputinta si întelegând cã propria lui viatã este în pericol, Giustiniani s-a apropiat de bailul Venetiei si a încercat sã-l domoleascã.

¯ Orice vor fi fãcut genovezii din Pera, genovezii care apãrã Constantinopolul nu sunt vinovati. Nu uita cã noi luptãm împreunã pentru slava lui Dumnezeu si pentru binele crestinãtãtii! Nu ne sporeste gloria dacã-i spânzurãm pe acesti nenorociti care au luptat cu curaj. Ba s-ar putea sã fie chiar o nerozie, fiindcã vãzând ei acest lucru, turcii se vor bate cu si mai multã însufletire, nemaidorindu-si sã ajungã vii în mâinile noastre.

Dar bailul Venetiei a rãcnit, fãcând spume la gurã:

¯ Sângele prietenilor si fratilor nostri gâlgâie încã pe celãlalt mal, iar tie, genovez meschin, nici mãcar nu-ti este rusine cã le iei apãrarea turcilor, în stupiditatea ta, te vei fi asteptat probabil la o rãsplatã, nu-i asa? Pentru un pret bun, un genovez îsi vinde si mama. Poftim, culege-ti argintii! Este un pret bun.

Spunând aceste ultime vorbe, si-a scos punga de la brâu si a aruncat-o cu dispret la picioarele lui Giustiniani. Acesta a pãlit brusc, dar a avut putere sã se abtinã si s-a depãrtat, fãcându-mi semn sã-l urmez.

Venetienii au început apoi sã-i spânzure pe prizonierii turci de grinzile exterioare ale turnurilor, dar pe cei mai multi i-au spânzurat atârnându-i pe crenelurile zidului din fata cortului sultanului.

Nu i-au iertat nici pe cei rãniti foarte grav. În total, au spânzurat douã sute patruzeci de turci, câte sase pentru fiecare venetian omorât la Valea Izvoarelor. Marinarilor nu le-a fost rusine sã faptuiascã treabã de cãlãu. Si-au luat de pe corãbii destulã frânghie în acest scop. Iar fiul bailului Venetiei i-a spânzurat cu mâna lui pe cei grav rãniti.

După ce ne-am depărtat de navele venetiene, Giustiniani a grăbit pasul. Pe stradă trecea o patrulă, doi greci călare, care făceau parte din trupa de rezervă. Giustiniani le-a ordonat să coboare si i-a amenintat chiar si cu sabia când, la început, nu au vrut să se supună ordinului. Am încălecat si am ajuns repede la împăratul Constantin. Se retrăsese în turn si se ruga îngenuncheat în fata unei icoane sfinte. El ne-a explicat că a fost nevoit să accepte cererea venetienilor de a-i ucide pe prizonierii turci. Venetienii erau dispusi să-i omoare chiar si fără voia lui, iar de se întâmpla asa, el, ca împărat, ar fi fost pus într-o situatie penibilă.

Giustiniani i-a spus împăratului:

¯ Eu mă spăl pe mâini de orice responsabilitate. Sunt neputincios. Atâta timp cât multi venetieni si-au părăsit posturile de pe zid fără voie, eu nu pot să retrag nici un om de-al meu pentru a-l pune să apere zidul maritim din port. Păstrează rezervele în stare de alarmă! Altfel, eu nu-mi mai pot asuma nici o răspundere.

Apoi ne-am îndreptat spre sectorul nostru. Dar după ce a privit spre tabăra turcilor si a înteles că nu ni se pregăteste nimic extraordinar, spre seară a coborât în port însotit de douăzeci de genovezi.

După ce i-au spânzurat pe turcii inofensivi, venetienii au dat de gustul sângelui. Este drept că multi dintre ei s-au întors pe ziduri si că bailul Venetiei s-a închis în camera împăratului de la Blaherne ca să plângă moartea lui Giacomo Coco, dar ceilalti s-au întors în port strigându-le genovezilor că sunt trădători si amenintându-i cu moartea. Cum întâlneau pe stradă un genovez singur, începeau să-l hărtuiască, îl trânteau la pământ si-l loveau cu picioarele.

Dar când s-au apucat sã spargã usile si ferestrele casei unui negustor genovez, Giustiniani le-a ordonat însotitorilor lui în armuri de fier sã se apropie în grup compact si sã curete strada de venetieni. Acesta a fost începutul încãierãrii. Pe toate strãzile din port s-au înfruntat venetienii cu genovezii, au scos sãbiile si a fost multã vãrsare de sânge. Trompetele au sunat alarma si Lukas Notaras a coborât dealul însotit de trupa lui de rezervisti.

Fiind ei toti rezervisti greci, au distribuit din toatã inima lovituri atât venetienilor, cât si genovezilor, iar compatriotii lor, dindãrãtul ferestrelor, au aruncat cu pietre în latini si le-au pus piedicã cu ajutorul unor prãjini foarte lungi.

De-ar fi fost mai multi genovezi în port, fãrã îndoialã cã încãierarea s-ar fi transformat într-un adevãrat rãzboi între venetieni si genovezi. Numai cã în intentia lui Giustiniani nu a fost înfruntarea cu venetienii, ci asigurarea securitãtii caselor din port, care ar fi putut sã ia foc în cazul unui conflict mai serios. Aproape toate casele din port sunt construite din lemn. De aceea, si cavalerii lui Lukas Notaras au încercat sã-i îndepãrteze de case pe venetieni. Din fericire, fiind marinari, venetienilor le era fricã de cai.

Încãierarea a durat vreo douã ore si poate cã ar mai fi durat, dar, la apusul soarelui, a coborât în port împãratul Constantin, purtând pe crestet coroana de aur cu panas, împodobit cu mantia împãrãteascã de brocard verde, tunica de purpurã si cizmele de purpurã. Alãturi de el cãlãrea bailul Venetiei în uniformã de paradã. Bailul l-a chemat pe Giustiniani. Cu buzele tremurând, si-a cerut iertare pentru vorbele nedrepte pe care i le-a spus, împãratul a plâns si, în numele lui Hristos, i-a conjurat pe latini sã înceteze cu vechile lor rãfuieli.

Si a mai spus cã dacã genovezii din Pera sunt trãdãtori, nu înseamnã cã toti genovezii sunt vinovati.

Vorbele împãciuitoare ale împãratului au restabilit pacea. Chiar si Lukas Notaras le-a apreciat si i-a îmbrãtisat frãteste atât pe bailul Minotto, cât si pe Giustiniani. Vechile dusmãnii si neîncrederea trebuie date la o parte, a spus el, fiindcã fiecare apãrãtor al orasului îsi pune viata în primejdie pentru aceeasi cauzã. Eu cred cã Notaras a fost sincer când a rostit aceste vorbe, fiindcã în entuziasmul de moment, caracterul grecilor se ridica pânã la noblete si renuntare. Dar, nãrãviti în politica traditionalã a oraselor lor, Giustiniani si Minotto nu au vãzut în aceastã atitudine a megaducelui decât o farsã si l-au suspectat cã ar fi gãsit ocazia favorabilã de a restabili bunele relatii cu latinii.

În orice caz, toti au descãlecat. Cavalerii lui Notaras s-au împrãstiat prin port, iar împãratul, însotit de bailul Venetiei, de Giustiniani si de megaducele Notaras, a fãcut o plimbare pe strãdutele de acolo. Putin câte putin, calmul a revenit si fiecare s-a întors la postul sãu. Doar câtiva venetieni, care, dupã ce au bãut cât au putut în memoria lui Giacomo Coco, nemaiputându-se tine pe picioare de beti ce erau, au rãmas sã doarmã pe stradã. Iar dintre genovezi, au fost unii cu oasele atât de zdrobite, încât a fost nevoie sã fie ajutati sã urce în bãrci pentru a ajunge la corãbiile lor. Trei genovezi si doi venetieni si-au gãsit moartea în aceastã încãierare, dar, la cererea împãratului, s-a hotãrât ca nimeni sã nu vorbeascã despre acest lucru, iar cei cinci morti sã fie înmormântati noaptea.

Toate aceste înfruntãri s-au întâmplat în apropierea casei mele. Când totul s-a sfârsit, i-am

cerut voie lui Giustiniani de a trece pe acasã. Mi-a spus întelegãtor cã, dupã aceastã zi de suferintã si umilintã, nici el n-ar avea nimic împotriva unei cupe de vin bun. Dar cred cã mai mult din curiozitate a vrut el sã vinã în vizitã la mine, pentru a o vedea pe femeia mea.

Manuil ne-a iesit în întâmpinare si, pe când descuia poarta, ne-a povestit, tremurând de mândrie si entuziasm, cum l-a lovit în cap cu o piatrã pe un dulgher venetian. Iar Giustiniani, binevoitor, l-a lãudat si mi-a spus cã Manuil este un bãrbat bun si întelegãtor. Coplesit de greutatea armurii sale, s-a lãsat pe un scaun cu atâta putere, încât s-a cutremurat toatã casa, apoi a cerut, pentru numele lui Dumnezeu, sã i se aducã vin.

L-am lãsat pe Manuil sã se ocupe de Giustiniani si m-am dus s-o caut pe Anna, care se retrãsese în camera din fundul casei. Am întrebat-o cu mult zel dacã vrea sã-l cunoascã pe vestitul Giustiniani sau dacã prefera, potrivit obiceiurilor femeilor din Bizant, sã nu se arate.

Dupã ce s-a asigurat cã nu am fost rãnit de pe urma luptelor, m-a privit mustrãtoare si mi-a spus:

¯ Dacã îti este chiar atât de rusine de mine si de înfãtisarea mea încât nu doresti sã mã prezinti nici prietenilor tãi, se întelege cã voi rãmâne în camera mea.

Am asigurat-o cã, dimpotrivã, sunt mândru de ea si o voi prezenta bucuros lui Giustiniani, mai cu seamã cã el mi-a fãgãduit sã pãstreze tãcere asupra cãsãtoriei noastre. Apoi am luat-o de mânã, pentru a o prezenta oaspetelui nostru. Dar ea s-a smuls din mâna mea si mi-a spus cu mânie:

¯ Dacã vrei sã-ti uimesti prietenii mândrindu-te cu mine, ar trebui sã mã anunti din timp, pentru a-

mi aranja pãrul si a mã învesmânta si împodobi conform rangului meu. Asa cum sunt acum, nu mã pot arãta nimãnui, chiar dacã doresc foarte mult sã-l cunosc pe atât de vestitul Giustiniani.

În inocenta mea, i-am spus:

¯ Dar esti frumoasã asa cum esti. Pentru mine, tu esti cea mai frumoasã, cea mai minunatã femeie. Cum poti vorbi oare despre podoabe si vesminte în aceste zile de groazã si umilintã? Nimeni nu se mai uitã acum la asa ceva..

¯ Cum? a întrebat ea. Esti sigur? Dar tu nu cunosti lumea, dragul meu. Eu o cunosc mai bine, fiindcã sunt femeie. Lasã-mã sã fiu femeie! În fond, de asta te-ai cãsãtorit cu mine, nu-i asa?

Am fost oarecum dezorientat si nu am înteles ce rãu i-am fãcut de se poartã asa de ciudat cu mine. În cele din urmã i-am spus :

¯ Fã cum vrei! De crezi cã asa este mai bine, rãmâi în camera ta! Am sã-i explic lui Giustiniani cã nu poti veni.

Dar ea m-a prins de brat si mi-a spus:

¯ Dar nu fi prost! Voi fi gata într-o clipã. Du-te si tine-i de urât sã nu plece!

Nici nu apucasem sã plec din camerã cã ea si-a scos pieptenele de fildes si a lãsat sã i se reverse pãrul de aur. Desi nu era în obiceiul meu, am bãut dintr-o singurã sorbiturã o cupã de vin si Giustiniani mi-a urmat exemplul. Fãrã îndoialã, Anna avea dreptate. Femeia este diferitã de bãrbat si dã importantã unor detalii pe care un bãrbat nu le considerã importante; încep sã înteleg cã n-o cunosc prea bine pe femeia mea. Chiar si atunci când se aflã în bratele mele, gândurile ei pot rãtãci

departe de gândurile mele. În felul acesta, niciodatã n-o voi putea întâlni întru totul.

Din fericire, Giustiniani nu a vãzut nimic anormal în întârzierea Annei. Se simtea bine în casa mea, sub un acoperis protector. Era binevenitã aceastã clipã de repaus dupã atâtea zile de tulburatã veghe pe ziduri. Dar nu era decât o liniste înselãtoare. Din când în când se auzeau bubuiturile tunurilor, uneori atât de puternice, încât vinul dãdea pe dinafarã cupelor. Dar era bine si n-am mai avut nici un gând rãu în privinta capriciilor Annei.

Apoi s-a deschis usa. Giustiniani a aruncat o privire distratã, dar deodatã fata lui a avut o expresie de autenticã uimire, s-a ridicat în picioare în timp ce tot metalul de pe armura lui a zornãit, apoi s-a înclinat cu respect.

Anna se afla în pragul usii. Era învesmântatã într-un peplos de mãtase albã, prins cu o fibulã din pietre pretioase pe umãrul gol. O centurã de aur incrustatã cu pietre pretioase îi punea în evidentã mijlocul zvelt, iar bratele si picioarele erau goale. În picioare purta sandale de aur, care lãsau sã se vadã unghiile vopsite în rosu. Pe cap, pãrul era strâns într-o coafurã micã, rotundã, împodobitã cu pietre pretioase asemãnãtoare celor de pe centurã si de pe umãr. Maforionul transparent îi cãdea pe umeri, iar în fatã cobora pânã la bãrbie. Avea fata mai albã, buzele mai rosii, ochii mai mari si mai strãlucitori ca oricând. Nespus de frumoasã si sfioasã, ea si-a ridicat arcul sprâncenelor de parcã ar fi fost surprinsã.

¯ A! a exclamat ea. Dar n-am stiut cã ai un oaspete.

Apoi, cu un aer nedumerit, a întins usor mâna, iar Giustiniani si-a aplecat grumazul de taur si i-a

sãrutat-o, pãstrându-i-o o clipã în mâna lui în timp ce o privea fermecat.

Iar dupã ce si-a revenit din contemplare, Giustiniani mi-a spus:

¯ Jean Ange, nu mã mai mir de ce erai atât de grãbit. Dacã nu ti-ar fi fost sotie, as fi luptat din toate puterile ca sã-i intru în gratii. Dar asa, nu-mi rãmâne altceva de fãcut decât sã invoc

Cerul ca ea sã aibã o sorã care sã-i semene.

Iar Anna a spus:

¯ E o mare cinste pentru mine cã-l pot saluta pe marele, renumitul Giustiniani, cel cu care toatã crestinãtatea se mândreste. Iartã simplitatea vesmintelor cu care te-am întâmpinat. De-as fi stiut cã vii, m-as fi îmbrãcat mai frumos.

Apoi, atintindu-si spre el privirea, a exclamat:

¯ Ah! Dar poate m-am grãbit când am cedat insistentelor lui Ioannis Anghelos. Dacã nu am avut norocul sã te vãd mai înainte!

¯ Dar nu-l crede, Anna, m-am grãbit eu sã-i spun. El are o femeie la Genova, alta în Caffa si multe altele în toate porturile din Marea Greciei.

¯ Ce barbã frumoasã, a murmurat Anna si a atins usor barba vopsitã în rosu a lui Giustiniani de parcã n-ar fi putut rezista ispitei de a o mângâia.

Apoi a umplut o cupã cu vin, a gustat din ea si i-a întins-o lui Giustiniani, privindu-l în tot timpul acesta cu admiratie. Am simtit cã mã îmbolnãvesc de furie si de gânduri rele.

¯ Dacã sunt în plus, am spus eu pierdut, pot iesi în curte. Mi se pare cã am auzit ceva neobisnuit dinspre ziduri.

Anna mi-a aruncat o privire complice. Abia atunci am înteles cã nu-i decât un joc si Anna vrea, în felul ei, sã-i arate lui Giustiniani prietenia pe care i-o purtam. M-am linistit si am zâmbit. Si pe când ei au continuat în joacã schimbul de vorbe, nu m-am putut abtine sã n-o privesc pe Anna, clocotind de pasiune. Si am fost uimit cât de usor a putut sã cucereascã prietenia genovezului. Am cinat împreunã, iar când s-a ridicat sã plece, Giustiniani m-a privit cu atentie si cu un gest maiestuos si-a scos de la gât lantul de comandant placat cu email.

¯ Acesta este darul meu de nuntã, a rostit el si a atârnat pretiosul lant de gâtul Annei, profitând de ocazie pentru a atinge cu degetele lui groase umerii ei goi. Oamenii mei zic cã as fi

invincibil, a mai spus el. Dar trebuie sã recunosc cã tu m-ai învins. Acest lant îti va deschide orice poartã, cum nici o sabie si nici un tun n-ar putea.

Stiam cã-si poate permite sã facã un asemenea dar, fiindcã poseda destule coliere, pe care, împins de nemãrginita-i vanitate, le schimba deseori. Dar aluzia ascunsã în vorbele sale, care lãsa de înteles cã Anna este oricând binevenitã în vizitã la el, nu mi-a plãcut deloc. Iar Anna mi se pare cã i-a multumit cu prea mult entuziasm, rãsucindu-si mâinile împrejurul gâtului lui, sãrutându-i amândoi obrajii, ba chiar si buzele groase.

Giustiniani a fost vãdit miscat, a suspinat de emotie pentru propria-i generozitate si ochii i s-au umplut de lacrimi. A spus:

¯ I-as ceda bucuros bastonul meu de comandant sotului tãu pentru a rãmâne o noapte lângã tine. Dar, pentru cã asa ceva nu se poate, îi voi da liber noaptea asta si mã voi face cã nu vãd de va mai lipsi din când în când, numai sã nu fie absent atunci când se dau adevãratele lupte. Sunt tentatii pe care un bãrbat trebuie sã le învingã. Dar bãrbatul tãu n-ar fi bãrbat dacã i-ar rezista unei femei ca tine.

A plecat apoi, iar eu l-am însotit pânã în stradã. Numai din invidie, când a vãzut cât sunt de nerãbdãtor sã mã întorc în casã, m-a necãjit si a început sã-mi istoriseascã o poveste lungã, dar nici nu stiu ce mi-a povestit, fiindcã nu l-am putut urmãri. Dupã ce, în sfârsit, a încãlecat pe cal, am alergat în casã si am îmbrãtisat-o pe Anna, am sãrutat-o cu patimã si iubirea mea a fost mai furioasã decât oricând. A fost mai strãlucitoare, mai înfloritoare, mai voioasã, mai frumoasã decât oricând. Iar în pat, în ciuda încercãrilor mele îndârjite, nu i-am putut scoate de la gât lantul de comandant al lui Giustiniani, pe care a vrut sã-l pãstreze ca pe un trofeu.

Apoi a rãmas întinsã pe spate si ochii ei mari au privit fix spre tavan cu o expresie întunecatã, necunoscutã, de neînteles.

¯ La ce te gândesti, dragostea mea? am întrebat-o.

¯ Trãiesc, exist, mi-a rãspuns ea simplu. La nimic altceva nu mã gândesc.

Epuizat, gol, rece, i-am contemplat frumusetea ametitoare, gândindu-mã la oamenii trasi în teapã de turci si la cei spânzurati de ai nostri, la cadavre, la fete înnegrite si la gâturi spintecate. De departe se auzeau bubuituri de tun. Neclintite, stelele priveau spre pãmânt. Frumusetea pulberii respira

vie lângã mine cu ochii întunecati de tristete. Cu fiece suflare a ei, lanturile spatiului mãrginit si ale timpului efemer s-au strâns si mai adânc în carnea trupului meu.

l mai 1453

Situatia noastrã începe sã devinã disperatã, în apropiere de poarta Xyloporta, la nord de coltul zidului, turcii au început constructia unui pod plutitor care sã permitã legãtura între tabãra sultanului si malul Perei. Pânã acum, turcii stationati pe dealul Perei erau separati de grosul ostirii, neputând comunica cu sultanul decât dupã ce înconjurau golful prin partea lui nordicã.

Chiar dacã flota noastrã nu poate sã împiedice constructia, în apropiere au fost ancorate imense platforme plutitoare, pe care sunt asezate tunuri, pentru a proteja podul. Când podul va fi terminat, galerele turcesti vor putea trece la atac apãrate de bateriile artileriei plutitoare.

Focurile artileriei si atacurile zilnice ale turcilor asupra palisadelor ce se reparã în fiecare noapte au generat pierderi importante în rândurile noastre. De la o zi la alta apãrarea slãbeste, în timp ce oastea sultanului devine si mai puternicã. Vestea despre asediu s-a rãspândit în toatã Asia. Întãrâtati de dervisi fanatici, tãranii si-au pãrãsit culturile si pãstorii turmele ca sã împlineascã prevestirile Coranului, multi dintre ei nefiind înarmati decât cu un cutit sau cu un ciomag cu vârful plumbuit.

În oras vinul s-a isprãvit, iar pretul hranei a devenit inaccesibil pentru cei sãraci. De aceea, împãratul a reglementat astãzi împãrtirea pâinii, în toate cartierele orasului, bãtrânii au fost desemnati sã aibã grijã ca fiece familie de combatant si fiece

apãrãtor sã-si primeascã ratia de hranã, pentru a nu avea nici un pretext de a-si pãrãsi postul.

Comandantul rezervistilor trebuie sã facã în fiecare zi turul orasului si, prin surprindere, apelul nominal al combatantilor greci de pe ziduri. Se întelege cã acest ordin nu se aplicã latinilor.

În apropierea Portii Harisiene, zidul s-a nãruit în multe pãrti. Subrezit de-a binelea, zidul exterior se reparã continuu, dar pânã acum turcii n-au reusit sã pãtrundã pe niciunde; în timpul noptii este golit santul de apãrare si nici unul dintre materialele aruncate de turci acolo pentru a le înlesni incursiunile nu este neglijat, putând fi prea bine folosite pentru întãrirea parapetilor sau pentru cãptusirea spãrturilor din zid.

De-a lungul zidurilor bântuie mirosul cadavrelor si multi oameni au surzit din pricina bubuiturilor tunurilor.

3 mai 1453

Ca urmare a întelegerii formale dintre Giustiniani si bailul Venetiei, Lukas Notaras controleazã fiecare sector al zidului. Tot el asigurã si comanda apãrãtorilor zidului maritim, chiar dacã Giustiniani si împãratul au încredintat-o unui alt comandant grec. În urma propunerii lui, pe acest zid au fost asezate douã tunuri mari imperiale, care sã tragã asupra galerelor turcilor de pe celãlalt mal. Din pãcate, bãtaia tunurilor nefiind prea mare, ghiulelele au cãzut în apã, fãrã sã le aducã turcilor nici o pagubã. Turcii au ripostat trãgând spre zidul maritim, dar si ghiulelele lor tot în apa mãrii s-au oprit.

Cerul este înnorat. Ieri, dinspre Bosfor, a început cu putere sã batã vântul.

Înainte de a se însera, bailul Venetiei i-a convocat în marea salã de ceremonie de la Blaherne pe toti bãrbatii mai importanti, atât pe latini, cât si pe greci, la o întrunire secretã. Nu au fost mai mult de cincizeci de persoane. Arhonti din diferite pãrti ale orasului au reprezentat populatia neactivã în acest rãzboi. A fost si Lukas Notaras. Am fost si eu, în calitate de ofiter al lui Giustiniani în zona apãratã de venetieni.

Bailul Venetiei, care a vorbit primul, a afirmat, în numele Consiliului celor doisprezece, cã Venetia nu i-a abandonat niciodatã pe cei care i-au cerut ajutorul. De aceea, el este sigur cã din Venetia trebuie sã fi plecat de-acum o flotã armatã spre Constantinopol. A mai spus cã, într-un fel sau altul, ar trebui luatã urgent legãtura cu aceste corãbii, care nu pot fi prea departe de oras. Bailul cunostea numele cãpitanului flotei, Giacomo Loredano. Si a spus în continuare:

¯ Toti stim cã pozitia noastrã este amenintatã, dar situatia nu-i, în nici un caz, disperatã. Timpul luptã de partea noastrã. Fiecare zi de rezistentã la asediu înseamnã victorie. Facã ce-or face alte tãri din Occident, eu vã spun cã flota Venetiei e în drum spre noi. Pot jura cã asa este. Poate cã si papa va fi închiriat câteva galere, poate cã si regele Cataloniei va fi trimis corãbiile promise, cine stie? Presiunea politicã a Ungariei ar putea avea un rol important dacã i-ar amenința serios pe turci pe la spate.

Cum pe câtiva dintre cei prezenti i-a pufnit râsul, indignat, bailul Minotto si-a rotit amenintãtor privirea în jur si a spus:

‾ E încurajator cã veselia si râsul domnesc în rândurile noastre, dar nu-i nimic de râs în cele spuse de mine. Existã douã nave inactive, fiindcã în acest moment Giustiniani nu are nevoie de corãbii. Vântul este favorabil si la noapte va fi întuneric. Fiind foarte mari, aceste corãbii vor reusi sã depãseascã orice obstacol. Propunerea mea este ca împãratul Constantin sã se îmbarce pe una dintre aceste corãbii, sã încerce sã ia legãtura cu corãbiile lui Loredan, apoi sã-si continue drumul pânã în Moreea, unde sã strângã o oaste cu care sã se întoarcã la Constantinopol. Doar nu va scãdea cu nimic prestigiul împãratului în timpul cât va lipsi din oras.

Giustiniani a avut un zâmbet amar si a spus:

‾ În aceastã propunere a ta se simte atât de renumita tacticã politicã a Venetiei. Dar nu mã opun. Este, într-adevãr, inutil ca Împãratul Constantin sã-si riste viata în acest asediu. De aceea îi ofer bucuros corabia mea. Dar numai lui, nu si altora. Entuziasmati, câtiva greci au început sã strige cu zel cã asa-i drept si cã viata basileului Constantin este pretioasã. Pe de altã parte, nimeni nu putea fi încrezãtor în acest plan, fiindcã toatã lumea stia cã încã din iarnã turcii pãtrunseserã în Moreea, împiedicând plecarea micii osti pe care fratele împãratului se spune cã reusise s-o alunge. Doar Notaras s-a întunecat la fatã si a privit cercetãtor în juru-i. El a înteles bine cã în absenta împãratului puterea urma sã treacã în mâna venetienilor. Si Giustiniani stia cã, dacã se va întâmpla asa, orasul va fi condus de venetieni, cu atât mai mult dacã flota lui Loredano va reusi sã ajungã la Constantinopol. Bãnuiesc cã el si-a oferit cu atâta usurintã corabia, fiind convins cã împãratul Constantin va refuza oferta.

Împãratul Constantin , vãdit miscat de generozitatea lui Giustiniani, i-a multumit din toatã inima si a spus:

¯ Am jurat si am judecat care este drumul meu. Un pãstor bun moare împreunã cu turma sa. De aceea vreau sã trãiesc si sã mor împreunã cu poporul meu. Sã lãsãm la o parte aceastã propunere si sã mergem mai departe.

Dupã lungi discutii, s-a hotãrât, într-un sfârsit, sã fie trimisã o brigantinã rapidã în cãutarea flotei venetiene. Apoi împãratul a dezvãluit dezonoranta purtare a mãnãstirilor, care au ascuns podoabele din aur si argint, în ciuda întelegerii fãcute încã înainte de asediu ca obiectele pretioase ale bisericilor si mãnãstirilor sã fie topite si transformate în aur. De aceea, cu inima încãrcatã de durere, va trebui sã verifice toate mãnãstirile, pentru cã acolo se gãseste aurul si argintul pe care orasul trebuie sã-l plãteascã zilnic pentru hranã. Se spune, de asemenea, cã în mãnãstiri se ascund multi oameni valizi, care nu vor sã participe la apãrarea orasului. De aceea, politia de rãzboi va trebui sã cerceteze mãnãstirile.

Apoi li s-a adresat arhontilor orasului astfel:

¯ Trebuie sã întelegeti cel putin acum cã suntem toti la fel de pierduti si cã nu mai existã nici o deosebire între bogati si sãraci, între nobili si oamenii de rând, cã pe toti deopotrivã ne asteaptã moartea si sclavia; în van vã pãstrati bogãtiile si vã ascundeti în locuri tãinuite aurul si argintul. Nu existã bogãtie cu care sã vã puteti salva viata. Dacã îi vom învinge pe turci, vã fãgãduiesc cã vã voi înapoia de patru ori mai mult aur decât aurul pe care sunteti dispusi sã mi-l împrumutati. Iar de vom fi învinsi, nu mai are nici o importantã, fiindcã turcii vã vor lua tot, chiar si viata. Vã rog,

vã conjur sã va înfrângeti cupiditatea si sã dati aurul vostru pentru apãrarea orasului! Altii îsi dau sângele si viata lor.

Dar nobilii arhonti, care se uitau fix doar spre pardoseala de marmurã înnegritã de focurile venetienilor, n-au spus nimic.

4 mai 1453

La miezul noptii, ocrotitã de întuneric si de puternicul vânt favorabil, o brigantinã cu doisprezece voluntari la bord a pãrãsit portul. Marinarii, îmbrãcati în vesminte turcesti, au înãltat pe catarg steagul sultanului, pentru a putea trece cu bine prin strâmtoarea Gallipoli. Semnalele de plecare si de sosire ale corãbiilor turcesti sunt bine cunoscute flotei noastre, de aceea toatã lumea sperã cã brigantinã va reusi sã se strecoare pe lângã turci fãrã a fi bãgatã în seamã si cã va întâlni flota venetianã comandatã de Loredano.

Dar, dacã ar fi vrut, corãbiile permanent ancorate în Arhipelagul Grecesc ar fi putut ajunge de mult la Constantinopol. Sau poate cã Signoria se teme ca atât de costisitoarele corãbii sã nu cadã într-o capcanã dacã le vor trimite încoace, fiindcã, lipsite de flotã, stabilimentele de negot ale venetienilor din insulele grecesti riscã sã ajungã pe mâna turcilor. Dacã, în virtutea întelegerilor semnate cu Venetia, împãratul Constantin nu ar fi impus corãbiilor sosite din Marea Neagrã sã participe la apãrarea orasului, poate cã n-am fi avut nici o corabie venetianã de partea noastrã.

Dar bailul Minotto a afirmat încrezãtor:

¯ Dacã Venetia l-ar putea abandona pe împãrat si ar putea face abstractie de Constantinopol, în nici un caz nu si-ar putea abandona nici poporul,

nici bogata încãrcãturã a corãbiilor retinute în Bizant.

Starea de spirit a locuitorilor orasului s-a îmbunãtãtit de când s-a rãspândit zvonul cã flota salvatoare este în drum spre Constantinopol si cã ungurii îi vor ataca din spate pe turci. De-ar fi fost asa! Numai cã Occidentul ne-a pãrãsit.

S-au cam sãturat occidentalii de noi. Pentru cã noi avem altã limbã, alte litere, altã credintã, altã filozofie. Pentru cã de ei ne separã sute de ani de invidie, dusmãnie si neîncredere. Sãracã, roasã de viermi, din ce în ce mai strânsã între zidurile sale, noua Romã, stãpâna de altãdatã a lumii, nu mai este acum altceva decât ruda sãracã. Ar trebui sã multumeascã supusã pentru pâinea pe care altii i-ar oferi-o din milã. Niciodatã. Niciodatã. Mai bine sã ne risipim împreunã cu aceastã lume pierdutã, sã murim în ritmul tobelor infernale din jur, dorindu-ne doar amintirea vesnicã, în spatele purpurei imperiale sunt o mie de ani. Împãratii si regii Europei, barbari de dispretuit, s-au ridicat în umbra gloriei noastre, în urma noastrã este prima comunitate crestinã. Si mai veche decât Biserica lui Hristos este filozofia lui Aristotel si a lui Platon. Ei l-au ales pe Aristotel, noi pe Platon.

E sãtul Occidentul de noi. Chiar dacã ajutorul lui ar sosi, oare ce importantã ar mai avea? Am vãzut-o încã înainte de Varna. Am vãzut-o împreunã cu armata cruciatilor, când cu o patimã clocotitoare cardinalul Cesarini a vrut sã schimbe în fapte idealurile nãruite. El, cel care visase cândva la democratizarea Bisericii si la pacea popoarelor, în ultimele luni ale vietii era pregãtit pentru o falsã luminã. Obrajii lui peste mãsurã de subti nu mai puteau sã ascundã craniul de mort. Doar ochii îi strãluceau. Din Occident, îl urmaserã

doar câtiva cavaleri, tâlhari si oameni bogati, doritori de coroane nobiliare. Si ungurii.

Si ungurii. I-am vãzut când smulgeau bãrbile preotilor sãraci din satele bulgare. I-am vãzut cum îi loveau cu sabia, doborându-i la pãmânt, pe cãlugãrii greci. Foloseau bisericile ortodoxe drept grajduri pentru caii lor, iar când plecau mai departe le dãdeau foc. Doar au pângãrit si au jefuit odoarele sfinte ale bisericilor. Sfârsit de oboseala cruciadei, istovit de frig si foame, cu inima amortitã, atunci n-am putut gândi asa. Acum, când pãmântul se zguduia clipã de clipã de focurile tunurilor si zidurile Constantinopolului se prãbusesc încet, în inima mea se întoarce imaginea vie a tuturor celor vãzute atunci. Asa aratã de fapt ajutorul Occidentului, care, pânã la urmã, a transformat câmpia Varnei într-un pustiu populat de cadavre.

Puternic, vântul de nord-est a împins pânzele brigantinei cu pavilionul sultanului pe catarg. Dincolo de pragul mortii, împreunã cu sperantele noastre cele de pe urmã. Dar inima îmi spune cã împlinirea sperantelor noastre înseamnã stingerea lumii noastre, cortegiul ei de moarte.

Atotputernice Doamne, îndurãtorule Mântuitor, Sfântã Fecioarã, alungati din inima mea cuvintele: Mai bine turbanul turcilor decât tiara pontificalã!

O astfel de alternativã nu existã. Nu poate sã existe. E doar dorinta deznãdãjduitã de a trãi, un mod de a te însela pe tine însuti, un instinct josnic de a rãmâne în viatã. Nu mai am de ales decât între temporalitate si vesnicie. Între lumea oamenilor si lumea lui Dumnezeu. Oare de ce încerc sã mã conving fãrã încetare, când eu însumi, pe ascuns, mã îndoiesc de adevãrul meu?

5 mai 1453

E usor sã gândesti când esti singur, e usor sã scrii. Si sã mori e usor când esti singur pe ziduri si moartea secerã împrejurul tãu. Plin de funingine este pãmântul dincolo de ziduri si ars de tunuri cât cuprinzi cu ochii. La fiecare rafalã, de pe peretii somptuoaselor sãli ale Palatului Blahernelor se desprind plãci de marmurã netede ca sticla. E usor sã rãtãcesti de unul singur prin palatul împãratilor si sã astepti moartea când vidul din jur te împinge în prãpastia trecutului ireversibil.

Dar astãzi am trecut din nou pe acasã. Ca sã mã cufund în vidul ochilor ei cãprui, sã-i ating trupul cu vârful degetelor, sã mã bucur de cãldura vietii, de frumusetea ei care se va pierde... doar atât... clocotul pãtimas al sângelui sã-mi alunge gândurile disperate, totul sã fie altfel decât este.

Dupã Varna, timp de sapte ani am trãit ca un cãlugãr. Nu pentru cã as fi fãcut un legãmânt, nu pentru cã as fi tânjit dupã puritate, doar pentru mine am fãcut-o. Animalele mi se supuneau si aveau încredere în mine. Mehmet mi-a dat un nume: Cel care nu poate fi corupt. Murad îmi dãduse un nume: îngerul. A fost o vreme când credeam cã îngerii trãiesc printre oameni, nestiindu-si îngerimea, si cã doar semne ascunse îi deosebesc de ceilalti oameni.

Poate cã-i asa, cine stie? Ce stim noi oare despre tainele Creatorului? Poate cã din stele ne privesc lumi gânditoare ce ne influenteazã fãrã sã stim. Poate cã, strãbãtând clipa când suntem feti, razele stelelor ne hotãrãsc destinul încã din uterul mamei.

Dar înger nu sunt. Sunt doar un om. Anna Notaras m-a învãtat cã sunt om. Nu existã nici un regret în melancolia de nerostit a clipei când, atingându-i trupul alb, simt profunzimile cãderii.

Nu-mi pare rãu. Pleoapele închise, cu transparenta lor albastrã, genele lungi, umede de lacrimile pasiunii, respiratia vietii, trupul ei zvelt pe care-l strâng la piept... Nu, nu-mi pare rãu. Dar o melancolie de nespus îmi stãpâneste fiinta si mi-e dor de clipa când mã voi elibera din închisoarea trupului meu.

Dintr-o închisoare în alta... toatã viata. Sã fie ea ultima mea închisoare?

Când stãm îmbrãtisati, când rãsuflarea îmi mângâie fata ca un suspin, atunci este bine. Dar când începe sã vorbeascã, armonia dispare. Numai prin mijlocirea trupurilor noastre ne putem întelege. Sunt de ajuns doar câteva cuvinte ca sã ne jignim unul pe altul, câteva cuvinte ca sã ne privim cu dusmãnie. Strãini cu priviri mâniate, când din obrajii nostri încã nici nu a apucat sã se stingã flacãra pasiunii.

Ea nu a înteles de ce trebuie sã mor. De-as fi dorit sã trãiesc, as fi trãit.

¯ Onoarea? a spus ea astãzi. Un cuvânt detestabil. Un cuvânt absurd. Nu tot onoare este si gloria sultanului Mehmet? Nu sunt oameni de onoare chiar si acei crestini care si-au pãrãsit credinta, si-au înfãsurat capetele în turbane si au trecut de partea turcilor? Ce este onoarea pentru cel învins? Doar învingãtorul are onoare.

I-am spus:

¯ Vorbim despre lucruri diferite. Nu ne putem întelege unul pe altul.

Dar ea este perseverentã. Si-a înfipt unghiile în bratul meu de parcã ar vrea sã mã oblige sã gândesc ca ea. Si a rostit cu încãpãtânare:

¯ Cã lupti pentru apãrarea orasului pot întelege. Dar la ce bun sã mori sau sã cazi prizonier dupã ce zidurile se vor prãbusi si turcii vor cuceri orasul? Înseamnã cã esti grec doar pe jumãtate, dacã nu pricepi cã orice om îsi este siesi mai aproape.

I-am spus:

¯ Nu mã întelegi pentru cã nu mã cunosti. Dar ai rostit un adevãr, îmi sunt mie însumi mai aproape. Deci trebuie sã mã supun mie.

¯ Si eu? m-a întrebat ea pentru a suta oarã. Înseamnã cã nu mã iubesti.

¯ Ce-i drept, eu pot sã rezist ispitei, i-am spus eu. Dar nu mã împinge în bratele disperãrii! Iubirea mea, singura mea iubire, te rog, nu mã aduce la disperare!

Mi-a atins tâmplele, s-a uitat în ochii mei cu ochi scânteietori, mustrãtori si a spus în soaptã:

¯ De-as putea deschide fruntea ta, de-as putea vedea gândurile tale ascunse! Nu esti acela care am crezut eu cã esti. Cine esti? Eu n-am îmbrãtisat decât trupul tãu. Dar pe tine nu te-am îmbrãtisat niciodatã. Te urãsc! O, Doamne, ce mult te urãsc!

Am rugat-o:

¯ Dãruieste-mi doar aceste câteva zile scurte, doar acest rãgaz de o clipã. Poate cã vor trece sute de ani pânã sã-ti vãd iarãsi ochii, pânã ne vom reîntâlni. Ce rãu ti-am fãcut, de mã chinuiesti atâta?

Dar ea a spus:

¯ Nu existã nici trecut, nici viitor. Nu vreau sã mã amãgesc cu vise, nu vreau sã trãiesc în

închipuire, pe mine nu mã multumeste filozofia nebunilor. Vreau sã trãiesc viata asta. Iar pe tine,

în viata asta te vreau. Ioannis Anghelos, oare nu întelegi? Dacã mã încrâncenez împotriva ta este pentru cã vreau sã trãiesti. De aceea trebuie sã te rãscolesc, si am s-o fac pânã în ultima clipã. Nu te pot ierta. Nici pe mine nu mã pot ierta, nici pe tine.

Si eu i-am spus istovit:

¯ E greu de purtat coroana.

Dar ea nu a înteles ce am vrut sã spun.

6 mai 1453

Astãzi a fost o zi nelinistitã. Loviturile de moarte ale tunurilor nu au încetat o clipã sã batã. S-au zguduit cerul si pãmântul. Din douã în douã ore, bubuiturile tunului cel mare au acoperit toate celelalte zgomote. De la Marea Marmara pânã în port se cutremurã zidurile.

Turcii sunt neistoviti. Dinspre tabãra lor nu înceteazã nicicând larma si rãpãitul tobelor. Dervisii zbiarã cu atâta furie, încât glasurile lor rãzbat pânã dincolo de ziduri. De santul de apãrare se apropie dansând si învârtindu-se si nu înceteazã sã se roteascã pe cãlcâie nici dacã sunt strãpunsi de sãgeti, de parcã n-ar simti durerea. Grecilor le este teamã de ei si-i îndeamnã pe preoti si pe cãlugãri sã se apropie de ziduri si sã-i blesteme.

Nici nu mã pot gândi sã pãrãsesc zidul, în toate cele patru pãrti spre care tunurile mari îsi îndreaptã focul, zidul exterior este complet nãruit, iar în zidul mare interior spãrturile se lãrgesc. Cum tunurile nu-si înceteazã nici o clipã bombardamentul, este imposibil de reparat ceva în

timpul zilei. Doar noaptea se construiesc si se refac palisade. În fiecare revãrsat de zori, în fata turcilor se înaltã zidul exterior încropit peste noapte, care apãrã orasul. Saci plini cu surcele si cu pãmânt înlocuiesc crenelurile. Ghiulelele le dãrâmã din nou, dar se împiedicã de sacii cu lânã si cu iarbã si cad înfigându-se în pãmânt, fãrã sã fi pricinuit vreo stricãciune.

Johannes Grant, saxonul, pretinde cã tunurile turcilor dau semne de obosealã, fiindcã de cele mai multe ori ghiulelele zboarã peste ziduri la nimerealã nepricinuind vreo pagubã importantã. Un tun uzat, spune el, e greu de manevrat si, în acelasi timp, periculos pentru servanti, în special pentru cel care aprinde fitilul. Dar în fiecare zi, din spatele dealului se înaltã o luminã rosiaticã deasupra turnãtoriei improvizate a lui Orban si se aude cum curge metalul topit si se aud si loviturile de ciocan care izbesc în formele de turnare, pentru a le elibera în vederea unei alte turnãri.

În oras lipseste uleiul pentru pregãtirea mâncãrii. Cei mai loviti de aceastã lipsã sunt sãracii. Dar din Pera, în fiecare zi sosesc în tabãra turcilor cãrucioare încãrcate cu butoaie de ulei, care sunt vãrsate în gurile încinse ale tunurilor. Nici un asediu nu l-a costat atât de mult pe vreun sultan. Dar Mehmet nu se sfieste sã foloseascã chiar si averile vizirilor si dregãtorilor lui. În tabãra lui sunt destui bancheri din diferite tãri, si greci, care au încredere în el si-l împrumutã cu bani. Umblã vorba cã genovezii din Pera ar cumpãra de la creditorii sultanului pergamente care atestã diferitele sume de bani împrumutate, care sunt mai sigure, zic ei, decât lãzile si casetele ce pot fi furate oricând.

Nelinistitã zi. Multi morti si rãniti. Dar locuitorii orasului se mângâie cu iluzia unei ciudate

sigurante. Atât de repede îsi schimbã starea de spirit! În acest moment toatã lumea asteaptã flota venetianã si oastea ungurilor. Femeile si copiii umblã pe strãzi si mãsoarã din ochi proiectilele de piatrã cãzute în oras, minunându-se continuu de mãrimea lor extraordinarã.

¯ Sultanul este tânãr, spune lumea. Dar orasul nostru rezistã de o mie de ani la atacurile tuturor celor care au vrut sã-l cucereascã si va mai rezista. Are sã-si piardã el rãbdarea sultanul si are sã-ncerce sã dãrâme zidurile cu capul. Tot atât de mare-i va fi disperarea precum îi este acum entuziasmul. Nu mai e mult si are sã-si muste si mâinile de necaz, când i se va scârbi de rãzboi întregii lui ostiri si când ienicerii se vor revolta.

E drept cã în timpul noptii trecute au traversat santul înot câtiva bãrbati care au fugit din tabãra sultanului si i-au înflãcãrat cu povestirile lor pe grecii care reparã zidul. Ei s-au abãtut de la disciplina impusã si au fugit de teamã sã nu fie pedepsiti, asa au spus. Si au mai spus cã în tabãra turcilor toatã lumea este nemultumitã, cã pâinea nu ajunge pentru toatã oastea, cã brutarii sultanului amestecã praf în fãina din care preparã pâinea si cã jumãtate din soldati suferã de dureri în pântece si au febrã. Si au mai povestit despre prevestirile proaste pe care le anuntã dervisii.

Fãrã îndoialã cã în spatele povestilor lor se ascunde ceva. Fie cã au vorbit astfel pentru a obtine încrederea alor nostri, fie cã sultanul însusi i-a trimis pentru a rãspândi zvonuri false în oras, ca sã ne slãbeascã vigilenta. Altfel, toatã întâmplarea nu-i decât un soi de curaj nebun. Câtiva turci se simt mai în sigurantã într-un oras asediat decât în tabãra sultanului, asta-i greu de crezut.

7 mai 1453

Putin dupã miezul noptii a început infernul. Poate cã treizeci de mii de oameni au luat cu asalt zidurile orasului. Punctul cel mai amenintat a fost sectorul lui Giustiniani din dreptul Portii Sfântului Roman, unde tunul cel mare a pricinuit stricãciuni imense zidului exterior, ba chiar si zidului cel mare.

În perfectã ordine, fãrã sã facã nici un zgomot, asediatorii, înarmati cu scãri de asalt si cârlige prinse de lãnci, au reusit sã treacã peste santul care fusese umplut cu pãmânt, mai înainte sã fie datã alarma. Apoi au înãltat scãri pentru a escalada zidurile; înnebuniti de teamã, lucrãtorii care reparau zidul au luat-o la goanã. Pãstrându-si sângele rece în fata situatiei neasteptate, Giustiniani a reusit sã o redreseze. Mugind ca un taur, s-a aruncat în luptã si, cu spada lui grea tinutã cu ambele mâini, a început sã-i secere pe turcii ajunsi pe creasta zidului, în acelasi moment au fost aprinse tortele si ceaunele cu smoalã. Zidul s-a luminat ca ziua.

Strigãtele lui Giustiniani erau atât de puternice, încât acopereau rãpãitul tobelor si urletele turcilor. Când a vãzut cât de mare era numãrul asediatorilor turci, Giustiniani a trimis sã fie chematã în ajutor trupa de rezervã. Dupã douã ore de luptã crâncenã a mai fost încã nevoie de oameni, de aceea au venit în ajutor si cei din pãrtile cele mai solide ale zidului. Dupã atacul oarecum confuz de la început, turcii au atacat mai organizat, în valuri de câte o mie de oameni. Târâserã pânã aproape de sant o multime de tunuri usoare, fiindcã intentionaserã sã ne tinã în spatele merloanelor, sub amenintarea loviturilor de tun si a sãgetilor lansate de arcasi. Dar, apãrati de armurile lor de fier, oamenii lui Giustiniani au format un adevãrat zid viu. Scãrile

de asalt au fost rãsturnate, iar turcii care înaintau spre zid grupati în formatii de broascã testoasã, ale cãror scuturi ridicate deasupra capetelor erau ca niste carapace protectoare, au fost împroscati cu plumb topit si smoalã clocotitã. Formatiile s-au rupt si arcasii de pe ziduri i-au lovit de moarte cu sãgetile.

E greu de spus câti turci au murit noaptea trecutã. În oras, Giustiniani a lãsat sã se înteleagã cã mormanul de cadavre s-a înãltat pânã la înãltimea zidului exterior, dar acest lucru l-a fãcut doar pentru ridicarea moralului grecilor. Oricât de mare ar fi fost numãrul turcilor ucisi, tot n-ar fi compensat pierderea latinilor omorâti cu zburãturã de plumb aruncatã de tunurile mici sau a celor trasi de asediatori cu cârligele de pe zid.

În comparatie cu acest ultim atac, toate celelalte atacuri de pânã acum au fost doar un joc. Noaptea trecutã sultanul nu s-a mai jucat, ci a trimis la atac o parte importantã a ostirii. La Blaherne, primejdia n-a fost prea mare. Scãrile de asalt ale turcilor s-au dovedit prea joase pentru înãltimea zidului. De aceea, bailul Venetiei m-a trimis la Giustiniani cu câtiva oameni în ajutor, ca si venetienii sã aibã partea lor de glorie în respingerea atacului.

Chiar în momentul când am ajuns noi acolo, un ienicer cu o staturã impunãtoare reusise sã atingã creasta zidului. Cu un strigãt triumfãtor el si-a chemat congenerii si s-a aruncat asupra lui Giustiniani. Genovezii în armuri de fier au fost nevoiti sã se dea la o parte din calea lui, atât de urias era ienicerul. Genovezul, care se apãra dintr-o pozitie incomodã, de pe o parte nãruitã a zidului, mai joasã decât restul, se afla într-o situatie disperatã, dar, pe neasteptate, un grec, fãrã nici un fel de pieptar de protectie, a sãrit usor în spatele ienicerului si i-a retezat un picior cu o loviturã

rapidã de bardã. Dupã aceea, lui Giustiniani i-a fost usor sã-l omoare. Giustiniani l-a rãsplãtit cu generozitate pe salvatorul sãu, dar a spus cã ar fi preferat sã se descurce singur, cã doar este cu un cap mai înalt decât alti bãrbati si mare cât un taur.

Am urmãrit lupta la lumina tortelor si a sãgetilor ce zburau aprinse, într-o larmã asurzitoare si într-o stare de totalã confuzie. Atacurile turcilor au devenit din ce în ce mai violente si a fost nevoie de multã energie pentru a le respinge. Sabia mea s-a nãclãit de sânge. Când turcii au dat primele semne de oboseala si au început sã se retragã, apãreau zorii, iar eu eram epuizat si abia de-mi mai puteam ridica bratul. Dar nu am fost rãnit, în aceastã privintã, pot spune cã aveam de ce sã fiu mai fericit decât multi altii. Giustiniani s-a ales cu o ranã deschisã la subsoarã, din fericire nu prea adâncã.

Se povestea cã, în apropierea Portii Selymbria, un grec oarecare l-ar fi strâns de gât cu frâurile calului, pânã ce a murit, pe un comandant însemnat al unei provincii turcesti.

Vãzând în ce stare de obosealã eram, Giustiniani m-a sfãtuit prieteneste:

¯ Zelul si patima luptei sporesc forta unui bãrbat pânã dincolo de hotarele rezistentei lui firesti. Chiar si un bãrbat slab capãtã puteri de leu când luptã pentru viata sa. Dar un atac a cãrui intensitate sporeste nu-i atât de periculos pe cât este încetarea chiar si pentru o clipã a luptei, ce poate sã aducã trupului o imensã stare de obosealã cãreia e imposibil sã i te sustragi. De aceea, un soldat încercat nu-si consumã niciodatã toatã energia, pentru a putea fi oricând gata de un nou atac.

M-a privit atent cu ochii lui bulbucati de taur si a continuat:

¯ De altfel, este bine sã ai întotdeauna o rezervã de energie, ca sã poti s-o iei la goanã dacã-i cazul.

Se afla într-o foarte bunã dispozitie si singurul lucru pe care-l regreta era cã-si subtiase vinul, amestecându-l cu apã, ca sã dea un bun exemplu subordonatilor lui.

¯ Ei, bine, Jean Ange! a rostit el. Începem sã dãm de gustul luptei. Sultanul face deocamdatã o încãlzire. De-acum încolo ne asteaptã atacuri adevãrate.

Nu mi-a venit sã-mi cred urechilor si l-am întrebat:

¯ Ce întelegi tu printr-un atac adevãrat? Ceva mai rãu ca acum n-am mai vãzut. Ienicerii au luptat ca niste nebuni si, sã spun drept, mi s-a pãrut cã eu însumi m-am transformat în fiarã sãlbaticã.

¯ Mai ai multe de vãzut, te mai asteaptã multe încercãri, Jean Ange, mi-a spus el cu voce mângâietoare. Salut-o din partea mea pe frumoasa ta sotie! Femeile iubesc mirosul de sânge de pe vesmintele bãrbatului lor. Iar eu n-am gãsit niciodatã o plãcere mai mare în bratele unei femei decât dupã ce am trecut prin sabie multi bãrbati si mi-am simtit fiinta zdrobitã si bolnavã. Din cauza acestei plãceri te invidiez, Jean Ange!

Descurajat, în aburul de sânge ce se ridica de peste tot în rãcoarea diminetii, am simtit vorbele lui ca pe o blasfemie. Nu, nu voiam sã mã uit la femeia mea. Cu acesti ochi, aceiasi cu care am privit spasmele si oroarea mortii. Nu voiam sã ajung la ea cu vesmintele pline de sânge si cu sufletul rãscolit de imagini de groaza. Nu voiam nimic. Doar sã dorm. Dar îmi era teamã cã mã voi trezi urlând, urmãrit si în somn de cosmarul realitãtii.

Giustiniani a avut dreptate. Atroce. Dar a avut dreptate. Am profitat de permisiunea pe care mi-a acordat-o si am plecat acasã, ca sã mã refac dupã istovitoarea înfruntare cu turcii; în ciuda faptului cã eram zdrobit si obosit, în aceastã dimineatã trupul meu a fost mai pãtimas si mai aprins ca niciodatã. Apoi am dormit cu capul sprijinit pe umãrul Annei Notaras. Un somn profund, asemãnãtor cu moartea.

8 mai 1453

Ieri seara târziu, Consiliul celor doisprezece a avut o întrunire secretã. Asaltul nocturn al turcilor a dovedit clar slãbiciunea fortelor de apãrare. Podul plutitor construit de turci amenintã mai cu seamã Blahernele. De aceea, dupã dezbateri îndelungate, s-a hotãrât ca cei douã mii de oameni de pe trei dintre marile corãbii ale lui Trevisano sã fie transferati pentru apãrarea zidului. Si s-a mai hotãrât cã încãrcãtura corãbiilor urmeazã sã fie depozitatã la Arsenalul Imperial, iar marinarii si soldatii debarcati sã întãreascã apãrarea la Blaherne.

Trevisano a protestat în numele armatorilor si al cãpitanilor corãbiilor în cauzã. El le-a atras atentia venetienilor lui cã, dacã va descãrca o încãrcãturã atât de pretioasã, care valoreazã zeci de mii de ducati, nu va mai exista nici o sansã de a o recupera în caz de victoria turcilor. De altfel, chiar si corãbiile abandonate riscã astfel sã cadã în mâinile dusmanilor, iar echipajul nu-si va mai putea salva viata.

În ciuda protestelor lui Trevisano, Consiliul a adoptat hotãrârea. Auzind aceasta, echipajele celor trei corãbii, în frunte cu cãpitanii lor, s-au revoltat, au luat armele în mâini si au refuzat sã debarce.

Tunurile au fost pregãtite sã tragã, arcasii au urcat pe gabiile catargelor si Trevisano a râs cu o bucurie rãutãcioasã când bailul Venetiei, alãturi de care stãtea în barca cu care se apropiaserã de corãbii, rosu de mânie, a încercat sã-i linisteascã pe marinari si sã-i îndemne sã se supunã hotãrârii Consiliului.

Consiliul celor doisprezece s-a mai întrunit o datã, iar la întrunire au mai fost împãratul, Giustiniani si Lukas Notaras. Cu ochii plini de lacrimi, împãratul a fãcut apel la constiinta marinarilor si a afirmat cã ei nu se vor mai putea uita niciodatã în ochii unui crestin dacã acum, în acest moment greu, abandoneazã orasul.

Dar cãpitanii si reprezentantii marinarilor au spus:

¯ Nouã ni s-a impus sã rãmânem aici. Am renuntat sã ne întoarcem la Venetia si ne-am arãtat binevoitori fatã de bizantini. Dar acesta nu-i rãzboiul nostru. Datoria noastrã este sã ne îngrijim de corãbii si de încãrcãtura lor.

Lukas Notaras a spus:

¯ În fiecare loc unde grecii au apãrat zidul cu propriile lor puteri, dupã înfruntãri sângeroase, turcii au fost goniti. Sã-i ajute latinii pe latini, dacã se învoiesc, dar, dupã pãrerea mea, si asa sunt prea multi venetieni la Blaherne.

Încercând sã nu parã contrariat, trecând chiar si peste suspiciunile lui politice, Giustiniani, care, la urma urmelor, cunoaste cel mai bine punctele slabe ale apãrãrii, a rostit:

¯ Pentru slava lui Dumnezeu si pentru binele întregii crestinãtãti, corãbiile trebuie descãrcate, iar echipajele transferate pe zidul de apãrare.

Altfel, când vor da de greu, vor rupe lantul si o vor lua la goanã. Venetienii au mai fãcut jurãminte pe care apoi le-au cãlcat.

Încã o datã s-a hotãrât sã fie descãrcate corãbiile si echipajele lor sã apere zidul Blahernelor, dar când bailul Venetiei a încercat sã urce pe corabia cãpitanului Tana, marinarii, cu sãbiile în mâini, s-au asezat în dreptul scãrii de acces si l-au împiedicat. Nu i-au lãsat sã urce pe corabie nici pe propriii lor reprezentanti, acuzându-i cã s-au vândut împãratului. Ei au spus:

¯ Încercati numai sã descãrcati corabia si veti vedea ce se întâmplã! Dacã ne-am pus flota la dispozitia orasului, probabil cã grecii îsi închipuie cã suntem sclavii lor. Orice crestin care rãmâne în acest oras nefericit se aflã în pericol. Dar noi n-avem nici un chef sã stãm sub tãisul sãbiei! Puteti sã faceti ce-ati face.

Reprezentantii marinarilor, care se clãtinau pe picioare de beti ce erau, au început sã plângã în hohote si li s-au adresat vãicãrindu-se:

¯ Iertati-ne, fratilor, cã noi nu am înteles ce promisiuni am fãcut. Afurisitii ãstia de greci ne-au dat sã bem vin, asta ne-a pierdut. Fratilor, Consiliul celor doisprezece ne-a vândut grecilor, dar parcã tot mai bine-i dacã murim împreunã pe puntea corãbiilor noastre decât sã ne tragã turcii în teapã!

12 mai 1453

Marinarii au rãmas neclintiti. Orice discutie cu ei s-a dovedit a fi inutilã.

Dar Consiliul celor doisprezece a reusit sã-i câstige pe Trevisano si pe Aloisio Diedo de partea lui. Iar cãpitanilor le-au fost oferite daruri pentru a se linisti. Venetienii vor sã-si pãstreze cu orice pret pozitia la Blaherne, pentru cã aspirã, fãrã îndoialã, la putere. Lângã podul plutitor ce traverseazã Cornul de Aur sunt ancorate platforme pe care se aflã tunuri ce trag spre zidul Blahernelor. La Poarta Caligaria, zidul a suferit destule stricãciuni, iar între Poarta Harisianã si Palatul Porfirogenezei sunt spãrturi destul de importante în zid. Zidul exterior este subrezit în multe pãrti ale orasului.

Blahernele sunt, într-adevãr, amenintate. Dar nu numai pentru apãrare doresc venetienii sã aibã un surplus de oameni, ci si pentru a mentine o puternicã garnizoanã cu care sã poatã domina orasul în cazul în care turcii vor ridica asediul. De aceea, doresc neapãrat sã-si transfere marinarii pe zidul de apãrare al Palatului Blahernelor. Pe lângã marinari, la bordul acestor corãbii sunt si patru sute de soldati echipati cu armuri blindate.

Si în tot acest timp, grecii îsi varsã sângele si mor apãrând zidurile. Notaras are dreptate. Atât la Poarta de Aur, cât si la Poarta Selymbria, grecii au respins singuri toate atacurile turcilor. Este cert cã în dreptul acestor porti zidul este mai putin nãruit decât în dreptul Portii Sfântului Roman sau al Portii Harisiene. Dar cei mai multi dintre apãrãtori sunt mestesugari si cãlugãri fãrã nici o experientã militarã, instruiti în pripã sã mânuiascã armele. Printre ei, sunt unii foarte slabi de înger, care-si pierd stãpânirea de sine si dau bir cu fugitii când începe atacul. Dar cei mai multi sunt adevãrati urmasi ai grecilor care au luptat la Termopile si la Maraton.

Rãzboiul scoate în evidentã atât ceea ce este mai bun în om, cât si ceea ce este mai rãu. Cu cât se

prelungeste asediul, cu atât mai mult iese rãul la suprafatã. Timpul nu luptã de partea noastrã.

Pe când pântecosii venetieni cu fete strãlucind de prosperitate se ceartã, fetele grecilor care apãrã orasul se subtiazã pe zi ce trece. Nu mai existã nici ulei, nici pâine. Un pic de vin otetit subtiat cu apã este tot ceea ce depozitul imperial le oferã. Femeile si copiii lor plâng în case ori strãbat orasul în procesiuni umile pânã la bisericã. De dimineata pânã seara si de seara pânã dimineata, rugãciunile înflãcãrate ale celor umili si deznãdãjduiti se înaltã spre cer. Dacã rugãciunile ar putea salva orasul, Constantinopolul ar dura pânã la sfârsitul lumii.

Iar în timp ce latinii discutau în Biserica Sfintei Fecioare de la Blaherne, împãratul Constantin i-a chemat pe greci sã asiste la slujbã si sã tinã cu ei un sfat de rãzboi la Catedrala Sfânta Sofia.

Giustiniani m-a desemnat sã-l reprezint. El crede cã nu-i tocmai cea mai potrivitã vreme ca sã se depãrteze de zidurile Portii Sfântului Roman.

13 mai 1453

Seara, în catedrala pustie, unde sute de candele luminau mozaicurile imense de pe peretii acoperiti cu aur, a fost o deznãdejde fãrã de margini. Suita împãratului, silentiarii, nobilii de la curte, ofiterii din garda imperialã, comandantii diferitelor cartiere ale orasului pãreau pierduti în imensitatea Catedralei Sfânta Sofia. De pe peretele altarului, sfintii priveau cu ochi mustrãtori. Nici afarã, în jurul bisericii, nu era lume. În ochii multimii, Sfânta Sofia continua sã fie blestematã, fiindcã aici fusese cititã proclamatia Uniunii care a însemnat sfârsitul autonomiei Bisericii grecesti. Ca si cum ar fi vrut sã sfideze poporul si sã-si arate deschis simpatia pe care o poartã cardinalului Isidor,

împãratul Constantin, mai neinspirat ca oricând, a ales acest loc pentru marele sfat de rãzboi.

Sfatul a început îndatã dupã ce s-a sfârsit slujba. Comandantii diferitelor cartiere ale orasului au arãtat cã stocurile de alimente sunt pe sfârsite si cã populatia nemultumitã este din ce în ce mai amenintãtoare.

¯ Starea de spirit are cea mai mare importantã, a spus unul dintre strategii împãratului. Situatia este periculoasã. De aceea, poporul trebuie încurajat.

Fãrã îndoialã, Phrantzes a fost mesagerul opiniilor împãratului. El a spus cã un numãr oarecare de greci de pe ziduri ar putea constitui, împreunã cu rezervistii cãlare, un grup de atac. Dacã împãratul însusi ar prelua comanda atacului, grecii vor avea încredere în el si, probabil, se vor alege si cu ceva provizii din tabãra turcilor. O astfel de încercare, a spus Phrantzes, ar ridica moralul întregului oras. Si a precizat cã latinii nu trebuie informati asupra acestui atac, pentru cã stirea va ajunge numaidecât la genovezii din Pera si sultanul va fi prevenit.

Cu o privire orgolioasã, Phrantzes si-a îndreptat direct spre mine ochii lui albastri, înghetati, si a mai spus:

¯ Urechile sultanului sunt peste tot, chiar si la cele mai secrete întruniri. De ce n-ar fi si aici?

Dar strategii împãratului au spus într-un glas cã un atac exterior este imposibil de fãptuit. Chiar sã gândesti asta este o nerozie, au mai spus ei. Niciodatã un împãrat nu si-a riscat viata într-o actiune atât de hazardatã. Iar dacã împãratul moare, orasul se aflã într-adevãr în primejdie, împãratul este binecuvântat de Dumnezeu. N-au decât sã urle oamenii si sã-si arate nemultumirea,

dar atât timp cât împãratul este viu, poporul sã nu uite cã este la adãpost si cã nici un rãu nu i se poate întâmpla.

Lukas Notaras a spus cu glas mâhnit:

¯ Pânã acum, doar cu ajutorul lui Dumnezeu am apãrat noi orasul. Tot cu ajutorul lui Dumnezeu îl vom apãra si de acum încolo. Dar dacã El se depãrteazã de noi, Constantinopolul e pierdut.

Vorbele lui s-au referit deschis la Uniune, împãratul a acceptat si a aprobat Uniunea, de aceea Dumnezeu a abandonat orasul, asa au gândit cei de fatã. Toti au fost coplesiti de o miscãtoare tristete, si toti si-au aplecat capetele de parcã ar fi vrut sã se roage. Era un puternic miros de tãmâie si de cearã, iar partea de sus a impresionantei catedrale pãrea înghititã de întuneric; în lumina candelelor, împãratul Constantin, cu chipul palid si supt, cu ochii întunecati, semãna cu sfintii pictati pe icoanele din altar.

Apoi, prin peretii grosi ai bisericii, a pãtruns sunetul semnalului de alarmã, împãratul a întrerupt sfatul si a iesit în grabã din bisericã, urmat de toatã suita. Când am ajuns afarã, în întâmpinare ne-a venit un mesager cãlare. El a anuntat cã turcii au început asaltul pe platoul din apropierea locului unde se împreunã zidul Blahernelor cu zidul lui Theodosie, precum si în jurul Portii Caligaria, si cã luptele cele mai îndârjite sunt în apropierea Portii Harisiene.

Bãteau clopotele si toaca în tot orasul, în toate casele fuseserã aprinse opaitele si oamenii, pe jumãtate dezbrãcati, iesiserã în stradã. Iar corãbiile din port au început sã se miste dinspre zidurile Perei spre lant, de parcã ar fi început asediul si dinspre mare. Era miezul noptii. Zgomotul luptei din preajma Blahernelor s-a auzit pânã la

Hipodrom. Tabãra turcilor era luminatã de focuri care se întindeau pe un semicerc împrejurul orasului.

În suita de ceremonie ce-l însotise pe împãrat, ordinea a fost ruptã, iar împãratul a încãlecat; în galop, am strãbãtut orasul la lumina tortelor de pe strãzi.

Când am ajuns în apropierea zidului de la Poarta Harisianã, ne-am întâlnit cu o multime de oameni care alergau îngroziti, unii dintre ei purtând arme. Împãratul s-a oprit si, în numele lui Hristos, i-a conjurat pe oameni sã se întoarcã la posturile lor. Dar oamenii, înnebuniti de spaimã, nu i-au dat nici o importantã. A intervenit apoi politia de rãzboi si i-a doborât la pãmânt pe câtiva dintre fugari. Ceilalti, dezorientati de-a binelea, s-au întors pânã la urmã pe ziduri.

Împãratul nu a mai pierdut însã timpul ca sã-i astepte. Toti cei care cãlãream în urma lui am ajuns în ultima clipã în dreptul Portii Harisiene, unde jumãtate din marele zid interior se prãbusise. Apãrarea cedase si turcii reusiserã sã intre în oras urlând si spintecându-i pe cei ce le ieseau în cale. Trupa noastrã de cavalerie i-a secerat destul de usor pe toti, apoi, dupã ce starea de confuzie s-a risipit, am înteles cã acesta nu fusese decât ultimul val de asediatori. Giustiniani sosise cãlare la Poarta Harisianã înainte de a fi ajuns noi si-si striga comenzile de pe creasta zidului.

Întâmplarea aceasta a fost ca o prevestire ce confirmã cã viata orasului atârnã de un fir de pãr. Poarta Caligaria de la Blaherne a fost si ea asediatã de câteva mii de turci, numai cã acolo, zidurile si turnurile fiind prea solide, n-au reusit sã le cucereascã. Cel mai periculos atac a fost însã la Kyneghion, pe tãrmul mãrii, unde proiectilele

turcilor au slãbit mult zidul maritim si au nãruit partial peretii santului de apãrare sãpat de marinari. De când a fost terminat podul mobil, turcii pot mãrsãlui pe el pânã aproape de zid.

În zorii zilei atacul a încetat. Dar nu a fost un asalt general, fiindcã flota turcilor nici nu s-a clintit. Dupã aprecierea lui Giustiniani, de data asta au fost cam patruzeci de mii de asediatori.

¯ N-a fost decât o tacticã de uzurã, mi-a spus Giustiniani. Sã nu-ti închipui cã am câstigat vreo victorie. Pierderile noastre sunt imense si ireparabile. Nici tie nu îndrãznesc sã-ti spun câti bãrbati si-au pierdut viata. Dar trebuie sã recunosc cã în aceastã noapte venetienii si-au ispãsit din plin vina de a fi venetieni.

Începând din port pânã la Poarta Sfântului Roman, în fata zidurilor zãceau grãmezi de cadavre de turci. Cadavrele de pe zidurile prãbusite sau cele de pe strãzile orasului au fost aruncate dincolo de ziduri. Erau mai mult de patru sute acestea din urmã.

Dupã ce au vãzut cu ochii lor pericolul prin care le trecuserã compatriotii, marinarii lui Trevisano au cedat; în cursul zilei de astãzi ei au descãrcat corãbiile si au transportat totul în depozitele Arsenalului. Spre searã, sub comanda lui Trevisano, patru sute de soldati au mãrsãluit spre Blaherne si s-au prezentat în fata bailului. Li s-a încredintat spre apãrare cel mai periculos loc, dar, în acelasi timp, cel mai de onoare. E vorba de partea cea mai nordicã a orasului, aproape de Kyneghion, acolo unde zidul terestru întâlneste zidul maritim. Marinarii vor sosi mâine, si, dacã tot le sunt acum la adãpost bogãtiile de pe corãbii, îsi vor risca viata doar pentru rãnile lui Hristos.

A fost oportunã aceastã întãrire a apãrãrii zidurilor. Altfel, orasul n-ar mai fi putut rezista unui alt atac nocturn. Toatã ziua s-au aventurat turcii în atacuri mãrunte în zonele cele mai expuse, pentru a-i împiedica pe apãrãtori sã se odihneascã. De aceea, s-a hotãrât ca toatã lumea sã doarmã în schimburi. Dar, în cursul zilei, când împãratul si-a fãcut obisnuitul tur de verificare a apãrãrii zidului, a gãsit locuri unde toatã lumea dormea. Cu propria lui mânã i-a scuturat si i-a trezit pe unii dintre ei, adresându-le vorbe încurajatoare. Câtiva oameni, sfârsiti de obosealã, au izbucnit în plâns, împãratul le-a interzis comandantilor sã-i pedepseascã. Cum ar mai putea fi oare pedepsit un nefericit? Ratia de hranã, si asa modestã, nu i se poate micsora, pentru cã, în felul acesta, îi este micsoratã forta de apãrare. Vin nu mai exista. S-ar putea spune cã zidul însusi înseamnã destulã pedeapsã pentru orice om de rând.

Pe când soarele diminetii înrosea dealurile Perei, i-am întâlnit pe fratii Guacchardi. Descãpãtânau trupurile turcilor cãzuti în sectorul lor. Armurile, de la cascã pânã la genunchiere, le erau pline de sânge, îsi aruncau capetele turcilor unul altuia, ca si cum s-ar fi jucat cu mingea, si râdeau cu poftã. Puseserã pariuri între ei, fiecare sustinând cã el va gãsi cea mai lungã barbã, iar de brãcinarele lor atârnau de-acum o multime de bãrbi castanii, negre sau cenusii. Un mod de a ascunde, atât altora, cât si lor însisi, oboseala de pe urma luptei.

Pe pãmântul mustind de sânge, înnegrit de cenusã, printre ruinele zidurilor prãbusite au înflorit câteva gãlbenele.

Cu toate cã nu participasem direct la luptã, fiindcã Giustiniani m-a tot trimis dintr-un loc în altul ca sã-i transmit mesajele, eram frânt de

oboseală. Toate lucrurile din jurul meu mi s-au părut ireale, de parcă ar fi fost în vis. Tunurile turcilor îsi începuseră canonada, proiectilele zguduiau si năruiau din nou ziduri, dar urechile mele au perceput bubuiturile doar ca pe niste zgomote îndepărtate, înghitite într-un vacarm confuz. Ziua înrosise dealurile Perei; deasupra armurilor pline de sânge ale fratilor Guacchardi zburau capetele retezate ale turcilor. Această clipă a diminetii s-a înfipt în inima mea, această clipă nu va dispărea niciodată din mine. Cerul si pământul, orice culoare, orice urmă de funingine, tot ceea ce încă trăia erau de o incomensurabilă frumusete în ochii mei bolnavi de atâta moarte.

În aceeasi irealitate, în aceeasi stare de uimire, în aceeasi frumusete absolută am văzut lumea din jurul meu atunci, la Ferrara, când m-am îmbolnăvit de ciumă fără să fi stiut că sunt bolnav. Lumina estompată a zilei înnorate de noiembrie se strecura prin vitraliile multicolore ale capelei, mirosul amar de buruieni tămăduitoare se ridica din arzătoarele de tămâie, scârtâitul penei de scris mă izbea în urechi la intervale egale, în ziua aceea am văzut totul mai clar si mai real decât până atunci. Am văzut chipul rece al împăratului Ioan pălind si înverzindu-se de indignare când s-a asezat pe tronul pe care-l măsurase dinainte, de teamă să nu fie mai scund decât cel al papei Eugen, i-am văzut câinele cu pete albe si negre tolănit la picioare, în locul chipului binevoitor al lui Bessarion am văzut un chip schimbat, necunoscut. Si din lumina verzuie a capelei au tâsnit cuvintele latine si grecesti oprindu-se în urechile mele ca un lătrat sfâsietor de câine.

În clipa aceea, când m-am îmbolnăvit de ciumă, l-am simtit pe Dumnezeu.

Ca si cum strãlucirea unui fulger mi-ar fi luminat mintea, am înteles acum cã, asemenea cojii ce închide sãmânta, clipa aceea închisese în ea si clipa tulburãtoare a acestei dimineti. Dacã as fi fost un clarvãzãtor mult mai puternic, în clipa aceea, când l-am simtit pe Dumnezeu, as fi putut citi si clipa ciudatã a acestei dimineti, în care dealurile Perei erau rosii si capetele turcilor zburau de la un Guacchardi la altul. Cele douã clipe, aparent despãrtite de multi ani, sunt doar una si aceeasi. S-au sãvârsit în mine simultan. Cele douã clipe de clarviziune, scufundate în fiinta mea si contopite una în alta, sunt singurele certitudini ale vietii mele, în timp ce întâmplãrile succesive, pe care le-am crezut reale, sunt doar viziuni si imaginatie. Sãptãmânile, lunile, anii sunt doar mãsuri inventate de om. Ele n-au nici o legãturã cu timpul adevãrat, timpul lui Dumnezeu. În clipa aceea am stiut cã mã voi naste din nou si cã voi purta în inimã aceastã clipã, despre care nu-mi voi aduce aminte, contopitã cu clipele de clarviziune ale noii mele vieti. Voi vedea cadavre descãpãtânate zãcând pe zidurile prãbusite în timp ce tunuri uriase vor bubui de se va cutremura pãmântul, voi vedea flori galbene înflorind în iarba murdarã de cenusã si de sânge, îi voi vedea pe fratii Guacchardi, veseli, cu armurile pline de sânge, aruncându-si în joacã unul altuia cãpãtânile turcilor.

Dar aceastã revelatie nu a desteptat în mine nici extaz, nici bucurie, fiindcã eu sunt doar un om si om voi rãmâne întotdeauna, si voi suferi purtat de Dumnezeu ca o frunzã în vânt din întuneric în întuneric. Suferintele trupului si oboseala fãrã de margini mi-au împins inima sã nu-si mai doreascã nimic altceva în afarã de odihnã si uitare. Dar uitare nu existã. Uitare nu existã.

15 mai 1453

S-au înduplecat la timp marinarii venetieni.

Ieri si alaltãieri, sultanul si-a asezat din nou artileria. Bombardele, care trãgeau de pe dealul Perei peste ziduri în corãbiile latinilor, au fost transferate de-a lungul podului, cu tevile îndreptate spre Kyneghion si Blaherne. În fata Portii Sfântului Roman au fost amplasate noi tunuri. Tunul gigant s-a stricat, dar fierarii turci îl dreg de zor, încingându-l cu hobane de fier. Si chiar aici, unde bate blestematul de tun, în zona apãratã de Giustiniani, în valea râului Lykos, de atâtea revãrsãri si secete care l-au ros si uscat, zidul a cedat mai repede si este mult mai subrezit decât ne asteptam.

De aceea, turcii atacã acum si Blahernele cu înversunare. Locul în care se întâlnesc zidul terestru si cel maritim este cel mai slab. Iar galerele turcilor ancorate în Valea Izvoarelor se pot misca unde vor spre Blaherne, ocrotite de podul plutitor. Notaras, cu mult zel, dã ordine tunarilor nostri, si cele douã tunuri mari asezate pe zidul maritim tintesc spre galerele mici ale turcilor ancorate pe cealaltã parte a Cornului de Aur. O galerã s-a scufundat si alte douã au suferit avarii grave. Dar Giustiniani spune cã bombardamentul este absolut inutil, o pierdere irecuperabilã de pulbere, când pulberea din depozitul Arsenalului e si asa pe terminate. Notaras a rãmas comandant al apãrãrii zidului maritim, chiar dacã, fiind în acelasi timp comandantul militiei cãlare de rãzboi, îsi întrerupe des activitatea pe zid pentru a alerga cãlare spre altã parte a orasului. Grecii, care-l vãd zilnic trecând cãlare cu armura-i sclipitoare de argint, cred cã el conduce apãrarea orasului. Poporul îi urãste pe oamenii din militia de rãzboi, dar pe el îl admirã, fiindcã este singurul nobil care

nu s-a depãrtat de credinta strãbunã a grecilor. El se îngrijeste si de distributia alimentelor din depozitele imperiale în diferite cartiere ale orasului si le vesteste oamenilor noutãti convenabile. Ordinele neplãcute, confiscarea bunurilor dosite în mãnãstiri, trimiterea înapoi pe ziduri a celor care au dezertat, Notaras le lasã în seama altora.

După ce turcii si-au transferat artileria, astãzi tunurile au bubuit mai nebuneste decât oricând. Tunarii sultanului se întrec între ei, netinând seama cã-si pun viata în primejdie, aleargã întruna prin fumul întunecat pânã la marginea santului pentru a vedea mai bine ce stricãciuni a fãcut fiecare loviturã. În cursul zilei, fiecare tun trage cam câte opt focuri. Doar tunul cel mare trage mai rar decât înainte, în oras continuã sã circule cu înversunare zvonul cã Orban ar fi murit atunci când tunul a sãrit în aer. Nu încape îndoialã cã au fost victime. Din cauza brâielor de metal ce-l înconjoarã, tunul cel mare are acum o înfãtisare ciudatã. Dupã fiecare foc, când se zguduie cerul si pãmântul, servantii misunã în jurul lui ca furnicile.

Din cauza numeroaselor atacuri false si a gãlãgiei asurzitoare a tobelor care bat si a trâmbitelor care sunã fãrã încetare, apãrãtorii de pe ziduri nu mai izbutesc sã gãseascã o clipã de odihnã; în multe locuri importante zidurile au suferit stricãciuni imense, asa cã, dupã cãderea întunericului, încep sã fie reparate doar acele pãrti, fãcându-se abstractie de surpãturile si crãpãturile mai putin importante ale zidului. Santul este golit fãrã încetare si specialistii împãratului gãsesc solutii neasteptat de eficiente, folosind materialele recuperate din sant pentru întãrirea si consolidarea zidului. Multi oameni, neobisnuiti cu o astfel de muncã, au mâinile jupuite pânã la sânge si unghiile vinete. Nici pe mercenarii lui nu-i mai protejeazã Giustiniani. El însusi lucreazã cu o îndârjire de

taur la repararea zidului, ca sã dea un bun exemplu altora. Este într-o teribil de proastã dispozitie din cauza lipsei de vin si a slãbit atât de mult, încât armura a început sã-i sune a gol în dreptul unde altãdatã sãlãsluia imensul lui burdihan. Iar multi cãlugãri, care poartã acum armurile celor ucisi, abia de se pot misca si asudã întruna.

Astãzi, Giustiniani mi-a spus:

¯ Sultanul trimite în fiecare zi la atac tot felul de prospãturi, care habar n-au cum sã atace, fiindcã n-au nici o experientã. Pânã acum, nu si-a trimis niciodatã ienicerii într-un atac de uzurã. Pe zi ce trece, puterile noastre slãbesc. De aceea, astept cu interes, de la o zi la alta, sã-si trimitã adevãrata fortã la atac. Dacã reusim sã respingem un atac al ienicerilor, se întãreste si speranta noastrã; în câmp deschis, nici o armatã apuseanã nu i-a învins pe ieniceri. Avantajul nostru este cã avem zidurile si masinile de rãzboi cu care i-am putea înfrânge. Sã sperãm cã sultanul nu va prelungi aceastã asteptare pânã când ne vom slei toate puterile. Pentru cã, odatã si odatã, tot va trece la asalt.

Oare de ce-mi pierd timpul nepretuit povestind despre aceleasi si aceleasi lucruri, pe care toatã lumea le stie? Astãzi mi-a fost lovitã inima de moarte. Mã asteptasem la asa ceva, bãnuisem cã asa mi se va întâmpla. Dacã un om are ceva de pierdut, cu sigurantã îl va pierde. Cele mai mari fericiri sunt de scurtã duratã. Dacã privesc înapoi, nu pot fi decât uimit ce mult timp a putut fi pãstrat secretul. Nici un cetãtean al orasului nu are acum viata lui, fiindcã politia de rãzboi scotoceste prin toate ungherele, prin toate pivnitele si ascunzãtorile. Pânã si cei sãraci îsi ascund pumnii de fãinã ce-i mai au, la fel ca arhontii care dosesc saci de grâu si amfore cu ulei.

Am stiut cã mã pot astepta la tot ce-i mai rãu sau poate cã n-am stiut? Am trãit ca un nebun în paradis, agãtându-mã în fiecare clipã de ideea cã poate mâine voi fi cu ea câteva ore, timp în care nu mã voi mai gândi la nimic. Am crezut de multe ori cã, mai devreme sau mai târziu, tot o voi pierde. Dar nu m-am gândit cã se va întâmpla acum.

Pe înserate, servitorul meu Manuil a venit la Blaherne cu ochii plini de lacrimi si cu barba partial smulsã.

¯ Stãpâne! a strigat el, tinându-si mâna în dreptul inimii ca sã i se mai domoleascã emotia. S-a întâmplat o mare nenorocire.

Traversase orasul în goanã si genunchii lui bolnavi îi tremurau. Era nemaipomenit de agitat. El mi-a povestit cã, azi-dimineatã a venit politia militarã în casa mea si a fãcut o perchezitie. Nu au gãsit nimic compromitãtor, dar unul dintre oameni s-a uitat cu atentie la Anna si probabil cã a recunoscut-o, fiindcã dupã-amiazã au revenit din nou sub comanda unuia dintre fiii lui Lukas Notaras. El si-a recunoscut sora si Anna l-a urmat supusã, ce altceva ar fi putut sã facã? Manuil a mai spus cã a încercat sã o apere, invocând absenta mea, dar cã ostenii l-au apucat de barbã cu o furie orbeascã, apoi l-au trântit la pãmânt si l-au lovit cu picioarele. Nici fratele Annei n-a fost mai breaz, fiindcã, uitându-si rangul, si-a pãlmuit sora.

Disperat, Manuil i-a urmãrit de la distantã si i-a vãzut cã s-au îndreptat spre palatul megaducelui Notaras.

¯ Abia atunci m-am convins eu cã Anna, sotia ta, este fiica megaducelui Notaras, a continuat Manuil. Am simtit acest lucru încã din prima clipã când am vãzut-o, dar nu am fost sigur, iar tu mi-ai ascuns pânã si mie numele tatãlui ei si rangul înalt

pe care-l are în Bizant. Dar asta-i altã poveste. Pregãteste-te sã fugi, stãpâne, fiindcã nici nu încape vorbã, megaducele Notaras si-a trimis oamenii dupã tine ca sã te omoare. Iar cãlãretii lui sunt mai iuti la goanã decât picioarele mele.

¯ Unde as putea sã mã ascund în acest oras? l-am întrebat eu. Nu existã loc unde n-ar putea sã mã gãseascã dacã ar vrea.

Manuil si-a pierdut rãbdarea, a început sã mã scuture de brat si a spus:

¯ În curând va fi întuneric. Zidurile sunt linistite astã-searã. Ai putea sã-ti dai drumul jos, pe partea cealaltã, cu ajutorul unei frânghii, si sã ajungi în tabãra turcilor. Au mai fãcut-o destui, în fond, acolo esti ca la tine acasã. Dacã vrei, pentru a nu lãsa nici o urmã, voi tine eu frânghia si o voi retrage dupã ce vei fi ajuns pe pãmânt. Dar sã-ti amintesti de mine când te vei întoarce cu cuceritorii!

¯ Dar chiar ai înnebunit, bãtrâne Manuil! i-am spus eu. De voi cãdea în mâinile lui, sultanul mã va trage în teapã.

¯ Asa este... bineînteles, asa este, a început sã se bâlbâie Manuil, ridicându-si spre mine ochii încercãnati. Asta-i povestea ta si trebuie sã te agãti de ea, nu-i treaba mea sã mã amestec. Dar crede-mã, în tabãra sultanului vei fi în mai mare sigurantã decât aici, în Constantinopol. Si poate cã ai putea sã-l îndupleci pe sultan în favoarea noastrã, sãrmani greci fãrã de sperantã.

¯ Manuil..., am început eu, dar nu am mai continuat.

Cum i-as fi putut risipi prejudecãtile?

Mi-a atins pieptul cu degetele si a spus hotãrât:

¯ Tu esti emisarul sultanului. Oare credeai cã-l poti însela pe un grec bãtrân? Poti sã le arunci cu praf în ochi latinilor cât vrei, treaba ta, dar pe greci nu-i poti însela. Oare de ce crezi cã oamenii se dau respectuos la o parte din calea ta si te binecuvânteazã? Nici un fir de pãr din capul tãu nu a fost atins. E cea mai bunã dovadã. Nimeni nu îndrãzneste sã te atingã, fiindcã sultanul este scutul tãu. Dar nu-i nici o dezonoare în asta, fiindcã fiecare îsi slujeste stãpânul. Si alti împãrati au încheiat aliante cu sultanii si le-au recunoscut puterea, dacã a fost nevoie.

¯ Taci, Manuil! i-am spus eu stânjenit si m-am uitat în jurul meu cu teamã. Dar esti nebun de-a binelea.

O santinelã venetianã se apropiase de noi si-l privea amuzat pe Manuil, pãrându-i-se probabil ciudat cã un bãtrânel cu o figurã de om cumsecade poate fi atât de agitat. S-a auzit o bubuiturã si apoi lovitura surdã cu care ghiuleaua a izbit zidul chiar în apropierea noastrã. Manuil m-a strâns de brat si a privit în jur, întelegând, dupã mirosul de ars si dupã zguduiturã, cã lovitura fusese pe aproape.

¯ Sper cã nu suntem într-un loc periculos, a spus el cu teamã.

¯ Pentru mine, vorbele tale, i-am spus eu, sunt mai periculoase decât tunurile turcilor. Pentru numele lui Dumnezeu, Manuil, crede-mã! Orice ar fi sã se întâmple, eu pe partea aceasta a zidurilor trãiesc si tot pe partea aceasta voi muri. Dar viitor pentru mine nu mai existã. Nu-mi doresc nici puterea, nici purpura. Puterea este trecãtoare. Doar pentru faptele mele vreau sã dau socotealã în fata lui Dumnezeu, nu si pentru ale altora. Întelege odatã cã eu sunt singur, nemaipomenit de singur.

Ce se ascunde în inima mea va muri o datã cu mine atunci când vor veni turcii.

Vorbele mele au fost prea serioase si grave. Manuil m-a privit încremenit si a înteles. Dar si deceptia i-a fost puternicã, de aceea a izbucnit în plâns.

¯ În cazul acesta, a spus el trist, tu esti nebunul, nicidecum eu.

A plâns multã vreme, si-a sters apoi lacrimile si si-a suflat nasul, m-a privit întelegãtor, apoi a spus calm:

¯ N-ar fi fost ceva neobisnuit. Suverani nebuni au mai fost si înainte si nimeni nu a vãzut ceva rãu în asta. Doar cu un oarecare Andronikos Comnenul, a cãrui nebunie a fost prea crudã, poporul a avut ce-a avut si l-a târât pe Hipodrom si i-a tãiat beregata. Dar în nebunia ta nu-i cruzime; as putea-o numi mai degrabã nebunie blândã. Asa cã n-am încotro, dacã tot te-am recunoscut, trebuie sã te urmez.

S-a uitat împrejurul lui, a oftat din greu si a continuat:

¯ Acesta este un loc lugubru, dar acasã la tine eu nu mã mai întorc, atât de mult mã tem de mânia lui Lukas Notaras. Prefer sã înfrunt cu curaj un turc furios, chiar de-mi va reteza si o mânã cu barda, decât sã-l întâlnesc pe Lukas Notaras dupã ce te-am ajutat sã-i furi fata. Mai rãu nici nu se putea. Se hotãrâse de mult ca Anna Notaras sã fie datã de sotie sultanului pentru haremul sãu si poate cã n-ar fi fost nimic rãu în aceastã politicã secretã.

Încã o datã am rãmas uimit cã un grec de rând ca Manuil cunoaste politica ascunsã a orasului si poate ghici intentiile celor mai iscusiti strategi.

Nimic n-ar fi fost mai potrivit cu planurile lui Notaras decât sã-si dãruiascã fiica sultanului, ca o garantie a unei prietenii reciproce, mai cu seamã cã sultanul obisnuia sã accepte în haremul lui fiicele aliatilor. De aceea a vrut el sã-si trimitã fiica în Creta înainte de asediu, pentru a fi mai sigur de izbândã în negocierile cu sultanul. Mehmet este exigent în aceastã privintã si, din acest punct de vedere, îi seamãnã modelului sãu, Alexandru cel Mare. Fiica celui mai nobil dintre nobilii Constantinopolului i-ar fi putut mângâia pe deplin vanitatea.

Nu m-am putut împiedica sã-l întreb pe Manuil.

¯ De unde culegi toate informatiile astea?

¯ Din aer, mi-a rãspuns el simplu, ridicându-si bratele. Sunt grec. Politica e în sângele meu. Dar nu tin sã fiu amestecat în isprãvile tale si ale socrului tãu. Prefer sã le privesc de la distantã, dacã-mi dai voie.

Am înteles cã, într-adevãr, el se afla mai în sigurantã aici, pe ziduri, decât acasã. Dacã Lukas Notaras mã va omori cu mâna lui sau va pune pe altii sã mã omoare, e de înteles cã si el va fi omorât, ca martor al cãsãtoriei mele. Am meditat îndelung cum e mai bine, sã rãmânã la Blaherne sau sã-l trimit la Giustiniani. Numai cã Poarta Sfântului Roman este un loc periculos pentru un bãrbat bãtrân si subred. Ca sã mânuiascã o armã, el nu-i în stare, fiindcã nu vede bine si-i tremurã genunchii. Dar ca sã care pãmânt si pietre, se poate descurca. De aceea, i-am spus sã se alãture grupului de greci plãtiti de venetieni ca sã le facã diferite munci si i-am poruncit sã-si poarte singur de grijã.

Cât despre mine, primul gând a fost sã încalec pe cal si sã alerg în galop pânã la casa lui Lukas

Notaras, ca sã mi-o dea înapoi pe Anna, fiindcã Anna este sotia mea. La ce bun? În casa lui, Notaras ar putea prea bine sã mã omoare. Ce loviturã teribilã a fost pentru el când a aflat cã fiica lui, care fusese crescutã sã ajungã sotie de împãrat, i-a înselat încrederea si a fugit cu cel mai dubios strãin din Constantinopol! În palatul tatãlui ei, ferecat cu broaste, chei, zãvoare si zãbrele, Anna îmi este inaccesibilã. Dar ea este sotia mea. De aceea, trebuie sã mã feresc de tatãl ei. Cea mai simplã metodã de anulare a cãsãtoriei este moartea mea. Dar eu nu vreau sã mor de mâna unui grec.

Veghez si scriu. Din când în când închid ochii si-mi sprijin fruntea fierbinte în mâini. Dar somnul nu are milã de mine. Oboseala construieste dincolo de ochii mei chipul Annei. Gura ei. Ochii ei. Simt în mâini cãldura obrajilor ei. Îi urmãresc formele trupului si simt o flacãrã care mã strãpunge. Niciodatã n-am dorit-o cu mai multã îndârjire ca acum, când stiu cã am pierdut-o.

Gãrzile se plimbã prin sãlile palatului si se opresc în dreptul fiecãrei încãperi sã asculte. Spun cã au auzit zgomote ciudate care vin de sub pãmânt, care nu pot fi altceva decât prevestiri rele.

Aceleasi zgomote ciudate au fost auzite de altii înainte de asediu. Sub pãmânt sunt multe încãperi boltite si rezervoare de apã uitate ale strãvechiului oras. Timpul zideste si nãruie, ecoul pietrelor care cad aduce la suprafatã zgomote ciudate. Tot asa se nãruie în inima mea boltile secrete si doar de zgomotul pietrelor care cad îmi sunt pline urechile.

16 mai 1453

N-am putut dormi, desi am avut ocazia sã mã îmbãt de somn. În timpul rãzboiului sunt atât de

rare noptile în care poti sã dormi linistit; este un dar dumnezeiesc o noapte ca aceasta. Când, împins de neliniste, am iesit afarã, stelele strãluceau argintii pe bolta cerului în noaptea linistitã si rece ca moartea. Mai era doar o orã pânã la ziuã.

În apropierea Portii Caligaria m-am oprit si am ascultat. Nu, nu erau doar bãtãile inimii mele. Zgomotul venea de undeva de sub pãmânt. Apoi l-am vãzut pe saxonul Johannes Grant, care se apropia cu o tortã aprinsã în mânã. Se oprea în dreptul fiecãrui butoi cu apã pregãtit pentru stingerea eventualelor incendii si se apleca. La început, am crezut cã i s-a tulburat mintea sau cã sãvârseste vreun ritual vrãjitoresc, pentru cã eram departe de zid si nici un incendiu nu avea cum sã se întâmple în acest loc.

M-a salutat în numele lui Hristos, a luminat cu torta suprafata apei dintr-un butoi si m-a îndemnat sã privesc. La intervale scurte, apa fãcea cercuri la suprafatã, desi totul în jur era linistit si nici un tun nu trãgea.

¯ Se cutremurã pãmântul, am soptit eu. Si pãmântul tremurã de durere pentru moartea orasului.

El a izbucnit în râs, dar pe fata lui se citea o spaimã de moarte.

¯ Oare tu nu întelegi, Jean Ange, nici acum, când ai vãzut cu ochii tãi? m-a întrebat el. Nu-i nimic, dupã ce vei întelege, o sã te cam ia cu fiori reci pe sira spinãrii. Dar mai bine ajutã-mã deocamdatã sã ridic butoiul, fiindcã ajutoarele mele s-au dus sã se culce.

Am reusit sã târâm amândoi butoiul câtiva pasi mai încolo, apoi Grant a ciocãnit pãmântul pe care fusese asezat butoiul. L-am miscat înapoi si din

nou au apãrut cercuri la suprafata apei. Pe mine a început sã mã bântuie o teamã superstitioasã, de parcã asistam la o experientã de magie neagrã. Cercetându-i fata, nu m-am mai îndoit cã Johannes Grant este magician.

El mi-a arãtat betele pe care le înfipsese din loc în loc în pãmânt, începând din apropierea zidului, si a spus:

¯ Pãmântul este pietros. Dupã cum se observã, au trebuit sã sape în zigzag, cum sapã cârtitele. Este interesant de vãzut cât vor mai avea de gând sã sape pânã ce vor iesi la lumina zilei. Si înspãimântãtor în acelasi timp.

¯ Cine? l-am întebat eu nedumerit.

Dupã experienta îngrozitoare a ultimelor nopti, în mintea mea obositã nu mai era loc decât de duhuri rele, de aceea nici nu m-am gândit la turci.

¯ Turcii, a spus el. Lucreazã sub picioarele noastre. Dar tu ce ai? Te-ai prostit?

¯ Cum e posibil? am strigat eu.

Dar în aceeasi clipã mi-am amintit cã sultanul Mehmet angajase sãpãtori de la minele din Serbia. De altfel, turcii încercaserã si în alte asedii sã sape galerii subterane sub ziduri, dar cum pãmântul este pietros, toate tentativele lor au fost nereusite. De aceea, nimeni nu s-a gândit la asa ceva, desi ar fi trebuit sã ne întrebãm cum de au crescut grãmezile de pãmânt din afara zidurilor. Dar urme de sãpãturi nu au fost vãzute nicãieri, asa cã nimeni nu si-a mai pus nici o întrebare.

Pentru moment, mi-am uitat propria supãrare si am început sã fiu la fel de interesat ca si Grant de acest subiect. Totul îmi era clar:

¯ Au fost teribil de vicleni, am spus eu. Au început sã sape la adãpostul colinei, care nu poate fi vãzutã decât de la cinci sute de pasi de zid. De altfel, acest loc este cel mai nimerit, fiindcã nu existã zid exterior, ci doar zidul cel mare, care-i mult mai bine întãrit decât oriunde. Dar ei au depãsit de-acum zidul. Ce-i de fãcut?

¯ Trebuie sã asteptãm, a rãspuns Grant. Nu-i nici o primejdie acum, dupã ce am stabilit pe unde trece tunelul. Deocamdatã ei sunt încã sub pãmânt, la adâncime. Pânã când vor începe sã sape spre suprafatã, avem încã timp sã chibzuim ce putem face.

S-a uitat îndârjit spre mine si a spus:

¯ Eu însumi am sãpat galerii sub ziduri. Ce muncã îngrozitoare! Nu ai aer. Sufletul ti-e persecutat. Este o moarte cumplitã sã mori ars sau înecat într-o galerie de cârtitã.

Dupã ce a terminat de cercetat toate butoaiele, m-a dus pânã la galeriile secundare ce se întind de-a lungul zidului, unde a cercetat tobele pe a cãror membranã presãrase boabe de mazãre. Observând locurile de pe care boabele de mazãre sãriserã, a completat traseul tunelului sãpat de turci. Era de fapt o confirmare a traseului stabilit, fiindcã boabele de mazãre indicau aceleasi directii.

¯ O galerie subteranã nu-i periculoasã decât dacã nu este descoperitã la timp, a spus el. Din fericire pentru noi, se pare cã turcii vor sã-si continue sãpãturile pânã în oras. Dacã s-ar fi multumit sã sape o grotã sub zid, pe care s-o umple cu lemne si apoi sã-i dea foc, ar fi reusit sã dãrâme o foarte mare parte din zid. Sau, cine stie, poate cã nu-i posibil, din cauza fundatiei zidului. Probabil cã-i sinuoasã galeria pe care au sãpat-o între fundatie si pãmântul pietros.

Pe când stelele se stingeau pe cer, el a început sã-mi povesteascã cum poate fi împiedicatã o ofensivã printr-un canal subteran doar cu ajutorul unui butoi cu pucioasã aprinsã, al cãrui curent de aburi otrãvitori este dirijat înspre galeriile dusmanilor.

¯ Existã multe metode, mi-a explicat el. Dacã galeriile sunt umplute cu apã, turcii vor muri înecati ca niste sobolani. O galerie plinã cu apã devine inutilizabilã. Si mai grozav este sã-i împrosti si sã-i prãjesti cu focul grecesc, fiindcã bârnele care sustin peretii galeriei iau foc si galeria se surpã în acelasi timp. Dar cel mai interesant este sã stai la pândã si sã le urmãresti miscãrile, iar la momentul potrivit sã-i culegi. Prin torturã, poti afla dacã mai existã alte galerii.

Vorbele lui, rostite cu atâta sânge rece, m-au zguduit. M-am gândit la oamenii plãtiti de sultan care sãpau în pãmânt cu respiratia tãiatã din cauza lipsei de aer, transpirati si nefericiti, nebãnuind îngrozitoarea moarte ce li se pregãteste. Erau sârbi, deci frati întru credintã cu grecii. Dar Grant mã privea cu ochii lui negri în continuã miscare fãrã a mã putea întelege.

¯ Dar eu nu sunt un om crud, a spus el deodatã, de parcã voia sã se justifice în fata încremenitei mele uimiri. Pentru mine, toate aceste lucruri nu sunt decât matematicã. O muncã interesantã, care-mi permite sã calculez pe sãturate.

Semãna cu un motan mare si negru care se pregãteste sã atace o colonie de soareci.

Apoi cerul de deasupra capetelor noastre s-a luminat. Dealurile Perei au început sã se înroseascã, dinspre tabãra turcilor s-au auzit salvele de tun care anuntau desteptarea. Din palatul Blahernelor si din încãperile boltite ale

zidului au început sã aparã, cãscând si întinzându-se, oamenii. Unii s-au apropiat si au privit uimiti când spre noi, când spre butoaiele de apã asezate în ordine ciudatã. Si-au strâns supãrati chingile armurilor si au urcat apoi pe zid ca sã-i înlocuiascã pe cei care fuseserã de veghe noaptea.

Apoi a sosit cu pasi repezi Lukas Notaras, purtând pe umeri o mantie verde din brocart imperial si s-a apropiat de mine. Cei doi fii ai lui îl urmau tinând mâinile înclestate pe teaca spadelor. Dar nu era însotit de nici o altã suitã. Instinctiv, am fãcut un pas înapoi, ajungând lângã Johannes Grant, care privea apa dintr-un butoi. Notaras s-a oprit. Rangul pe care-l avea îl împiedica sã ocoleascã butoiul pentru a ajunge în fata mea. Nici n-ar fi putut porunci gãrzilor sã mã aresteze, fiindcã Blahernele erau pãzite de soldati venetieni.

¯ Vreau sã-ti vorbesc, Ioannis Anghelos, a spus el. Confidential.

¯ Dar nu am nici un secret, i-am rãspuns eu.

Chipul lui întunecat si mândru avea o expresie rigidã, care nu mã îmbia câtusi de putin sã-l urmez în vreun loc închis, unde ar fi putut sã mã omoare ca pe un miel.

Tocmai se pregãtea sã spunã ceva, dar, uitându-se din curiozitate în butoiul pe care-l cerceta Grant si apoi privindu-l pe acesta, a înteles fãrã nici o explicatie despre ce este vorba. Tunurile turcilor îsi începuserã ofensiva. Simtul lui politic s-a desteptat si, fãrã sã mai spunã o vorbã, s-a depãrtat grãbit de noi, la fel cum sosise. Fiii lui mi-au aruncat o privire ciudatã, apoi si-au urmat tatãl.

Cercetãrile secrete ale lui Grant erau cunoscute. Deci Notaras încã nu se dãduse cu turcii, din moment ce a alergat imediat la împãrat pentru a-i

împãrtãsi noutatea. Onoarea descoperirii îi apartinea si, în acelasi timp, reusea sã recâstige încrederea împãratului. Bineînteles, împãratul Constantin a sosit repede. Era însotit doar de câtiva sfetnici mai apropiati.

¯ Megaducele te-a jefuit de gloria ce ti s-ar fi cuvenit, i-am spus eu lui Grant.

Dar Johannes Grant mi-a rãspuns:

¯ Eu nu am venit la Constantinopol pentru glorie. Tot ceea ce mã intereseazã este sã-mi sporesc cunostintele.

Dar dupã ce a ajuns din nou lângã noi, megaducele Notaras l-a bãtut prieteneste pe umãr pe Johannes Grant, explicându-i împãratului importanta descoperire pe care o fãcuse viteazul saxon. Împãratul s-a arãtat si el satisfãcut si i-a fãgãduit lui Grant o mare recompensã, încredintându-le lui si lui Notaras misiunea de a distruge toate galeriile turcilor; în acest scop, el a poruncit sã fie detasati câtiva oameni de pe zidul de apãrare. I-a mai spus lui Grant cã si specialistii imperiali sunt la dispozitia sa.

Se întelege cã i-am trimis vorbã lui Giustiniani, care a venit cãlãrind într-un suflet pentru a participa la veselia generalã. Si bailul Venetiei, Minotto, a apãrut cu fata lui prosperã si îmbujoratã, dar nu era în apele sale, chiar dacã-si petrecea noptile în patul imperial din Palatul Blahernelor. Profitând de situatie, Grant a ales câtiva dintre specialistii împãratului pentru a-l ajuta si a început sã caute oameni care au mai lucrat în galerii subpãmântene.

De îndatã ce au aflat despre ce este vorba, specialistii împãratului au început sã construiascã peretii mobili cu lame tãietoare de sabie, în

interiorul cãrora urma sã fie pus butoiul cu pucioasã prevãzut cu un cos de evacuare a fumului si aburului otrãvitor. Lukas Notaras se agita în jurul lor si le transmitea sugestiile pe care împãratul, Giustiniani si bailul Venetiei le dãdeau, privindu-i cu interes.

Apoi Grant a ales câtiva oameni simpli care sã supravegheze butoaiele si tobele, dar i-a trebuit ceva timp ca acestia sã poatã întelege despre ce este vorba si ce aveau de fãcut. La început, la fiecare foc al tunurilor turcilor, vãzând ei boabele de mazãre rostogolindu-se de pe tobe, alergau îngroziti si anuntau cã turcii au si ajuns la suprafata pãmântului.

Dupã ce a isprãvit de organizat totul, Johannes Grant i-a spus împãratului:

¯ N-am venit la Constantinopol nici pentru a câstiga aur, nici pentru glorie. Ceea ce m-a împins sã mã angajez în slujba Bizantului a fost nevoia de a mã apropia de stiinta grecilor. Nu am eu prea mult timp liber în aceste zile, ce-i drept, dar îngãduie-mi sã citesc cel putin catalogul bibliotecii tale, sã rãsfoiesc manuscrisele din pivnita bibliotecii si sã împrumut textele lui Pitagora pentru a le putea citi la lumina opaitului. Stiu cã esti în posesia scrierilor lui Pitagora si Arhimede, dar bibliotecarul tãu le pãzeste ca un câine turbat si interzice sã fie aprinsã o lumânare sau un opait în bibliotecã.

Cererea lui Grant nu a fost pe placul împãratului Constantin, al cãrui chip palid si supt s-a crispat de neliniste. Evitându-i privirea, el a spus:

¯ Bibliotecarul meu îsi face doar datoria. Functia lui este ereditarã. El se conduce dupã un ceremonial de mult stabilit. Eu însumi nu pot modifica regulile bibliotecii. A aduce în acest

moment la suprafatã manuscrisele îngropate ale filozofilor pãgâni este o ofensã adusã lui Dumnezeu. Noi nu avem nevoie decât de un singur ajutor, o stii. Nici Pitagora, nici Arhimede nu ne poate salva. Doar lisus Hristos, care si-a dat viata pentru a ispãsi pãcatele noastre si a înviat din morti, este salvarea noastrã, a tuturor.

Iar Johannes Grant a spus abia auzit:

¯ Dacã voi nu mai aveti nevoie decât de ajutorul lui, la ce bun sã-mi risipesc ingeniozitatea si sã mã istovesc în calcule matematice pentru a-i împiedica pe turci sã pãtrundã în acest oras?

Dar împãratul, agitându-si enervat mâinile, i-a spus:

¯ Manuscrisele filozofilor greci sunt mostenirea noastrã eternã, de aceea nu vrem sã transmitem traditiile scrise barbarilor, care le-ar putea falsifica.

Giustiniani a tusit cu înteles, iar bailul Minotto si-a rotit jignit ochii lui înrositi. Dupã plecarea lui Grant, împãratul le-a spus pe un ton împãciuitor cã apelativul barbar nu are nici o legãturã cu latinii. Dar Grant, le-a explicat împãratul, fiind saxon, se întelege cã este de origine barbarã.

Cu douã ore înainte de a apune soarele, flota turcilor a vâslit dinspre Portul Celor Douã Coloane pânã ce a ajuns la lant si a încercat sã-l rupã trãgând cu tunurile mici si cu bombardele. Dar corãbiile masive ale venetienilor au ripostat imediat si au tras în navele turcilor producându-le multe stricãciuni, chiar si incendii. Galerele turcesti din Cornul de Aur nu au atacat din spate, dupã cum se temuse Aloisio Diedo, ceea ce înseamnã cã sultanul a intentionat doar sã-i întãrâte pe apãrãtorii venetieni din Golful Perei.

După acest incident, Aloisio Diedo s-a dus la împărat să se plângă si i-a spus că, fără îndoială, turcii au observat când au fost golite cele trei corăbii venetiene de încărcătură si când soldatii si marinarii de pe ele au fost trimisi pe ziduri. Si i-a mai spus împăratului că el nu mai este sigur că poate apăra lantul când numărul apărătorilor s-a micsorat asa de mult.

Chiar dacă flota venetienilor a dat o atât de mare importantă acestui atac neînsemnat, este clar că turcii nu au urmărit altceva decât să-i determine să nu se mai desprindă de pe corăbiile lor. Giustiniani a spus dispretuitor:

¯ Marele atac al turcilor asupra lantului a fost tot atât de periculos ca boabele de mazăre cu care un copil vrea să omoare un elefant. Dar fiecare apărător are impresia că ceea ce face el este cel mai important lucru si se grozăveste cu meritele lui. Să-si vadă Diedo de portul lui si să nu se bage în treburile altora! Eu am în grijă orasul. Blahernele au primit ajutoare, dar acolo nu mai este nici un pericol, în afară de galeriile acelea de cârtită pe care le sapă turcii. La drept vorbind, singurul pericol adevărat este aici, la Poarta Sfântului Roman.

Si a mai spus cu invidie:

¯ Lasă-i să păzească găurile de cârtită! Chiar de-ar reusi turcii să iasă la suprafată, tot nu se vor putea strecura pe acolo prea multi deodată. Dacă militia de război va fi vigilentă, niciodată nu vor reusi turcii să iasă prea multi pe sub pământ în oras. Asta-i doar o vicleană uneltire a sultanului, ca să ne pierdem speranta.

Grant a ordonat să se sape contragaleria, după care nefericitii turci săpători ce se aflau în acea vreme acolo au fost împroscati cu focul grecesc si

sufocati cu fumul otrãvitor. De fapt, nu a fost nevoie de scos mai mult de douã cosuri mari cu pãmânt. Galeria turcilor nu era sãpatã prea în profunzime, asa cã prin deschiderea fãcutã turcii au putut fi stârpiti fãrã nici o greutate.

Toatã ziua au lovit tunurile cu o furie sporitã, în marele zid au apãrut noi spãrturi înspãimântãtor de largi. Din oras au venit de bunãvoie femei, copii si bãtrâni ca sã ajute la repararea zidului. Teama si groaza genereazã puteri neasteptate. Au cãrat pietre si cosuri de pãmânt care, chiar si pentru bãrbatii zdraveni, sunt prea grele. Si au spus:

¯ Mai bine murim lângã bãrbatii, tatii si fiii nostri decât sã ajungem sclavi la turci!

Bãrbati fãrã nici o cãmasã de zale pe ei se clatinã pe lângã santul de apãrare si scot de acolo tot ce au aruncat turcii ca sã-l umple. Cât vezi cu ochii, pãmântul este gol, nu mai gãsesti o tufã nici pe dealul Perei, nici pe malul Bosforului.

Exista o singurã consolare. Când împreunã cu altii îsi trãieste nefericirea, când împreunã cu altii urmeazã sã moarã, omul devine mai mic si nefericirea lui personalã se pierde printre nefericirea celorlalti. Ce însemnãtate mai are oare dacã eu mã pierd, când ochii copiilor cu fete palide lucesc de groazã la fiecare loviturã a tunurilor si când femeile însãrcinate nasc înainte de a le veni sorocul? Betia mortii colective topeste nelinistea. Viata nu are nici o importantã si nu este altã moarte mai bunã decât aceea pe care o împãrti cu poporul tãu.

Dar toti acesti oameni simpli nu cer altceva decât sã trãiascã. Nefericiti, sãraci, chiar si în sclavie, numai sã trãiascã.

17 mai 1453

În zori, flota turcã s-a apropiat vâslind dinspre Bosfor spre lant, dar s-a oprit si mai departe decât ieri. Venetienii au deschis focul si au tras aproape o sutã de ghiulele fãrã sã le provoace dusmanilor nici o pierdere importantã. Marinarii venetieni s-au lãudat mai apoi cã au fost victoriosi. Ba au si spus:

¯ Dacã toti cei de pe ziduri si-ar face datoria ca noi, n-ar mai fi nici o bãtãlie în oras!

Dar eu sunt convins cã aceasta n-a fost decât o tacticã a sultanului pentru a împiedica transferarea altor venetieni pe zidul de apãrare. Este un motiv suficient aceastã întãrâtare ca venetienii sã nu-si mai pãrãseascã de acum încolo corãbiile.

Sunt multi cei care doresc sã supravegheze apa din butoaie însã Grant nu i-a ales decât pe bãrbatii care n-au putere sã poarte arme, dar au o vedere bunã. Când vãd doar o usoarã miscare a apei din butoaie, multora dintre bãtrâni le este teamã cã turcii au si ajuns la suprafata pãmântului. Altii ametesc tot privind în apa si încep sã aibã vedenii. Iar bãrbatii care pânã acum au apãrat zidurile sunt atât de obositi, încât pot dormi si-n picioare pe lângã butoaie. Paza butoaielor în timpul zilei este, de fapt, inutilã, fiindcã apa se clatinã la fiecare bubuiturã de tun. De aceea, generos, Grant le-a dat voie supraveghetorilor sã doarmã în timpul zilei, în linistea noptii, se observã mai bine miscãrile turcilor din galeriile subterane.

M-am gândit cã supravegherea butoaielor ar fi tocmai potrivitã pentru bãtrânul Manuil, de aceea am plecat în cãutarea lui. Dar Manuil gãsise un mod de a pãrãsi zidul si de a le câstiga prietenia venetienilor. Fiind un bun cunoscãtor al caselor de desfrâu din oras si a femeilor dispuse sã-si vândã trupul pe fructe uscate si pâine proaspãtã, le

înlesnea acestora intrarea la Blaherne. De altfel, lângã Poarta Blahernelor erau si adolescente, care asteptau cu nerãbdare sã se vândã soldatilor venetieni. L-am întâlnit pe Manuil tocmai când era pe cale sã plece spre oras. Purta în spinare un cos imens încãrcat cu mâncare. Avea o hârtie de liberã trecere prin oras autentificatã cu sigiliul bailului Venetiei, asa cã nu se mai temea de politia de rãzboi. Mi-a spus cu mult entuziasm cã, dacã va mai dura un timp oarecare asediul, va ajunge un om bogat.

Dar vãzându-mi tãcerea reprobatoare, s-a supãrat si a spus:

¯ Fiecare îsi este siesi mai aproape; în tot orasul se fac schimburi la negru pe baza certificatelor de liberã trecere eliberate fie de împãrat, fie de genovezi sau de venetieni. Multi s-au îmbogãtit si rari sunt aceia care s-au ales doar cu spinarea jupuitã. Unde este cerere, acolo este si ofertã. Asta-i legea suveranã a lumii. Iar dacã nu te grãbesti, se gãseste întotdeauna unul mai viclean care sã se aleagã cu câstigul. Oare nu-i mai bine dacã delicatesele venetienilor ajung în gura grecilor decât în aceste burdihanuri revãrsate? Aflã cã nu-i vina mea dacã bãrbatii grasi si robusti sunt încercati de patimi rele si cautã femei si bãieti tineri ca sã-si potoleascã, între douã bãtãlii, simturile atâtate.

A continuat si mai înversunat:

¯ Venetienii sunt prietenii nostri, îsi riscã viata pentru orasul nostru. Oare este o crimã dacã o fatã tânãrã îsi sacrificã virginitatea si se distreazã cu ei pentru a câstiga bani cu care sã cumpere pâine pentru pãrinti? Sau dacã o femeie respectabilã se întinde un pic pe spate ca sã obtinã în schimb delicatese de care n-a mai avut parte de multã

vreme? Toate acestea se fãptuiesc întru slava lui Dumnezeu si pentru binele crestinãtãtii, cel putin asa spun venetienii. Asa cã, stãpâne, nu te mai împotrivi legilor firesti ale lumii, cã tot nu vei reusi sã schimbi nimic. Suntem toti niste pãcãtosi, asta-i.

Cum eu mã închisesem în tãcerea omului care nu poate admite asemenea nelegiuiri, el a încercat sã se justifice si a adãugat:

¯ Dacã într-adevãr este nevoie de mine, voi lua un cutit de mãcelar si voi urca pe ziduri. Dar atât timp cât nu-i absolut necesar, lasã-mã sã fiu si eu fericit în felul meu. Dacã voi reusi sã ascund destui bani, poate cã-mi voi putea rãscumpãra viata când vor intra turcii în oras. Si chiar dacã acest asediu va mai dura, e mai bine dacã am si eu banii mei, pe care, oricum ai lua-o, tot îi va câstiga cineva, poate si mai lipsit de scrupule decât mine. Uitã-te în jurul tãu si încearcã sã nu închizi ochii în fata realitãtii! Arhontii, ba chiar si cei din familia împãratului ne dau nouã, bãrbatilor sãraci, cel mai bun exemplu de cupiditate. Aruncã o privire în încãperile comandantilor venetieni sau în pântecele corãbiilor lor. Vei vedea cu câtã râvnã si devotament doamnele înaltei societãti bizantine se strãduiesc sã-i distreze pe aliatii nostri latini, în timp ce bãrbatii lor apãrã zidurile orasului.

¯ Vai de noi, bietii greci! am rostit eu.

¯ Nu! m-a contrazis Manuil. Spune mai degrabã: Vai de noi, bietii oameni! Toti suntem la fel în inima noastrã. Si grecii, si turcii, si latinii, si francii.

El are dreptate. Cine sunt eu ca sã-l pot judeca? În felul lui, fiecare îsi împlineste destinul.

În zadar am asteptat ca Lukas Notaras sã mã caute, în cursul zilei l-am întâlnit de mai multe ori si, de fiecare datã, pe chipul lui am vãzut aceeasi privire dusmãnoasã si rãu prevestitoare. Iar de la fiica lui nu am primit nici un semn de viatã.

Încremenit în propria-mi neputintã, m-am gândit sã fac o faptã bunã. Poate cã Johannes Grant îi va sluji fiarei ce va sã vie, dar ca om el îmi este drag. Îmi sunt dragi ochii lui nelinistiti, îi admir modul cum gândeste. De ce sã nu fie si el, în felul lui, fericit, atât timp cât se mai poate? De aceea m-am dus la bibliotecã si i-am vorbit bibliotecarului imperial, un bãrbat care, dupã ce cã n-are nici un dinte în gurã si-i surd de-o ureche, umblã îmbrãcat în vesminte de ceremonie, împodobite cu însemnele importantului sãu rang, acum, când toatã lumea se agitã pe ziduri si turcii bombardeazã cu înversunare orasul.

I-am povestit cã galeria sãpatã de turci se îndreaptã în mod vãdit spre bibliotecã, de unde turcii sperã cã vor putea pãtrunde cu mai multã usurintã în oras, ocrotiti de întunericul subpãmântean al bibliotecii. Bibliotecarul este un om plin de el pânã peste urechi si de importanta sa misiune, asa cã, neputând sã se mai gândeascã si la altceva, nu a avut nici o suspiciune si m-a crezut pe datã.

¯ Dar nu se poate! a strigat el opãrit. Asta nu se va întâmpla niciodatã! Ei ar putea sã calce din gresealã cu picioarele peste manuscrise pretioase si sã le distrugã. Si dacã nu vor fi atenti când vor umbla cu tortele aprinse? O, Doamne! Dacã vor lua foc cãrtile? Ar fi o pierdere irecuperabilã pentru umanitate.

Asa se face cã l-am sfãtuit sã-i cearã ajutor lui Johannes Grant, care, fãrã îndoialã, i-am spus eu,

va gãsi un mod ingenios de a-i apãra pretioasa bibliotecã. Pus în fata acestei primejdii, bibliotecarul a acceptat sã se umileascã în fata unui saxon si, luându-l de brat, l-a condus pe Grant ca sã vadã pivnitele bibliotecii pânã în cele mai îndepãrtate unghere. Grant a luat cu el si o ciuturã cu apã si i-a promis naivului bibliotecar cã va supraveghea el însusi de vor fi semne amenintãtoare care sã ateste cã turcii sunt în apropiere. Iar bibliotecarul i-a îngãduit sã foloseascã un opait pentru a putea observa suprafata apei din ciuturã. Animat de un entuziasm neobisnuit, bibliotecarul a scos apoi din teacã o sabie ruginitã de vreme si s-a jurat cã doar peste cadavrul lui vor putea trece turcii sã-i pângãreascã biblioteca. Si în mintea lui dezorientatã de om bãtrân a început sã creascã ideea cã asediul Constantinopolului a fost plãnuit de sultan doar pentru a pune mâna pe nepretuitele comori ale bibliotecii imperiale.

De-ar fi stiut el cã de multã vreme venetienii folosesc paginile cãrtilor sfinte pentru a aprinde focul pe pardoseala de marmurã a Palatului Blahernelor si pentru a lansa sãgeti aprinse în tabãra turcilor!

Dar n-a avut parte saxonul de liniste ca sã se poatã bucura de lectura cãrtilor mult râvnite. Dupã cãderea întunericului, a fost chemat de urgentã în apropierea Portii Caligaria. Acolo, doar la o sutã de pasi de tunelul dintâi, se auzea un zgomot surd care anunta cã turcii vor ajunge la suprafata pãmântului în apropierea fundatiei marelui zid. În mare grabã, Johannes Grant a fãcut tot felul de calcule matematice, apoi le-a arãtat lucrãtorilor unde sã sape pentru a le iesi turcilor în întâmpinare. Bãnuiesc cã el a vrut sã termine cât mai repede cu turcii pentru a se putea întoarce în bibliotecã.

18 mai 1453

Sfârsitul este aproape. Nimic nu-l poate împiedica. Spaima pe care am încercat-o noi astãzi nu poate fi comparatã cu nimic din ceea ce am trãit pânã acum.

Dupã ce vestea cã turcii încearcã sã pãtrundã prin galerii subterane s-a rãspândit în tot orasul, oamenii au intrat în panicã si nu putini au fost aceia care ziua în amiaza mare au vãzut fantome plimbându-se pe stradã. Altii au pretins cã noaptea ar fi auzit voci venind de sub pãmânt chiar si în centrul orasului. Dar azi-dimineatã, în zori, în apropierea Portii Sfântului Roman, am vãzut o arãtare înspãimântãtoare; în întunericul noptii, cu o rapiditate de necrezut, doar în câteva ore, ca si cum ar fi fost purtati de duhuri nevãzute, turcii au construit o imensã fortãreatã mobilã din lemn, asezatã pe roate, aproape de marginea santului, doar la treizeci de pasi depãrtare de zidul exterior la repararea cãruia au lucrat toatã noaptea o multime de greci. Cum de a fost posibil, nimeni nu poate întelege.

Acest bastion mobil avea trei etaje si depãsea în înãltime zidul exterior al orasului. Schelãria de lemn, inflamabilã, era ocrotitã de câteva rânduri de piei de bou si de cãmilã; împotriva peretilor lui dubli, umpluti cu pãmânt, neînsemnatele noastre tunuri erau neputincioase. Printr-o ferestruicã se lansau sãgetile, iar de pe platforma nivelului superior, începând de dimineatã, o catapultã a aruncat cu înversunare blocuri de piatrã în fortificatiile noastre provizorii, fãcând stricãciuni si în zidul cel mare. Între acest turn de lemn si tabãra lor, turcii au construit un coridor acoperit,

lung de cinci sute de pasi, ca apãrãtorii turnului sã poatã umbla fãrã teamã într-un sens si în altul.

Si în timp ce de la nivelurile superioare ale turnului zburau sãgetile, bolovanii si vasele cu foc menite sã incendieze palisadele noastre, partea de jos a fost folositã pentru umplerea santului cu pãmânt, pietre, lemne, vreascuri si zidãrie prãbusitã. Pe când noi priveam îngroziti spre monstruosul turn, s-a deschis deodatã o ferestruicã în partea lui superioarã si un vas cu foc a zburat spre zid, fãrã sã fi fost acolo nici un om care sã-l arunce sau sã-l catapulteze. Din fericire, bãtaia acelui mecanism era prea scurtã pentru a putea face vreo pagubã.

În acelasi timp, atât tunurile mari, cât si cele mici au început sã tragã neîntrerupt înspre zidul din fata turnului mobil. Giustiniani nu a avut încotro si a trebuit sã-si retragã apãrãtorii. Nici în parateichion nu a mai fost un loc sigur, fiindcã, la amiazã, o parte a zidului exterior a fost fãcutã una cu pãmântul.

Curios, Grant a venit si el sã priveascã minunea. A mãsurat din ochi dimensiunile turnului, si-a fãcut câteva însemnãri, apoi a spus:

¯ Chiar dacã componentele acestui turn ar fi fost construite înainte de a fi fost asezat el aici, asamblarea lui într-o noapte este, într-adevãr, un tur de fortã si o dovadã a nemaipomenitului talent organizatoric al turcilor. Turnul în sine nu aduce nimic nou. Toate aceste tipuri de masinãrii sunt la fel de vechi ca si zidurile si au fost frecvent folosite în asedii. Dar dimensiunile lui sunt extraordinare, depãsind de departe toate turnurile de asalt folosite de greci si de romani. Dacã n-ar fi existat santul de apãrare, turcii ar fi putut folosi turnul ca pe un berbec de atac împotriva zidului.

După ce l-a examinat cât l-a examinat, Grant a plecat înapoi la Blaherne oarecum nemultumit, fiindcă nu văzuse nimic nou. Dar Giustiniani scrâsnea din dinti si clătina din cap de supărare. Aparitia turnului în sectorul comandat de el, fără ca nimeni să fi remarcat, era ca o insultă asupra propriei lui persoane. A spus doar atât:

¯ Să avem răbdare până la noapte! Ceea ce un om poate construi, un altul poate distruge.

Dar această fortăreată vie, care scuipa foc, săgeti, bolovani si ghiulele, era prea înspăimântătoare si nimeni nu l-a crezut. Descumpănit, împăratul a plâns când a văzut în parateichion cadavrele lucrătorilor greci. Nici nu mai putea fi vorba despre repararea zidului atât timp cât diabolicul turn îl domina.

Spre seară, proiectilele tunului cel mare au reusit să lovească în plin si, chiar în fata turnului mobil, o bună bucată de zid s-a prăvălit până în santul de apărare, omorând în cădere câtiva greci si latini, care stăteau la adăpost într-un unghi mort al zidului. Turcii au actionat în grabă si au împins turnul la momentul potrivit, pentru a nu fi răsturnat de bucătile în cădere ale zidului năruit. Turnul a scrâsnit si s-a clătinat, dar de căzut nu a căzut. Multi bărbati cu experientă au afirmat că nu mai este nevoie de prea multe proiectile concentrate în acelasi loc ca tot zidul să se prăbusească si turcii să intre în oras. Chiar dacă, pentru numele lui Hristos, tinerii greci si călugării au reparat întotdeauna cu multă râvnă stricăciunile zidului si sângele lor s-a risipit în van, mortii nu se întorc să care pământ ca să umple spărturile din zid. În timp ce toti comandantii încercau să găsească o strategie aplicabilă în această situatie disperată, Giustiniani si-a descărcat toată mânia pe megaducele Lukas Notaras, cerându-i cu arogantă

cele douã tunuri de pe zidul maritim, care si asa trag în vânt fãrã sã nimereascã galerele turcilor.

¯ Am nevoie de pulbere si de tunuri pentru a apãra orasul, i-a spus artãgos Giustiniani. Si asa s-a risipit destulã pulbere fãrã nici un rost.

¯ Tunurile sunt ale mele, i-a rãspuns cu rãcealã megaducele. Iar pulberea am plãtit-o cu banii mei. Pânã acum a si fost scufundatã o galerã, iar multe altele sunt grav avariate. Dar dacã asa vrei, eu sunt dispus sã economisesc pulberea, însã tunurile nu le voi muta de acolo. Sunt indispensabile pentru a-i tine la distantã pe turci. Tu stii prea bine cã zidul maritim este punctul cel mai slab al apãrãrii.

¯ Atunci la ce dracu' sunt bune corãbiile venetienilor, dacã nu-s nici mãcar în stare sã tinã la distantã prãpãditele de galere turcesti? Motivele pe care le invoci tu nu-s decât pretexte si prefãcãtorii, pentru a slãbi apãrarea în punctul cel mai expus. Te cunosc ca pe un cal breaz. Inima ta e neagrã ca barba turcilor.

¯ Fratilor! a strigat atunci împãratul. Pentru numele lui Hristos, nu mai agravati cu certurile voastre situatia, fiindcã si asa este destul de proastã! Datoritã vigilentei megaducelui Notaras a fost împiedicatã invazia subteranã a turcilor. Dacã el apreciazã cã pentru apãrarea zidului maritim sunt necesare tunurile, trebuie sã fie ascultat. Sãrutati-vã mai bine ca fratii si uitati cearta, pentru cã toti luptãm doar pentru aceeasi cauzã!

¯ Eu sunt dispus sã-l pup în cur si pe diavol dacã-mi dã tunuri si pulbere, a protestat grosolan Giustiniani. Dar megaducele nu-mi dã nici de unele, nici de altele, asa cã nu mai pup pe nimeni.

Nici Lukas Notaras nu pãrea dornic sã-l sãrute pe Giustiniani. S-a depãrtat cu un aer ofensat,

lãsându-l sã se sfãtuiascã cu împãratul asupra atacului împotriva turnului mobil.

Dar dupã ce am stat eu o orã în apropierea megaducelui, mândria mi s-a nãruit. Am alergat dupã Lukas Notaras, l-am oprit si i-am amintit:

¯ Doreai sã vorbesti confidential cu mine. Oare ai uitat?

Spre marea mea surprindere, mi-a zâmbit amical si a spus:

¯ Ai ofensat onoarea familiei mele, Ioannis Anghelos, si ai întãrâtat o fatã sã se revolte împotriva tatãlui ei. Dar fiindcã trãim si asa vremuri rele, nu mã îndeamnã inima sã mã cert cu tine. Eu îmi iubesc fiica. Nu am putut rãmâne insensibil la rugãmintile ei. Cât despre iertarea pe care ti-as putea-o da pentru modul latin, lipsit de respect, în care te-ai apropiat de Anna, doar de tine depinde.

Nevenindu-mi parcã sã-mi cred urechilor, l-am întrebat:

¯ Atunci o sã-mi îngãdui s-o revãd pe fiica ta Anna, sotia mea?

Chipul i s-a întunecat deodatã si a spus:

¯ Nu vorbi despre fiica mea numind-o sotie! Dar îti îngãdui bucuros s-o întâlnesti si sã-i vorbesti. Poate cã-i mai bine dacã ea însãsi îti va prezenta exigentele mele. Ea este fiica tatãlui ei. Eu am încredere în inteligenta ei, chiar dacã în ultima vreme n-a prea folosit-o, lãsându-se doar în voia inimii din cauza ta.

¯ Sã te binecuvânteze Dumnezeu, Lukas Notaras, i-am spus eu din tot sufletul. M-am

înselat în privinta intentiilor tale. Esti un adevãrat grec.

A zâmbit oarecum stânjenit si a spus:

¯ Ceea ce-ti doresc si tie.

¯ Când as putea s-o revãd? l-am întrebat.

Iar el mi-a rãspuns râzând:

¯ Încalecã pe armãsarul meu si du-te acasã la mine! De douã zile ea te asteaptã cu nerãbdare. Dar eu cred cã putinã asteptare nu stricã, asa vã mai linistiti si unul, si celãlalt.

As fi putut sã mã îndoiesc de multa lui bunãvointã. Dar fãrã sã mã mai gândesc la tunuri si la turci, la Blaherne si la treburile mele, am încãlecat pe calul lui Notaras si am traversat orasul în galop pânã la malul Mãrii Marmara. Recunoscând calul megaducelui, patrulele politiei de rãzboi nu m-au oprit. Si am chiuit triumfãtor de pe spinarea calului ce mã purta spre ea. Ziua de mai mi s-a pãrut nespus de seninã si de auritã, chiar dacã realitatea era cu totul alta, iar zidurile Constantinopolului se înecau în funingine si fum.

Dupã ce am ajuns în dreptul palatului simplu din piatrã, am priponit animalul de un inel al zidului. Alergând ca un tânãr înfierbântat la prima iubire, am ajuns în dreptul portii principale si am bãtut. Abia atunci m-am gândit la înfãtisarea mea, m-am scuturat de praf, mi-am sters cum am putut funinginea de pe fatã si am scuipat în palmã, încercând sã-i dau apoi armurii o oarecare strãlucire.

Mi-a deschis un servitor învesmântat în alb si albastru, dar nu am avut ochi sã-l vãd prea bine. Abia am intrat în vestibul cã Anna Notaras, zveltã

si frumoasã, a alergat spre mine cu ochii strãlucind de bucurie.

Era atât de frumoasã si tânãrã în palatul pãrintilor ei si nu am îndrãznit s-o strâng în brate, ci am rãmas cu rãsuflarea tãiatã sã o privesc. Avea gâtul neacoperit, buzele si sprâncenele pictate, plutea în jurul ei parfum de hiacint, la fel ca prima datã.

¯ În sfârsit! a soptit ea.

Mi-a prins capul între mâini si mi-a sãrutat gura. Avea obrajii fierbinti de asteptare.

N-o pãzea nimeni. Nu venea din încãperile ferecate cu multe zãvoare, rezervate femeilor. Acest lucru nu l-am putut întelege.

M-a luat de mânã si m-a condus. Am urcat treptele si am ajuns în marea salã a palatului. Marea Marmara strãlucea ca argintul în spatele strâmtelor ferestre ogivale.

¯ Anna! i-am spus eu. Sfârsitul se apropie! Nici nu stii ce lucruri îngrozitoare se petrec. Multumesc lui Dumnezeu cã a avut îndurare si mi-a îngãduit sã te mai vãd o datã.

¯ Doar sã mã vezi? a soptit ea surâzând. Nimic altceva nu-ti doresti? Chiar dacã sunt femeia ta?

Eram nedumerit, nu întelegeam. De parcã as fi fost într-un vis, când nu poti deslusi unde te afli. Am gândit: poate cã sunt mort, poate cã vreo ghiulea m-a lovit atât de repede, încât nu am mai avut timp sã stiu cã mor, poate cã spiritul meu a rãmas pe pãmânt, prins în capcana pasiunii femeii pe care am iubit-o. Zadarnicã mi-a fost atunci disperarea. Sã fie atât de usor? Sã fie atât de simplu?

¯ Bea! a soptit Anna Notaras, sotia mea, si mi-a întins un potir cu vin arãmiu.

Dupã ce am gustat, am observat cã amestecase ambrã în vin, dupã obiceiul turcesc. De ce voia sã-mi atâte simturile? Oare n-o doream destul?

Buzele ei erau si mai îmbãtãtoare decât vinul, trupul ei era cel mai minunat si delicat potir. Dar când am vrut s-o îmbrãtisez, m-a respins. Ochii ei s-au întristat si mi-a spus încet:

¯ Nu acum. Asazã-te, dragul meu. Trebuie mai întâi sã vorbim.

¯ Nu, nu spune nimic, am protestat eu dezamãgit. De câte ori începem sã discutãm, sfârsim prin a ne supãra unul pe altul si a ne jigni. Ca sã ne întelegem, nu-i nevoie sã vorbim, o stii prea bine.

Si-a lãsat capul în jos si a spus:

¯ Atunci, tu mã vrei doar în pat. Altfel nu. Oare pentru tine eu nu sunt decât un trup?

¯ Dar tu însãti doresti acest lucru, i-am spus eu cu vocea sugrumatã.

Si-a ridicat capul, a clipit des si ochii i s-au umplut de lacrimi.

¯ Încearcã sã fii rational! a rostit ea. L-ai întâlnit pe tatãl meu. El este gata sã ne ierte, doar tu sã o vrei. Pentru prima datã mi-a vorbit ca unei fiinte umane, mi-a expus ideile lui, mi-a destãinuit sperantele pe care le are, mi-a explicat care este scopul lui. De altfel, e prima oarã când eu însãmi l-am înteles întru totul. Trebuie si tu sã-l intelegi. El are un plan precis.

M-am întristat, inima mea a înghetat. Anna a început din nou sã-mi mângâie cu degetele ei fine mâinile murdare.

¯ Întelege, Ioannis! a spus Anna. E tatãl meu si nu greseste. Dupã împãrat, el este cel mai nobil grec al Bizantului. Dacã împãratul Constantin si-a înselat poporul, si-a renegat credinta si s-a vândut latinilor, tatãl meu trebuie sã ia în mâinile lui destinul acestui popor. E o datorie de la care nu se poate da la o parte, oricât de grea si de umilitoare ar fi. Tu trebuie sã-l întelegi.

¯ Continuã! i-am spus eu amãrât. Dar cred cã am mai auzit aceastã poveste.

¯ Tatãl meu nu-i un trãdãtor, a spus ea cu înflãcãrare. Niciodatã nu se va înjosi pânã acolo. Este un politician care vrea sã salveze de la ruinã ceea ce mai poate fi salvat.

Mã cerceta pe furis. Nu mai avea lacrimi în ochi. Se fortase putin, ce-i drept, dar acum nu mai putea sã plângã. Dimpotrivã, în ochii ei ardea flacãra vanitãtii. A continuat:

¯ Ar fi trebuit sã devin sotia lui Mehmet dupã ce orasul ar fi fost cucerit. Ca o pecetluire a legãturii dintre sultan si poporul grec. Tatãl meu a fost foarte supãrat cã, dintr-un capriciu, i-am rãsturnat planul. Dar de unde sã fi stiut? El nu mi-a povestit nimic.

¯ Tu, într-adevãr, n-ai prea avut noroc, i-am spus eu ironic. Nici prima datã, când trebuia sã ajungi împãrãteasã, nici a doua oarã, când ai fi putut deveni una dintre zecile de sotii ale viitorului stãpân al lumii. E limpede, n-ai avut noroc, înteleg cã regreti, dar nu-ti pierde speranta! Eu nu mai am multe zile de trãit. Dupã aceea vei fi din nou liberã.

¯ Oare cum poti sã-mi vorbesti în felul acesta? a strigat ea. Doar stii cã te iubesc. Te înseli vorbind despre moarte. Noi mai avem de trãit multi ani împreunã. Vei vedea. Dar va trebui sã tii seama de sfaturile tatãlui meu.

¯ Bine, i-am spus eu cu mult amar. Povesteste-mi ceea ce el n-a îndrãznit sã-mi spunã în fatã! Dar grãbeste-te, fiindcã trebuie sã mã întorc pe ziduri.

S-a agãtat de mine cu disperare si a strigat:

¯ Nu te vei mai întoarce pe ziduri! În noaptea aceasta te vei duce în tabãra sultanului. Nu-i nevoie sã-i dai informatii despre apãrarea orasului, dacã socotesti cã acest lucru este dezonorabil. Va trebui doar sã-i transmiti un mesaj secret din partea tatãlui meu. Sultanul este suspicios în privinta grecilor, dar pe tine te cunoaste, în tine are încredere.

¯ Care-i mesajul tatãlui tãu? am întrebat-o.

¯ Nu vrea sã-l scrie, a rostit Anna cu mult zel. Chiar dacã el se încrede atât în tine, cât si în sultan, un mesaj scris ar putea fi foarte periculos. Chiar si printre sfetnicii cei mai apropiati ai sultanului sunt oameni care îi incitã pe greci sã i se opunã. Tu stii asta. Dar îi vei spune sultanului cã în Constantinopol existã oameni de seamã care îl reneagã pe împãrat si sunt gata sã colaboreze cu turcii în conditiile impuse de sultan. Spune-i: Noi suntem treizeci de nobili influenti ¯ tatãl meu îti va da numele lor ¯ care întelegem cã viitorul grecilor din Constantinopol depinde de prietenia cu sultanul. Atât timp cât orasul se poate apãra, onoarea noastrã de greci nu ne îngãduie sã intervenim în operatii militare favorabile sultanului. Dar, în secret, lui îi slujim, iar atunci când Constantinopolul va cãdea, sultanul va gãsi aici un aparat administrativ apt sã functioneze, în

care poporul sã aibã încredere. Noi, cei treizeci, îi cerem sultanului protectie si îl rugãm cu umilintã sã crute familiile si bunurile noastre atunci când va intra în oras.

Anna s-a uitat întrebãtor la mine si a continuat:

¯ Este oare ceva rãu în asta? E doar o propunere onestã si curatã. De fapt, noi, grecii, ne aflãm între turci si latini ca între ciocan si nicovalã. Acest plan nu-i decât un mod de salvare a viitorului orasului. Predarea împãratului în mâna turcilor si supunerea fatã de sultan. Sultanul are atâta simt politic ca sã priceapã cã, pentru el însusi, propunerea aceasta este favorabilã. Tu nu esti un latin. De ce-ar trebui sã fii de partea lor?

Cum nu puteam spune nimic, fiindcã aveam inima prea încãrcatã de supãrare, ea a crezut cã a reusit sã mã convingã si a continuat cu entuziasm:

¯ Mai sunt doar câteva zile si orasul va fi cucerit, asa spune tatãl meu. De aceea, trebuie sã pleci în grabã. Când sultanul va reusi sã spargã rezistenta latinilor, te vei întoarce cu învingãtorii pentru a-ti regãsi femeia. Vei face parte atunci din familia Notaras. Doar stii ce înseamnã asta.

A arãtat spre peretii de marmurã, la covoare si la mobilele scumpe, apoi a spus:

¯ E altfel decât în prãpãdita aceea de casã din lemn unde m-ai dus. Cine stie, poate cã vom locui în Palatul Blahernelor. Pentru cã tu vei fi, fãrã îndoialã, unul dintre nobilii cei mai de vazã ai Constantinopolului.

Apoi a tãcut, dar pe chipul ei se mai citea entuziasmul. Trebuia sã-i vorbesc.

¯ Ascultã, Anna, i-am spus. Tu esti fiica tatãlui tãu. Pot întelege cã-i împãrtãsesti ideile si, chiar dacã nu-mi place, n-am ce face. Dar în tabãra sultanului eu nu mã voi duce pentru a transmite mesajul tatãlui tãu. Nu mã îndoiesc cã el poate gãsi un mesager care sã aibã un simt politic mai cuviincios decât al meu.

¯ Ti-e fricã? m-a întrebat ea, schimbându-se la fatã.

De mânie, am trântit de pãmânt casca pe care o tinusem pânã atunci în brate.

¯ Uite ce, i-am spus eu. Dacã as fi convinã cã servesc o cauza dreaptã, as merge la sultan fãrã nici o teamã, chiar de-as sti cã mã va trage în teapã. Crede-mã, Anna, ambitia îl împiedicã pe tatãl tãu sã vadã fata adevãratã a lucrurilor, în felul acesta, îsi sapã singur mormântul. El nu-l cunoaste pe Mehmet. Eu îl cunosc. Dacã noi am fi trãit în vremurile bune de altãdatã, planul tatãlui tãu ar fi fost întelept. Dar imensul tun al sultanului a inaugurat o erã nouã. Era fiarei. Erã în care nimeni nu mai poate avea nici o mândrie, epocã în care oamenii sunt doar instrumente neputincioase ale puterii. Si de-ar jura sultanul cu mâna pe Coran în numele Profetului si al tuturor îngerilor, în sinea lui doar se va amuza, fiindcã el nu crede nici în Profet, nici în îngeri; îl va omorî pe tatãl tãu de îndatã ce nu va mai avea nevoie de el. Dar la ce ajutã cã-l previn, din moment ce megaducele nu are încredere în mine?

I-am mai spus:

¯ Chiar dacã sultanul si-ar respecta cuvântul dat, eu la sultan nu mã voi întoarce niciodatã, oricât de mult m-ai ruga tu si ai plânge. Constantinopolul este orasul meu si voi lupta pentru apãrarea lui pânã în ultima clipã. Când zidurile lui se vor nãrui,

mã voi nãrui si eu. Este ultimul meu cuvânt, Anna. Înceteazã sã mã ametesti!

Anna m-a privit dezamãgitã si chipul ei a pãlit de supãrare.

¯ Atunci nu mã iubesti, a spus ea în soaptã.

¯ Nu, nu te iubesc, i-am rãspuns eu sec. A fost o amãgire, mi-am imaginat doar... Te credeam altfel. Iartã-mã! În curând te vei elibera de mine. Dacã te vei strãdui sã-i zâmbesti frumos, poate cã sultanul te va accepta în haremul lui. Urmeazã deci sfaturile tatãlui tãu! El va aranja toate lucrurile asa cum va fi mai bine.

M-am ridicat si am luat casca de pe jos. În spatele ferestrelor înguste, Marea Marmara îsi unduia valurile de argint. Chipul meu se oglindea pe marmura netedã ca sticla. Am simtit atunci cã am pierdut-o pentru totdeauna si fiinta mi s-a umplut de o liniste înghetatã.

¯ Încã un lucru neînsemnat, i-am spus eu încet. Curiozitatea mã împinge sã te întreb, dar tu nu trebuie sã-mi rãspunzi dacã nu vrei. Este si numele pãrintelui Ghenadios printre cei treizeci?

Stingheritã, Anna mi-a evitat privirea.

¯ Nu, a spus ea. Tatãl meu a fost la Mãnãstirea Pantocratorului sã discute cu pãrintele Ghenadios, dar acesta sustine cu încãpãtânare cã doar Biserica este temelia unui nou Constantinopol al grecilor. Peste greci va fi suveran patriarhul Bisericii Ortodoxe protejate de sultan. Atât timp cât în Constantinopol existã un basileu, Biserica i se subordoneazã. Dar nu va mai fi nici un basileu, a spus Ghenadios, fiindcã împãratul Constantin s-a lepãdat de credintã. De aceea, Biserica se poate considera independentã si autocratã. Ghenadios le-

a cerut, atât tatãlui meu, cât si tuturor celor care vor sã trãiascã în pace cu turcii, sã se supunã Bisericii. Dar asa ceva nu se poate, si nici din punct de vedere politic nu-i prea întelept.

¯ Asa spune tatãl tãu, i-am atras eu atentia, în acelasi timp, când pe zidurile Constantinopolului sângele grecilor se varsã, în inima lor, dregãtorii Bizantului si patriarhii credintei au si dat turcilor orasul si se târguiesc acum pentru functia cea mai înaltã. Sunt supãrat pe mine însumi cã sunt grec. Dar îmi voi rãscumpãra pãcatul acesta cu sângele meu. În ziua Judecãtii de Apoi, si tatãl tãu, si pãrintele Ghenadios vor da socotealã în fata lui Dumnezeu pentru faptele lor. Toate aceste clipe sunt înscrise de-acum în inima lor.

Am dat sã plec. Anna si-a înfipt privirea în mine si a strigat deznãdãjduitã:

¯ Ioannis Anghelos, nu pleca!

Era ea, cea adevãratã. Mi-a fost milã de ea când m-am gândit cu cât zel si cu câtã sinceritate a crezut cã va aranja totul ca sã-si multumeascã si tatãl, si bãrbatul. Cât de nefericitã trebuie sã se fi simtit când i-am rãsturnat planul! Cu chipul rãscolit, cu rãsuflarea întretãiatã, si-a schimbat strategia si a recurs la ultimul mijloc.

¯ Nu pleca mai înainte de a vedea cum m-am pregãtit sã te întâmpin, m-a rugat ea.

Am urmat-o. Am încercat sã zâmbesc, dar buzele mele erau încremenite. M-a condus într-un dormitor decorat cu trandafiri.

Baldachinul înalt avea perdele grele de mãtase. Si asternuturile de pe pat tot din mãtase erau. Si-a desfãcut agrafa de aur si vesmântul ei a cãzut dezgolindu-i umerii si sânii, a cãror chemare m-a

fãcut sã tresar. A închis ochii si si-a întors ademenitor spre mine fata.

¯ Anna! i-am spus în soaptã. Nu aceasta este viata. De aici nu poti sti ce se întâmplã pe ziduri. De aceea nu poti sã mã întelegi.

S-a apropiat de mine cu ochii închisi, mi-a luat mâna si a pus-o pe sânii ei.

¯ Anna! i-am spus si glasul mi s-a frânt. Dacã vrei sã mã mai întâlnesti, cautã-mã pe ziduri!

N-a spus nimic. A rãmas nemiscatã în picioare, cu ochii închisi, iar eu m-am depãrtat usor, încercând sã nu fac nici un zgomot. Dar când am ajuns în dreptul portii, ea a apãrut alergând, tinându-si vesmintele cu mâna, si mi-a strigat cu fata rosie de umilintã:

¯ Adio, latin blestemat! Nu ne vom mai întâlni niciodatã! Începând de acum, mã voi ruga în fiecare clipã sã mori, ca sã scap de tine. Iar de-ti voi vedea hoitul putrezind, îl voi lovi cu picioarele.

Cu acest blestem în urechi am iesit din palat si apoi mi-am pus casca pe cap, iar mâinile mi-au tremurat. Calul negru al lui Notaras, care mã astepta legat, a ridicat capul si a nechezat când m-a vãzut. Am încãlecat pe spinarea lui si l-am izbit cu cãlcâiele în burtã. Mai târziu, oamenii au rãspândit vestea cã prin oras a trecut într-o goanã nebunã îngerul Mortii, cãlare pe un cal negru. Chipul lui era cenusiu ca moartea, îi tâsneau flãcãri din ochi si spume albe din gurã. Dar nu-i adevãrat. Oamenii exagereazã întotdeauna. Nu era îngerul Mortii. Eram eu.

Când am ajuns, am simtit mirosul de carne pârlitã al nefericitilor arsi de vii în galeria subpãmânteanã. Sãpãtorii lui Grant reusiserã sã

pãtrundã în galeria turceascã, unde au dat foc la stâlpii de sprijin.

Este miezul noptii, în noaptea asta, îmi doresc cu patimã moartea. Cu atâta patimã nimic nu mi-am dorit pânã acum. Giustiniani mi-a oferit o sansã. A apelat la mine fiindcã vorbesc turceste. Vrea sã încerce un atac. Iisuse Hristoase, fiul lui Dumnezeu, iartã pãcatele mele!

Fiindcã o iubesc. Fiindcã o iubesc cu disperare. Adio, Anna Notaras, dragostea mea!

19 mai 1453

Asta-i voia Creatorului. Pânã la ultima picãturã sã beau din cupa risipirii si a mortii.

Dar nu am murit nici în noaptea trecutã.

Mai demult, pentru a-l impresiona, îi spusesem lui Giustiniani cã sunt dur. Întelesul vorbei mele de atunci a fost cã spiritul poate domina trupul si durerile lui. Dar eu nu sunt dur. Spiritul nu-mi mai dominã trupul.

Mercenarii genovezi îmi spun cu invidie:

¯ Tu esti un bãrbat norocos, Jean Ange!

Nu, nu-i vorba de noroc. Cu mult mai multã amãrãciune decât înainte, sunt convins cã nimeni nu moare pânã nu-i vine clipa.

Mor zidurile orasului meu la voia întâmplãrii, inutil. Mor ca oamenii.

Oare Dumnezeu deseneazã traiectoria ghiulelelor?

Noaptea trecutã am distrus marele turn din lemn al turcilor. Cã noi am reusit sã-l distrugem într-o noapte este un miracol si mai mare decât faptul cã turcii l-au construit într-o noapte, asa spun unii.

În orice caz, când am ajuns eu lângã turn, îmbrãcat în vesminte turcesti, si m-am întins pe pãmânt era ora cea mai întunecatã a noptii. Am asteptat pânã am auzit vorbele de liberã trecere. Un turc s-a asezat pe mine ca pe un scaun, dar nu m-am clintit, asa cã el a crezut cã stã pe un cadavru.

Mai erau douã ore pânã la ziuã atunci când am pãtruns noi în turn. Am spart broastele încuiate si, mai înainte de a-i da foc, am împrãstiat în interior pulbere. Mi-au luat foc pãrul si sprâncenele, iar mâinile mi s-au umplut de arsuri. Giustiniani nu mi-a recunoscut chipul când m-am înapoiat târându-mã ca un vierme. Sunt singurul om care s-a întors din turn.

Câtiva dintre turcii din turn au reusit sã scape. Sultanul i-a descãpãtânat azi-dimineatã si le-a înfipt capetele în pari.

Mã dor urechile de bubuiturile tunurilor, tremurã sub picioarele mele zidul.

Dar mai cumplit decât arsurile de pe fatã si de pe mâini îmi este amarul care-mi macinã inima si mi-o arde.

Dupã cutremurul de pãmânt, în Ungaria... prima oarã. Apoi, în mlastina de la Varna. Doar a spus clar: Ne vom vedea lângã Poarta Sfântului Roman! Noaptea trecutã l-am asteptat, dar nu a venit la întâlnire.

20 mai 1453

În timpul noptii, turcii au asezat alte turnuri mobile în fata zidurilor. Dar nici unul nu este atât de impresionant ca primul.

În fiecare zi, galerele lor din Bosfor se apropie de lant, obligându-i pe venetieni sã deschidã focul asupra lor, dupã care se retrag.

Îmi povestesc altii ce se mai întâmplã, încã nu sunt în stare sã pun armura pe mine si sã urc pe ziduri.

21 mai 1453

Grant a venit sã mã vadã. Avea barba pârlitã si mâinile pline de arsuri. Turcii au învãtat sã se batã sub pãmânt ca sã-si apere galeriile. Astãzi, la amiazã, în dreptul Portii Caligaria, oamenii care sãpau o contragalerie au fost împroscati cu jeturi de foc. Când au ajuns în fata peretelui prevãzut cu lame tãietoare, cei care s-au precipitat sã le vinã în ajutor au fost loviti de aburul otrãvit, pe care turcii l-au dirijat împotriva lor.

Grant a fost nevoit sã se târascã prin galerie pentru a-si încuraja oamenii. Pânã la urmã au reusit sã distrugã galeriile turcilor, dar foarte multi greci au murit. Bãtãlia subpãmânteanã a activat o teribilã teamã superstitioasã în oras.

Grant avea ochii umflati de nesomn si iritati din cauza aburilor de pucioasã. Mi-a spus întristat:

¯ Ce folos cã am gãsit manuscrisele lui Pitagora, dacã literele îmi joacã în fata ochilor? Nu mai vãd sã citesc.

Fata îi era bântuitã de furie si de neputintã. Strângând din pumni, a strigat:

¯ Ce-i cu acest îngrozitor punct orb cu care cei mai întelepti matematicieni ai grecilor si-au isprãvit opera? Ei ar fi trebuit sã-si folosescã ingeniozitatea si sã fãureascã mecanisme prin care sã punã natura în slujba omului, asa cum a promis Arhimede. În loc sã gãsesc stiinta la care mã asteptam, ajung sã citesc cã pietrele si copacii au suflet! În manuscrisul lui Pitagora! Este de necrezut cã Pitagora a putut sã scrie si despre lucruri atât de putin importante, cã a trãdat stiinta si s-a afundat în speculatii despre suflet, pânã la Dumnezeu.

I-am spus:

¯ Tu, care nu crezi în mãrturiile Bibliei si ale Sfintilor Patriarhi ai Bisericii, ai fi în stare sã-i crezi pe înteleptii Greciei, nu-i asa?

¯ Nu mai stiu nici eu ce sã cred, a spus el, frecându-si ochii cu pumnii. Poate cã nu mai sunt atât de rational. Oboseala si continua nesigurantã au împins patima stiintei din mine spre o stare bolnãvicioasã. Nu-mi mai pot stãpâni zborul gândurilor. Ca pãsãrile cerului, ele urmãresc traiectorii încrucisate. Ce-i cu drumul acesta înspãimântãtor care-l conduce pe om spre abisuri interioare ce sfârsesc în tenebre? Pânã si Pitagora, care a fost capabil sã construiascã din numere universul, a sfârsit prin a fi interesat de om, al cãrui numãr nu l-a gãsit. Sã fie oare întunericul ignorantei umane mai important decât lumina fenomenelor naturale si stiintei?

I-am spus:

¯ Si Duhul lui Dumnezeu a suflat pe pãmânt. Duhul lui Dumnezeu a coborât în limbi de foc

peste omul muritor. Poate cã de acest adevãr nici tu nu te mai îndoiesti.

El a izbucnit în râs, si-a lovit fruntea cu pumnul si a strigat:

¯ O flacãrã nestinsã muscã din carnea umanã. Dar fulgerul ratiunii tâsneste ca focul din gura tunului. Cred în stiintã, cred în eliberarea omului de tenebre, în nimic altceva nu cred.

I-am spus:

¯ Ti-ai ales gresit locul. Ar fi trebuit sã-i slujesti sultanului, nu ultimei Rome.

¯ Nu! mi-a rãspuns el cu obstinatie. Eu slujesc Europei si libertãtii de spirit a omului, nicidecum puterii.

22 mai 1453

Au mai fost gãsite douã galerii lângã Poarta Caligaria. Prima a fost distrusã dupã o îndârjitã luptã subteranã, iar a doua s-a surpat singurã, fiindcã nu a fost întãritã cum trebuie. Grant bãnuieste cã sultanul, dupã ce i-au murit specialistii sârbi, a trimis oameni fãrã experientã sã continue sãpãturile.

Înainte de miezul noptii a fost vãzut pe cer un disc luminos si nimeni nu a putut sã explice ce este. Împãratul a spus:

¯ Încep sã se împlineascã profetiile, în curând, se vor sfârsi cei o mie de ani ai împãrãtiei Bizantului. Primul împãrat a fost Constantin, cel din urmã tot Constantin este. M-am nãscut sub semnul unei stele nenorocoase.

23 mai 1453

Ne-am pierdut si ultima sperantã, împãratul are dreptate. Slãbit de post, veghe si rugãciune, simte mai bine decât noi toti semnele care anuntã sfârsitul. Inima Bizantului va înceta în curând sã mai batã.

Brigantina care a plecat în cãutarea flotei venetiene s-a întors astãzi în zorii zilei. Gratie unui noroc neobisnuit, talentului marinãresc si curajului oamenilor din echipaj, nava a reusit sã scape nevãtãmatã din strâmtoarea Gallipoli.

Doisprezece oameni au plecat, doisprezece oameni s-au întors, sase venetieni si sase greci. Au navigat douãzeci de zile prin Marea Greciei si nu au gãsit nici urmã de flotã crestinã, dar tot timpul au fost în pericol sã cadã în mâinile patrulelor secrete ale turcilor.

Când si-au dat seama cã în zadar mai fac cercetãri, au tinut sfat. Unii au spus:

¯ Ne-am împlinit datoria. Nu mai putem face nimic. Constantinopolul s-ar putea sã fie de-acum în mâinile turcilor. De ce sã ne mai întoarcem în infernul unui oras asediat? Doar stim cã va pieri.

Dar ceilalti au spus:

¯ Împãratul ne-a trimis, împãratul asteaptã vesti, fie ele chiar proaste. Sã vedem atunci care-s mai multi: cei care vor sã se întoarcã sau cei care nu vor.

Dar privindu-se în ochi unul pe altul, au izbucnit în râs si au spus toti cã brigantina trebuie sã-si

încerce norocul si sã ajungã înapoi la Constantinopol.

I-am întâlnit la Blaherne pe doi dintre acesti bãrbati curajosi. Râdeau încã si povesteau despre zadarnicul lor periplu, în timp ce venetienii le turnau vin sã bea si-i loveau prieteneste pe spinare. Dar arsi de mare si obositi de primejdiile prin care trecuserã, ochii lor erau nespus de tristi.

¯ De unde ati avut atâta curaj ca sã vã întoarceti? i-am întrebat eu.

Si-au îndreptat uimiti spre mine fetele jupuite si au spus cu mândrie:

¯ Dar noi suntem marinari din Venetia!

Poate cã rãspunsul lor era de ajuns. Adevãrul este cã Venetia ¯ avida, cruda si calculata reginã a mãrii ¯ îsi crescuse fiii în cultul vietii si mortii întru onoarea Venetiei.

Dar sase dintre acesti bãrbati temerari sunt greci. E o dovadã cã si grecii pot fi credinciosi orasului lor pânã la moarte. Chiar dacã luptã pentru o cauzã de-acum pierdutã.

Ce s-a mai întâmplat astãzi? Sute de bãtrâni si copii au venit la Poarta Sfântului Roman si au lucrat neîntrerupt la repararea zidului, în timpul zilei, fãrã sã tinã seama de sãgetile turcilor si de proiectilele care zburau în jurul lor.

Grant s-a perfectionat de când îi tot pândeste pe turcii din subterane. Astãzi a reusit sã captureze doi ofiteri turci, care intraserã într-un tunel ca sã vadã cât de mult au avansat sãpãtorii. Dupã ce i-a prins, a dat foc grinzilor de sustinere, asa cã peretii tunelului s-au prãbusit. Venetienii i-au luat în primire si i-au dus în camera de torturã din

pivnitele Palatului Blahernelor, care, de când este Constantin împãrat, nu a fost folositã niciodatã. Captivii au dezvãluit existenta a încã douã tunele subterane, dintre care unul este surprinzãtor de periculos.

Cu toate cã prizonierii au vorbit, venetienii i-au torturat toatã ziua, pânã când cei doi nefericiti si-au dat sufletul. Dupã aceea, cadavrele lor, despuiate si pline de sânge, au fost lansate prin surprindere, de o bombardã, drept în mijlocul turcilor care, iritati, au urlat cã-si vor rãzbuna comandantii si i-au blestemat pe toti câinii de crestini. Nu existã iertare în acest rãzboi.

În fiecare zi, în fiecare clipã ar putea veni sfârsitul; împãratul Constantin nu mai vrea sã vadã pe nimeni. S-a retras sã-si linisteascã sufletul, fiindcã, de când a sosit brigantina cu vestile proaste, nu mai are nici o sperantã. A spus:

¯ Occidentul ne-a pãrãsit. Acum încredintez orasul meu si viata mea în mâinile Atotputernicului Dumnezeu, în mâinile lui Iisus Hristos si ale Sfintei Fecioare, precum si în mâinile ctitorului acestui oras, Constantin cel Mare.

Atât de tare si-a pierdut cumpãtul.

Nu mai avem la ce spera în afara cununii de martir. Chiar si în paradisul lui Mahomed este o înghesuialã teribilã, cã nici nu se mai pot închide portile, atât de multi turci au murit luptând împotriva credintei noastre. Dar slujim aceluiasi Dumnezeu, cel putin asa spun Fratii Liberului Cuget si dervisii care umblã cu capul neacoperit.

24 mai 1453

Stie acum tot orasul despre întoarcerea brigantinei din cãlãtoria cea zadarnicã, desi se hotãrâse sã se pãstreze secretul. Adevãrul este cã au fost multi cei care au vãzut cu ochii lor când s-a întors. Pentru a-i încuraja pe cetãtenii orasului, Phrantzes ar fi vrut sã rãspândeascã zvonul cã flota care ne va veni în ajutor este ancoratã în Chios. Dar Constantin i-a interzis sã mai rãspândeascã de acum înainte zvonuri false.

¯ Adevãrul nu mai poate fi ascuns multã vreme, pentru cã atunci când îl va afla, poporul va fi si mai deznãdãjduit cã nu l-a stiut din timp. Nu mai vreau sã-mi amãgesc poporul. Vreau sã mor într-adevãr împreunã cu poporul meu.

Pot sã mã tin iarãsi pe picioare, asa cã astãzi am urcat pe ziduri. Turcii au împins un turn mobil pânã în apropierea zidului Blahernelor, ca sã mascheze adevãratele lor intentii periculoase. Si au sãpat iar un tunel, sau poate cã au consolidat peretii unuia distrus, în orice caz, turnul s-a prãbusit.

Dar întâmplarea cea mai însemnatã a acestei zile dovedeste cã sultanul nu-i chiar atât de sigur pe cât s-ar pãrea. Nici o încercare nu i-a reusit, iar distrugerea turnului celui mare a fost pentru turci cea mai rea prevestire. Sultanul a mai descâpãtânat astãzi niste soldati care s-au rãzvrãtit si au refuzat sã sape galerii.

Seara, un impresionant cortegiu de turci cãlare s-a apropiat de Poarta Sfântului Roman. Turcii au fluturat flamuri, au sunat din trâmbite si au strigat, cerând sã fie lãsat sã treacã un emisar al sultanului pentru a-l întâlni pe împãratul Constantin. Tunurile au încetat sã mai tragã, iar grupurile de turci care întretin hãrtuiala zilnicã s-au retras dincolo de sant.

Giustiniani s-a temut sã nu fie cumva o capcanã. Mai mult, n-ar fi vrut ca emisarul turcilor sã vadã de aproape cât de nãruit este zidul si cât de subrede îi sunt pãrtile refãcute. Dar împãratul Constantin a urcat pe zid si a recunoscut în persoana emisarului pe emirul din Sinope. De-a lungul multor generatii, familia lui Ismail Hamza a întretinut relatii prietenesti cu împãratii Bizantului; înainte de a muri, sultanul Murad a reusit sã si-l facã vasal, pecetluind alianta prin cãsãtoria fiicei acestuia cu Mehmet. În orice caz, împãratul Constantin l-a salutat amical pe Ismail Hamza si a poruncit sã fie ajutat sã intre în oras. Asa se face cã a fost lãsat sã treacã prin poarta militarã de asalt, dupã care, traversând zidul cel mare, a ajuns în oras.

Îndatã dupã sosirea emisarului, bailul Venetiei a convocat Consiliul celor doisprezece, a poruncit ca o parte din venetieni sã coboare de pe ziduri si a trimis douã sute dintre ostenii cei mai arãtosi în armuri sã mãrsãluiascã spre resedinta provizorie a împãratului. Cât despre Giustiniani, acesta a împãrtit în grabã oamenilor sãi ultimele picãturi de vin si resturi de mâncare, le-a schimbat locurile, punându-i pe cei mai zdraveni la vedere, apoi, arãtându-le pumnul strâns, le-a spus:

¯ Râdeti fratilor si fiti veseli, cã de nu, vã sucesc gâtul!

Si pe când Ismail Hamza se uita curios în juru-i, mângâindu-si barba, ostenii lui Giustiniani râdeau si muscau din bucãtile de carne, aruncând neglijent resturile pe jos. Împãratul Constantin i-a întins emirului mâna sã i-o sãrute si a spus:

¯ Este regretabil cã ne întâlnim în circumstante atât de nefericite.

Emirul din Sinope a rãspuns:

¯ Fie ea binecuvântatã ziua aceasta, fiindcã sultanul Mehmet îti oferã pacea în conditii onorabile.

Soldatii lui Giustiniani au râs si mai tare, desi celor mai multi le venea sã plângã de obosealã. Dar Giustiniani era stãruitor si i-a îmboldit cu câte un ghiont în spinare pe cei care nu erau prea veseli.

Ismail Hamza i-a cerut apoi împãratului o audientã particularã, iar Constantin i-a rãspuns fãrã nici o ezitare cã este de acord, l-a invitat la resedinta lui de rãzboi din locul unde zidurile trec peste valea râului Lykos si, în ciuda avertismentelor sfetnicilor lui, s-a închis împreunã cu acesta într-o încãpere din turn. Între timp, soldatii venetieni au ajuns la acest loc, bailul Venetiei i-a împrãstiat în jurul turnului si, împreunã cu Consiliul celor doisprezece, a pãtruns în turn si i-a spus împãratului cã Venetia nu poate tolera negocieri secrete între bizantini si turci.

Iar împãratul Constantin l-a asigurat cã nu a avut nici o intentie sã ia o hotãrâre mai înainte de a se sfãtui cu aliatii. I-a chemat si pe sfetnicii lui si le-a prezentat conditiile în care sultanul oferã pacea. Ismail Hamza i-a spus grav:

¯ Pentru tine însuti si pentru poporul tãu, te implor sã accepti conditiile de pace, care sunt cele mai bune cu putintã în acest moment; în multe locuri, zidurile orasului tãu s-au prãbusit.

Apãrãtorii sunt epuizati si numãrul lor se micsoreazã pe zi ce trece, populatia este disperatã. Este ultima ta sansã. Dacã nu te vei supune acum, sultanul îi va omorî pe toti bãrbatii din oras, îi va vinde ca sclavi pe copii si pe femei si va da orasul pe mâna ostirii sale sã-l jefuiascã.

¯ Pentru numele lui Dumnezeu! au strigat atunci venetienii. Nu da crezare viclenelor uneltiri ale sultanului! Ce garantii de pace ne oferã el? Nu uita cã, de atâtea ori, turcii nu si-au respectat promisiunile. Oare în zadar ne-am vãrsat noi sângele? În zadar cei mai buni bãrbati ai nostri si-au dat viata ca sã-ti apere tronul? Nu, nu, sultanul se clatinã, el nu mai este sigur de victorie. De-ar fi fost sigur, n-ar fi încercat sã obtinã capitularea orasului prin metode înselãtoare.

¯ Dacã ati avea un pic de simt al realitãtii, le-a spus iritat Ismail Hamza, ati întelege voi însivã cã situatia disperatã în care se gãseste Constantinopolul nu-i mai lasã nici o sansã de salvare. Doar din omenie, pentru a evita oroarea asaltului final, sultanul îi îngãduie împãratului sã pãrãseascã orasul si sã-si ia cu el bogãtiile, garantând de asemenea siguranta sfetnicilor si nobililor sãi. Cât despre locuitorii orasului, toti cei care vor dori, sunt liberi sã-l urmeze pe împãrat, ducând cu ei ceea ce pot sã ducã. Iar pe cei care vor sã rãmânã, sultanul îi asigurã cã le va lãsa viata si averea pe care o au. Ca vasal al sultanului, împãratul îsi va putea pãstra Moreea, unde sultanul l-ar putea proteja de agresori.

Venetienii au început sã urle furiosi si sã loveascã în armuri cu sãbiile, împiedicându-l pe emir sã mai poatã spune ceva. Dar basileul le-a fãcut semn sã înceteze cu larma, apoi, ridicându-si capul cu mândrie, a rostit:

¯ Conditiile sultanului sunt umilitoare si nedrepte. Nu sunt demne de un împãrat, chiar dacã eu, ca om, as putea fi tentat sã le accept. Noi suntem pregãtiti sã murim cu demnitate.

Apoi a privit melancolic spre venetienii gãlãgiosi, atât de hotãrâti sã lupte pânã la ultimul

grec. N-aveau ei oare în port corãbii cu care sã fugã atunci când zidurile vor ceda?

Bãnuiesc cã sultanul stiuse prea bine cã împãratul Constantin nu-i va accepta conditiile. Dar el a dorit sã dea, prin acest gest, satisfactie atât demnitarilor turci care sustin pacea, cât si ostirii sãtule de acest asediu prelungit, dovedindu-le cã nu el doreste continuarea asediului, ci grecii însisi prin neînduplecarea lor. E doar un om. În adâncul fiintei lui, sultanul este slab.

Dacã aceastã neliniste dureroasã si disperarea dominã orasul, si mai devorantã este nesiguranta sultanului Mehmet. El si-a jucat toate cãrtile, pentru el nu mai existã altã posibilitate în afarã de a învinge sau de a fi rãsturnat. Nu de apãrãtorii orasului, ci de ostirea care luptã împreunã cu el.

De aceea, în aceste zile, sultanul Mehmet este cel mai solitar dintre solitari. E si mai singur decât împãratul Constantin, care deja a ales.

O tainicã frãtie a însinguratilor lumii mã leagã în aceste zile de el, un impuls nestiut mã împinge spre el, doresc sã-i revãd chipul impenetrabil si ochii galbeni de fiarã sãlbaticã. As vrea sã vorbesc cu Mehmet, pentru a mã convinge, o datã în plus, cã nu am de ce sã-mi doresc a trãi în lumea cârmuitã de el.

El este viitorul. El va învinge. Dar viata, într-un astfel de viitor, nu are nici o valoare.

¯ Râdeti! Râdeti! îi îndemna în continuare Giustiniani pe genovezi.

Râdeau în hohote când emirul din Sinope s-a întors de la împãrat. Râdeau din toatã inima acesti bãrbati epuizati cu fetele arse, plini de rãni si de sânge, urându-l pe Giustiniani, care le cerea sã

facã un efort supraomenesc si sã râdã. Îl urau si îl iubeau în egalã mãsurã. De undeva, din adâncurile fiintei lor, le revenea în minte, mereu înselãtoare, imaginea unei case albe, înconjuratã de vitã-de-vie, în insula Lemnos. Sclavi greci culegând recolta de pe dealurile roditoare, fete frumoase întâmpinându-i pe duce si pe soldatii lui...

Au râs în hohote si lacrimi de durere au curs din ochii lor rosii de obosealã. Clãtinându-se pe picioare, si-au ocupat din nou locurile pe zid, în timp ce cavalerii turci se retrãgeau în sunetul trâmbitelor. Sute de tunuri au început dintr-o datã sã tragã. Giustiniani s-a aplecat si a ridicat de pe jos un os pe care mai rãmãsese o bucãticã de carne, l-a scuturat de nisip, apoi l-a ros cu furie si a spus:

¯ Coroana mea ducalã a început sã fie prea scumpã. Am plãtit-o de-acum cu pretul cãrnii care a cãzut de pe mine si al sângelui ce mi s-a scurs din rãni, iar dacã o mai tine mult asa, nu mai poate fi vorba despre nici o victorie.

¯ Nu, nu mai poate fi vorba despre victorie, a continuat el, privind fix înspre spãrtura largã de o mie de picioare a zidului deposedat de turnuri, apãrat doar de o palisadã subredã care înlocuia zidul exterior, încropitã la repezealã din pãmânt, bucãti de lemn si ramuri uscate. E bunã doar sã-i adãpostească putin pe arcasi.

Astãzi este joi. Pentru musulmani, mâine este zi sfântã. Poate cã nu voi mai apuca o altã zi de joi. Asadar, Mehmet s-a supus legilor Coranului si a oferit pacea. A venit timpul împlinirii profetiilor Islamului. Acea oaste va fi cea mai minunatã; acel print va fi cel mai mare printre printi. Printul care va cuceri Constantinopolul.

Suntem la poarta Occidentului. Ultima fortãreatã în calea Orientului. Dupã ce zidurile Constantinopolului se vor prãbusi, ultimul zid al Occidentului vor fi trupurile noastre vii, ale celor care n-am murit încã.

Suntem ultima fortãreatã a trecutului ireversibil. Prima Bisericã a lui Hristos, locul sfânt, ultima fortãreatã a credintei adevãrate. Ultima cetate de pe pãmânt a nemuritoarei civilizatii a Greciei si a lui Platon.

Bate neîntrerupt toaca în mãnãstiri. Rãsãritul si Apusul sunt la fel. Latinii sunt tot atât de cruzi si doritori de putere ca si turcii.

Sfânta Fecioarã nu-si va mai fâlfâi albastrele falduri ale vesmântului ca sã ne apere. Dar prin fiul ei, Hristos, ni se vor ierta nouã pãcatele noastre, iar prin sacrele mistere ale împãrtãsaniei ni se va întãri slãbiciunea; în aceste zile si nopti, vântul lui Dumnezeu va purta mii de stele spre lumina si întunericul Lui, care sunt mult mai puternice decât lumina si întunericul cunoscut.

Cãlãtorule care te vei opri odatã lângã ruinele acestor ziduri! Nu uita cã printre florile galbene ce cresc pe ruine, din pulberea în care s-au risipit, te privesc cu o tristete nespus de adâncã ochii ultimilor greci.

25 mai 1453

I-a convocat împãratul Constantin azi-dimineatã în zori pe toti consilierii Senatului si pe reprezentantii Bisericii, pentru a le comunica demiterea patriarhului Gregorios Mammas. Cardinalul Isidor nu a participat la întrunire. A preferat sã rãmânã în turnul lui, de unde

supravegheazã portiunea de zid ce i-a fost încredintatã spre apãrare.

A fost ultima încercare de conciliere între sustinãtorii si adversarii Uniunii. Dar si aceasta a rãmas la jumãtatea drumului. Ne-am descotorosit de patriarhul urât de greci si dispretuit de latini, dar nu a fost numit nici un succesor. Nevãzut, din chilia lui de cãlugãr de la Mãnãstirea Pantocratorului, pãrintele Ghenadios domneste peste bisericile si mãnãstirile Constantinopolului, prevestind inevitabila ruinã.

Nu a fost cel mai potrivit moment pentru întrunire. Era prea devreme si cei mai multi dintre greci fuseserã de strajã pe ziduri toatã noaptea. Pe chipurile tuturor se citea oboseala si disperarea. Phrantzes i-a implorat pe senatori, pe dregãtori si pe episcopi sã-l roage pe împãrat sã pãrãseascã orasul.

¯ Dacã orasul tot nu mai poate fi salvat, a spus el, sã se salveze cel putin împãratul!

Poate cã Giustiniani ar mai fi fost dispus sã-i punã la dispozitie corabia sa, dar venetienii nu sunt de acord cu plecarea împãratului. Nici grecii n-ar mai apãra zidurile de-ar pleca împãratul.

Ascultând strigãtele de împotrivire ale unora si exigentele altora, care dovedeau mai mult lipsã de sperantã si dorintã de capitulare decât dragoste, deodatã împãratului, care era foarte slãbit de pe urma postului, veghii si rugãciunii, i s-a fãcut rãu si s-a prãbusit la pãmânt. Si-a revenit dupã ce i-au fost stropite cu apã de trandafiri fruntea si fata. S-a ridicat imediat în picioare si a spus încã o datã cu putere cã va rãmâne sã apere orasul pânã în ultima clipã.

Ca om, Constantin este destul de mãrginit si încãpãtânat. Vreun talent deosebit nu are. Ca strateg si soldat, Giustiniani îl depãseste. Dar el este credincios demnitãtii sale de basileu, de pe urma cãreia s-a ales cu prea putinã fericire. E un bãrbat solitar. Sensul ratiunii politice îi lipseste, capacitatea de conciliere si decizie de asemenea. Dar începând de astãzi nu mai vreau sã-l judec, între o moarte mãreatã si o viatã neînsemnatã, el a ales moartea. E un bãrbat al trecutului, un adevãrat mostenitor al împãrãtiei bãtrâne de o mie de ani. Înrudit sufleteste cu mine. De iubit nu-l pot iubi, dar nici nu-l urãsc.

Dragostea si ura, pasiunea si disperarea sunt sentimente care se depãrteazã de fiinta mea. Toatã ziua au tras tunurile, din ce în ce mai furioase. Totul era acoperit de funingine, bucãti de piatrã zburau din toate pãrtile. Proiectilele lansate de tunul cel mare se destrãmau în aschii lungi ce se roteau în aer ca un titirez, apoi se afundau în pãmânt. Oamenii aveau fete cenusii si deznãdãjduite. Epuizati de teamã, unii nici nu se mai fereau de sãgetile care zburau în aer ca niste nori ucigasi ce urmãreau zidul.

Oare de ce mai vorbesc despre zid? În trei pãrti, turnurile zidului mare s-au prãbusit, iar zidurile s-au desfãcut. Au mai rãmas acolo din ele doar niste grãmezi de bolovani si pietris care nu mai pot împiedica înaintarea cavaleriei, în aceste locuri deschise, doar fortificatia exterioarã, ridicatã cu o vointã si o putere pe care numai disperarea le pot da, este singura ce apãrã orasul.

Turcii s-au mai înteleptii, îsi continuã sãpãturile doar în timpul zilei, când bubuiturile tunurilor si vibratia permanentã a pãmântului acoperã zgomotele si împiedicã supravegherea. Astãzi, în apropierea Portii Caligaria, a fost descoperitã o

galerie lungã de zece picioare, care trecea pe sub fundatia ce consolideazã zidul. De s-ar fi oprit în dreptul zidului si ar fi dat foc grinzilor masive, zidul ar fi sãrit în aer, permitându-le accesul rapid în oras. Cã doar Blahernele nu au zid exterior de apãrare.

Nici de data aceasta nu le-a reusit încercarea stãruitoare de a pãtrunde în oras pe sub pãmânt.

Grant a fost rãnit la cap si la coapse. Sprijinindu-se în cârje, schiopãtând, cu fata cenusie si ochii arzând de febrã, este în continuã agitatie si nu are rãbdare sã stea în pat.

Eu mi-am revenit. Pãrul de pe cap a început din nou sã creascã si rãnile sã se cicatrizeze. Dar nu pot pune încã armura pe mine. În schimb, am gãsit printre lucrurile capturate de la turcii omorâti o cãmasã de zale, asa cum obisnuiesc sã poarte arabii; îmi simt fiinta slãbitã, nu mai am puterea de altãdatã.

În tabãra sultanului, astãzi toatã lumea a ajunat, a împlinit ablutiunile rituale si s-a rugat. Asmutiti din cauza foamei si setei, turcii au atacat toatã ziua si au urlat ca lupii de fiecare datã când au vãzut un crestin cãzând. Din când în când se adunau în grupuri si strigau: Nu existã Dumnezeu în afarã de Allah, iar Mahomed este Profetul sãu! Aceste descurajante strigãte triumfãtoare i-au deprimat mult pe greci si pe latini. Latinii de rând se întreabã:

¯ Este oare cu putintã ca Dumnezeu sã fie de partea turcilor? Înseamnã cã Dumnezeul lor este mai puternic decât Dumnezeul nostru si Profetul lor mai mare decât Hristos.

Peste noapte, bailul Minotto a devenit evlavios. S-a spovedit si s-a împãrtãsit. Si-a propus sã

dovedească tuturor că el este mai demn de cinste decât Giustiniani si că venetienii sunt mai curajosi decât genovezii. Soldatii de pe corăbiile venetiene sunt într-adevăr extraordinar de curajosi; în partea cea mai nordică a Blahernelor, la fortificatia Pentapyrghionului, turcii nu au reusit niciodată să ajungă până în vârful zidului.

După apusul soarelui, turcii au aprins focurile si s-au veselit. Au bătut tobele si au sunat trâmbitele de s-a auzit larma lor până departe în oras. Este felul lor de a-si sărbători postul. Abia după ce se lasă întunericul ei pot mânca si bea pe săturate, iar postul reîncepe a doua zi în zori, în momentul când se poate deosebi un fir de ată albă de un fir de ată neagră. Flăcările focurilor lor luminează ca ziua de la un mal la altul.

Pe măsură ce se apropie momentul decisiv, venetienii se poartă mai rece cu mine. Fiind eu omul de legătură cu Blahernele, ei mă consideră spionul lui Giustiniani. După privirile lor, înteleg clar că au ceva de ascuns. Este evident, ei se agată de ideea că, dacă asaltul final al turcilor ar fi un esec, vor putea dovedi că victoria e doar meritul lor. Perspectiva avantajelor de după victorie este atât de seducătoare, încât ar fi dispusi să lupte până la disperare pentru înfăptuirea imposibilului. Adevărul este că zidul pe care-l apără venetienii e atât de solid, încât niciodată turcii nu vor putea intra în oras pe la Blaherne.

În locul unde zidul exterior si cel mare se unesc în unghi drept cu zidul Blahernelor există o mică poartă militară care ajunge la zidul mare printr-un culoar ce traversează parateichionul. Odinioară, prin această poartă se putea ajunge de la palat la circ, care era în afara zidului exterior. De aceea, poarta se numeste si acum poarta circului, Kerkoporta. Generatii la rând, această poartă a fost

ziditã. Dar în timpurile noastre, ea a fost deschisã, la fel ca multe alte porti militare de atac. Prin ea poti ajunge cel mai bine de la Palatul Porfirogenezei la Poarta Harisianã, cea apãratã de fratii Guacchardi, iar prin parateichionul dintre ziduri pânã la Giustiniani.

Zidul din dreptul acestei porti nu a suferit nici o stricãciune, fiindcã turcii nu s-au încumetat sã-l asedieze din cauza riscului de a se expune unui atac încrucisat. Pe aici se pot trimite rapid, în caz de nevoie, întãriri celor de la Poarta Harisianã, în dreptul cãreia zidul este aproape la fel de nãruit ca în dreptul Portii Sfântului Roman. De aceea au venetienii oameni de rezervã, de care se pot lipsi în cazul în care fratii Guacchardi vor avea nevoie de ajutoare. Acest sector linistit este apãrat doar de câtiva greci. Spre cinstea latinilor, trebuie recunoscut cã ei si-au asumat apãrarea celor mai periculoase pãrti ale zidului. S-a conservat intactã o bucatã bunã de zid, unde toate turnurile sunt pãzite doar de trei-patru greci, care supravegheazã si zidul. Este vorba de zidul de pe malul Mãrii Marmara. Pânã acum, flota turcilor nu a încercat niciodatã sã se apropie de acest zid maritim. Nici de lant nu s-au apropiat de douã zile, ca sã-i întãrâte pe venetieni.

Putin înainte de miezul noptii, a venit la mine Manuil si mi-a spus îngrozit:

¯ Catedrala Sfânta Sofia este în flãcãri!

Am urcat pe acoperisul Palatului Blahernelor, unde se strânsese o multime de oameni ce privea spre catedralã. Sfânta Sofia nu ardea. Era luminatã într-un mod ciudat de focurile din tabãra turcilor, ce se reflectau ca într-o oglindã pe norii care coborâserã pânã aproape de imensa cupolã a

catedralei. Venetienii au spus cã este o prevestire rea.

Acolo, nu de mult, sub imensa cupolã a Bisericii Sfintei întelepciuni, împãratul Constantin a poruncit sã fie cititã proclamatia unirii Bisericilor crestine. Grecii au fost umiliti în biserica lor, impunându-li-se sã-si schimbe Crezul dupã voia latinilor. Ca un blestem a fost aceastã unire. De aceea, sfânta Bisericã a împãratului Iustinian era incandescentã în întunericul noptii noroase. A fost semnul sfârsitului care se apropie.

Nelinistea din mine m-a îndemnat sã plec spre oras. Mi-am îndreptat pasii spre Catedrala Sfânta Sofia. Nu eram singur; în întunericul noptii, multi oameni nelinistiti se îndreptau într-acolo. Din multime se auzea plânsul femeilor si psalmodierea cãlugãrilor. Când am ajuns la Hipodrom, lumina albãstruie care fâlfâia deasupra cupolei catedralei a devenit mai puternicã si toti oamenii au fost dominati de o groazã supestitioasã. Si nimeni nu a mai îndrãznit sã se apropie de bisericã.

Lumina divinã unduia micsorându-se si crescând peste cupola catedralei. Oamenii au îngenuncheat pe pãmântul umed si au început sã se roage. Dumnezeu ne-a trimis un semn. Dupã ce l-am vãzut cu ochii mei, nu m-am mai îndoit cã era lui Hristos se apropia de sfârsit, cã în curând urma sã înceapã timpul fiarei.

Douã ore a fost cupola catedralei în acea luminã stranie. Apoi lumina s-a micsorat, a tremurat si s-a stins. Cerul era atât de înnorat, încât, dupã aceea, a fost un întuneric profund. Si focurile turcilor s-au stins. A fost o noapte umedã, nelinistitoare, cu miros de pãmânt reavãn. Ca si cum as fi traversat un cimitir în care toate mormintele s-au deschis.

Apoi o mânã caldã s-a strecurat în mâna mea. Poate cã m-am înselat, poate cã mi-am imaginat doar, dar cred cã si dintre mii de mâini le-as putea recunoaste pe ale ei. N-am încercat s-o mângâi, n-am încercat sã-i vorbesc. Sã fi fost doar o fata care se rãtãcise de pãrintii ei? Sau vreo femeie tulburatã, care cautã sã fie aproape de un bãrbat ca sã-si înfrângã teama? Dar am simtit cã este mâna ei. Caldã, neajutoratã, ca un mesaj mut al împãcãrii dinaintea mortii.

Nici unul din noi nu a rostit o vorbã. Am respirat unul aproape de altul în întuneric, doar mâinile noastre s-au atins. Asa a fost bine. Asa a fost cel mai bine. Asa ne-am putut întelege. Vorbele ar fi stricat totul.

Atât de simplã, micutã, sãracã si neajutoratã. O mânã caldã în întunericul noptii. Peste morminte. O mânã întinsã de amândoi peste moarte. Si din inima mea s-a desprins o rugã pentru Dumnezeul cel de neînteles:

Îngâduie-mi sã mã mai nasc o datã pentru a-i privi ochii. Nu mai tânjesc dupã vesnicie. Mã multumesc cu putinul timp efemer, cu o mânã caldã cãreia sã-i dau iertare si care sã mã ierte înainte de a veni întunericul mortii.

Cu degete tremurãtoare, mâna ei mi-a strâns mâna si apoi a dispãrut. Am rãmas singur în întuneric.

Chiar de m-as fi înselat, de n-ar fi fost decât fructul imaginatiei mele, întâlnirea mi-a linistit inima. Am ajuns la Blaherne ca un somnambul, dar inima mea nu a mai fost amarã. Eram liber, eram limpede. Martor al miracolului divin, am tinut în mâna mea mâna unei fiinte umane.

26 mai 1453

Miracolul nocturn de la Catedrala Sfânta Sofia a rãscolit într-o mãsurã atât de mare orasul, încât în zorii zilei multimea exaltatã, în frunte cu cãlugãrii si cãlugãritele, s-a îndreptat spre Blaherne pentru a lua icoana Sfintei Fecioare si a o pune pe ziduri sã apere orasul. Dintre ramele de aur si pietre pretioase, Sfânta Fecioarã se uita pierdutã spre multime si pe fata ei îngustã era o tristete fãrã margini. Multi îi vedeau chipul viu si ochii înecati în lacrimi. Fiecare voia sã atingã icoana sfântã. Dar, deodatã, icoana a alunecat de pe iconostasul pe care era purtatã si a cãzut pe pãmânt, în aceeasi clipã vãzduhul s-a întunecat, vântul a început sã batã cu putere si ploaia a cãzut suvoaie, inundând în scurtã vreme strãzile orasului. Oamenii s-au aplecat sã ridice icoana, dar n-au putut nici s-o urneascã, fiindcã era nespus de grea, de parcã ar fi fost din plumb. Dupã multe stãruinte, câtiva cãlugãri robusti au reusit s-o ridice si au purtat-o în mare grabã pânã la biserica Mãnãstirii Hora ca s-o protejeze de ploaie.

Din pãcate, ploaia nu a înmuiat pulberea turcilor, dupã cum sperase toatã lumea. Canonada, pentru scurtã vreme mai slabã, a început din nou cu si mai mare putere, ca si cum ar fi vrut sã recupereze timpul pierdut.

Turcii si-au continuat postul si astãzi. De pe ziduri, am vãzut când comandantii turci s-au îndreptat spre cortul sultanului. Consfãtuirea lor de rãzboi a durat toatã seara. Dupã ce s-a încheiat, ceausii au alergat si au transmis ordinele sultanului. Dupã strigãtele de bucurie, dupã rãpãiturile tobelor si zgomotul cu care au fost întâmpinati, care se asemãna vuietului mãrii în timp de furtunã, am bãnuit cã sultanul a hotãrât ziua si clipa atacului final.

După ce sultanul si-a convocat marele divan, m-am dus într-un suflet la Poarta Sfântului Roman, unde Giustiniani le arăta oamenilor, care cărau cosuri cu pământ în ce locuri să repare fortificatiile distruse.

¯ Blahernele au destui apărători, i-am spus eu. Atacul final se apropie, asa că îngăduie-mi să lupt alături de voi pentru apărarea zidului din dreptul Portii Sfântului Roman! Eu aici am întâlnirea hotărâtă încă de la Varna acum nouă ani. Nu vreau să fiu ca negustorul din Samara când îmi va veni clipa.

Si-a pus amical mâna lui uriasă pe pieptul meu, si-a deschis viziera de la cască si m-a privit surâzător cu ochii bulbucati de taur. Ai fi putut spune că îl amuza ceva, dar despre ce anume era vorba, n-am înteles. A rostit:

¯ Multi oameni s-au prezentat astăzi aici. Vorbele tale îmi mângâie vanitatea. Pentru un apărător al orasului, s-ar părea că Poarta Sfântului Roman este locul cel mai onorabil.

Arătând apoi spre fortificatie, unde, de o traversă din lemn spânzura cadavrul unui turc cu barba zbârlită si cu un sort uzat de piele, cum poartă cămătarii, a continuat:

¯ Până si sultanul Mehmet a tinut să mă onoreze astăzi cu o atentie specială. Mai întâi, solul sultanului mi-a spus că Mehmet are o admiratie deosebită pentru curajul si istetimea mea de războinic. Sultanul nu-mi cere să-l trădez pe împărat, a spus el mai departe, fiindcă asa ceva ar fi dezonorant pentru mine. Dar dacă voi renunta la luptă si mă voi retrage pe corăbiile mele în timpul atacului final, promite că va face din mine un om foarte bogat si-mi va încredinta comanda ienicerilor săi. Mă mai asigură că-mi pot păstra

credinta, fiindcã în armata lui sunt deja multi crestini. Ca semn al consimtirii mele, ar fi trebuit sã cobor drapelul genovez. Dar eu am preferat sã-i ridic în streang colportorul si sper cã va observa, chiar dacã nu i-am fãcut o spânzurãtoare mai arãtoasã, fiindcã n-am vrut sã-mi obosesc oamenii cu o muncã inutilã.

Si-a sters fata plinã de sudoare si praf si a mai spus:

¯ Acest mesaj al sultanului parcã mi-a mai dat puteri. Soarta orasului se leagãnã pe un tãis de sabie, împãratul îmi dã garda lui de elitã si pe cei mai nobili cavaleri pentru a apãra Poarta

Sfântului Roman. Mai mult de trei sute din genovezii mei sunt gata de luptã; îi vom arãta noi sultanului cã un zid viu poate fi mai bun decât cel mai puternic zid de piatrã.

Mi-a aruncat o privire nemultumitã si a spus:

¯ Dar am început sã mã îndoiesc de toate. Iar, ceea ce mã enerveazã cel mai mult este faptul cã tocmai tu, chiar astãzi, vrei cu orice pret sã te întorci aici, lângã mine. Mai înainte sã-si dea sufletul, colportorul a spus cã sultanul are si alte mijloace ca sã scape de mine. De aceea, nu vreau sã am în spatele meu un om care a fugit din tabãra sultanului, oricât de buni prieteni am fi noi, Jean Ange.

Ca vuietul unei furtuni era vacarmul din tabãra sultanului.

¯ Dacã sultanul a fãcut un astfel de legãmânt, îl va duce la capãt prin orice mijloc, l-am asigurat eu. El este în stare sã plãteascã un ucigas pentru a te împiedica sã aperi orasul.

¯ Atunci mã întelegi de ce nu vreau sã fiu înconjurat de necunoscuti si de suspecti exact în momentul cel mai hotãrâtor, a spus el binevoitor. Dar sunt lucruri cãrora nu mã pot opune, fiindcã am o inimã bunã. În acelasi timp, datoria de comandant mã obligã sã-ti supraveghez toate miscãrile, nu cumva sã faci vreo actiune nesocotitã. Asa cã rãmâi aici! Altfel, am sã dau poruncã sã fii spânzurat.

În aceeasi clipã, l-am vãzut amândoi pe megaducele Notaras cãlare pe spinarea calului lui negru, însotit de câtiva oameni din politia de rãzboi a orasului. A coborât de pe cal în dreptul portii si a vrut sã intre în sectorul lui Giustiniani, dar genovezul a urlat la oamenii lui de strajã sã nu-i deschidã poarta. Chipul megaducelui s-a înnegrit de furie. A strigat:

¯ Eu trebuie sã intru în toate pãrtile unde misiunea pe care mi-a încredintat-o împãratul o cere. Printre lucrãtorii greci se ascund traficanti si criminali, care trebuie demascati.

Giustiniani s-a lãsat alunecând pe creasta nãruitã a zidului si a ajuns în dreptul lui Notaras. I-a spus:

¯ N-ai sã intri în sectorul meu ca sã mã spionezi! Aici eu sunt rege. Ai face mai bine sã-mi dai tunurile. Astãzi, mai mult ca oricând, este nevoie de ele ca sã pot apãra orasul.

Iar Notaras i-a rãspuns cu furie:

¯ Doar n-ai vrea ca grecii sã apere portul cu mâinile goale. Astãzi, mai mult ca oricând, este nevoie de tunuri pentru a tine galerele turcilor la distantã.

Giustiniani a scrâsnit din dinti si i-a spus:

¯ Nu stiu ce mã împiedicã sã-ti crap burta cu spada, trãdãtor blestemat!

Notaras a pãlit în fata acestui afront. A aruncat o privire în jurul lui si a pus mâna ca sã tragã spada din teacã. Dar a fost întelept si a renuntat, fiindcã nu se putea mãsura cu Giustiniani, pe lângã el un gigant. A bãtut în retragere, îndreptându-se spre oamenii lui, a fãcut un efort ca sã parã calm si i-a spus genovezului:

¯ Dumnezeu va judeca cine este trãdãtorul, împãratul sau eu. Oare nu porti tu la piept promisiunea scrisã si autentificatã cu sigiliul triplu cã insula Lemnos va fi ducatul tãu de vei apãra orasul?

¯ Si ce-i cu asta? l-a întrebat Giustiniani, privindu-l cu atentie, de parcã ar fi încercat sã desluseascã pe fata megaducelui mesajul vorbelor rostite.

Glasul lui Notaras a fost prea sincer pentru a-i putea pune la îndoialã vorbele:

¯ Latin blestemat si nebun! a spus el. Oare nu stii cã încã înainte de asediu împãratul a promis insula Lemnos regelui Cataloniei, în schimbul corãbiilor si ajutoarelor pe care ar fi trebuit sã le trimitã? Corãbii n-a trimis el, dar catalanii au si ocupat insula Lemnos. Dacã scapi cu viatã din asediu, mai ai de purtat un rãzboi, poate si mai rãu decât acesta, ca sã-i scoti de acolo.

Trupul lui Giustiniani a început sã tremure, dar, izbucnind în râs, a strigat:

¯ Grecii sunt întotdeauna greci. Ai putea sã juri pe cruce cã ceea ce mi-ai spus este adevãrat?

Notaras si-a tras sabia din teacã, a sãrutat crucea mânerului si a spus:

¯ E adevãrat cã Dumnezeu va judeca pe fiecare dupã faptele sale. La fel de adevãrat este cã împãratul Constantin a dãruit catalanilor insula Lemnos printr-o bulã de aur, emisã de cancelaria imperialã. Oricum, o tichie de nebun ti se potriveste mai bine decât o coroanã ducalã, Giovanni Giustiniani!

Poate cã niciodatã o sãgeatã mai otrãvitã ca aceasta n-a strãpuns inima unui bãrbat aflat în pragul clipei unui asediu hotãrâtor. Notaras a încãlecat multumit pe calul lui negru si a plecat. Am coborât si am ajuns lângã Giustiniani. El si-a pus mâna grea pe umãrul meu, de parcã ar fi cãutat sprijin, si a spus:

¯ Trãdarea si ipocrizia domnesc în aceastã lume a oamenilor. Cine stie, poate cã nu mi-e inima atât de perfidã. Eu lupt pentru apãrarea intereselor genovezilor, nu pentru împãrat. Dar în acest moment, jur cã voi lupta pânã la capãt atât timp cât va mai fi un pic de sperantã, doar pentru gloria mea nemuritoare, ca de mine si de orasul meu, Genova, sã se pomeneascã cât timp va mai fi piatrã din acest zid în Constantinopol.

Apoi lacrimile au început sã-i curgã amar pe obraji, si-a fãcut cruce de mai multe ori si s-a rugat:

Doamne, Dumnezeule, iartã pãcatele mele, iar dacã aceasta este voia Ta, dã acest oras mai degrabã turcilor decât venetienilor!

Rupe-le-ar furtuna pânzele corãbiilor! Roade-le-ar viermii coca navelor! Cât despre greci, nici nu mã încumet sã-i mai blestem si eu. Sã facã turcii ce vor cu ei!

După rugăciune, a dat ordin oamenilor lui să dea jos de pe zid baniera imperială si a lăsat să fluture doar flamura Genovei.

Apoi s-a făcut din nou noapte si întunericul s-a lăsat peste oras până când turcii au aprins din nou focurile si s-au veselit. Si m-am gândit că omul este o fiintă stranie; nu poti să nu te miri când vezi oameni care luptă pentru glorie, doar de dragul de a lupta. Giustiniani ar fi avut toate motivele să se retragă din luptă, pentru că împăratul l-a înselat. Sultanul i-ar fi apreciat gestul si l-ar fi răsplătit.

În oameni mai există si altceva, mai puternic, care nu poate fi explicat doar prin dorinta de înavutire sau de ascendentă la putere.

Am început să mă îndoiesc dacă nu cumva si pe Notaras îl împinge altceva în afară de ambitie.

Cât despre slujitorul meu, Manuil, el îsi numără de zor banii, privind nelinistit în jur, si suferă fiindcă nu stie încă unde-i mai bine să-i ascundă.

27 mai 1453

E duminică si, începând de dimineată, o ceată groasă a acoperit orasul. Ceata se condensează si se prelinge pe pereti. Iar soldatii din gardă mor de frig sub armurile de metal. Ceata aceasta, de neînteles pentru un sfârsit de mai, sfidează obiceiurile naturii. Grecii spun:

¯ Dumnezeu a părăsit orasul, încă din timpuri străvechi, ascunsi în ceată, zeii li se arătau oamenilor si tot în ceată dispăreau. Iar acum, profitând de lăsarea cetii, îngerii si sfintii se retrag din oras. N-a mai rămas nimeni în cer ca să-l apere.

Câtiva credinciosi naivi nu si-au pierdut încã speranta si spun:

¯ Dacã tot nu putem face nimic, cel putin sã avem încredere în prevestiri! Doar pânã la statuia lui Constantin cel Mare vor reusi turcii sã ajungã. Apoi din cer va coborî un înger al lui

Dumnezeu cu o sabie de foc în mânã si-i va goni pe turci înapoi în Asia lor. Asa va fi, pentru cã o mie de ani nu pot fi risipiti de iataganele turcilor.

Toatã ziua, cântând Kyrie eleison, cãlugãrii si cãlugãritele au purtat de-a lungul zidurilor icoanele sfinte. Cu picioarele goale, cu capetele plecate, au umblat si au vãrsat lacrimi.

Am gãsit-o pe Hariclea aplecatã deasupra focului de vreascuri pe care pregãtea un terci pentru rãniti. Politia de rãzboi o persecuta si-i cerea insistent sã spunã de unde a furat lemnele pentru foc. Dar ea a îndrãznit si s-a apropiat de ei cu vreascuri aprinse în mânã, amenintându-i cã le va arde bãrbile dacã n-o vor lãsa în pace si le-a strigat:

¯ Adulmecati în jurul vostru si întelegeti cã pentru acesti sãrmani nenorociti e bine sã mai aibã o datã burtile pline cu o fierturã caldã. Dupã ce vor intra în oras, pe ei îi vor omorî turcii mai întâi.

Iar eu i-am luat apãrarea Haricleei si le-am spus:

¯ Ce importantã mai au câtiva butuci de lemne? Cã sunt mai multi sau mai putini, totuna-i.

Pentru cã, într-adevãr, nu înseamnã nimic. Tot orasul stie de-acum ce hotãrâre a luat sultanul ieri, la întrunirea divanului. Pentru ultima oarã, marele vizir Khalil a cântãrit tot ceea ce are importantã în împãrãtie si i-a cerut cu insistentã sultanului sã

înceteze inutilul asediu care a pricinuit imense pierderi si a pus Imperiul Otoman în pericol.

¯ Perseverenta apãrare a acestui oras, a spus el, demonstreazã cã nu poate fi cucerit prin asediu. Corãbiile crestinilor au ajuns în Chios. Armata ungurilor, condusã de temutul Huniade, a trecut Dunãrea si se îndreaptã spre ariergarda noastrã. Dacã mai lungim mult asediul, s-ar putea sã li se alãture grecilor. Si chiar de vom cuceri Constantinopolul, Occidentul nu va accepta niciodatã ca noi sã fim suveranii acestui oras. Dar Constantinopolul este imposibil de cucerit. Nu pot face nimic tunurile noastre în fata zidurilor lui puternice, în fiecare dimineatã se înaltã parcã si mai semete în fata noastrã.

Dar vizirul Zaganos, care nu-l iubea pe Khalil si era conducãtorul pãrtii ce sustine continuarea rãzboiului, a spus:

¯ În trei pãrti zidurile s-au prãbusit. Cât despre ajutoarele care ar fi în drum spre Constantinopol, nici vorbã nu poate fi. Sunt doar zvonuri pe care comandantii grecilor le-au rãspândit ca sã le întãreascã moralul. Sunt destule semne care prevestesc cãderea împãrãtiei crestine. Si nu trebuie sã uitãm cã Alexandru cel Mare a cucerit toatã Asia cu o oaste mult mai micã decât a noastrã.

A vorbit mult, cu un zel exagerat, sporind patima arzãtoare de cuceritor a sultanului, care s-a ridicat deodatã, si-a tras sabia din teacã si a jurat pe Dumnezeul cel vesnic si pe Profetul sãu, pe cei patru mii de prooroci ai Islamului, pe sufletul tatãlui sãu Murad si a pus chezas capetele copiilor lui cã în trei zile va cuceri Constantinopolul, pe care-l va pune la dispozitia ostenilor sãi sã-l prade. Le-a fãgãduit cã le va da pe mânã toatã populatia

Constantinopolului, bãrbati, femei, copii, sã facã ce-or vrea cu ei, le-a mai promis cã toate bogãtiile fãrã de seamã ale orasului vor fi împãrtite cinstit între osteni, pentru el însusi pãstrându-si doar zidurile si edificiile publice.

De aceea, ieri a fost mare veselie în tabãra sultanului. Niciodatã pânã acum n-a mai fost vreun suveran care sã fi fãgãduit armatei un dar atât de nemãsurat. Multi dintre latini s-au îndoit de adevãrul promisiunilor fãcute de sultan. S-au uitat în jurul lor si au spus cã asa ceva este imposibil. Femei, copii, mobile pretioase, giuvaieruri si comori din biserici, cum sã fie date toate acestea pe mâna cruzilor soldati turci?

Începând de ieri, sultanul a promis cã vor fi pedepsiti cu moartea toti aceia care nu vor fi gãsiti la locurile lor hotãrâte pentru asediu, indiferent care le va fi rangul. Asa cã ceausii sultanului i-au vânat pe toti fugarii de dincolo de liniile taberei turcesti cu o cruzime incomparabil mai mare în raport cu cea a politiei de rãzboi a grecilor.

Toatã ziua sultanul a umblat cãlare de la un loc la altul si i-a explicat fiecãrui comandant unde îi este locul si ce are de fãcut în timpul asaltului; însotit de o mie de cãlãreti, a trecut spre searã pe podul plutitor si a ajuns pe partea Perei, ca sã dea ordine flotei în vederea asaltului. Când s-a întors apoi din Portul Celor Douã Coloane, a oprit în fata zidurilor de apãrare ale Perei si i-a chemat în fata lui pe podestatul Perei si pe membrii Consiliului Genovez. Le-a amintit cã el, personal, respectã neutralitatea Perei si i-a avertizat cã-i va pedepsi aspru de-si vor schimba pozitia neutrã în momentul în care turcii vor începe atacul. Si în acelasi timp le-a reconfirmat autonomia si privilegiile comerciale ale Perei, pe care le

promisese încã de la Adrianopol, înainte de a începe asediul, ca rãsplatã a neutralitãtii.

Pentru oras mai este si mâine un timp al îndurãrii, între timp, turcii îsi întãresc turnurile si scãrile de asalt cu energia si siguranta celui care este sigur cã va învinge.

Dar vizirul Khalil, care-si stie capul în pericol în caz cã turcii vor învinge, i-a trimis împãratului un mesaj secret, prin care-l asigurã cã a fãcut tot ce-a putut pentru a evita distrugerea orasului. Atacul care se pregãteste este, fãrã îndoialã, ultima încercare, spune el. De nu va reusi, armata turcilor îsi va pierde curajul si nici o putere din lume n-o va mai urni sã încerce un nou atac.

Oamenii cu judecatã se tem de flota ce va sã vinã din Occident si de armata ungurilor, care ar putea sã zdrobeascã întregul Imperiu Otoman dacã sultanul îsi va pierde cea mai bunã parte a oastei într-un asalt neizbutit asupra zidurilor Constantinopolului.

Mesajul lui Khalil nu mai este nici un secret pentru nimeni, împãratul le-a dat voie celor mai credinciosi sfetnici ai lui sã-l rãspândeascã în tot orasul. El si-a fãcut socoteala cã, oricum, dacã sultanul va învinge, marele vizir Khalil tot îsi va pierde capul. Iar de va fi învins, se întelege cã viitorul suveran va fi Khalil.

Ce mesaj îi va fi trimis Lukas Notaras sultanului, nu stiu. Giustiniani stie ceva, fiindcã a îndrãznit sã-l numeascã, pe fatã, trãdãtor. Slujitorul meu Manuil mi-a spus cã în oras se vorbeste mult despre pãrintele Ghenadios, care ar fi trimis preoti si cãlugãri deghizati în negustori la cortul sultanului, pentru negocieri fãtarnice privind pozitia pe care o va avea Biserica greceascã dupã ce orasul va fi cucerit. Se poartã deja ca un

patriarh acest Ghenadios. Oamenii sunt muritori, orasele pot fi transformate în cenusã, dar Biserica lui Hristos este vesnicã, asa gândeste si pentru aceasta face orice compromis, fiindcã asa îl îndeamnã constiinta.

Fãtãrnicia lui Ghenadios îmi rupe inima de durere. Ghenadios a fost elevul lui Markos Evghenikos. Mi-l amintesc bine, de la Florenta si de la Ferrara, pe pãtrãtosul Markos Evghenikos, a cãrui formã semãna cu un bloc de piatrã. Neclintita lui obstinatie nu s-a încovoiat nici în fata blândului patriarh, care în ghearele mortii s-a lepãdat de credintã. A preferat sã fugã din Florenta decât sã semneze, iar printul Demetrios l-a însotit, alegând mai degrabã o politicã de izolare decât o politicã de supunere fatã de puterea latinilor. Secretarul de stat al împãratului, Ghenadios, a semnat, dar mai apoi si-a simtit atât de amarnic greseala, încât a renuntat la cariera lui de om politic, si-a schimbat numele si s-a retras la mãnãstire. Dar ambitia lui este încã vie si pulseazã cu pasiune în umbra credintei. El si-a gãsit locul. Chiar si eu, pe el l-am ales ca pãrinte spiritual.

Nici ceata care acoperea orasul, nici vesmintele în permanentã jilave nu m-au putut împiedica sã mã duc pânã la Mãnãstirea Pantocratorului. M-am oprit în dreptul helesteului si m-am uitat la pestii cenusii ca pãmântul care înotau în apã. Si mi-am amintit de teribila proorocire a lui Ghenadios. Ceata înãbusea zgomotele, de aceea bubuitul neîntrerupt al tunurilor pãrea depãrtat. O stare irealã, ca în vis, a pus stãpânire pe mine, de parcã as mai fi trãit acelasi moment, de parcã as fi sosit acolo doar pentru a-l retrãi.

Ghenadios mi-a iesit în întâmpinare. Mâna dreaptã îi atârna neputincioasã. Ochii lui strãluceau. Pe fata lui pielea s-a întins, de aceea

fruntea lui pãrea si mai bombatã decât înainte, în timp ce tâmplele îi sunt si mai scobite. Dupã atâta post si rugãciune, fata lui crispatã de suferintã se acoperã continuu de sudoarea mortii, de parcã si sufletul i-ar transpira de durere.

¯ Pãrinte! i-am spus eu. Pãrinte Ghenadios, tu m-ai botezat, mi-ai dat un nume nou si te-ai rugat pentru iertarea pãcatelor mele. Sultanul a promis orasul nostru pentru ostirea lui, asa cã nimeni nu se mai poate salva. Dar poporul susoteste cã tu ai trimis sfat secret la sultan, pentru a te salva în timp ce altii se vor pierde.

Ghenadios m-a privit cercetãtor, a clãtinat din cap ca si cum nu mi-ar fi înteles vorbele si a spus:

¯ Dumnezeu s-a lepãdat de oras din cauza nenumãratelor noastre pãcate. De ce rostesti vorbe fãrã înteles, când fiecare piatrã este acoperitã de sudoarea rece a mortii? Mai bine te-ai ruga cât mai este timp.

L-am întrebat cu încrâncenare:

¯ Tu crezi cã ai înfãptuit dorinta lui Dumnezeu? Oare nu cumva dintr-o vulgarã ratiune umanã ti-ai trãdat turma al cãrei pãstor esti, i-ai trãdat pe grecii care au avut încredere în tine si i-ai pãrãsit în ultima clipã?

¯ Unde-i trãdarea? m-a întrebat el cu glas sincer; în inima lui, fiecare dintre noi este un trãdãtor. Este pretul pe care trebuie sã-l plãteascã un om. Pentru ispãsirea pãcatelor noastre s-a întrupat Hristos pe pãmânt, a suferit si a înviat din morti. Dumnezeu mi-a dãruit clarviziune. Eu mã încred mai mult în viziunile mele decât în oameni. Mai mult decât în ratiunea si simturile mele. Trãdare? a continuat el si mai înflãcãrat. Latinii si papa ne-au trãdat pe noi. Pierzania noastrã a fost cã noi n-am

crezut si le-am întins mâna chiar si dupã ce ne-au trãdat, considerându-i pe latini fratii nostri. La Florenta ne-au fortat sub amenintarea sãbiei. Zaharia, Zaharia, suntem un popor infirm. Singuri le-am întins latinilor mâinile în numele dragostei întru Hristos si latinii ni le-au retezat cu sabia; împãrãtia pãmântească nu este împãrãtia lui Dumnezeu. În desarta noastrã mândrie am crezut cã ne putem salva si credinta si împãrãtia. Numai cã lui Dumnezeu nu-i plac compromisurile. Dumnezeu cere sã alegi. Dumnezeu m-a silit sã aleg si eu am ales, chiar dacã mai degrabã mi-as fi smuls inima din piept. Dumnezeu m-a asigurat cã, sub sabia turcilor, credinta noastrã curatã dintru început va putea fi pãstratã mai bine decât cu adãugirile gresite ale latinilor.

I-am spus:

¯ Si cã sângele martirilor poate limpezi credinta si curãta rãtãcirea si desartele calcule politice, nu-i asa? Dar si mai frumos ar fi fost dacã ti-ai fi putut înãlta capul, chiar si sub sabia turcilor, fãrã a fi nevoie sã-ti cumperi viata cu pretul trãdãrii.

El a strigat:

¯ Nu mi-ar fi îngãduit Dumnezeu. Copil rãzvrãtit, oare nu întelegi cã nu-i vorba de mine, Ghenadios, ci de Bisericã?

Era iritat, fata i se acoperise cu broboane de sudoare si a spus întru apãrarea sa:

¯ Dacã mi-ai cunoaste viziunile, ai înceta sã mã mai învinuiesti. Noi, oamenii, putem avea presimtiri, putem vedea miracole rãscolitoare împrejurul nostru. Dar în asa ceva eu nu cred.

Eu am vãzut care de foc zburând pe cer în înspãimântãtoare convoaie, pârâind si trosnind ca

roiurile de lãcuste. Am vãzut cerul si pãmântul scuipând foc, orase distruse, oameni ce alergau pe strãzi arzând ca niste torte, implorând muntii sã se despice si sã-i ascundã în pântecele lor. Ce se întâmplã acum este doar începutul. Secera lunii este semnul fiarei. Oamenii aleg fiara ca sã se salveze. Dar nimeni nu va scãpa. Cei care-si vor salva viata vor muri de vii. Iadul va coborî pe pãmânt. Iadul este de-acum în oameni si oamenii ard de vii, chiar dacã trupul lor nu s-a aprins încã.

Si-a acoperit ochii cu mâna stângã si mi-a spus sã plec. Bratul drept i se bãlãngãnea lipsit de vlagã pe lângã sold. Cuvintele lui m-au rãscolit atât de mult, încât abia când mã întorceam spre ziduri mi-am dat seama cã, de fapt, el nici n-a negat, nici n-a afirmat cã ar fi trimis vreo solie la sultan. Cu picãturile de apã ce-mi alunecau pe obraji ca niste lacrimi, m-am rugat în inima mea:

Dumnezeule de neînteles! Doamne Atotputernice, care esti în mine si în afara mea, dã-mi iertare pentru cã în inima mea nu pot condamna pe nimeni în afarã de mine însumi, înselãtoare este inima mea. Dã-mi iertare pentru rãscumpãrarea pãcatelor mele, pe care Fiul Tãu, cu pretul sângelui Lui a fãcut-o. Hotarele dintre Biserici nu se întind pânã la Cer. Ajutã-mã în slãbiciunea mea, ca eu sã nu Te însel pe Tine, cel care esti în mine!

Toatã mândria din mine s-a nãruit. Poate cã mi-am imaginat cã în fata lui Dumnezeu sunt mai bun sau mai important decât altii, nu doar din cauza originii mele împãrãtesti, ci pentru toate câte le-am încercat în viata mea, evadând dintr-o închisoare în alta, pentru a-l cãuta pe Dumnezeu de-a lungul drumului înselãtor pe care merg oamenii. Dar acum am strigat în inima mea:

Îndurã-Te, îndurã-Te de mine, Tu, cel a cãrui naturã nu se poate explica ! Dacã existã un înteles în aceasta, îngãduie-mi sã mã mai nasc o datã pe pãmânt! Dã-mi înapoi închisoarea trupului meu, dã-mi înapoi lanturile timpului efemer si ale locului mãrginit, ca sã mai simt o datã în mâna mea mâna unui om. Pãcatul meu a fost cã Ti-am dispretuit lanturile si le-am urât, chiar dacã au fost darul pe care Tu mi l-ai dat. Sunt cel mai slab, cel mai prãbusit, cel mai de dispretuit dintre oameni, fiindcã mi-am închipuit cã sunt puternic, nu numai înaintea oamenilor, ci si înaintea Ta.

Dar gândindu-mã la rugãciunea mea, m-am simtit rusinat, fiindcã este absurd sã-ti imaginezi cã esti mai rãu decât alti oameni; sunt lucruri mai importante cu care poti sã te arãti înaintea Dumnezeului tãu. Am îngenuncheat pe pãmânt si m-am rugat:

Fiindcã sunt doar un om, voi purta lanturile Tale pânã-n ultima clipã. Tu m-ai luminat ca sã pot vedea adevãrul Tãu. Dar nu sunt orb, sunt surd si nici nu Te pot întelege, îndurerat dupã Tine, rostesc: aruncã-mã înapoi, Doamne, în întunericul Tãu, împlineascã-se în mine voia Ta, pe care eu n-o pot întelege! Eu nu vreau nimic. Facã-se voia Ta!

Învãluit în ceatã, cu urechile surde din pricina necontenitelor bubuituri de tun, am avut liniste în inima mea si am simtit din nou umbra adevãrului iluzoriu din lumea aceasta materialã. Despre tulburãtorul adevãr din strãfundul fiintei mele am stiut abia când am înteles cã doar în imaginatia fiintelor omenesti existã o succesiune a evenimentelor si întâmplãrilor, fiindcã limitele ratiunii îl împiedicã pe om sã depãseascã aparentele, în adevãrul lui Dumnezeu întâmplãrile se petrec în profunzime. Fãcând un salt în clipa divinã, omul poate trãi toate anotimpurile vietii si

toate vietile simultan. Dar la fel este si clipa iertãrii, surprinzãtoarea iertare de neînteles, clipa eliberãrii.

28 mai 1453

Turcii au pregãtit atacul final, si în întunericul noptii, ca un zumzãit, s-a auzit cum si-au asezat lângã ziduri scãrile de asalt, bârnele, puntile mobile din lemn si fascinele. Dar focurile n-au rãmas multã vreme aprinse. Probabil cã sultanul le-a ordonat soldatilor sã se odihneascã înainte de asalt.

Oare cum as putea dormi într-o noapte ca asta? În ultima clipã, ca un suvoi, a sosit o multime de oameni din oras sã astupe cu pietre si pãmânt spãrturile proaspete din zid. De aceea i-a trimis Giustiniani pe oamenii lui sã se odihneascã; în aceastã noapte si mâine dimineatã fiecare apãrãtor are nevoie de toate puterile sale. Dar cum as putea dormi în noaptea dinaintea mortii orasului?

Astãzi n-a mai fost nici o restrictie în ceea ce priveste distribuirea hranei. Iar împãratul a poruncit sã fie golitã pivnita imperialã si a împãrtit latinilor vinul din ultimele butoaie.

E atât de bizar sã gândesc cã aceastã noapte, care abia a început, este ultima mea noapte, acea noapte pe care am asteptat-o, pentru care m-am pregãtit toatã viata, încã nu mã cunosc destul de bine. Dar sper sã am curaj în continuare. De altfel, stiu cã moartea nu doare. Am vãzut atâta moarte în ultima vreme, în clipa de pe urmã, omul este stãpânit de extazul tainic al mortii, care-l lipseste de durere si-l face sã priveascã prin existentã fãrã a o vedea, de parcã ar simti de pe acum lumea cealaltã, neobisnuitã.

Sunt umil în noaptea asta. Linistit. Si mai fericit decât oricând.

Poate gresesc dacã sunt fericit în noaptea asta. Nu mai acuz si nici nu mai judec pe nimeni. Din partea mea, n-au decât sã-si încarce venetienii corãbiile cu mobile pretioase, cu covoare, cu vase de bronz si de aur, cu tot ce vor mai gãsi în palatul imperial ! N-au decât sã-si cumpere viata bogatii, nobilii si înteleptii si sã plece cu corãbiile venetienilor unde-or vedea cu ochii! Treaba lor! La urma urmelor, fiecare face cum crede cã-i mai bine. Si Lukas Notaras. Si Ghenadios. Si împãratul Constantin. Si Giustiniani.

Fratii Guacchardi joacã zaruri, cântã melodii italiene si beau vin în singurul turn care a mai rãmas neatins, în apropiere de Poarta Harisianã.

Atâta frumusete, atâta limpede fericire, atâta liniste este în toate. Niciodatã pânã acum n-am simtit sub degete atât de curatã si de netedã hârtia pe care scriu. Pana de scris n-a scârtâit niciodatã mai plãcut ca acum si nici cerneala n-a fost atât de neagrã. Ca si cum simturile mele ar avea o mai mare acuitate decât înainte. Asa gustã muribundul încã o datã din vanitãtile vietii!

Oare de ce sunt atât de fericit în noaptea asta? Oare de ce îi surâd mortii?

Spre dimineatã, m-am dus la Giustiniani. Dormea în odaia boltitã din interiorul marelui zid, cu tot echipamentul de rãzboi pe el, alãturi de un tânãr grec, echipat cu o armurã sclipitoare. Am presupus cã trebuie sã fie unul dintre acei tineri nobili greci despre care împãratul i-a vorbit lui Giustiniani cã i-ar putea fi de ajutor. Un tânãr care vrea neapãrat sã moarã ca un erou lângã Poarta Sfântului Roman, asa am crezut.

Bãiatul s-a desteptat din somn, s-a asezat pe un scaun si a început sã caste, frecându-se la ochi. M-a privit cu un aer superior si am avut impresia cã recunosc trãsãturile fetei unuia dintre fiii lui Lukas Notaras. Doar o clipã chipul i-a semãnat cu cel al megaducelui. Si am simtit în suflet un fel de gelozie pentru cã Giustiniani l-a preferat pe tânãr. De aceea, nici n-am vrut sã-l privesc în fatã. Dar dupã ce Giustiniani s-a desteptat si a început sã-si întindã mâinile si picioarele amortite, l-am întrebat ironic:

¯ Oare vei fi cãzut si tu în viciul strãbunilor tãi romani? Dar e plin orasul de femei care râvnesc la tine!

Giustiniani a izbucnit în râs, l-a lovit usor pe spate si i-a strigat:

¯ Afarã, trândavule, si apucã-te de treabã!

Tânãrul s-a ridicat, uitându-se la mine cu coada ochiului, apoi a umplut o cupã cu vin si i-a oferit-o lui Giustiniani ca unui adevãrat print, îndoindu-si cu gratie genunchiul.

I-am spus lui Giustiniani:

¯ E clar cã acest efeb nu va fi în stare sã te protejeze în timpul luptei. Asa cã, dã-mi voie sã-l înlocuiesc. Bailul nu are nevoie de mine la Blaherne.

¯ Dar esti orb? m-a întrebat Giustiniani. Încã nu l-ai recunoscut pe acest tânãr nobil?

¯ E un Notaras, i-am rãspuns eu. Are aerul familiei. Atunci nu esti întotdeauna suspicios, din moment ce te culci alãturi de bãiatul lui Notaras. Sau poate te-ai îmbãtat atât de rãu asearã cã nici nu mai stii ce-ai fãcut?

Giustiniani s-a uitat la bãiat, i-a mângâiat pãrul cu mâna lui uriasã si a început sã se tânguiascã:

¯ Pe rãnile lui Hristos, îti jur cã am petrecut noaptea în deplinã castitate. Cã doar n-o fi pãcat dacã i-am mângâiat de vreo douã ori obrajii delicati si imberbi.

¯ Si nici mãcar nu-ti este rusine! i-am spus eu. Nu te-as fi crezut în stare de asta! Nici la turci n-am vãzut asa ceva, chiar dacã se vorbeste atâta!

Tânãrul a îngenuncheat umil în fata mea si mi-a întins o cupã cu vin fãrã sã-si ridice privirea. Abia stãpânindu-si râsul, mi s-a adresat cu un glas rãgusit:

¯ Am auzit vorbindu-se mult despre tine, domnule Ioannis Anghelos! Chiar dacã esti un bãrbat aprig, te las sã mã sãruti pe obraji, pentru a nu mai fi atât de invidios.

L-am ridicat de brate si am strigat:

¯ Nerusinatule! Încerci sã mã ispitesti si pe mine! Când bãrbati respectabili mor apãrând zidurile orasului, tu n-ai nici mãcar o zgârieturã! Vezi-ti de drumul tãu, însoteste-te cu cei de teapa ta si scuteste-ne pe noi de ispita de a cãdea în pãcat!

Tânãrul si-a scos cu stângãcie sabia de la cingãtoare, a ridicat-o amenintãtor spre mine si, pentru prima datã, s-a uitat chiar în ochii mei. Mã priveau ochii ei cãprui, zâmbitori.

¯ Domnule Ioannis Anghelos, esti dispus sã-ti retragi vorbele?

Abia atunci am recunoscut-o si tot atunci am vãzut la gâtul ei lantul de onoare pe care i-l dãruise

Giustiniani.

¯ Doamne, Dumnezeule, am strigat eu ametit de emotie. Anna! Cum se face de esti aici?

¯ Ea a venit ieri si mi-a cerut sã o protejez, m-a lãmurit Giustiniani. Gãrzile au lãsat-o sã ajungã la mine, fiindcã avea la gât lantul. Dar ce putem face cu ea aici nu-mi trece prin minte.

M-am uitat la Giustiniani si el si-a fãcut de trei ori cruce si s-a jurat din nou pe rãnile Mântuitorului cã si-a petrecut noaptea în deplinã castitate si cã doar onoarea l-a împiedicat sã se atingã de femeia unui prieten, chiar dacã, a mai spus, ispita a fost mare.

¯ Dar, a adãugat el, poate cã nu m-as fi împotrivit tentatiei de n-as fi fost atât de obosit si de nedormit, atât din cauza rãzboiului, cât si din cauza cumplitei responsabilitãti de comandant al orasului, care mã împiedicã sã mã mai gândesc la femei. Existã un timp pentru toate.

Iar Anna a rostit cu arogantã:

¯ Abia când m-am trezit în mijlocul ostenilor am înteles de ce s-a îmbrãcat fecioara francã, Ioana d'Arc, în vesminte bãrbãtesti.

Si-a înfãsurat mâinile în jurul gâtului meu si mi-a sãrutat buzele. Si-a sprijinit capul de pieptul meu, a suspinat profund si m-a întrebat:

¯ M-am fãcut oare atât de urâtã, de nu m-ai recunoscut? A trebuit sã-mi tai pãrul, altfel nu mi-ar fi încãput capul în cascã.

Am strâns-o în brate. Era lângã mine. Nu mã mai ura.

¯ De ce ai fugit de la tatãl tãu? am întrebat-o. Tu ai fost aceea care si-a apãsat mâna pe mâna mea în noaptea când cupola marii catedrale a strãlucit într-o luminã nepãmânteanã?

Oarecum stânjenit, Giustiniani a spus amabil:

¯ Poate cã-i mai bine dacã mã duc eu pe zid sã vãd ce mai fac strãjerii. Mâncati si beti ce gãsiti pe aici si puteti trage zãvorul la usã dacã aveti si alte gânduri, nu vã fie teamã dacã încep din nou blestematii sã tragã cu tunurile!

Apoi a iesit si a închis usa masivã. Pe fata lui am citit cã-i plãcea Anna si cã mã invidia. Anna s-a uitat la mine cu înteles, dar simteam cã nu am putere sã închid usa cu zãvorul. De aceea s-a ridicat ea si l-a tras.

¯ Iubitul meu, mi-a spus ea. Oare nu-mi vei ierta niciodatã încãpãtânarea si capriciile? Poate cã nu te-am înteles.

¯ O, Doamne! am spus eu. Dar n-am ce sã-ti reprosez. Tu ar trebui sã mã ierti cã nu pot fi asa cum ai dori sã fiu. Dar aici nu poti rãmâne. Trebuie sã te întorci la casa tatãlui tãu. Atât timp cât va mai dura asediul, în casa lui vei fi în mai multã sigurantã decât oriunde. Presupun cã, dupã ce va cãdea orasul, sultanul îi va acorda protectie.

¯ Asa este, a spus ea. Stiu cã sultanul îsi va trimite de îndatã ceausii sã aibã grijã de casa noastrã. Dar stiu si din ce cauzã. De aceea, nu mã voi întoarce niciodatã în casa tatãlui meu.

¯ Dar ce s-a întâmplat? am întrebat-o eu, încãrcat de presimtiri sinistre.

A pus mâinile pe soldurile mele, m-a privit fãrã sã spunã nimic si ochii ei cãprui erau nespus de

tristi.

¯ Nu mã întreba, a rostit ea. Sunt fiica tatãlui meu. Eu nu-l pot trãda. Oare nu-i de ajuns cã am venit la tine? Oare nu este de ajuns cã mi-am tãiat pãrul si m-am îmbrãcat în armura fratelui meu pentru a muri împreunã cu tine apãrând zidurile orasului, pentru cã aceasta este dorinta lui Dumnezeu?

¯ Tu nu vei muri! m-am împotrivit eu. Tu nu trebuie sã mori. Armura si planul pe care l-ai fãurit n-au nici un rost.

Ea a spus:

¯ N-ar fi pentru prima datã în istoria de o mie de ani a acestui oras când o femeie ia armele în mânã ca sã-l apere. O stii. Chiar si o împãrãteasã s-a îmbrãcat în armurã dupã ce sotul ei a murit.

¯ Tu nu poti rãmâne aici! am insistat eu. Primul turc pe care-l vei întâlni îti va tãia capul. Sacrificiul tãu nu foloseste la nimic.

S-a uitat cu o seriozitate de moarte în ochii mei si a rostit:

¯ Stii prea bine cã în acest moment apãrarea orasului nu mai foloseste la nimic. Sultanul va cuceri Constantinopolul. În multe pãrti zidurile orasului s-au nãruit. Ei sunt prea multi. Iar noi prea putini. Mii de oameni vor muri fãrã nici un folos mai înainte de a se ivi zorii. Dacã te-ai fi gândit doar la utilitatea gestului tãu, nici tu n-ai fi fost aici. Lasã-mi si mie libertatea de a gândi la fel cum gândesti tu!

Mi-a strâns bratele si obrajii îi erau nespus de palizi.

¯ Sunt sotia ta, a spus ea. Pentru noi nu mai existã nici un viitor. De aceea, am dreptul sã mor împreunã cu tine. Eu te iubesc. Ce mai poate însemna pentru mine viata dupã ce tu vei muri? De bunãvoie prefer cununa de spini a martirilor. Ca sã pot spãla cu sânge dezonoarea tatãlui meu. El nu-i un grec adevãrat.

¯ Ce s-a întâmplat? am întrebat-o îngrozit încã o datã.

A scuturat din cap si a spus din nou:

¯ Nu mã întreba! Nu schimbã cu nimic cursul evenimentelor, de aceea nu-ti voi povesti despre ce este vorba. Dar, pentru tatãl meu, eu nu mai pot sã am nici un pic de respect, între o politicã de încredere si o politicã de trãdare existã un hotar îngust cât un fir de pãr. Nici fatã de tine nu-mi îngãdui sã afirm cã tatãl meu ar fi un trãdãtor. Dar nu mai pot sã locuiesc în casa lui. Nu mai vreau sã fiu fiica lui. Niciodatã. Sunt sotia ta. De când e lumea lume, femeia a plecat de la tatãl ei, si-a pãrãsit rudele si si-a urmat bãrbatul... Deci te voi urma, a spus ea cu o usoarã ironie în glas. Chiar dacã-i o nebunie, chiar dacã-i o moarte inutilã, te voi urma, fiindcã te iubesc. Cu toate acestea, rãmân în continuare femeie si, dupã pãrerea mea de femeie, afirm încã o datã cã nu existã nici un motiv pentru care meritã sã mori. Ca femeie, m-as multumi sã trãiesc împreunã cu tine o viatã simplã, oricât de modestã si de sãracã. Dar asta nu se poate, de aceea te urmez acolo unde esti. E trist sã mori dupã ce ai gustat din viatã. Dar poate cã-i mai bine sã te înfrupti din plãcere când gustul ei nu s-a risipit încã, decât sã rãmâi cu amãrãciunea în suflet, dupã ce acela pe care l-ai iubit nu mai este.

N-am stiut ce s-a întâmplat, nici n-am stãruit sã aflu. Sufletul meu s-a tulburat, mintea mea a

refuzat sã înteleagã de ce ea, o femeie atât de tânãrã si frumoasã, care iubeste cu pasiune viata, trebuie sã moarã. Dacã iubeste viata, un om poate trãi oricum, si în sclavie, si în dezonoare. Timpul înghite tot ceea ce a fost si stinge tristetea. O stiu. Mai bine în sclavie la sultan decât sã moarã fãrã nici un rost, din moment ce ea însãsi nu crede cã moartea foloseste la ceva.

I-am spus:

¯ Esti cea mai frumoasã femeie din Constantinopol si de cea mai nobilã stirpe. Dacã te vei preda turcilor si le vei spune numele, ei îti vor cruta viata si te vor dãrui sultanului. Ai o minte ascutitã si ai primit o educatie împãrãteascã. Dupã ce va cuceri Constantinopolul, sultanul ar putea cuceri toatã lumea.

S-a uitat deschis în ochii mei si a spus cu sinceritate:

¯ De aceea vreau sã mor cât mai curând, pentru a nu cãdea în ispitã. Nu suport gândul cã dupã moartea ta as putea îmbrãtisa alt bãrbat. Dar mã cunosc. Sunt femeie, sunt slabã, întelege-mã! Nu pot, nu vreau sã mai trãiesc. Poate ne vom mai întâlni într-o altã viatã, cine stie?

Un proiectil aruncat de unul dintre tunurile mari s-a izbit de partea de sus a zidului, undeva deasupra capetelor noastre, si am auzit zgomotul pietrelor prãbusite, iar din tavan s-au desprins bucãti si au cãzut peste noi. Moartea bãtea din tobã deasupra noastrã.

Si-a înãltat capul, si-a fãcut semnul crucii si a spus:

¯ Pentru mine totul e clar. Dar are rost sã irosim timpul pretios care ne-a mai rãmas cu vorbe

desarte, când încã ne putem uita cu ochi vii unul la altul?

A început sã deschidã încuietorile armurii si mi-a spus râzând:

¯ Deschide-mi, dragul meu, groaznicele încuietori de pe spate! Doar bãrbatii pot inventa astfel de capcane.

Aveam gura uscatã si i-am spus:

¯ Multumeste pentru norocul pe care-l ai, fiindcã nu porti o armurã adevãratã de cavaler, care are din cap pânã în picioare tot felul de zãvoare si de încuietori secrete. Sunt atât de ciudate unele încuietori si grozav de ascutite, încât un cavaler îsi simte si sufletul întepat, pânã cade de pe cal si rãmâne întins si neajutorat la pãmânt. Pe câmpia de la Varna, nici cu ciocanele n-au reusit turcii sã deschidã armurile blindate ale cavalerilor saxoni.

¯ O, ce întelept esti! a rostit ea cu voce duioasã. Ce multe lucruri ai vãzut! Dar sã stii cã si femeile au capcanele lor cuirasate. Lacãtul unei femei nu-l va putea deschide nici cel mai puternic bãrbat dacã femeia nu doreste. Dar astfel de femei nu sunt prea multe.

Iar eu i-am rãspuns cu o voce tremuratã:

¯ Nu mai spune! Ce grozãvii, Anna Notaras!

Stiindu-si frumusetea, ea a alunecat încet din armura strãlucitoare si era zveltã ca un bãiat. I-am spus în joacã:

¯ Esti ca un bãietel frumos. Ti-ai tãiat si pãrul. Esti mai frumoasã ca niciodatã.

¯ Dar eu nu sunt un bãietel, a protestat ea, fãcându-mi jocul pe acelasi ton duios.

Atunci s-au zguduit zidurile din nou împrejurul nostru. Si-a înfãsurat bratele goale în jurul gâtului meu si mi-a spus:

¯ Nu-ti fie teamã de tunuri, dragostea mea, nici mie nu mi-e teamã. Gura mea este izvorul tãu. Soarbe-o, de esti însetat! Trupul meu este pâinea ta. Înfruptã-te din el, de esti flãmând! Bucurã-te de mine, dupã cum si eu bucura-mã-voi de buzele tale, de trupul tãu. Sunt ultimele vãpãi ale vietii. Ca o candelã ce se stinge. Moartea este lungã si dragostea fãrã de trup este o dragoste stearpã.

Poate cã vorbele ei au fost pãcãtoase, dar în acel moment, când moartea ne dãdea târcoale, erau adevãrate. I-am spus în soaptã:

¯ Singurul meu izvor, singura mea hranã! Oamenii au nevoie de apã si de pâine ca sã poatã trãi. În vesnicie nu existã nici apã, nici pâine. Fremãtând de dorintã, am sã mã întorc înapoi din vesnicie în lumea efemerã ca sã te regãsesc!

Dar dragostea noastrã a fost amarã ca apa sãratã, care rãneste buzele si sporeste setea. Ne-am iubit în mirosul înnãbusitor de piele, de ulei rânced, de vin, de pulbere si de vesminte îmbibate de sudoare, prinsi între ziduri ce se zguduiau; spectrul mortii plutea deasupra capetelor noastre, peretii încãperii se nãruiau bucatã cu bucatã. Nu, dragostea noastrã n-a fost doar trupeascã, fiindcã de fiecare datã când m-am uitat la chipul ei i-am întâlnit ochii cãprui, atât de stiuti, atât de limpezi, parcã prin ochii ei am privit dincolo de lumea mãrginitã.

Am murmurat:

¯ Mã voi reîntoarce, iubita mea, mã voi întoarce încã o datã în lanturile lumii mãrginite si ale timpului efemer. Ca sã te regãsesc. Vor fi alti oameni, care vor purta alte nume, vor fi alte popoare, dar dintre ruinele zidurilor mã vor privi ochii tãi, flori de catifea ruginie. Când te vei reîntoarce, cine stie în ce timp, cine stie printre care oameni, atinge pulberea cu mâinile tale! Dincolo de timp, mângâie-mi chipul risipit în pulbere! Ne vom regãsi, dragostea mea!

Surâzând, mi-a mângâiat gâtul si fruntea si lacrimile i s-au rostogolit pe obraji.

¯ Iubitul meu! a rostit ea. Poate cã nu ne vom mai întâlni. Poate cã nu existã decât aceastã clipã pentru noi. Dar este de ajuns. Sunt multumitã si plinã de tine. Sunt în întregime a ta. Dupã ce clipa se va risipi, voi putea muri mai usor.

S-a uitat la peretii lugubri ai fortãretei, peste care dansa lumina firavã a lumânãrii, si a spus:

¯ Dar este frumos. Totul. Atâta frumusete niciodatã nu a mai fost.

Epuizat, cu buzele apãsate pe umãrul ei, m-am întrebat dacã n-ar trebui sã-i povestesc lucrul pe care i l-am tãinuit. Stiam cã-i doar o vanitate fãrã importantã pentru situatia în care ne gãseam. Dar n-am mai putut, n-am mai vrut sã-i ascund nimic. De aceea, i-am spus:

¯ Dragostea mea, când m-a adus pe lume, mama a strâns în mânã o piatrã de porfir. M-am nãscut cu încãltãri de purpurã în picioare. Acesta este secretul, pe care nu credeam cã ti-l voi spune vreodatã. Pentru cã nu poate schimba cu nimic ceea ce este între noi.

S-a sprijinit în coate si m-a privit uimitã.

¯ M-am nãscut cu încãltãri de purpurã în picioare, am repetat eu. Împãratul Manuil a fost fratele vitreg al tatãlui meu, iar Împãratul Ioan al V-lea a fost tatãl tatãlui meu. Acel Ioan, care a cãlãtorit la Roma si la Avignon, care si-a lepãdat credinta si l-a recunoscut pe papã, fãrã a lega de aceste hotãrâri personale poporul sãu si Biserica Bizantului. A fãcut-o pentru ca papa sã-i binecuvânteze cãsãtoria cu o femeie din Venetia, de care era îndrãgostit. Avea patruzeci de ani. Signoria Venetiei a rãscumpãrat datoria si i-a restituit giuvaierele Coroanei Bizantului, pe care fusese silit sã le lase zãlog. Papa si Venetia i-au promis de asemenea ajutorul Occidentului si o cruciadã. Dar fiul lui, Andronikos, l-a înselat si s-a rãzvrãtit. Occidentul l-a abandonat pe Ioan si, pânã la urmã, el a fost nevoit sã se supunã sultanului si sã-l recunoascã succesor pe Manuil, celãlalt fiu. De fapt, tatãl meu era singurul mostenitor legitim. De aceea Manuil si-a trimis mesagerii sã-l caute si sã-i scoatã ochii. Dupã aceea, tatãl meu nu a mai avut putere sã trãiascã. S-a aruncat în prãpastia din spatele palatului papal din Avignon. Bijutierul cãruia îi încredintase bunurile si hârtiile sale m-a înselat, însã, înainte de a pleca în cruciadã, am revenit în Avignon si l-am ucis pe bijutier; încã mai pãstra hârtiile tatãlui meu, care fac proba descendentei si drepturilor mele. Probabil curia pontificalã si signoria Venetiei cunosc existenta mea, chiar dacã mi-au pierdut urma. Dar desi sunt adevãratul basileu, nu revendic nici o putere, însã am dreptul sã mor lângã zidurile orasului meu. Trebuie sã-mi împlinesc destinul pânã la capãt.

Mi-a mângâiat obrajii cu vârful degetelor si ochii îi erau mari de mirare, îmi lãsasem barba sã creascã, arãtam ca toti ceilalti greci.

¯ Se pare cã în lumea aceasta nimic nu se petrece din întâmplare, am continuat eu. Pentru a

rezista ultimei ispite trebuia sã te întâlnesc pe tine, trebuia sã-l întâlnesc pe tatãl tãu. Dupã ce Constantin a proclamat Uniunea, as fi putut prea bine sã-mi dezvãlui identitatea si sã revendic dreptul la tronul Bizantului. Cu ajutorul tatãlui tãu as fi putut stârni poporul la revoltã. I-as fi jurat credintã sultanului, as fi guvernat Constantinopolul ca împãrat vasal. Dar nu ar fi fost demn de mine.

¯ Dacã tot ceea ce spui este adevãrat, m-a întrerupt ea, înseamnã cã eu te-am recunoscut dupã portretul împãratului Manuil. De altfel, semeni si cu împãratul Constantin. E de mirare cã nimeni n-a observat.

¯ De cum m-a vãzut, Manuil, slujitorul meu, m-a recunoscut. Sângele este misterios. Se întoarce la izvoare; întorcându-mã la Biserica strãmosilor mei, s-a întors în mine si renegatul Ioannis sã se uneascã cu neîntelesele mistere sacre. Este o complicatã împlinire a destinului meu.

Ea a rostit solemn:

¯ Basileul Ioannis Anghelos Paleolog. Si Anna, fiica megaducelui Notaras. Într-adevãr, faptul cã suntem împreunã înseamnã o complicatã împlinire a destinului nostru.

Apoi a strigat:

¯ Nu mai cred în nimic! Nu cred cã te vei reîntoarce! Nici cã eu mã voi reîntoarce! Nu cred în vesnicie! Doar în asemãnare cred! Am simtit în tine doar sângele de neam împãrãtesc, nu bãrbatul pe care îmi închipuiam cã-l voi întâlni într-o altã viatã. Oare de ce-ai stricat totul? De ce mi-ai povestit? De ce mi-ai rãstignit iluziile cu care as fi putut sã mã amãgesc pânã în clipa mortii?

Derutat din cauza tristetii de pe chipul ei, am spus:

¯ Dumnezeule, dar am crezut cã o astfel de destãinuire nu poate decât sã mângâie vanitatea unei femei! Faptul cã familiile noastre sunt la fel de importante. Cã nu te-ai înjosit, alegându-mã pe mine. Strãvechiul sânge nobil recunoaste întotdeauna sângele nobil si sub vesminte de cersetor.

Dar ea a rostit pãtimas:

¯ Tu crezi, într-adevãr, cã pentru mine au vreo importantã familia si rangul tãu? Eu nu te vreau decât pe tine. În orice caz, multumesc pentru darul de nuntã! Îti multumesc pentru coroana invizibilã de împãrãteasã! Dacã acest lucru îti face plãcere, poftim, sunt împãrãteasã! Sunt tot ce vrei tu, dragul meu, numai sã te stiu multumit!

Pe neasteptate, s-a ridicat din pat, asa, fãrã vesminte, si-a înãltat semet capul si a strigat:

¯ Cã esti înger sau împãrat, cã te învesmântezi într-o glorie invizibilã si inexistentã, treaba ta! Eu sunt femeie, doar femeie. Tu nu-mi poti oferi nimic. Nici casa pe care mi-am dorit-o, nici copiii pe care as fi vrut sã-i am, nici noaptea când, îmbãtrânitã si uscatã, m-as fi putut trezi sã mã asigur cã esti lângã mine si ti-as fi sãrutat buzele ofilite. As fi fost fericitã. Dar m-ai lipsit de fericire din cauza unei ambitii nebune. La ce bun sã mori pentru o cauzã pierdutã? Cine-ti va multumi? Cine-si va mai aminti de tine? Inutil este sacrificiul tãu, Ioannis Anghelos. De aceea, eu, femeia ta, simt cã... nu-mi mai pot stãpâni lacrimile...

A vorbit cu vocea întretãiatã de suspine, apoi a izbucnit într-un plâns sfâsietor. S-a aruncat peste

mine, si-a înfãsurat mâinile în jurul meu, si-a lipit obrazul de obrazul meu si mi-a spus rugãtor:

¯ Iartã-mã! Hotãrâsem sã nu te mai tulbur, dar sunt o fiintã slabã, îmi esti atât de drag. Sã fi fost cersetor, sã fi fost trãdãtor, ultimul om sã fi fost, tot te-as fi iubit, tot as fi dorit sã-mi trãiesc viata împreunã cu tine. Poate cã sunt nemultumitã, poate cã te rãnesc fãrã încetare, dar te iubesc. Dã-mi iertarea!

Amestecatu-ni-s-au lacrimile, sorbitu-i-le-am de pe buze. Ca de un fier înrosit, arsã a fost inima mea de toatã vanitatea lumii.

Si flacãra ce arde curat tot se stinge.

Ei aduc jertfã duminica si în zi de sabat si în toate zilele lor cautã adevãrul, desartã conoastere. Dar pasiunea vietii te cheamã sã trãiesti. M-am îndoit de mine însumi, nu am mai fost sigur. A fost ultima ispitã, mai puternicã decât aceea de a mã arunca în gol din vârful coloanei constantine. Corãbiile lui Giustiniani asteaptã în port si sunt gata sã pãrãseascã orasul. Dacã mâine vântul ar fi favorabil, nici o sutã de corãbii de-ale turcilor nu i se vor putea împotrivi unei flote de rãzboi a crestinilor, asa am gândit. I-am spus:

¯ Anna, n-are nici un rost sã mori! Cere-i lui Giustiniani sã te adãposteascã pe una dintre corãbiile lui mari! El tine la tine si o va face bucuros.

M-a întrebat:

¯ Dar tu?

A asteptat rãspunsul cu respiratia tãiatã. I-am spus:

¯ De mã voi trãda pe mine însumi, nu voi mai fi demn de dragostea ta. Dar mã rod îndoielile. Nu mai sunt atât de sigur de mine. Stiu cã sacrificiul meu este zadarnic. Nici vesnicia nu mã mai consoleazã. Cu toate acestea, stiu cã dacã mã voi însela pe mine însumi nu voi mai dori sã trãiesc. Nu voi trãi doar de dragul de a trãi. În aceeasi lume în care trãieste si el. Existã un timp pentru toate. Si pentru a fi nedumerit. Si pentru a fi aproape de oameni. Dar fiecare flacãrã arde doar o singurã datã pânã la capãt, dupã care vine un timp al desteptãrii. Nu vreau sã mã trezesc într-o altã închisoare... Nu, n-as mai fi demn de dragostea ta. Eu sunt de-acum pierdut, Anna, uitã ce ti-am spus! Au fost vorbe desarte. Suntem greci, trãim si murim împreunã cu neamul nostru. Când se va prãbusi si ultima Romã, pentru noi nu va mai exista nici un loc pe lume. Nici în Orient, nici în Occident. Pâinea celui fãrã de tarã este mai amarã decât pâinea sclavului. Altceva nu ne mai rãmâne decât sã murim pentru Hristos. Necunoscuti fãrã nume. Cine sã-si mai aminteascã de noi? Dar asa este cel mai bine. Înainte de a scãpata soarele, Giustiniani a bãtut la usã si ne-a strigat. Am tras zãvorul, el a intrat si a spus:

¯ În tabãra turcilor e liniste. Dar linistea lor este mai de temut decât zgomotul din serile trecute. Sultanul i-a împãrtit pe grupe de câte o mie si a explicat fiecãrui comandant când sã înceapã marsul si când atacul. Nu le-a vorbit ofiterilor despre credintã si despre Islam, i-a sfãtuit doar cum sã fãptuiascã cel mai mare jaf al tuturor timpurilor. Le-a vorbit despre comorile din Palatul Blahernelor si din palatele nobililor, despre odoarele sfinte din biserici, despre vesmintele brodate cu perle, despre sipetele pline cu giuvaieruri. Se spune cã despre prãzile de care vor avea parte si-ar fi bãtut gura sultanul douã ore, fãrã a uita sã le povesteascã si despre farmecul bãietilor

greci si frumusetea fetelor neatinse nici cu privirea de un bãrbat. Pentru el, si-a pãstrat doar zidurile si edificiile publice. Apoi, turcii au trecut la partea practicã si au cãzut de acord sã marcheze zonele de jaf cu stegulete, pentru a nu se încurca unii pe altii în timpul acestei nobile îndeletniciri. Iar dervisii care stiu sã scrie au pictat pe stegulete toate literele si numerele Islamului, în orice caz, despre asta au vorbit turcii, nu despre arme sau despre strategia asaltului.

În cursul zilei, Giustiniani îsi pusese bãrbierul la treabã. Avea pãrul îngrijit, iar firele proaspãt vopsitei sale bãrbi erau împletite cu fire de aur. Armura fusese lustruitã si strãlucea. Rãspândea un puternic miros de uleiuri parfumate si, din orice parte te-ai fi uitat la el, arãta ireprosabil. Un bãrbat într-adevãr frumos.

¯ Nu veniti cu mine la bisericã, dragi copii? ne-a întrebat el. Turcii dorm si viseazã înainte de asalt. Nu mai pierdeti vremea si îmbrãcati-vã, cã doar n-o sã mergeti asa despuiati, ca sã primim împãrtãsania cea de pe urmã si sã ni se ierte nouã pãcatele noastre.

A aruncat o privire spre noi si nu s-a putut abtine sã nu spunã:

¯ Când mã uit la voi, îmi dau seama cã, dupã aceea, vã veti simti mai usurati decât altii.

Ne-am privit unul pe altul si Anna Notaras a spus furioasã:

¯ Anafura este falsã si Crezul schimbat, asa cã niciodatã nu voi putea primi rugãciunea în care este pomenit papa.

Giustiniani si-a ridicat împãciuitor mâna si a încercat s-o linisteascã:

¯ Nu mã îndoiesc cã papa Nicolae a cugetat la lucruri mai importante decât la Constantinopol si la noi, cei câtiva latini neînsemnati, care ne rãzboim cu turcii pentru gloria întregii lumi crestine. Dupã cum a afirmat si în predica pe care a rostit-o la întrunirea tãrilor crestine ce urmau sã participe la apãrarea Constantinopolului, el a trebuit sã se gândeascã si la biblioteci, si la edificii importante, si la tot felul de alte lucruri care fac gãuri în trezoreria pontificalã. Numai cã vinul alb si vinul rosu nu se amestecã, o stiu din proprie experientã. De aceea, un bãrbat care bea la fiecare cinã un ulcior de vin alb si altul de vin rosu, îsi pierde cu usurintã memoria. Hai sã nu mai judecãm în seara aceasta pe nimeni! Nici pe papa Nicolae! Fie-ne inimile curate!

A atins-o prieteneste pe umãr pe Anna Notaras si i-a spus dojenitor:

¯ Aminteste-ti cã astã-noapte ai dormit alãturi de mine, un blestemat de latin. Hotarele dintre Biserici nu se întind pânã la cer. Trupul si sângele lui Hristos, tot trupul si sângele lui Hristos sunt si la latini, si la greci. Nu are importantã cum sunt pâinea si vinul. Importantã este inima omului, dacã-i sincerã, fiindcã se va bucura sã le primeascã. Douã-trei bucãtele de pâine sfintitã, douã-trei picãturi de vin sfintit, ca sã ne amintim de Hristos. Sã-i iertãm asadar în seara aceasta pe toti cei care ne-au gresit nouã! Sã ni se ierte si nouã greselile noastre!

I-am spus si eu Armei:

¯ Anna, dragostea mea, în zorii zilei de mâine vom lupta atât grecii, cât si latinii de aceeasi parte. N-are nici un rost sã punem la îndoialã sfintele daruri doar pentru niste cuvinte, ci sã ne împãrtãsim împreunã, greci si latini, frati în fata

mortii, apropiindu-ne poate de adevãrul lui Dumnezeu.

A ezitat:

¯ Mã vor recunoaste.

I-am spus:

¯ Nici eu, cel care te iubesc, nu te-am cunoscut. Esti apãratã de armura fratelui tãu. Cel mult, oamenii vor crede cã esti el. Iar dacã tatãl tãu mai are un pic de rusine, nu va veni sã se roage în bisericã alãturi de latini.

¯ Nu, tatãl meu nu va veni, a spus ea.

Dar vocea i s-a frânt, si-a lãsat capul în jos si a spus în soaptã:

¯ Fratii mei, sãrmanii mei frati! Mai bine-ar fi de-ar muri decât sã trãiascã în dezonoare. O femeie poate trãi oricum, dar un tânãr...

¯ Gata, gata! a spus Giustiniani. Nu-i nici un fel de onoare în moarte, îti dai numaidecât seama dupã cum put cadavrele. Ca sã nu mai spun cã moartea îi face pe toti egali. Turci si greci, venetieni si genovezi, dacã-s morti, pot sã zacã linistiti unii lângã altii.

Când soarele apunea în spatele taberei turcilor, iar în partea de nord-vest se stingea ultima lucire sângerie pe cupolele verzi de cupru coclit ale bisericilor, am plecat noi cãlare spre Catedrala Sfânta Sofia; împãratul Constantin a sosit însotit de suita de senatori si de arhonti, în ordinea ceremoniei vechi de o mie de ani, fiecare demnitar purtând vesminte de culoarea si de forma corespunzãtoare rangului sãu. Si a stiut inima mea cã Bizantul, a cãrui strãlucire pierdutã nu se va mai

întoarce, se întruneste pentru ultima datã, ca sã se pregãteascã de moarte.

Bailul Venetiei, Consiliul celor doisprezece si nobilii venetieni erau îmbrãcati si ei în vesminte de ceremonie. Strãluceau, în locul mãtãsurilor si velurului, armurile blindate ce fuseserã curãtate de curând de funingine si de praf. Ofiterii lui Giustiniani s-au grupat în jurul lui. Apoi, umil, a intrat în sfânta bisericã a lui Iustinian si poporul Constantinopolulului, pânã ce nu a mai rãmas nici un loc liber. Iar la urmã, sfidând apostazia, sute de preoti si cãlugãri li s-au alãturat credinciosilor, înaintea mortii nu mai au nici un rost certurile, îndoiala si ura. Fiecare si-a plecat fruntea în fata Sfintelor Taine.

Sute de candele au luminat ca-n plinã zi imensa catedralã. Cu nemãrginitã deznãdejde ne-au privit blândele chipuri de pe mozaicurile aurite, iar umbrele oamenilor au tremurat pe suprafetele netede de marmurã. Pânã si ochii lui Giustiniani s-au umplut de lacrimi când s-au înãltat limpezi dinspre stranã glasurile îngeresti ale cântãretilor din cor. Multi dintre cei mai curajosi bãrbati au plâns în hohote.

Folosind aceleasi cuvinte pe care de o mie de ani le rostesc grecii la spovedanie, împãratul Constantin si-a mãrturisit pãcatele în fata tuturor. Latinii, de asemenea, si-au murmurat în cor confesiunea pãcatelor sãvârsite. Mitropolitul grec a citit apoi Crezul, omitând si Fiului, cuvintele discordiei. Dar le-a rostit episcopul Leonard, când a citit Crezul în limba latinã. Iar când a fost rostitã rugãciunea de pomenire, atât prelatul grec, cât si cel latin au uitat sã rosteascã numele papei Nicolae. Dar nimeni nu a regretat greseala si nici nu s-au iscat discutii. Totul s-a desfãsurat într-o întelegere nerostitã, iar grecii, dacã tot nu si-au

mai simtit credinta lovitã, au început sã plângã si mai aprig dupã vremurile pasnice de înainte.

Erau atât de multi oameni în bisericã, încât pâinea nu a fost de ajuns pentru toatã lumea. Dar fiecare, dupã ce a primit împãrtãsania, a rupt cu generozitate din bucãtica lui de anafura si a împãrtit-o cu cei din preajmã, pentru ca fiecare sã primeascã o firimiturã din sfântul trup al Mântuitorului. Nu si-a mai pus nimeni întrebarea de va fi fost pâinea dospitã sau nedospitã. Pentru viata lor eternã, atât grecii, cât si latinii au dorit sã împartã frãteste trupul sfânt al lui Hristos din pâinea binecuvântatã.

Slujba religioasã a durat multe ore. În acest timp am fost într-o stare de extaz nemaiîncercatã pânã acum într-o bisericã. Am stat alãturi de Anna si am tinut-o de mânã. Ne-am tinut de mânã si când am primit împãrtãsania si ni s-a dat iertarea pentru pãcatele noastre. Apoi mi-am simtit fiinta usoarã si am gândit c-as putea sã umblu prin vãzduh, fãrã sã ating pãmântul cu picioarele. Ochii ei, ochii ei ruginii erau atât de aproape si am simtit în mine o sfântã claritate. Departe de cãldura trupului omenesc, în vesnicie, ochii ei vor strãluci mereu, cunoscuti, apropiati, pânã în ziua învierii, când îi voi reîntâlni.

Dupã ce slujba religioasã s-a terminat, împãratul Constantin s-a adresat poporului sãu si a spus cu vocea tulburatã de emotie:

¯ Turcii au tunuri înspãimântãtoare. Si o mare de oameni. Dar noi îi avem pe Dumnezeul nostru si pe Mântuitorul nostru. Sã nu ne pierdem speranta!

Si-a îmbrãtisat prietenii, i-a îmbrãtisat pe cei apropiati, i-a sãrutat pe fiecare si a cerut iertare fiecãruia pentru pãcatele pe care, cu voie sau fãrã

de voie, le-a fãptuit. I-a îmbrãtisat si sãrutat si pe oamenii simpli, care s-au nimerit sã fie în apropiere. Urmându-i exemplul, latinii s-au îmbrãtisat între ei si si-au cerut iertare unul altuia. Asa se face cã bailul Venetiei, cu ochii plini de lacrimi, l-a sãrutat pe Giustiniani si i-a cerut iertare pentru toate gândurile rele pe care le-a avut fatã de el. Venetienii si genovezii s-au îmbrãtisat si au fãgãduit sã lupte cu vitejie, fãrã sã se teamã de moarte, rivalizând în continuare doar pentru glorie. Cred în sinceritatea vorbelor rostite în aceastã searã.

Era întuneric afarã când am iesit noi din bisericã, dar în fiecare casã ardea candela, iar pe Strada Mare, de la Sfânta Sofia pânã la Blaherne si Poarta Harisianã, erau torte aprinse si felinare. Clopotele bisericilor sunau si în mãnãstiri bãtea toaca; ai fi putut crede cã în aceastã searã se celebreazã cea mai importantã sãrbãtoare a orasului. Si în Pera se vedeau lumini, iar flota venetianã care se afla în apropierea lantului a aliniat un rând de torte în apa neagrã din port.

Deasupra orasului, pe bolta întunecatã a cerului, stelele ardeau strãlucind. Gândurile stelelor ne urmãreau si luminosul nostru corp astral se pregãtea sã se despartã de trupul pãmântesc si sã se întoarcã la stele. De aceea îmi era fiinta nespus de usoarã. De aceea aveau ochii Annei Notaras o strãlucire nepãmânteascã.

În apropierea Bisericii Sfintilor Apostoli ne-am desprins din cortegiul care mergea în urma împãratului Constantin. Basileul l-a mai îmbrãtisat o datã pe Giustiniani si i-a cerut iertare. Cei mai multi greci s-au dus la casele lor sã-si schimbe straiele de sãrbãtoare cu cele de rãzboi, sã-si îmbrãtiseze pentru ultima datã femeile si copii, ca sã se întoarcã dupã aceea din nou pe ziduri. Când

cortegiul s-a oprit, de si-a luat rãmas-bun multã lume, l-am întâlnit pe Johannes Grant, mesterul saxon, am coborât de pe cal sã-l îmbrãtisez si i-am multumit pentru prietenia arãtatã. Pe obraji avea pete cenusii de la pulberea de foc, se misca greoi si ochii lui obositi clipeau necontenit. Chiar si în seara aceasta de pe urmã, cu nestrãmutata-i pasiune pentru stiintã, a arãtat spre doi bãtrâni, care abia se tineau pe picioare, fãrã nici un fir de pãr pe cap, si fãrã nici un dinte în gurã si spre însotitorul lor tânãr. Toti trei erau îmbrãcati în tinuta de maestri ai Arsenalului imperial si împodobiti cu ciudate insigne purpurii.

¯ Stii cine sunt? m-a întrebat el.

Am clãtinat din cap, fiindcã nu stiam, iar el mi-a spus:

¯ Ei lucreazã în cea mai secretã încãpere subteranã a Arsenalului. Sunt cei care preparã vestitul foc grecesc. Vezi ce fatã palidã are bãiatul si ce putin pãr pe cap, desi este atât de tânãr?

Bãtrânii nu mai au nici un dinte în gurã si pielea de pe trupul lor se jupoaie continuu. Mi-ar fi fãcut plãcere sã discut putin cu ei, dar ce, am putut? Strãjerii nu-i scapã din ochi si cine încearcã sã intre în vorbã cu ei este lovit. Materia primã din care se preparã focul grecesc s-a isprãvit. Ultimele vase cu foc grecesc au fost de-acum transportate pe ziduri si pe corãbii. Eu nu cunosc decât o parte din substantele care intrã în compozitia focului grecesc si nici secretul amestecului nu-l stiu. Dar cel mai misterios este cum de se aprinde focul dupã ce lichidul tâsneste. Nu din cauza aerului, este clar, fiindcã aruncãtoarele cu care se lanseazã proiectilele incendiare nu au nici un sistem de aprindere, înseamnã cã la buza proiectilului, pe unde tâsneste focul, existã ceva care face ca

lichidul sã se aprindã în zbor. Contine probabil si mult ulei focul grecesc, fiindcã altfel n-ar pluti pe apã si nici nu si-ar continua arderea. Nu poate fi stins decât cu nisip sau otet. Marinarii venetieni afirmã cã poate fi stins si cu urinã. Acesti bãtrâni au mostenit secretul vechi de mai bine de o mie de ani, care s-a transmis din generatie în generatie. Dar în nici un manuscris vechi nu am gãsit povestindu-se ceva despre modul cum poate fi preparat, iar pe vremuri li se tãiau limbile celor care lucrau în încãperile subterane ale Arsenalului. Dupã ce turcii vor pãtrunde în Arsenal, datoria gãrzilor este sã-i omoare pe acesti cunoscãtori ai secretului. De aceea li s-a îngãduit sã participe astãzi la maslu în bisericã, unde nu au mai cãlcat de zeci de ani.

Si Johannes Grant a continuat, cercetându-i atent cu privirea pe cei doi bãtrâni si pe tânãrul lor însotitor:

¯ Nici un strãin nu s-a putut apropia vreodatã de secretul focului grecesc. Acum douã sute cincizeci de ani, când au guvernat latinii în Constantinopol, au învãtat unii sã-l prepare, dar n-au învãtat bine. Stiu ei ceva venetienii, dar ceea ce stiu ei nu-i nici pe departe foc grecesc. Dupã ce s-au urcat pe tron, toti împãratii Bizantului au întãrit Arsenalul si s-au asigurat cu ochii lor cã cei care detin secretul focului grecesc sunt strasnic pãziti.

A ridicat neputincios din umeri si a oftat.

¯ Multe secrete vor fi îngropate împreunã cu acest oras, a spus el. Atâta stiintã nepretuitã! Zãdãrnicie! Ioannis Anghelos, nimic nu-i mai detestabil decât rãzboiul. Am cunoscut acest lucru dupã ce am distrus acum, în timpul asediului, nouãsprezece treceri subterane ale turcilor, folosindu-mi toatã inteligenta si mãiestria ca sã-i

omor pe turci, mai bine decât mi-am folosit-o ca sã construiesc tunuri.

¯ Sã nu ne pierdem speranta! am spus eu, desi eram convins cã rostesc vorbe înselãtoare.

A scuipat amãrât si a spus:

¯ Singura dorintã este sã apuc si eu un loc pe o corabie venetianã, de voi reusi sã ajung în port la timpul potrivit, se întelege. Dar nu am sperantã. Dacã as continua pânã la capãt planul pe care mi-l fac în minte, profitând de confuzia care va domni în oras dupã ce turcii îl vor cuceri, ar trebui sã alerg printre ruinele zidului cu sabia în mânã, sã intru în biblioteca Blahernelor si sã fur de acolo manuscrisele la care râvnesc, pentru a le lua cu mine pe corabie. Dar eu nu sunt în stare sã fac un astfel de lucru, pentru cã sunt saxon si am fost educat în spiritul credintei. Dacã as fi fost italian, as fi putut-o face. Italienii sunt mai liberi si nu-si fac atâtea probleme de constiintã cum îsi fac nordicii. Dar eu nu pot, de aceea mã dispretuiesc.

¯ Mi-e milã de tine, Johannes Grant, pentru înspãimântãtoarea ta pasiune! i-am spus eu. Se pare cã misterele sacre sãvârsite în aceastã searã nu au reusit sã te elibereze de tine însuti.

¯ Nu, în afarã de stiintã, nimic nu mã poate elibera de mine însumi. Stiinta este singura libertate a omului.

La despãrtire m-a îmbrãtisat si mi-a spus:

¯ Tu nu esti intolerant si nici nu obligi pe nimeni sã-ti împãrtãseascã credinta. De aceea îmi esti drag, Jean Ange. Salveazã-ti tu corpul astral, eu voi fi multumit de-mi voi putea salva trupul pãmântesc. Dar, din pãmântul în care ne vom

întoarce, poate cã ne vom mai privi cândva cu ochi întelepti, ca acum.

Când am ajuns la Poarta Sfântului Roman, am fost întâmpinati de o miasmã teribilã venind de la cadavre. Anna Notaras a început sã tremure. Dar dupã ce gardienii au dus caii în grajd, Giustiniani a spus:

¯ Odihniti-vã, copiii mei, si dormiti cât mai este timp de dormit! O orã, douã, poate chiar trei, mai avem încã timp. Dupã ce voi controla dacã gãrzile sunt la locul lor, mã voi culca si eu în aceastã noapte cu constiinta perfect împãcatã. Am fost înselat, e drept, dar, multumitã lui Dumnezeu, eu n-am fost nevoit sã însel pe nimeni. Dupã ce toti apãrãtorii îsi vor ocupa iarãsi pozitia pe ziduri, portile de atac vor fi închise si cheile vor fi date împãratului spre pãstrare. Asa s-a hotãrât. Cine va urca pe zidul exterior trebuie fie sã reziste, fie sã moarã. Am primit sfânta împãrtãsanie dinaintea mortii. Noaptea aceasta este fãrã de pãcate.

¯ Care este locul meu? a întrebat Anna Notaras.

Giustiniani a râs prieteneste si a spus:

¯ Mã tem cã pentru tine n-a mai rãmas nici un loc pe marele zid. Prezenta ta ne-ar obliga sã veghem tot timpul sã nu ti se întâmple ceva. Fiindcã îti sunt prieten, îti spun sincer cã trebuie sã pleci.

¯ Du-te la Kerkoporta, i-am spus eu în grabã. Acolo, între zidul apãrat de fratii Guacchardi si venetienii care apãrã Blahernele, sunt compatriotii tãi greci, iar în caz de pericol, poti alerga la Blaherne. De vei muri, înseamnã cã asta este vointa lui Dumnezeu, dar nu-i nici un pãcat dacã vei încerca sã te salvezi pe o corabie venetianã.

Chipul ei a împrumutat paloarea mortii, si-a înclestat mâna de bratul meu, ca sã nu se prãbuseascã.

¯ Anna, ce ai? am întrebat-o. Ti-e rãu?

M-a întrebat în soaptã:

¯ De ce la Kerkoporta? Ce-ai vrut sã insinuezi?

¯ Nu era nici un alt înteles în vorbele pe care ti le-am spus, m-am apãrat eu, desi nu era chiar adevãrat. Dar ce ai?

Abia auzit, ea a spus:

¯ Nimic. Poate cã din pricina mirosului îngrozitor de cadavre mã simt fãrã nici o putere. Sunt prea slabã pentru a fi ostean, de aceea nu vã voi mai stânjeni. Mã voi duce la Kerkoporta. Dupã aceea nu va mai fi nevoie sã ne purtãm unul altuia de grijã. Dar as vrea sã rãmânem împreunã pânã la miezul noptii. Este tot ceea ce-ti cer.

M-am bucurat cã s-a supus umilã dorintei mele, fiindcã eu am planul meu si m-am temut cã nu voi avea timp s-o înduplec, oricât as fi rugat-o sã facã asa cum am gândit cã-i mai bine. În timpul asediului, Kerkoporta va fi locul cel mai sigur. Nu vreau sã moarã strãpunsã de sãbiile ienicerilor care lovesc mai repede decât fulgerul.

Ea a adormit. As fi putut sã dorm lângã ea, sã mã bucur pentru ultima datã cã suntem împreunã. Dar n-am putut. Am scris, iar în timpul acesta, pânã la bolta zidului s-a auzit zumzetul sutelor de mii de turci ce-si fãceau pregãtirile de asediu.

Se apropie miezul noptii, în curând va sosi Manuil sã-mi ia hârtiile. Am scris repede. Nu degeaba am fost caligraful Conciliului timp de doi

ani. Giustiniani si-a golit cufãrul si a ars documentele care nu trebuiau sã ajungã pe mâna turcilor. Si la Blaherne cosul de evacuare de pe turnul de încãlzire a fumegat si bucãtele arse de pergament si de hârtie, purtate de vânt, s-au împrãstiat ca o ploaie peste oras. Dinspre nord a început sã batã vântul. Am constatat acest lucru înmuindu-mi un deget si ridicându-l în aer, eram pe zid si ascultam murmurul neîntrerupt al turcilor. Vântul dinspre nord. Este important, câteva sute de latini s-ar putea salva.

În cursul serii au sosit din Pera mai mult de patruzeci de tineri genovezi, hotãrâti sã participe la ultima bãtãlie pentru apãrarea orasului, alãturi de mercenarii lui Giustiniani. Au venit în ciuda pedepsei cu moartea, pe care a promis-o podestatul Perei tuturor acelora care vor lua parte la apãrarea Constantinopolului, fiindcã el i-a jurat sultanului cã va închide portile Perei si nu va participa la rãzboi. Dar curajosii tineri s-au cãtãrat cu ajutorul frânghiilor pe zidurile Perei si au trecut în afara lor, iar strãjile au închis ochii si s-au fãcut cã nu vãd când ei au vâslit cu bãrcile spre Constantinopol.

În aceastã noapte nimeni nu-l învinovãteste pe altul, pentru toate pãcatele a fost datã iertarea si fiecare încearcã sã-i încurajeze pe cei care si-au pierdut speranta. De va fugi cineva cu o corabie venetianã, treaba lui! Dacã vreunul, în ultimul moment, ocrotit de întunericul noptii, se va strecura pe lângã ziduri si va pleca sã-si caute un adãpost în oras, doar constiinta lui îl va putea judeca. Nimeni nu-i va mai persecuta pe cei care vor dezerta. Sunt putini, nemaipomenit de putini cei care vor fugi în ultima clipã. Când te gândesti cã si bãtrânii care abia se pot tine pe picioare, si bãietii de zece ani au venit pe ziduri sã moarã pentru apãrarea orasului.

Aceasta este noaptea grecilor. Am contemplat melancolia sutelor de ani din ochii lor negri, nemãrginita tristete de pe chipurile lor chinuite. Bat clopotele si toaca în noapte, anuntând moartea ultimei Rome.

Ce sã mai scriu? Chiar în acest moment a ajuns mesajul fratilor Guacchardi pentru grecii Constantinopolului, înfipt într-o sãgeatã pe care au tras-o ei de pe ziduri. Este plin de greseli, fiindcã ei nu stiu bine greceste. Nu vã lãsati! au scris ei. Dacã doar de noi depinde, orasul vostru nu va cãdea niciodatã în mâna turcilor!

Nu-i semnat, dar mesaje asemãnãtoare, înfipte în sãgeti, ei au trimis în toate directiile. Ei ne consoleazã. Dar eu stiu prea bine cã, într-un asediu, dupã ce zidurile se prãbusesc, nimeni nu mai poate împiedica mãcelul si jaful, chiar dacã asediatorii ar fi crestini. Rãzboiul îi orbeste pe oameni. Betia sângelui si a jafului sunt betia urii umane. Dar toti suntem doar oameni si trebuie sã plãtim cu suferintã faptul cã suntem oameni. Cu inima îi slujim la fel si lui Dumnezeu. Poate cã El niciodatã nu aude si nu simte viata, chiar dacã viata este în El. De aceea, în aceastã noapte trebuie sã-i iertãm si pe dusmanii nostri, fiindcã ei nu stiu ce fac. Dar chiar de-i iertãm, nimeni nu ne poate opri sã ne apãrãm orasul si sã ucidem cât mai multi vrãjmasi de-ai nostri.

La urma urmelor, este adevãrat dacã afirm cã nu stim ce facem. Dar în inima mea am rostit: Cu siguranta celui care umblã dormind, mi-am împlinit pânã acum destinul. Am ales, dar alegerea mea a depins de cunostintele si de dorintele mele.

A sosit Manuil. Îi voi da hârtiile pe care le-am scris. Ca secretar în cancelaria papei am învãtat sã scriu foarte repede; din pãcate, numai eu sunt în

stare sã citesc ce-am scris. Dar, de pierdut, parcã n-as vrea sã se piardã însemnãrile mele, oricât de desarte sunt cuvintele pe care le-am scris. Poate cã cineva le va deslusi cândva mesajul. Iar Manuil este unul dintre cei ce se vor putea salva, în aceastã noapte fãrã de pãcate; corpul meu astral tânjeste dupã adevãrul lui Dumnezeu. Dar trupul pãmântesc respirã încã vecinãtatea Annei Notaras. La patruzeci de ani, când mã credeam în amurgul vietii. Iartã-mi, dragostea mea, tot rãul pe care ti l-am fãcut! Te binecuvântez, fãpturã iubitã, fiindcã prin tine am învãtat sã mã cunosc pe mine însumi si sã stiu cã nu sunt nici mai bun, nici mai rãu decât alti oameni. Eu, cel care am crezut cândva cã sunt înger, sunt doar un om. E destul. Sângele se va întoarce în pãmântul din care a izvorât.

29 mai 1453

Aleoo ee Polis!

Orasul este pierdut!

Strigãtul acesta va rãsuna peste veacuri. Atât timp cât va mai fi lumea. Peste sute de ani... De mã voi naste încã o datã, la auzul acestor vorbe, pãrul din cap mi se va zburli, ochii mi se vor mãri de spaimã. Dacã de nimic altceva nu-mi voi reaminti, dacã din toatã stiinta mea nu va mai rãmâne decât o paginã fãrã nici un semn, îmi voi aminti sigur de aceste vorbe, le voi recunoaste.

Aleoo ee Polis!

Dar eu încã trãiesc. Sã înteleg cã aceasta este intentia Creatorului? Trebuie sã-mi beau pânã la fund cupa amãrãciunilor, trebuie sã vãd cu ochii mei prãbusindu-mi-se orasul, risipindu-mi-se neamul. Nimic altceva nu mi-a mai rãmas decât sã scriu, în sânge ar trebui sã-mi înmoi pana, cu

sânge ar trebui sã desenez fiecare literã. Altfel, cine ar întelege ceva? Doar de sânge nu duce lipsã orasul, în gropile de pe strãzi sângele s-a închegat si în bãlti pãstoase s-a adunat. Iar de-a mai rãmas sânge cald, gâlgâie agonizând în rãnile muribunzilor. Strada Mare, Hipodromul si împrejurimile Marii Catedrale sunt pline de lesuri. Atât de pline, încât nu-i cu putintã sã nu calci peste ele.

Este din nou noapte. Stau în casa mea apãratã împotriva tâlharilor de un steag înfipt într-o lance. Mi-am astupat urechile cu dopuri de cearã ca sã nu mai aud urletele femeilor si tipetele de groazã ale copiilor violati, rãcnetele sãlbatice ale jefuitorilor care-si disputã prãzile, spasmul de moarte al orasului meu, neîntreruptul strigãt al durerii care umple fiecare clipã a noptii.

Îmi este mintea înghetatã. Scriu. Chiar dacã mâinile-mi tremurã. Chiar dacã tot trupul meu tremurã. Nu de fricã. Nu pentru mine. Pentru mine? Viata mea e mai neînsemnatã decât firele de nisip de pe stradã; în nemãsurata oroare a acestei nopti, tremur din pricina suferintei si a durerii care tâsnesc în jurul meu din mii de izvoare.

Am vãzut când o fatã, cu privirea rãtãcitã si cu trupul pãtat de urmele sângelui de pe mâinile celor care-au violat-o, s-a aruncat într-o fântânã. Am vãzut un ticãlos smulgând pruncul din bratele unei femei si înapoindu-i-l înfipt în vârful lãncii. Am vãzut cele mai mari rãutãti pe care un om le poate face împotriva semenului sãu. Asa este, am vãzut destule, îmi este de ajuns.

Putin dupã miezul noptii, de-a lungul zidului, apãrãtorii si-au ocupat pozitiile stabilite. Apoi au fost închise portile de atac si cheile lor au fost date spre pãstrare comandantilor sectoarelor de apãrare

a zidului, ca ei sã le ducã împãratului. Câtiva apãrãtori s-au rugat, dar cei mai multi s-au trântit pe jos ca sã se odihneascã cât mai era vreme. Unii, într-adevãr, au reusit sã doarmã.

În timpul acesta, unitãtile usoare ale flotei turcilor s-au apropiat de zidul maritim. Corãbiile ancorate în Portul Celor Douã Coloane au pãrãsit Bosforul si s-au desfãsurat în fata zidului maritim, de la Turnul de Marmurã pânã în micul port Neorion si pânã la lant. În felul acesta, sultanul si-a asezat amenintãtor fortele în jurul zidurilor orasului. Nici un apãrãtor al zidurilor nu va mai avea cum sã-si pãrãseascã locul pentru a veni în ajutor pãrtii de zid mai amenintate, în fiecare loc, turcii au primit poruncã sã atace de-adevãratelea; nu mai poate fi nicidecum vorba doar de atacuri înselãtoare, menite sã-i tinã încordati pe apãrãtori. De aceea, corãbiile au fost echipate cu scãri de asalt si punti de coborâre, iar catargele au fost pline de arcasi.

Celui care va reusi sã ajungã primul pe zid, sultanul i-a promis o coadã de cal si functia de guvernator al unei provincii. A mai promis de asemenea moarte tuturor acelora care vor sovãi sau vor fugi din fata dusmanului. De aceea, ceausii lui au fost asezati în spatele primelor grupuri de asediatori.

Cu trei ore mai înainte de zori, au bãtut tobele si au sunat trompetele. Cu un zgomot imens care a umplut noaptea, rãcnind ca sã prindã curaj, basbuzucii s-au nãpustit în fata zidurilor, în timp ce tobe, trâmbite si fluiere îi mânau din spate. Spãrtura, pe care noi o apãram în dreptul Portii Sfântului Roman, era ceva mai largã de o mie de pasi. Mai întâi, sultanul a lansat trupele sale de rezervã, alcãtuite din pãstori si din nomazi care, rãspunzând chemãrii la rãzboiul sfânt al Islamului,

au sosit din toatã Asia, echipati cu lãnci sau sãbii si cu scuturi de lemn.

Iar în timp ce primul val de atac se apropia de ziduri, tunurile turcilor au deschis focul si sãgetile au zburat ca o ploaie deasupra capetelor noastre. Apoi, sute de scãri au fost înãltate deodatã în fata zidurilor.

Strigând numele lui Allah, rugându-se si implorându-l sã-i ajute, urlând ca sã-si acopere teama, primii o mie de bãrbati au ajuns în fata zidurilor. Dar scãrile le-au fost rãsturnate, focul grecesc a plouat deasupra lor. Cei care erau lângã ziduri au fost ucisi de sãgetile arcasilor. Iar pe cei care au scãpat de sãgeti i-a doborât smoala clocotitã si plumbul topit le-a cãzut pe crestete. Zgomotele si urletele au fost atât de înspãimântãtoare, încât în scurtã vreme mi-au asurzit urechile. Turcii au atacat simultan de-a lungul întregului zid al orasului. Atât în port, cât si pe mare, tunurile au bubuit aruncându-si ghiulelele. Arsi, rãcnind de durere, multi dintre asediatorii cei dintâi au încercat sã se întoarcã, dar din transee au iesit ceausii si i-au lovit cu iataganele în cap sau i-au cãsãpit cu hangerele, apoi le-au împins lesurile în gropile transeelor, ca sã le umple. Asa se face cã, în scurtã vreme, au îngrãmãdit trupurile lor pânã la jumãtate din înãltimea zidului.

Dupã trupele neregulate de rezervã, sultanul a trimis la atac trupele crestine ale aliatilor sãi si renegatii veniti din toatã lumea, care se angajaserã ca mercenari, însufletiti de patima jafului ce urma sã se petreacã dupã ce orasul va fi fost cucerit. Luptau pânã la ultima suflare si multi dintre ei, înainte de a-si da sufletul, au izbutit sã escaladeze zidul. Era îngrozitor sã-i auzi cum invocau ajutorul lui Hristos si al Sfintei Fecioare în toate limbile

Europei, cot la cot cu turcii care cereau ajutorul lui Allah si al Profetului. De multe ori am întâlnit pentru o clipã privirea îngrozitã si fata congestionatã a unuia sau a altuia, înainte de a se prãbusi în gol de pe zid.

Cu toate cã erau apãrati de armuri solide, multi genovezi au cãzut morti sau rãniti din cauza ghiulelelor mici de plumb pe care turcii continuau sã le tragã, fãrã sã fie nelinistiti cã ele i-ar putea lovi si pe ostenii lor.

Dupã o orã, sultanul le-a îngãduit supravietuitorilor sã se retragã din luptã, apoi tunurile mari au lovit cu furie si proiectilele lor enorme din piatrã au spart bârnele si butoaiele cu pãmânt din fortificatii. Nici nu apucase sã se aseze praful si sã se risipeascã fumul, când turcii din Anatolia au pornit la asalt.

Erau bãrbati iuti si sãlbatici, râdeau fericiti si se ajutau unul pe altul când se cãtãrau pe zid. Nu aveau nevoie de îndemnurile ceausilor, fiindcã ei erau turci adevãrati, aveau rãzboiul în sânge. Nu erau obisnuiti sã cearã nimãnui îndurare si mureau cu numele lui Allah pe buze. Stiau ei prea bine cã cei zece mii de îngeri ai Islamului zburau deasupra capetelor lor, gata oricând sã-i apuce de pãr ca sã-i ducã direct în Paradis.

Au atacat în valuri de câte o mie de bãrbati, urlând si înjurându-i pe crestini. Atât de spurcate înjurãturi eu nu am mai auzit pânã acum, si nici nu mã încumet sã le astern pe hârtie. Dar apãrarea le-a tinut piept. Golurile create în rândurile noastre însã s-au mãrit. Giustiniani era peste tot si alerga de la un grup de apãrãtori la altul, încurajând oamenii si spintecându-i pe turci cu o frenezie ametitoare. Când apãrea el, atacul turcilor nu mai avea aceeasi vigoare.

Când s-a crãpat de ziuã, au început sã batã în retragere turcii din Anatolia. Simteam dureri peste tot. Bratul îmi era aproape amortit si trebuia sã fac un efort extraordinar pentru a ridica spada si a lovi în continuare. Multi genovezi erau la limita puterilor si aveau nevoie de apã. Dar când turcii au început sã se retragã, ni s-a împrospãtat din nou speranta, iar unii au strigat victorios cã noi am învins.

Dar firul de atã albã a putut fi din nou deosebit de firul de atã neagrã, pentru cã era din nou ziuã, si am vãzut dincolo de sant înaltele bonete albe de fetru ale ienicerilor. Ienicerii, în formatii de câte o mie de oameni, asteptau semnalul de atac. În fruntea lor se afla însusi sultanul Mehmet cu buzduganul de fier în mânã. Imediat au tras tunurile noastre mici câteva salve. Doar câtiva ieniceri din apropierea sultanului au cãzut, iar lui Mehmet nu i s-a întâmplat nimic. Din rândul urmãtor alti ieniceri au ocupat locul celor cãzuti, mândri de a fi în prima linie de atac. Iar ceausii îmbrãcati în verde au venit degrabã si l-au înconjurat pe sultan, pentru a-i apãra viata cu trupurile lor.

Profitând de aceastã scurtã perioadã de liniste, femeile si bãtrânii de pe zidul cel mare au coborât cu frânghiile cosuri în care erau ciuture cu apã amestecatã cu vin si ne-au strigat vorbe de încurajare.

Eu nu pot povesti decât ceea ce am vãzut cu ochii mei într-un spatiu destul de limitat. Un altul ar putea sã povesteascã lucruri diferite. Omul are o capacitate mãrginitã de observatie, mai mult, simturile noastre, nefiind perfecte, ne pot deseori însela. Dar fiind eu tot timpul în apropierea lui Giustiniani, cred cã am observat destul de multe,

fiindcã cele mai importante lupte s-au purtat în apropierea Portii Sfântului Roman.

Abia am avut timp sã mã arunc la pãmânt, când toate tunurile turcilor au început sã loveascã cu o furie turbatã. Bãtea vântul destul de tare si norii de fum si de praf s-au risipit îndatã dupã ce tunurile si-au întrerupt focurile. Atunci l-am vãzut pe Giustiniani, care stãtea încovoiat pe pãmânt. Platosa îi fusese strãpunsã piezis, pe la spate, de un proiectil din plumb tras de o culevrinã. Gaura avea mãrimea unui pumn. Chipul lui era cenusiu ca plumbul, de parcã viata se depãrtase de el. Cu o zi înainte îsi vopsise barba, îsi aranjase pãrul si clocotea de viatã, acum avea chipul unui bãtrân obosit. Scuipa sânge din gurã. Prin locurile de îmbinare ale armurii, sângele i se scurgea spre genunchi.

¯ Uite cã ceea ce li se întâmplã doar altora mi se întâmplã acum si mie! a rostit el. De la rana aceasta mi se va trage moartea.

Cei mai apropiati dintre ofiterii lui au sosit în grabã ca sã-l ducã la adãpost mai înainte de a observa toatã lumea cã Giustiniani este rãnit. Toti se uitau cu urã împrejurul lor.

¯ A fost lovit pe la spate, a spus unul dintre ei.

Doi dintre ei m-au apucat brusc de brate si mi-au cercetat mâinile ca sã vadã de nu cumva pe degetele mele sunt urme de pulbere. Apoi s-au dus la cel mai apropiat tunar, care era grec, si au început sã-l izbeascã cu pumnii pânã l-au trântit la pãmânt, apoi l-au lovit cu picioarele. Toti au început sã priveascã spre zidul cel mare si sã ameninte cu pumnii.

Când Giustiniani a vãzut cã oamenii lui alergau ca turbatii sã-i maltrateze pe suspecti, i-a oprit si

le-a spus cu voce slãbitã:

¯ Pentru numele lui Hristos! Fratilor, nu începeti acum sã vã bateti între voi! Nu are nici o importantã din ce parte s-a tras. Nu-mi aduc bine aminte, dar poate cã, în acel moment, eram cu fata spre zid. Stiu cã mã gândisem sã beau niste apã. Dar asta n-are nici o importantã. Mai bine ati cãuta un chirurg, sã vadã dacã se mai poate face ceva.

Atunci oamenii lui Giustiniani au început sã strige, la întrecere, dupã un chirurg, dar, de pe zidul cel mare, grecii au strigat cã nimeni nu poate ajunge pânã la Giustiniani, fiindcã poarta militarã de atac era închisã. Un bãrbat curajos ar fi putut totusi sã-si dea drumul jos de pe zid pe partea lui nãruitã, dar era de înteles cã nici unul dintre medicii greci nu dorea sã facã acest gest, nici chiar pentru Giustiniani, fiindcã ienicerii, în huruitul înspãimântãtor al muzicii lor de rãzboi, pãstrându-si rândurile si fãrã sã-l mai invoce pe Allah, porniserã deja la atac. Nu rãcneau ca basbuzucii sau ca anatolienii si nici nu se întreceau între ei care sã ajungã primul la zid. Iar în unele locuri, unde grãmezile de lesuri erau înalte, nici nu au avut nevoie de scãri de asalt sã escaladeze palisada. Atacul lor a fost atât de rapid, de violent si de linistit, încât doar câtiva dintre apãrãtorii nostri au apucat sã bea o gurã de apã, desi toti eram atât de însetati.

Înfruntarea cu ienicerii nu a fost un joc de-a masacrul, ci o luptã adevãratã. Ienicerii purtau platose solzoase si cãmãsi de zale, iar din sãbiile lor ieseau fulgere când loveau. Genovezii lui Giustiniani si grecii trimisi în sprijin de cãtre împãrat au luptat cot la cot, uniti, pentru a rezista asaltului.

Iar împãratul, care a apãrut pe zidul cel mare cãlare, ca sã urmãreascã lupta, avea fata strãlucitoare si a strigat încurajator cãtre noi:

¯ Rezistati! Rezistati încã o datã si victoria va fi a noastrã!

Mã îndoiesc cã ar mai fi avut el chef sã strige dacã ar fi fost lângã noi si si-ar fi simtit mâinile si picioarele grele ca plumbul.

Strângându-si capul între mâini, strângând din dinti de durere si scuipând sânge, Giustiniani i-a strigat împãratului sã-i arunce cheia de la poarta militarã de asalt, ca sã poatã ajunge în oras. Iar împãratul Constantin i-a rãspuns cã, fãrã îndoialã, rana lui nu este chiar atât de gravã, asa cã n-are rost sã-si pãrãseascã oamenii din cauza unei dureri trecãtoare.

Iar Giustiniani a rãcnit:

¯ Grec sperjur al Satanei! Adicã stii tu mai bine decât mine cât de grav am fost rãnit? Aruncã imediat cheia, cã de nu vin la tine si cu mâna mea te omor!

Auzindu-i rãcnetul, oamenii lui au izbucnit în râs în timp ce luptau. Dupã câteva clipe de ezitare, împãratul s-a înmuiat si a lãsat cheia sã cadã la picioarele zidului cel mare. Giustiniani a cules-o de pe jos si le-a arãtat-o oamenilor care luptau la câtiva pasi de el. Se apãrau împotriva unei namile de ienicer împlãtosat cu armurã de fier, care învârtea cu amândouã mâinile o sabie uriasã. A fost o luptã crâncenã. Doar tãindu-l bucatã cu bucatã au reusit genovezii sã-l omoare.

În timp ce primul val de ieniceri se retrãgea ca sã-si tragã putin sufletul, un alt val de o mie de

ieniceri odihniti s-a avântat spre palisada. Giustiniani m-a strigat si a spus:

¯ Ia-mã de brat si ajutã-mã! Un comandant adevãrat luptã pânã în ultima clipã, dar nu mai mult.

Împreunã cu adjunctul sãu genovez, am putut sã-l ridic în picioare si, sprijinindu-l noi de o parte si de alta, am reusit sã trecem de poartã; împãratul, însotit de sfetnicii lui, s-a apropiat de noi. Nu purta armurã, fiindcã voia sã se miste mai usor si sã urmãreascã luptele care se dãdeau în diferitele pãrti ale orasului. Peste cãmasa de purpurã purta un sacos de mãtase verde, brodat cu fir de aur. Împãratul l-a conjurat încã o datã pe Giustiniani sã continue lupta, dar genovezul nu a spus nimic, nici mãcar nu s-a uitat la el. Suferea cumplit la fiecare pas pe care-l fãcea.

Dupã ce împãratul s-a întors pe zidul cel mare sã priveascã lupta si sã-i încurajeze pe greci, noi am reusit sã-i scoatem lui Giustiniani armura. Când am pus-o pe pãmânt, sângele din ea a clipocit ca apa dintr-un butoi.

Giustiniani i-a spus adjunctului sãu:

¯ Nu uita cã eu rãspund de oamenii mei!

Bãrbatul i-a fãcut semn cã a înteles si s-a întors la luptã.

Era deja dimineatã.

¯ Giustiniani! i-am spus eu. Îti multumesc pentru prietenia pe care mi-ai arãtat-o. Dar acum trebuie sã mã întorc la luptã.

Si-a agitat bratele si, crispându-si fata de durere, mi-a spus:

¯ Oare diavolul te îndeamnã sã spui astfel de nerozii? Bãtãlia este pierdutã. O stii la fel de bine ca si mine. Cum ar putea sã reziste o mie de bãrbati epuizati împotriva atacului purtat de douãsprezece mii de ieniceri cu armuri de fier si cu gândul la jefuirea unui oras atât de bogat? Eu ti-am pãstrat un loc pe corabia mea. L-ai meritat.

Si-a prins capul între mâini si a respirat greu, apoi mi-a spus:

¯ Pentru numele lui Hristos! Urcã pe zidul cel mare si, dupã aceea, vino sã-mi povestesti ce se mai întâmplã.

Am înteles cã voia sã mã depãrteze, fiindcã prin poarta deschisã începuserã sã aparã genovezi în armuri, plini de sânge, care s-au asezat apoi împrejurul lui. Am urcat pe zid si l-am vãzut pe sultanul Mehmet în lumina clarã a diminetii. Era lângã marginea santului de apãrare, cu buzduganul ridicat, încurajând ienicerii care se pregãteau de asalt.

De-a lungul sectorului nostru, luptele se duceau doar pe meterezul zidului exterior. Genovezii se apropiau unii de altii formând grupuri mici si unul câte unul alergau si ieseau prin poarta militarã care era încã deschisã. Pãrãseau câmpul de luptã lãsându-i doar pe greci sã se împotriveascã ienicerilor. Am înteles cã totul era pierdut. Tobele turcilor bãteau marsul funebru al orasului.

Cineva de lângã mine arãta cu mâna spre creasta zidului Blahernelor. Tipetele femeilor si al copiilor care-si plângeau amarul s-au curmat deodatã. Toatã lumea a amutit, nimãnui nu-i venea sã creadã. Dar era adevãrat, în vârful celor douã turnuri intacte de la Kerkoporta fluturau drapelele sângerii cu semilunã argintie.

O înspãimântãtoare priveliste de neuitat. Ca si cum toatã lumea din oras ar fi vãzut-o în aceeasi clipã, de peste tot s-a înãltat strigãtul: Aleoo ee Polis! Dar s-a pierdut îndatã în rãgetele victorioase ale celor douã sute de mii de asediatori. Nu puteam sã înteleg. Cum a fost posibil ca partea neatinsã a zidului sã cadã prima în mâinile turcilor? Doar zidul exterior la Kerkoporta era practic de neînvins!

În orice caz, era clar cã semiluna sultanului fâlfâia în vânt pe turnurile de la Kerkoporta. Si cã, în acelasi timp, grecii erau mãturati de ieniceri, iar ultimii genovezi traversau grãbiti parateichionul pentru a iesi prin poarta de asalt. Iar turcii au început sã se catãre ca pisicile pe zidul cel mare, agãtându-se de numeroasele lui crãpãturi, pentru cã, de fapt, zidul era în multe locuri subrezit. Femeile si copiii au început sã arunce în capul cãtãrãtorilor cu bolovanii si pietrele ce se aflau pe zid. Altceva nu se mai putea face, fiindcã focul grecesc se isprãvise de mult.

Toate aceste lucruri s-au petrecut într-un timp mult mai scurt decât pot eu sã povestesc. Am strigat spre împãrat cât am putut de tare cã este timpul sã se treacã la un contraatac, dar nu s-a întâmplat nimic. Am coborât în grabã de pe zid ca sã ajung la Giustiniani. În jurul meu erau zgomotele infernului, dar în urechile mele se învârtea doar un tipãt: Aleoo ee Polis! Ca un tipãt de durere al pãmântului, iar zidul se clãtina sub picioarele mele.

Genovezii îl ajutaserã pe Giustiniani sã urce pe marele lui cal de rãzboi si se grupaserã în jurul lui cu sãbiile în mânã ca sã-l apere. Când sosiserã în Constantinopol, fuseserã patru sute de genovezi în armurã si trei sute de trãgãtori. Acum erau doar o

sutã. În inima mea, nu-l puteam învinui pe Giustiniani cã a vrut sã-i salveze.

¯ Drum bun! i-am strigat eu. Când ti se va vindeca rana, nu uita sã iei insula Lemnos de la catalani! Tu ai meritat-o de o mie de ori.

Dar dupã fata lui cenusie ca plumbul si dupã privirea stinsã a ochilor lui tulburi, am înteles cã genovezii conduceau spre port un muribund. N-a reusit sã-si ridice capul ca sã-mi rãspundã. Genovezii s-au pus de o parte si de alta a calului, ca nu cumva sã se prãbuseascã din sa. Nici nu au ajuns ei la coltul strãzii, când au început sã sarã grecii de pe ziduri aruncându-si armele la pãmânt si luând-o la goanã sã se ascundã undeva; împãratul nu a mai putut sã-i împiedice.

Dupã plecarea lui Giustiniani, adjunctul lui a mai rãmas putin ca sã pãzeascã poarta militarã de atac, ca nu cumva garda împãratului s-o închidã, pânã ce au reusit sã ajungã încã patruzeci de genovezi în oras. Era un bãrbat urât, cu o fatã de vier. Scuipând cu scârbã înaintea mea, a strigat:

¯ Sã ajungi în infern, grec blestemat!

Atunci a apãrut în dreptul portii si primul ienicer cu iataganul în mâini si noi am reusit sã împingem poarta cu putere si s-o încuiem.

Am citit în ochii bãrbatului cu fatã de vier cã tare ar fi avut chef sã înfigã sabia în mine, fiindcã eram grec. Dar pânã la urmã a renuntat si, vârându-si sabia în teacã, a pornit în mars spre port, împreunã cu genovezii lui. Ar fi fost dezonorant pentru ei sã alerge, chiar dacã strada era plinã de oameni care fugeau disperati.

Stãteam în dreptul portii militare de atac asteptând semnalul trâmbitei care sã anunte

contraatacul, când, deodatã, am vãzut cã alãturi de mine era acela pe care l-am întâlnit mai întâi în timpul cutremurului în Ungaria, apoi la Varna, în apropierea trupului cardinalului Cesarini. Era întunecat si grav, de aceeasi staturã cu mine. Avea chipul meu, ochii mei.

I-am spus:

¯ Ne vedem asadar din nou, aici, în fata Portii Sfântului Roman. Vezi bine cã nu te-am înselat ca negustorul din Samara.

A zâmbit glacial si a spus:

¯ Tu nu întârzii niciodatã la întâlniri, Ioannis Anghelos!

¯ Nici nu stiam atunci despre ce poartã mi-ai vorbit, i-am spus eu. Dar aici m-a condus destinul.

Pe zidul cel mare, mai sus de noi, alergau ienicerii. Primele raze ale soarelui le înrosise bonetele albe de pe cap. Rosii le erau si sãbiile de sângele ultimilor apãrãtori, pe care-i aruncau de pe ziduri, netinând seama cã printre acestia din urmã, cei mai multi erau bãtrâni, copii si femei. Aproape de noi, împãratul Constantin, strigând si agitându-se, încerca sã adune oamenii pentru contraatac. Dar din grupul care-l însotea, de fiecare datã când el nu era atent, câtiva o luau la goanã, asa cã, în scurt timp, au rãmas doar o mânã de oameni. Când a înteles ce se întâmplã, si-a acoperit fata cu mâinile si le-a strigat ultimilor însotitori care fugeau înspãimântati:

¯Existã printre voi vreunul care sã-mi reteze capul?

Îngerul Mortii mi-a fãcut cu ochiul si a zâmbit.

¯ Dupã cum vezi, a spus el, altii au mai mare nevoie de mine.

Strãinul acela întunecat, care-mi purta chipul, s-a apropiat încet de împãrat si l-a oprit ca sã-i vorbeascã; împãratul a coborât de pe spinarea calului sãu, si-a scos de la gât lantul de aur, a aruncat de pe el sacosul brodat cu fir de aur, si-a pus pe cap o cascã, a luat în mâini un scut si a urcat pe zid îndreptându-se spre ienicerii care fãceau prãpãd. Unii demnitari, uniti cu el pânã la moarte, si câtiva dintre oamenii lui apropiati l-au însotit. Urmându-le exemplul, li s-a mai alãturat si o parte dintre cei care fugeau pe stradã. Am fost doar o sutã de bãrbati împotriva ienicerilor care-si înfipseserã drapelul pe ziduri si începeau sã se desfãsoare spre oras. A început o luptã furioasã, apoi m-am clãtinat si am cãzut si nu am mai avut nici o putere în mâini ca sã tin sabia. Am primit o loviturã puternicã în umãr, apoi în cap, nu am mai vãzut nimic si mi-am pierdut cunostinta.

Soarele era în înaltul cerului când mi-am venit în fire. Mai întâi nu am înteles unde mã aflam. Apoi am reusit sã îndepãrtez de pe mine un trup care nu se rãcise încã. M-am ridicat si am constatat cã mai sunt în viatã, fãrã sã am rãni prea grave, dar în urechi îmi rãsunau mii de clopote. Se auzeau glasurile turcilor rãniti care cereau apã. Dar nu era nimeni sã-i audã. De pe ziduri coborâserã toti cuceritorii si porniserã sã jefuiascã orasul.

Stãteam asezat pe jos si soarele îmi ardea ochii, când, deodatã, în fata mea au apãrut doi ceausi, care se ocupau cu descãpãtânarea celor grav rãniti. I-am implorat în turceste sã-mi taie si mie capul, dar unul dintre ei mi-a recunoscut chipul si s-a aplecat cu respect în fata mea, atingându-si fruntea cu mâna. Poate cã mã vãzuse în cei sapte ani când

am fãcut parte atât din suita sultanului Murad, cât si din cea a sultanului Mehmet.

El a adus apã si mi-a spãlat rãnile, mi-a scos de pe cap casca si m-a eliberat din cãmasa de zale, a dezbrãcat un cadavru si a pus pe mine cãmasa lui. Mi-a înfãsurat apoi capul rãnit cu bucãti de pânzã pe care le-a sfâsiat de pe vesmântul altui turc mort. O fi crezut cã am luat parte la luptã sau m-a crezut un om important al sultanului, nu stiu. În orice caz, mi-a spus numele lui si m-a rugat sã-mi amintesc de el. Observând cã sunt cu mintea oarecum tulburatã, mi-a spus cuvântul de liberã trecere a ienicerilor, sau poate al ceausilor, nu stiu, iar dupã ce mi-a pus în mâini o sulitã de vârful cãreia flutura o panglicã, mi-a spus zâmbind:

¯ Allah îi rãsplãteste pe toti. Nimãnui nu-i mai este de folos aceastã sulitã. Ia-o si înfige-o în fata casei pe care o vei alege!

Sprijinindu-mã în sulitã, am plecat de-a lungul zidurilor spre Kerkoporta. Când am ajuns în dreptul Portii Harisiene, am auzit zgomote si am înteles cã acolo se mai purtau lupte, chiar dacã pe turnurile Blahernelor flutura stindardul sultanului. Fratii Guacchardi se retrãgeau. Turnul apãrat de ei rãmãsese pânã în ultima clipã ca o insulã înconjuratã din toate pãrtile de marea turcilor. Fratii Guacchardi si oamenii lor, încãlecati pe cai, erau gata de plecare. Anatolienii, care controlau zona, nici nu au încercat sã-i împiedice sã fugã, atât de îngroziti erau de cruzimea si curajul cu care luptaserã ei pentru apãrarea zidului la Poarta Harisianã. Dar nu mai erau veseli fratii Guacchardi si nu râdeau ca altãdatã. Cel mai mare le-a strigat fratilor sãi si celorlalti câtiva oameni ai lor:

¯ Încã suntem în viatã, dar orasul este pierdut. Tremurã soarele, geme de durere pãmântul. Nu

mai este un timp al luptei. Sã ne gândim la vietile noastre, sã ne salvãm cât mai e vreme!

Le-a poruncit apoi tuturor sã-si struneascã bine caii, pentru a trece de ultimul zid. Au pornit în galop spre port si ienicerii s-au dat de o parte si de alta în fata lor, din respect pentru curajul de care au dat dovadã. Dar poate si din cauzã cã erau prea obositi sã mai lupte. Ce importantã ar mai fi avut de-ar fi înfrânt câtiva oameni, când victoria era de partea lor si erau în întârziere fatã de altii care si începuserã sã jefuiascã orasul?

Probabil cã fratii Guacchardi au reusit sã ajungã în port si sã urce pe o corabie latinã. Numele lor erau: Paolo, Antonio si Troilo. Cel mai vârstnic dintre ei nici nu împlinise treizeci de ani. Dar ei nu-i detestau pe greci ca alti latini. Fie numele lor binecuvântat!

Ei au fost ultimul bastion al apãrãtorilor de la zidul cel mare. În toate pãrtile, pe zidul Constantinopolului fâlfâiau, în bãtaia usoarã a vântului de miazãnoapte, în lumina curatã a soarelui, stindardele sultanului. Venetienii renuntaserã sã mai apere Blahernele si se îndreptau spre corãbii. Leul Sfântului Marcu al Venetiei fusese dat jos de pe palatul imperial.

În mijlocul agitatiei puhoaielor de turci, care alergau într-un suflet împinsi de dorinta de jaf, eu mã îndreptam spre Kerkoporta. Era înspãimântãtoare hoarda aceea de bãrbati care se îndrepta orbeste spre oras. Alergau cãlcându-i fãrã crutare în picioare pe toti cei pe care îi întâlneau în drumul lor, bãtrâni, copii sau femei, n-avea importantã. Printre ei se amestecaserã si turci zdrentãrosi fãrã nici un cãpãtâi, care nu aveau alte arme în afarã de un ciomag si de frânghiile cu care urmau sã-i lege pe viitorii lor sclavi. Disperat, un

turc mic cu o barbã mare si cu un turban murdar pe cap lovea cu un ciomag ca sã lãrgească o gaurã din zid pentru a trece în oras. Era îngrozit cã va ajunge prea târziu, când nu va mai fi nimic de furat. Blestema si lovea ca un animal cãzut într-o capcanã. Nu-i trecea prin cap sã urce pe zid si de acolo sã coboare în oras.

Altii, mai vicleni, izbeau cu topoarele în zidul nãruit din dreptul Portii Harisiene pentru a lãrgi gãurile, ca sã treacã pe acolo cu caii si cãmilele, în orice caz, nimeni nu era interesat de mine, fiindcã mai erau destui oameni dezorientati si rãniti care mergeau pe drum fãrã sã stie încotro se îndreaptã. Multi oameni cu priviri rãtãcite se clãtinau pe picioare în preajma zidului. Cãdeau apoi în genunchi sau se prãbuseau.

Orasul era pierdut. Galerele usoare ale turcilor ancoraserã pe plaja de lângã zidul maritim si echipajele lor trecuserã peste ziduri în oras împreunã cu sclavii si vâslasii. Acelasi lucru se întâmplase si de-a lungul zidului din dreptul Mãrii Marmara. Galerele au debarcat si acolo si marinarii au cãutat sârguincios locurile pe unde sã se strecoare în oras. Pe partea aceea mai erau turnuri care nu au cedat, dar turcii nu mai aveau rãbdare sã le ia cu asalt.

Am ajuns apoi la Kerkoporta. Locul arãta ca si cum venetienii, sositi în grabã de la Blaherne, ar fi încercat sã se opunã unui atac, fiindcã pe pãmânt zãceau câtiva ieniceri si doar doi tineri venetieni, ale cãror cadavre, pline de sânge si de praf, lãsau de înteles cã fuseserã cãlcati în picioare de un puhoi de turci. Locul era, de altfel, pustiu. Ienicerii abandonaserã turnurile cucerite, în vârful cãrora fâlfâia acum drapelul cu semiluna turcilor. Poarta era închisã. Iar în fata portii...

În fata portii... era trupul neînsufletit al Annei Notaras, cu pãrul nãclãit de sânge, în jurul ochilor întredeschisi si a gurii roiau mustele. Casca îi fusese smulsã de pe cap. Gâtul, subsuorile, vintrele, toate locurile neprotejate de armurã erau strãpunse de sabie, sângele se scursese pe acolo din multe rãni. Trupul ei încremenit într-o îngrozitoare moarte...

Am strigat:

¯ Strãinule! Tu, cel care-mi porti chipul! Vino, fãpturã a întunericului! Acum este clipa ta!

Dar n-a venit. Eram singur. Mi-am prins capul între mâini si am urlat ca un nebun:

¯ Manuil! Manuil! Doar tu esti de vinã. De mâna mea vei muri, Manuil, sã stiu c-am sã te caut si-n abisurile infernului!

Oare de ce nu te-ai supus poruncii mele?

Am încercat sã-i ridic trupul, dar n-am putut. Eram prea obosit pentru a-l cãra. Lipsit de vlagã, m-am asezat pe pãmânt lângã ea si i-am privit chipul mort pânã când mi-a împietrit inima. Ea nu era acolo. Strigãtul de moarte se ridica din toate pãrtile orasului din toate casele, si nu am mai crezut în clipa aceea în nimic nici în adevãrul lui Dumnezeu, nici într-o altã viatã.

Si mi-am spus: Piatra este piatrã, trupul este trup. Din om nu mai rãmâne nimic dupã ce sufletul îl pãrãseste. Corpul astral existã doar în imaginatia noastrã. Sunt multe lucruri pe care doar ni le imaginãm.

M-am ridicat si am împins cadavrul cu piciorul. Un roi de muste s-a înãltat. Un les este doar un les.

Eu nu am ce face cu lesurile, asa mi-am spus si am plecat.

M-am sprijinit în sabie si am plecat cu capul gol de gânduri de-a lungul Strãzii Mari spre centrul orasului, dorindu-mi sã întâlnesc un musulman fanatic, care sã mã strãpungã cu iataganul.

Dar nimeni nu s-a atins de mine.

La coltul strãzii ce duce spre Mãnãstirea Hora am vãzut pãmântul acoperit cu icoane despicate de sabie si cu cadavrele a zeci de femei care mai strângeau lumânãri în mâinile întepenite. Chipul lor era încremenit într-un urlet de spaimã.

Ici-colo, în jurul caselor mari, se mai dãdeau lupte. Grecii care locuiau în ele baricadaserã usile si trãgeau de pe acoperisuri cu sãgeti, cu pietre, cu torte aprinse si cu lucruri din casã în capul ienicerilor. Dar pe acoperisurile celor mai multe case fâlfâia de-acum semiluna si prin pereti ajungea în stradã plânsul înspãimântat al femeilor.

Pânã la arcadele apeductului împãratului Valentin, toatã Strada Mare era plinã de cadavrele grecilor, dar mai departe se pare cã furia masacrului se mai micsorase. Apoi am trecut pe lângã un lung convoi de prizonieri în lanturi, condusi de un basbuzuc în picioarele goale, care ducea în mânã o lance. Femeilor li se smulseserã podoabele. Aveau mâinile legate la spate cu resturile vesmintelor sfâsiate. Nobili si plebei, bãtrâni si copii, mestesugari si arhonti erau legati la întâmplare unul de altul. Abia în locul împrejmuit din tabãra turcilor urma sã fie ei alesi, care pentru a fi sclavi, care pentru a astepta sã fie rãscumpãrati, de se va fi gãsit cineva sã-i rãscumpere.

Am coborât spre port. Mai existau imense spatii nepângãrite de turci. Spre mine alerga un grup de ieniceri cu sãbiile pline de sânge în mânã. Ei mi-au strigat salutul obisnuit, si cum eu le-am rãspuns în limba lor, m-au lãsat sã-mi vãd de drum.

Dinspre o strãdutã lateralã, veneau înspãimântati oameni ce-si cãutau un adãpost. Doar câteva clipe le-au fost de ajuns ienicerilor. Ei i-au trântit la pãmânt pe bãrbatii care purtau arme, i-au despãrtit pe copiii mici de mamele lor, au sfâsiat cu sabia vesmintele femeilor si i-au mânat ca pe o turmã pe acei oameni disperati, lovindu-i pe copii cu latul sãbiilor, pânã la o casã mai înstãritã, ca sã-i închidã acolo, pânã ce se vor fi întors sã le aprecieze valoarea.

În fata Perei, pe zidul maritim apãrat de flota genovezã si venetianã, mai erau latini. O multime nedumeritã de oameni se îngrãmãdea în fata portilor, ridicându-si mâinile, implorând mila si urlând sã fie salvatã. Numai cã portile erau încuiate, iar strãjile aruncaserã cheile în apã. Doar poarta ce ducea direct spre corãbii era deschisã, dar marinarii îi împingeau înapoi cu sãbiile si sulitele pe oamenii deznãdãjduiti ce voiau sã intre. Numai latinilor, plini de sânge si rãni, care abia reuseau sã se strecoare prin multime, li se permitea sã treacã spre corãbii.

Multe femei aveau rãni cumplite la mâini, fiindcã, în neputinta lor, încercaserã sã înfrunte sãbiile si sulitele ce le depãrtau de poartã. Multi oameni bogati si multi nobili întindeau zadarnic pungile de piele burdusite cu aur, cu care sperau sã cumpere un loc pe o corabie.

Am urcat mai aproape de creasta dealului ca sã pot vedea, pe deasupra zidurilor, ce se întâmplã în port. Acolo, pe partea cealaltã a zidului, fusese

înãltatã o scarã de lemn si unii bãrbati mai curajosi, dupã ce si-au dat drumul în apã cu frânghiile, au încercat sã ajungã înot pânã la corãbii. Numai cã, în dreptul puntii mobile a corãbiei, cel ajuns era împiedicat sã urce. Marinarii de gardã îi arãtau cu mâna spre o altã corabie, în felul acesta, au fost multi aceia care au înotat doar pentru a înota, pânã si-au consumat toate puterile si s-au înecat. Câteva corãbii i-au primit pe cei mai puternici înotãtori, fiindcã duceau lipsã de marinari si de vâslasi.

Bãrci încãrcate la refuz îi transportau pe latini pânã la corãbii, apoi se întorceau sã-i ia pe altii. Dar nu erau bãrcile pline doar de apãrãtorii zidului, ci si de multele lor lãzi si sipete. Cu toatã aceastã aparentã dezordine, se pare cã totul se încadra într-un plan bine fãurit. La urmã, pânã si grecii, care se înteleseserã de mult cu venetienii si genovezii, au fost îmbarcati pe corãbii, atâti câti au încãput.

Într-un sfârsit, cea mai mare corabie genovezã si-a desfãsurat velele si a înaintat cu putere spre lant încercând sã-l rupã. Lantul s-a izbit puternic de pupa, dar nu a cedat, si imensa corabie s-a clãtinat. Catargele nu s-au rupt, fiindcã genovezii sunt navigatori încercati si stiu sã preîntâmpine avariile. Vântul împingea puternic corabia întinzând lantul, asa cã doi marinari zdraveni au coborât si au început sã loveascã din toate puterile cu baroasele în lant, pânã au reusit sã-l rupã. Imensa galerã s-a depãrtat imediat, cu toate pânzele umflate, urmate de alte trei corãbii genoveze mai mici. Dar venetienii au rãmas în continuare în port.

Flota turceascã nu i-a urmãrit pe fugari, fiindcã marinarii si soldatii de pe galere erau împrãstiati pe tot tãrmul Mãrii Marmara în cãutare de prãzi si

de greci pe care sã-i ia în robie; îsi începuserã jaful în cartierul Giudecca, unde-si disputau probabil aurul si giuvaierele, fabuloasele comori ale evreilor Constantinopolului.

Când au fugit primele corãbii genoveze, în vârful turnurilor de pe Acropole flutura încã baniera de purpurã a Bizantului. Atât de puternici apãrãtori au fost marinarii din Creta, încât turcii n-au reusit sã-i învingã, chiar si dupã ce tot orasul a fost pierdut.

Din cauza vesmintelor umflate, trupurile celor înecati pluteau în jurul corãbiilor din port, iar în dreptul puntilor de acces, apa era rosie de sângele scurs din mâinile lor întepate de sulitele marinarilor ce i-au împiedicat sã se catere pe corãbii.

Nu mai aveam nimic de fãcut în port. M-am ridicat si am pornit-o spre casã. Era pustiu împrejurul casei mele. Turcii încã n-o vizitaserã. Dar cârciuma de pe partea cealaltã a strãzii fusese deschisã cu forta si vinul din butoaiele sparte se adunase în dreptul portii într-o baltã imensã; în cursul lunilor trãite la Constantinopol l-am trimis de multe ori pe Manuil sã cumpere mâncare de la aceastã cârciumã. Nu mã îndoiesc cã pânã în ultima clipã cârciumarul a ascuns niste vin pentru vechii sãi clienti. Acum zãcea cu capul despicat pe tejghea si nu era nici urmã împrejurul lui de ceilalti membri ai familiei. Dacã jaful a fost fãptuit de turci sau de marinarii latini n-as putea spune.

Am înfipt lancea cu panglica turceascã în fata casei, alãturi de leul din piatrã, cucerindu-mi astfel propria locuintã, apoi am intrat si l-am strigat pe Manuil. Dupã un oarecare timp, am auzit dinspre pivnitã o voce tremurãtoare, care a întrebat cu teamã:

¯ Tu esti, stãpâne?

A iesit din pivnitã târându-se în patru labe si a încercat sã-mi sãrute picioarele. L-am lovit în piept cu piciorul, nemaitinând seama nici de barba lui cãruntã, nici cã este un bãtrân lipsit de vlagã.

¯ De ce nu mi-ai respectat porunca? am rãcnit eu, trãgându-mi sabia din teacã. De ce n-ai fãcut ce ti-am spus?

Abia atunci am observat cã sabia mea este un iatagan pe care se mai desluseau petele sângelui închegat si am înteles de ce nu am fost oprit de turcii care jefuiau orasul. Ceausul îmi dãduse sã îmbrac o cãmasã turceascã, iar rãnile de pe cap mi le înfãsase cu un turban, care-mi dãdea o autenticã înfãtisare de turc.

¯ Slavã lui Dumnezeu, a spus Manuil usurat, cã, în ciuda aparentelor, esti totusi omul sultanului! Grozav de bine ai stiut sã-ti pãstrezi secretul pânã în ultima clipã, dacã nici eu nu am putut sã te bãnuiesc. Nãdãjduiesc cã mã vei ocroti si pe mine. Dacã asa stau lucrurile, uite, eu am ochit multe case, pe care te pot ajuta sã le jefuiesti.

Dar când si-a îndreptat ochii spre mine si mi-a vãzut fata, a spus în grabã:

¯ A fost doar o glumã, stãpâne! Mi-am închipuit doar ce-ar trebui sã facã un turc adevãrat în aceste momente. Dar spune, este oare adevãrat cã împãratul Constantin a murit? Asa se vorbeste.

Am confirmat cu o miscare din cap, iar el si-a fãcut semnul crucii, apoi a spus:

¯ Slavã Domnului! Atunci nu mai este nici un motiv de discordie. Vom fi doar niste supusi ai sultanului, fiindcã el si-a cucerit cu sabia dreptul

de a guverna orasul; începând de acum, numeste-mã sclavul tãu, stãpâne, sã nu jinduiascã vreun turc oarecare sã mã ia sclav.

Dar n-am putut sã-i mai rabd mult timp pãlãvrãgeala. L-am apucat de barbã si l-am obligat sã se uite drept în ochii mei. Am strigat:

¯ Unde este sotia mea, Anna Notaras, pe care ti-am lãsat-o în grijã, pe care trebuia s-o aperi ca pe ochii din cap?

¯ A murit, a rostit el simplu, dupã care a izbucnit în plâns. Doar tu mi-ai spus cã, la nevoie, dacã se opune, pot s-o lovesc cu ceva în cap si s-o duc cu o barcã pânã la corabia cea mare a lui Giustiniani. Ei bine, am cumpãrat un mãgar, pe spatele cãruia urma s-o duc pânã în port. Dar roiau hotii pe acolo si mi-a fost teamã sã nu-mi fure cineva mãgarul. Asa cã l-am vândut la un pret bun unui venetian cumsecade, care voia sã ducã în port un dulap placat pe toate fetele cu mozaic, pe care tocmai îl furase de la Palatul Blahernelor. Era, într-adevãr, un dulap nemaipomenit de frumos.

¯ Despre Anna, sotia mea, povesteste, nemernicule! am urlat eu, scuturându-l de barbã.

¯ Nu-mi smulge barba, stãpâne, cã mã doare cumplit! a strigat Manuil, reusind sã scape din mâinile mele, dupã care a acoperit-o cu amândouã mâinile. Am fãcut tot ce mi-a stat în putere. Doar de dragul tãu mi-am riscat eu viata pentru aceastã femeie nebunã, si nici nu ti-am cerut vreo rãsplatã. Dar ea a refuzat sã mã asculte. Iar când am cunoscut motivele pentru care nu vrea sã mã urmeze, n-am putut sã fac altceva decât sã rãmân cu ea pânã în zori la Kerkoporta.

Mi-a aruncat o privire plinã de repros, si-a frecat genunchii si gleznele, apoi a continuat:

‾ Asta-i multumirea pentru toate cele fãcute pentru tine! La ce folos cã te-am slujit ca un câine, dacã tu-mi smulgi barba, ca si cum nu mi-ar fi de ajuns cã mi-au amortit genunchii si cã mã doare gâtul de frigul din pivnitã! Dacã sotia ta n-a putut sã-ti povesteascã despre trãdarea pe care tatãl ei urma s-o fãptuiascã este doar pentru cã tu esti un bãrbat mai serios decât papa. Probabil cã în casa tatãlui ei a auzit vorbindu-se cã în ziua asaltului, la Kerkoporta, va fi deschisã poarta subteranã, cea prin care odinioarã intrau împãratii la circ. Era un gest menit sã-i dovedeascã sultanului cã grecii au intentii bune. Cã doar nu le permitea turcilor sã defileze între zidul exterior si interior cu o trupã de atac! Ci doar sã încerce sã cucereascã cuviincios Poarta Harisianã. Din punctul de vedere al megaducelui, acest gest, care n-ar fi fost de prea mare folos pentru turci, ar fi putut avea o greutate în raport cu politica pe care sultanul urma s-o aibã fatã de greci.

‾ Fãrã îndoialã, am spus eu. Între opozitia politicã si trãdare este un hotar neclar. Dar când cineva lasã intentionat o poartã deschisã si nepãzitã de nimeni, doar despre trãdare poate fi vorba. Au fost spânzurati oameni pentru fapte mai putin grave.

‾ Ai dreptate, despre trãdare este vorba, m-a aprobat împãciuitor Manuil. Si sotia ta era de aceeasi pãrere. De aceea a pãrãsit casa tatãlui ei, de aceea a revenit la tine. Bineînteles, si pentru cã te iubea, chiar dacã despre imensa ta inteligentã nu avea decât o vagã idee. Ea a dorit sã împiedice trãdarea tatãlui ei, sã închidã poarta, sã-i împiedice pe turci sã pãtrundã în oras. Am însotit-o deci la Kerkoporta, unde, de altfel, chiar si tu ai sfãtuit-o sã meargã, si eram convins cã locul nu-i periculos. Si am rãmas noi acolo, chiar dacã strãjile au încercat de mai multe ori sã ne îndepãrteze

spunându-ne cã, pânã ce nu apãrusem noi, nimeni nu ne simtise lipsa. Ce fel de greci erau, nu stiu, fiindcã întunericul le ascundea chipurile. Poate cã erau oamenii megaducelui, care, supunându-se poruncii lui, i-or fi izgonit pe cei care pãzeau poarta si le-au luat locul. Cine n-ar fi cedat unei izgoniri atât de generoase si nu s-ar fi dus acasã la el sã-si petreacã ultima noapte? Si Manuil a povestit în continuare:

¯ Când a început vacarmul turcilor, cei cinci bãrbati au tras zãvorul si au deschis poarta cu cheia. Cã va fi fost cheia adevãratã sau falsã, n-am de unde sã stiu. Doamna Anna s-a apropiat de ei cu sabia scoasã si le-a poruncit sã-i dea cheia. Mai întâi, i-au strigat cu voci înspãimântãtoare sã-si vadã de drum, dar cum ea a insistat, cei cinci bãrbati au împuns-o cu sãbiile pânã a murit.

Totul s-a întâmplat atât de repede, încât nici nu a apucat sã geamã.

¯ Dar tu? l-am întrebat eu. Tu ce-ai fãcut?

¯ Am luat-o la goanã, se întelege, mi-a rãspuns Manuil cu cel mai inocent aer din lume. Am alergat cât am putut de tare, chiar dacã mã dureau genunchii, dar si întunericul m-a ocrotit, ce-i drept. Cum nu mai era nimic de fãcut, am mers la locul unde mi-am lãsat mãgarul si l-am vândut, dar despre asta parcã ti-am povestit.

¯ Pentru numele lui Dumnezeu! am strigat eu. Nu începe iarãsi sã-mi vorbesti despre mãgar! am strigat eu. De ce nu i-ai avertizat pe venetieni?

¯ Am încercat, a spus Manuil. Dar ei nu m-au crezut. Erau atât de ocupati cu apãrarea zidului Blahernelor, iar comandantul lor a desfãsurat o hartã pentru a mã convinge cã nu venetienii trebuiau sã apere Kerkoporta, ci grecii.

A chicotit, si-a astupat gura cu mâna, apoi mi-a spus amãrât:

¯ Comandantul m-a crezut nebun. S-a gândit cã-s un grec care vrea sã-si batã joc de el. Nu-i de mirare, fiindcã zidurile Blahernelor erau pline de texte grecesti ce spuneau: Mergeti acasã la voi, latinilor! Iar în capul lui de venetian nu mai încãpea si gândul cã ar putea fi deschisã vreo poartã, din moment ce toate cheile portilor de asalt fuseserã încredintate împãratului. Mi-a spus cã, dacã mai insist mult, mã va spânzura. Asa cã am plecat si am alergat pânã la fratii Guacchardi, dar cum noaptea era pe sfârsite si ei mai aveau multe de fãcut pânã ce nu începeau turcii asediul, nici din partea lor nu am primit vreun ajutor.

S-a uitat cu umilintã în ochii mei si a rostit descurajat:

¯ Am impresia cã nu mã crezi. Dar în acele momente m-am gândit cã si eu sunt grec, cã tatãl meu a slujit la curtea împãratului Manuil. Se întelege cã m-am gândit cu melancolie la banii pe care i-am ascuns, m-am gândit si la viata mea, dar poate cã nu am pretuit-o prea mult din moment ce am cules o sabie pierdutã de cineva si am alergat înapoi la Kerkoporta.

Si de parcã s-ar fi mirat el însusi de propria-i nebunie, a ridicat mâinile a neputintã si a strigat:

¯ Este adevãrat, stãpâne! Am alergat cu sabia în mâini ca un nebun pânã la Kerkoporta, gândindu-mã cã as putea-o închide înainte de a se ivi zorii. Din nefericire, nefiind fãcut la timpul potrivit, sacrificiul meu nu si-a mai avut rostul. Iar când i-am vãzut pe ienicerii sultanului alergând spre mine, am aruncat sabia si am întins bratele spre cer, implorând ajutorul Sfintei Fecioare a Blahernelor. Si, într-adevãr, rugãciunea mi-a fost

auzitã. Doi turci mi-au prins bratele ca-ntr-un cleste si mi-au poruncit într-o limbã înruditã cu greaca sã-i conduc pânã la mãnãstirea Hora. Erau niste turci curajosi din moment ce s-au încumetat ei, doar douãzeci de bãrbati cu fesuri albe pe cap, sã alerge pânã la Mãnãstirea Hora. Am alergat si eu între ei, de-am crezut cã-mi voi da duhul. Ceilalti s-au cãtãrat în turnuri ca sã-i înlãture pe apãrãtori si sã înalte steagurile sultanului.

¯ S-a petrecut în acelasi timp când la Poarta Sfântului Roman apãrarea a fost spartã, am spus eu. Este evident, trãdarea de la Kerkoporta nu a avut nici o importantã. Nu pe acolo au intrat turcii. Cei pe care i-ai întâlnit tu erau doar niste nenorociti de tâlhari. A fost o trãdare inutilã. Unitatea de asalt a turcilor a înaintat pe zidul exterior prin Poarta Harisianã, dupã ce aceasta a cedat, si pe drum si-a pierdut din vigoare. Azi-dimineatã Kerkoporta era închisã.

¯ Când au vãzut pe turnurile de la Kerkoporta steagurile sultanului, venetienii au sosit în grabã, a spus Manuil. Am reusit sã mã uit în spate pe când alergam si am vãzut cã venetienii au contraatacat, omorându-i pe cei câtiva turci ce rãmãseserã acolo, dupã care bãnuiesc cã vor fi închis poarta. Dar turnurile de pe zidul cel mare nu l-au putut recuceri, sau poate cã nici nu au încercat, si s-au întors la Blaherne.

¯ Si dupã aceea? l-am întrebat eu.

¯ Dupã aceea? Dupã aceea, i-am condus pe turci pânã la Mãnãstirea Hora, sperând tot timpul cã icoana fãcãtoare de minuni a Sfintei Fecioare îi va mai potoli, mi-a explicat Manuil oarecum stânjenit. Iar când i-am vãzut cu cât zel au alergat spre mãnãstire, depãsindu-se unul pe altul, care sã ajungã primul, mi-am zis eu cã sunt niste turci

cumsecade, care nu mai au rãbdare sã astepte pânã ce va fi cucerit orasul si vor sã vadã faimoasa mãnãstire. Si m-am mai gândit: poate cã, vãzând ei minunãtiile mãnãstirii, mozaicurile, respirând aerul parfumat de tãmâie, se vor lepãda de Profet si se vor converti la credinta Bizantului. Dar omul este o fiintã mizerabilã, a continuat Manuil oftând, si lãcomia îl împiedicã sã audã chemarea lui Dumnezeu. Biserica, împodobitã cu trandafiri, era plinã de femei, care tineau în mânã lumânãri aprinse si se rugau. Fãrã nici un pic de respect pentru locul sfânt în care se aflau, ienicerii si-au croit drum cu sabia pânã la altar, masacrându-le pe sãrmanele femei. Ajunsi în fata altarului, i-au sfãrâmat usile si au spart în patru bucãti icoana fãcãtoare de minuni. Am fost îngrozit si am simtit cã mi se tulburã mintea dacã mai rãmân o clipã împreunã cu acei bãrbati fãrã Dumnezeu. Am reusit sã scap strecurându-mã printre femeile înspãimântate care alergau.

Si Manuil a povestit în continuare:

¯ Când am ajuns la Blaherne, venetienii tocmai începuserã sã pãrãseascã palatul. Am avut noroc cã mã cunosteau servitorii. Altfel, m-ar fi omorât venetienii, fiindcã eram grec. Au mãturat tot ce-au întâlnit în calea lor pânã ce au ajuns în port, omorându-i pe turci si pe greci deopotrivã, ba au mai intrat si în câteva case mai arãtoase sã le jefuiascã, fiindcã, pentru ei, încã este o vreme relativ bunã. Erau furiosi si strigau cã cei mai buni dintre oamenii lor au murit de pomanã apãrând zidurile orasului. Cât despre bailul Minotto, el a fost luat prizonier de cãtre turci. M-am tinut dupã venetieni pânã în port, iar de acolo am ajuns acasã si m-am ascuns în pivnitã, lãsându-mã în voia lui Dumnezeu. Ce va mai fi mâine nu stiu. Probabil cã turcii vor continua ceea ce abia au început. Astãzi i-au omorât pe toti cei care le-au iesit în cale, fãrã

prejudecãti în ceea ce priveste vârsta, doar de dragul mãcelului, oprindu-se doar din când în când la vreo femeie, ca sã se bucure si în alt fel.

¯ Atât timp cât banderola turcilor va flutura pe lancea înfiptã în fata casei mele, i-am spus eu, tu vei fi în sigurantã si nici un turc nu va pãtrunde aici. De altfel, casa este prea modestã ca sã-i intereseze pe hoti si nici nu locuieste în ea vreo femeie. Iar dacã cineva va încerca totusi sã intre, spune-i cã aceastã casã este ocupatã de mine si cã tu esti sclavul meu. Spune-le numele meu în limba turcã. Deocamdatã nu ai de ce sã te temi. Dumnezeu sã te aibã în pazã!

¯ Unde te duci, stãpâne? a strigat Manuil îngrozit si a început sã mã tragã de brat ca sã nu plec. Nu mã pãrãsi!

¯ Mã duc sã-l salut pe Cuceritor, începând de astãzi, întreaga omenire îl va cunoaste doar dupã acest nume: Mehmet Cuceritorul. Va fi cel mai mare dintre sultani si va domni peste Orient si Occident.

Am strãbãtut ca un nebun strãzile si am vãzut suferinta si spasmele mortii orasului meu, am vãzut tot rãul pe care îl poate face omul fãrã sã stie.

Am ajuns în dreptul Catedralei Sfânta Sofia când turcii spãrgeau cu topoarele portile ei mari de aramã si scoteau de acolo oamenii care se refugiaserã în timpul asaltului final. Pe cei lipsiti de vlagã, pe bãtrâni si pe copiii de tâtã îi omorau pe loc, de îndatã ce ieseau din bisericã, însã pe ceilalti, lovindu-i cu picioarele, îi mânau spre convoiul care urma sã fie dus în tabãra turcilor. Ca sã se amuze, unii turci retezau bãrbile preotilor si senatorilor, apoi le împleteau de cãpestrele cailor.

Când am ajuns pe malul mãrii, unde echipajul flotei turcesti jefuia sârguincios casele, am putut constata cu ochii mei cã palatul lui Notaras era într-adevãr protejat de ceausii sultanului. Am vorbit cu ei. Mi-au povestit cã megaducele Notaras, feciorii si sotia lui bolnavã sunt la adãpost în palat. Clãtinând din cap, ceausii au spus supãrati cã rãsplata lor va fi diminuatã cu o mie de aspri. Megaducele Notaras reusise sã-l atragã într-o capcanã pe printul Orhan, care luase parte cu curaj la apãrarea orasului. Acordându-i protectie în casa lui, Notaras le promisese turcilor cã îl va preda pe print. Dar, în ultimul moment, printul Orhan a presimtit primejdia si, deghizat în straie de cãlugãr, a coborât de pe zidul palatului, într-un cos, pânã la malul mãrii. Marinarii turci l-au prins si l-au luat sclav, dar unul dintre greci, care era în acelasi convoi de sclavi, l-a recunoscut pe Orhan si le-a vândut turcilor informatia pe pretul eliberãrii lui. Printul Orhan a fost executat, iar capul lui a fost trimis sultanului.

Spre amiazã m-am întors la Marea Catedralã. De acolo am vãzut cum au pãrãsit portul ultimele corãbii crestine. Nici o navã turceascã nu a încercat sã le împiedice. Un vânt proaspãt bãtea în pânzele lor umflate si pe catarge fluturau, ca un ultim salut pentru ultimul oras agonizant al Bizantului, drapelele invincibilelor tãri crestine.

Am strigat:

¯ Duceti crestinãtãtii mesajul mortii! Tremurati, tãri ale Occidentului! Dupã noi, al vostru e rândul! Oare nu vedeti cã tenebrele ce vã însotesc pasii se vor asterne peste Europa?

Ca si cum în vorbele mele ar fi fost o magie, umbra norilor de pe cer s-a întins peste corãbiile latinilor ca o patã de întuneric înconjuratã de apa

sclipitoare a mãrii. Au luat cu ei noaptea latinii, ca sã o poarte prin Occident. Era tenebrelor, era oamenilor cu inima moartã.

În aceeasi clipã, soldatii turci au început sã se strângã în fata Catedralei, de o parte si de alta a intrãrii. Pe Strada Mare a apãrut cortegiul sultanului, escortat de ceausi si de arcasii cu arbalete aurite din garda personalã. În fata impresionantului cortegiu erau alergãtorii, care purtau vasele cu uleiuri parfumate si mirodenii. Caii treceau în pas de paradã peste cadavrele grecilor de pe stradã si efebi cu pãrul cârliontat din haremul sultanului stropeau cu apã de trandafiri drumul din fata învingãtorului.

În fata portilor sfãrâmate ale Catedralei, sultanul a coborât de pe calul lui alb ca neaua. Fata lui tânãrã, arzãtoare, era crispatã de obosealã, dar în ochii lui de nebun strãlucea bucuria triumfãtoare si glacialã pe care niciodatã nu am mai vãzut-o la vreun alt om. La fel ca altãdatã, îmi era groazã de el si, în acelasi timp, mã fascina.

A schimbat buzduganul de fier din mâna dreaptã în mâna stângã, s-a aplecat, a luat un pumn de pãmânt si l-a presãrat peste el. Ienicerii au rãmas muti de respect, fiindcã au crezut cã sultanul, fãcând acest gest de umilintã, se prosternase în fata Dumnezeului unic. Eu gândesc altfel si cred cã acesta este adevãrul. Având el, încã de copil, respect doar pentru pãmânt, a vrut sã aducã astfel un omagiu turcilor care au murit la asediu. A intrat în bisericã urmat de suita sa. Am intrat si eu cu primul grup de oameni. Pardoseala bisericii era murdarã de sânge. Nu reusiserã sã arunce afarã toate cadavrele, de aceea, pe ici, pe colo tot mai erau câteva.

Ienicerii au început îndatã sã spargã icoanele pentru a-si însusi ramele de aur si de argint, sã strângã cãrtile cu legãturi de fildes si obiectele de cult din aur, argint si pietre pretioase, chivoturile, cãdelnitele, potirele, crucile, ferecaturile moastelor, învelindu-le în mãtãsurile brodate si în catifeaua poalelor de icoane, dverelor si aerului, precum si în vesmintele liturgice. Iar în mijlocul Bisericii întelepciunii Sfinte, un ienicer mai harnic lovea cu barda în marmura pardoselei, încercând sã gãseascã dupã sunetul mai sec locul în care ar fi putut fi ascunsã vreo comoarã.

Cu pasi repezi, sultanul Mehmet s-a apropiat de el, l-a lovit cu buzduganul si, cu chipul înnegrit de mânie, a strigat:

¯ Nu vã atingeti de ceea ce-mi apartine! Sunteti liberi sã luati tot ceea ce puteti duce în bratele voastre, dar nu uitati cã zidurile, bisericile si edificiile publice sunt ale mele.

Câtiva ieniceri l-au târât în grabã pe cel lovit afarã din bisericã. Cine nu-l cunoaste pe Mehmet ar putea gândi cã a fost iritat vãzând atâtea nepretuite comori în mâna acelor oameni simpli si neînsemnati. Dar Mehmet nu râvneste la bani si comori. Tot ceea ce-l intereseazã este puterea.

A privit în jurul lui sultanul Mehmet si a fost vãdit impresionat de imensitatea si splendoarea catedralei. Tinerii ofiteri din suita sa nu-si mai puteau stãpâni entuziasmul. Unul dintre ei s-a aplecat, si-a înmuiat degetele într-o baltã de sânge, si-a fãcut elan si a sãrit în înãltime cât de tare a putut, însemnând peretele de marmurã cu sânge. Si a strigat:

¯ Acesta este semnul meu!

Dacã s-ar fi urcat un bãrbat pe umerii altuia, tot nu ar fi putut atinge pata de sânge.

Iar sultanul Mehmet a luat din mâna celui mai apropiat arcas din gardã arbaleta si a lansat o sãgeatã de aur spre punctul cel mai înalt al cupolei catedralei.

¯ Iar acesta al meu, a rostit el, aruncând o privire triumfãtoare în juru-i.

Apoi le-a poruncit ienicerilor sã distrugã catapeteasma, pentru a putea vedea tot altarul.

Si, rãtãcit în hãtisul triumfului, a poruncit:

¯ Strigati toti într-un glas: Mehmet, fiul lui Murad, emirul turcilor, a venit pentru a consacra cea mai mare bisericã a crestinilor unicului si adevãratului Dumnezeu!

Soldatii gãlãgiosi au lãsat pentru moment sârguincioasa îndeletnicire de tâlhari si au urmat îndemnul sultanului. Sub bolta milenarei biserici ei au strigat si ecoul le-a rãspuns. Apoi s-a întâmplat ceva surprinzãtor. De sub o trapã secretã din spatele altarului au apãrut, unul dupã altul, douãzeci de prelati ai Bisericii Ortodoxe, învesmântati de sãrbãtoare, episcopi, preoti si cãlugãri. Pe piepturile episcopilor strãluceau engolpioanele. Ceilalti purtau medalioane conform cu rangul lor sacerdotal. Ei s-au apropiat de sultan, au îngenuncheat si si-au aplecat capetele în fata lui si i-au multumit, numindu-l învingãtor. Printre ei se afla si pãrintele Ghenadios. Probabil cã, în vreme ce turcii au intrat în oras, ei s-au ascuns în subteranele catedralei.

Totul pãrea cã se petrece dupã un acord secret. În orice caz, oprindu-i din avântul cu care

începuserã sã cerceteze ungherele mai ascunse ale bisericii, sultanul le-a spus ienicerilor:

¯ Acestia sunt prizonierii mei, fiindcã ei mie nu s-au predat, dar eu vã voi plãti o sutã de aspri pentru fiecare dintre acesti Înalti prelati ai Bisericii crestine. Duceti-i în mãnãstirea pe care ei însisi si-o vor alege si, în asteptarea poruncilor mele, ceausii sã le asigure protectie!

Iar episcopii si preotii au strigat în cor:

¯ Alegem Mãnãstirea Pantocratorului!

În acelasi moment, imamii si dervisii au anuntat ora de rugãciune a amiezii. Sultanul a poruncit sã i se aducã apã pentru a sãvârsi ablutiunea ritualã, în timp ce el îsi spãla picioarele, ienicerii i-au scos din biercã pe episcopii, preotii si cãlugãrii greci. Apoi el a urcat cu picioarele goale pe altar, a cãlcat peste cruce si, întorcându-se cu fata spre rãsãrit, a recitat rugãciunea. Suita sa si soldatii au îngenuncheat si au lovit cu capul dalele de marmurã ale pardoselei pentru a-i consacra lui Allah, prin rugãciunea Islamului, cea mai minunatã bisericã a crestinãtãtii.

Dupã rugãciune, sultanul le-a poruncit dervisilor si învãtãtorilor Coranului sã stropeascã biserica cu apã de trandafiri, pentru a o purifica de necurãtenia crestinã.

În timp ce se îndrepta spre iesire, m-am apropiat de sultan si nimeni nu m-a împiedicat. Apoi am stat nemiscat în fata lui, fãrã sã spun o vorbã. M-a recunoscut, dar a fost derutat. Fata lui a devenit pãmântie, si-a rotit privirea în jur si a soptit:

¯ Îngerule! Ai venit sã mã iei?

Dar si-a revenit imediat si le-a spus însotitorilor:

¯ Sã nu se atingã nimeni de el!

S-a apropiat mai mult de mine, mi-a atins mâinile si obrajii ca sã se convingã cã sunt viu, apoi a izbucnit în râs si a spus:

¯ Încã mai trãiesti, incoruptibilule? Sper cã acum nu te mai îndoiesti cã voi face din Biserica pontificalã a Romei grajd pentru calul meu.

I-am spus:

¯ Ai fost mai întelept decât mine. Nu mi-a fost scris sã mor lângã zidurile orasului. Dã poruncã sã mi se taie capul, ca victoria ta sã fie întreagã!

¯ Dar nu-ti pierde rãbdarea, îngerule! a spus, si ochii lui de fiarã sãlbaticã au strãlucit. Pentru orice lucru existã o clipã prielnicã.

Si-a continuat drumul si a iesit din bisericã fãrã a se mai ocupa de mine. M-am amestecat printre oamenii din suita lui pentru a fi aproape de el. Voiam sã mor, poate niciodatã mai mult ca acum nu mi-am dorit cu atâta ardoare sã mor. Multi oameni din suita lui m-au recunoscut, dar nici unul nu mi-a adresat o vorbã.

În fata bisericii, înaintea sultanului au fost adusi Lukas Notaras si un grup de prizonieri, alcãtuit din nobili si senatori greci. Ei au îngenuncheat în fata sultanului Mehmet care, pe un ton sever, i-a întrebat de ce au manifestat o opozitie atât de încrâncenatã, cauzând astfel orasului multe stricãciuni iar ostirii lui pierderi grele.

Lukas Notaras a privit în tãcere spre vizirul Khalil, care se afla în dreapta sultanului, cu barba lungã si chipul istovit, fiindcã sultanul îl obligase sã-l însoteascã peste tot, sã vadã cu ochii lui cât de însemnatã i-a fost victoria.

¯ Vorbeste! Vorbeste cu curaj! l-a îndemnat sultanul pe megaducele Notaras.

¯ Ce am fi putut face când chiar din propria ta tabãrã au fost unii care ne-au încurajat sã rezistãm? a spus Notaras cu glas amar, uitându-se în continuare acuzator spre vizirul Khalil.

Mehmet s-a întors atunci brusc spre Khalil si, apucându-l de barbã, a început sã zgâltâie în sus si-n jos capul cãrunt al bãtrânului vizir. Apoi a spus cu o voce foarte puternicã, pentru a fi auzit de ieniceri:

¯ Te cunosc eu, Khalil, prieten al crestinilor! Dar tu i-ai slujit cu credintã tatãlui meu, la fel cum tatãl tãu si bunicul tãu au slujit cu credintã ca mari viziri sultanilor dinainte. De aceea te iert si nu-ti tai capul dupã cum ai merita. Dar înaintea ochilor mei sã nu mai îndrãznesti sã apari vreodatã! Ascunde-te în cel mai îndepãrtat colt al imperiului meu! Ca bunicul tãu, care s-a înfãtisat prima datã în fata sultanului în chip de cersetor, trãieste tu însuti de acum înainte ca cersetor!

Aceastã sentintã rapidã a fost o probã de curaj, de care o parte din sfetnicii lui poate cã nu-l credeau în stare, numai cã multi nu au înteles cã aceastã clipã el a asteptat-o cu rãbdare încã din copilãrie, cu aceeasi rãbdare cu care a asteptat sã cucereascã orasul Constantinopol. Tinerii ofiteri au început sã-l insulte pe bãtrânul vizir Khalil si, dupã câteva clipe de ezitare, au început si ienicerii sã-l înjure. Dupã ce s-a uitat atent spre demnitarii din suita sa, Mehmet a remarcat câtiva bãtrâni care nu pãreau entuziasti de hotãrârea pe care o luase. Desemnându-i cu degetul, le-a poruncit:

¯ Urmati-l pe Khalil!

Ceausii le-au smuls însemnele demnitãtii de vizir cu tot cu vesminte. Pe jumãtate despuiati, ei l-au urmat pe Khalil pe calea umilintei si uitãrii, în timp ce ienicerii strigau dupã ei numindu-i prieteni ai crestinilor si îi loveau cu bulgãri de pãmânt însângerat.

Dupã ce bãtrânii alungati nu s-au mai vãzut, sultanul Mehmet s-a întors din nou spre greci si i-a întrebat:

¯ Unde este împãratul vostru? Ce stiti despre el.

Grecii s-au uitat unul la altul si au clãtinat din cap. La rândul sãu, sultanul a ridicat bratele, prefãcându-se cã se roagã si i-a întrebat ironic:

¯ Dar cum este cu putintã? Voi nu ati luptat alãturi de Împãratul vostru?

Câtiva senatori si-au aplecat capul cu umilintã, dar Lukas Notaras a rãspuns cu mândrie:

¯ Împãratul Constantin a trãdat credinta noastrã vânzându-ne pe noi, grecii, papei si latinilor. Noi nu-l recunoastem de împãrat. Noi preferãm sã-ti slujim tie.

Apoi sultanul a poruncit sã se aducã la cunostinta ostirii cã trebuie gãsit cadavrul împãratului Constantin, dacã acesta a cãzut în timpul luptelor. A fãgãduit o bunã recompensã atât aceluia care îi va gãsi cadavrul, cât si aceluia care poate dovedi cã l-a ucis. Nici n-a terminat bine de spus asta, cã au si apãrut doi bãrbati, care nu asteptaserã decât acest moment. Fiecare s-a jurat pe Allah si pe barba sa cã l-a ucis cu propria mâna pe împãrat, apoi au început amândoi sã se certe în fata sultanului, fiecare sustinând cu îndârjire cã celãlalt minte. Sultanul le-a spus amândurora sã caute trupul împãratului si ei au plecat certându-se

în continuare si explicând în ce loc l-au lovit pe împãrat.

Din nou li s-a adresat grecilor sultanul, dar de data aceasta a fost mai prietenos si le-a promis multe, declarându-le cã are încredere sã lase pe mâna celor mai competenti greci guvernarea orasului. Le-a cerut sã-i dea o listã cu nobilii de încredere, pentru a le rãscumpãra el, sultanul, viata de la soldatii care îi vor fi fãcut prizonieri sau sclavi. Lukas Notaras a spus imediat, din memorie, treizeci de nume. Ceilalti au dat doar numele prietenilor lor.

Nu am mai putut sã mã stãpânesc, m-am apropiat de Lukas Notaras si i-am strigat:

¯ Trãdãtor nebun, îti grãbesti singur pieirea!

S-a umplut de mânie Notaras când m-a vãzut venind dinspre suita sultanului si a spus cu nãduf:

¯ O politicã suplã nu înseamnã trãdare. Este singura salvare a unui popor disperat. Dacã mi-am pãtat mâinile, am fãcut-o pentru poporul meu. Cineva trebuia s-o facã. Poate cã pentru un astfel de lucru este nevoie de mai multã bãrbãtie decât pentru o moarte în zadar. Tu nu mã cunosti destul pentru a mã judeca.

I-am spus:

¯ Fiica ta ajunsese sã te cunoascã si te-a judecat. Oamenii tãi au omorât-o la Kerkoporta, când ea a încercat deznãdãjduitã sã apere renumele familiei Notaras de rusinea trãdãrii.

Notaras a pãlit si în ochii lui am citit o spaimã nemaipomenitã. A urlat:

¯ Eu n-am nici o fiicã! Eu n-am avut niciodatã vreo fiicã! Eu am doar doi bãieti. Iar povestea ta cu Kerkoporta este lipsitã de sens.

S-a uitat când spre sultan, când spre congenerii lui, care s-au retras lãsând în juru-i un spatiu gol. A fãcut un efort, si-a regãsit calmul si i s-a adresat astfel sultanului:

¯ Acest bãrbat, mesagerul tãu, te-a înselat. El însuti îti poate confirma cã am încercat de multe ori sã colaborez cu el în favoarea ta. Doar din lãcomie si ambitie m-a refuzat, pentru a se bucura de unul singur de protectia ta. Nu stiu ce va fi fãcut el în favoarea ta, dar mare lucru nici nu putea face, din moment ce era prietenul latinilor si al lui Giustiniani. Dumnezeu este martor cã am slujit intereselor tale.

Mehmet a avut doar un surâs înghetat, mi-a fãcut semn cu mâna si a mai spus o datã:

¯ Rãbdare, incoruptibilule!

Apoi a dat o poruncã vistiernicului, s-a întors spre greci si i-a sfãtuit:

¯ Însotiti-l pe vistiernic si cãutati în grupurile de ostatici sau pe corãbii bãrbatii pomeniti de voi. Probabil cã multi îsi vor fi schimbat vesmintele bogate pentru a-si ascunde rangul sub aparente înselãtoare, probabil cã nici n-ar îndrãzni sã-si spunã adevãratul nume, asa cã, oricât de mult le-as plãti oamenilor mei, tot n-ar reusi sã-i gãseascã. Dar în voi au încredere. Mai mult, voi le puteti recunoaste chipul. Cumpãrati libertatea lor de la negustorii de sclavi si de la soldati!

Si, pentru a arãta cât de mult tine sã fie gãsiti, l-a autorizat pe vistiernic sã cheltuiascã pânã la o mie de aspri pentru fiecare nobil rãscumpãrat.

Grecii au fost uimiti de generozitatea sultanului si l-au urmat de îndatã pe vistiernic, discutând aprins si disputându-si între ei demnitãtile cu care vor fi învestiti. Dar Mehmet s-a uitat la mine cu un zâmbet perfid, fiindcã stia cã eu pot citi în inima lui. Pe Lukas Notaras l-a trimis înapoi la palatul sãu, urându-i prieteneste grabnicã însãnãtosire sotiei.

Nu a mai pãrut interesat de mine sultanul. L-am însotit totusi pânã la Blaherne. Când a vãzut sãlile murdare, pe care venetienii le despuiaserã de bogãtii, sultanul Mehmet a declamat:

Bufnita suspinã printre colonade,

Un pãianjen este paznic la-mpãrat.

Poarta Harisianã era deschisã, iar peste santul de apãrare fusese deja construit podul; în dreptul portii, sultanul i-a întâlnit pe ofiterii furiosi ai ienicerilor, care, dupã ce s-au aruncat la pãmânt în fata lui, au întrebat ce sã le facã marinarilor din Creta care au apãrat cele douã turnuri din vârful colinei Acropole si au refuzat sã se predea.

Ienicerii ar fi putut sã înconjoare turnurile cu busteni si sã-i ardã de vii, dar erau prea ocupati cu jaful pentru a-si pierde vremea cu o treabã ca asta doar pentru a omorî o mânã de crestini. Mehmet stia cum gândesc ei, de aceea, pentru a nu încuraja indisciplina si pentru a nu le da un prilej sã-i punã la îndoialã hotãrârile, a schimbat rãul în bine si a spus generos:

¯ Eu îi respect pe oamenii curajosi, fie ei chiar si crestini. Pentru vitejia de care au dat dovadã, meritã sã trãiascã. Sã-si ia armele si lucrurile pe care le au, sã meargã pe corabia lor si nimeni sã nu le facã vreun rãu!

Oarecum neîncrezãtori în promisiunile fãcute de turci, marinarii din Creta au evacuat de îndatã turnurile, ca sã nu-i apuce seara, si au mers pânã în port cu sacii lor plini de lucruri în spinare, croindu-si drum doar pe strãzile pustii, pentru a evita întâlnirea cu turcii care continuau jaful cu mare râvnã. Le-au luat cu ei si pe cele câteva cãlugãrite de la mãnãstirea apropiatã, care fuseserã pângãrite de turci.

Dupã ce sultanul si suita lui au plecat cãlare ca sã sãrbãtoreascã victoria, m-am întors la Kerkoporta si am îngropat trupul neînsufletit al Annei Notaras într-o cavitate scobitã în zid de un proiectil. Mi s-a pãrut cel mai bun si mai respectabil mormânt. Si m-am gândit cã într-o zi, cândva, din ochii ei cãprui vor rãsãri flori întunecate ce vor privi orasul dintre ruinele zidului.

În betia sângelui si jafului din oras, viata unui om nu mai are nici un pret. Dupã ce sultanul a plecat, turcii nu s-au mai sfiit si au continuat mãcelul si s-au încãierat unii cu altii pentru prãzi si pentru femeile cu care voiau sã se distreze. Pentru cã nu au vrut sã-l recunoascã pe Profetul musulmanilor, unii dervisi ignoranti si fanatici mutilau bucatã cu bucatã trupurile grecilor luati prizonieri.

Am umblat fãrã sã stiu pe unde calc si sufletul mi-a fost amortit de tristete; în jurul meu totul era îngrozitor si confuz, dar nimeni nu s-a atins de mine. În mintea mea a stãruit doar ideea cã trebuie sã vãd totul. Cu cât se umplu mai mult ochii de orori, cu atât mai mult se îndobitocesc, iar omul nu se mai poate smulge din mijlocul grozãviei, nu mai are putere sã nu vadã. Sunt sãtul de tirani si de fanatici, de crima, de cruzimea si de patima lor mereu reînnoitã, de cosmarul din care nu mã mai

destept, care-mi umbreste mintea si-mi loveste inima.

În apropierea bibliotecii imperiale am vãzut câtiva negustori latini cu cãrute la care erau înhãmate niste biete mârtoage. Ei cumpãrau de la ieniceri cãrti si suluri de manuscrise pe pergament. Capul cãrunt al bibliotecarului fusese retezat si aruncat cu o loviturã de picior în mijlocul curtii, unde zãcea într-o baltã de sânge. Ienicerii smulgeau copertele bogate ale Evangheliei si ale altor cãrti sfinte si ardeau paginile ornamentate, pentru a recupera aurul pur din miniaturi si din initiale. Fãrã sã crâcneascã, negustorii cumpãrau doar cãrtile ce nu aveau ferecaturi aurite, miniaturi sau ornamente, fiindcã altfel ienicerii preferau sã le arunce în foc decât sã se tocmeascã pentru doi bani de argint.

Printre negustorii de cãrti era si un tânãr erudit din Venetia, mare amator de cãrti rare, care se ocupa de copierea si desenarea cãrtilor. Plângea privind cãrtile pe care le ardeau turcii, îsi isprãvise banii. Povestea cã a cumpãrat zece tomuri din opera lui Aristotel si-si blestema stãpânul, care-i dãduse prea putini bani ca sã cumpere din Constantinopol cãrti rare dupã ce va fi fost ridicat asediul. L-a un moment dat, pierzându-si el stãpânirea de sine, n-a mai suportat si a scos din foc o carte cãreia îi fuseserã de-acum detasate copertele aurite. Iar ienicerii au început sã-l loveascã cu picioarele în burtã.

N-as putea spune de ce m-au purtat pasii încã o datã la Poarta Sfântului Roman. Era o nemaipomenitã agitatie acolo si ienicerii cãutau în grãmezile de cadavre trupul neînsufletit al împãratului Constantin, fiindcã sultanului nu-i erau de ajuns doar vorbele celor care-l vãzuserã murind. Ienicerii stergeau cu bucãti de pânzã înmuiate în

apã fetele mortilor de pe care nu se mai puteau distinge trãsãturile. Pânã la urmã, cadavrul împãratului a fost gãsit. Dar nu dupã chip l-au recunoscut, ci dupã cizmele de purpurã împodobite cu vulturul bicefal. Pentru cã basileul nu a smuls de pe ele însemnele puterii, chiar dacã în timpul asediului a luptat cot la cot cu soldatii de rând.

Am mers mai departe si am ajuns la magaziile unde fuseserã dusi latinii si grecii rãniti. Dar fiind ei doar niste crestini blestemati, dupã ce au fost azvârliti afarã, li s-au retezat capetele. Trupurile lor, unele peste altele, zãceau pe stradã, în apropierea portilor. Turcii rãniti le luaserã locul. Gemetele si strigãtele de durere ale turcilor nu se deosebeau cu nimic de cele ale crestinilor.

Urlau disperati pe diferite graiuri, cerând sã li se dea apã sau implorându-i pe cei în putere sã-i omoare pentru a scãpa de suferintã.

De bolnavi se îngrijeau câtiva chirurgi turci si dervisi bãtrâni, ajutati de cãlugãritele ce fuseserã luate ostatece dupã cãderea orasului. Fiind ele prea bãtrâne si prea urâte, nemeritând omagiile învingãtorilor, fuseserã obligate sã facã aceastã muncã murdarã si dezgustãtoare. Ceausii erau deasupra tuturor si-i cãutau pe turcii care-si jefuiau rãnitii proprii.

Printre cãlugãrite am recunoscut-o pe Hariclea. Fusese bãtutã si avea pe ea doar o cãmasã sfâsiatã. Fata ei urâtã era umflatã de plâns. Stãtea în genunchi si-l tinea de mânã pe un tânãr frumos din Anatolia, al cãrui obraz era abia usor umbrit de o barbã mãtãsoasã. Pe chipul bãiatului se si vedea paloarea mortii si din legãtura de pânzã ce-i strângea pieptul picura sânge.

¯ Hariclea! am strigat-o eu. Esti încã în viatã. Ce faci aici?

S-a uitat la mine fãrã nici o expresie de mirare, ca si cum faptul cã am apãrut lângã ea ar fi fost unul dintre cele mai obisnuite lucruri din lume si mi-a spus:

¯ Acest turc dezgustãtor m-a prins de mânã si nu-mi mai dã drumul. Nu înteleg ce spune.

Si a mai spus suspinând:

¯ Este atât de tânãr si de frumos bãiatul acesta, cã nici nu tin neapãrat sã-mi eliberez mâna din mâna lui. În curând va muri.

Cu cealaltã mânã, Hariclea i-a sters sudoarea mortii de pe frunte si i-a mângâiat obrajii rotunzi de copil, iar fata crispatã de durere a tânãrului s-a destins. Apoi ea a izbucnit în plâns si, printre suspine, a spus:

¯ Bietul bãiat, n-a apucat si el sã jefuiascã orasul împreunã cu ceilalti, sã se bucure de rãsplatã pentru vitejia lui din timpul luptei. Are prea multe rãni si a pierdut mult sânge. Ar fi putut fura giuvaieruri si aur, s-ar fi putut distra cu multe fete frumoase, dar alt noroc n-a avut sãrmanul decât sã strângã mâna osoasã a unei femei bãtrâne.

Tânãrul a deschis ochii, a privit prin noi fãrã sã ne vadã si a murmurat ceva în turceste.

¯ Ce spune? a întrebat Hariclea, si chipul ei a devenit mai luminos, fiindcã se desteptase din nou în ea curiozitatea dintotdeauna.

¯ Mãrturiseste cã nu existã nici un alt Dumnezeu în afarã de Dumnezeu, i-am rãspuns eu. Si întreabã dacã si-a meritat dreptul de a ajunge în paradis.

¯ Bineînteles cã si-a meritat Paradisul, a rostit Hariclea. Spune-i repede! Au si turcii Paradisul lor, dupã cum si noi, crestinii, avem cerul nostru. Nu mã îndoiesc, el va ajunge în Paradis, bietul bãiat.

Un dervis, care purta un pieptar din piele de tap ce mirosea cumplit, si-a aplecat capul în fata bãiatului muribund si a început sã recite versetele din Coran care povestesc despre apa rãcoroasã a Paradisului, despre arborii fructiferi si despre huriile vesnic fecioare. Bãiatul a început sã zâmbeascã. Dar dupã ce dervisul a plecat, a strigat de douã ori cu vocea stinsã: Mamã, mamã!

¯ Ce spune? a întrebat Hariclea.

¯ Crede cã esti mama lui, i-am rãspuns eu.

Hariclea a izbucnit într-un plâns si mai aprig si a spus:

¯ N-am avut si eu un fiu... Nici un bãrbat nu m-a vrut. Dar dacã el asa crede, n-as vrea sã-l dezamãgesc pe sãrmanul bãiat. Si-apoi, nici nu este un pãcat.

A sãrutat mâna bãiatului, si-a lipit obrazul de obrazul lui si a început sã-i vorbeascã cu o voce surprinzãtor de blândã, ca si cum, în acel moment zadarnic dintre viatã si moarte, ar fi vrut sã-si descarce toatã tandretea înmormântatã din inima ei. Agonizând, bãiatul a mai strâns o datã cu putere mâna uscatã din mâna sa si a închis ochii.

Deodatã mi-am amintit ceva. Fãrã sã mã uit în jurul meu, am traversat orbeste orasul si am ajuns la Mãnãstirea Pantocratorului. Trebuia sã stiu. Trebuia sã vãd cu ochii mei.

În mijlocul curtii, soldatii tâlhari aprinseserã focul sã-si fiarbã mâncare. Aruncau în foc altarul

tãiat în bucãti si icoanele sfinte. Am trecut pe lângã ei si am ajuns la helesteul cu pesti. M-am strãduit mult până ce am reusit sã prind unul din pestii cenusii ca pãmântul care înotau încet în apã. Când l-am scos din apã la lumina zilei, a devenit rosu ca rugina, asa cum prorocise cãlugãrul Ghenadios.

Trecutul se scufunda împrejurul meu, icoanele sfinte ardeau sub ceaunele ienicerilor, timpul rãsturnat urma o altã cale, legile naturii se clãtinau.

Pietrele au vãrsat lacrimi, pestii cenusii din helesteul Mãnãstirii Suveranului Lumii s-au colorat în rosul suferintei. Ziua s-a sfârsit, întunericul a cãzut peste lume. A început noaptea Fiarei. Cu capul aplecat, am ajuns acasã si m-am închis în camera mea.

Trupul mi-a cerut sã mã odihnesc, dar sufletul meu este atât de trist si nu mai pot sã dorm. Am scris ca sã nu mai gândesc, am scris chiar si despre lucruri neînsemnate, mici, goale de continut, doar pentru a nu urla de durere, am scris pânã ce negrul cernelii s-a schimbat în rosu de sânge. Dar cine poate sti ce este sau nu este important? În fata lui Dumnezeu, virtutea unei muste are aceeasi valoare cu virtutea unui elefant.

Începe o nouã zi. Soarele lui Dumnezeu nu a încetat sã lumineze pãmântul, îi încãlzeste si-i mângâie cu raze iubitoare atât pe cei rãi, cât si pe cei buni. Trebuie din nou sã-mi folosesc ochii si urechile, sã ies afarã în lume, sã vãd tot ce se întâmplã. Pânã la capãt. Dar mã bucur cã ea a murit, dragostea mea, cã nu a trebuit sã trãiascã o asemenea zi.

30 mai 1453

În cursul diminetii a apãrut un ceaus în casa mea. Dovadã cã sultanul Mehmet nu a uitat de mine. Manuil i-a pregãtit de mâncare. Nu m-au deranjat nici unul, nici altul.

Ceausul nu m-a împiedicat sã ies din casã. S-a ridicat doar si m-a urmãrit cuviincios de la o distantã de douãzeci de pasi.

Au început sã se umfle cadavrele pe strãzi si în piete. Atât dinspre Europa, cât si dinspre Asia, fâlfâindu-si aripile, au sosit stoluri întregi de corbi în oras. Câinii urlã a moarte prin ogrãzi. Unii s-au sãlbãticit si ling sânge sau sfâsie fetele cadavrelor.

Oastea sultanului si-a schimbat peste noapte, într-un mod bizar, înfãtisarea. Doar ceausii pot fi recunoscuti dupã mantourile verzi si ienicerii dupã bonetele albe din fetru. S-ar putea spune cã bãrbatii care trec pe stradã s-au deghizat pentru o sãrbãtoare macabrã. Cei care umblau pânã mai ieri în picioarele goale si pãsteau caprele poartã încãltãri din piele suplã si sunt învesmântati în mãtãsuri fine si velur. Un negru cu fata ciuruitã de variolã poartã un mantou greu, brodat cu fir de aur. Toti s-au spãlat si purificat conform preceptelor Islamului. Cu toate acestea, în tot orasul pluteste un miros de cadavre în putrefactie.

Hotia a devenit sistematicã. Una dupã alta, casele sunt golite de mobilier si de covoare, chiar si de cele mai neînsemnate lucruri. Numeroase care, trase de boi, încãrcate cu lucruri, ies din oras. În toate pietele sunt negustori care cumpãrã prada si o încarcã pe spinarea mãgarilor si cãmilelor. Cei mai aprigi tâlhari pãtrund prin pivnite în caselor nobililor, dupã ce au spart cu baroasele si târnãcoapele peretii. Din când în când se aud tipete. Altã ascunzãtoare este descoperitã. Oamenii

ascunsi prin poduri sau în rezervoarele goale de apã sunt trasi de pãr si de bãrbi afarã.

Dintre picioarele calului prãbusitei statui ecvestre imperiale, capul împãratului Constantin priveste orasul cu ochi sticlosi. Mehmet a ordonat sã fie expus în centrul orasului pentru a putea întelege toti grecii cã împãratul este mort si cã el, sultanul, îi mosteneste împãrãtia.

Nelinistit, sultanul Mehmet umblã cãlare prin tot orasul si cerceteazã palatele si bisericile. Pe Acropole s-a oprit si a spus: Aici îmi voi construi seraiul!

Lângã coloana lui Arcadius au fost decapitati crestinii. Aici odihneste, printre numeroasele cadavre de nobili, si trupul fãrã de cap al lui Gerolamo Minotto, bailul Venetiei. Aici este locul meu! m-am gândit eu si m-am asezat pe pãmânt, asteptând sosirea sultanului ca sã alcãtuiascã noul guvern grec.

Am asteptat pânã seara; în cursul zilei, gãrzile sultanului si ceausii au adus aproape cincizeci de greci cumpãrati pe socoteala sultanului de pe corãbii sau din refugii. Li s-a dat apã sã bea si o fierturã sã mãnânce, li s-au adus chiar si vesminte pe mãsura rangului lor. Dar ei erau încremeniti în nelinistea lor si doar putini au îndrãznit sã-si adreseze în soaptã unul altuia câteva vorbe. Din când în când, ceausii aduceau capetele retezate ale nobililor greci si le aliniau de-a lungul bordurii de marmurã a pietei. Prizonierii arãtau spre ei si murmurau numele celor pe care îi recunosteau. Multi cãzuserã de pe zidurile de apãrare în timpul luptei si fuseserã recuperati din mormanele de cadavre. Ceilalti fuseserã ucisi pe când se apãrau.

Într-un sfârsit, însotit de tinerii sãi viziri, a apãrut sultanul si a coborât de pe cal clãtinându-se.

Avea obrajii umflati de vin si de veghe, îsi tinea mâna pavãzã peste ochi pentru a se apãra de soare. Dar în pupilele întredeschise ale ochilor lui imobili lucea o privire rãutãcioasã si hotãrâtã.

Prizonierii au îngenuncheat în fata lui si si-au aplecat capetele atingând cu fruntile dalele de piatrã. Sultanul li s-a adresat cu ipocritã prietenie, poruncindu-le sã se ridice. Iar în timp ce trezorierul striga numele ostaticilor, sultanul Mehmet le cerceta atent chipurile si-l îndemna pe fiecare sã-si confirme identitatea. Cei mai multi erau descendenti ai familiilor grecesti vechi de sute de ani si numele lor era legat, atât în bine, cât si în râu, de istoria orasului. Doar câtiva demnitari lipseau.

Apoi Mehmet s-a asezat pe o dalã de marmura, cu picioarele încrucisate, si-a mângâiat fruntea si a rostit:

¯ Prea multe-s lucrurile de care trebuie sa mã ocup, de aceea sunt obosit. Dar nu-mi îngãduie constiinta sã las pradã nelinistii niste demnitari atât de importanti. Am sosit aici, dupã cum am promis, pentru a stabili guvernul grec pe noi baze, în asa fel încât atât poporul grec, cât si celelalte popoare ale imperiului meu sã poatã convietui în întelegere si prietenie. Mi s-a povestit cã voi toti sunteti bãrbati cu judecatã, care, în ciuda vointei voastre, v-ati rãzboit cu mine. Dar cã acum, dupã ce orasul a fost pierdut, ati fi dispusi sã mã recunoasteti de împãrat si sã vã puneti în valoare experienta si cunostintele în folosul meu ¯ un tânãr nestiutor încã întru ale guvernãrii, ca poporul sã nu punã la îndoialã capacitatea mea de a-l conduce. Asa este?

Ostatecii au strigat într-un glas cã sunt gata sã-i slujeascã. Iar Mehmet a încruntat din sprâncene,

si-a învârtit privirea în juru-i si a întrebat cu ipocritã mirare:

¯ Dar unde este poporul grec?

Iar soldatii care înconjurau piata si suita sultanului au repetat întrebarea râzând cu poftã si strigându-si-o unul altuia. Au fost gãsiti îndatã câtiva bãtrâni si câteva femei, înspãimântati, pe jumãtate despuiati, care au fost împinsi cu lovituri de picioare spre sultan. Soldatii care-i împingeau au rãcnit:

¯ Emirule, pãrinte al nostru! Priveste! Aici este poporul grec.

Iar Mehmet a rostit cu demnitate:

¯ Fie-vã poporul vostru martor! Veti promite si vã veti jura voi oare pe Dumnezeul vostru si pe toti sfintii sãrutând crucea ,pentru a confirma supunerea si jurãmântul ,cã-mi veti sluji pânã la moarte, orice-ar fi sã vã cer vouã, oricare ar fi locul în care vã voi aseza?

Ostatecii au jurat strigând, si-au fãcut semnul crucii si au vibrat din toatã fiinta lor, gata sã sãrute crucea ca pecetluire a jurãmântului de supunere. Doar câtiva au rãmas tãcuti, cu sprâncenele încruntate si l-au privit suspiciosi pe sultan.

¯ Facã-se voia voastrã! a spus Mehmet. Voi ati dorit-o. Îngenuncheati deci unul dupã altul în ordinea rangului vostru si plecati-vã bine capetele, ca sã puteti fi mai usor descãpãtânati de cãtre cãlãu, în felul acesta veti sluji cel mai bine, atât mie, cât si intereselor mele. Vã promit cã voi da poruncã slujitorilor mei sã vã aseze capetele la loc de cinste, alãturi de cele ale vrednicilor vostri compatrioti, în rest, nu vã voi face nici un rãu, fiindcã ati fost întelepti si ati promis de bunãvoie

cã-mi veti fi credinciosi si cã vã veti supune poruncilor mele, oricare-ar fi ele.

Mai întâi grecii l-au privit încremeniti, de parcã un fulger s-ar fi abãtut din senin în fata lor. Apoi au început sã tipe si sã amenintе cu pumnii, iar unii au sfârsit iute în iataganele soldatilor, dupã ce au încercat sã se arunce asupra sultanului ca sã-l omoare, chiar dacã nu erau înarmati. Dar ceilalti au spus:

¯ Fratilor! Sã înfruntãm moartea bãrbãteste, fiindcã ne-am sãpat groapa cu mâna noastrã.

Iar sultanul si-a ridicat bratele si a rostit cu o afectatã blândete în glas:

¯ Nimic nu vã împiedicã sã constituiti un guvern grec în Cerul crestinilor, mai cu seamã ca acolo veti gãsi, oricum, mult mai multi greci decât aici, în Constantinopol. Asa cã grãbiti-vã sã ajungeti la timp acolo, în ordinea rangului la care aspirati!

Ultimele lui vorbe au fost semnalul pe care cãlãii îl asteptau si ei au venit degrabã sã-si împlineascã misiunea. Soldatii i-au prins de brate pe ostatici si i-au fortat sã îngenuncheze. Sângele a tâsnit gâlgâind aproape de picioarele sultanului, iar sultanul a dat poruncã sã fie aliniate capetele pe bordura de marmurã. Asa se face cã în scurtã vreme toatã piata Coloanei lui Arcadius a fost înconjuratã de capetele demnitarilor greci, de pe care picura sângele. Pe fetele lor erau încremenite expresia groazei încercate si lacrimile ce nu se uscaserã încã.

Dar sultanul le-a vorbit din nou bãtrânilor împietriti de spaimã si femeilor care plângeau, folosind graiul grecilor de rând din Constantinopol:

¯ Cu ochii vostri ati vãzut cã nu revendic dreptul de cuceritor al Constantinopolului. Eu am venit ca eliberator al poporului grec de sub opresiunea milenarã a împãratilor si nobililor. Pentru suferintele prin care a trecut orasul, sunteti, fãrã îndoialã, doar voi cei vinovati, fiindcã nici nu ati fost în stare sã vã scuturati la timp de jugul vostru, nici nu m-ati chemat în ajutor. Dar suferintele voastre s-au sfârsit. Eu îl asigur pe fiecare supravietuitor cã-si poate pãstra casa si bunurile pe care le are, cã este liber sã munceascã la fel ca pânã acum. În plus, de aceeasi libertate se vor bucura si cei fugiti care se vor întoarce. Allah este bun si milostiv, veti vedea! Ati fost atât de mult jupuiti, înselati si tâlhãriti, încât acum, când vi se oferã adevãrata libertate, nici nu sunteti în stare s-o recunoasteti. Dar multumitã mie, orasul vostru va fi mai înfloritor ca oricând. Voi face din Constantinopol cea mai strãlucitoare nestematã a turbanului meu, cetatea reginã a Orientului si Occidentului!

Si i-a poruncit vistiernicului sã dãruiascã fiecãrui grec destui bani sã poatã sã rãscumpere libertatea rudelor si pentru ca acestia sã aibã cu ce sã-si ducã traiul .Era un pret bun, fiindcã, dintr-un motiv sau altul sãracii care nu sunt tineri si în bunã formã, sunt întotdeauna vânduti doar pentru un bãnut de argint. Dar bãtrânii îndurerati de moartea celor dragi, de violurile sãvârsite asupra femeilor si copiilor lor, cât si femeile ce trecuserã prin câte trecuserã, nu au fost nicicum impresionati de pretul rãscumpãrãrii lor, pe care sultanul îl plãtise. De fapt, nici nu mai erau în stare sã priceapã ce se întâmplã cu ei.

Priveam uimit în jurul meu si sângele siroia pe dalele de marmurã. Pasii m-au purtat în fata sultanului. L-am întrebat:

¯ Dar megaducele Notaras? Nu-l vãd aici. Ce loc îi vei fi rezervat în echitabilul tãu plan?

M-a privit binevoitor, a scuturat din cap si a rostit pãtimas:

¯ Rãbdare, îngerule! Am trimis ceausii sã-l aducã aici împreunã cu fiii lui, dar vãd cã întârzie.

Si în timp ce, curios, îmi cerceta chipul, mi-a explicat:

¯ Notaras si-a ascuns fiica si neagã cu strãsnicie cã ar sti unde este. De aceea, l-am trimis la palatul sãu pe eunucul alb, sã mi-l aducã pe bãiatul cel mic, cu care doresc sã-mi împlinesc poftele. Este un bãiat frumos si vreau ca însusi megaducele, tatãl lui, sã mi-l dãruiascã pentru a mã desfãta cu el dupã cum îmi va fi placul.

I-am spus:

¯ Ai bãut mult. Sfidezi legile Coranului tãu.

Si-a ridicat cu mândrie capul, a zâmbit larg, dezvelindu-si dintii de fiarã sãlbaticã, si a strigat:

¯ Eu sunt singura lege! Nu mai am nevoie de nici un înger care sã-mi sopteascã la ureche cã sunt muritor, fiindcã stiu cã sunt mai mult decât un muritor. Nici Dumnezeu nu este în stare sã-si dispute cu mine puterea asupra poporului meu pãmântean. Este de ajuns sã ridic bratul si capetele cad. Este de ajuns ca tunurile mele sã tragã si cad zidurile celor mai puternice cetãti. Vei mai nega cã sunt mai mult decât un om?

I-am privit chipul si am stiut cã, în felul lui, substituindu-se lui Dumnezeu, avea dreptul sã decidã asupra adevãrului uman si a mortii terestre.

I-am spus:

¯ Plinã de prejudecãti îti este încrederea. Si de te-ai înãltat singur deasupra tuturor, tu însuti ti-ai fãurit lanturi si mai înspãimântãtoare decât lanturile în care este încãtusat oricare alt om.

Lanturile timpului si ale spatiului îti vor macinã carnea trupului tãu muritor si-ti vor zdrobi sufletul. Iar dupã ce vei muri, nu vei mai fi nimic.

Iar el a urlat:

¯ Va rãmâne amintirea mea atât timp cât vor mai trãi oameni pe pãmânt. Am mai spus-o: nu mi-e dor de îngeri care sã-mi susoteascã la urechi!

¯ Atunci porunceste sã fiu ucis! l-am rugat eu. Te-am pãrãsit când am înteles clar cine esti, ce intentii ai si ce urmeazã sã se întâmple. Nu, mult timp n-as mai fi putut rãmâne lângã tine. Fii milostiv si omoarã-mã, ca sângele meu sã se amestece cu sângele fratilor mei.

Dar el mi-a aruncat doar batjocoritoru-i zâmbet de fiarã si a repetat:

¯ Rãbdare, Îngerule! Sã privim mai întâi împreunã ce adânc se poate cufunda în umilintã cel mai nobil grec.

Când mã depãrtam de el, au sosit eunucii aducându-l cu ei pe megaducele Lukas Notaras împreunã cu cei doi fii. Dupã ce a auzit porunca sultanului, bãnuiesc cã Notaras, fiind un bãrbat întelept, a înteles care-i va fi soarta. A pãsit demn si nu s-a prosternat în fata sultanului. Eunucul alb i s-a adresat astfel sultanului:

¯ Stãpâne! A refuzat sã se supunã poruncii tale si nu a acceptat sã-si trimitã pentru plãcerile tale

fiul la harem. De aceea i-am adus pe toti în fata ta.

Arãtând cu mâna spre capetele aliniate pe bordura de marmurã a pietii, sultanul Mehmet i-a spus megaducelui:

¯ Oare de ce nu te-ai supus poruncii mele, când eu am constituit guvernul grec conform listei pe care tu mi-ai dat-o?

Cu chipul împietrit, Notaras a privit de jur împrejur, si-a fãcut repede semnul crucii, a ridicat ochii spre cer si a urlat:

¯ Doamne, recunosc judecata Ta! Tu esti, într-adevãr, Dumnezeul Judecãtii!

Apoi a mers încet de-a lungul bordurii de marmurã, s-a oprit o clipã în fata fiecãruia si a spus:

¯ Frate al meu, iartã-mã, cã n-am stiut ce fac!

Dupã aceea s-a întors la fiii lui, a pus mâinile pe umerii lor si le-a spus:

¯ Sã multumim lui Dumnezeu cã murim pãstrându-ne credinta si demnitatea neamului nostru grec!

Sultanul si-a ridicat bratele si a strigat cu vãditã mirare:

¯ Cine ti-a vorbit de moarte? Oare nu ti-am fãgãduit cã te voi înãlta deasupra tuturor grecilor? Supune-mi-te si porunceste-i frumosului tãu fiu sã accepte dorintele mele, oricare-ar fi sã fie!

A spus megaducele Notaras:

¯ Dacã tot ai hotãrât cã eu trebuie sã mor, nu-i nevoie sã te înjosesti pentru a gãsi un pretext. M-

am smerit deja în fata lui Dumnezeu. Pentru ce m-as smeri si în fata ta? Si de m-as umili, tot n-am fi noi salvati, nici fiii mei, nici eu. Dar potoleste-mi curiozitatea de om si spune-mi: oare de ce, în ciuda tuturor legilor întelepciunii politice, trebuie sã mor?

Si-a înclinat spre el sultanul Mehmet fata înflãcãratã si a murmurat:

¯ Tu l-ai trãdat pe împãratul tãu, asa cã ai putea sã mã trãdezi si pe mine.

Megaducele Notaras si-a aplecat capul si a mai spus o datã:

¯ Doamne, Tu esti, într-adevãr, Dumnezeul Judecãtii!

Apoi a cerut favoarea ca fiii lui sã fie decapitati mai întâi, pentru a fi sigur cã ei nu-si vor renega credinta ca sã-si salveze viata. Sultanul a acceptat. Cu mâinile lui, megaducele a aplecat capul bãietilor lui în fata securii cãlãului, întâi a fost decapitat cel mare, dupã aceea cel mic. Nici o lacrimã nu a curs din ochii lui negri, pe care sultanul Mehmet îi urmãrea cu interes. Dupã ce i-au fost omorâti fiii, Notaras a spus:

¯ Constiinta mea este curatã si tot ceea ce am fãcut doar pentru poporul meu am fãcut. Dar pe tine nici nu te-am cunoscut, turcule, nici nu ti-am bãnuit ambitia fãrã de margini. Aceasta a fost greseala mea. Oare-mi vei îngãdui sã mã rog mai înainte de a muri?

Din cauza bãrbãtiei de care a dat dovadã megaducele, sultanul a fost nevoit sã-i accepte rugãmintea si le-a poruncit ceausilor sã-l însoteascã pânã la biserica apropiatã.

Notaras a îngenuncheat în fata altarului jefuit de podoabe si a strigat:

¯ Doamne, am venit în fata Judecãtii Tale! Doar Tu ai dreptul sã mã judeci. Nici un om de pe acest pãmânt nu are acest drept. Dar, dupã ce a spus acele vorbe, si-a aplecat capul cu umilintã, a plâns si a rostit rugãciunea pe care o rosteste oricare grec: Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, iartã pãcatele mele!

S-a mai rugat câteva clipe în tãcere, s-a ridicat si i-a urmat pe ceausi pânã la Coloana lui Arcadius, a îngenuncheat în sângele fiilor lui, si-a dezgolit grumazul, iar cãlãul i-a tãiat capul. Capul lui a fost asezat în vârful Coloanei lui Arcadius, deasupra tuturor capetelor demnitarilor greci. Apoi, scârbit de sânge si de miasma cadavrelor, sultanul Mehmet a pãrãsit piata si s-a întors la cortul sãu din mãtase. Crezusem cã totul fusese împlinit, si, cum nimeni nu mi-a spus nimic, am plecat spre casã.

Dar, întorcându-mã acasã, am fost urmãrit pas cu pas de un ceaus învesmântat în verde. De unde am înteles cã el nu avea de gând sã mã uite.

Epilog

Aceste rânduri le scriu eu, Manuil, fiul lui Demetrios. Acel Demetrios care a slujit împãratului Manuil ca purtãtor de lemne la întretinerea focului în încãperile palatului. Dar eu, Manuil, i-am slujit lui Ioannis Anghelos, cel pe care latinii îl numeau Jean Ange, iar turcii îngerul si se temeau de el.

După ce a terminat de scris ultimele rânduri, i-am arătat stăpânului meu banii pe care îi ascunsesem în pivniță, precum și cupa pentru euharistie, pe care reușisem să o salvez din Mănăstirea Hora, și i-am spus:

‾ Mulți latini și-au răscumpărat viața de la vizirul sultanului. Răscumpără-ți-o și tu și să plecăm împreună din acest oraș al morții!

El a spus:

‾ Nu, nu, moartea este cea mai mare iertare pe care o aștept. Dar salvează-ți tu viața și ai încredere în turci! Pentru că tu ești unul dintre aceia care, în toate timpurile, au continuat să trăiască, fiindcă sunt așa cum sunt și nimic nu este în puterea lor.

Veghease multe nopți, iar în ultimele zile nici nu a mâncat, nici nu a băut. Cu mintea încețoșată de atâta post și veghe, nu a putut înțelege care-i sunt propriile interese.

În cea de-a treia zi de la căderea Constantinopolului, pe când turcii își făceau abluțiunea rituală în vederea rugăciunii de dimineață, a trimis sultanul Mehmet veste stăpânului meu să vină în fața lui. Am plecat împreună și nimeni nu m-a împiedicat să-l însoțesc. Erau mulți greci împrejurul Coloanei lui Constantin cel Mare și priveau la ceea ce se întâmplă.

Lângă coloana constantină, arătând mulțimii capul împăratului Constantin, ce începuse să putã și ai cărui ochi se scurgeau, sultanul Mehmet a strigat:

‾ Cu sabia am cucerit Constantinopolul, cu sabia mi-am câștigat dreptul de succesor al

împăratului. Oare este cineva care să-mi conteste acest drept?

Stăpânul meu s-a apropiat de el si a rostit:

¯ Eu revendic dreptul de mostenitor, Mehmet, emir al turcilor! În purpură au fost înfăsate picioarele mele când m-am născut, în purpură vor fi încăltate până în clipa mortii. De nu o vei fi stiut, află că sângele împăratilor Bizantului curge prin trupul meu! Sunt singurul basileu al Constantinopolului.

Sultanul Mehmet nu a părut câtusi de putin mirat, a scuturat doar din cap si a spus:

¯ Stiu tot ce trebuie să stiu. Chiar de-ti închipuiai că-i un secret pe care nimeni nu-l cunoaste, tatăl meu îl cunostea. Iar pentru mine, care am ochi si urechi în toată crestinătatea, până la Avignon, vorbele tale nu m-au surprins. Oare de ce-ai crezut tu că te-am lăsat să pleci? Oare de ce ti-am dăruit un pumn de pietre pretioase, chiar dacă stiam că mă vei părăsi?

Stăpânul meu a rostit:

¯ La Curtea ta, tu colectionezi oameni, la fel cum colectiona Aristotel ciudătenii ale naturii. Cândva ai afirmat, în legătură cu natura umană, că nimic nu te poate uimi, fiindcă poti citi inima fiecărui om. Oare nici eu nu te-am uimit?

A spus sultanul Mehmet:

¯ Tu, Ingerule, m-ai uimit! Toamna trecută te-am lăsat să pleci la Constantinopol. Am sperat că vei organiza o revoltă pentru a-ti disputa puterea cu împăratul Constantin. De aceea ti-am oferit pietrele pretioase. Pentru a stârni conflicte între apărătorii orasului. M-ai dezamăgit. Să înteleg,

oare, cã, din întâmplare, în tine am aflat singurul om din aceastã lume care nu-i încercat de ambitia puterii?

Iar stãpânul meu a spus:

¯ Clipa mea acum a sosit, în fata ostirii tale si a poporului grec revendic dreptul de succesor al împãratului si pretind de la tine împãrãtia mea.

¯ Nu fi nãtâng, i-a spus sultanul Mehmet, clãtinând întelegãtor din cap. Prosterneazã-te în fata mea, recunoaste-mi victoria si vei trãi. De nu, mã voi sãtura de tine si te voi azvârli din calea mea, la fel cum Aristotel, sãturându-se sã tot care în spate oasele de balenã, le-a lepãdat pe drum.

Stãpânul meu a spus:

¯ Dar nu esti tu învingãtorul! Eu sunt!

Pânã la urmã, aceastã încãpãtânare l-a mâniat atât de tare pe sultan, încât a bãtut din palme si a tipat:

¯ Întâmpla-ti-se-va asa dupã cum doresti!

Si le-a poruncit el cãlãilor:

¯ Dati-i încãltãrile de purpurã sã le poarte si-n clipa mortii, pentru cã-n purpurã s-a nãscut. Eu nu-i contest originea împãrãteascã.

Îndatã l-au prins cãlãii pe stãpânul meu de brate si i-au smuls de pe el vesmintele, de a rãmas acoperit doar cu cãmasa usoarã de pânzã. Si l-au sprijinit de subsuori si i-au deschis cu cutitele vinele la stinghia ambelor picioare, asa încât sângele i-a acoperit în întregime genunchii si picioarele pânã la tãlpi.

Si în timp ce sângele curgea, sprijinindu-se el de cãlãii sãi, a ridicat stãpânul meu ochii spre cer si s-a rugat:

¯ Dumnezeule de neînteles, la cunoasterea adevãrului Tãu am aspirat în toate zilele vietii mele. Doar pentru ca sã te gãsesc pe Tine am trecut, rupând gratii, dintr-o închisoare în alta. Acum, în clipa mortii, Te rog: îngãduie-mi sã mã reîntorc! Închide-mã încã o datã în lanturile timpului efemer si ale spatiului mãrginit! Îngrozitoare si mângâietoare lanturi... Fii milostiv, îndurãtor, fiindcã Tu stii de ce Te rog!

S-a apropiat de el sultanul Mehmet, i-a ridicat bãrbia ce-i tremura si i-a spus:

¯ Priveste-ti orasul, Ioannis Anghelos, basileu al Bizantului!

Cu ultimele puteri, stãpânul meu a rostit:

¯ Privesc splendoarea orasului meu. În acest loc, în care sunt acum picioarele mele, corpul meu astral se va reîntoarce. Va reveni pe ruinele zidurilor. Rãtãcit din nou în spatiul si timpul mãrginit, din pulberea nãruitelor ziduri voi culege o floare întunecatã în amintirea iubirii mele. Dar tu, sultanule Mehmet, niciodatã nu te vei reîntoarce!

Astfel a murit stãpânul meu, Ioannis Anghelos, cu încãltãri de purpurã în picioare. Când si-a dat sufletul, turcii i-au retezat capul si i-au aruncat trupul în port, peste multimea de lesuri ce otrãveau marea.

Dupã ce s-a autoproclamat împãrat, sultanul si-a dizolvat armata si flota si le-a fãgãduit grecilor supravietuitori sã-si aleagã un patriarh. Asa se face cã a fost ales patriarh cãlugãrul Ghenadios, care

era mai sfânt decât toti cãlugãrii, cel pe care turcii l-au crutat din cauza renumelui. Sultanul l-a chemat si l-a confirmat ca Patriarh al Constantinopolului, asa cum obisnuiserã sã facã toti împãratii. Ca semn pecetluitor al favorului pe care i l-a acordat, i-a dãruit un sceptru pretios si o cupã euharisticã din aur. Sultanul si-a tinut promisiunea si le-a lãsat grecilor libertatea de a vietui dupã bunul lor plac în oras si de a avea propriile judecãtorii. Le-a restituit si câteva biserici, dar cele mai multe biserici crestine au fost purificate si transformate în moschei pentru Dumnezeul musulmanilor.

Ca o recompensã pentru neutralitatea pe care a manifestat-o în rãzboi si pentru serviciile pe care le adusese sultanului în timpul asediului, orasul Pera si-a redobândit vechile privilegii comerciale. Dar zidurile de apãrare ale Perei au fost dãrâmate, casele celor care au fugit închise si pecetluite cu sigiliul sultanului, iar bunurile, în cazul cã proprietarii nu se vor întoarce în cursul a trei luni, urmeazã sã fie vândute în profitul detinãtorului.

Multi dintre cei ce fugiserã s-au întors la Constantinopol. Sultanul a promis favoruri speciale tuturor celor care vor putea aduce proba originii lor nobile, însã, dupã ce le-a fost stabilitã descendenta, toti nobilii au fost decapitati. Dar pe sãraci sultanul i-a iertat si i-a îndemnat sã munceascã pentru binele imperiului. I-a mai iertat pe geografi, pe istorici si pe arhitecti. Doar pe filozofi nu i-a iertat niciodatã.

---

[1] Porþiunea cuprinsã între ºanþul de apãrare ºi zidul exterior

[2] Porþiunea dintre zidul exterior ºi zidul interior sau „cel mare" al Constantinopolului.